

شەرحی اللؤلؤ والمرجان

فيما اتفق عليه الشيخان البخاري ومسلم

وضعه
محمد فؤاد عبدالباقي

بە پێنووسی
نوری فارس حەمەخان

سەرپەرشتی چاپ
محمود أحمد محمد

(بەرگی شەشەم)

شەرحی

اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَان

فِيما اتَّفَقَ عليه الشَّيْخَان

البخاري ومسلم

وَضَعَهُ

محمد فؤاد عبدالباقی

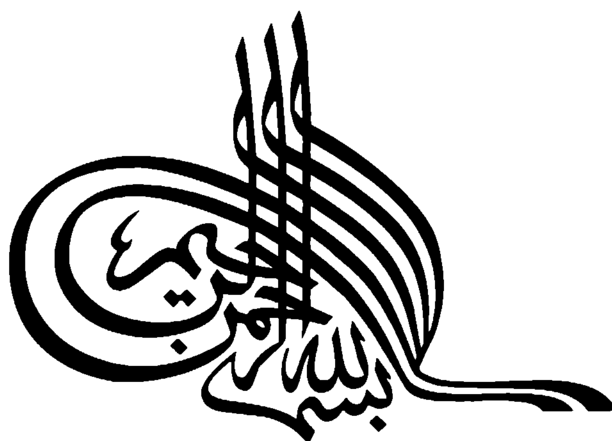
بەپێنووسی

نوری فارس حەمە خان

سەرپەرشتی چاپ

محمود أحمد محمد

﴿بەرگی شەشەم﴾

****

📖 ناوی کتێب: شەرحی اللؤلؤ والمرجان فیما أتفق علیه الـشیخان البخـاری ومسلم.

📖 نووسینی: مامۆستا نوری فارس حەمە خان

📖 تیراژ : ١٠٠٠ دانه

📖 ژمارەی سـپاردن: لـه بەڕێوبەرایـەتی گـشتی کتێبخانـەکان ژمـارەی سپاردن (١٢٧٨)ی ساڵی (٢٠١٥ز)ی پێدراوە.

📖 کۆمپیوتەرو دیزاین: (سامان محمد أمین)

📖 لەسـەر ئـەرکی کتێبخانـەی ئـارام لەسـلێمانی چـاپکراوە، مـافی چاپکردنەوەی بۆ کتێبخانەی ناوبراوە.

٤٥- كِتَابُ البِرِّ وَالصِلَةِ وَالآدَابِ

نامەی کردەوەی چاکەو بەسەرکردنەوەی کەسوکارو باشبوون بۆیان‌و باسی وێڵە جوانەکان

{بڕوانە: تاج/٥، زنجیرە/١ هەتا زنجیرە/١٠، لە ژمارە: ٤٦٥٠وە هەتا ژمارە: ٤٧٢٥} + {ریاض الصالحین/١، زنجیرە/٤٠، ژمارە: ٣١٢} + {تەجریدی بوخاری = پوختەی بوخاری = کورتەی بوخاری = موختەصەری صەحیحی بوخاری/٥، زنجیرە/٨١، ژمارە: ١٩١٤ هەتا ١٩٢٧ = ٦٠١٣ + مختصر صحیح مسلم = پوختەی موسلیم = مورتەی موسلیم/٥، لە لاپەڕە یەکەوە، لە ژمارە: (١٧٥٤)وە هەتا ژمارە: (١٨٢٧)}.

(١) باب برُّ الوَالِدَين وَأَنَّهُمَا أَحَقُّ بِهِ

باسی باشبوون‌و چاکەکردن لەگەڵ باوك‌و دایك، باوك‌و دایك لەبەرترین کەسن کە بە چاکی ڕەفتاریان لەگەڵ بکرێ

١٦٥٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ صَحَابَتِي؟ قَالَ: «أُمُّكَ». قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: «ثُمَّ أُمُّكَ». قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: «ثُمَّ أُمُّكَ». قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: «ثُمَّ أَبُوكَ».
{الحديث: ٦٤٤٧ = ٦٤٦٠ فم. تتجريدى بوخارى/٥، رقم: ١٩١٤ = ٥٩٧١ فتح الباري. تحفة الأشراف: ١٤٩٠٥}:[١٦٥٢]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پیاوێ هات بۆ خزمەتی خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) عەرزی کرد: ئەی پێغەمبەری خودا!

[١٦٥٢] تەجریدی بوخاری/٥، ژمارە: ١٩١٤ - ٥٩٧١ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٧٥٤ - ٦٤٤٧ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٨ رقم الباب/٢).

کێ ڕەواترین کەسە کە بەجوانی هاوڕێتی بکەم؟ فەرمووی: (دایکت). گوتی: ئەوجا کێی تر؟ فەرمووی: (دیسان هەر دایکت). گوتی: ئەوجا کێی تر؟ فەرمووی: (دیسانەوە هەر دایکت). گوتیەوە: ئەوسا کێی تر؟ فەرمووی: (ئەوجا باوکت!). {ریاض/١، زنجیرە: ٤٠، ژمارە: ٣١٦} لە گێڕانەوەیەکی ریاضدا: (ئەوجا خزمو کەسوکارت بەپێی دوورو نزیکیان لێتەوە!) + {تاج/٥، زنجیرە: ٢، ژمارە: ٤٦٥١ ج/٤}. گەورەترین چاکە چاکەکردنە لەگەڵ بابو داك.

١٦٥٣- عنْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهما) يَقُولُ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَاسْتَأْذَنَهُ فِي الْجِهَادِ فَقَالَ: (أَحَيٌّ وَالِدَاكَ؟) قَالَ: نَعَمْ قَالَ: (فَفِيهِمَا فَجَاهِدْ) (الحديث٣٠٠٤، طرفُهُ في: ٥٩٧٢)[١٦٥٣]:

عەبدوڵڵای کوڕی عەمر(ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پیاوێ هات بۆ خزمەتی پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) پرسی پێی کرد کەرێگەی بدا بچێ بۆ غەزا، پێی فەرموو: (ئایا باوكو دایکت ماون؟) گوتی: بەلێ. فەرمووی: دەی کەواتە بڕۆ بۆخزمەتی ئەوان تێکۆشەو غەزای تۆ ئەوەیە کەخزمەتی ئەوان بکەی!) (تاج/٨ل –٧٨ز –٢٠ خاوەنی مەهانەی رەوا ئەگەر نەشچێ بۆ غەزا قەیناکا).

لە ژمارە: (١٧٥٦)ی پوختەی موسلیمدا ئاوایە:

عَنْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا) قَالَ: أَقْبَلَ رَجُلٌ إِلَى نَبِيِّ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، فَقَالَ: أُبَايِعُكَ عَلَى الْهِجْرَةِ وَالْجِهَادِ، أَبْتَغِي الأَجْرَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. قَالَ: «فَهَلْ مِنْ وَالِدَيْكَ أَحَدٌ حَيٌّ»؟ قَالَ: نَعَمْ، بَلْ كِلاَهُمَا. قَالَ «فَتَبْتَغِي الأَجْرَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ»؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: «فَارْجِعْ إِلَى وَالِدَيْكَ فَأَحْسِنْ صُحْبَتَهُمَا».

[١٦٥٣] تجرید/٣، ژمارە: ١٢٢٩ = ٣٠٠٤ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧٥٦ = ٦٤٥٤ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٥٦ رقم الباب/١٣٨).

{الحديث: ٦٤٥٤ = ٦٤٦٧ فم. تجريد البخاری/٣، رقم: ١٢٢٩ = ٣٠٠٤، ٥٩٧٢. أبو داود. جهاد: ٢٥٢٩. ترمذي. جهاد: ١٦٧١. نسائي. جهاد: ٣١٠٣. تحفة الأشراف: ٨٦٣٤}:

عەبدوڵڵای کوڕی عەمری کوڕی عاص (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: پیاوێ لە یەمەنەوە هات بۆ خزمەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) عەرزیکرد: ئەی پێغەمبەری خودا! دەمەوێ پەیمانت پێ بدەم لەسەرئەوە کە کۆچ بکەم بۆ خزمەتت بۆ مەدینەو ئەوجا خەباتو تێکۆشانو غەزا ئەنجام دەدەم، مەبەستیشم لەم کۆچو خەباتگێڕانە تەنیا ڕەزای خودایە، بە تەمای پاداشی باشی لای خودای گەورەو سەروەر.

پێی فەرموو: (ئایا دایكو باوكت كەسیان لەژیانا ماون؟) گوتی: بەڵێ هەردووكیان ماون. فەرمووی: (مەبەستیشت پاداشی باشی لای خودای گەورە و سەروەرە؟). گوتی: بەڵێ. فەرمووی: (دەبڕۆرەوە بۆلای باوكو دایكت، لەجیاتی چوون بۆ غەزا بەجوانی هاوڕێتیی ئەوان بكەو دڵیان ڕاگرەو باشبە بۆیان!).
{تاج/٤، زنجیرە: ٢٠، ژمارە: ٤٣٦٤}+{ڕیاضی صالحین/١، زنجیرە:٤٠، ژمارە: ٣٢١ ج/٢}.

(٢) باب تقديم بر الوالدين على التطوع بالصلاة وَغيرَها
باسی ئەوە کە خزمەتی دایكو باوكو باشبوون بۆیان، خێری پترە لەنوێژی سوننەتو لە چاكەی تری سوننەت

١٦٥٤- عَنْ ابِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ:(لَمْ يَتَكَلَّمْ فِي الْمَهْدِ الا ثلاثةٌ: عِيسَى وَكَانَ فِي بَنِي اسْرَائِيلَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ جُرَيْجٌ، كَانَ يُصَلِّي، جَاءَتْهُ امُّهُ فَدَعَتْهُ فَقَالَ: اجِيبُهَا اوْ اصَلِّي فَقَالَتْ: اللَّهُمَّ لا تُمِتْهُ حَتَّى تُرِيَهُ وُجُوهَ الْمُومِسَاتِ، وَكَانَ جُرَيْجٌ فِي صَوْمَعَتِهِ فَتَعَرَّضَتْ لَهُ امْرَاةٌ وَكَلَّمَتْهُ فَابَى فَاتَتْ رَاعِيًا

فَامْكَنَتْهُ مِنْ نَفْسِهَا فَوَلَدَتْ غُلامًا فَقَالَتْ: مِنْ جُرَيْجٍ فَاتَوْهُ فَكَسَرُوا صَوْمَعَتَهُ وَانْزَلُوهُ وَسَبُّوهُ فَتَوَضا وَصَلَّى ثمَّ اتَى الْغُلامَ فَقَالَ: مَنْ ابُوكَ يَا غُلامُ؟ قَالَ الرَّاعِي قَالُوا: نَبْنِي صَوْمَعَتَكَ مِنْ ذهَبٍ؟ قَالَ: لا الا مِنْ طِينٍ وَكَانَتْ امْرَاةٌ تُرْضِعُ ابْنًا لَهَا مِنْ بَنِي اسْرَائِيلَ فَمَرَّ بِهَا رَجُلٌ رَاكِبٌ ذو شَارَةٍ فَقَالَتْ: اللَّهُمَّ اجْعَلْ ابْنِي مِثلَهُ، فَتَرَكَ ثدْيَهَا وَاقْبَلَ عَلَى الرَّاكِبِ فَقَالَ: اللَّهُمَّ لا تَجْعَلْنِي مِثلَهُ ثمَّ اقْبَلَ عَلَى ثدْيِهَا يَمَصُّهُ قَالَ ابُو هُرَيْرَةَ: كَانِّي انْظرُ الَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَمَصُّ اصْبَعَهُ ثمَّ مُرَّ بامَةٍ فَقَالَتْ اللَّهُمَّ لا تَجْعَلْ ابْنِي مِثلَ هَذهِ فَتَرَكَ ثدْيَهَا فَقَالَ: اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثلَهَا فقالَتْ:لِمَ ذاكَ فَقَالَ الرَّاكِبُ: جَبارٌ مِنْ الْجَبابِرَةِ وَهَذهِ الامَة يَقُولُونَ سَرَقْتِ زَنَيْتِ وَ لَمْ تَفْعَلْ) (الحديث:٣٤٣٦، اطرافه في:١٢٠٦، ٢٤٨٢، ٣٤٦٦): [١٦٥٤]

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (درودی خودای لێ بێ) فەرمووی: (ئەم سێ کەسە نەبێ کەسی تر لەبێشکەدا قسەی نەکردووە: یەکەم عیسای کوڕی مەریەم، دوەم هاوڕێکەی جورەیج، پیاوی دەبێ لەنەوەی ئیسرائیل ناوی جورەیج دەبێ، سۆفیلکەو خواناسێکی باش دەبێ، خەڵوە خانەیی بۆ خۆی دروست دەکاو، لە ناویدا خوا ناسی دەکا، جارێ نوێژ دەکا، لەوکاتەدا دایکی دێ بۆلای و بانگی دەکا ئەی جورەیج! ئەویش لەدڵی خۆیدا دەفەرموێ: خودایە! نازانم وەلامی دایکم بدەمەوە یان نوێژەکەم تەواو بکەم، لە پاشا وا بە باش دەزانێ کە نوێژەکەی تەواو بکاو، وەلامی دایکی نەداتەوە، دایکیشی دەگەڕێتەوە، بۆ سبەینێ کەدێتەوە بۆلای دیسان جورەیج خەریکی نوێژکردن دەبێ بانگی دەکاو، دەڵێ: جورەیج! جورەیجیش دەفەرموێ: خودایە! نازانم وەلامی دایکم بدەمەوە یان نوێژەکەم تەواو بکەم، لە پاشاوا

[١٦٥٤] تجرید/٤، ژمارە: ١٣٦٨ - ٣٤٣٦ بخاری. مسلم: ٦٤٥٦ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٠ رقم الباب/٤٨).

بەباش دەزانی کە نوێژەکەی تەواو بکا، دایکیشی دەڵێ: خودایە! نەیمرێنی هەتا ڕووی داوێنپیسانی پێ نیشان دەدەی. لەولاشەوە نەوەی ئیسرائیل لە ناو خۆیانا باسی خواناسی جورەیج دەکەن کە چۆن بۆ خودا لێ بڕاوە.

ژنێکی سۆزانی دەبێ، بۆ جوانی بێ وێنە دەبێ، دەڵێ: ئەگەر حەز دەکەن من دەچم لەخشتەی دەبەم و تووشی فەرتەنەی دەکەم، جا ژنەکە دەچێ بۆلای، گەلێ خەریکی دەبێو دێ بەلایەوە کە ئەو ئیشەی لەگەڵ دا بکا، بەڵام جورەیج مل ناداو ئاوڕی لێ ناداتەوە، جاژنەکە کە لەو نا ئومێد دەبێ، دەچێ بۆلای شوانێ، کە لەشەودا لەخەڵوە خانەکەی جورەیجا دەحەوایەوە، ئەو شوانە دەنێ لەخۆی و سکی پڕدەبێ و کوڕێکی دەبێ، دەڵێ: ئەم منالە لە جورەیجە! ئەوانیش دەچن بۆ گیانی جورەیج و لە خەڵوەخانەکەی دەری دەهێنن و خەڵوەخانەکەی دەرووخێنن و، خۆشی تێروپڕ فەلاقە دەکەن و دەیدەنە بەرجمێن، ئەویش دەفەرموێ: ئەوە چیتانە بۆ واڵە من دەکەن، گوناهم چییە؟ دەڵێن: چونکە ئیشی بی شەرعیت لەگەڵ ئەم قەحبەیەداکردووەو ئەوەتانا لە تۆ ئەم زۆڵەی بووە! دەفەرموێ: تۆزی پشووم بدەن با نوێژێ بکەم جا دەسنوێژ دەگرێ و نوێژ دەکا، کە نوێژەکە تەواو دەکا دەڕوا بۆلای کوڕە ساواکەو دەژەنێ بەسکیاو دەفەرموێ: ئەی کۆرپەی ساوا! کێ باوکتە، باوکی تۆ کێیە؟ کوڕەکەش دێتە زمان و دەڵێ: باوکی من فیسارە شوانە!!

جا ئەوسا خەڵکەکە لەڕاستی ڕووداوەکە تێ دەگەن و داوای لێ بووردن لەجورەیج دەکەن و پەلاماری دەدەن و دەست دەکەن بەماچ کردنی و خۆیانی تێ هەلا دەسوون بۆ مووفەڕك، وە دەڵێن: خەلوەخانەکەت لە زێڕ بۆ دروست دەکەینەوە؟ دەفەرموێ: نەء، بەڵام لە قوڕ وەك جارانی خۆی بۆم دروست بکەنەوە، سێیەم منال: جارێ ژنێ مەمکی دەدا بەمناڵەکەی، کەلە

نەوەی ئیسرائیل بوو، لەوکاتەدا سوارێکی قۆزو بەناو بانگ بەلایا ڕادەبووری، بەسواری ولاخێکی کەشخە، پایەو نیشانێکی زۆری پێوە دەبێ، ژنەکە دەڵێ: خودایە! ئەم کوڕەی منیش بکەی بەسوارچاکێکی ئاوا قۆزو بەناوبانگ ! جا کوڕەکە مەمکەکەی بەردەداو، ڕوودەکاتە سوارەکە و تەماشایەکی دەکاو دەڵێ: خوایە! وەك ئەوم لێنەکەی! ئینجا دیسان مەمکەکەی دەگرێتەوەو دەست دەکاتەوە بەمژینی.

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) دەیفەرموو: دەڵێی وا لەبەر چاوم کە چۆن چۆنی پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) پەنجەی دۆشاو مژەی خۆیی دەمژی و لاسکایی حاڵی مەمکخواردنی منداڵەکەی دەکردەوە.

حەزرەت (دروودی خودای لێ بێ) فەرمووی: لەپاش دا کە نیزەکێکیان هێنا، هێنا بوویانە گێرو گاز و لێیان دەداو دەیانگوت: حیزی و دزیت کردووە، ئەویش هەردەیگوت: (حسبي الله ونعم الوكيل): من هەر خودام هەیە کە کەسم بێ و بەسم بێ! بەڕاستی خودا پشتیوانی چاکە. جا دایکی منداڵەکە دەڵێ: خودایە! ئەم کوڕەی من وەك ئەم کچە بەم دەردە نەبەی، دیسان کوڕەکەی مەمکەکەی دایکی بەردەداو تەماشایەکی کچەکەی کرد و گوتی: خودایە! وەك ئەم کچەم لێ بکە. جا لێرانەدا منداڵەکە و دایکی کەوتنە گوفتوگۆو ڕازو گلەیی، دایکی گوتی: ئەو پیاوە شێوە جوانە ڕەت بوو، من گوتم: خودایە! کوڕەکەم پیاوێکی وەك ئەمەی لی دەرچێ، کەچی تۆ وتت: خودایە! نەمکەی بە پیاوێکی ئاوا، لە پاشا ئەم کەنیزەکەیان بەلێدان و تێهەڵدان هێنا و پێی دەڵێن: حیزی و دزیت کردووە، منیش گوتم: خودایە! کوڕەکەم وەك ئەمەی لێ نەیێ، کەچی تۆ گوتت، خودایە! وەك ئەمەم لێ بکەی، ئەمە لەبەرچی؟ گوتی: چونکە سوارەکە زۆردارێکە لەزەبردارەکان و ملهوڕێکە لە ملهوڕەکان، لەبەر ئەوە گوتم: خودایە!

نەمكەی بە پیاوێكی ئاوا ستەمكار، بەڵام ئەم كەنیزەكەی كە پێی دەڵێن: دزی و حیزی كردووە، بی تاوان و پاك و بێ گەردەو ستەمبارە، نەدزی كردووەو نەحیزی، لەبەر ئەوە گوتم: خودایە! وەك ئەم ستەمبارەم لێ بكەی). (تاج/١٠ ل/٨٧ ف/١ ز/٢٣ - باسی ئەو مندالانەی كە لەناو بێشكەدا قسەیان كردووە). ئەمە دەقی ژمارە (١٣٦٨)ی تەجریدی بوخارییە.

(٦) باب صِلَةِ الرَّحمِ وَتَحريمُ قَطعِهَا

باسی پابەندبوون بە پێوەندیی خزمایەتییەوە پێویستەو پچڕاندنی ئەو پێوەندییە نادروستە

١٦٥٥- عَنْ ابِي هُرَيْرَةَ (رَضيَ اللهُ عنهُ) انَّ رَسُولَ اللّهِ (صَلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: خَلَقَ اللّهُ الْخَلْقَ فَلَمَّا فَرَغَ مِنْهُ قَامَتْ الرَّحِمُ فاخذت بحَقوِ الرحمنِ فَقَالَ لَهُ: مَهْ، قَالَتْ: هَذا مَقَامُ الْعَائِذ بِكَ مِنْ الْقَطيعَةِ فَقَالَ: الا تَرْضَيْنَ انْ اصِلَ مَنْ وَصَلَكِ وَاقْطعَ مَنْ قَطعَكِ؟ قَالَتْ: بَلَى يَاربِّ قَالَ: فَذلِكِ لَكِ ثمَّ قَالَ ابُو هُرَيْرَةَ: اقرؤوا انْ شئتُمْ: ﴿فَهَلْ عَسَيْتُمْ انْ تَوَلَّيْتُمْ انْ تُفْسِدُوا فِي الارْض وَتُقَطعُوا ارْحَامَكُمْ﴾. (الحديث ٤٨٣٠ – اطرافه في: ٤٨٣١ – ٤٨٣٢ – ٥٩٨٧ – ٧٥٠٢)؛[١٦٥٥]

ئەبو هورەیرە(رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لێ بێ) فەرمووی: (ئەو كاتەی خودا ئەم بوونەوەرەی دروست كردو لێ بوویەوە لێی، خزمایەتی (رەحم) هەڵسا كەمەری خودای میهرەبانی گرت و گوتی : دەستم دامێنت! خودا فەرمووی پێی: بۆ وا دەكەی، داوات چییە لێم بیڵێ؟ خزمایەتی، گوتی : بۆ ئەوە هەڵساوم ئا لەم شوێنەداكەمرت دەگرم پەنام

[١٦٥٥] تجرید/٤، ژمارە: ١٦٩٦ - ٤٨٣٠ بخاری. پوختەی موسلیم: ١٧٦٤ - مسلم: ٦٤٦٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٩٥ رقم الباب/٤٧).

بۆ هێناویت و سکاڵا دەکەم لەدەستی ئەو کەسانەی کەمافی من بەجێ ناهێنن و، ڕشتەی پەیوەندی خزمایەتی دەبڕن، خودای گەورەش دەفەرموێ : ئەی خزمایەتی! ئایا ڕازی دەبی بەوەی کە هەر کەسێ پێ لە تۆ نەبڕێ و پەیوەستی هەبێ لە گەڵتا وخزم دۆست بێ، منیش پێ لەئەو نەبڕمو پەیوەستیم هەبێ لە گەڵیاو وبۆی باش بم، وەئەو کەسەشی پێ لەتۆ ببڕێ وپەیوەستی نەبێ لەگەڵتاوخزم دۆست نەبێ، منیش پێ لەئەو ببڕم و پەیوەستیم نەبێ لە گەڵیا؟ ئایا بەم بەڵێنە ڕازی دەبی؟ خزمایەتی گوتی : بەڵێ ئەی پەروەردگارم ! من بەمە ڕازیم، فەرمووی: (دەی ئەمە پەیمان بێ لەبەینی من وتۆدا).

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: (ئەگەر ئارەزو دەکەن، بۆ پشتیوانی ئەم فەرموودەیە، ئەم ئایەتە بخوێنن، کە ئەم مەبەستە دووپات دەکاتەوە: ﴿ فَهَلْ عَسَيْتُمْ انْ تَوَلَّيْتُمْ انْ تُفْسِدُوا فِي الارْض وَتُقَطِعُوا ارْحَامَكُمْ﴾ ٤٧/٢٢ واتە : چی چاوەڕوانی دەکرێت لە کار بەدەستانی بەدکارانی ئێوە و، لە ناموسڵمانان، غەیری ئەوە : کاتێ ببن بە بەر پرسانی ولات، دەس بکەن بەخراپە کاری وپشێوی نانەوە لەولات داو ڕشتەی خزمایەتی بپچڕن و مافی خزم وکەس وکار پێشێل بکەن؟). (تاج/٧ ل/١٤٣ ز/٣ ژ/٢- شەیخان).

لە پوختەی موسلیمدا، لە بەرگی پێنجەمدا، لە ژمارە: (١٧٦٤)دا ئاوایە:

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمَ): «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ الْخَلْقَ حَتَّى إِذَا فَرَغَ مِنْهُمْ قَامَتِ الرَّحِمُ فَقَالَتْ: هَذَا مَقَامُ الْعَائِذِ مِنَ الْقَطِيعَةِ، قَالَ: نَعَمْ، أَمَا تَرْضَيْنَ أَنْ أَصِلَ مَنْ وَصَلَكِ، وَأَقْطَعَ مَنْ قَطَعَكِ؟ قَالَتْ: بَلَى، قَالَ: فَذَاكَ لَكِ». ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ): «اقْرَءُوا إِنْ شِئْتُمْ: (فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِى الأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ، أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ، أَفَلاَ يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا) ».

{الحديث: ٦٤٦٥ = ٦٤٧٨ فم. تجريد البخاري بـالكوردی/٤، رقـم: ١٦٩٦ = ٤٨٣٠، ٤٨٣١، ٤٨٣٢، ٥٩٨٧، ٧٥٠٢. تحفة الأشراف: ١٣٣٨٢}:

ئـەبو هـورەیرە (ڕەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: خۆشەویـست (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) ئەفـەرموێ: (ئـەو کاتـەی خـودای گـەورەو سـەروەر ئـەم بوونـەوەرەی دروسـت کـرد، کاتـێ لێ بوویـەوە لێـی، خزمایـەتی (ڕەحـم) هەڵسا، کەمەری خودای میهرەبانی گرتو گوتی: دەستم دامێنت! خـودا فـەرمووی پێـی: وامەکە، بۆ وادەکەی، داوات چییە لێم بیڵێ؟ خزمایەتی گوتی: بۆ ئەوە هەڵساوم تا لەم شوێنەدا کەمەرت دەگرم، پەنام بۆ هێناویتو سکاڵا دەکـەم لەدەسـتی ئـەو کەسانەی کە مافی من بـەجێ نـاهێننو ڕشـتەی پەیوەنـدیی خزمایـەتی دەبـڕن. خودای گەورەیش دەفەرموێ: بەڵێ، باشە، داواکـەت وەرگـیرا، ئایـا تـۆ ڕازی دەبـی بەوەی کە هەرکەسێ پێ لەتۆ نەبڕێو خزم دۆست بێو مافی تـۆ بـەجێ بهێنـێ، بەرابەر بەوە منیش پێ لەئەو نەبڕمو مافی ئەو بەجێ بهێنمو بـۆی باشـبم، وە ئەو کەسەشی پێ لەتۆ ببڕێو پەیوەندی نەبێ لەگەڵتاو مافی تۆ بەجێ نەهێنێ، منیش بەرابەر بەوە پێ لەو ببڕمو پەیوەندیم نەبێ لەگـەڵیو مـافی ئـەو بـەجێ نەهێنم، ئایا ئـەی خزمایـەتی! تـۆ بـەم بەڵێنـە ڕازی دەبـی؟ خزمایـەتی: دەڵـێ: بەڵێ، ئـەی پـەروەردگارم! مـن بەمـە ڕازیـم. فـەرمووی: (دەی ئەمـە پـەیمان بـێ لەنێوانی منو تۆدا).

ئـەوجا خۆشەویـست (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) فـەرمووی: (ئەگـەر ئارەزوو دەکەن، بۆ پشتیوانی ئـەم فەرموودەیـە، ئـەم ئایەتانـە بخـوێنن، کە ئـەم مەبەستە دووپات دەکاتەوە:

{فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِن تَوَلَّيْتُمْ أَن تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ. أُوْلَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ. أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا — محمد — ٤٧/ ٢٢ — ٢٤}:

واتـه: چـی چـاوەڕوان دەكـرێ لـە كاربەدەسـتانی بـەدو لـە سـەركردانی ناموسـولْمان، جگەلـەوە: كاتـێ بـبن بـە بەرپرسـانی وڵات، دەس بكـەن بـە خراپەكاری‌و پشێوی نانەوە لە وڵاتـداو رشـتەی پەیوەنـدی خزمایـەتی ببـچڕن‌و مـافی خـزم‌و كەسـوكار پێـشێل بكـەن. ئەوانـە خـودا نـەفرین‌و نەحلـەتی لێ كردوون‌و گوێی بیستنی هەقی كەڕ كردوون‌و چاوی دڵی كوێر كردوون. ئەوە بـۆ بەدڵ سەرنجی ئەو قورئانە پـیرۆزە نـادەن، یـا دڵیـان مـۆركراوەو بـە كلیـل كلیـل دراوە). {تاج/٤، زنجیرە: ٣٠، ژمارە: ٤٠٩٩}.

١٦٥٦- عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) قَالَ: «لاَ يَدْخُلُ الْجَنَّـةَ قَـاطِعٌ». قَـالَ ابْـنُ أَبِـي عُمَـرَ: قَـالَ سُـفْيَانُ: يَعْنِـي قَـاطِعَ رَحِـمٍ. {الحديث: ٦٤٦٧ = ٦٤٨٠ فم. تجريد البخـاري بـالكوردی/٥، رقـم: ١٩١٦ = ٥٩٨٤ فـتح البـاري. أبـو داود. زكـاة: ١٦٩٦. ترمـذي. بروصـلة: ١٩٠٩. تحفـة الأشـراف: ٣١٩٠}:[١٦٥٦]

جوبەیری كوڕی مـوطعیم (ڕەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: خۆشەویـست (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) فـەرمووی: (ئـەوەی رشـتەی خزمایـەتی بپـسێنێ‌و سـیلەی ڕەحـم بـبڕێ، دوو پێـی ناچـێتە نـاو بەهەشـت). {ریـاض/١، زنجـیرە: ٤١، ژمارە: ٣٣٩ + تاج/٥، زنجیرە: ٤٠، ژمارە: ٤٦٨٢ ج/٤ = چاپی چوارەم}.

[١٦٥٦] تجريد البخاری/٥، ژمارە: ١٩١٦ = ٥٩٨٤ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٥، ژمـارە: ١٧٦٥ = ٦٤٦٧ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/١١).

١٦٥٧- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضي اللهُ عنهُ) قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: (مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُبْسَطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ أَوْ يُنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ). (الحديث ٢٠٦٧- طرفه في: ٥٩٨٦):[(١٦٥٧)]

ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: گوێم لێ بوو خۆشەویست (دروودی خوای لەسەر بێ) دەیفەرموو: (ئەو کەسەی کە حەز دەکا رزق‌و رۆزی زۆر بێ‌و تەمەنی درێژبێ باخزم دۆست بێ، سیلەی رەحمی خۆی بەجێ بهێنێ) (تاج/٩/٤١-٢).

(٧) باب النَّهي عَنِ التَّحَاسُدِ وَالتَّبَاغُضِ وَالتَّدَابُرِ
پێشگیریی‌و ڕێگیریی لە بەخیلی بردن بە یەکتری‌و لە ڕقەبەری‌و پشتکردنە یەکتری

١٦٥٨- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا وَلَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثَة أَيَّامٍ. (الحديث ٦٠٦٥ طرفه في: ٦٠٧٦):[(١٦٥٨)]

ئەنەس (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: رق‌و کینەو دەغەز لەیەکتری مەکێشن و پشت مەکەنە یەکتری و لەیەکتری لووتە لا مەبن، وەك برای باش‌و تەبا بەندەی باشی خودابن، دروست

[(١٦٥٧)] تجرید/٢، ژمارە: ٩٤٠ = ٢٠٦٧ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٧٦٢ = ٦٤٧١ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٣٤ رقم الباب/٣١).

[(١٦٥٨)] تجرید/٥، ژمارە: ١٩٤١ = ٦٠٦٥ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨٠٠ = ٦٤٧٣ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٨ رقم الباب/٥٧).

نییە بۆ موسوڵمان کە زیاتر لەسێ ڕۆژ قسە لەبرای ئایینی خۆی دابڕێ.
(بڕوانە: ریاض/٤ ز/٢٦٩).

(٨) باب تحريم الهَجرِ فوق ثلاثٍ بلاَ عُذرٍ شَرْعِيٍ
قسەدابڕان، بەبێ مەهانەی ڕەوا، لە سێ شەو تێپەڕێ نادروستە

١٦٥٩- عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الأَنْصَارِيِّ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّمْ) قَالَ: «لاَ يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلاَثِ لَيَالٍ، يَلْتَقِيَانِ، فَيُعْرِضُ هَذَا، وَيُعْرِضُ هَذَا، وَخَيْرُهُمَا الَّذِي يَبْدَأُ بِالسَّلاَمِ». {الحديث: ٦٤٧٨ = ٦٤٩٢ فم. تجريد البخاري بالكوردي/٥، رقم: ١٩٤٥ = ٦٠٧٧، ٦٢٣٧}:[١٦٥٩]

ئەبو ئەیوبی ئەنصاری (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (درووودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (دروست نییە بۆ موسوڵمان، چ پیاوبێ چ ژن، کە زیاتر لەسێ شەو قسە دابڕێ، لەبرای موسوڵمانی، یا لە خوشکی موسوڵمانیو قسەی لەگەڵ نەکا، گریمان ئەگەر لەشوێنێ تووشی یەکتری بوون، ئەمیان بەم لاداو ئەویان بەولادا ڕوو وەرگێڕێ!

باشترینی ئەم دوو موسوڵمانە لەیەك تۆراوانە، کە قسەیان بەیەکەوە نییە، ئەوەیانە کە لەپێشدا ئاشت دەبێتەوەو ڕۆژ باشیو سڵاو لەوی تریان دەکا).
{ریاض/٤، زنجیرە: ٢٨٠، ژمارە: ١٥٩٢}.

[١٦٥٩] تجرید/٥، ژمارە: ١٩٤٥ = ٦٠٧٧ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨٠١ = ٦٤٧٨ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/٦٢).

(٩) باب تحريم الظنِ وَالتجَسُّسِ وَالتَّنَافُسِ وَالتَّنَاجُشِ وَنَحْوُهَا

١٦٦٠- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللّهِ (صَلَّى اللّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) قَالَ: «إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ، فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ، وَلاَ تَحَسَّسُوا وَلاَ تَجَسَّسُوا، وَلاَ تَنَافَسُوا، وَلاَ تَحَاسَدُوا، وَلاَ تَبَاغَضُوا، وَلاَ تَدَابَرُوا، وَكُونُوا عِبَادَ اللّهِ إِخْوَانًا». {الحديث: ٦٤٨٢ = ٦٤٩٦ فم. تجريد البخاري بالكوردي/٥، رقم: ١٩٤١ = ٦٠٦٥، ٦٠٧٦ فتح الباري}:[١٦٦٠]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (دووربن لەگومانی خراپ، چونکە گومانی خراپ ڕێك وەك قسەی درۆ وایەو وەك درۆی خراپ تاوانێکی گەورەیە، هەستیش هەڵمەگرن بەنیازی خراپو، بەشوێن نەنگو عەیبو کەموکووڕی خەڵکدا مەگەڕێنو، سیخوڕیو جاسووسی مەکەنو، بەربەرەکانیو ڤینەبەری مەکەنو، بەخیلی بەیەکتری مەبەنو، کینەو دەغەز لە یەکتری مەکێشنو، پشت مەکەنە یەکتری، وە وەك برا تەبابنو پشتی یەکتری بگرنو بەندەی باشی خودابن!!). {تاج/٥، زنجیرە: ١٦، ژمارە: ٤٧٦٤ ج/٤} + {ریاض/٤، زنجیرە: ٢٦٩، ژمارە: ١٥٦٧}.

ڕوونکردنەوە:

لە فەتحولولهیمدا ڕاگوێز لە فەتحولباری ئیمامی عەسقەلانییەوە دەکا، دەفەرموێ: (جاسووسی دوو جۆری هەیە، بەهەق، بەناهەق) پوختەی ئەم فەرمایشتەی عەسقەلانییە ئەمەیە:

[١٦٦٠] تجرید/٥، ژمارە: ١٩٤١ = ٦٠٦٥ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨٠٣ = ٦٤٨٢ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٨ رقم الباب/٨٥).

١- بەشێوەی گشتی جاسووسیو سیخوڕی کارێ خراپەو تاوانێکی گەورەیەو لە قورئانو سوننەتدا، نەهیو پێشگیری لێ کراوەو مرۆڤی باشو موسوڵمانی ساخ دەبێ خۆیی لێ بپارێزێ.

٢- بەڵام جاروبار، کەدەبێ بەهۆی پاراستنی خوێنی کەسێ، یا بەهۆی رزگارکردنی کەسێ، چ هی گیانی، چ هی سامانی، چ هی ناموسی، یا دەبێ بەهۆی پاراستنی ئاشتیو ئارامی وڵاتو سەرکەوتنی سوپای ئیسلامو زیاندان لە دوشمنی ئایین، ئالەم جۆرە بارو دۆخانەدا، هەست هەڵگرتنو سیخوڕیو جاسووسی دروستەو نادروست نییە.

٣- **کورتو پوخت:** (هەست هەڵگرتنی ناڕەواو سیخوڕی نادروست ئەوەیە کەبۆ ئابڕو بردنی خەڵك بێو تەنیا بۆئەوە بێ کە بەناڕەوا پەردەی خودا لەسەر بەندەکانی هەڵبدرێتەوە، بەڵام ئەگەر لەبەر مەبەستێکی کۆمەڵایەتی باشبێ، بەر جاسووسی ناڕەوا ناکەوێ).

٤- بۆ تێگەیشتنی تەواو لەم بابەتە بڕوانە:

أ- تاجول ئوصول، بەرگی چوارەم، لاپەڕە: ٤٠١ بە عەرەبی، چاپی چوارەم، دارولفیکر بیرۆت هەتا لاپەڕە: ٤٠٢ بەتایبەتی ئەم سێ سەرباسە (الرُسُلُ لاَ تقْتَلُ) و (الجاسوس يُقْتَلُ) و (بَعْثُ العُيُونِ مَطْلُوبٌ).

ب- تاجول ئوصول، بەرگی چوارەم بەکوردی، چاپی چوارەم، زنجیرە: (٧٨ - نوێنەر ناکوژرێ) و (٧٩ — سیخوڕو خەفی دەکوژرێ) و (٨٠ — خەفێ ناردن پەسەندە). واتە لە ژمارە: (٤٥٦٠) وە هەتا ژمارە: (٤٥٦٤) + {تاج/٣، زنجیرە: ١٠، لاپەڕە: ٦٠١، ج/٤، ژمارە: ٣٣١٣} + {تاج/٣، زنجیرە: ١١٧، لاپەڕە: ٥١٩، ج/٤، ژمارە: ٣٢١٣} + {ژمارە: ١٧٢٠ کە لەپێشەوە رابورد}.

(١٤) باب ثَوَب المُؤمِنِ فيما يُصِيبهُ مِنْ مَرَضٍ أوْ حُزنٍ أوْ نَحْو ذالكَ حتَّى الشَّوكَةُ يُشاكُها

هەرچی ئێش و ئازارو نەخۆشیو خەمو خەفەتو شتی تری وا تووشی موسوڵمان دەبێ، پاداشی باشی لەسەر وەردەگرێ

١٦٦١- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيِ اللّٰه عَنْهَا قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَشَدَّ عَلَيْـهِ الْوَجَـعُ مِـنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . (الحديث ٥٦٤٦): [١٦٦١]

عائیشه هاوسەری پێغەمبەر -دروودی خوا لەسەر پێغەمبەرو ڕەزای خوا لەسەر هەموو هاوسەرەکانی بێ- فەرمووی: کەسم نەدیوە کەوەك پێغەمبەر - دروودی خوای لەسەر بێ- ئاوا ئازاری سەخت بێ). (تاج/٤ ز/٥٢ ل/١٧٢ ژ/٤).

١٦٦٢- عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنُ مَسْعُود (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) وَهُوَ يُوعَكُ، فَمَسِسْتُهُ بِيَدِي، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّكَ لَتُوعَكُ وَعْكًا شَدِيدًا، فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «أَجَلْ إِنِّي أُوعَكُ كَمَا يُوعَكُ رَجُلَانِ مِنْكُمْ»، قَالَ: فَقُلْتُ: ذٰلِكَ أَنَّ لَكَ أَجْرَيْنِ، فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «أَجَلْ»، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أَذًى مِنْ مَرَضٍ فَمَا سِوَاهُ، إِلاَّ حَطَّ اللّٰهُ بِهِ سَيِّئَاتِهِ كَمَا تَحُطُّ الشَّجَرَةُ وَرَقَهَا». بَابٌ: فِي فَضْل عيادة المرضى {الحديث: ٦٥٠٤ = ٦٥١٩ فم. تجريد/٥، لاپەڕە: ١٥٥، رقم: ١٨٦١ = ٥٦٤٧، ٥٦٤٨، ٥٦٦٠، ٥٦٦١، ٥٦٦٧}: [١٦٦٢]

عەبدوڵلای کوڕی مەسعوود (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) نەخۆش بوو، چووم بۆ سەردانو هەواڵپرسینی، تایەکی گرانی لێ هاتبوو، دەستم لێدا زۆر گەرم بوو، عەرزیم کرد: ئەی

[١٦٦١] تجريد/٥، ژمارە: ١٨٦٠. مسلم: ٦٥٠٢ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٧٥ رقم الباب/٢).

[١٦٦٢] تجريد/٥، ژمارە: ١٨٦١ = ٥٦٤٧ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٦٣ = ٦٥٠٤ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٧٥ رقم الباب/٣).

پێغەمبەری خودا! تایەکی گران‌و سەخت دایگرتووی؟ فەرمووی: (ئەدیی وایە، من کەتا دامدەگرێ، بەقەد دوو پیاو لەئێوە تا دامدەگرێ).

گوتم: ئەوە لەبەرئەوەیە کەتۆ دوو قات پاداشتت بۆ هەیە. فەرمووی: (بەڵێ ئەوە وایە، هەر موسوڵمانێ هەر ئێش‌و ئازارێکی بێتەڕێ، وەك ئەوە تووشی نەخۆشییەك، یا ئازارێ تر ببێ، بەهۆی ئەوەوە خودای گەورە خراپەو گوناهەکانی لێ هەڵ دەوەرێنێ، تا لەئەنجاما موسوڵمان لە گوناه پاك دەبێتەوە، وەك چۆن گەڵای درەختێ سەرپاك هەڵوەرێ ئاوا). {تاج/٣، زنجیرە: ٥٢، ژمارە: ٢٩٣٩ ج/٤}.

١٦٦٣- حديث عَائِشَةَ (رضى الله عنها) زَوْجَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): «مَا مِنْ مُصِيبَةٍ تُصِيبُ الْمُسْلِمَ إِلاَّ كَفَّرَ اللَّهُ بِهَا عَنْهُ ، حَتَّى الشَّوْكَةِ يُشَاكُهَا» [١٦٦٣]

عائیشە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (هەر قۆرت‌و چورتم‌و پێشهاتێکی ناخۆش، کە دێتە ڕێی موسوڵمان، خودا دەیکا بە داپۆشەر بۆ گوناهەکانی، تەنانەت ئەگەر دڕکێکیشی تێ بهەڵچەقێ هەروەها).

ئەم ژمارە: (١٧٩٧)ی پوختەی موسلیم دەکەین بە ڕوونکردنەوە، کە دەفەرموێ:

عَنِ الأَسْوَدِ ، قَالَ: دَخَلَ شَبَابٌ مِنْ قُرَيْشٍ عَلَى عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) ، وَهِيَ بِمِنًى وَهُمْ يَضْحَكُونَ، فَقَالَتْ: مَا يُضْحِكُكُمْ؟ قَالُوا: فُلاَنٌ خَرَّ عَلَى طُنُبِ فُسْطَاطٍ، فَكَادَتْ عُنُقُهُ أَوْ عَيْنُهُ أَنْ تَذْهَبَ! قَالَتْ: لاَ تَضْحَكُوا ، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى

[١٦٦٣] پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٧٩٧ = ٦٥٠٦ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٥ رقم الباب/١).

اللّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) قَالَ: «مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُشَاكُ شَوْكَةً فَمَا فَوْقَهَا إلاَّ كُتِبَتْ لَهُ بِهَا دَرَجَةٌ، وَمُحِيَتْ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةٌ». {الحديث: ٦٥٠٦ = ٦٥٢١ فم} :

ئەسوەد (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: چەند لاوێکی قوڕەیشی بەدەم پێکەنینەوە لەمینا چوون بۆلای عائیشە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی پێیان: ئەوە چیتانە بۆچی پێدەکەنن؟ گوتیان: فیسارە کەسمان قاچی لە گوریسی چادرێ هەلگەوت، خەریکبوو ئەستۆی بشکێ، یا وەخت بوو چاوی کوێربێ!

عائیشە فەرمووی: بەشتی وا پێمەکەنن، چونکە من بۆ خۆم لە پێغەمبەرم ژنەوتووە (دروودی خودای لەسەر بێ) دەیفەرموو: (هەر موسوڵمانێ تووشی هەرچی ئازارێ ببێو هەر ناخۆشییەك بێتە ڕێگەی، لە تێهەڵچەقینی دڕکێکەوە بیگرە هەتا زیاتر، خودا بەهۆی ئەوەوە پایەیەکی بەرزی پێ دەداو گوناهێکیشی لێ هەڵ دەوەرێنێ). {تاج/٣، زنجیرە: ٥٢، ژمارە: ٢٩٣٦ چ/٤}.

١٦٦٤- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللَّهُ عَنْهما عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا يُصِيبُ الْمُسْلِمَ مِنْ نَصَبٍ وَلَا وَصَبٍ وَلَا هَمّ وَلَا حُزْنٍ وَلَا أَذًى وَلَا غَمّ حَتَّى الشَّوْكَةِ يُشَاكُهَا إِلَّا كَفَّرَ اللَّهُ بِهَا مِنْ خَطَايَاهُ.(الحديث ٥٦٤١ و الحديث ٥٦٤٢): [١٦٦٤]

ئەبو سەعیدی خودری و ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوایان لێ بێ- دەفەرموون: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (هەرشەکەتیو کفتیو نەخۆشیو پەژارەو خەمو خەفەت و ئێشو ئازارێ کەتووشی موسوڵمان دەبێ، خودا دەیانکات بەسەرپۆشو پەردە (کەفارەت) و بڕێتی گوناهەکانی، وەیەکە

[١٦٦٤] تجرید/٥، ژمارە: ١٨٥٧ = ٥٦٤١ بخاری. مسلم: ٦٥١٣ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٥ رقم الباب/١).

یەکە گوناهەکانی ئەو موسوڵمانە دەسڕنەوە، تەنانەت دڕکێکیش کەلە شوێنێکی هەڵچەقێ هەروا ــش). (تاج/٤ ز/٥٢ ژ/١ ل/١٧١).

١٦٦٥- عَنْ عَطَاءُ بْنُ أَبِي رَبَاحٍ قَالَ: قَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ: أَلاَ أُرِيكَ امْرَأَةً مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ؟ قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: هَذِهِ الْمَرْأَةُ السَّوْدَاءُ، أَتَتِ النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، فَقَالَتْ: إِنِّي أُصْرَعُ وَإِنِّي أَتَكَشَّفُ فَادْعُ اللَّهَ لِي، قَالَ: «إِنْ شِئْتِ صَبَرْتِ وَلَكِ الْجَنَّةُ، وَإِنْ شِئْتِ دَعَوْتُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُعَافِيَكِ»، قَالَتْ: أَصْبِرُ، قَالَتْ: فَإِنِّي أَتَكَشَّفُ فَادْعُ اللَّهَ أَنْ لاَ أَتَكَشَّفَ، فَدَعَا لَهَا. {الحديث: ٦٥١٦ = ٦٥٣١فم. تجريد/٥، رقم: ١٨٦٢ = ٥٦٥٢}:[١٦٦٥]

عەتای کوڕی ئەبو ڕەباح (ڕەزاو ڕەحمەتی خودایان لێ بێ) فەرمووی: ئیبنو عەبباس (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: با ژنێکی بەهەشتیت پێ نیشان بدەم. گوتم: ئادەی بفەرموو، فەرمووی: ئەم ژنە ڕەشە هاتە لای پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) عەرزیکرد: قوربان! من فێم لێ دێ‌و کاتێ پەرکەمەکە دەمگرێ گیانم دەردەکەوێ، لەخودا بپاڕێرەوە بۆم کە چاکم بکاتەوە. فەرمووی (دروودی خودای لەسەر بێ): (ئەگەر حەزدەکەی ددان بەخۆتا بگرەو ئۆقرە بگرەو بەهەشت بۆ تۆ، ئەگەر حەزیش دەکەی ئەوا لەخودا دەپاڕێمەوە بۆت کەخودا چاکت بکاتەوە!). ژنە ڕەشەکە فەرمووی: (باشە ئارام دەگرم‌و لەژێر باری خودادا صەبر دەگرم، بەڵام لەکاتی خوو لێهاتنەکەدا لەشم دەردەکەوێ، لەخودا بپاڕێرەوە بۆم کەئیتر لەمەودوا لەشم دەرنەکەوێ، پێغەمبەریش (دروودی خودای لەسەر بێ) نزای ئەوەی بۆیکرد). {تاج/٣، زنجیرە: ٥٢، ژمارە: ٢٩٤٣ چاپی چوارەم}.

[١٦٦٥] تجرید/٥، ژمارە: ١٨٦٢ = ٥٦٥٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٧٠ = ٦٥١٦ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٥ رقم الباب/٦).

(١٥) باب تحريم الظُلْمِ
زۆرو ستەم نارەوایە

١٦٦٦- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهما) عَـنْ النَّبِـيِّ (صَـلَّى اللَّـهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (الظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ) (الحديث٢٤٤٧): [١٦٦٦]

ئیبنـو عومـەر(ڕەزای خـوای لـێ بـێ) فـەرمووی: خۆشەویـست(دروودی خـوای لەسـەر بـێ) فـەرمووی: (خۆتـان لـەزوڵم وزۆرو سـتەم بپـارێزن، بەڕاسـتی زوڵـم وزۆرو ستەم تەمو مژو تـاریکی زۆرن لـەرۆژی قیامەتـداو، زۆردارەکـە دەکەوێتـە ناویان‌و وەك: کوێری مزمـەعیل بـەهیچ لایـەکا سـەر دەرناکا). (ریـاض/١ل-١٩٣ز-٢٦+تاج/٥ص١٩+ تاج/٩ل-٣٢ز-١٠).

له موختەصەری صەحیحی موسلیمدا، ژمارە: (١٨٢٩) ئاوایە:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُمـا) أَنَّ رَسُولَ اللَّـهِ (صَـلَّى اللّـهُ عَلَيْـهِ وَسَلَمْ) قَالَ: «اتَّقُوا الظُّلْمَ، فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَـاتٌ يَـوْمَ الْقِيَامَـةِ، وَاتَّقُـوا الـشُّحَّ فَـإِنَّ الـشُّحَّ أَهْلَـكَ مَـنْ كَـانَ قَـبْلَكُمْ، حَمَلَهُـمْ عَلَـى أَنْ سَـفَكُوا دِمَـاءَهُمْ وَاسْـتَحَلُّوا مَحَـارِمَهُمْ». {الحديث: ٦٥١٩ = ٦٥٣٦ فم} :

جابیری کوڕی عەبـدوڵلا (ڕەزای خودایـان لێ بـێ) فـەرمووی: خۆشەویـست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (خۆتان لەزۆرو ستەم بپارێزن، بەڕاسـتی زۆرو ستەم، تـەمو مـژو تـاریکی زۆرن لـە رۆژی قیامـەتاو، زۆردارەکـە دەکەوێتـە ناویان‌و، وەك کوێری مزمەعیل بەهیچ لایەکا سەر دەرناکا، هەروەها خۆشتان لە پیسکەیی‌و چرووکی‌و رژدیی بپارێزن، چونکە چرووکی‌و پیسکەیی بوون بەهۆی لەناوچوونی نەتەوەو میلەتەکانی پێش ئێوە، بەرە بەرە وای لێکردن، کە لەسـەر

[١٦٦٦] تجریـد/٢، ژمـارە: ١٠٦١ = ٢٤٤٧ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٥، ژمـارە: ١٨٢٩ = ٦٥١٩ شـیحا (بخاری رقم الکتاب/٤٦ رقم الباب/٨).

ماڵی دنیاو سامانی جیهان، خوێنی یەکتری بڕێژنو حەڵاڵو حەرام نەزانن‌و ناڕەوا بەڕەوا دابنێن). {ریاضی صالحین/١، زنجیرە: ٢٦، ژمارە: ٢٠٣ ج/٢} + {تاج/٥، زنجیرە: ١٠، ژمارە: ٤٧٣٠ ج/٤}.

١٦٦٧- عَنْ أبن عمر (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) أَنَّ رَسُولَ اللّهِ (صَلَّى اللّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) قَالَ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لاَ يَظْلِمُهُ وَلاَ يُسْلِمُهُ، مَنْ كَانَ فِى حَاجَةِ أَخِيهِ، كَانَ اللّهُ فِى حَاجَتِهِ، وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً، فَرَّجَ اللّهُ عَنْهُ بِهَا كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ». {الحديث: ٦٥٢١ = ٦٥٣٨ فم. تجريد البخاري/٣، رقم: ١٠٥٩ = ٢٤٤٢، ٦٩٥١. أبو داود. أدب: ٤٨٩٣. ترمذي. حدود: ١٤٢٦. تحفة الأشراف: ٦٨٧٧}:[١٦٦٧]

ئیبنو عومەر (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (موسوڵمان برای موسوڵمانە، نابێ زۆرو ستەمی لێ بکا، یا بیدات بەدەست ناحەزو دوژمنی خۆیەوە، یا پشتی لەزەوی بدات، هەرکەسێ مشووری کاری برایەکی ئایینی خۆی بخواتو بچێ بە دەنگیەوە، بەپێی توانای خۆی، بۆ جێبەجێ بوونی ئەوکارە، یاریدەی بدات، خودایش مشووری کاری ئەو دەخواتو، لەکاتی پێویستدا، دەچێت بەدەنگیەوە، هەرکەسێ موسوڵمانێ لە تەنگانەیێ رزگار بکا، خودایش ئەو لەتەنگانەیەك لە تەنگانەکانی ڕۆژی ژینەوەو زیندوو بوونەوە رزگار دەکات، وە هەرکەسێ موسوڵمانێ پۆشتە بکاتەوە بەجل‌و بەرگ لەشی بپۆشێ، خوایش لەڕۆژی قیامەتدا ئەو پۆشتەو پەرداخ دەکاتەوە، یا بۆ ڕەزای خودا نەنگ‌و نهێنی موسوڵمانێ بپۆشێ، خودایش لە تۆڵەی باشی ئەوەدا لە قیامەتدا، نەنگ‌و نهێنی

[١٦٦٧] تجريد البخاري/٣، ژمارە: ١٠٥٩ = ٢٤٤٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨٣٠ = ٦٥٢١ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٤٦ رقم الباب/٣).

ئـەو دادەپۆشـێ!!). {ریاضـی صـالحین/١، زنجـیره: ٢٧، چ/٢ + تـاج/١، زنجـیره: ١٤، ژماره: ١٠٠ چ/٤ = چاپی چوارەم + تاج/٥، زنجیره: ١٠، ژماره: ٤٧٢٩} .

١٦٦٨- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّـهُ عَلَيـهِ وَسَلَّمْ): «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُمْلِي لِلظَّالِمِ، فَإِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ»، ثُـمَّ قَـرَأَ: (وَكَـذَلِكَ أَخْـذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ). {الحديث: ٦٥٢٤ = ٦٥٤١ فـم. تجريـد البخـاری بـالكوردی/٤، رقـم: ١٦٦٧ = ٤٦٨٦ فـتح البـاری. ترمـذی. تفسـير: ٣١١٠، ٣١١٠ م. تحفة الأشراف: ٩٠٣٧} :[١٦٦٨]

ئەبو مووسـای ئەشـعەری (ڕەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: خۆشەویـست (دروودی خودای لەسـەر بـێ) فـەرمووی: (لـە ڕاسـتیدا خـودای گـەورەو سـەروەر، مۆڵەتی پیاوی زۆردارو ستەمكار دەدات‌و، تا ماوەیێ جڵەوی بۆ شل دەكات، هـەتا بزانێ پەشیمان دەبێتەوە یانا، لەوانەكانی ڕۆژگـار پەنـدو ئامۆژگـاری وەردەگـرێ یانا، بەڵام كە كاسە پڕبوو، ئەوسا قورتمی دەگرێ، ئـیتر قوتـاری نابـێ لەچـنگی‌و تۆڵەی بەرو دوای لێ دەستێنێ!).

ئـــەنجا حـــەزرەت (دروودی خـــودای لەســـەر بـــێ) بـــۆ پـــشتیوانی ئـــەم فەرمایشتەی ئەم ئایەتەی خوێندەوە:

{وَكَـذَلِكَ أَخْـذُ رَبِّـكَ إِذَا أَخَـذَ الْقُـرَى وَهِـيَ ظَالِمَـةٌ إِنَّ أَخْـذَهُ أَلِـيمٌ شَـدِيدٌ - هـود — ١٠٢/١١} :

واتە: ئاوەها پاش مۆڵەت‌و ماوە پێدان، خودای تۆ ئـەی خۆشەویـست! ئـەی موحەممەد! ئەی پێغەمبەری من! سزای سەخت دەنێرێ‌و، قارو خەشم‌و غەزەب دەگـرێ، لـە دانیـشتوان‌و خـەڵكی ئـەو وڵات‌و دێهاتانـە، كـە زۆرو سـتەم پـەرە

[١٦٦٨] تجریـد/٤، ژمـارە: ١٦٦٧ = ٤٦٨٦ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٥، ژمـارە: ١٨٣١ = ٦٥٢٤ شـیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٥ رقم الباب/١١).

دەستێنێ لەناویاناو، ناهەقیو بێدادیو نارەوایی لەناویاندا دەبێ بەباو، دەبن بەزۆردارو ستەمكارو، دەڵێی گوندو شارەكان سەرجەم بوون بەلانەو خانەی زۆرداریو ستەمكاری!

وەڵێ لەمەكری خودا ئەمین مەبن، چونكە بەڕاستی كاتێ خودای تۆ قورتمی زاڵم دەگرێ، ئێشی پێ دەگەیەنێو بڕسی دەبڕێ!). {ریاض/١، زنجیرە: ٢٦، ژمارە: ٢٠٦ ج/٢} + {تاج/٤، زنجیرە: ١٢، ژمارە: ٣٩٢٢ چاپی چوارەم}.

(١٦) باب نصر الأخ ظالما أو مظلوما

موسوڵمان دەبێ یارمەتی برای موسوڵمانی خۆی بدا، چ ستەمكار بێو چ ستەمبار بێ

١٦٦٩- عَنْ جَابِرَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) فِي غَزَاةٍ فَكَسَعَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ رَجُلاً مِنَ الأَنْصَارِ، فَقَالَ الأَنْصَارِيُّ: يَا لَلأَنْصَارِ، وَقَالَ الْمُهَاجِرِيُّ: يَا لَلْمُهَاجِرِينَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ): «مَا بَالُ دَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ»؟! قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَسَعَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ رَجُلاً مِنَ الأَنْصَارِ. فَقَالَ: «دَعُوهَا فَإِنَّهَا مُنْتِنَةٌ». فَسَمِعَهَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أُبَيٍّ، فَقَالَ: قَدْ فَعَلُوهَا؟! وَاللَّهِ: لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الأَعَزُّ مِنْهَا الأَذَلَّ. قَالَ عُمَرُ: دَعْنِي أَضْرِبْ عُنُقَ هَذَا الْمُنَافِقِ، فَقَالَ: «دَعْهُ لاَ يَتَحَدَّثُ النَّاسُ أَنَّ مُحَمَّدًا يَقْتُلُ أَصْحَابَهُ». {الحديث: ٦٥٢٦ = ٦٥٤٣ فـم. بخاري. تفسير: ٤٩٠٥، ٤٩٠٧ فتح الباري. ترمذي. تفسير القرآن/ ٣٣١٥. تحفة الأشراف: ٢٥٢٥}:[١٦٦٩]

[١٦٦٩] بخاری تفسیر: ٤٩٠٥، پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨١١ = ٦٥٢٦ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٥ رقم الباب/٦٣).

جابیری کوڕی عەبدوڵڵا (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: لە غەزای تەبووکا لەخزمەتی حەزرەتدا بووین (دروودی خودای لەسەر بێ) پیاوێ لە کۆچکاران، شەقێکی هەڵدا لە پیاوێکی ئەنصاری، ئەنصارییەکەیش وەك کاتی سەردەمی نەفامی (جاهیلییەت) هاواری کرد: ئەی کۆمەڵەی ئەنصار! هاوار، فریام کەون!!

کۆچکارەکەیش هاواریکرد: هاوار! ئەی کۆمەڵەی کۆچکاران! فریام کەون!!

پێغەمبەریش (دروودی خودای لەسەر بێ) کە لەکارەکە ئاگادار بوو، فەرمووی: (ئەم بانگەوازو هاتو هاواری خووی سەردەمی نەفامیو نەزانییە چییە زیندووی دەکەنەوە!!؟).

عەرزیانکرد: قوربان! مەسەلەکە ئاوایە: ئەم پیاوە کۆچکارە شەقێکی هەڵدا لەو پیاوە ئەنصارییەو ئیتر بوو بەم هاتو هاوارە. فەرمووی: (ئەم جۆرە بانگەوازە، کە لەرەفتاری بەدی سەردەمی نەفامییە وازی لێ بهێنن، چونکە بەڕاستی کارێ چەپەڵو بۆگەنە).

جا عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەیی کوڕی سەلوول، کە سەرۆکی ناپاکان بوو، ئەمەی بەرگوێ کەوت بەهەڵی زانیو گوتی: ئاوای لێ هات، کۆچکاران ئەمەشیان کرد! دەسا بەو خودایە، کاتێ گەڕاینەوە بۆ شاری مەدینە، کێمان ئازاو بە دەسەڵات بێ، لە ئێمەو لە کۆچکارانی شاری مەدینە، بە کونیو بێ دەسەڵاتەکانمان چۆڵ دەکەین!

کاتێ ئەم باسو خواسو قسە ژەهراوییە گەیشتەوە بە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) حەزرەتی عومەر (ڕەزای خودای لێ بێ) هەڵسایە سەرپێ، فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خودا! لێم گەڕێ بابدەم لەگەردنی ئەم دوو رووی ناپاکە. فەرمووی (دروودی خودای لەسەر بێ): (وازی لێ بهێنە، با خەڵك

نەڵێن: موحەممەد، وەفای بۆ کەس نییە، ئەوەتانێ هاوەڵو هاوڕێکانی خۆی دەکوژێ!). {تاج/٤، زنجیرە: ٤٦، ژمارە: ٤١٧٠} + {ژمارە: ١٨٣٢ کە لەدواوە دێ لە زنجیرە: ١٣٩٧دا} .

(١٧) بابُ تَرَاحُمُ المُؤْمِنِينَ وَتَعَاطُفُهُمْ وَتَعَاضُدُهُمْ

موسوڵمان لەناو خۆیانا دەبێ وەك برا، یەك دڵو هاوسۆزبنو پشتی یەکتری بکرن

١٦٧٠- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِي اللهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: (إِنَّ الْمُؤْمِنَ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا وَشَبَّكَ أَصَابِعَهُ). (الحديث ٤٨١ ـ طرفاه في: ٢٤٤٦، ٦٠٢٦): [١٦٧٠]

ئەبوموووسا (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (موسوڵمان قەلایە بۆ موسوڵمان، وەك چۆن چینی دیوار چنگ دەدەنەیەك، موسوڵمانانیش لەگەڵ یەکتردا دەبێ ئاوابن) ئەوجا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بۆ روون کردنەوەی لێکچوونەکە پەنجەی هەردوو دەستی خۆی تێك ئالآن. (ریاض الصالحين/٢٦٠/١- ش).

١٦٧١- عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّمْ): «مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِى تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ، مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى». {الحديث: ٦٥٢٩ = ٦٥٤٦ فم. تجريد البخاري بالكوردى/٥، رقم: ١٩٢٥ = ٦٠١١ فتح الباري} : [١٦٧١]

[١٦٧٠] تجرید/١، ژمارە: ٢٩٢ = ٤٨١ بخاری + تجرید/٥، ژمارە: ١٩٣٢ = ٦٠٢٧ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٧٧٣ - ٦٥٢٨ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٨ رقم الباب/٨٨).

[١٦٧١] تجرید/٥، ژمارە: ١٩٢٥ = ٦٠١١ بخاری. پوختەی موسلیم: ١٧٧٤ = ٦٥٢٩ (بخاری رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/٢٧).

نوعمانی کوڕی بەشیر (رەزای خودای لێ بێ) دەفەرموێ: خۆشەویست (درودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (دەبێ موسوڵمانان لەناو خۆیانا، وەك برا تەباو دۆستو دڵسۆزی یەكتری بنو، لەگەڵ یەكتری بە رەحمو میهرەبان بن، نموونەی باڵاو سەر مەشقێكی جوان بن بۆ بەتەنگەوە بوونی یەكتریی، وەك چۆن ئەگەر جەستەیەك ئەندامێكی هاتە ژان، بەوێنە چاوی ژان بكا، ئیتر هەموو گیانی وەك یەك دێنە ژانو، هەموو ئەندامەكانی تری، شەو نخوونی لەگەڵ دەكێشنو، لەتاوی ئازاری ئەو ئەوانیش تایان لێ دێ! دەبێ موسوڵمانانیش لەگەڵ یەكتریدا ئاوا هاوسۆزو هاوباری یەكتری بن!). {ریاض/١، زنجیرە: ٢٧، ژمارە: ٢٢٤ چاپی دووەم} + {تاج/٥، زنجیرە: ٨، ژمارە: ٤٧١٨ چاپی چوارەم}.

(٢٢) باب مداراة مَنْ يُتَّقى فُحْشُهُ

باسی خۆسازیو خۆگونجان لەگەڵ خەڵكان، بە تایبەتی لە ترسی زمانی بەدیان

١٦٧٢- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها): أَنَّ رَجُلاً اسْتَأْذَنَ عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ)، فَقَالَ: «ائْذَنُوا لَهُ، فَبِئْسَ ابْنُ الْعَشِيرَةِ، أَوْ بِئْسَ رَجُلُ الْعَشِيرَةِ». فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ أَلاَنَ لَهُ الْقَوْلَ، قَالَتْ عَائِشَةُ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ قُلْتَ لَهُ الَّذِى قُلْتَ ثُمَّ أَلَنْتَ لَهُ الْقَوْلَ، قَالَ: «يَا عَائِشَةُ: إِنَّ شَرَّ النَّاسِ مَنْزِلَةً عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ وَدَعَهُ أَوْ تَرَكَهُ النَّاسُ اتِّقَاءَ فُحْشِهِ». {الحديث: ٦٥٣٩ = ٦٥٥٦ فم. بخاري. أدب: ٦٠٥٤، ٣١٣٢. أبو داود. أدب: ٤٧٩١. ترمذي. بروصلة: ١٩٩٦} :[١٦٧٢]

عائیشە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پیاوێ داوای رێگادانی كرد، كەبێ بۆ خزمەتی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) حەزرەت (درودی

[١٦٧٢] بخاری. أدب: ٦٠٥٤. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٧٨٩ - ٦٥٣٩ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/٤٨).

خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (رێگەی پێ بدەن بابێ، بەڕاستی کابرایەکی زۆر بەدە!) یا فەرمووی: (کابرایەکی زۆر خراپە!).

بەڵام کاتێ کابرا هاتە خزمەتی، پێغەمبەر رووی خۆش بوو لەگەڵیا، بەنەرمی دەدوا لەگەڵی، عائیشە فەرمووی: منیش گوتم: ئەی پێغەمبەری خودا! تۆ لەپێشدا قسەیەکی ئاوات فەرموو، کەچی لەپاشدا قسەت نەرمبوو لەگەڵیدا! فەرمووی: (ئەی عائیشە! لەڕاستیدا بەدترین پایە لەلای خودا، لە رۆژی دوا رۆژدا، پایەی ئەو کەسەیە کە خەڵك لەترسی بەد گوێیو بەد زمانییو زمان پیسی، خۆیانی لێ لادەدەن). یا فەرمووی: (لەبەر بەد گوێی خۆیانی لێ دەپارێزن). {تاج/٥، زنجیرە: ١٤، ژمارە: ٤٧٥٩}.

(٢٥) بابُ مَنْ لَعَنَهُ النَّبِيُّ ﴿ﷺ﴾ أَوْ سَبَّهُ، أَوْ دَعَا عَلَيْهِ، وَلَيْسَ هُوَ أَهْلاً لِذالِكَ، كَانَ لَهُ زَكَاةً وَأَجْراً وَرَحْمَةً

نزاو دوعای شەڕی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) لە نیمانداران، دەبێت بە مایەی پاکەوەبوونو سۆزو میهرەبانیو پاداش بۆیان

١٦٧٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ سَمِعَ النبِيّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ اللّٰهُمَّ فَأَيُّمَا عَبْدٍ مُؤْمِنٍ سَبَبْتُهُ فَاجْعَلْ ذَلِكَ لَهُ قُرْبَةً إِلَيْكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (الحديث ٦٣٦١)؛ [١٦٧٣]

ئەبو هورەیرە (رەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: بەگوێی خۆم ژنەوتم لەزاری پیرۆزی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: ئەی خودایە! هەرموسوڵمانێ، لەبەر هەر هۆیێ، جمێنێکم پێدا، یا نەفرەتو لەعنەتێکم لێکرد، یاهەر ئازارێکی ترم دا، ئەوەی بۆ بکە بەکەفارەتی گوناه و بەهۆی نزیکبوونەوە لەخۆت لەرۆژی قیامەتدا.

[١٦٧٣] تجرید/٥، ژمارە: ١٩٨٧ = ٦٣٦١ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨٢٥ = ٦٥٥٧ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٨٠ رقم الباب/٣٤).

ئەم سێ ژمارەی پوختەی موسلیمیش لەم شوێنەدا بۆ زیادە بەهرەو ڕاڤەو ڕوونکردنەوە، ڕاگوێز دەکەین، ژمارە: (١٨٢٥)و ژمارە: (١٨٢٦)و ژمارە: (١٨٢٧):

عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) قَالَتْ: دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللّهِ (صَلَّى اللّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) رَجُلاَنِ، فَكَلَّمَاهُ بِشَيْءٍ لاَ أَدْرِي مَا هُوَ؟ فَأَغْضَبَاهُ، فَلَعَنَهُمَا وَسَبَّهُمَا، فَلَمَّا خَرَجَا، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّهِ: مَنْ أَصَابَ مِنَ الْخَيْرِ شَيْئًا، مَا أَصَابَهُ هَذَانِ. قَالَ: «وَمَا ذَاك»؟ قَالَتْ: قُلْتُ: لَعَنْتَهُمَا وَسَبَبْتَهُمَا! فَقَالَ: «أوَمَا عَلِمْتِ مَا شَارَطْتُ عَلَيْهِ رَبِّي؟ قُلْتُ: اللّهُمَّ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ، فَأَيُّ الْمُسْلِمِينَ لَعَنْتُهُ أَوْ سَبَبْتُهُ فَاجْعَلْهُ لَهُ زَكَاةً وَأَجْرًا». {الحديث: ٦٥٥٧ = ٦٥٧٤ فـم. تجريد البخاري بالكوردي/٥، رقم: ١٩٨٧ = ٦٣٦١ فتح الباري}:

عائیشە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: دوو پیاو هاتن بۆ ماڵەوە بۆ خزمەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) سەبارەت بەشتێ کە نازانم چی بوو، قسەیان لەگەڵدا کرد، پێغەمبەریان تووڕە کرد، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) نەفرینو نەحلەتی لەهەردووکیان کردو جمێنی پێیاندا، کە دوو پیاوەکە لە خزمەتی دەرچوون، عەرزی حەزرەتم کرد: قوربان! هەموو کەسێ لەخزمەتی تۆدا، ئەگەر لە خێر بێبەش نەبووبێ، هەرکەسێ بووبێ، بەڵام ئەم دوانە لە خزمەتی تۆدا ئەوەی خێربێ دەستیان نەکەوت، بەڵکوو بەر نەفرینو جمێنی تۆ کەوتن!

فەرمووی (دروودی خودای لەسەر بێ): (بۆچی لەبەرچی؟) عەرزیم کرد: لەبەرئەوە کە نەفرینت لەم دوانە کردو جمێنت پێیاندا. فەرمووی: (ئەدی نازانی کەمن مەرجم کردووە لەگەڵ خودای خۆماو بەڵێنم لێی وەرگرتووە؟ عەرزی پەروەردگاری خۆمم کردووە: پەروەردگاری نازدارم! بەڵێن بێ لەتۆی

وەردەگرم، تۆقەت لە بەڵێنی خۆت پەشیمان نابیتەوە، پەروەردگارا! تۆ خۆت باش دەزانیت: کەمنیش هەر مرۆڤو ئادەمیزادم، گەڵێ جار تووڕە دەبمو لەسەر تووڕەیی نزای خراپ لەیەکێ لەگەلی موسوڵمانی خۆم دەکەم، یا ئازارێکی دەدەم، جا داوات لێ دەکەم کە بەڵێنم پێ بدەیت: کە هەر موسوڵمانێ، لەبەر هەر هۆیێ نەفرەتو نەحلەتم لێکرد، یا جمێنێکم داپێی، یا جەڵدەم لێیدا، یا هەر جۆرە ئازارێکی ترمدا، وە ئەو موسوڵمانە شایستەی ئەوە نەبوو، ئەوا ئەو ئازاردانو جمێنو قسەیەی منەی، بۆبکە بە مایەی پاکەوە بوون لە تاوانو، بە نوێژو زەکاتو پاکەوەکەری گوناهو، بیکە بەهۆی نزیکبوونەوەی ئەوکەسە لە سۆزو میهرەبانیو رەحمەتی خۆتەوەو، بێکە بەهۆی پاداشی باشی گەورە بۆی لەرۆژی قیامەتدا، پەروەردگاری گەورەم ئەم بەڵێنەی داپێم!). {تاج/٥، زنجیرە: ٦٥، ژمارە: ٥٠٣٩}.

ڕوونکردنەوە:

١- لە بەکوردی کردنی ئەم فەرموودەیەدا، بەهرە لەهەموو گێڕانەوەو شەرحە گەورەکان وەرگیراوە، سوپاس بۆ خودا.

٢- بەپێی ئەم فەرموودەیە، وەك لە فەتحولولهیمدا ئاماژەی بۆ دەکا، دەبێ موسوڵمان خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) بکا بەپێشەواو سەر مەشقو، وەك ئەو، لەکاتی پاڕانەوەدا، عەرزی پەروەردگاری خۆی بکا: (خودایە! هەر نزایەکی شەڕ لەخۆم، یا لەماڵو منالّم، یا لە دۆستو برادەرم، یا لەدەرو دراوسێم، یا لەهەر موسوڵمانێکی تر دەکەم، یا لە وڵاتو گەلو نیشتمانو نەتەوەی خۆم دەکەم، یا نەفرینو نەحلەتی لێ دەکەم، گیرای نەکەیتو بەڵکوو بۆی بکەی بەمایەو هۆی پاداشی باشی لای خۆت لەهەردوو جیهانا). ئامین.

خودایــه. دیــسان: (ئــامین خودایــه، ٢٠١٤/٥/٢٥ وەرگێــڕ).{٢١/ ڕەمــەزانی/١٤٣٢ کۆچی. بەرابەر بە ٢٠١٠/٨/٣١ زاینی}.

عَنْ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَتْ عِنْدَ أُمِّ سُلَيْمٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) يَتِيمَةٌ، وَهِيَ أُمُّ أَنَسٍ، فَرَأَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) الْيَتِيمَـةَ، فَقَـالَ: «آنْتِ هِيَهْ؟ لَقَدْ كَبِرْتِ لاَ كَبِرَ سِنُّكِ». فَرَجَعَتِ الْيَتِيمَةُ إِلَى أُمِّ سُلَيْمٍ تَبْكِي، فَقَالَـتْ أُمُّ سُـلَيْمٍ: مَا لَكِ يَا بُنَيَّةُ؟ قَالَتِ الْجَارِيَةُ: دَعَا عَلَيَّ نَبِيُّ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) أَنْ لاَ يَكْبَرَ سِنِّي، فَالآنَ لاَ يَكْبَرُ سِنِّي، أَوْ قَالَتْ: قَرْنِي، فَخَرَجَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ مُسْتَعْجِلَةً تَلُوثُ خِمَارَهَـا حَتَّى لَقِيَتْ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ)، فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَـهُ عَلَيـهِ وَسَلَمْ): «مَا لَكِ يَا أُمَّ سُلَيْمٍ»؟ فَقَالَتْ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ أَدَعَوْتَ عَلَى يَتِيمَتِـي؟ قَـالَ: «وَمَـا ذَاكِ يَا أُمَّ سُلَيْمٍ؟». فَقَالَتْ: زَعَمَـتْ أَنَّـكَ دَعَـوْتَ أَنْ لاَ يَكْبَـرَ سِـنُّهَا، وَلاَ يَكْبَـرَ قَرْنُهَـا. قَالَت: فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) ثُمَّ قَالَ: «يَا أُمَّ سُلَيْمٍ أَمَا تَعْلَمِـينَ أَنَّ شَرْطِي عَلَى رَبِّي؟ أَنِّي اشْتَرَطْتُ عَلَى رَبِّـي فَقُلْـتُ: إِنَّمَـا أَنَـا بَـشَرٌ أَرْضَـى كَمَـا يَرْضَـى الْبَشَرُ، وَأَغْضَبُ كَمَا يَغْضَبُ الْبَشَرُ، فَأَيُّمَا أَحَدٍ دَعَوْتُ عَلَيْـهِ مِـنْ أُمَّتِـي بِـدَعْوَةٍ لَـيْسَ لَهَا بِأَهْلٍ أَنْ تَجْعَلَهَا لَهُ طَهُوراً وَزَكَاةً وَقُرْبَةً يُقَرِّبُـهُ بِهَـا مِنْـهُ يَـوْمَ الْقِيَامَـةِ». وَقَـالَ أَبُـو مَعْنٍ: (يُتَيِّمَةٌ) بِالتَّصْغِيرِ فِي الْمَوَاضِعِ الثَّلاَثَةِ. {الحديث: ٦٥٧٠ = ٦٥٨٧ فم}:

ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: کچۆڵەیەکی هەتیو، لەلای دایکم بوو، کە ناسراوە بە ئوم سولەیم، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسـەر بـێ) بـە بـچکۆلەیی دەیبینـێ، لـەپاش ماوەیـێ کـە دەیبینێتـەوە، خەریکـەبێ نەیناسێتەوە، وا کچۆڵەکە درێژ بووەو هەڵچووە، لەبەرئەوە دەفەرموێ: (ئەوە تۆ ئەویت، بەراستی گەورە بوویت، ئەی پێ نەگەیت!).

جا کچۆڵەکە بەگریانەوە دەگەڕێتـەوە بـۆلای ئـوم سـولەیمی دایکم، دایکـم پێـی دەڵێ: کچم چیتە، بۆچـی دەگریـت؟ کچۆڵەکە دەڵێ: پێغەمبـەر (دروودی

خودای لەسەر بێ) نزای تەمەن کورتی لێ کردم، کەواتە قەت تەمەن درێژ نابم‌و تەمەن کورت دەبم، بۆئەوە دەگریم.

ئوم سولەیم بەپەلە خۆی پێچایەوەو چارشێوی گرتەوەو لەچکەکەی ئالآن بەسەریەوە، رۆیشت بۆ خزمەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) جا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) هەستی کرد کە ئوم سولەیم ئاسایی نییەو کەمێ شەڵەژاوە، لەبەرئەوە پێی فەرموو: (ئەوە چیتە ئەی ئوم سولەیم! بۆوا مات‌و پەشۆکاوی؟).

ئوم سولەیم گوتی: ئەی پێغەمبەری خودا! ئایا نزای تەمەن کورتیت لەو کچۆڵە هەتیوەی من کردووە؟ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: نزای تەمەن کورتی چی، بۆ شتی وابووە، ئەی ئوم سولەیم! دایکم عەرزی دەکا: بەقسەی خۆی بێ گوایە تۆ نزات لێ کردووە کە تەمەن درێژ نەبیت‌و فەرمووتە پێی: ئەی پێ نەگەیت، بەکوێدا وا گەورەبوویت!؟

ئوم سولەیم فەرمووی: جا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پێکەنی لەپاشا فەرمووی: (ئەی ئوم سولەیم! ئەدی نازانی کەمن لەم کات‌و هەل‌و مەرجانەدا، مەرجم کردووە لەگەڵ خودای خۆما؟ دەی با ئەو مەرجەت پێ بڵێم‌و بۆتی روون بکەمەوە: من مەرجم کردووە لەگەڵ پەروەردگارماو عەرزیم کردووە: خودایە! خۆت دەزانی کە منیش ئادەمیزادم، ملکەچم بۆ ئەو بارودۆخە سروشتیانەی کە ئەوان ملکەچن بۆی، وەك چۆن هەموو ئادەمیزادێ، لەهەندێ شت رازی دەبێ‌و، لە هەندێ شت تووڕە دەبێ، منیش هەروەها لەهەندێ شت رازی دەبم‌و، لەهەندێ شت تووڕە دەبم، رێك وەك ئەوان، دەی خودایە هەرکەسێ لەگەڵی موسوڵمانی خۆم، نزایەکی خراپم لێ کرد، کە لەڕاستیدا شایانی ئەو نزای شەڕەی منە نەبێ، دەی خودایە! تۆ لەلای خۆتەوە

ئەو نزا شەڕەی منەی بۆ بکە بە مایەی خاوێنیو پاکیو پیرۆزیو بیکە بە طاعاتو عیبادەت بۆیو لەڕۆژی قیامەتا، پایەو پلەی ئەوی لەخۆتەوە پێ نزیك بکەرەوە!).

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) قَالَ: كُنْتُ أَلْعَبُ مَعَ الصِّبْيَانِ، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ)، فَتَوَارَيْتُ خَلْفَ بَابٍ، قَالَ: فَجَاءَ فَحَطَأَنِي حَطْأَةً، وَقَالَ: «اذْهَبْ، وَادْعُ لِي مُعَاوِيَةَ». قَالَ: فَجِئْتُ فَقُلْتُ: هُوَ يَأْكُلُ. قَالَ: ثُمَّ قَالَ لِيَ: «اذْهَبْ وَادْعُ لِي مُعَاوِيَةَ». قَالَ: فَجِئْتُ فَقُلْتُ: هُوَ يَأْكُلُ، فَقَالَ: «لاَ أَشْبَعَ اللَّهُ بَطْنَهُ». قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى: قُلْتُ لأُمَيَّةَ: مَا (حَطَأَنِي)؟ قَالَ: قَفَدَنِي قَفْدَةً. {الحديث: ٦٥٧١ = ٦٥٨٨ فم}:

ئیبنو عەبباس (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: جارێ لەناو منالآنا وازیم دەکرد، کۆمەڵێ منالْ بووین یاریمان دەکرد، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) تەشریفی هات، منیش شەرمم لێی کرد، لەپشتی دەرگایەکەوە خۆم لێ شاردەوە، بەلآم پێغەمبەر پێی زانیم، هات لەپێکی مالّی بەناو شانماو فەرمووی: (بڕۆ موعاوییەم بۆ بانگ بکە)، فەرمووی: چووم بۆلای موعاوییەو فەرمانەکەی پێغەمبەرم پێ ڕاگەیاندو هاتمەوە بۆ خزمەتیو عەرزیمکرد: موعاوییە نان دەخوا. پاش کەمێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرموویەوە پێم: (بڕۆ موعاوییەم بۆ بانگ بکە). منیش چوومەوەو هاتمەوەو دیسان عەرزیمکردەوە: کە موعاوییە خەریکی نانخواردنە!

ئەمجارەیان حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (دەی خودا ورگی تێر نەکا!).

(٢٧) باب تحريم الكَذِبِ وَبيان مَا يُبَاحُ مِنهُ
درۆ نادروسته، مەگەر لەبەر هۆی تایبەت ڕەوا بێت

١٦٧٤- عَنْ أُمِّ كُلْثُومٍ بِنْتَ عُقْبَةَ بْنِ أَبِى مُعَيْطٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) وَكَانَتْ مِنَ الْمُهَاجِرَاتِ الأُوَلِ اللاَّتِى بَايَعْنَ النَّبِىَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ)، أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) وَهُوَ يَقُولُ: «لَيْسَ الْكَذَّابُ الَّذِى يُصْلِحُ بَيْنَ النَّاسِ وَيَقُولُ خَيْرًا وَيَنْمِى خَيْرًا». قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: وَلَمْ أَسْمَعْ يُرَخَّصُ فِى شَىْءٍ مِمَّا يَقُولُ النَّاسُ كَذِبٌ إِلاَّ فِى ثَلاَثٍ: الْحَرْبُ، وَالإِصْلاَحُ بَيْنَ النَّاسِ، وَحَدِيثُ الرَّجُلِ امْرَأَتَهُ، وَحَدِيثُ الْمَرْأَةِ زَوْجَهَا. وَفِي رِوَايَة قَالَتْ: وَلَمْ أَسْمَعْ يُرَخَّصُ فِى شَىْءٍ مِمَّا يَقُولُ النَّاسُ إِلاَّ فِى ثَلاَثٍ. {الحديث: ٦٥٧٦ = ٦٥٩٣ فم. تجريد البخاري بالكوردى/٣، رقم: ١١٢٦ = ٢٦٩٢. أبو داود. أدب: ٤٩٢٠. ترمذى. بروصلة: ١٩٣٨. تحفة الأشراف: ١٨٣٥٣}:[١٦٧٤]

ئوم کولثومی کچی عوقبەی کوڕی ئەبو موعەیط (ڕەزای خودای لێ بێ) کە یەکێ بوو لەژنە کۆچکارە پێشینەکان، کە پەیمانیان دابوو بە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) {بڕوانە: ژمارە: ٤٢٨ لەپوختەی موسلیم}.

فەرمووی: بەگوێی خۆم لەزاری پیرۆزی حەزرەتم بیست، دەیفەرموو (دروودی خودای لەسەر بێ): (بەو کەسە ناگوترێ درۆزن، کە میانەی خەڵك ڕێك دەخاو، قسەی باش لەنێوانیاندا دەهێنێو دەبا، بەنیازی نێوان ڕێکخستنیانو نێوان خۆش بوونیانو بە مەبەستی ئاشتکردنەوەیان، با ئەو قسانەیش کە لەو بەینەدا دەیانکات، خۆی دروستیان بکات!).

ئیبنو شەهاب – واتە: ئیمامی زوهری – دەفەرموێ: نەم بیستووە لەکەس، کە مەردوم ڕێگەی درۆکردنیان پێ بدرێ، مەگەر لەم سێ شتەدا:

[١٦٧٤] تجرید/٣، ژمارە: ١١٢٦ = ٢٦٩٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨١٠ = ٦٥٧٦ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٥٣ رقم الباب/٢).

١- بۆ جەنگ.

٢- رێکخستنی نێوانی خەڵك.

٣- قسەی خۆشی ژنو پیاو، کە لەنێوانی خۆیانا دوو بەدوو دەیکەن، بۆ رابواردنو نێوان خۆشکردن.

لە گێڕانەوەی ژمارە (٦٥٧٧ موسلیم)دا: ئوم کولثوم فەرمووی: ئەم بیستووە لە پێغەمبەر (درووودی خودای لەسەر بێ) کە مۆڵەتی درۆکردن بەکەس بدا مەگەر بۆ ئەم سێ مەبەستە: جەنگو نێوان رێکخستنو قسەی خۆشی نێوانی ژنو مێرد بۆ یەکتری). {ریاضی صالحین/١، زنجیرە: ٣١، ژمارە: ٢٤٩ + ریاضی صالحین/٤، زنجیرە: ٦١، ژمارە: ١، ٢، ٣، + تاج/٢، زنجیرە: ١٢٢، ژمارە: ٢٤٩٦} + {تاج/٥، زنجیرە: ٢٥، ژمارە: ٤٨٢٣ چ/٤}.

روونکردنەوە:

ئوم کلثوم لە موسوڵمانە هەرە پێشینەکانە، پەیمانی بەست لەگەڵ پێغەمبەردا، لەساڵی حودەیبییەدا لە مەککەوە بەپێ، کۆچی کرد بۆلای پێغەمبەر لەمەدینە، کەهات مێردی نەبوو، زەیدی کوڕی حاریثە مارەیکرد، کە زەید شەهید بوو زوبەیری کوڕی عەوام مارەیکرد، کچێکی لە زوبەیر بوو ناوی زەینەب بوو، لەپاش زوبەیر شوویکرد بە عەبدوڕەحمانی کوڕی عەوف، لەویش کوڕێکی بوو ناوی ئیبراهیم بوو، کە ئەوڕەحمان مرد، شوویکرد بە عەمری کوڕی عاص، یەك مانگ لەلای ما ئیتر ئوم کلثوم عەمری خودای کرد.

(٢٩) باب قبح الكذب وَحُسْنُ الصِدْقِ وَفَضلُهُ
باسی ناشیرینی درۆو جوانیو بەهرەی ڕاستی

١٦٧٥- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ): «عَلَيْكُمْ بِالصِّدْقِ فَإِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ، وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَصْدُقُ، وَيَتَحَرَّى الصِّدْقَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ صِدِّيقًا. وَإِيَّاكُمْ وَالْكَذِبَ، فَإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ، وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ، وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَكْذِبُ وَيَتَحَرَّى الْكَذِبَ، حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَّابًا». {الحديث: ٦٥٨١ = ٦٥٩٧ فم}:[١٦٧٥]

ئەم فەرموودەیە بە تەواوی، وەرگەڕاوە کوردییەکەی لە ژمارە: (١٨٠٧)دا رابورد.

ئەمەیش واتای ئەم فەرموودەیە بە تەواوی لەم ژمارەی تری پوختەی موسلیمدا، کە ژمارە: (١٨٠٧)ە:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: إِنَّ مُحَمَّدًا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) قَالَ: «أَلاَ أُنَبِّئُكُمْ مَا الْعَضْهُ؟ هِيَ النَّمِيمَةُ الْقَالَةُ بَيْنَ النَّاسِ»، وَإِنَّ مُحَمَّدًا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) قَالَ: «إِنَّ الرَّجُلَ يَصْدُقُ حَتَّى يُكْتَبَ صِدِّيقًا وَيَكْذِبُ حَتَّى يُكْتَبَ كَذَّابًا». {الحديث: ٦٥٧٩ = ٦٥٩٦ فم}:

عەبدوڵڵای کوڕی مەسعوود (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: حەزرەتی موحەممەدی خۆشەویستو نازدار (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (با پێتان بڵێم کە هەڵاتو بوختیانی زۆر گەورەی ناڕەوای وا، کە بۆنی خوێنی لێ دێ کامەیە؟) فەرمووی: (بریتییە لەدوو زمانیو بەد گۆیی‌و وتی وتی زۆرو زۆر

[١٦٧٥] بخاری. أدب: ٦٠٩٤، پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨٠٧ - ٦٥٧٩ (بخاری رقم الکتاب/٧٨ رقم الباب/٦٩).

بلێییی کەدەبێ بەهەوێنی تێکدانی نێوانی مەردومو سەر دەکێشێ بۆ خوێنرێژی!).

وە هەروەها فەرمووی: حەزرەتی موحەممەد (درودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (لەڕاستی ڕەحمەت دەباری، ڕاستی بکەن بە پیشە، چونکە ڕاستی ئادەمیزاد دەخاتە سەر ڕێگەی چاکە، کردەوەی چاکەیش ئادەمیزاد دەخاتە سەر ڕێگەی بەهەشت!

پیاوی وا هەیە ئەوەندە ڕاستگۆیەو ئەوەندە سۆراخی ڕاستی دەکاو ئەوەندە عەودالی ڕاستیو ڕاستگۆییە، هەتا لەلای خودا بە پیاوی ڕاستو ڕاستاڵو ڕاستگۆ دەنووسرێ، وە نەکەن درۆبکەن، چونکە درۆ مرۆڤ دەخاتە سەر ڕێگەی خراپە، کردەوەی خراپەیش پیاو دەخاتە سەر ڕێگەی ئاگری دۆزەخ، پیاوی واهەیە ئەوەندە زۆر درۆ دەکاو ئەوەندە منەیی درۆ دەکا، هەتا لەلای خودا بەدرۆزن دەنووسرێ). {ریاضی صالحين/١، زنجیرە: ٤، ژمارە: ٥٤} + {تاج/٥، زنجیرە: ١٢، ژمارە: ٤٧٥١} + {ریاض/٤، زنجیرە: ٢٥٧، ژمارە: ١٥٣٨ چ/٢}. {بروانە: ژمارە: ١٨٠٩ لەدواوە}.

(٣٠) باب فَضْلُ مَنْ مَلَكَ نَفْسَهُ عِنْدَ الغَضَبِ وَ بِأَيِّ شَيئٍ يَذْهَبُ الغَضَبُ خێرو بەهرەی ئەو کەسەی کە لە کاتی تووڕەبووندا خۆی پێ دەگیرێو تووڕە نابێ، وە بە چی تووڕەییەکەی نامێنێ

١٦٧٦- عَنْ ابي هريرة رَضِي اللّٰهُ عَنه قَالَ: أَنَّ رَسُولُ اللّٰهِ صَلّٰى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قالَ: لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرَعَةَ إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ. (الحديث ٦١١٤):[(١٦٧٦)]

(١٦٧٦) تجرید/٥، ژمارە: ١٩٤٨ = ٦١١٤ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٧٩١ = ٦٥٨٤ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٨ رقم الباب/٧٦).

ئەبوهورەیرە (رەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: ئەوکەسە ئازانییە کە پاڵەوانی چاکەو، کەس لەزۆرانبازیدا دەرەقەتی نایێ، بەڵام ئەوکەسە ئازایە، کەلەکاتی تووڕەیی دا، خۆی پێدەگیرێ و، رقی خۆی دەخواتەوە. (ریاض/١ ل/٦٤ ز/٣ ژ/٤٥/٢١).

له ژمارە: (١٧٩١)ی پوختەی موسلیمدا ئاوایە، لەبەر ئەوەی بەهرەی پتری واتیادا، ئەویش دەنووسین:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ): «مَا تَعُدُّونَ الرَّقُوبَ فِيكُمْ؟» قَالَ: قُلْنَا: الَّذِي لاَ يُولَدُ لَهُ. قَالَ: «لَيْسَ ذَاكَ بِالرَّقُوبِ، وَلَكِنَّهُ الرَّجُلُ الَّذِي لَمْ يُقَدِّمْ مِنْ وَلَدِهِ شَيْئًا». قَالَ: «فَمَا تَعُدُّونَ الصُّرَعَةَ فِيكُمْ؟». قَالَ: قُلْنَا: الَّذِي لاَ يَصْرَعُهُ الرِّجَالُ. قَالَ: «لَيْسَ بِذَلِكَ، وَلَكِنَّهُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ». {الحديث: ٦٥٨٤ = ٦٦٠١ فم}:

عەبدوڵڵای کوڕی مەسعوود (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئێوە لەناو خۆتانا کێ بەوەجاخ کوێر دادەنێن؟). گوتمان: ئەوەی کە منالی نەبێ، فەرمووی (دروودی خودای لەسەر بێ): (ئەوە وەجاخ کوێر نییە، بەڵام ئەو پیاوە وەجاخ کوێرە کە کەس لە منداڵەکانی لەپێش خۆیدا نامرن). فەرمووشی: (ئەی باشە ئێوە کێ بە پاڵەوان و ئازاو زۆرانباز دادەنێن؟). عەرزیمان کرد: ئەو کەسەی کەکەس نەیدا بەزەویداو دەرەقەتی نەیێ!

فەرمووی: (ئەمیش ئەوە نییە، بەڵام پاڵەوان ئەو کەسەیە کە لەکاتی رق هەستان و تووڕە بووندا، خۆی پێ ڕادەگیرێ و دەروونی خۆی پێ زەوت دەکرێ و رقی خۆی دەخواتەوە). {تاج/٥، زنجیرە: ٢٩، ژمارە: ٤٨٣٤ ج/٤}.

١٦٧٧- عَنْ سُلَيْمَانُ بْنُ صُرَدٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: اسْتَبَّ رَجُلاَنِ عِنْدَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ)، فَجَعَلَ أَحَدُهُمَا يَغْضَبُ وَيَحْمَرُّ وَجْهُهُ، فَنَظَرَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ (صَلَّى اللّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) فَقَالَ: «إِنِّي لأَعْلَمُ كَلِمَةً لَوْ قَالَهَا لَذَهَبَ ذَا عَنْهُ: أَعُوذُ بِاللّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ»، فَقَامَ إِلَى الرَّجُلِ رَجُلٌ مِمَّنْ سَمِعَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) فَقَالَ: أَتَدْرِي مَا قَالَ رَسُولُ اللّهِ (صَلَّى اللّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) آنِفًا؟ قَالَ: «إِنِّي لأَعْلَمُ كَلِمَةً لَوْ قَالَهَا لَذَهَبَ ذَا عَنْهُ: أَعُوذُ بِاللّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ: أَمَجْنُونًا تَرَانِي؟ {الحديث: ٦٥٩٠ = ٦٦٠٧ فم. تجريد البخاري بالكوردى/٣، رقم: ١٣٢٥ = ٣٢٨٢، ٦٠٤٨، ٦١١٥}:[١٦٧٧]

سولەیمانی کوڕی صورەد (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: لەخزمەتی پێغەمبەردا (دروودی خودای لەسەر بێ) دانیشتبووم دوو پیاو لەلامانا، بوو بەشەڕە جنێویان، یەکێکیان بەدەم تووڕە بوونەوە، ڕوخساری سوور هەڵگەڕاو چاوی سوور بوو ڕەگی لاملی هەڵسا، پێغەمبەریش تەماشای کابرای کردو کە حاڵەکەیی بینی فەرمووی: (من وشەیێ دەزانم ئەگەر ئەم کابرایە بیڵێ، ڕقەکەی دەنیشێتەوە، ئەو وشەیە ئەمەیە، بڵێ: أَعُوذُ بِاللّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ: پەنا دەگرم بەخودا، لەشەڕی شەیتانی دوور لە ڕەحمەتی خودا).

جا پیاوێ هەڵساو چوو بۆلای ئەو کابرایەو پێی گوت: ئایا دەزانی کە ئێستا خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) چی فەرموو؟ فەرمووی: (من وشەیەك دەزانم ئەگەر ئەم کابرایە بیڵێ، ڕقەکەی دەنیشێتەوە، ئەو وشەیە ئەمەیە، بڵێ: (أَعُوذُ بِاللّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ: پەنا دەگرم بەخودا، لەشەڕی شەیتانی دوور لەڕەحمەتی خودا).

[١٦٧٧] تجريد البخاري/ الترجمة الكورديه/٣، ژمارە: ١٣٢٥ = ٣٢٨٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٧٩٢ = ٦٥٩٠ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/٧٦).

کەچی پیاوەکە پێی گوت: بۆچی لەتۆ وایە من شێت بووم و شەیتان دەستی لێ وەشاندووم؟ هەتا پەنا بگرم بەخودا لەشەیتان؟). {تاج/٥، زنجیرە: ٣١، ژمارە: ٤٨٤٥م}.

روونکردنەوە:

سولەیمانی کوڕی صورەدی کوڕی ئەلجەون، هاوەڵێکی ناوداری پێغەمبەرە، پیاوێکی پیاوانەی خێرۆمەند بوو، ئایینداروخواپەرستێکی جوان بوو، لەسەردەمی نەزانیدا ناوی یەسار بوو، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ناوەکەی گۆڕی و ناوی نا سولەیمان، کە کووفە دروست کرا لەوێ خانوویەکی بۆ خۆی دروست کردو لەوێ بوو بەنیشتەجێی ئەوێ و ماڵی چووە ئەوێ، پیاوێکی خانەدانی بەتەمەن بوو، خاوەنی رێزو قەدرێکی تایبەتی بوو، لەناو هۆزەکەیدا قسەی دەرۆیی و دەم سپییان بوو.

لەگەڵ سوپای عەلیدا ئامادەی شەڕی صەفین بوو، لەدژی لەشکری حەزرەتی عائیشە، لە صەفین لە موبارەزەیەکا، لە شەڕێکی دوو بەدوویدا، چووە مەیدان، بۆ حەوشەبی ذو ظەلیم و حەوشەبی کوشت. لەگەڵ خەڵکی کووفەدا، نامەیەکیان نووسی بۆ حوسەینی کوڕی عەلی، کەبچێ بۆ ناویان، ئەوان پشتگیری دەکەن و دەیپارێزن، بەلام کاتێ حوسەین چوو، ئەوان پاشگەز بوونەوەو پشتگیرییان نەکرد، جا کاتێ حوسەین شەهید بوو، ئەوان زۆر پەشیمان بوونەوە، ئیتر لەناو خۆیانا گوتیان: تەوبەو پەشیمانیان قەبووڵ نییە، مەگەر لەسەر ئیمامی حوسەین خۆمان بدەین بەکوشت، جا لەسەر ئەم بناغەیە لەسەرەتای مانگی رەبیعی دووەما، ساڵی شەست و پێنجی کۆچی، لەشکریان کرد، سولەیمان بوو بەسەرۆکی ئەو لەشکرە، کە ژمارەیان چوار هەزار پیاو بوو،

لەشكرەكە كرديان بە فەرمانڕەواى خۆيانو ناويان نا: فەرمانڕەواى تەوبەكاران (أمير التوّابينَ).

ئەوجا خۆىو موسەييبى كوڕى نەجيبە، لەگەڵ لەشكرەكەدا، كە چوار هەزار كەس بوون لە تەوبەكاران كەوتنەڕێ لە شوێنێ بەناوى (عَينُ الوَردَةِ) بەرەنگارى سوپاى عوبەيدوڵلاّى كوڕى زياد بوون، لە نەبەردێكى فرە قورسو خوێناويدا، لەسەر بازگەى مەڕوان، سولەيمانو موسەييبو هەموو سوپاكەيان كوژران!

ئەو دەمەى سولەيمان شەهيد بوو تەمەنى نەوەدو سێ ساڵ بوو، ئەوەى كوشتى ناوى يەزيدى كوڕى حوصەينى كوڕى بەهزبوو تيرێكى پێوە ناو بەو تيرە مرد، جا عوبەيدوڵلاّى كوڕى زياد، سەرى سولەيمانو سەرى موسەييبى بڕىو، بەديارى بردى بۆ مەڕوانى كوڕى حەكەمى ئاغاى. سولەيمان لە بوخاريدا دوو فەرموودەى هەيە.

بۆ زانيارى زياتر بڕوانە: تەجريدى بوخارى بەكوردى، بەرگى سێيەم، لاپەڕە: ٤٥٤، چاپى يەكەم، ژمارە: (١٣٢٥ = ٣٢٨٢ فتح البارى + بەرگى چوارەم، ژمارە: ١٥٥١ = ٤١٠٩ فەتحولبارى + بەرگى سێيەم، ژمارە: ١٠١٥ = ٢٣٠٧ فەتحولبارى، ژياننامەى مەڕوانى كوڕى ئەلحەكەم).

(٣٢) باب النهي عن ضَرْبِ الوجه
له كاتی تەمێکردن‌و شتی وادا، نابێ له ڕوخسار بدرێ

١٦٧٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (صَلَّى اللّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ): «إِذَا قَاتَلَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيَجْتَنِبِ الْوَجْهَ، فَإِنَّ اللّهَ خَلَقَ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ». {الحديث: ٦٥٩٨ = ٦٦١٤ فم}:[١٦٧٨]

ئەبو هورەیره (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئەگەر شەڕتان بوو لەگەڵ برای ئایینی خۆتانا، لەرووی مەدەن، چونکه خودای گەورە ئادەمی دروست کردووە لەسەر شێوەی خۆی!).

ڕوونکردنەوە:

هەندێ وشەو رستە هەن، کە هەم بۆ خوداو، هەم بۆ ئادەمیزادو هەم بۆ شتی تر بەکاردەهێنرێن، وەك: دەست‌و پێ‌و روخسارو چاوو نەفس‌و رۆح‌و ئەندامی تر.

کورت‌و پوخت، بەکوردی پەتی: ئێمە بڕوامان بەم زاراوانە هەیە، بەپێی مەبەستی خودای گەورە لێیان، وە خۆمان بەم جۆرە شتانەوە زۆر خەریك ناکەین، چونکه پێش هەموو شتێ ئێمە بیرو باوەڕمان وایە کە هیچ شتێ لەوێنەو لەشێوەی خودا نییە! وە خودا بێچوون‌و بێ مانەندە.

[١٦٧٨] تجرید/٣، ژمارە: ١٠٩٣ = ٢٥٥٩ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨١٩ = ٦٥٩٦ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٤٩ رقم الباب/٢٠).

(٣٤) بابُ أمرِ مَنْ مَرَّ بِسلاَحٍ في مَسْجِدٍ أوْ سُوقٍ أوْ غَيْرِهِمَا مِنَ الْمَوَاضِعِ الجَامِعَةِ لِلنَّاسِ أنْ يُمْسِكَ بِنِصَالِهَا

دەست گرتن بە نووکی چەکەوە، لە شوێنە گشتی‌یەکانا، وەك مزگەوتو بازاڕو شوێنانی تری کۆبوونەوەی خەڵك

١٦٧٩- عَنْ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ (رَضي اللهُ عَنْهُ) قالَ: (مَرَّ رَجُلٌ فِي الْمَسْجِدِ وَمَعَهُ سِهَامٌ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمْسِكْ بِنِصَالِهَا). (الحديث: ٤٥١ – طرفاه في: ٧٠٧٣، ٧٠٧٤): [١٦٧٩]

جابیری کوڕی عەبدوڵڵا (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پیاوێ لەناو مزگەوتەوە تێپەڕ بوو، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پێی فەرموو: (دەست بگرە بەنووکەکانیانەوە، باکەسێ زامار نەکەن).

١٦٨٠- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) قَالَ: «إِذَا مَرَّ أَحَدُكُمْ فِي مَجْلِسٍ أَوْ سُوقٍ وَبِيَدِهِ نَبْلٌ فَلْيَأْخُذْ بِنِصَالِهَا، ثُمَّ لْيَأْخُذْ بِنِصَالِهَا، ثُمَّ لْيَأْخُذْ بِنِصَالِهَا». قَالَ: فَقَالَ أَبُو مُوسَى: وَاللَّهِ مَا مُتْنَا حَتَّى سَدَّدْنَاهَا بَعْضُنَا فِي وُجُوهِ بَعْضٍ. {الحديث: ٦٦٠٧ = ٦٦٢٣ فم}: [١٦٨٠]

ئەبو مووسا (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (ئەگەر کەسێکتان چەكو تیرو شیرو نێزەو شتی تری وەهای پێ بوو، وە ڕۆیشت بۆ کۆڕو دانیشتنگاکان، یا چوو بۆ بازاڕ، بادەستی بگرێ بەنووکەکەیەوە). سێجار خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) ڕستەی (بادەستی بگرێ بە نووکەکەیەوە) دووبارە کردەوە، فەرمووی: ئەوجا

[١٦٧٩] تجرید/١، ژمارە: ٢٥٥ = ٤٥١ بخاری. مسلم: ٦٦٠٤ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٨ رقم الباب/٦٦).

[١٦٨٠] تجرید/١، ژمارە: ٢٧٦ = ٤٥٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨١٧ = ٦٦٠٧ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٩٢ رقم الباب/٧).

ئەبو موسا فەرمووی: خۆ دەبینن کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) چەندە دەربەستی ئەوە بوو، کە ئێمە بە هەڵەیش خوێنی یەکتری نەڕێژین و لەم جۆرە کاتانەدا بەچەك ئازاری یەکتری نەدەین، کەچی بەداخەوە، ئەوەتا نەمردین، هەتا لەم شەڕی ناوخۆیەدا، لەپاش شەهیدبوونی عوثمان، رووی چەکمان کردە یەکتری و چەکەکانمان ئاراستەی سینگی خۆمان کرد).

روونکردنەوە:

لە تەجریدی بوخاریدا، وەرگەڕاوە کوردییەکەی دەفەرموێ:

(دیارە کە چەکی نوێش، وەك تفەنگ و دەمانچە و شەستیرو گشت جۆرە چەك و تەقەمەنییەکی تریش، هەمان بڕیاری بۆ هەیە، مەبەست لەدەست گرتن بەنووکی شیرو تیرو نێزەوە، نموونە هێنانەوەیە، بۆ پاراستنی خەڵك لەزیانی ئەم جۆرە چەکانە، دەنا مەبەست قەید نییە، چونکە ئەگەر قەید بێ، بەغەیری دەست پێوەگرتن چاری نییە، کەواتە: پاراستنی ئادەمیزاد لە زیانی چەك، وەك: دەمانجە و تفەنگ و مین و نارنجۆك و شتی وا، بەوە دەبێ کە زامنەکەی دابخەی، یا خاڵی بکەیتەوە لە تەقەمەنی).

(٣٥) باب النَّهي عَنِ الإِشَارَةِ بِالسِلاَحِ إِلى مُسْلِمٍ
دروست نیە بە چەك ئاماژە بکرێ بۆ موسوڵمان

١٦٨١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولِ اللّهِ (صَلَّى اللّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ): «لاَ يُشِيرُ أَحَدُكُمْ إِلَى أَخِيهِ بِالسِّلاَحِ، فَإِنَّهُ لاَ يَدْرِي أَحَدُكُمْ لَعَلَّ الشَّيْطَانَ يَنْزِعُ فِي يَدِهِ فَيَقَعُ فِي حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ». {الحديث: ٦٦١١ = ٦٦٢٧ فم. تجريد البخاري بالكوردي/٥، لاپەڕە: ٣٥٦، رقم: ٢٠٩٦ = ٧٠٧٣ فتح الباري}:[١٦٨١]

[١٦٨١] تجريد/٥، ژمارە: ٢٠٩٦ = ٧٠٧٣ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨١٥ = ٦٦١١ ترقیم مأمون شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٢ رقم الباب/٧).

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (درودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (ئەی موسوڵمانینە! نە بەڕاستو نە بەدرۆ، کەستان ڕووی چەك مەکەنە برای ئایینی خۆتان، چونکە دوور نییەو ڕێی تێدەچێ کە شەیتان هەڵەیەکی پێ بکاو، لەدەستی دەربچێو براکەی بپێکێو، بەهۆی ئەوەوە ڕەهەنەی ناو ئاگردانی دۆزەخ ببێ!). {ریاضی صالحین/٤، لاپەڕە: ١٦٥، زنجیرە: ٢٥٧، ژمارە: ١٧٨٣} + {تاج/٥، زنجیرە: ١٠، ژمارە: ٤٧٣٧ ج/٤} + {ریاضی صالحین/٤، زنجیرە: ٣٥٧، ژمارە: ٢٤٨}.

(٣٦) باب فضل إذالة الأذى عَن الطَّرِيقِ

لابردنی ئازاری سەرە ڕێ، وەك بەردو دارو شتی تری وا کاتێ زۆر باشو پەسەندە

١٦٨٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضي اللهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ وَجَدَ غُصْنَ شَوْكٍ عَلَى الطَرِيقِ فَأَخَّرَهُ فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ فَغَفَرَ لَهُ). (الحديث ٦٥٢– طرفه في: ٢٤٧٢). ثمَّ قَالَ: (الشُّهَدَاءُ خَمْسَةٌ: الْمَطعُونُ وَالْمَبْطُونُ وَالْغَرِيقُ وَصَاحِبُ الْهَدْمِ وَالشَّهِيدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَالَ لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي النِّدَاءِ وَالصَّفِّ الْأَوَّلِ ثمَّ لَمْ يَجِدُوا إِلَّا أَنْ يَسْتَهِمُوا لَاسْتَهَمُوا عَلَيْهِ). (الحديث ٦٥٣ أطرافه في: ٧٢٠، ٢٨٢٩، ٥٧٣٣). (وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي التَّهْجِيرِ لَاسْتَبَقُوا إِلَيْهِ وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الْعَتَمَةِ وَالصُّبْحِ لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبْوًا). (انظر: ٣٥٧)؛ [١٦٨٢]

ئەبوهورەیرە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (جارێ پیاوێ بەڕێگەیەکا دەڕۆیی، لقێ دڕکی بینی لەسەر

[١٦٨٢] تجرید/١، ژمارە: ٣٧١ - ٦٥٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٧٩٥ = ٦٦١٢ ترقیم وتخریج شیحا (بخاری رقم الکتاب/١٠ رقم الباب/٣٢).

ڕێگەکە کەوتبوو، دووری خستەوە لەڕێگەکە، خودا لەسەرئەوە سوپاسی کردو تۆڵەی باشی دایەوەو لێ ی خۆش بوو).

لەپاشتر فەرمووی: (ئەم پێنج کەسەیە شەهیدن: کەسێ بەتاعوون بمرێ شەهیدە، کەسێ بەدەردی ناوسك بمرێ شەهیدە، کەسێ لەئاودا بخنکێ شەیدە، کەسێ لەخەباتی ڕێگەی خودادا بکوژرێ شەهیدە). (ژمارە: ٣٥٧).

(٣٧) باب تحريم تعذيب الهرَّةِ وَنحوِهَا مِنَ الحَيَوانِ الّذى لا يؤذِى ئازاردانی گیانداری بێ ئازار، وەك پشیلەو شتی تری وا، کاری نادروستەو نارەوایە

١٦٨٣- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ عُمَرْ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) قَالَ: «عُذِّبَتِ امْرَأَةٌ فِي هِرَّةٍ، سَجَنَتْهَا حَتَّى مَاتَتْ، فَدَخَلَتْ فِيهَا النَّارَ، لاَ هِيَ أَطْعَمَتْهَا وَسَقَتْهَا إِذْ حَبَسَتْهَا، وَلاَ هِيَ تَرَكَتْهَا تَأْكُلُ مِنْ خَشَاشِ الأَرْضِ».
{الحديث: ٥٨١٣ = ٥٨٠٥ فم. بخاری. بدء الخلق: ٣٤٨٢} :[١٦٨٣]

عەبدوڵلای کوڕی عومەر (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (ژنێ لەسەر پشیلەیێ سزادراوە، پشیلەکەی بەند کردبوو، هەتا لەبرسانا مردبوو، لەو ماوەیەدا نەخۆی ئاوو نانی دابوو پێی، وەنە بەرەڵای کردبوو هەتا بۆخۆی لەچرو جانەوەری ناو زەوی بخوات لەسەر ئەوە خودا خستیە ناو ئاگری دۆزەخەوە). {ڕیاض/٤، زنجیرە: ٢٨٢، ژمارە: ١٦٠٠}.

[١٦٨٣] بخاری. بدء الخلق: ٣٤٨٢. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٠٣ ترقیم شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٠ رقم الباب/٥٤).

(٤٢) باب الوَصِيَّةِ بالجارِ وَالإِحْسَانِ إِلَيْهِ
مافی دراوسێو ڕاسپێری باش دەربارەی هاوسێ

١٦٨٤- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰه (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) يَقُولُ: «مَا زَالَ جِبْرِيلُ يُوصِينِى بِالْجَارِ، حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّـهُ لَيُوَرِّثُنَّـهُ». {الحديث: ٦٦٣٠ = ٦٦٤٤ فـم. تجريـد البخـارى بـالكوردى/٥، رقـم: ١٩٢٨ = ٦٠١٤. تحفـة الأشراف: ٧٤٢١} :[١٦٨٤]

عائیشه (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: بیستم لە خۆشەویست (درودی خودای لەسەر بێ) دەیفەرموو: (هەمیشە، بەردەوام جوبرائیل (سلاوی خودای لێ بێ) ئامۆژگاری خێری دەکردم دەربارەی مافی دراوسێ لەسەر دراوسێ، تەنانەت لەم بارەیەوە ئەوەندە جەختی دەکردەوە وامزانی کە هاوسێ میراتو کەلەپوور لەهاوسێی خۆی دەگرێ!). {ریاضی صالحین/١، زنجیرە: ٣٩، ژمارە: ٣٠٣ + تاج/٥، زنجیرە: ٧، ژمارە: ٤٧٠٢ چ/٤}.

١٦٨٥- حديث ابْنِ عُمَرَ – رضى الله عنهما – قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ – صلى الله عليه وسلم – « مَا زَالَ جِبْرِيلُ يُوصِينِى بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُوَرِّثُهُ»:[١٦٨٥]

جیاوازی ئەم ژمارەیە، لەگەڵ ژمارەی پێشی، کە ژمارە: (١٦٨٤)ە، تەنها لەوەدایە کە لە ژمارە: (١٦٨٤)لە عائیشەوەیە، بەڵام ژمارە: (١٦٨٥) لە ئیبنو عومەرەوەیە.

[١٦٨٤] بخاری/٥، ژمارە: ١٩٢٨ = ٦٠١٤ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٧٨٠ = ٦٦٣٠ ترقيم شيخ خليل مأمون شيحا (بخاری رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/٢٨).

[١٦٨٥] بڕوانە ژمارە: (١٦٨٤) (بخاری رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/٢٨).

(٤٤) باب إستحباب الشفاعة لَيْسَ بِحَرَامٍ
تكاكردن، بۆ ڕاییکردنی کاروباری مەردوم، کاریّ زۆر پیرۆزە، بە مەرجیّ سەرنەکیٚشیّ بۆ نادروست

١٦٨٦- عَنْ أبِي مُوسى رَضِيِ اللّٰهُ عَنْهُ قَـالَ: كَـانَ رَسُـولَ الله صَـلَّى اللّٰـهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ إذا جَاءَهُ السَّائِلُ، أَوْ طُلِبَتْ إِلَيْهِ حَاجَةٌ، قَاَل: (أَشْفَعُوا تُؤْجِرُوا، وَيَقْضِي اللهُ عَلى لِسَانِ نَبِيهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ما شاءَ). (الحـديث ١٤٣٢– أطرافـه فـي: ٦٠٢٧، ٦٠٢٨، ٧٤٧٦):[1686]

ئـەبو مووسـا (ڕەزای خـوای لیّ بـیّ) فـەرمووی: جـاران کەخۆشەویـست - دروودی خوای لەسەر بیّ- نیازمەندیّ دەهاتە خزمـەتی بـۆ کـاریٚکی خـۆی، ڕووی دەکـردە دانیـشتوانی خزمــەتیو دەیفـەرموو: (تکـای بـاش بکـەن بـۆ دامـاوانو نیازمەندان، هەتا کریّو مزو پاداشتی باشی لەسـەر وەربگـرن، هەرچیش نیـازی خودای گەورەی لەسەربیّ، دیٚتە دی، وە خودای گەورە لەسەر زمانی پیٚغەمبـەری خۆی بەیانی دەکا) (بڕ: ریاض ل/٢١٨، تاج/٩ ل/٨٧ ص/٥٤ ج/٥).

لە ژمارە: (١٧٧٨)ی پوختەی موسلیمدا ئاوایە:

عَنْ أَبِى مُوسَى (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) إذَا أَتَاهُ طَالِبُ حَاجَةٍ، أَقْبَلَ عَلَى جُلَسَائِهِ فَقَالَ: «اشْفَعُوا فَلْتُؤْجَرُوا، وَلْـيَقْضِ اللّٰـهُ عَلَـى لِسَانِ نَبِيِّهِ مَا أَحَبَّ». {الحديث: ٦٦٣٤ = ٦٦٥٠. تجريد البخاري بالكوردى/٢، رقـم: ٦٨٧ = ١٤٣٢، ٦٠٢٧، ٦٠٢٨، ٧٤٧٦، ٤٨١. تحفة الأشراف: ١٤٠٠٢}:

ئـەبو مووسـای ئەشـعەری (ڕەزای خـودای لیّ بـیّ) فـەرمووی: جـاران کـە خۆشەویـست (دروودی خـودای لەسـەر بـیّ) نیازمەنـدیّ دەهاتـە خزمـەتی، بـۆ

[1686] تجریـد/٢، ژمـارە: ٦٨٧ = ١٤٣٢ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٥، ژمـارە: ١٧٧٨ = ٦٦٣٤ شـیحا (بخاری رقم الكتاب/٢٤ رقم الباب/٢١).

کارێکی خۆی، رووی دەکردە دانیشتوانی خزمەتیو دەیفەرموو پێیان: (تکای باش بکەن بۆ داماوانو نیازمەندان، هەتا مزو کرێو پاداشتی باشی لەسەر وەربگرن، هەرچیش نیازی خودای گەورەی لەسەربێ بۆ تکا بۆکراو، خودای گەورە ئەوە لەسەر زمانی پێغەمبەری خۆی جێبەجێ دەکا، باهیوای تکا بۆکراویش نەیەتەدی، بەلام پاداشی باش بۆ تکاکار دەنووسرێ!). {ریاض/١، زنجیرە: ٣٠، ژمارە: ٢٤٦ چ/٢} + {تاج/٥، زنجیرە: ٢١، ژمارە: ٤٨٥٥ چ/٤}.

(٤٥) باب إستحباب مجالسة الصَّالحين وَمُجَانَبَةَ قُرَنَاءِ السُّوءِ
هاوەڵی پیاوچاکانو دانیشتن لە کۆڕیانا سوننەتە، هەروا دورکەوتنەوە لە کۆڕو کۆمەڵی هاوەڵانی خراپ زۆر باشو سوننەتە

١٦٨٧- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)، عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّمْ) قَالَ: «إِنَّمَا مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ، وَالْجَلِيسِ السَّوْءِ، كَحَامِلِ الْمِسْكِ، وَنَافِخِ الْكِيرِ، فَحَامِلُ الْمِسْكِ إِمَّا أَنْ يُحْذِيَكَ وَإِمَّا أَنْ تَبْتَاعَ مِنْهُ، وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ مِنْهُ رِيحًا طَيِّبَةً، وَنَافِخُ الْكِيرِ إِمَّا أَنْ يُحْرِقَ ثِيَابَكَ، وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ رِيحًا خَبِيثَةً». {الحديث: ٦٦٣٥ = ٦٦٥١ فم. تجريد البخاري بالكوردي/٥، رقم: ١٨٣٦ = ٥٥٣٤، ٣١٠١. تحفة الأشراف: ٩٠٥٩}:[١٦٨٧]

ئەبو مووسای ئەشعەری (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (نموونەی هاوڕێو هاونشینی باش، وەك میسك فرۆش وایە، وێنەی هاوڕێو هاودەمی خراپیش وەك مووشە دەمەچی وایە، میسك فرۆش یاخۆت لێی دەکڕێ، یا خۆی بەشت دەدا، یا هەرهیچ نەبێ

[١٦٨٧] تجريد/٥، ژمارە: ١٨٣٦ = ٥٥٣٤ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٧٧٩ = ٦٦٣٥ ترقيم شيحا (بخاری رقم الكتاب/٧٢ رقم الباب/٣١).

بۆنە خۆشەکەی دەچێت بەسەرتا، بەڵام مووشە دەمەچی (واتە: ئاسنگەر) یا پریشکی ئاگری کوورەکەی جلەکانت دەسووتێنێ، یا هەر هیچ نەبێ بۆ چرووکێکی پیسی مووشە دەمەکە دێت بەسەرتا). {تاج/٥، زنجیرە: ٥٥، ژمارە: ٤٩٣٢ + ریاضی صالحین/١، زنجیرە: ٤٥، ژمارە: ٣٦٣ ج/٢}.

(٤٦) باب فضل الإحسانِ إلى البَنَاتِ
بەهرەی باشبوونو چاکەکردن لەگەڵ کچی خۆتدا

١٦٨٨- عَنْ عائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْها قالَتْ: دَخَلَتِ امْرَأَةٌ مَعَها ابنَتانِ لَها تَسْأَلُ، فَلَمْ تَجِدْ عِنْدي شَيْئاً غَيْرَ تَمْرَةٍ، فَأَعْطَيْتُها إيّاها، فَقَسَمَتْها بَيْنَ ابْنَتَيْها، وَلَم تأكُلْ مِنْها، ثُمَّ قامَتْ فَخَرَجَتْ، فَدَخَلَ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْنا فأخْبَرْتُهُ، فَقال: (مَنِ ابتَلى مِنْ هذِ البَناتِ بِشَيْءٍ كُنَّ لَهُ سِتْراً مِنَ النَّارِ). (الحديث ١٤١٨ – طَرَفُهُ في: ٥٩٩٥):[1688]

عائیشە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: ژنێ دووکچی خۆیی پێبوو، هاتەلام بۆ سواڵ، منیش تاقە دەنکێ خورمام هەبوو دام پێی، ئەویش لەتی کرد بۆ هەردوو کچەکەی و خۆی لێی نەخوارد، ئینجا هەڵساو ڕۆیشت، کە پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- هاتەوە ئەمەم بۆ گێڕایەوە، فەرمووی: (کەسێ دووچاری دەستی کچ ببێو خودا بیەوێ بەهۆی کچەوە تاقی بکاتەوە، وەباش بێ بۆیان، ئیتر کچەکان یەك بن یا پتر، خودا لەڕۆژی قیامەتدا بەهۆی ئەو کچانەوە ڕزگاری دەکا لە ئاگری دۆزەخ). (ریاض/١/٢٣٤ ز/٣٢ ژمارە/١٠/٢٦٩-١ + تاج/١١/٩/ ف/٤ ز/٣).

[1688] تجرید/٢، ژمارە: ٦٧٩ = ١٤١٨ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٧٦٠ - ٦٦٣٦ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٢٤ رقم الباب/١٠).

له پوختەی موسلیما، ژمارە: (١٧٦٠) ئاوەهایە:

عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهَا) زَوْجَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَتْ: جَاءَتْنِي امْرَأَةٌ وَمَعَهَا ابْنَتَانِ لَهَا، فَسَأَلَتْنِي فَلَمْ تَجِدْ عِنْدِي شَيْئًا، غَيْرَ تَمْرَةٍ وَاحِدَةٍ، فَأَعْطَيْتُهَا إِيَّاهَا، فَأَخَذَتْهَا فَقَسَمَتْهَا بَيْنَ ابْنَتَيْهَا، وَلَمْ تَأْكُلْ مِنْهَا شَيْئًا، ثُمَّ قَامَتْ فَخَرَجَتْ وَابْنَتَاهَا، فَدَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، فَحَدَّثْتُهُ حَدِيثَهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «مَنِ ابْتُلِيَ مِنَ الْبَنَاتِ بِشَيْءٍ فَأَحْسَنَ إِلَيْهِنَّ كُنَّ لَهُ سِتْرًا مِنَ النَّارِ». {الحديث: ٦٦٣٦ = ٦٦٥٣ فم. تجريد البخاري بالكوردي/٢، رقم: ٦٧٩ = ١٤١٨، ٥٩٩٥}:

عائیشەی هاوسەری پێغەمبەر (دروودی خودا لە پێغەمبەرو رەزای خودا لەوبێ) فەرمووی: ژنێ دووکچی خۆیی پێ بوو، هاتە لام سوالّی لێ کردم، منیش تاقە دەنکێ خورمام هەبوو دام پێی، ئەویش لەتی کرد بۆ هەردوو کچەکەی خۆی لێی نەخوارد، ئینجا هەلّسا لەگەلّ دوو کچۆلّەکەیدا رۆیشتن، کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) هاتەوە ئەمەم بۆیگێرِایەوە، فەرمووی: (کەسێ دووچاری دەستی کچ بێو خودا بیەوێ بەهۆی کچەوە تاقی بکاتەوە، وە باشبێ بۆیان، ئیتر یەك بن یا زیاتر، خودا لەرِۆژی دوا رۆژدا لەبەر خاتری ئەو کچانە رزگاری دەکا لە ئاگری دۆزەخ!). {تاج/٥، زنجیرە: ٢، ژمارە: ٤٦٦٨ ج/٤ + ریاضی الصالحین/١، زنجیرە: ٣٣، ژمارە: ٢٦٩ ج/٢}.

(٤٧) باب فضل مَنْ يَمُوتُ له وَلَدُ فَيَحْتَسِبُهُ
بەهرەی ئەو کەسانەی منالّیکیان دەمریّ، وە دەیکا بە دەستمایەی ڕۆژی دوایی بۆ خۆی

١٦٨٩- حديث أَبِي هُرَيْرَةَ – رضى الله عنه – عَنِ النَّبِيِّ – صلى الله عليه وسلم – قَالَ « لاَ يَمُوتُ لِمُسْلِمٍ ثَلاَثَةٌ مِنَ الْوَلَدِ ، فَيَلِجَ النَّارَ إِلاَّ تَحِلَّةَ الْقَسَمِ»[١٦٨٩]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لیّ بیّ) دەفەرمویّ: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بیّ) دەفەرمویّ: (هەر موسولّمانیّ، لە پێش خۆیا، سیّ مندالّی بمرن، ئاگری دۆزەخ چەشکەی ناکات، مەگەر بۆ ئاهی سوێند!!).

(ڕوونکردنەوە)

تَحِلَّةَ الْقَسَمِ: واتە کردنەوەی سوێند، مەبەست لە سوێندەکە ئەومیە کە لەم ئایەتەدا کە دەفەرمویّ: ﴿وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا – مريم/٧١﴾واتە:

(کەستان لە ئاگری دۆزەخ ڕزگاری نابیّ، هەمووتان یەك بە یەکتان دەڕۆنە ناوی). نەوەوی (پڕ گۆڕی پیرۆزی لە سۆزو میهرەبانی خودا بیّ) دەلّیّ: مەبەست لە ﴿وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا – مريم/٧١﴾ تێپەڕبوونی سەر پردی سیراتە، کە بەسەر پشتی دۆزەخدا ڕاکێشراوە.

١٦٩٠- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِي اللهُ عَنْهُ) قَالَ: (قَالَتْ: النِّسَاءُ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) غَلَبَنَا عَلَيْكَ الرِّجَالُ فَاجْعَلْ لَنَا يَوْمًا مِنْ نَفْسِكَ فَوَعَدَهُنَّ يَوْمًا لَقِيَهُنَّ فِيهِ فَوَعَظَهُنَّ وَأَمَرَهُنَّ فَكَانَ فِيمَا قَالَ لَهُنَّ مَا مِنْكُنَّ امْرَأَةٌ تُقَدِّمُ ثَلَاثَةً مِنْ وَلَدِهَا إِلَّا كَانَ لَهَا حِجَابًا مِنْ النَّارِ فَقَالَتْ امْرَأَةٌ وَاثْنَتَيْنِ فَقَالَ وَاثْنَتَيْنِ وفي رِواية عنْ أَبي هريرة

[١٦٨٩] بخاری. أيمان ونذور: ٦٦٥٦. مسلم: ٦٦٣٩ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٢٣ رقم الباب/٦).

(لَمْ يَبْلُغُوا الْحِنْث). (الحديث ١٠١ ـ طرفاه في: ١٢٤٩، ٧٣١٠) (الحديث ١٠٢ طرفه في: ١٢٥)[١٦٩٠]:

ئەبوسەعیدی خودری (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: ئافرەتان عەرزی حەزرەتیان کرد: ئەی پێغەمبەری خودا! لەبەر پیاوان خزمەتی تۆ بەرنێمە ناکەوێ، زۆرتر ئەوان لەخزمەتتا فێری زانستو کاروباریی ئایین دەبن، بفەرموو ڕۆژێکمان لەخزمەتتا بۆ دیاری بکە هەتا فێری زانستی ئایینیمان بکەی. پێغەمبەریش (دروودی خودای لەسەر بێ) بەڵێنی ڕۆژێکی پێیان داو لەو ڕۆژە دیاری کراوەدا چوون بۆ خزمەتی، حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) دەستی کرد بەپەندو ئامۆژگاری کردنیانو، لەبارەی کاروباری ئایینیو کۆمەڵایەتییەوە فەرمانی پێ کردن، بۆ نموونە پێ ی فەرموون: هەرژنێ سێ جگەر گۆشەی لەپێش خۆیەوە بمرن دەبن بەشووراو پەرژین بۆی بەدەوری ئاگری دۆزەخ دا. ئافرەتێکیش گوتی: ئەی ئەگەر کەسێ دوو مندالی لەپێش خۆیەوە بمرێ چۆنە؟ فەرمووی: ئەگەر دوانیشی بمرێ هەروا) (ش/ ن/ تاج ـ ال ـ ٥٣٦ف ـ ٣ز ـ ١٩٩+ف ـ ١ + ف ـ ٢ + ف ٤ + ف ـ ٥+ ٦ + ٧ = ژ١٠٤٦ هەتا ١٠٥٢).

ڕاڤەو شیکردنەوە:

پیاویش لەم بڕیارەدا ڕێك وەك ژن وایە، چونکە گشت بڕیار (حوکم) ێکی شەرع هەموو موکەللەفێ دەگرێتەوە، چ نێرینەبێ چ مێیینە، مەگەر بەلگەو نیشانەیێ هەبێ کەبیبڕێ بەسەر لایەکیاندا.

[١٦٩٠] تجرید/١، ژمارە: ٨٦ = ١٠١ بخاری. مسلم: ٦٦٤٢ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٩ رقم الباب/٩).

١٦٩١- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (مَا مِنَ النَّاسِ مِنْ مُسْلِمٍ، يُتَوَفَّى لَهُ ثَلَاثٌ لَمْ يَبْلُغُوا الْحِنْثَ، إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِفَضْلِ رَحْمَتِهِ إِيَّاهُمْ). (الحديث ١٢٤٨- طرفه في: ١٣٨١): [١٦٩١]

پێشەوا ئەنەس (رەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (هەر موسوڵمانێك سێ منداڵی نابالقی بمرن، کە رەسیدە نەبووبن، بێگومان کەخودا لەبەر خاتری ئەو منداڵانە دەیباتە بەهەشت) (تاج/١/٥٣٥/١+٢، تاکۆتایی باسەکە).

(٤٨) باب إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْداً حَبَّبَهُ لِعِبَادِهِ

کاتێ خودا بەندەیەکی خۆشویست، لەلای بەندەکانی خۆی خۆشەویستی دەکا

١٦٩٢- عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّـهُ عَلَيهِ وَسَلَّمْ): «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا أَحَبَّ عَبْدًا دَعَا جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَلَامْ فَقَالَ: إِنِّى أُحِبُّ فُلَانًا فَأَحِبَّهُ، قَالَ: فَيُحِبُّهُ جِبْرِيلُ، ثُمَّ يُنَادِى فِى السَّمَاءِ فَيَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ فُلَانًا فَأَحِبُّوهُ، فَيُحِبُّهُ أَهْلُ السَّمَاءِ، قَالَ: ثُمَّ يُوضَعُ لَهُ الْقَبُولُ فِى الأَرْضِ، وَإِذَا أَبْغَضَ عَبْدًا دَعَا جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَلَامْ، فَيَقُولُ: إِنِّى أُبْغِضُ فُلَانًا، فَأَبْغِضْهُ، قَالَ: فَيُبْغِضُهُ جِبْرِيلُ، ثُمَّ يُنَادِى فِى أَهْلِ السَّمَاءِ: إِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ فُلَانًا فَأَبْغِضُوهُ، فَيُبْغِضُونَهُ، ثُمَّ تُوضَعُ لَهُ الْبَغْضَاءُ فِى الأَرْضِ». {الحديث: ٦٦٤٧ = ٦٦٦٤ فم. بخارى. أدب: ٦٠٤٠، ٧٤٨٥. ترمذى. تفسير: ٣١٦١. تحفة الأشراف: ١٢٦٢٠}: [١٦٩٢]

[١٦٩١] تجريد/٢، ژمارە: ٦٠٥ = بخارى. مسلم: ٦٦٤٣ شيحا (بخارى رقم الكتاب/٣ رقم الباب/٣٦).

[١٦٩٢] بخارى. أدب: ٦٠٤٠. پوختەی موسليم/٥، ژمارە: ١٧٧١ = ٦٦٤٧ شيحا (بخارى رقم الكتاب/٩٧ رقم الباب/٣٣).

ئـەبو هـورەیرە (ڕەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: خۆشەویـست (دروودی خودای لەسـەر بـێ) فـەرمووی: (کاتـێ کـە خـودای گـەورەو سـەروەر بەنـدەیـەکی خۆشویـست، بـانگی جوبرائیـل دەکـاو دەفـەرموێ: ئـەی جوبرائیـل! مـن فیـسارە کەسم خۆش دەوێـت، دەی تـۆیش خۆشـت بـوێ). فـەرمووی: (جـا جـوبرەئیلیش ئەو بەنـدەی خۆش دەوێ، ئەوجا جوبرائیل بەناو دانیشتوانی ئاسماندا جاڕدەداو بانگەواز هەڵ دەداو دەفەرموێ: خودای گەورەو سەروەر، فیسارە بەنـدەی خـۆش دەوێ، ئێـوەیش ئـەو بەندەیـەتان خـۆش بـوێ، ئـیتر خـەڵکی ئاسمـانیش هـەموو خۆشیان دەوێ). فەرمووی: (ئیتر خۆشەویـستی ئـەو بەندەیـە قـورس دەبەسـتێ، لـەدڵی دانیـشتوانی سـەر زەویـداو ڕەزای سـووك‌و شـیرین دەبـێ لەبـەر چاویان‌و پەسەند دەکرێ).

فـەرمووی (دروودی خـودای لەسـەر بـێ): (وەکاتـێ خـودا ڕق لەبەنـدەیێ بگرێ، جوبرائیل بانگ دەکاو پێی دەفەرموێ: من ڕقـم لەفیـسارە کەسـە، تـۆیش ڕقت لێـی بـێ). فـەرمووی: (جاجوبرائیـل (درووی خـودای لەسـەر بـێ) ڕقـی لێ دەگرێ، ئەوجا بەناو خەڵکی ئاسماندا بانگەواز هەڵ دەدا: خودای گەورە ڕقـی لـە فیسارە کەسە ئێوەیش ڕقی لێ بگرن، ئـەوانیش ڕقـی لێ دەگـرن، ئـیتر لـە زەویـشا ڕەزای تاڵ دەبێ‌و لەبـەر چـاوی خـەڵکی زەوی ئێـسکی قـورس دەبـێ‌و هەرکەسـێ لـەلای خۆیـەوە، لەسـەر ڕووی زەوی، ڕقـی لـەو نەگبەتـە دەبێتـەوە!). {ڕیاضـی صـالحین/١، زنجـیرە: ٤٧، ژمـارە: ٣٨٧ + تـاج/٤، زنجـیرە: ١، ژمـارە: ٣٩٩٠ + تـاج/٥، زنجیرە: ٥٣، ژمارە: ٤٩٢٣ = چاپی چوارەم}.

(٥٠) باب المَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ

مرۆڤ له دوا ڕۆژدا، لەگەڵ خۆشەویستی خۆیدا دەبێت

١٦٩٣- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّمْ)، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَتَى السَّاعَةُ؟ قَالَ: «وَمَا أَعْدَدْتَ لِلسَّاعَةِ»؟ قَالَ: حُبَّ اللَّهِ وَرَسُولِهِ، قَالَ: «فَإِنَّكَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ». قَالَ أَنَسٌ: فَمَا فَرِحْنَا بَعْدَ الإِسْلاَمِ فَرَحًا أَشَدَّ مِنْ قَوْلِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّمْ): «فَإِنَّكَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ». قَالَ أَنَسٌ: فَأَنَا أُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ، وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ، فَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ مَعَهُمْ وَإِنْ لَمْ أَعْمَلْ بِأَعْمَالِهِمْ. {الحديث: ٦٦٥٥ = ٦٦٧٢ فم. تجريد البخاري بالكوردي/٤، رقم: ١٤٥٩ = ٣٦٨٨، ٦١٦٧، ٦١٧١، ٧١٥٣ فتح الباري. تحفة الأشراف: ٢٩٩}:[١٦٩٣]

ئیمامی ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: عارەبێکی دەشتەکی هاتە خزمەتی خۆشەویست (درووودی خودای لەسەر بێ) لێی پرسی: ئەی پێغەمبەری خودا! کەی قیامەتە؟ فەرمووی: (باشە چیت بۆی ئامادە کردووە؟). گوتی: هیچ، بەڵام دەستمایەی دەستم ئەوەیە کە خوداو پێغەمبەری خودام خۆش دەوێ! تەنیا ئومێدم بەوە قەوییە. فەرمووی: (دەی موژدەت لێ بێ: کەتۆ لەوێستگاو مەڵبەندەکانی قیامەتدا، لەگەڵ ئەوکەسانە دەبیت کە ئێستا لە جیهانا خۆشت دەوێن!). ئەنەس فەرمووی: بەهیچی تر وەك ئەوە شادمان نەبووین، وەك بەو فەرموودەیەی پێغەمبەر (درووودی خودای لەسەر بێ) شادمان بووین، کە فەرمووی: (دەی موژدەت لێ بێ کەتۆ لە قیامەتدا، لەگەڵ خۆشەویستی خۆتا دەبیت!).

[١٦٩٣] تجرید/٤، ژمارە: ١٤٥٩ = ٣٦٨٨ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٧٧٠ - ٦٦٥٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/٩٦).

ئەنەس دەیفەرموو: لەخودا بەزیادبێ کەمن پێغەمبەرو ئەبوبەکرو عومەرم خۆش دەوێ، وە ئومێد دەکەم کە لەوجیهاندا، لەخزمەت ئەواناىم، بەهۆی ئەو خۆشەویستییەی کەمن هەمە بۆیان، گەرچی بەکردەوەی باش بەوانا ناگەم!). {تاج/٥، زنجیرە: ٥٤، ژمارە: ٤٩٢٦ ج/٤}.

١٦٩٤- عَنْ انَسٍ (رَضيَ اللهُ عنهُ) انَّ رَجُلا سَالَ النَّبِيَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ السَّاعَةِ فَقَالَ: مَتَى السَّاعَةُ؟ قَالَ: وَمَاذا اعْدَدْتَ لَهَا؟ قَالَ: لا شَيْءَ الا انِّي احِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: انْتَ مَعَ مَنْ احْبَبْتَ قَالَ انَسٌ: فَمَا فَرِحْنَا بِشَيْءٍ فَرَحَنَا بِقَوْلِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) انْتَ مَعَ مَنْ احْبَبْتَ قَالَ انَسٌ: فَانَا احِبُّ النَّبِيَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَابا بَكْرٍ وَعُمَرَ وَارْجُو انْ اكُونَ مَعَهُمْ بِحُبِّي ايَاهُمْ وَانْ لَمْ اعْمَلْ بِمِثْلِ اعْمَالِهِمْ (الحديث:٣٦٨٨، اطرافه في: ٦١٦٧، ٦١٧١، ٧١٥٣): [١٦٩٤]

ئیمامی ئەنەسی کوڕی مالیك (رەزای خودای لێ بێ) فەرموی: عارەبێکی دەشتەکی لە پێغەمبەری پرسی: کەی قیامەتە؟ ئەی پێغەمبەری خودا! فەرمووی: (باشە چیت بۆی ئامادە کردووە؟). گوتی: هیچ، بەڵام دەستمایەی دەستم ئەوەیە کە خودا و پێغەمبەری خودام خۆش دەوێ! تەنیا ئومێدم بەوە قەوییە. فەرمووی: (دەی موژدەت لێ بێ کە تۆ لە وێستگەو مەڵبەندەکانی قیامەتدا لەگەڵ ئەوکەسانە دەبی کە خۆشت دەوێن!).

ئەنەس فەرمووی: بەهیچی تر وەك ئەوە شادمان نەبووین، وەك بەو فەرموودەیەی پێغەمبەر شادمان بووین، کە فەرمووی: (دەی موژدەت لێ بێ کە تۆ لە قیامەتا لەگەڵ خۆشەویستی خۆتا دەبیت). ئەنەس فەرمووی: لەخوا بەزیاد بێ من پێغەمبەرو ئەبو بەکرو عومەرم خۆش دەوێ، وە ئومێد

[١٦٩٤] تجرید/٤، ژمارە: ١٤٥٩ = بخاری. مسلم: ٦٦٦٠ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٨ رقم الباب/٩٦).

دەكەم كە لە قیامەتا لە خزمەت ئەوانابم، بە هۆی ئەو خۆشەویستیەی كە هەمە بۆیان، گەرچی بەكردەوەی باش بەوانا ناگەم). (تاج/٩ ل/١٢١ ز/٥٤ ف/٢- ش/ ت- باسی: مَنْ احَبَّ قَوْما حُشِرَمعهم).

٤٦- كِتَابُ القَدَرِ

نامەی چارەنووسو خواكرد

(١) باب كيفيةُ خَلقِ الآدمي في بَطنِ أمهِ وكتابةُ رزقِهِ وَ أجلِهِ وعَملِهِ وَشقاوَتِهِ وَسعَادَتِهِ

چۆنێتی دروستبوونی نادەمیزاد لە سكی دایكیدا، وە باسی نوسینی رزقو رۆزیو ناكامیو بەدبەختە یان بەختەوەر

١٦٩٥- عنْ عَبْدُ اللَّهِ بن مسعود (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قال: حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَهُوَ الصَّادِقُ الْمَصْدُوقُ قَالَ: (إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا ثُمَّ يَكُونُ عَلَقَةً مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ يَبْعَثُ اللَّهُ مَلَكًا فَيُؤْمَرُ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ وَيُقَالُ لَهُ اكْتُبْ عَمَلَهُ وَرِزْقَهُ وَأَجَلَهُ وَشَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ ثُمَّ يُنْفَخُ فِيهِ الرُّوحُ فَإِنَّ الرَّجُلَ مِنْكُمْ لَيَعْمَلُ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَنَّةِ إِلاَّ ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ كِتَابُهُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ وَيَعْمَلُ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّارِ إِلاَّ ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ). (الحديث ٣٢٠٨، أطرافُهُ في: ٣٣٣٢، ٦٥٩٤، ٧٤٥٤): [١٦٩٥]

[١٦٩٥] تجرید/٢، ژمارە: ١٢٩٤ = ٣٢٠٨ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨٤٧ - ٦٦٦٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٥٩ رقم الباب/٦).

عەبدوڵڵای کوڕی مەسعود(ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەری ڕاستگۆ کە فەرمایشتی جێی باوەڕە، دەفەرموێ: هەریەکێ لەئێوە کە خودا دروستی دەکا چل ڕۆژ بەتۆمەیی (نوطفەیی) لەسکی دایکیا کۆدەکرێتەوەو، دەمێنێتەوە، ئینجا بەچل ڕۆژی تریش دەبێ بەپارچە خوێنێکی مەییو، ئنجا بەچل ڕۆژی تریش دەبێ بەپارچە گۆشتێ بەقەد پارووێ، ئنجا گیانی بەبەردا دەکرێ، جا خودای گەورە فەرمان دەکا بەو فریشتەیە کە گیان دەکا بە بەریا ئەم چوار وشەیە بنوسێ:

یەکەم رزق و ڕۆزی ئەم منالە چییەو چی نییە. دووەم: ئەجەل و ئاکامی کەیەو کەی نییە، سێیەم: کارو کردەوەی، چوارەم: بەدبەختو بەدکار دەبێ یاکامەران و بەختیار دەبێ، دەسا بەوتاقە خودایە، کەهەر خۆی خودایە، کەسی واهەیە کردارو ڕەفتاری وەك کردارو ڕەفتاری بەهەشتی وایە، لەخەڵك وایە بەهەشتییە، بەڵام نامەی چارەنووسی دەستپێشخەری لێ دەکاو دەست دەکا بەکردنی کاری خەڵکی دۆزەخ،و دەچێتە ناو دۆزەخەوە، کەسی واشتان هەیە بەکردارو ڕەفتار بێ لەدۆزەخی دەچێ، لەخەڵك وایە جەهەننەمییە، بەڵام نامەی چارەنووسی پێش دەستی لێ دەکا و، خاتیمەی بەخێر دەگەڕێ و دەست دەکا بەکردنی کردەوەی باش و دەچێتە ناو بەهەشت و دەبێ بەبەهەشتی!)
(تاج/١ل-٤٠ز-٦ف-٤- باسی باوەڕ بەچارەنووس).

ڕاڤەو شیکردنەوە:

بۆ تێگەیشتنی تەواو لەم جۆرە شوێنە، توێژینەوەیەکی دوورو درێژی دەوێ بەڵام کورت و پوخت مەبەست ئەمەیە: چارەنووسی خودایی سەرچاوەی هەموو بەسەرهات و هەڵسووکەوتی بەندەیە، جا چارەنووس، واتە: قەدەر چییەو

چۆنەو چۆن شتی‌وا دەبێ ئەوەش بابەتێکی زۆر دوورو درێژە، هەتا شەن‌و کەوی بکەی خەست تر دەبێ، چاری ئەوەیە بەبێ چەن‌و چوون خۆت بدەیتە دەست خواو، تەسلیمی قەزاو قەدەر بی،و خواو پێغەمبەرانی خوا لەم بارەیەوە چیان فەرمووە، قەبوڵمانەو لەسەر چاوانە. من بەش بەحاڵی خۆم ئاوا لەچارەنووسی خودایی تێ دەگەم:

پەپوولە پایزەی دەستی رەشەبا   هەر خوا بزانێ: با بۆ کوێت دەبا

١٦٩٦- حديث أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ – صلى الله عليه وسلم – قَالَ « إِنَّ اللَّهَ – عَزَّ وَجَلَّ – وَكَّلَ بِالرَّحِمِ مَلَكًا يَقُولُ يَا رَبِّ نُطْفَةٌ ، يَا رَبِّ عَلَقَةٌ ، يَا رَبِّ مُضْغَةٌ . فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَقْضِيَ خَلْقَهُ قَالَ أَذَكَرٌ أَمْ أُنْثَى شَقِيٌّ أَمْ سَعِيدٌ فَمَا الرِّزْقُ وَالأَجَلُ فَيُكْتَبُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ»[١٦٩٦]

ئەنەسی کوڕی مالیک (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (درووودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (خودای گەورەو سەروەر رەحەم (منداڵدان) دەسپێرێ بە فریشتەیێ، کە سەرپەرشتی بکا، جا کاتێ دەبێ بە تۆمە، فریشتەکە دەفەرموێ: ئەی خودایە! وا بوو بە تۆمە، کە تۆمەکە دەبێ بە پارچۆلەیێ (واتە: بە پارچە خوێنێکی مەییو = عەلەقە) فریشتەکە دەفەرموێ: ئەی خودایە! وابوو بە پارچۆلە، کە پارچۆلەکە دەبێ بە گۆشتپارە (موضغە) فریشتەکە دەفەرموێ: ئەی خودایە! وا بوو بە گۆشتپارەیێ، جا کاتێ خودا ویستی تەواو دروستی بکا، فریشتەکە دەفەرموێ: ئەی خودایە! نێرینە بێ یان مێینە؟ بەدبەختە، یان بەختەوەرە؟ ڕۆژی چییەو چی نیە؟ تەمەنی چەندەو کەی کاتی ئاکامیەتی؟ جا ئەمانە گشتیان هەر لە سکی دایکیدا دەنووسرێن‌و دیاری دەکرێن).

[١٦٩٦] (بخاری رقم الکتاب/٦ رقم الباب/١٧).

لێـرەدا بـۆ ڕوونکردنـەوەی ئـەم بابەتـە گرنگـە، ژمـارە: (١٨٤٨)و (١٨٤٩)ی پوختەی موسلیم دەگوێزینەوە بۆ ئێرە:

عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ أَسِيدٍ يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّمْ) قَالَ: «يَدْخُلُ الْمَلَكُ عَلَى النُّطْفَةِ بَعْدَ مَا تَسْتَقِرُّ فِي الرَّحِمِ بِأَرْبَعِينَ أَوْ خَمْسَةٍ وَأَرْبَعِينَ لَيْلَةً فَيَقُولُ: يَا رَبِّ أَشَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ؟ فَيُكْتَبَانِ، فَيَقُولُ: أَيْ رَبِّ أَذَكَرٌ أَوْ أُنْثَى؟ فَيُكْتَبَانِ، وَيُكْتَبُ عَمَلُهُ، وَأَثَرُهُ، وَأَجَلُهُ، وَرِزْقُهُ، ثُمَّ تُطْوَى الصُّحُفُ، فَلاَ يُزَادُ فِيهَا وَلاَ يُنْقَصُ».{الحديث:٦٦٦٧=٦٦٨٢فم}:

حـوذەیفـەی کـوڕی ئەسـید (ڕەزای خـودای لێ بـێ) دەفـەرموێ: پێغەمبـەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (لەپاش جێگیربوونی تۆمە، لـەناو سکی دایکا، لەناو منداڵدانا، بەچل ڕۆژ) یـا فـەرمووی: (بەچلو پێـنج ڕۆژ، فریـشتەکە دەچێتە ژوورەوە بۆلای و لە خودای گـەورە دەپرسـێ و دەڵێ: ئـەی پـەروەردگارم! ئەم منداڵە کە لەم تۆمەیێ پەیدادەبێ، ئایـا بەدبـەختو بـەدکارە، یـان کامـەرانو بەختیارە، کامیانە هەتا بینووسم؟

جـا ئەگـەر لەزانـستی خـودادا بـە بـەدکارو بەدبـەختو چـارە ڕەش نووسـرابوو، ئـەوا فـەرمان دەکـا بـە فریـشتەکە کـە بنووسـێ: (ئـەم منداڵـە بەدبەختە) بەڵام ئەگەر لەزانستی خودادا بـە بەختـەوەرو کامـەران نووسـرابوو، ئەوا فەرمان دەکا بەفریشتەکە کە بنووسێ ئەم منداڵە بەختەوەرو کامەرانە).

ئـەوجا فریـشتەکە عـەرزی پـەروەردگار دەکـا: ئـەی پـەروەردگارم! ئایـا نێرینەیە یان مێیینەیە؟

جـا ئەگـەر لەزانـستی خـودادا بـە نێرینـە نووسـرابێ، فریـشتەکەش بـە فـەرمانی خـودا دەنووسـێ: (نێرینەیـە) بـەڵام ئەگـەر لـە ئەزەلـدا، لـە زانـستی

خـوددا، لـه لەوحولـەحفوظـدا بـە مێینـە نووسـرابوو، ئـەوا فریـشتەکەیش بەفەرمانی خودا دەنووسێ (مێیینەیە).

هـەروا کـردەوەی چـی ئـەبێو چـی نابـێ دەنووسـرێ، هـەروا شـوێنەواری، هەروا ئاکامی، هەروا رزقو رۆژیی ئەمانە گشتیان دەنووسـرێنو لەسکی دایکیـدا دیاری دەکرێن، ئەوجا تۆمارەکەی کە ئـەم ژیاننامـەی منالـەی تیـادا نووسـراوە، دەپێـچرێتەوەو مـۆر دەکـرێ، نـەلێی زیـاد دەکـرێو نـە لێـی کـەم دەکـرێ، چـۆن نووسراوە ئاوا روودەدات وەك خۆی). {تاج/٥، زنجیرە: ٦، ژمارە: ٥١٥٨}.

روونکردنەوە:

حوزەیفەی کوڕی ئەسـید، کەسـناوەکەی ئـەبو سـەریحەیەو بـەوە ناسـراوە، هــاوەڵێکی نــاوداری پێغەمبــەرە، لــە موســوڵمانە پێــشینەکانە، ئامــادەی رێکەوتننامــەی حودەیبییــە بــووە، یەکێکــە لەوانــەی کــە لــەژێر درەختــی شەجەرەتول ریضوانا، پەیمانی دا بـە پێغەمبـەرو ئامـادەی پـەیمانی خۆشـنوودی بووە، لەکووفە جێنـشین بـوو، موسلیمو ئەصحابی سونەن فـەرموودەی ئـەویان دەرهێنـاوە، لـە کووفـە مـردووە، لەچلو دووی کۆچیدا، زەیـدی کـوڕی ئەرقـەم نوێژی لەسەر تەرمەکەی کرد.

عَنْ عَامِرَ بْنَ وَاثِلَةَ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) يَقُـولُ: الشَّقِيُّ مَنْ شَقِيَ فِي بَطْنِ أُمِّهِ، وَالسَّعِيدُ مَـنْ وُعِـظَ بِغَيْـرِهِ، فَـأَتَى رَجُـلاً مِـنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) يُقَالُ لَهُ حُذَيْفَةُ بْنُ أَسِيدٍ الْغِفَارِيُّ فَحَدَّثَهُ بِـذَلِكَ مِـنْ قَوْلِ ابْنِ مَسْعُودٍ، فَقَالَ: وَكَيْفَ يَشْقَى رَجُلٌ بِغَيْرِ عَمَلٍ؟ فَقَـالَ لَـهُ الرَّجُـلُ: أَتَعْجَـبُ مِـنْ ذَلِكَ؟ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) يَقُولُ: «إِذَا مَـرَّ بِالنُّطْفَـةِ ثِنْتَـانِ وَأَرْبَعُونَ لَيْلَةً، بَعَثَ اللَّهُ إِلَيْهَا مَلَكًا، فَصَوَّرَهَا وَخَلَقَ سَمْعَهَا وَبَـصَرَهَا وَجِلْـدَهَا وَلَحْمَهَـا وَعِظَامَهَا، ثُمَّ قَالَ: يَا رَبِّ أَذَكَرٌ أَمْ أُنْثَـى؟ فَيَقْـضِي رَبُّـكَ مَـا شَـاءَ وَيَكْتُـبُ الْمَلَـكُ، ثُـمَّ

يَقُولُ: يَا رَبِّ أَجَلُهُ؟ فَيَقُولُ رَبُّكَ مَا شَاءَ وَيَكْتُبُ الْمَلَكُ، ثُمَّ يَقُولُ: يَا رَبِّ رِزْقُهُ؟ فَيَقْضِي رَبُّكَ مَا شَاءَ وَيَكْتُبُ الْمَلَكُ، ثُمَّ يَخْرُجُ الْمَلَكُ بِالصَّحِيفَةِ فِي يَدِهِ فَلاَ يَزِيدُ عَلَى مَا أُمِرَ وَلاَ يَنْقُصُ». وَزَادَ فِي رِوَايَةٍ: «أَسَوِيٌّ أَو غَيْرَ سَوِيٍّ؟ فيجعله الله سوياً أو غير سوي».
{الحديث: ٦٦٦٨ – ٦٦٨٣ فم}:

عامیری کوڕی واثیله فەرمووی: لە عەبدوڵڵای کوڕی مەسعوودم بیست (ڕەزای خودای لێ بێ) دەیفەرموو: بەدبەخت هەر لەسکی دایکیدا بە بەدبەخت دەنووسرێ، بەختەوەریش ئەو کەسەیە کە لەیەکێکی ترەوە تەمێ وەربگرێ).

عامیر دەڵێ: چووم بۆلای پیاوێ لە هاوەڵانی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ناوی حوزەیفەی کوڕی ئەسیدی ئەلغیفاری بوو، گوتەکەی ئیبنو مەسعوودم بۆی گێڕایەوە، وە گوتم پێی: پێم نالێی کەسێ کە هێشتا هیچ کارێکی خراپی نەکردبێ، چۆن چۆنی دەبێ بە بەدبەخت؟!

پیاوەکە کە حوزەیفەی کوڕی ئەسید بوو، پێی گوتم: بۆ ئەوەت لەلا سەیرە؟! سەیرت لەمە نەیەت، دەسا من بۆ خۆم بەڵگەی ڕاستیو دروستیی ئەم قسەیەی ئیبنو مەسعوودم لەدەمی پێغەمبەر خۆی (دروودی خودای لەسەر بێ) بیستووە، دەیفەرموو (دروودی خودای لەسەر بێ): (کاتێ چلو دوو شەو بەسەر تۆمەدا تێ دەپەڕێ، خودا فریشتەیێ دەنێرێ بۆسەری، وێنەی دەکێشێو گوێو چاوو پێستو گۆشتو ئێسکەکانی بۆ دروست دەکا. ئەوجا فریشتەکە دەڵێ: ئەی پەروەردگارم! نێرە یا مێیە؟ ا خودا لەزانستی خۆیدا، لە بێسەرەتا (ئەزەل)دا چی بڕیار دابوو، بە فریشتەکەی دەفەرموێ، وە ئەویش دەینووسێ نێرە، یا دەینووسێ مێیە.

ئەوجا دەفەرموێ: ئەی پەروەردگارم! تەمەنی چەندە؟ دیسان خودا چی بفەرموێ، گورج فریشتەکە دەینووسێ. لەپاشا دەفەرموێ: ئەی پەروەردگارم!

رزق‌و رۆژی چییه‌و چی نییه‌؟! دیسانه‌وه خودا چی بڕیاردابێ به فریشته‌كه‌ی ده‌فه‌رموێ، ئه‌ویش ده‌ینووسێ، ئه‌وجا فریشته‌كه له ره‌حم (منالْدان) دێته ده‌ره‌وه، ئه‌و ده‌فته‌ره‌ی كه ئه‌و باس‌و خواسه‌ی لێ نووسراوه هه‌روه‌ها له‌ده‌ستیدا كه دێته ده‌ره‌وه! وه په‌رده‌ی نهێنی له‌سه‌ر لاده‌برێ‌و حاڵه‌كه بۆ كه‌سی خۆی ئاشكرا ده‌بێ، نه‌لێی زیاد ده‌كاو نه‌كه‌م). {تاج/٥، زنجیره: ٦، لاپه‌ڕه: ٣٤٨، ژماره: ٥١٥٧. باسی خواكردو چاره‌نووس – قه‌زاو قه‌ده‌ر}.

له‌گێڕانه‌وه‌ی ژماره: (٦٦٧٠) له صه‌حیحی موسلیما، له ته‌رقیمی مامۆستا خه‌لیل مه‌ئموون شیحادا، ئه‌مه‌ی پتره: فریشته‌كه ده‌فه‌رموێ: ئه‌ی په‌روه‌ردگارم! ئایا ساخ‌و سه‌لیم بێ، یا نه‌خۆش‌و ناته‌واو؟!

جا خودا بڕیار ده‌دا كه ساخ‌و ته‌ندروست بێ، یا ناساخ‌و ناته‌واو).

١٦٩٧- عَنْ عَلِيّ كَرَّمَ الله وجهه قَالَ: كُنَّا فِي جَنَازَةٍ فِي بَقِيعِ الْغَرْقَدِ، فَأَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) فَقَعَدَ وَقَعَدْنَا حَوْلَهُ وَمَعَهُ مِخْصَرَةٌ فَنَكَّسَ، فَجَعَلَ يَنْكُتُ بِمِخْصَرَتِهِ، ثُمَّ قَالَ: «مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ مَا مِنْ نَفْسٍ مَنْفُوسَةٍ إِلاَّ وَقَدْ كَتَبَ اللَّهُ مَكَانَهَا مِنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، وَإِلاَّ وَقَدْ كُتِبَتْ شَقِيَّةً أَوْ سَعِيدَةً». قَالَ: فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلاَ نَمْكُثُ عَلَى كِتَابِنَا وَنَدَعُ الْعَمَلَ؟ فَقَالَ: «مَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ السَّعَادَةِ فَسَيَصِيرُ إِلَى عَمَلِ أَهْلِ السَّعَادَةِ، وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ فَسَيَصِيرُ إِلَى عَمَلِ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ، فَقَالَ: «اعْمَلُوا فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ، أَمَّا أَهْلُ السَّعَادَةِ فَيُيَسَّرُونَ لِعَمَلِ أَهْلِ السَّعَادَةِ، وَأَمَّا أَهْلُ الشَّقَاوَةِ فَيُيَسَّرُونَ لِعَمَلِ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ». ثُمَّ قَرَأَ: (فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى، وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى، فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى، وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى، وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى، فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى). {الحديث: ٦٦٧٣ = ٦٦٨٧ فم. تجريد البخاري بالكوردي/ ٢، رقم: ٦٤٦ =

١٣٦٢، ٤٩٤٥، ٤٩٤٦، ٤٩٤٧، ٤٩٤٨، ٤٩٤٩، ٦٢١٧، ٦٦٠٥، ٧٥٥٢ فـــــتح الباری} :[١٦٩٧]

پێشەوا عەلی کوڕی ئەبو طالیب (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: لەگەڵ تـەرمێکابووین، لـە گۆڕستانی بەقیعولغەرقـەد، لەمەدینـە، بـەڕێمان دەکـرد، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) تەشریفی هات لەلامان دانیشت، ئێمەیش لـەدەوری دانیـشتین، پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) داردەسـتێکی بەدەسـتەوە بـوو، سـەری دانەوانـدو مـات بـوو، خـۆش خـۆش داردەسـتەکەی دەخشاند لـە زەوییەکـە، وەك کەسێ پەرۆشـی شتێ بـێو بیری لێ بکاتـەوە ئـاوا، ئـەوجا فـەرمووی: (یـەك بەیـەکتان، یـەك بەیـەکی گیانـە دروسـتکراوەکان، لەسەرەتاوە، واتە: لە ئەزەلدا، خـودا جێگـەی ئـەوی هـەم لەبەهەشـتاو، هـەم لـە دۆزەخدا نووسیوە، هەروا نووسراوە کە بەدبەختە یا بەختەوەرە).

فەرمووی: پیاوێ لە یارانی عەرزیکرد: ئەی پێغەمبەری خودا! جا کەوایـە بۆ بـەو نووسـراوەمان پـشت نەبەسـتینو ئـیتر پـشتی لێ نەدەینـەوەو واز لـەکارو کردەوەی چاکە بهێـنین، ئێمـە چـی بکـەینو چـی نەکـەین، بـێ سوودە، چونکە جێگـەمان لەبەهەشـتا، یـا لەدۆزەخـدا لەپێـشدا، لـە بێـسەرەتا (ئـەزەل)ەوە دیاریکراوە؟

فـەرمووی (دروودی خـودای لەسـەر بـێ): (ئێـوە لـەکاری چـاکە سـارد مەبنەوەو کارو کردەوەی خۆتـان بکـەن، قـەدەر (چارەنووس) سـڕێکی خوداییـە، چارەنووس رازێکی خوداییە، هۆشو ئەقڵی ئێوە ئێستا دەرکی حیکمەتو دانـایی ئەو نهێنییە ناکات، هەرکەسێ لە ئەزەلدا، لەزانستی خودادا بۆ کوێ دروستکرابێ

[١٦٩٧] تجرید البخاری/٢، ژمـارە: ٦٤٦ = ١٣٦٢ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٥، ژمـارە: ١٨٤٤ = ٦٦٧٣ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٢٣ رقم الباب/٨٣).

ڕێگەی ئەو شوێنە دەگرێ جا لەسەر ئەم بنیاتە بەختیار ڕێگەی چاکە دەگرێو بەدکار ڕێگەی خراپە دەگرێ، بەم پێیە کاری باش نیشانەی بەهەشتەو کاری خراپ نیشانەی دۆزەخە!).

ئینجا خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) بۆ پشتیوانی ئەم بابەتە، ئەم ئایەتەی خوێندەوە کە دەفەرموێ: {فَأَمَّا مَن أَعْطَى وَاتَّقَى. وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى. فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى. وَأَمَّا مَن بَخِلَ وَاسْتَغْنَى. وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى. فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى – الليل – ٩٢/٥ - ١٠}.

واتە: جا هەرکەسێ ماڵی خۆی لەڕێگەی خودادا بداو، زەکاتو سەرفترەو بەشی بەشدارانی لێ بداو، لەخودا بترسێو، کۆ لەگوناهو تاوان بکاتەوە، پەلاماری سەرو ناموسو ماڵی خەڵکی نەدا، وە لەهەمان کاتا باوەڕی وابێ کە چاکە چاکەیەو خراپە خراپەیەو حەلاڵو حەرام بزانێ، ئەوە ئێمەیش کە خودای بەهەقی ئێومین، ئەو کەسە دەخەینە سەر ڕێگەی چاکەو ئامادەی دەکەین بۆ گەیشتن بە پلەی باش، کە شادبوونە بەدیداری خودای گەورەو سەروەرو چوونە ناو بەهەشتی بەرینە. بەڵام کەسێ کە ڕژدو چرووك بێو خۆی بەداراو دەوڵەمەند بزانێو پێی وابێ کە پێویستی بەکەس نییەو بێنیازە لەخوداو لەبەندەکانی خوداو، لەهەمان کاتا باوەڕی بە چاکەو خراپە نەبێو جیاوازی لەنێوانی حەلاڵو حەراما نەکا، ئەوە ئێمەیش دەیخەینە سەر ڕێگەی خراپەو ئامادەی دەکەین بۆ سزای سەختو قورسو گران). {تاج/٤، زنجیرە: ٧٥، ژمارە: ٤٢١٥ ج/٤}. سوورەتی لەیل.

١٦٩٨- عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُعْرَفُ أَهْلُ الْجَنَّةِ مِنْ أَهْلِ النَّارِ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَلِمَ يَعْمَلُ الْعَامِلُونَ قَالَ كُلٌّ يَعْمَلُ لِمَا خُلِقَ لَهُ أَوْ لِمَا يُسِّرَ لَهُ. (الحديث ٦٥٩٦ طرفه في: ٧٥٥١): [١٦٩٨]

عیمرانی کوڕی حوصەین (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پیاوێ عەرزی حەزرەتی کرد: قوربان! ئەی پێغەمبەری خودا! ئایا لەجیهانا بەهەشتی لەدۆزەخی جیا دەکرێتەوە، و هەرکەسەیان دەناسرێن یانا؟ فەرمووی: (بەڵێ) پیاوەکە فەرمووی: (کەواتە: کارو کردەوە سوودی چییە، مادەم هەرکەسێ لەئێستاوە جێگەی لەبەهەشتا یا لەدۆزەخا دیاری کرابێ؟ فەرمووی: (هەرکەسێ بۆچی دروست کرابێ، ڕێگەی ئەوە دەگرێ‌و کارێ دەکا بیگەیەنێتە ئەوێ). (تاج/١٠ ز:٦ ل/٢١ ژ:٤).

ڕوونکردنەوە:

کەسی چوارەم لەڕشتە -سند- ی ئەم فەرموودەیەدا کەماموٚستای ماموٚستاکەی بوخاریە، مەشهورە بە یەزیدی ڕشك. شێخی عەینی لەعومدەدا دەفەرموێ: (ناوی یەزیدی کوڕی سینانی قەسسامە، بۆیە پێی دەگوترێ قەسسام چونکە خانووی لەمەککە دابەش دەکرد، هەروا دەفەرموێ: ڕشك واتە ڕشکی وردە بەچکەی ئەسپێ، کەبەکوردی خۆشمان هەرپێی دەگوترێ: ڕشك. هەروا عەینی -ڕەحمەتی خودای لێ بێ- دەفەرموێ: دەڵێن: (ئەم یەزیدی ڕشکە ڕێشێکی درێژی گەورەی وای هەبوو، دووپشکێ دەچێتە ناوی، سێ ڕۆژ لەناویدا دەمێنێتەوە یەزید پێی نازانێ). هەروا دەفەرموێ: ئەم یەزیدە

[١٦٩٨] تجرید/٥، ژمارە: ٢٠٤٣ - ٦٥٩٦ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨٤٣ - ٦٦٨١ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٨٢ رقم الباب/٢).

لەبوخاریدا ئەم فەرموودەی هەیە کەژمارە: (٧٥٥١) لە صحيح البخاريـدا - هـەزار هەزار رەحمەتی خودا لەهەموویان بێ - ئامین-.

ئەمـــەیش گێڕانـــەوەی ژمـــارە: (١٨٤٣)ی پوختـــەی موسـلیمە بـــۆ ئـــەم فەرموودەیە، کە دەفەرموێ:

عَنْ أَبِى الأَسْوَدِ الدِّئَلِيِّ قَالَ: قَالَ لِى عِمْرَانُ بْنُ الْحُصَيْنِ (رَضِـيَ اللّهُ عَنْهُمـا): أَرَأَيْتَ مَا يَعْمَلُ النَّاسُ الْيَوْمَ وَيَكْدَحُونَ فِيهِ، أَشَىْءٌ قُضِىَ عَلَـيْهِمْ وَمَـضَى عَلَـيْهِمْ مِـنْ قَدَرِ مَا سَبَقَ، أَوْ فِيمَا يُسْتَقْبَلُونَ بِهِ مِمَّا قَدْ أَتَاهُمْ بِـهِ نَبِيُّهُمْ (صَـلَّى اللّهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَمَ) وَثَبَتَتِ الْحُجَّةُ عَلَيْهِمْ؟ فَقُلْتُ: بَلْ شَىْءٌ قُضِىَ عَلَيْهِمْ وَمَضَى عَلَـيْهِمْ، قَـالَ: فَقَـالَ: أَفَـلاَ يَكُونُ ظُلْمًا؟ قَالَ: فَفَزِعْتُ مِنْ ذَلِكَ فَزَعًا شَدِيدًا وَقُلْتُ: كُلُّ شَىْءٍ خَلْقُ اللَّـهِ وَمِلْـكُ يَـدِهِ فَلاَ يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ. فَقَالَ لِى: يَرْحَمُكَ اللَّـهُ إِنِّـى لَـمْ أُرِدْ بِمَـا سَـأَلْتُكَ إِلاَّ لأَحْزُرَ عَقْلَكَ، إِنَّ رَجُلَيْنِ مِنْ مُزَيْنَةَ أَتَيَا رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللّهُ عَلَيهِ وَسَـلَمْ) فَقَـالاَ: يَـا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ مَا يَعْمَلُ النَّاسُ الْيَوْمَ وَيَكْدَحُونَ فِيـهِ أَشَـىْءٌ قُـضِىَ عَلَـيْهِمْ وَمَـضَى فِيهِمْ مِنْ قَدَرٍ قَدْ سَبَقَ، أَوْ فِيمَـا يُـسْتَقْبَلُونَ بِـهِ مِمَّـا أَتَـاهُمْ بِـهِ نَبِيُّهُمْ وَثَبَتَـتِ الْحُجَّـةُ عَلَيْهِمْ؟ فَقَالَ: «لاَ، بَلْ شَىْءٌ قُضِىَ عَلَيْهِمْ، وَمَضَى فِيهِمْ، وَتَصْدِيقُ ذَلِكَ فِى كِتَابِ اللَّـهِ عَزَّ وَجَلَّ: (وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا، فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا)». {الحديث: ٦٦٨١ = ٦٦٩٥ فم. تجريد البخـاري بـالكوردي/٥، رقـم: ٢٠٤٣ = ٦٥٩٦، ٧٥٥١ فـتح البـاري. تحفـة الأشراف: ١٠٨٧٠}:

ئەبولئەسـوەدی دوئـەلی (رەحمـەتی خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: عیمرانـی کـوڕی حوصـەین (رەزای خودایـان لێ بـێ) فـەرمووی پـێم: ئـەرێ پـێم نالێیـت، ئەمەی کە ئەمڕۆ ئەو خەڵکە دەیکەنو ئەنجامی دەدەن، لە ئیشو کاری هەردوو جیهان، لـە چاكو لـە خـراپو خۆیـانی بـۆ مانـدوو دەکـەنو هـەوڵو رەنجی بـۆ دەدەن، ئایـا ئەمـە شـتێکە کـە لـە ئـەزەلا، لـە لەوحولـەحفووظـا لەسـەریان

نووسراوەو بەپێی نەخشەی ئەو چارەنووسە کۆنو پێشینە، ئەمان ئێستا بەبێ زیادوکەم بەناچاری ئەنجامی دەدەن، یا چارەنووسو سەرنویشت نییەو ئەوەی کەئەم خەڵکە ئەمڕۆ دەیکەنو ئەنجامی دەدەن، لەکاری چاکەو خراپە، لەوەپێش لەسەریان نە نووسراوەو کاروبار تا روونەدا کەس پێی نازانێ، تەنانەت بە عیلمو زانستی خوداشا تێ نەپەڕیوەو ئەوەی کە ئەمڕۆ ئەو خەڵکە دەیکەنو ئەنجامی دەدەن، بەپێی نەخشەی لەوەوپێش نییە، بەڵکوو بەپێی پێشهاتەکانە لە ئاییندەدا، خەڵکەکە خۆیان دروستی دەکەنو نەخشەو پلانی بۆ دادەڕێژن، ئەمەیش لەسەر ئەو بنەڕەتو بنەمایە، کە پێغەمبەری خودا ئەوەی پێیان راگەیاندووەو بووە بە بەڵگەو بورهانی رۆشن لەسەریان؟

منیش ئاوا وەڵامی ئەم پرسیارەی عیمرانم دایەوە: نەخەیر! بەپێی نەخشەی نوێ نییە، بەڵکوو بەپێی نەخشەی چارەنووسیانەو شتێکە لەوەوپێش لەسەریان نووسراوە. ئەبولئەسوەد فەرمووی: عیمران فەرمووی: دەی ئەگەر وابێ ئەوە دانانرێ بەناهەقیو زۆرو ستەم؟ ئەبولئەسوەد فەرمووی: منیش لەم قسەی عیمرانە تۆقیمو راچەنیمو زۆر دیژوار بوو بەلامەوەو گوتم: هەموو شتێ موڵكو دروستکراوی خودا خۆیەتیو بەدەستی توانایی خۆی دروستی کردووە، خودا هەرچی بکا، کەس مافی نییە لێی بپرسێتەوە، بەڵکوو ئەو خەڵکە لەبەردەمی دادگای خوادا بەرپرسیارن.

ئیتر عیمران پێی فەرمووم: بەر رەحمەتو سۆزو میهرەبانی خودای گەورە بکەویت، من مەبەستم لەم پرسیارە کەلێم کردیت، ئەوەبوو کە ژیریو ئەقڵت تاقی بکەمەوە، چونکە دوو پیاو لەهۆزی موزەینە، هاتنە خزمەتی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) عەرزیانکرد: قوربان! ئەی پێغەمبەری خودا! ئایا ئەمەی کە ئەمڕۆ ئەو خەڵکە دەیکەنو بە هەوڵو تێکۆشان، لەکاری

چاکەو خراپە، ئەنجامی دەدەن، کارێکە لەسەرەتاوە، لەپێش دروستکردنی بوونەوەردا، لەسەریان نووسراوە، یا ئەمەی کە ئەمڕۆ ئەو خەڵکە ئەنجامی دەدەن، بەپێی چارەنووسی دێرین‌و نەخشەو پلانی پێشین نییە، بەڵکوو بەپێی پێشهاتەکانە لە ئاییندەداو خەڵکەکە خۆیان سەربەخۆ نەخشەو پلانی بۆ دادەڕێژن‌و بەپێی ئەو نەخشەو پلانە نوێیە ئەنجامی دەدەن؟ ئەمەیش لەسەر ئەو بنەڕەتە: کە پێغەمبەری خودا ئەوەی پێیان ڕاگەیاندووەو بووە بە بورهان‌و قەواڵەو بەڵگەی ڕۆشن لەسەریان؟

خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) لە وەڵامی ئەم پرسیارەی ئەم دوو پیاوەدا فەرمووی: (نەخێر! بەپێی نەخشەی نوێ نییە، بەڵکوو بەپێی پلان‌و نەخشەی چارەنووسی پێشینە، کە لەپێش دروستکردنی بوونەوەردا، ڕەنگی ڕێژراوەو ئێستا ئەوان هەنگاو بەهەنگاوو قۆناغ بەقۆناغ، زۆر بەوردی، بەبێ زیادوکەم پیادەی دەکەن). ئەوجا خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) بۆ پشتیوانی‌و پشتگیریی فەرموودەکەی خۆی فەرمووی: (پێوەری ڕاستی‌و دروستی ئەوە، کەکار ئێستا بەپێی نەخشەی چارەنووسی پێشینە، ئەم فەرمایشتەی قورئانی نامەی خودایە کە دەفەرموێ: {وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا-الشمس-٩١ - ٧/٨}. واتە:

سوێندم بەگیان‌و بەوەی کە ڕێکی خستووە، ئەوجا یا خستوویەتیە سەر ڕێگەی بەدکاری‌و خراپە، یا خستوویەتیە سەر ڕێگەی چاکەو لەخوا ترسی).

{تاج/٥، زنجیرە: ٦، لاپەڕە: ٣٥١، ژمارە: ٥١٦١ ج/٤}. باسی: خواکردو چارەنووس.

١٦٩٩- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ (رَضيَ اللهُ عنهُ) انَّ رَسُولَ اللّٰهِ (صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْتَقَى هُوَ وَالْمُشْرِكُونَ فَاقْتَتَلُوا فَلَمَّا مَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الَى عَسْكَرِهِ وَمَالَ الاخَرُونَ الَى عَسْكَرِهِمْ وَفِي اصْحَابِ رَسُولِ اللّٰهِ (صَلّٰى

اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَجُلٌ لا يَدَعُ لَهُمْ شَاذةً وَلا فَاذةً الا اتَّبَعَهَا يَضرِبُهَا بِسَيْفِهِ فَقِيلَ: مَا اجْزَا مِنَّا الْيَوْمَ احَدٌ كَمَا اجْزَا فُلانٌ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) امَا انَّهُ مِنْ اهْلِ النَّارِ فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ الْقَوْمِ: انَا صَاحِبُهُ. قَالَ: فَخَرَجَ مَعَهُ كُلَّمَا وَقَفَ وَقَفَ مَعَهُ وَاذا اسْرَعَ اسْرَعَ مَعَهُ قَالَ: فَجُرِحَ الرَّجُلُ جُرْحًا شَدِيدًا فَاسْتَعْجَلَ الْمَوْتَ فَوَضعَ نَصْلَ سَيْفِهِ بالارْض وَذبابَهُ بَيْنَ ثدْيَيْهِ ثمَّ تَحَامَلَ عَلَى سَيْفِهِ فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَخَرَجَ الرَّجُلُ الَى رَسُولِ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: اشْهَدُ انَّكَ رَسُولُ اللّٰهِ قَالَ: وَمَا ذاكَ: قَالَ الرَّجُلُ الَّذي ذكَرْتَ انِفًا: انَّهُ مِنْ اهْلِ النَّارِ فَاعْظَمَ النَّاسُ ذلِكَ فَقُلْتُ: انَا لَكُمْ بِهِ فَخَرَجْتُ فِي طلَبِهِ ثمَّ جُرِحَ جُرْحًا شَدِيدًا فَاسْتَعْجَلَ الْمَوْتَ فَوَضعَ نَصْلَ سَيْفِهِ فِي الارْض وَذبابَهُ بَيْنَ ثدْيَيْهِ ثمَّ تَحامَلَ عَلَيْهِ فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): عِنْدَ ذلِكَ انَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ اهْلِ الْجَنَّةِ فِيمَا يَبْدُو لِلنَّاسِ وَهُوَ مِنْ اهْلِ النَّارِ وَانَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ اهْلِ النَّارِ فِيمَا يَبْدُو لِلنَّاسِ وَهُوَ مِنْ اهْلِ الْجَنَّةِ.

(الحديث: ٤٢٠٣، اطرافه في: ٤٢٠٢، ٤٢٠٧، ٦٤٩٣، ٦٦٠٢)؛ [١٦٩٩]

سەهلی کوڕی سەعدی ئەل ساعیدی (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) لەگەڵ دوژمنی هاوبەشکارانا ئاوقەدی یەك بوون و بوو بەجەنگ لە نێوانیان دا، جا کاتێ هەردوولا بەرەو بەرەی خۆیان کشانەوە، پیاوێ هەبوو لەناو یارانی پێغەمبەردا لەکاتی شەڕەکەدا بەرەنگاری هەریەکێ لە لەشکری دوژمن ببوایە، بوارەی نەدەدا، بەشمشێر دایدەگرت، یارانی پێغەمبەر (دروودی خوا لەسەر پێغەمبەر و ڕەزای خوا لەوان) فەرموویان: بەڕاستی ئەمڕۆ فیسارە کەس فریامان کەوت، پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) فەرمووی: (دەی ئەو زەلامە لە ئەهلی دۆزەخە) پیاوێ لەهاوڕێیان

[١٦٩٩] تجرید/٤، ژمارە: ١٥٧١ - ٤٢٠٣ بخاری. مسلم: ٦٦٨٣ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٥٦ رقم الباب/٧٧).

فەرمووی: دەبێ ئەم نهێنییە بدۆزمەوە. فەرمووی: جا شوێنی دەکەوێ لەکاتی شەڕکردن و هەڵمەت بردن دا، پیاوە ئازاکە لە کوێ دەویستێ ئەویش لەگەڵی دەوێستێ، لەکوێ خێرادەڕوا ئەویش خێرا دەڕوا، جالەکاتی جەنگین دا پیاوە ئازاکە زامار دەکرێ، زامێکی سەختی لێ دەکرێ جا پەلە لەمەرگی خۆی دەکا، مشتووی شمشێرەکەی لەسەرزەوییەکە دادەنێ و نووکەکەی لە نێوانی هەردوو مەمکی خۆیا دادەنێ و ئەوجا بە هەموو هێزی خۆی بە حوججەت خۆی دەدا بەسەر شمشێرەکەی دا و خۆی دەکوژێ! جا پیاوەکەی کە شوێنی کەوتبوو هاتەوە بۆ خزمەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) وە عەرزی کرد: شایەتی بەحەق دەدەم کە تۆ پێغەمبەری ڕەوانە کراوی خودای بۆ سەر بەرەی ئادەمیزاد، فەرمووی (دروودی خودای لێ بێ) (چۆن؟) گوتی: چونکە ئەوەی فەرمووت لەبارەی ئەو پیاوەوە هاتەدی، ئەوە بوو کەتۆ فەرمووت ئەو پیاوە لەخەڵکی دۆزەخە، مەر دومەکە ئەوەیان بەلاوە زەحمەت بوو، ئەو ئەوەندە ئازاو سوودمەندبێ بۆ سوپای ئیسلام کەچی دۆزەخیش بێ!! منیش پێیانم گوت: لێی گەڕێن بۆ من و من ئەم نهێنییەتان بۆ دەردەخەم، ئیتر شوێنی کەوتم، جا پیاوە کە چۆن زامار بوو، وەچۆن خۆی کوشت ئاوا لەنووکەوە گێڕایەوە بۆ پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) . جا پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) پاش بیستنی ئەم داستانە فەرمووی: (پیاوی واهەیە کردارو ڕەفتاریوەك کردارو ڕەفتاری بەهەشتی وایە، لەخەڵك وایە بەهەشتییە، بە لام خۆی دۆزەخییە، پیاوی وایش هەیە بەپێچەوانەوە، لەخەڵك وایە کە دۆزەخییە، بەڵام خۆی بەهەشتییە). خوایە! بمانپارێزی لەشتی وا. (بڕوانە: تاج/١ ل/٤٠ ز/٦ ف/٤ - باسی باوەڕ بەچارەنووس).

وفي رواية عن ابي هُرَيْرَةَ (رَضيَ اللهُ عنهُ) قَالَ فَقَالَ رسول اللله صلى الله عليه وسلّم قُمْ يَا فُلانُ فَاذنْ انَّهُ لا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ الا مُؤْمِنٌ انَّ اللّهَ لَيُؤَيِّدُ الدِّينَ بالرَّجُلِ الْفَاجِرِ (الحديث: ٤٢٠٤، اطرافه في: ٣٠٦٢، ٤٢٠٣، ٦٦٠٦)[١].

لەگێڕانەوەیەکدا، لەئەبوهورەیرەوە (رەزای خودای لێ بێ) دەفەرموێ: (جا خۆشەویست (دروودی خودای لێ بێ) فەرمووی:(ئەی فیسارەکەس! ئادەی هەڵسە، بەفەرمانی خواو پێغەمبەری‌خوا، جاڕبدەبە ناو خەڵکەکەدا و بانگەواز هەڵدەکە: بێجگە لەموسوڵمان کەسی تر ناچێتە بەهەشت، بەهەشت لەسەر کافری بێباوەڕ حەرامە، زۆر جاریش وا دەبێ کە خودای گەورە بەهۆی پیاوی بەدکارەوە یاریدەی ئەم ئایینی پیرۆزی ئیسلامە دەدات). (بڕوانە: ژ:١٣٨٠ تجرید).

ڕاڤەو ڕوونکردنەوە:

ئەم جۆرە فەرموودەیە لە زۆر ڕووەوە پێویستی بە ڕوونکردنەوە هەیە:

١- وەك: پیاو نموونەیە نەوەك مەرج و قەید، ژنیش هەروایە لە کاتی وادا، واتە: کەسەکە ژن بێ یان پیاو جیاوازی نییە.دووەم: مەبەست لەم جۆرە تەعبیرانە (ئەوە دۆزەخییە) یا (ئەوە لەئاگردایە) ئاگری هەتاهەتایی نییە، بەڵکوو مەبەست ئەوەیە: کە بەهۆی هەندێ کاری گوناهەوە، شایانی ئەوەیە کە بچێتە ناو دۆزەخەوە، وە بەپێی تاوان و گوناهەکەی لەدۆزەخا بمێنێتەوە، دوایی لە دۆزەخ دەرچێ و بچێتە ناو بەهەشت، مەگەر لەهەندێ حالا کە کابرا کافر، یامونافق، یامولحید بێ. هەتا ئەمڕۆکەش زۆر جار خودا بەهۆی پیاوی بەدکارەوە، ئیسلام سەردەخا. دەڵێن: ئەم پیاوە ناوی

(١) راجع الرقم السابق . - المترجم .

قزمان بووه، راڤەنووسان وایان لەقەڵەم داوە، کە قەزمان بەکافری مردبێ، یابە فاسقی.

٢- زانایان دەفەرموون: خۆ کوژ بەدکارو فاسقە، بەڵام بە خۆکوژین کافر نابێ، کەواتە: ئەبەدی نابێ لەدۆەخا.

٣- ناونیشانی باش ئاشکرا بکرێ باشە، وەك: ئەوە بگوترێ: مامۆستا مەلا عەبدولکەریمی بیارە زانایەکی گەورەیە، کاکە احمد شێخ وەلی خوابووە، خەواریقی شەرعی لێ بینراوە بۆ ئەم بڕگەیە ئیمامی عەسقەلانی لە فەتحولباریدا بەدەق دەفەرموێ: (وفي الحديث جواز اعلام الرجل الصالح بفضيلة تكون فيه).

٤- بەبێ ڕاجیایی، بەپێی دەقی ئایەتی قورئان، هەموو گوناهێ بێجگە لە هاوڕێ بڕیاردان بۆ خودای گەورە، ئەگەری لێ خۆشبوونی هەیە وە زۆربەی ئەم هەوالانەی کە پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) لەم بارەیەوە ڕایگەیاندوون لەم جۆرەن، لەبەر ئەوە بۆ ئێمە واباشە لەم کاتا نەداعیبرەت و پەندو دەرس و وانە لەفەرموودەکە و ناوەڕۆکەکەی وەربگرین، نەوەك گومانی بە دوقسەی خراپ بەم جۆرەکەسانەی لەم جۆرە فەرموودانە دا ناوبراون بکەین، چونکە زۆرینەیان لەوە دوا ئیسلام بوون مرۆی باشیان لێ دەرچووە.

(٢) باب حجاج آدَم وَ موسى عليهما السلام
باسی دهمهقالێی ئادهمو مووسا (درودی خودایان لهسهر بێ)

١٧٠٠- حديث أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ – صلى الله عليه وسلم – قَالَ « احْتَجَّ آدَمُ وَمُوسَى ، فَقَالَ لَهُ مُوسَى يَا آدَمُ أَنْتَ أَبُونَا خَيَّبْتَنَا وَ أَخْرَجْتَنَا مِنَ الْجَنَّةِ . قَالَ لَهُ آدَمُ يَا مُوسَى اصْطَفَاكَ اللَّهُ بِكَلاَمِهِ ، وَخَطَّ لَكَ بِيَدِهِ ، أَتَلُومُنِي عَلَى أَمْرٍ قَدَّرَ اللَّهُ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَنِي بِأَرْبَعِينَ سَنَةً . فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى ، فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى» ثَلاَثًا.[1700]

ئـهم فهرموودهیـه لـه ژمـاره: (١٨٤٢)ی پوختـهی موسـلیمدا ئاوایـه، زۆر روونو ئاشکرایه:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّمْ): «احْتَجَّ آدَمُ وَمُوسَى عَلَيْهِمَا السَّلاَمُ عِنْدَ رَبِّهِمَا، فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى. قَالَ مُوسَى: أَنْتَ آدَمُ الَّذِى خَلَقَكَ اللَّهُ بِيَدِهِ، وَنَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ، وَأَسْجَدَ لَكَ مَلاَئِكَتَهُ، وَأَسْكَنَكَ فِى جَنَّتِهِ، ثُمَّ أَهْبَطْتَ النَّاسَ بِخَطِيئَتِكَ إِلَى الأَرْضِ، قَالَ آدَمُ: أَنْتَ مُوسَى الَّذِى اصْطَفَاكَ اللَّهُ بِرِسَالَتِهِ، وَبِكَلاَمِهِ، وَأَعْطَاكَ الأَلْوَاحَ فِيهَا تِبْيَانُ كُلِّ شَىْءٍ وَقَرَّبَكَ نَجِيًّا، فَبِكَمْ وَجَدْتَ اللَّهَ كَتَبَ التَّوْرَاةَ قَبْلَ أَنْ أُخْلَقَ؟ قَالَ مُوسَى: بِأَرْبَعِينَ عَامًا. قَالَ آدَمُ: فَهَلْ وَجَدْتَ فِيهَا: (وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى)؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: أَفَتَلُومُنِى عَلَى أَنْ عَمِلْتُ عَمَلاً كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيَّ أَنْ أَعْمَلَهُ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَنِى بِأَرْبَعِينَ سَنَةً»، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّمْ): «فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى». {الحديث: ٦٦٨٤ = ٦٧٠٠. بخاری. قدر: ٦٦١٤. أبو داود. السنة: ٤٧٠١}:

ئـهبو هـورهیره (رهزای خـودای لێ بـێ) فـهرمووی: خۆشهویـست (درووودی خودای لهسـهر بـێ) فـهرمووی: (ئـادهمو مووسـا (درووودی خودایـان لهسـهر بـێ)

[1700] بخاری. قدر: ٦٦١٤، پوختهی موسلیم/٥، ژماره: ١٨٤٢ = ٦٦٨٤ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٨٢ رقم الباب/١١).

لەخزمەتی پەروەردگاریاندا بوو بە دەمەقاڵێیان، لە ئەنجامدا ئادەم مووسای بۆردا، مووسا فەرمووی: تۆ ئەو ئادەمەی کە خودای گەورە بەدەستی خۆی دروستی کردیو لەگیانو رەحمەتی خۆی گیانی کرد بە بەرتاو، بە فریشتەکانی خۆی فەرموو کورنووشیان بۆ بردیو، لە بەهەشتی خۆیدا دایناو، کەچی بەتاقە گوناهێ ئەم خەڵکەت لە بەهەشت دەرکردو، داتپەڕاندن بۆسەر زەوی!).

ئادەمیش فەرمووی: تۆیش ئەو مووسایەی کە خودا پەسەندی کردیو هەڵیبژاردیو کردیتی بە پێغەمبەرو قسەی لەگەڵدا کردیو لەچەند تەختە لەوحێکا تەوراتی بۆ ناردی، کە باسو خواسی هەموو شتێکیان تیادا بوو، سەرەڕای ئەمانەیش نزیکی کردیتەوە لەخۆیەوەو رازو گوفتوگۆی لەگەڵ کردی. ئادەم فەرمووی: باشە، ئەدی وەك لە تەوراتا دیوتە بەچەند ساڵ لەپێش دروستکردنی مندا خودا تەوراتی نووسیوە؟ مووسا فەرمووی: بەچل ساڵ. ئادەم فەرمووی: باشە ئەم ئایەتەت لە تەوراتا دیوە کە دەفەرموێ: {وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى - طه — ٢٠/١٢١}. واتە: ئادەم لە فەرمانی خودا دەرچوو، وە ئەو ئاواتە جوانە، کە برێتی بوو لە مانەوەی ئێجگاری لە بەهەشتا، لەدەستی دەرچوو، فەرمووی: بەڵێ. فەرمووی: دە ئیتر چۆن سەرزەنشتم دەکەی لەسەرکردنی کارێ کە خودا بەر لەوە کەمن دروست بکا، بەچل ساڵ لەسەری نووسیوم کە ئەوکارە بکەم؟).

پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (جا ئاوا ئادەم مووسای بەزاندو بۆڕیدا). {تاج/١، زنجیرە: ٦، ژمارە: ٣٩، ج/٤}. باسی: باوەڕ بەچارەنووس.

(٥) باب قَدَّرَ عَلَى إبنِ آدَم حَظَهُ مِنَ الزِنَا وَغَيْرِه
هەموو نادەمیزادێ بەشی خۆی داوێنپیسی، یان گوناهی تری لە چارە نوسراوە

١٧٠١- حديث أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ - صلى الله عليه وسلم - « إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ عَلَى ابْنِ آدَمَ حَظَّهُ مِنَ الزِّنَا ، أَدْرَكَ ذَلِكَ لاَ مَحَالَةَ ، فَزِنَا الْعَيْنِ النَّظَرُ ، وَزِنَا اللِّسَانِ الْمَنْطِقُ ، وَالنَّفْسُ تَمَنَّى وَتَشْتَهِي ، وَالْفَرْجُ يُصَدِّقُ ذَلِكَ كُلَّهُ وَيُكَذِّبُهُ» [١٧٠١]

لە ژمارە: (١٨٥٠)ی پوختەی موسلیمدا ئاوایە:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّمْ) قَالَ: «كُتِبَ عَلَى ابْنِ آدَمَ نَصِيبُهُ مِنَ الزِّنَا مُدْرِكٌ ذَلِكَ لاَ مَحَالَةَ، فَالْعَيْنَانِ زِنَاهُمَا النَّظَرُ، وَالأُذُنَانِ زِنَاهُمَا الاسْتِمَاعُ، وَاللِّسَانُ زِنَاهُ الْكَلاَمُ، وَالْيَدُ زِنَاهَا الْبَطْشُ، وَالرِّجْلُ زِنَاهَا الْخُطَا، وَالْقَلْبُ يَهْوَى وَيَتَمَنَّى، وَيُصَدِّقُ ذَلِكَ الْفَرْجُ وَيُكَذِّبُهُ». {الحديث: ٦٦٩٦ = ٦٧١٠ فم. تجريد البخاری بالکوردی/٥، رقم: ١٩٦٧ = ٦٢٤٣، ٦٦١٢ فتح الباری}:

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (هەموو ئادەمیزادێ خودا بەشی خۆی داوێنپیسی لەچارەی نووسیوە، خواە ناخواە دەشێ تووشی ئەوە ببێ، داوێنپیسی چاو برێتییە لە روانینی نارەوا، وە داوێنپیسی گوێ برێتییە لە گوێگرتن لەشتی نادروست، وە داوێنپیسی زمان برێتییە لە گوتەو قسەکردنی نادروست، وە داوێنپیسی دەست برێتییە لەدەست وەشاندنو شت بەناهەق بردن، وە داوێنپیسی پێ برێتییە لە رۆیشتن بۆ ئیشی نارەوا، وە داوێنپیسی دەم برێتییە لە ماچو مۆچ، وە دڵ ئارەزووی ئەو بێ شەرعییە دەکاو، دەروونو نەفسیش

[١٧٠١] تجريد البخاری بالکوردی/٥، ژمارە: ١٩٦٧ = ٦٢٤٣ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨٥٠ - ٦٦٩٦ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٩ رقم الباب/١٢).

ئاواتی ئەوە دەخوازێ. جا ئینجا دامەن (فەرج – عەورەت - شەرمگا)یش ئەمە بەدی دەهێنێ، بە کردەوە، یا رەفزی دەکا). {ریاض/٤، زنجیرە: ٢٩٠، ژمارە: ١٦٢٢ – تەماشاکردنی ناڕەوا}.

لەژمارە (١٩٦٧)ی تەجریدی بوخاریدا ئاوایە:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِي اللَّهُ عَنْهُما قَالَ: مَا رَأَيْتُ شَيْئًا أَشْبَهَ بِاللَّمَمِ مِمَّا قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِي اللَّهُ عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ عَلَى ابْنِ آدَمَ حَظَّهُ مِنَ الزِّنَا أَدْرَكَ ذَلِكَ لَا مَحَالَةَ فَزِنَا الْعَيْنِ النَّظَرُ وَزِنَا اللِّسَانِ الْمَنْطِقُ وَالنَّفْسُ تَتمَنَّى وَتَشْتَهِي وَالْفَرْجُ يُصَدِّقُ ذَلِكَ أَوْ يُكَذِّبُهُ. (الحديث ٦٢٤٣ طرفه في: ٦٦١٢):

لە ئیبنو عەباس -ڕەزای خوایان لێ بێ- پرسیار کرا: مەبەست لە (لَمَمْ) لەم ئایەتەدا چییە، کە دەفەرموێ: ﴿الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ... (٥٣/٣١) سورة النجم – واتە: خودا لەگوناهە وردەکانی ئەوکەسانە خۆش دەبێ، کە لەگوناهە گەورەکانو لەگوناهە ناشیرینە حەیابەرەکان خۆیان دەپارێزن﴾. لێیان پرسی مەبەست لە (لەمەم) لەم ئایەتەدا چییە؟ فەرمووی: شتێکی وام نەدیوە کەلە (لەمەم) بکا، وەك ئەمەی، کە ئەبوهورەیرە، لە پێغەمەرەوە دەیگێڕێتەوە کە دەفەرموێ: (هەموو ئادەمیزادێ خودا بەشی خۆی داوێنپیسی لەچارەی نووسیوە، خواە ناخواە دەشێ ئەوەی تووش ببێ، جا داوێنپیسی چاو برێتییە لەتەمشا کردنی نادروست، داوێنپیسی زمان بریتیە لەقسەکردنی نادروست وە دڵیش ئارەزووی ئەوە دەکاو، دەروونیش ئاوات بۆ ئەو بێ شەرعییە دەخوازێ، لەئەنجاما دامەن (فەرج = عەورەت = شەرمگا)یش ئەمە بەکردەوە بەدی دەهێنێ، یا رەفزی دەکا. (ریاض/٤ ل/١١٩٨ ز/٢٩٠ ژ/١).

(٦) باب معنى: كُلُّ مَوْلُودٍ يُولَدُ عَلَى الفِطرَةِ وَحُكم مَوت أطفَال الكفَّارِ وَ أطفَال المُسلِمين

هەموو منداڵێ، كاتێ لە دايك دەبێ، بە سروشت، بە خوداكرد، ئامادەیە بۆ خوداناسی، بڕیاری مناڵانی بێباوەڕانو مناڵانی موسوڵمانان، كەكاتێ بە منداڵی دەمرن

١٧٠٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّمْ): «مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلاَّ يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ وَيُنَصِّرَانِهِ، وَيُمَجِّسَانِهِ، كَمَا تُنْتَجُ الْبَهِيمَةُ بَهِيمَةً جَمْعَاءَ هَلْ تُحِسُّونَ فِيهَا مِنْ جَدْعَاءَ»؟ ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ: وَاقْرَءُوا إِنْ شِئْتُمْ: (فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لاَ تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ) الآيَةَ. {الحديث: ٦٦٩٧ = ٦٧١١ فـم. تجريد البخاري بالكوردي/ ٢، رقم: ٦٤٤ = ١٣٥٩، ١٣٥٨، ١٣٨٥، ٤٧٧٥، ٦٥٩٩. تحفة الأشراف: ١٣٢٥٨}:[(١٧٠٢)]

ئەبو هورمیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (درروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (هەموو منداڵێ كاتێ لەدایك دەبێ، بە سروشت، بە خودا كرد، ئامادەیە بۆ قەبووڵی ئایینی پاك، ئامادەیە بۆ خواناسین، ئەگەر وازی لێ بهێنرێ بەردەوام دەبێ لەسەر خواناسی، بەڵام لەوەدوا باوكو دایكیو نەریتو دەستوورو باوی ناو كۆمەڵو دەوروبەر دەیگۆڕنو لەڕێ دەری دەكەن، جا هەیە باوكو دایك، یا دەوروبەر دەیكەن بە جوولەكە، یا دەیكەن بەگاور، یا دەیكەن بە ئاگر پەرست، یا دەیكەن بەشتێ تر.

بەڵێ هەموو منداڵێ لە سەرەتاوە، بە خوداكرد، لەسەر ئایینی ڕاستو دروستو پاكو پوخت لەدایك دەبێو ئامادەیی تەواوی تیایە بۆ وەرگرتنی

[(١٧٠٢)] تجريد البخاري - مختصر صحيح البخاري = الترجمة الكوردية/٢، ژمارە: ٦٤٤ = ١٣٥٩ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨٥٢ - ٦٦٩٧ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٢٣ رقم الباب/٨٠).

یەكتاپەرستی، هەروەك چۆن بەچكەی ئاژەڵو ماڵات لەسەرەتاوە، بە شێوەی گشتی، بە تەواوی‌و بەبێ كەم‌و كووڕی لەدایك دەبن، ئەوەتانێ نابینن كە بەچكەیێ لەو بەچكانە، لەكاتی لەدایكبووندا، لووتی بڕابێ، یا گوێی قرتابێ، یا كەمیی‌و كورتی‌و ناتەواوییەكی هەبێ، بەڵام پاش لەدایكبوون لێیان كوڵ دەكرێ، یا لووت‌و گوێ‌و دەست‌و قاچ‌و شاخی هەندێكیان دەكرێ، یا دەشكێ، یا دەقرتێ).

ئینجا ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: ئەگەر حەزیش دەكەن بۆ پشتیوانی ئەم باسە، كەوا لەم فەرموودەیەدا ئەم ئایەتە بخوێننەوە:

{فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ – الروم – ٣٠/٣٠}:

واتە: ئەو رەوشت‌و سروشتە پاكە خوداكردە بگرن، كە خودای گەورە هەر لەسەرەتاوە، بەرەی ئادەمیزادی لەسەر دروست كردووە، ئەوە ئایینی راست‌و دروستی دەستكردی خودا خۆیەتی، بۆیەكا هەرگیزاو هەرگیز گۆڕینی بۆ نییە لەلایەنی خوداوە. {تاج/١، زنجیرە: ٦، ژمارە: ٣٨. باوەڕ بەچارەنووس (قەدەر)}:

ئەمەیش ژمارە: (٦٤٤)ی تەجریدی بوخاری‌یە، بۆ ئەم فەرموودەیە:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : (مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ، أَوَ يُنَصِّرَانِهِ، أَوْ يُمَجِّسَانِهِ، كَمَا تُنْتَجُ الْبَهِيمَةُ بَهِيمَةً جَمْعَاءَ، هَلْ تُحِسُّونَ فِيهَا مِنْ جَدْعَاءَ). ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: (فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ). (الحديث ١٣٥٩– اطرافه في: ١٣٥٨، ١٣٨٥، ٤٧٧٥، ٦٥٩٩):

ئەبو هورەیرە (رەزای خوای لێ بێ) دەفەرموێ: (لە پێغەمبەری خۆشەویستەوە -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (هەموو منداڵێ كاتێ لەدایك دەبێ، بەسروشت، بەخودا كرد ئامادەیە بۆ قەبوڵی ئایینی پاك، ئەگەر

وازی لێ بهێنرێ بەردەوام دەبێ لەسەر خوداناسی، بەڵام لەوەودوا باوك و دایكی و نەریت و دەستوورو باوی ناو كۆمەڵ دەیگۆڕن و لەرێ دەری دەكەن، جاهەیە دەیكەن بە جوولەكە، هەیە دەیكەن بەگاور، هەیە دەیكەن بە ئاگرپەرست، هەیە دەیكەن بەجۆرێ تر، بەڵێ هەموومنداڵێ، هەروەك چۆن بەچكەی ئاژەڵ و ماڵات لە سەرەتاوە، بەتەواوی و بەبێ كەم و كوڕی لەدایك دەبن: ئەوەتانێ نابینن كە بەچكەیێ لەو بەچكانە، لەكاتی لەدایكبووندا، لووتی بڕابێ، یا گوێی قرتابێ، یاكەمی و كورتی و ناتەواوییەكی هەبێ، بەڵام پاش لەدایك بوون، لێیان كوڵ دەكرێ، یان لووت و گوێ و دەست و قاچییان، هی هەندێكیان دەقرتێ !) ئینجا ئەبو هورەیرە (رەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: ئەگەر حەزیش دەكەن بۆ پشتیوانی ئەم باسە ئەم ئایەتە بخوێننەوە: ﴿فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ -٣٠/٢٠﴾

واتە: ئەو ڕەوشت و سروشتە پاكە خودا كردە بگرن، كە خودای گەورە لە سەرەتاوە، بەنی ئادەمیزادی لەسەر دروست كردووە، ئەوە ئایینی ڕاستی دروستی دەستكردی خودا خۆیەتی، بۆیە هەرگیزو هەرگیز گۆڕینی بۆ نییە).(تاج/١/٣٨/- س/د/ت).

١٧٠٣- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللّهُ عَلَيهِ وَسَلَّمْ) عَنْ أَطْفَالِ الْمُشْرِكِينَ؟ قَالَ: «اللَّهُ أعْلَمُ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ إِذْ خَلَقَهُمْ».
{الحديث: ٦٧٠٧ = ٦٧٢١ فم. تجريد البخاری بالكوردی/ ٢، رقم: ٦٦٠ = ١٣٨٣، ١٣٨٤، ٦٥٩٧، ٦٥٩٨، ٦٦٠٠ فتح الباری. أبو داود. سنة: ٤٧١١. نسائی. جنائز: ١٩٥٠، ١٩٥١. تحفة الأشراف: ٥٤٤٩} :[١٧٠٣]

[١٧٠٣] تجرید/٢، ژمارە: ٦٦٠ - ١٣٨٣ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨٥٣ - ٦٧٠٧ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٢٣ رقم الباب/٩٣).

ئیبنو عەبباس (رەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: لەبارەی منداڵانی ناموسوڵمانەکانو بتپەرستانو هاوبەش پەیداکەرەکانەوە لە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پرسیار کرا: ئایا منداڵی ئەمانە کە بەمنداڵی دەمرن، بەهەشتین یا دۆزەخین؟ فەرمووی (دروودی خودای لەسەر بێ): (خودا خۆی باش دەزانێ کە ئەو منداڵانە ئەگەر گەورە ببوونایەو ئەرکو تەکلیفیان لەسەر بوایە، کارو کردەوەیان چی دەبوو، بەڵام چونکە لەپێش رەسیدە بوونو باڵقبوونا مردوون، ئەوە ئەرکو تەکلیفی ئایینیان لەسەرنییە، کەوابوو لەبەرئەوە بەهەشتین). {تاج/٥، زنجیرە: ١٠، لاپەڕە: ٣٦٢، ژمارە: ٥١٧٣. ئەوەی لەبارەی منداڵی نا موسوڵمانەکانەوە، لە ئاییندا روونکراوەتەوە}.

روونکردنەوە:

أ- چەند بڕیاری جیا جیا لەبارەی جێگەی منالانی بێباوەڕانەوە کە بەمنداڵی مردوون، یا دەمرن هەیە، وەك:

١- بەهەشتین، ئەمە مەزهەبی راستو دروستی جەماوەری زانایانەو بەڵگەی رۆشن بەزۆری لەسەری هەیە.

٢- پاشکۆی باوكو دایکیانن‌و ئەمانەیش وەك ئەوان دۆزەخین، بەڵام بەڵگەی ئەم رایە لاوازە.

٣- لەبەرزەخێکا دەبن لەنێوانی بەهەشتو دۆزەخا، ئەم رایەیش بەڵگەی دەقداریان نییە.

٤- لە بەهەشتا دەبن بەنۆکەرو کارەکەری بەهەشتییەکان، بەڵگەی ئەم رایەیش دیسان لاوازە. بەڵگەی ئەم رایەیش کێشەی زۆرە.

٥- لە دۆزەخدا تاقی دەکرێنەوەو ئەوەی لە ئەزموونەکەدا دەرچوو بەهەشتییە، ئەوەی کە دەرنەچوو دۆزەخییە.

تاقی کردنەوەکەیش ئاوایە: (پارچەیێ لە ئاگری دۆزەخ جیادەکرێتەوە، لە قیامەتدا، فەرمان دەکرێ بەم چوار جۆرە کەسە: بەمندالّی نابالّق‌و بە شێت‌و بە ئەهلی فەترەت (کە ئەوانەن لەسەردەمی نەمانی پێغەمبەرایەتیدا ژیاون)‌و بەپیری خەلّەفاو، پێیان دەگوترێ: ئادەی بڕۆنە ناو ئەم ئاگرە سوورەوە، خودا خۆی ئەم فەرمانەیان پێ دەکا، جا ئەوانەی کە لەم چوار جۆرە کەسە بەدبەخت‌و چارە رەشبن، ناچنە ناوی‌و دەمە دەمێ لەگەلّ پەروەردگارا دەکەن‌و دەلّێن: ئەی خودایە! چۆن دەمانخەیتە ناو ئەم ئاگرەوە ئێمە لێی دەترسین‌و ناچینە ناوی. خودایش پێیان دەفەرموێ: ئێوە ئێستا فەرمانی خۆم دەشکێنن‌و بەگوێی خۆم ناکەن، دیارە لەدنیادا زیاتر بێگوێیی پێغەمبەرانی منتان دەکرد. جا ئەمانە دۆزەخین. بەلاّم ئەوانەی کە لەم چوار جۆرە کەسە بەختەوەربن بەگوێی خودا دەکەن‌و بەبێ سێ‌و دوو، زوو بەزوو فەرمانەکەی خودا بەجێ دەهێنن‌و خۆیان هەلّ دەدەنە ناو ئاگرەکەوە! ئیتر خودا لێیان رازی دەبێ‌و لە تاقیکردنەوەکەدا سەردەکەون‌و بەهەشتی بەرینی نەبڕاوە مسۆگەر دەکەن بۆ خۆیان هەتا هەتایە).

ب- چەند بڕیارێکی جیا جیایش سەبارەت بە مندالاّنی موسولّمانان، کە بە مندالّی مردوون‌و بەنا بالّقی تەمەنیان تەواو بووە:

١- بەکۆی دەنگی ئەوانەی کە لە زانایانی موسولّمانان، بایەخ‌و نرخ بۆ راکانیان هەیە، منالاّنی موسولّمانان، کە بەمندالّی، پێش رەسیدە بوون دەمرن بەهەشتین، لەزۆر لە مەلّبەندەکانی دوا رۆژا فریای باوك‌و دایکیان دەکەون.

٢- هەندێ لەم پرسەدا ئێست دەکەن‌و دەلّێن: مندالّەکەی حەزرەتی خدری زیندە کوشتی، خۆی کافرو بێ باوەڕ بوو، دۆزەخی بوو، بەلاّم باوك‌و دایکی

موسـولْمان بـوون‌و بەهەشـتی بـوون چـەند رایـێ تـریش هەیـە، پێویـست بـە نووسینیان ناکا، لەبەر زۆر لاوازییان.

١٧٠٤- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّـهِ صَـلَّى اللَّـهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَوْلَادِ الْمُشْرِكِينَ، فَقَالَ: (اللَّهُ إِذْ خَلَقَهُمْ، أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ). (الحديث ١٣٨٣- اطرافه في: ١٣٨٤، ٦٥٩٧، ٦٥٩٨، ٦٦٠٠): [١٧٠٤]

ئیبنو عەباس (رەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: لەبارەی منداڵی ناموسوڵمان و هاوبەش پەیداکەرەکانەوە، لەپێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- پرسیارکرا: ئایا منداڵی ئەمانە کە بەمنداڵی دەمرن، بەهەشـتیین یـا دۆزەخـین ؟ فـەرمووی: (خودا خۆی باش دەزانێ ئەو منداڵانە ئەگەر گەورە ببوونایەو تەکلیفیان لەسەر بوایە کاروکردەوەیـان چـی دەبـوو، بـەلاّم مـادەم لـەپێش ڕەسـیدەبووندا مـردوون ئـەوە ئـەرك و تـەکلییفیان لەسـەر نییـە، کەواتـە لەبەرئـەوە بەهەشـتیین). (تاج/١٠/٣٥ ف/٣).

[١٧٠٤] تجرید/٢، ژمارە: ٦٦٠ - ١٣٨٤، مسلم: ٦٧٠٤ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٢٣ رقم الباب/٩٣).

٤٧- كِتَابُ العِلْمِ
نامەی زانینو زانست

{بڕوانە: تاجول ئوصول بەکوردی، بەرگی یەکەم، زنجیرە: ١٤، لاپەڕە: ٦٩، ژمارە: ٩٨ هەتا ژمارە: ١٣٧ لەزنجیرە: ١٤ وە هەتا زنجیرە: ١٩ + ریاضی صالحین/٣، زنجیرە: ٢٤١، لە ژمارە: ١٣٧٦ وە هەتا ژمارە: ١٣٩٢ + تەجریدی بوخاری بەکوردی، بەرگی/١، لە ژمارە: ٥٣ وە هەتا ژمارە: ١٠٨} + {پوختەی موسلیم لە زنجیرەی نامەکانەوە (٥٥) هەتا نامەی (٥٦) لە لاپەڕە: (٩٧)ەوە هەتا لاپەڕە: (١٠٣) لە ژمارە: (١٨٥٦) هەتا ژمارە: (١٨٦٣)}.

(١) باب النَّهى عَنِ إتِبَاعِ مُتَشَابَهِ القُرآنِ وَالتَحْذِير مِنْ مُتَبعِيهِ وَالنَّهى عَنِ الإخْتِلاَفِ فِي القُرآن
پێشگیریی لە شوێنکەوتنی ئایەتە موتەشابیهەکان، بەبێ زانستی تەواو لێیان، هەروەك پێشگری کراوە لە دووبەرەکی لە قورئاندا

١٧٠٥- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) قَالَـتْ تَـلاَ رَسُـولُ اللَّـهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ) (هُوَ الَّـذِى أَنْـزَلَ عَلَيْـكَ الْكِتَـابَ مِنْـهُ آيَـاتٌ مُحْكَمَـاتٌ هُـنَّ أُمُّ الْكِتَـابِ وَأُخَـرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَـاءَ الْفِتْنَـةِ وَابْتِغَـاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلاَّ اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِى الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَـا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلاَّ أُولُو الأَلْبَابِ) قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَـلَّمَ) « إِذَا رَأَيْـتُمُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ سَـمَّى اللَّـهُ فَاحْذَرُوهُمْ ». (الحـديث ٦٧١٧

شيحا = ٦٧٣١ فم. تجريد البخاري/٤ رقم/١٦٤٣ = ٤٥٤٧. أبوداود. سنة/٤٥٩٨. ترمذي. تفسير القرآن: ٢٩٩٣. تحفة الأشراف: ١٧٤٦٠).[١٧٠٥]

عائيشه (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەربێ) ئەم ئایەتەی خوێندەوەو لەپاشا فەرمووی: کاتێ ئەو کەسانەت دی، کەشوێنی ئەو ئایەتانە دەکەون، کەچەن واتایێ هەڵ دەگرن، کەپێیان دەگوترێ: ئایەتە موتەشابیهەکانو ڕواڵەتی ئەو ئایەتانە دەکەن بەبەهانەو مەهانەو چاوو ڕاوی لەمەردووم پێ دەکەنو خەڵکی پێ لەخشتە دەبەن، ئەی گوێدار! ئەی کەسێ کەئەم فەرموودەیەی منت پێ دەگات! بزانە کەئەوانە ئەوکەسانەن، کەخودا ناوی بردوونو دەربارەیان لەقورئانا فەرموویەتی: {فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاء الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاء تَأْوِيلِهِ ...}.

واتە: دەغەز لەدڵەکان لەدووی ئایەتە چەند واتا هەڵگرەکان دەگەڕێنو بەشوێن ئەو ئایەتانەدا دەگەڕێن کەلەیەك دەچنو مانای جۆراو جۆر هەڵدەگرن، بەنیازی ئەوەی کە ئاژاوەو ئاشووب بەرپابکەنو بەکەیفی خۆیان واتایان لێ بدەنەوە.

جا حەزرەت (دروودی خوای لەسەربێ) فەرمووی: جا کەواتە ئەی گەلی ئیسلام! خۆتانیان لێ بپارێزنو مەترسیتان لێیان هەبێ! (تاج/٤ ز/٤ ژ/٣٧٥٤ — سوورەتی ئالی عیمران).

١٧٠٦- عَنْ جُنْدَبِ بن عبدالله (رَضيَ اللهُ عنهُ) عنْ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قالَ: اقْرَءوا الْقُرْآنَ مَا ائْتَلَفَتْ عَلَيْهِ قُلُوبُكُمْ فَاذا اخْتَلَفْتُمْ فَقُومُوا عَنْهُ (الحديث ٥٠٦٠- طرفه في : ٥٠٦١): [١٧٠٦]

[١٧٠٥] تجريد/٤، ژمارە: ١٦٤٣ = ٤٥٤٧ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢١٢٦ = ٦٧١٧ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٥ رقم الباب/٣).

جوندوبی کوڕی عەبدوڵلا (رەزای خودای لێ بێ)دەفەرموێ :خۆشەویست (دروودو سلاوو ڕەحمەتو بەرەکاتی خودای گەورەی لێ بێو، سەرو ماڵو منداڵو دایكو باوكو هەستو نەست گشتی بە قوربانی گەردی سەر گۆڕی پیرۆزی بێ) دەفەرموێ: (ئەوەندە قورئان بخوێنن کە دڵتان لەسەریەتی، بەلام کەبێ تاقەت بوونو دڵتان لە لای خوێندنەکەتان نەما، یا قورئان خوێندنەکەتان سەری کێشا بۆ ناکۆکیو دوبەرەکیو شتی وا، ئیتر هەڵسنو واز لە قورئان خوێندن لەو کاتەدا بهێننو، ئەو کوڕو کۆمەڵەی کەوابێ چۆڵی کەنو بەجێی بهێڵن.(تاج الاصول في احاديث الرسول (صَلى اللهُ عَلَيهِ وَسَلمَ) بەرگی پێنجەم لاپەڕە: ٢٨٧ ز : ٧٨ ژ: ٧).

ڕاڤەو شیکردنەوە :

(جوندوبی کوڕی عەبدوڵلای کوڕی سوفیانی بوجەلی)، لە هاوڕێیانە، لە سەردەمی پێغەمبەردا مێرد منداڵ بووە، دەگێڕێتەوەودەفەرموێ: (پێغەمبەری خودا(دروودی خودای لێ بێ) نەخۆش بوو، لەبەر ئەوە شەوێ یان دوو شەو شەونوێژی نەکرد). هەشت فەرموودەی لە بوخاری پیرۆز دا هەیە، گێڕانەوەی لە ئوبەیی کوڕی کەعبو لە حوزەیفەوە ئەنجام داوە. (بڕ: ژمارە: ٥٦٠ = بەرگی یەکەم لاپەڕە: ٥٣٨ + ژمارە: ٦٤٨ = بەرگی دووەم، لاپەڕە: ٧١).

[١٧٠٦] تجريد/٤، ژمارە: ١٧٤٢ = ٥٠٦٠ بخاری. مسلم: ٦٧٢٠ = ٦٧٢٠ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٦٦ رقم الباب/٣٧).

(٢) باب في (الألَدِّ الخَصِم)
(الألَدُّ الخَصِم) مەبەست لێی کێیە

١٧٠٧- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُا) قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّـهِ (صلى الله عليه وسلم): « إِنَّ أَبْغَضَ الرِّجَالِ إِلَى اللَّـهِ الأَلَدُّ الْخَصِمُ ». {الحديث: ٦٧٢٢ = ، تجريد/٣، رقم: ١٠٦٦ = ٢٤٥٧، ٤٥٢٣، ٧١٨٨. ترمذى. تفسير: ٢٩٧٦. نسائى. آداب القُضَاة: ٥٤٣٨. تحفة الأشراف/١٦٢٤٨} :[١٧٠٧]

حەزرەتی عائیشە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (درودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (خودای گەورە، لەهەموو کەسێ زیاتر، ڕقی لەپیاوی شەڕانی شەڕ فرۆشی ڕق ئەستووری ڕەزا قورس و ڕەزا گرانە!). {تاج/٣، زنجیرە: ١٢٢، ژمارە: ٢٤٩٤، ج/٤}.

(٣) باب إتباع سُنَنِ اليَهُودِ وَالنَصَارى
بست بە بست لاسکایی ڕەفتارەکانی جوولەکەو گاورەکان، بە کوێرانە دەکەنەوە!

١٧٠٨- عَنْ أَبِى سَعِيدٍ الْخُدْرِىِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّـهِ -صلى الله عليه وسلم- « لَتَتَّبِعُنَّ سَنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ شِبْرًا بِشِبْرٍ وَذِرَاعًا بِذِرَاعٍ حَتَّى لَوْ دَخَلُوا فِى جُحْرِ ضَبٍّ لاَتَّبَعْتُمُوهُمْ ». قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ آلْيَهُودَ وَالنَّصَارَى قَالَ « فَمَنْ ». {الحديث: ٦٧٢٣ شيحا – ٦٧٣٧ فم. تجريد البخارى/٤، رقم: ١٣٧٨ = ٣٤٥٦، ٧٣٢٠. ترمذى. تفسير القرآن: ٢٩٧٦. نسائى. آداب القضاء: ٥٤٣٨. تحفة الأشراف: ١٦٢٤٨} :[١٧٠٨]

[١٧٠٧] تجرید/٣، ژمارە: ١٠٦٦ = ٢٤٥٧ بخاری. پوختەی موسلیم/٢، ژمارە: ١٠٥٢ = ٦٧٢٢ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٤٦ رقم الباب/١٥).

[١٧٠٨] تجرید/٤، ژمارە: ١٣٧٨ = ٣٤٥٦ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢٠٠٢ = ٦٧٣٧ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٩٦ رقم الباب/١٤).

ئەبو سەعیدی خودری (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (بست بە بستو هەنگاو بە هەنگاو لاسایی میللەتەکانی پێش خۆتان دەکەنەوەو چاو لە ڕەوشتو ڕەفتاری نالەبارو ناهەمواری ئەوان دەکەن، کوێرانە پەیڕەوییان دەکەن، تەنانەت ئەگەر گریمان ئەوان خۆیان بترنجێننە ناو کونی بزن مژەوە، ئێوەیش چاویان لێ دەکەنو خۆتانی تێ دەترنجێننو دەڵێن: ئەمانە بە بەلاش خۆیان ناکەن بە کونی بزن مژەدا، دیارە کە سوودو کەڵکێکی هەر هەیە!!).

فەرمووی: ئێمەیش عەرزیمان کرد: ئەی پێغەمبەری خودا! مەبەستت لە میللەتەکانی پێش ئێمە کێیە، ئایا مەبەستت لێیان جوولەکەکانو گاورەکانە؟ فەرمووی: (ئەی کێ؟). {تاج/١، زنجیرە: ٩، ژمارە: ٦٢ – ڕەفتار کردن بە قورئانو بە سوننەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ)}.

ڕوونکردنەوە:

سوبحانەڵلا!؟ بەڕاستی ئێستا ئاوایە، ئەو خەڵکە بە بلیۆری ڕۆژئاوا وەك مەیموون، هەڵ دەپەڕێ، ڕێك وەك ئەوان باو باوی سوورو سەماو دەهۆڵو زوڕناو گۆرانیو مەیو بادەو یاریو قومارە، ئەوەی بۆ زوڕنا ژەنێ دەکرێ، بۆ ڕۆستەمی زاڵیش ناکرێ، ئەوەی بۆ گۆرانیبێژێ دەکرێ مەلیك مەحموود زیندوو ببێتەوە بۆی ناکرێ، بە گوێی خۆم گوێم لێ بوو: لە کەناڵێکی لایەنێکەوە، بە بۆنەی هاتنی سەری ساڵی زاینییەوە، کچێ دەیگوت: (بە ماچو بە سەما پێشوازیمان لە ساڵی نوێ کرد!).

قەت قەت وەك ئەمڕۆ فەلسەفەو حیکمەتو ئەدەبو زانستە گیانیو بەهرەییەکان ئاوا ساکارو ساویلکە نەبوون، غەزوی ئەقافیو مێشك شۆردنەوەی جەماوەرو خەریککردن بە فلیمی نێرو مێیو برەودان بە بەرەڵایی، کارێکی

وایان کردووە، جەماوەریان سڕکردووە، گەنجەکان بە زۆری بوون بە عەبەثیو بە هێبی، باوەڕیان بەهیچ نەماوە، نە بەخودا نە بە بەها کۆمەڵایەتیەکان، دوژمنی داگیرکەر پێویستی بە شیرو تیر نەماوە، بۆ گرتنی سەرو ماڵو خاكو نامووسی نەتەوەکان، بۆ غاراتکردنی سەرو ماڵو نامووسیان، لەباتی سوپاو شەڕو شۆڕ، بە مەیو بادەو بەنگو بەرەڵایی سڕی کردوون.

جێگەی داخە لاوەکانی خۆمان بە بەریقی ئەم هێرشە ناهەقە وا شەوارە کەوتوون، زۆربەیان وەك هەویر لە دەستی نانەوادا، خۆیان تەسلیمی ڕاگەیاندنی ڕۆژهەڵات کردووە، بە واتای وشە بوون بە دیلو دەروێشی ئەکتەرو سەماکارو نووسەرەکانی ئەوان، فڕیان بەسەر وڵاتو ئایینو مەردایەتیو کوردایەتیو ئاییندارییەوە نەماوە، هەروەك چۆن مەیموونێ لاسکایی لۆتییەك بکاتەوە ئاوا بەبێ زیادو کەم!

جا لەم ڕوانگەیەوە ئەم چیرۆکە عەنتیکەیەتان عەرزدەکەم کە نموونەیەکی زۆر جوانە، بۆ ئەم بارودۆخە ناهەموارەی کە ئەم موراهیقو دەمڕووتو لەززەت پەرستانە، بەناوی ڕاگەیاندنی ئازادەوە، لە وڵاتدا، بەبێ ڕەقابەو چاودێری کەس، پیادەی دەکەن: (خوا لێخۆشبوو ڕەفیق چالاك، جارێ گێڕایەوە، گوتی: جارێ تەمسیلییەکی جوانمان ڕێك خست، لە هۆڵێکی هونەری ئەنجامماندا، کچمان دەست نەکەوت بۆ شوێنی ڕەگەزی مێ، کوڕێکی لاوی جوان، بە بەرگی ژنانەوە ئەو ڕۆڵەی بینی. گوتی: ئەوا من بە خەیاڵی خۆم هیچم نەهێشتۆتەوە، دەمەوێ گەلی کوردی خۆم فێری ڕەوشتی بەرزو بەها بەرزە کۆمەڵایەتییەکان دەکەم، هانیان دەدەم لەسەر ئایینی پاكو بێگەردو دووریان دەخەمەوە لە کۆنە پەرستیو کۆیلەییو سەر شۆڕیو هانیان دەدەم لەسەر ئازایەتیو مەردایەتیو کوردایەتی پاكو پیرۆزو، شتی قێزەونیان لەبەر چاو

دەخەم، بە هەزارو یەك زمان بۆیان روون دەکەمەوە. لە راستیشدا ئەمە پەیامی هونەری رەسەنو هونەرمەندانی دڵسۆزی گەلو نیشتمانن، وە ئەمە بەشێوەی گشتی لە بەرهەمە پێشکراوەکانیانا رەچاو دەکرێ، وە سوپاس بۆ خودا تا رادەیەکی باش دڵسۆزیو نیاز پاکی، لەکارە هونەرییەکانی وڵاتی خۆماندا دەبینرێ، تەنانەت زۆریشیان پابەندن بە ئایینی خۆیانەوەو ماڵو منداڵیان پابەندن بە دینو رەفتاری بەرزەوە.

جا خوا لێخۆشبوو رەفیق چالاك گوتی: ئەوا ئێمەی دەستەی هونەرمەندەکان، لەپاش پێشکەشکردنی شانۆکەمان، شادمانین بەم خزمەتە جوانە، لە هەموو لایەکەوە پیرۆزباییو دەسخۆشیمان لێ دەکەنو بە چەپڵە رێزان ئافەرینمان دەکەن، تەنانەت چەندین حاجیو شێخو مەلایش، هەریەکی بە شێوەیێ، لەم بەرهەمەدا یارمەتییان داینو کار ئاسانییان بۆ کردین... جا وا ئێمەی دەستەی هونەرمەندەکان لەناو جەماوەرەکەدا مەستی ئەم سەرکەوتنەین، ئەوەندەمان زانی، کۆمەڵێ لاوی دەم رووتو کەللە پووت، کە خۆیان بە دەرەبەگو شتی وا دادەنا، سەر گەورەکەیان لەبەردەم جەماوەرەکەدا، هات بۆلای منو دەستی نایە سەرشانی کوڕەکە، کە رۆڵی کچی دەبینی، وە بەناوی هەموویانەوە، بەبێ شەرمانە، بە دەنگێکی شێرانە، وەك فەرمان دەرکا بۆ خزمەتکارێکی خۆی، دەقاو دەق بەمنی گوت:

(کاکی گەوواد! ئەم قەحبەیە ئەمشەو دابنێ بۆ ئێمە کە ئەم کۆمەڵەین، نەیدەیت بەکەسی تر کرێکەی چەندە بە زیادەوە دەیدەین!).

گوتی: منیش لەوەندە زیاترم پێ نەگوت: (کاکی موراهیقی دەم راستی ئەم کۆمەڵە دەم رووتە، ئەمە قەحبە نییە ئەمە نێرە پیاوە، منیش گەوواد نیم، بەڵام کەرم چونکە دەمەوێ کەرێکی وەك تۆ بکەم بە بەشەر! دانایانی پێشینان

جوانیان گوتووه کە دەڵێن: کەسێ هەوڵ بدا کەر بکا بە بەشەر، بەرە بەرە خۆشی دەبێ بەکەر!).

منی هەژاری دڵسۆزی گەلی کوردی خۆم تەنیا ئەوەندەم لەدەست دێ کە عەرزی دەستەڵاتدارانی دڵسۆزی کورد بکەم: (پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: ئەم گەلی ئیسلامی منە، بە دەستی دەستەیەکی دەم رووتی هەرزەکاری هەرزەی پەتەڕی لەناودەچن).

(٥) باب رفعُ العلمِ وَقَبْضُه وَظهُورِ الجهل وَالفِتَنِ في آخرِ الزَّمَانِ
باسی بردنەوەی زانستو وەرگرتنەوەیو دەرکەوتنی نەزانیو ئاژاوە لە دوا زەمانا

١٧٠٩- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضي اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (إِنَّ مِنْ أَشْرَاط السَّاعَةِ أَنْ يُرْفَعَ الْعِلْمُ وَيَثْبُتَ الْجَهْلُ وَيُشْرَبَ الْخَمْرُ وَيَظْهَرَ الزِّنَا). (الحديث ٨٠ - أطرافه في: ٨١، ٥٢٣١، ٥٥٧٧، ٦٨٠٨): [١٧٠٩]

ئەنەس (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: بەخودا فەرموودەیێ دەگێڕمەوە بۆتان، کەلەپاش من کەس نەیگێڕێتەوە بۆتان: خۆم لە پێغەمبەرم بیست دەیفەرموو (درودی خودای لەسەر بێ): یەکێکە لەنیشانەکانی نزیکبوونەوەی قیامەت: کەبەرەبەرە زانینو عیلمی دینی هەڵدەگیرێو نامێنێو جەهلو نەزانی بەکاروباری ئایینی پەرەدەستێنێو بڵاودەبێتەوەو ئارەق بەزۆریو بەئاشکرا دەخورێتەوەو شەروالپیسی دەبێ بەباوو ئاشکرا دەبێ، وەبەهۆی شەڕو شۆڕو

[١٧٠٩] تجرید/١، ژمارە: ٧٠ - ٨٠ بخاری. مسلم: ٦٧٢٦ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٣ رقم الباب/٢١).

ئاشووبەوە پیاو کەم دەبێ‌و ژن زۆر دەبێ، هەتا وای لێ دێ کەپەنجا ژن یەك پیاو دەبێ بەسەرپەرشکاریان!) (ت-٣ ل-٢٣٧ ژ-٢٣٥١ ز-٩٢).

١٧١٠- حديث أَبِي مُوسَى فَقَالاَ قَالَ النَّبِيُّ – صلى الله عليه وسلم – « إِنَّ بَيْنَ يَدَىِ السَّاعَةِ لأَيَّامًا يَنْزِلُ فِيهَا الْجَهْلُ ، وَيُرْفَعُ فِيهَا الْعِلْمُ ، وَيَكْثُرُ فِيهَا الْهَرْجُ ، وَالْهَرْجُ الْقَتْلُ» (١٧١٠)

ئەبو مووسای ئەشعەری (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (لە پێش هاتنی قیامەتدا، بەکەمانێ، ڕۆژگەلێکی پڕ لە ئاشووب‌و خراپە ڕوو دەدەن، زانین — واتە زانینی ئایینی — هەڵ دەگیرێ‌و بەرەبەرە نامێنێ، نەزانی‌و نەفامی دەبێ بە باوو جێگەی زانین دەگرێتەوە، لەو ڕۆژگارەدا ڕۆژی ئاخوران‌و بخۆرانە، واتە: کوشت‌و بڕ!).

١٧١١- عَنْ أبي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّهِ (صَلَّى اللّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ): «يَتَقَارَبُ الزَّمَانُ، وَيُقْبَضُ الْعِلْمُ، وَتَظْهَرُ الْفِتَنُ، وَيُلْقَى الشُّحُّ، وَيَكْثُرُ الْهَرْجُ». قَالُوا: وَمَا الْهَرْجُ؟ قَالَ: «الْقَتْلُ». {الحديث: ٦٧٣٣ = ٦٧٤٨ فم. تجريد البخاری بالكوردی/١، رقم: ٧٤ = ٨٥، ١٠٣٨، ١٤١٢، ٣٨٠٨، ٣٦٠٩، ٣٦٤٣، ٤٦٣٥، ٦٠٣٧، ٦٥٠٦، ٦٩٣٥، ٧٠٦١، ٧١١٥، ٧١٢١ فتح الباری. أبو داود. فتن: ٤٢٥٥ تحفة الأشراف: ١٢٢٨٢} :(١٧١١)

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرمویێ: (ڕۆژگار تەنگ دەبێتەوەو بەری ڕۆژگار تەنگەبەر دەبێت‌و خەڵك لەبەر سەرقاڵی‌و سەر جەنجاڵی‌و هەوڵ‌و تەقەلاو خەم‌و

(١٧١٠) بخاری. فتن: ٧٠٦٢. مسلم: ٦٧٢٩ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٩٢ رقم الباب/٥).

(١٧١١) تجريد البخاری/٣، ژمارە: ١٠٠٥ = ٢٢٧٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨٧٥ - ٦٨٨٤ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٩٢ رقم الباب/٥).

خەفەتو پەرۆشی، هەست بە تێپەڕبوونی ناکەن، بەرە بەرە زانستو عیلمی ئایینی هەڵدەگیرێو نامێنێو جەهلو نەزانی بە کاروباری ئایینی پەرە دەستێنێو بڵاو دەبێتەوە، فەرتەنەو ئاژاوە پەرە دەستێنن، رژدیو چرووکی لەدڵا رەگو ریشە دائەکوتێو مەردوم رژدو رەزیلو چرووك دەبن، راوو رووتو تاڵانیو بڕۆ زۆردەبن، دنیا دەبێ بە ئاخوران‌و بخوران، عەرزیانکرد: قوربان! ئاخورانو بخوران چییە؟ فەرمووی: (کوشتو بڕە!). {تاج/١، زنجیرە: ١٧، ژمارە: ١٢٦. دەستوورو ئادابی زانین + ریاضی صالحین/٢٦٥/٣، زنجیرە: ٢٤١، ژمارە: ١٣٩٢ – نامەی زانین}.

١٧١٢- عَنْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) يَقُولُ: «إِنَّ اللَّهَ لاَ يَقْبِضُ الْعِلْمَ انْتِزَاعًا يَنْتَزِعُهُ مِنَ النَّاسِ، وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ، حَتَّى إِذَا لَمْ يَتْرُكْ عَالِمًا، اتَّخَذَ النَّاسُ رُءُوسًا جُهَّالاً، فَسُئِلُوا، فَأَفْتَوْا بِغَيْرِ عِلْمٍ، فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا». {الحديث: ٦٧٣٧ = ٦٧٥٢ فم. تجريد البخاري بالكوردي/١، رقم: ٨٥ = ١٠٠، ٧٣٠٧. ترمذي. علم: ٢٦٥٢. ابن ماجة. مقدّمة: ٥٢. تحفة الأشراف: ٨٨٨٣}:[١٧١٢]

عەبدوڵلای کوڕی عەمری کوڕی عاص (رەزای خودا لەخۆیو باوکی بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئەوە نەبێ کە خودا لەپڕ، عیلمو زانین لە بەندەکانی خۆی، لەو خەڵکە بگرێتەوە، وەك چۆن جلێ گورج لەبەر دابکەنرێ ئاوا لەناکاوا بەسڕین بیسڕێتەوە لەسینگیان، بەڵام خودا بەرە بەرە، بەرودوا زاناکان دەباتەوە بۆلای خۆی، تا وای لێ دێ عیلمو زانین نامێنێو هەڵ دەگیرێ، جا کاتێ نەزانین ماو نەزانا ما، ئەوجا رەشە

[١٧١٢] تجرید/١، ژمارە: ٨٥ = ١٠٠ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨٥٨ = ٦٧٣٣ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٣ رقم الباب/٣٤).

خەڵکەکە سەرۆکی نەزان و نەدان بۆ خۆیان دادەنێن و دەست دەکەن بە پرسیارکردن لێیان، جا ئەوانیش بە نەزانی و نادانی خۆیان فەتوایان بۆ دەدەن، ئیتر هەم خۆیان لەڕێ دەردەچن و هەم خەڵکی تریش لەڕێ دەردەکەن!).
{تاج/١، زنجیرە: ١٧، ژمارە: ١٢٦. دەستوورو ئادابی زانین + ریاضی صالحین/٣، زنجیرە: ٢٤١، ژمارە: ١٣٩٢. نامەی زانین}.

٤٨- كِتَابُ الذِّكْرِ وَالدُّعَاءِ وَالتَوْبَةِ وَالإِسْتِغْفَارِ
نامەی یادی خوداو نزاو پاڕانەوەو تەوبەو پەشیمانی و داوای لێبوردن لە خودا
(١) باب الحث عَلَى ذكرالله
هاندان لەسەر یادی خودا

{بڕوانە: تاجول ئوصول بە کوردی، بەرگی پێنجەم، زنجیرە/٥٨، هەتا زنجیرە/٩٤، لە ژمارە: ٤٩٣٩وە هەتا ژمارە: ٥١٥٦م + ریاچی صالحین/٢ بە کوردی لە زنجیرە/٢٤٤وە هەتا زنجیرە/٢٥٤، لە ژمارە: ١٤٠٨وە هەتا ژمارە: ١٥١٠ + تەجرید بوخاری بە کوردی/٥، زنجیرە/٨٣، لە ژمارە: ١٩٧٥وە هەتا ژمارە: ١٩٩٣ + پوختەی موسلیم/٥ لە ژمارە: ١٨٦٤وە هەتا ژمارە: ١٩٣٧ = نامەی نزاو پاڕانەوە + نامەی یادی خودای گەورە + نامەی پەنا گرتن بە خودا + نامەی پەشیمانی}.

١٧١٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ): «يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي وَأَنَا مَعَهُ حِينَ يَذْكُرُنِي، فَإِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي، وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلإٍ ذَكَرْتُهُ فِي مَلإٍ هُمْ خَيْرٌ مِنْهُمْ، وَإِنْ تَقَرَّبَ مِنِّي شِبْرًا، تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا، وَإِنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا، تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا، وَإِنْ

أَتَــانِي يَمْــشِي أَتَيْتُــهُ هَرْوَلَــةً». {الحــديث: ٦٧٤٦ = ٦٧٦١ فــم. تجريــد البخــاری بالكوردی/٥، رقم: ٢١٢٩ = ٧٤٠٥، ٧٥٠٥، ٧٥٣٧}:[١٧١٣]

ئـەبو هـورەیرە (رەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: خۆشەویـست (درووودی خـودای لەسـەر بـێ) دەفـەرموێ: (خـودای گـەورەو سـەروەر، لـە فەرموودەیـەکی پاکی پیرۆز (حەدیثێکی قودسی)دا دەفەرموێ: بەندەی من، خـۆی گومـانی چـۆن بێ، من وادەبم لەگەڵیدا، گومانی باش بێ بەمن، ئەوا منیش باش دەبم بۆی، ئەو گومانی خراپ بێ بەمن، ئەوا منیش خراپ دەبم بۆی. لەو دەمـەدا کەئـەو نـاوی من دەباو یادو زیکری من دەکا، ئا لەودەمەدا من خـۆم وام لەگەڵیـدا، جـا ئەگـەر ئەو بەتەنیا هەر خۆی یادو زیکری من بکا، ئەوا منیش هەرخۆم بـەنهێنی یـادی ئەو دەکەم، ئەگـەر ئـەو لـەناو کۆمـەڵێکا یـادو زیکـری مـن بکـا، ئـەوا منـیش بـە ئاشکرا لەناو دەستەیەکا، لەناو کۆمەڵێکا، کە لـەوان باشـترین، یـادی ئـەو دەکـەم. ئەگەر بەندە بستێ لەمن نزیك ببێتـەوە، مـن باڵێ لـەو نزیـك دەبمـەوە، ئەگـەر ئـەو باڵێ لـەمن نزیـك بێتـەوە، مـن دوو بـاڵ لـەو نزیـك دەبمـەوە، ئەگـەر ئـەو بەرۆیشتنی ئاسایی بـێ بـۆلای مـن، مـن بـە لۆقـە دەچـم بەپیریـەوە. واتـە: هـەتا بەندەی من خۆی بەتاعەت لەمن نزیـك بکاتـەوە، منـیش رەحمـەتی خـۆم زیـاتر لەو نزیك دەکەمەوە). {تاج/٥، زنجیرە: ٥٨، ژمارە: ٤٩٣٩ — گەورەیی یادو زیکـری خـودا + ریاضـی صـالحین/٣، لاپـەڕە: ٢٩٣، زنجـیرە: ٢٤٤، ژمـارە: ١٤٣٥ — بـەهرەی زیکرو یادی خوداکردن}.

[١٧١٣] تجرید/٥، ژمارە: ٢١٢٩ - ٧٤٠٥ بوخاری. پوختـەی موسـلیم/٥، ژمـارە: ١٨٨٦ = ٦٧٤٦ شـیحا (بخاری رقم الکتاب/٩٧ رقم الباب/١٥).

(٢) باب في أسماءِ اللهِ تَعالى وَفَضْل مَنْ أحْصَاها

ناوه پیرۆزەکانی خودای گەورەو بەهرەی کەسێ کە سەرژمێریان بکا

١٧١٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيهِ وَسَلَّمْ) قَالَ: «إِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اسْمًا مَنْ حَفِظَهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ وَإِنَّ اللَّهَ وِتْرٌ يُحِبُّ الْوِتْرَ». {الحديث: ٦٧٥٠ = ٦٧٦٥ فم. بخاري. دعوات: ٦٤١٠، ٧٣٩٢. ترمذي. دعوات: ٣٥٠٨. تحفة الأشراف: ١٣٦٧٤}:[١٧١٤]

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (خودای گەورە نەوەدو نۆ ناوی هەیە، لەسەد یەك کەم، هەرکەسێ لەبەریان بکاو کار بە واتاو مەبەستیان بکا، دەچێتە بەهەشت! خودا خۆی تاقەو حەز لە تاق دەکا). {تاج/٥، زنجیرە: ٥٩، ژمارە: ٤٩٥٨ — ناوە جوانەکانی خودا}.

ڕوونکردنەوە:

خودا خۆی تاكو تەنهایە، نەهاوەڵی هەیە، نەهاو جووتو نە باوكو دایكو کوڕو کچو نەکەس، بەڵام دروستکراو جووتن، وەك ژنو مێردو باوكو کوڕو دایكو کچ. ئەو شتانەیشی کە تاکنو خودا حەزی لێیانە، وەك: پێنج نوێژە، طەوافو سەعی حەوتن، رەجمی شەیتان حەوت بەردە، خۆ پاك کردنەوە بەسێ بەردە، ئاسمانەکانو زەمینەکان حەوتن، حەفتە حەوت رۆژەو شتانی تری تاکی لەم بابەتە.

[١٧١٤] بخاری. دعوات: ٦٤١٠. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨٦٤ = ٦٧٥٠ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٥٤ رقم الباب/٨١).

(٣) باب العزم بالدُّعاءِ ولاَ يقُلْ: إنْ شئتَ

به جەخت نزاكردنو پاڕانەوە لە خودا، وە نزاخوێن نەڵێ: ئەی خودایە ئەگەر حەز دەكەیت ئەم نزایەم گیرا بكە

١٧١٥- حديث أَنَسٍ – رضى الله عنه – قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – « إِذَا دَعَا أَحَدُكُمْ فَلْيَعْزِمِ الْمَسْأَلَةَ ، وَلاَ يَقُولَنَّ اللَّهُمَّ إِنْ شِئْتَ فَأَعْطِنِى . فَإِنَّهُ لاَ مُسْتَكْرِهَ لَهُ» [١٧١٥]

ئەنەسی كوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (كاتێ یەكێكتان لە خودا دەپاڕێتەوەو نزایەك لە خودا داوا دەكا، با نەڵێ: ئەی خودایە! ئەگەر خۆت ئارەزوو دەكەی، ئەوا ئەو شتەم پێ ببەخشە، با داواكەی یەكلایی بكاتەوەو سوور بێ لەسەری‌و بە جەخت داوا لە خودا بكاو ئەگەرو مەگەر لە نزاو پاڕانەوەدا مەكەن، بەڵكوو بەبێ مەرج‌و بەستنەوە بە شتێكەوە، ڕێك‌و ڕاست داوای شت لە خودا بكەن، وەك ئەوە بەبێ قەید بڵێین: خودایە! لە گوناهمان خۆشبە، زیندوومان سەلامەتكە، لە مردوومان خۆشبە، شیفای نەخۆشمان بدە، دڵ‌و ماڵ‌و وڵاتمان ئاوەدان بفەرموو، مرازمان جێبەجێ بفەرموو، چونكە كەس زۆری لەسەر خودا نیە، تۆ بڵێیت‌و نەڵێیت، ئەگەر خودا مەیلی لەسەر شتێ نەبێ نایكات). {تاج/٥، زنجیرە/٥٠١٩} .

١٧١٦- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللَّه عَنْه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمُ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي إِنْ شِئْتَ اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي إِنْ شِئْتَ لِيَعْزِمِ الْمَسْأَلَةَ فَإِنَّهُ لَا مُكْرِهَ لَهُ. (الحديث ٦٣٣٩ طرفه في: ٧٤٧٧): [١٧١٦]

[١٧١٥] بخاری. دعوات: ٦٣٣٦. مسلم: ٦٧٥٢ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٨٠ رقم الباب/٢١).

ئەبو هورەیرە (رەزای خوای لێ بێ) لەحەزرەتەوە -درووودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: کەستان مەڵێن، لەکاتی نزاو پاڕانەوەدا، خودایە! ئەگەر خۆت ئارەزوو دەکەی لێم خۆشبە: خودایە: ئەگەر خۆت ئارەزوودەکەی رەحمم پێبکە، داواکەتان یەك لایی بکەنەوەو سوور بن لەسەری و بەجەخت داوا لەخودا بکەن و ئەگەر و مەگەر لەدووعا و پاڕانەوەدا مەکەن، بەڵکوو بەبێ بەندو مەرجو تەعلیق بەشتێکەوە، داوای شت لەخودا بکەن، وەك ئەوە بڵێن: خودایە: لەگوناهمان خۆشبە، زیندوومان سەلامەتکە، لەمردوومان خۆشبە، شیفای نەخۆشمان بدە، دڵو ماڵو وڵاتمان ئاوەدان بفەرموو، چونکە کەس زۆری لەسەر خودانییە، تۆ بڵێیت و نەڵێیت، خودا ئەگەر مەیلی لەسەر شتێ نەبێ نایکا. (تاج/٩ ل/١٨٦ ز/٦٧ ژ/١٠ — دەستوورو یاسای نزاو پاڕانەوە).

(٤) باب كَرَهَة تَمَنى المَوْتِ لِضُرٍ نَزَلَ بِهِ

خۆزگەخواستن بۆ مەرگ لە کاتی ناخۆشیدا ناباشە، بەڵکوو لە هەموو بارودۆخێکا نزای باش باشە

١٧١٧- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّهِ (صَلَّى اللّهُ عَلَيهِ وَسَلَّمْ): «لاَ يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمُ الْمَوْتَ لِضُرٍّ نَزَلَ بِهِ، فَإِنْ كَانَ لاَ بُدَّ مُتَمَنِّيًا فَلْيَقُلِ: اللَّهُمَّ أَحْيِنِى مَا كَانَتِ الْحَيَاةُ خَيْرًا لِى، وَتَوَفَّنِى إِذَا كَانَتِ الْوَفَاةُ خَيْرًا لِى». {الحديث: ٦٧٥٥ = ٦٧٧٠ فم. تجريد البخارى بالكوردى/٥، رقم: ١٨٦٦ = ٥٦٧١، ٦٣٥١، ٧٢٣٣. فتح البارى.

[١٧١٦] تجرید/٥، ژمارە: ١٩٨٣ = ٦٣٣٩ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨٧٨ - ٦٧٥٤ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٨٠ رقم الباب٢١).

أبو داود. جنائز: ٣١٠٨. ترمذي. جنائز: ٩٧١. نسائي. جنائز: ١٨٢٠. ابن ماجة. زهد: ٤٣١٩. تحفة الأشراف: ٩٩١}:[١٧١٧]

ئەنەس (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (ئەگەر یەکێکتان دووچاری زیانێ بوو، یا تووشی ناخۆشییەك بوو، خۆزگە بۆ مردن نەخوازێو مەرگ بەئاوات نەخوازێ، ئەگەر هەر ناچاربوون، شتی وابکەن بڵێن: خودایە! هەتا ژیانم بۆم باشترە بم ژێنە، کەییش مردنم باشتربوو بۆم بم مرێنە!).

١٧١٨- عَنْ خَبَّابٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ اكْتَوَى سَبْعَ كَيَّاتٍ فَقَالَ: إِنَّ أَصْحَابَنَا الَّذِينَ سَلَفُوا مَضَوْا وَلَمْ تَنْقُصْهُمُ الدُّنْيَا وَإِنَّا أَصَبْنَا مَا لَا نَجِدُ لَهُ مَوْضِعًا إِلَّا التُّرَابَ وَلَوْلَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَانَا أَنْ نَدْعُوَ بِالْمَوْتِ لَدَعَوْتُ بِهِ.(الحديث ٥٦٧٢ اطرافه في: ٦٣٤٩، ٦٣٥٠، ٦٤٣٠، ٦٤٣١، ٧٢٣٤): [١٧١٨]

خەبباب (ڕەزای خوای لێ بێ) لەحەوت شوێن سکی خۆی داخ کردبوو فەرمووی: هاوڕێ پێشینەکانمان، بەروو سووری مردنو سەریان نایەوە، بەهۆی خۆشیی جیهانەوە لەپاداشی دوا ڕۆژیان بەهیچ جۆرێ کەم نەبۆوە چونکە تێکەڵاوی دنیا نەبوو بوون. بەڵام ئێمە بەپێچەوانەوەی ئەوانەوە، ئەوەندە سامان و دارایمان کەڵەکە کردووە، جێ نەماوە تێی کەین، مەگەر خانووی پێ بکەین، وە لەبەر ئەوە نەبێ کە پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ڕێگری

[١٧١٧] تجريد البخاری/٥، ژمارە: ١٨٦٦ = ٥٦٧١ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨٨٤ = ٦٧٥٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٨٠ رقم الباب/٣٠).

[١٧١٨] بخاری: ٥٦٧٢. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨٨٥ = ٦٧٥٨، ٦٧٦ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٨٠ رقم الباب/٣٠).

کردووه لێمان که مهرگ بهئاوات بخوازین، دهنا مهرگی خۆمم بهئاوات دهخواست). (تاج/١ ز/١٩١ ل/٥١٦ ژ/١).

(٥) باب مَنْ أحَبَّ لِقَاءَ اللّه أحَبَّ اللّهُ لِقَاءَهُ وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللّهِ كَرِهَ اللّهُ لِقَاءَهُ
هەرکەسێ حەز بە دیداری خودا بکات، خودایش حەز بە دیداری ئەو دەکات وە کەسێ حەزی بە دیداری خودا نەبێ، خودایش حەزی بە دیداری ئەو نییە

١٧١٩- عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ. (الحديث):[١٧١٩]

ئەم فەرموودەیە لە ریاض الصالحین دا، لەعائیشە وە ئاوایە: عائیشەی هاوسەری پێغەمبەر –دروودی خودا لەسەر پێغەمبەرو رەزای خودا لەهەموو هاوسەرە پاکیزەکانی– فەرمووی: پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: هەرکەسێ حەز بەدیداری خودا بکات، خودایش حەز بەدیداری ئەو دەکا، وەهەرکەسێ حەز لەدیداری خودا نەکات، خودایش حەز لەدیداری ئەو ناکاتو حەزی لەچارەی نییە، عائیشە فەرمووی: منیش عەرزیم کرد: جا خۆئەی پێغەمەری خودا! کەسمان حەز لەمردن ناکەین، گوایە دەبێ خوداش حەز لەئێمە نەکا؟

خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (مەبەست ئەمە نییە کە تۆ تێ ی گەیشتویت، بەلاٚم مەبەست ئەوەیە کاتێ موسوڵمان لەسەرە مەرگا فریشتەی ڕەحمەت، موژدەی رەحمەتو رەزامەندیی‌و ڕێزلێگرتنی خودای

[١٧١٩] تجرید/٥، ژمارە: ٢٠٢٤ - ٦٥٠٧ بخاری. پوختەی موسلیم/١، ژمارە: ٤٥٤ - ٦٧٦٣ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٨١ رقم الباب/٤١).

دەدمنێ لەگەڵ نازو نیعمەتو بەهرەی بەهەشتا، ئیتر ئەویش هیچی وەك ئەو دنیا پێ خۆش نابێ، وەحەز لەدیداری خودا دەکاو، خوداش حەز بەدیداری ئەو دەکا، ناموسوڵمانیش کاتێ کەمردن قورتمی دەگرێ، وەموژدەی سزای سەختی خودای پێ دەدرێ، ئیتر هیچی تری وەك ئەو جیهان پێ ناخۆش نابێ، وەحەز لە دیداری خودا ناکاو، خوداش حەز لەچارەی ئەو ناکا). (ریاض/٤ ل/١٣٣٦ ز/٣٧٠ ژ/١٨٤٨/٤١ ـموسلیم).

فەرموودەی ژمارە: (٤٥٤)ی موسلیم ڕاگوێز دەکەین بۆ ڕوونکردنەوەی ئەم بابەتە:

عَنْ عَائِشَةَ (رضى الله عنها) قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): « مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ، أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ، وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ، كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ ». فَقُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، أَكَرَاهِيَةُ الْمَوْتِ؟ فَكُلُّنَا نَكْرَهُ الْمَوْتَ، قَالَ: « لَيْسَ كَذَلِكِ، وَلَكِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا بُشِّرَ بِرَحْمَةِ اللَّهِ وَرِضْوَانِهِ وَجَنَّتِهِ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ، فَأَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ، وَإِنَّ الْكَافِرَ إِذَا بُشِّرَ بِعَذَابِ اللَّهِ وَسَخَطِهِ، كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ وَكَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ». {الحديث: ٦٧٦٣ = ٦٧٧٨. تجريد/٥/٢٨٠، رقم: ٢٠٢٤ = ٦٥٠٧}:

وَفِي رِوَايَةٍ عَنْ شُرَيْحِ بْنِ هَانِئٍ عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): « مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ، وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ ». قَالَ: فَأَتَيْتُ عَائِشَةَ. فَقُلْتُ: يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَذْكُرُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) حَدِيثًا إِنْ كَانَ كَذَلِكَ، فَقَدْ هَلَكْنَا. فَقَالَتْ: إِنَّ الْهَالِكَ مَنْ هَلَكَ بِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم)، وَمَا ذَاكَ؟ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): « مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ، وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ ». وَلَيْسَ مِنَّا أَحَدٌ إِلاَّ وَهُوَ يَكْرَهُ الْمَوْتَ، فَقَالَتْ: قَدْ قَالَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم)، وَلَيْسَ بِالَّذِى تَذْهَبُ إِلَيْهِ، وَلَكِنْ إِذَا شَخَصَ الْبَصَرُ، وَحَشْرَجَ الصَّدْرُ، وَاقْشَعَرَّ

الْجِلْدُ، وَتَشَنَّجَتِ الأَصَابِعُ، فَعِنْدَ ذَلِكَ مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ، وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ). {الحديث: ٦٧٦٧ = ٦٧٨٢ فم}:

عائیشه (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (هەرکەسێ حەز بەدیداری خوا بکا، خودایش حەز بەدیداری ئەو دەکا، وە هەرکەسێ حەز لە دیداری خودا نەکا، خودایش حەز لەدیدارو چارەی ئەو ناکا). عائیشه (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: منیش عەرزیم کرد: ئەی پێغەمبەری خودا! خۆ ئەگەر مەبەست لەم حەز پێ نەکردنە حەز نەکردن بێ لەمردن، ئەوە کەسمان حەزمان لەمردن نییە، کەواتە حەزمان لە دیداری خودا نییەو خودایش حەزی لە دیداری ئێمە نییە؟ فەرمووی: (مەبەست ئەوە نییە کەتۆ تێی گەیشتوویت، بەڵام موسوڵمان لە سەرەمەرگا فریشته مژدەی ڕەحمەتو سۆزو ڕەزامەندیی خودای دەدەنێ، لەگەڵ موژدەی شاد بوون بە بەهەشت، ئیتر ئەویش هیچی تری وەك ئەودنیا پێ خۆش نابێ، وە حەز لەدیداری خودا دەکاو خودایش حەز بەدیداری ئەو دەکا، کافرو بێ بڕواش کاتێ کە مردن قورتمی دەگرێو موژدەی سزاو تۆڵە لێسەندنو تووڕەیی خودای پێ دەدرێ، ئیتر هیچی تری وەك ئەودنیا پێ ناخۆش نابێ، وە حەز لە دیداری خودا ناکاو خودایش حەز بەدیداری ئەو ناکا. لەگێڕانەوەیەکا شورەیحی کوڕی هانی فەرمووی: ئەبو هورەیرە فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (هەرکەسێ حەز بەدیداری خوا بکا، خودایش حەز بەدیداری ئەو دەکا، وە هەرکەسێ حەز لە دیداری خودا نەکا، خودایش حەز لەدیدارو چارەی ئەو ناکا!).

ئەبو شورەیح فەرمووی: جا بەم بۆنەیەوە چووم بۆ خزمەتی عائیشه، عەرزیم کرد: ئەی دایکی باوەڕداران! فەرموودەیەکم لە ئەبو هورەیرەوە

بیستووه، له پێغەمبەرەوه دەیگێڕێتەوه، خۆ ئەگەر وابێ، هەموومان تیادەچین. عائیشه فەرمووی: لەڕاستیدا سەرتیاچوو ئەو کەسەیه، کە بەپێی فەرمایشتی پێغەمبەر سەری تیابچێ، ئادەی ئەو فەرموودەیە کامەیە؟ فەرمووی: ئەبو هورەیرە دەفەرموێ: پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (هەرکەسێ حەز بەدیداری خوا بکا، خودایش حەز بەدیداری ئەو دەکا، وە هەرکەسێ حەز لە دیداری خودا نەکا، خودایش حەز لەدیدارو چارەی ئەو ناکا). وەلحاڵ کەسمان حەزمان لەمردن نییە، کە ئەوکاتو ساتەیە دەچینەوە بۆ دیداری خوداو دەگەڕێینەوە بۆلای، عائیشە فەرمووی: راستە کە پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) ئەمەی فەرمووە، بەڵام بەو مەعنایە نییە کە تۆ تێی گەیشتوویتو بۆی دەچیت! بەڵکوو مەبەست کاتی سەرە مەرگە، کە پاشە رۆژی مرۆڤو چارەنووسی، ئەگەر باش، ئەگەر خراپ روون دەبێتەوە، کە ئەوکاتەیە چاو ئەبڵەق دەبێ، سینگ دەژەنێ وەك مەشکەو هەناسە سواردەبێ، پێست مووچڕکەی پیادێو پەنجەکان کرژ دەبنەوە، جا ئا لەوکاتو ساتەیەدا هەرکەسێ حەز بەدیداری خوا بکا، خودایش حەز بەدیداری ئەو دەکا، وە هەرکەسێ حەز لە دیداری خودا نەکا، خودایش حەز بەدیداری ئەو ناکا).

١٧٢٠- حديث أَبِي مُوسَى عَنِ النَّبِيِّ – صلى الله عليه وسلم – قَالَ « مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ ، وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ» [١٧٢٠]

بڕوانە: ژمارە: (١٧١٩) واتاکەی بە تەواوی ڕۆیشت، تەنیا جیاوازی لە صەحابی راویدایەو بەس.

[١٧٢٠] بڕوانە ژمارە: (١٧١٩) (بخاری رقم الكتاب/٨١ رقم الباب/٤١).

(٦) باب فضل الذكر والدعاء والتقرب إلى الله تعالى

باسى گەورەیى یادى خوداو نزاو پاڕانەوەو خۆنزیك كردنەوە لە خوداى گەورەو سەروەر

١٧٢١- عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ): «يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِى بِى وَأَنَا مَعَهُ حِينَ يَذْكُرُنِى، فَإِنْ ذَكَرَنِى فِى نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِى نَفْسِى، وَإِنْ ذَكَرَنِى فِى مَلإٍ ذَكَرْتُهُ فِى مَلإٍ هُمْ خَيْرٌ مِنْهُمْ، وَإِنْ تَقَرَّبَ مِنِّى شِبْرًا، تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا، وَإِنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا، تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا، وَإِنْ أَتَانِى يَمْشِى أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً». {الحديث: ٦٧٤٦ = ٦٧٦١ فم. تجريد البخارى بالكوردى/٥، رقم: ٢١٢٩ = ٧٤٠٥، ٧٥٠٥، ٧٥٣٧}:[١٧٢١]

ئەبو هورەیرە (رەزاى خوداى لێ بێ) فەرمووى: خۆشەویست (دروودى خوداى لەسەر بێ) دەفەرموێ: (خوداى گەورەو سەروەر، لە فەرموودەیەكى پاكى پیرۆز (حەدیثێكى قودسى)دا دەفەرموێ: بەندەى من، خۆى گومانى چۆن بێ، من وادەبم لەگەڵیدا، گومانى باش بێ بەمن، ئەوا منیش باش دەبم بۆى، ئەو گومانى خراپ بێ بەمن، ئەوا منیش خراپ دەبم بۆى. لەو دەمەدا كەئەو ناوى من دەباو یادو زیكرى من دەكا، ئا لەودەمەدا من خۆم وام لەگەڵیدا، جا ئەگەر ئەو بەتەنیا هەر خۆى یادو زیكرى من بكا، ئەوا منیش هەرخۆم بەنهێنى یادى ئەو دەكەم، ئەگەر ئەو لەناو كۆمەڵێكا یادو زیكرى من بكا، ئەوا منیش بە ئاشكرا لەناو دەستەیەكا، لەناو كۆمەڵێكا، كە لەوان باشترین، یادى ئەو دەكەم. ئەگەر بەندە بستێ لەمن نزیك ببێتەوە، من باڵێ لەو نزیك دەبمەوە، ئەگەر ئەو باڵێ لەمن نزیك بێتەوە، من دوو باڵ لەو نزیك دەبمەوە، ئەگەر ئەو

[١٧٢١] تجرید البخارى/٥، ژمارە: ٢١٢٩ = ٧٤٠٥ بخارى. پوختەى موسلیم/٥، ژمارە: ١٨٨٦ = ٦٧٤٦ شیحا (بخارى رقم الكتاب/٩٧ رقم الباب/١٥).

بەڕۆیشتنی ئاسایی بێ بۆلای من، من بە لۆقە دەچم بەپیریەوە. واتە: هەتا بەندەی من خۆی بەتاعەت لەمن نزیك بكاتەوە، منیش ڕەحمەتی خۆم زیاتر لەو نزیك دەكەمەوە). {تاج/٥، زنجیرە: ٥٨، ژمارە: ٤٩٣٩ – گەورەیی یادو زیكری خودا + ریاضی صالحین/٣، لاپەڕە: ٢٩٣، زنجیرە: ٢٤٤، ژمارە: ١٤٣٥ – بەهرەی زیكرو یادی خوداكردن}.

(٨) بابُ فضلِ مَجَالسِ الذِّكْرِ
باسی گەورەیی كۆڕی یادی خودای گەورە

١٧٢٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إنَّ لِلَّهِ مَلَائِكَةً يَطُوفُونَ فِي الطُّرُقِ يَلْتَمِسُونَ أَهْلَ الذِّكْرِ فَإِذَا وَجَدُوا قَوْمًا يَذْكُرُونَ اللَّهَ تَنَادَوْا هَلُمُّوا إِلَى حَاجَتِكُمْ قَالَ فَيَحُفُّونَهُمْ بِأَجْنِحَتِهِمْ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا قَالَ فَيَسْأَلُهُمْ رَبُّهُمْ وَهُوَ أَعْلَمُ مِنْهُمْ مَا يَقُولُ عِبَادِي؟ قَالُوا يَقُولُونَ يُسَبِّحُونَكَ وَيُكَبِّرُونَكَ وَيَحْمَدُونَكَ وَيُمَجِّدُونَكَ قَالَ فَيَقُولُ هَلْ رَأَوْنِي؟ قَالَ فَيَقُولُونَ لَا وَاللَّهِ مَا رَأَوْكَ قَالَ فَيَقُولُ وَكَيْفَ لَوْ رَأَوْنِي؟ قَالَ يَقُولُونَ: لَوْ رَأَوْكَ كَانُوا أَشَدَّ لَكَ عِبَادَةً وَأَشَدَّ لَكَ تَمْجِيدًا وَتَحْمِيدًا وَأَكْثَرَ لَكَ تَسْبِيحًا قَالَ يَقُولُ فَمَا يَسْأَلُونِي؟ قَالَ يَسْأَلُونَكَ الْجَنَّةَ قَالَ يَقُولُ وَهَلْ رَأَوْهَا؟ قَالَ يَقُولُونَ لَا وَاللَّهِ يَا رَبِّ مَا رَأَوْهَا قَالَ يَقُولُ فَكَيْفَ لَوْ أَنَّهُمْ رَأَوْهَا؟ قَالَ يَقُولُونَ لَوْ أَنَّهُمْ رَأَوْهَا كَانُوا أَشَدَّ عَلَيْهَا حِرْصًا وَأَشَدَّ لَهَا طَلَبًا وَأَعْظَمَ فِيهَا رَغْبَةً قَالَ فَمِمَّ يَتَعَوَّذُونَ؟ قَالَ يَقُولُونَ مِنَ النَّارِ قَالَ يَقُولُ وَهَلْ رَأَوْهَا؟ قَالَ يَقُولُونَ لَا وَاللَّهِ يَا رَبِّ مَا رَأَوْهَا قَالَ يَقُولُ فَكَيْفَ لَوْ رَأَوْهَا؟ قَالَ يَقُولُونَ لَوْ رَأَوْهَا كَانُوا أَشَدَّ مِنْهَا فِرَارًا وَأَشَدَّ لَهَا مَخَافَةً قَالَ فَيَقُولُ فَأُشْهِدُكُمْ أَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُمْ قَالَ يَقُولُ مَلَكٌ

مِنَ الْمَلَائِكَةِ فِيهِمْ فُلَانٌ لَيْسَ مِنْهُمْ إِنَّمَا جَاءَ لِحَاجَةٍ قَالَ هُمُ الْجُلَسَاءُ لَا يَشْقَى بِهِمْ جَلِيسُهُمْ.(الحديث ٦٤٠٨)[١٧٣٢]:

ئەبو هورەیرە (رەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: خودای گەورە چەشنە فریشتەیەکی تایبەتی هەیە، ئیشیان ئەوەیە بەرێو بانا دەسووڕێنەوەو بەشوێن ئەهلی زیکردا دەگەڕێن، جا هەرکاتێ دییان کەوا کۆمەڵێ یادی خودا دەکەن‌و کۆڕی ذیکرو یادی خودایان دابەستووە، قاو لەیەکتری دەکەن‌و بەیەکتر دەڵێن: وەرن بەلای کاری خۆتانەوە، ئەمە ئەوەیە کە ئێوە بۆی دەگەڕێن. فەرمووی: ئیتر کەڵەکە دەکەن لەدەوریان و هەتا ئاسمانی خوارو بەباڵ دەخولێنەوە، بەدەوریاندا، جا پەروەردگاریان لێیان دەپرسێ (هەرچەن خۆی باشتر حاڵەکە دەزانێ)، دەفەرموێ: ئەم بەندانەی من دەڵێن چی؟ فەرمووی -درودی خوای لەسەر بێ- فریشتەکان دەفەرموون: (سبحان الله) دەکەن‌و تۆبەپاك و پیرۆز و بێخەوش دەزانن‌و (الله أكبر) دەکەن‌و خودای خۆیان بەگەورە دەگرن‌و (الحمد لله) دەکەن‌و سوپاسی تۆدەکەن‌و بەهەموو جۆرێ بەشان‌و شکۆی تۆدا هەڵ دەدەن، جا دەفەرموێ: ئایا ئەمانەمنیان بینیوە؟ دەفەرموون: نەبەخوا نەتیان دیوە، جا دەفەرموێ: ئەی ئەگەر بم بینن چۆنە؟ فەرمووی -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموون: ئەگەر بتبینن باشتر بەندەییت دەکەن‌و باشتر سوپاس و ستایش‌و باسی گەورەییت دەکەن‌و، پتر تەسبیحاتت دەکەن‌و، زیاتر باسی بێ خەوشیت دەکەن، جا خودا دەفەرموێ: ئەی باشە داوای چیم لێ دەکەن؟ فەرمووی -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموون: داوای بەهەشتت لێ دەکەن. فەرمووی -درودی خوای لەسەر

[١٧٣٢] تجرید/٥، ژمارە: ١٩٩٦ - ٦٤٠٨ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨٩٠ - ٦٧٨٠ (بخاری رقم الكتاب/٨٠ رقم الباب/٦٦).

بێ- دەفەرموێ: ئایا دیویانە؟ فەرمووی -درروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموون: نەبەخودا ئەی خودایە! نەیان دیوە. فەرمووی -درروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: ئەی ئەگەر بیبینن چۆنە؟ فەرمووی -درروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموون: ئەگەر بیبینن باشتر سوور دەبن، لەسەری و باشتر هەڵپەی بۆدەکەن‌و زیاتر حەزی لێ دەکەن، دەفەرموێ: ئەی لەچی دەترسن‌و خۆیانی لێ دەپارێزن؟ فەرمووی: دەفەرموون: لەئاگر دەترسن‌و پەنا دەگرن بەخودا لێی. فەرمووی: دەفەرموێ: ئایا ئاگریان دیوە؟ فەرمووی (درروودی خوای لەسەر بێ) دەفەرموون: نەبەخودا نەیان دیوە، دەفەرموێ: ئەی ئەگەر بیبینن چۆنە؟ فەرمووی: دەفەرموون: ئەگەر بیبینن زیاتر لەدەستی هەڵدێن‌و باشتر کۆی لێ دەکەنەوە. فەرمووی: ئەوجا دەفەرموێ: دەئێوە بەشایەت بن ئەوا من لێیان خۆش بووم، جا فریشتەیێی لەفریشتەکان دەڵێ: کابرایەکیان لەناو دایە لەوان نییە، پیاوێکی خراپە، بۆ زیکری خودا نەهاتبوو؟ دەفەرموێ: کۆمەڵی کۆڕی وا، هاونیشینیان لەبەر خاتری ئەوان لەبەدبەختی رزگاری دەبێ‌و بەهۆی ئەوانەوە ئەویش خۆش بەخت دەبێ! (ریاض/٢ ل/١٠٣٣ ژ/٢٤٧ ژ/١ = چاپی دووەم ل/٣٠٠ ژ/١/١٤٤٧ - ش- باسی بەهرەو خێری کۆڕی زیکر.. + تاج/٩ ل-١٣٨ ژ/٥٨ ژ/٢-ش/ت-باسی گەورەیی یادو زیکری خودا).

(٩) باب فَضل الدُعَاءِ باللّهُمَّ آتِنا في الدُنيَا حَسَنَةً وَفي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

بەهرەی نزاو پاڕانەوەی: ﴿اللّهُمَ آتِنا في الدُنيَا حَسَنَةً وَفي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾

١٧٢٣- عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ - وَهُوَ ابْنُ صُهَيْبٍ – قَالَ: سَأَلَ قَتَادَةُ أَنَسًا: أَيُّ دَعْوَةٍ كَانَ يَدْعُو بِهَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) أَكْثَرَ؟ قَالَ: كَانَ أَكْثَرُ دَعْوَةٍ يَدْعُو بِهَا يَقُولُ: «اللَّهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً، وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً، وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ». قَالَ: وَكَانَ أَنَسٌ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَدْعُوَ بِدَعْوَةٍ دَعَا بِهَا فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَدْعُوَ بِدُعَاءٍ دَعَا بِهَا فِيهِ). {الحديث: ٦٧٨١ = ٦٧٩٦ فم. تجريد البخاری بالكوردی/٥، رقم: ١٩٩٠ = ٦٣٨٩، ٤٥٢٢ فتح الباری}:[١٧٢٣]

عەبدولعەزیزی کوڕی صوهەیب فەرمووی: قەتادە لە ئەنەسی کوڕی مالیکی پرسی: زۆرتر پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بەکام نزایە نزای دەکرد؟ فەرمووی: زۆرترینی کات پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بەم نزایە نزای دەکردو دەیفەرموو: {اللَّهُمَّ – رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً، وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ – البقرة – ٢/٢٠١}.

واتە: خودایە! ئەی پەروەردگاری ئێمە! هەم لەجیهانا و هەم لەڕۆژی پاشە ڕۆژا، بەشی باشمان پێ بدەو، لەهەردوو جیهاندا چاکمان بۆبکە، وە بمانپارێزە لە سزای دۆزەخ). {تاج/٤، زنجیرە: ٣، ژمارە: ٣٧٢٨ – ئەوەی لەبارەی سوورەتی بەقەرەوە هاتووە}.

فەرمووی: هەرکاتێ ئەنەس بیویستایە، کە نزایەکی کورتو پوخت بکا، بەم نزایە دەیکردو دەیفەرموو: {رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا

[١٧٢٣] تجرید/٥، ژمارە: ١٩٩٠ = ٤٥٢٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨٧٣ = ٦٧٩٦ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٨٠ رقم الباب/٥٥).

عَـذَابَ النَّـارِ} بـەڵام کاتـێ کـە دەیویـست زۆر بپاڕێتـەوەو نـزای دوورو درێـژبکا، لەناو ئەو پاڕانەوەو نزا درێژەدا، ئـەم نزایەشـی تیـا دەخوێنـدو ئـەم ئایەتەیـشی دەکرد بە بەشێ لە نزاو پاڕانەوە درێژەکەی.

(١٠) باب فَضل التَّهْلِيلِ وَالتَّسْبِيحِ وَالدُّعَاءِ
باسی بەهرەی تەلیلەکردنو تەسبیحاتکردنو نزاکردن

١٧٢٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللّهُ عَلَيـهِ وَسَـلَمْ) قَالَ: «مَنْ قَالَ: لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُـوَ عَلَـى كُـلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ، كَانَتْ لَهُ عَـدْلَ عَـشْرِ رِقَـابٍ، وَكُتِبَـتْ لَـهُ مِائَـةُ حَـسَنَةٍ، وَمُحِيَتْ عَنْهُ مِائَةُ سَيِّئَةٍ، وَكَانَتْ لَهُ حِرْزًا مِنَ الشَّيْطَانِ، يَوْمَهُ ذَلِـكَ حَتَّـى يُمْـسِيَ، وَلَـمْ يَأْتِ أَحَدٌ أَفْضَلَ مِمَّا جَاءَ بِهِ إِلاَّ أَحَـدٌ عَمِـلَ أَكْثَـرَ مِـنْ ذَلِـكَ. وَمَـنْ قَـالَ: سُـبْحَانَ اللَّـهِ وَبِحَمْدِهِ، فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَـرَّةٍ حُطَّـتْ خَطَايَـاهُ، وَلَـوْ كَانَـتْ مِثْـلَ زَبَـدِ الْبَحْـرِ». {الحـديث: ٦٧٨٣ = ٦٧٩٨ فـم. تجريـد البخـاري بـالكوردي/٥، رقـم: ١٩٩٢ = ٦٤٠٣، ٣٢٩٣ فتح الباري + رقم: ١٩٩٤ تجريد = ٦٤٠٥ فتح الباري}:[١٧٢٤]

ئـەبو هورەیرە (ڕەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: خۆشەویـست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (هەرکەسێ، هەر ڕۆژێ سەدجار بڵـێ: لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ):

هـەر خـودا خـودای بەهەقـەو بـەس، خودایـەکی تـاکو تەنهایـە، هـیچ هاوبەشێکی نییە، موڵكو سامانو داراییو پاشاییو دەسەڵاتو سوپاسو سـتایش

[١٧٢٤] تجریـد/٥، ژمـارە: ١٩٩٢ = ٦٤٠٣ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٥، ژمـارە: ١٩٠٨ = ٦٧٩٨ شـیحا (بخاری رقم الکتاب/٥٩ رقم الباب/١١).

هەمووی هەر بۆ خۆیەتی، وە ئەو خودایەکی وایە کە دەستی دەڕوا بەسەر گشت شتێکاو، توانایی هەموو شتێکی هەیە).

فەرمووی: (هەرکەسێ لەڕۆژێکا، سەدجار ئەم زیکرە بڵێ، هاوتای خێری ئازادکردنی دەکۆیلە دەکا، سەرەڕای ئەومیش سەد چاکەی لەنامەی کرداردا بۆ دەنووسرێ، وە سەد خراپەیش، لە دەفتەری کرداری کە فریشتە نووسیونی لەسەری دەکوژێتەوە، سەرباری ئەمانەیش دەبێ بەقسن و پەرژین و دژو قەڵا، لەدژی شەیتان، وە ئەو رۆژە تا ئێواریێ شەیتان پێی ناوێرێ، وهیچ کەسێ لە یادکارانی خودای گەورە بەقەد ئەو خێری ناگا، مەگەر کەسێ کە لەم یادو زیکرە لەو پتربکات).

وە فەرمووشی: (هەرکەسێکیش هەر رۆژێ لە رۆژان سەدجار بڵێ: (سُبْحَانَ اللّـهِ وَبِحَمْـدِهِ) بـە فـەرمانی خـودا هـەموو گوناهـەکانی هـەڵ دەوەرن، ئەگەرچی لەبەر زۆری وەك كەفی دەریـا ئـاوا زۆربـن!). {ریاضی صالحین/٣، زنجیرە: ٢٤٤، ژمارە: ١٤١٠ — نامەی زیکرو یادی خودا}.

١٧٢٥- حديث أَبِي هُرَيْرَةَ – رضى الله عنه – أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ – صلى الله عليه وسلم – قَالَ « مَنْ قَالَ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهِ . فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ حُطَّتْ خَطَايَاهُ ، وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ » [١٧٢٥]

بە تەواوی لە ژمارە: (١٧٢٤)دا رۆیشت.

١٧٢٦- حديث أَبِي أَيُّوبَ الأَنْصَارِيِّ عَنِ النَّبِيِّ– صلى الله عليه وسلم – « مَنْ قَالَ عَشْرًا لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّٰهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ كَانَ كَمَنْ أَعْتَقَ أَرْبَعَةَ أَنْفُسٍ مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ» [١٧٢٦]

[١٧٢٥] بڕوانە ژمارە: (١٧٢٤) (بخاری رقم الكتاب/٨٠ رقم الباب/٦٥).

ئــەبو ئــەيوبی ئەنــصاری (رەزای خــودای لێ بــێ) فــەرمووی: پێغەمبــەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (هەر کەسێ دە جار بڵـێ: {لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} وەك کەسێ وایـە کە گەردنی کۆیلەیەکی لە کۆتی دیلیو بەندەیی ئازاد کردبێ، کە ئـەو کۆیلەیـە لە بنەڕەتدا لە نەوەی حەزرەتی ئیسماعیل باپیرە گەورەی پێغەمبـەر بـێ، دیـارە کـە ئـازادکردنی کۆیلـەی وا کـە لـە نـەوەی ئیـسماعیل پێغەمبـەر بـێ (دروودی خودای لەسەر بێ) خێری زیاترە لە ئازادکردنی کۆیلەی ئاسایی).

١٧٢٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّـهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَلَمَ): «كَلِمَتَانِ خَفِيفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ، ثَقِيلَتَانِ فِى الْمِيزَانِ، حَبِيبَتَـانِ إِلَـى الـرَّحْمَنِ: سُبْحَانَ اللَّـهِ وَبِحَمْـدِهِ، سُـبْحَانَ اللَّـهِ الْعَظِـيمِ». {الحـديث: ٦٧٨٦ = ٦٨٠٢ فـم. تجريـد البخاري بالكوردى/٥، رقم: ٢١٣٤ = ٧٥٦٣، ٦٤٠٦ فتح الباري. ترمـذى. دعـوات: ٣٤٦٧. ابن ماجة. أدب: ٣٨٠٦. تحفة الأشراف: ١٤٩٠٠}:[١٧٢٧]

ئـەبو هـورەیرە (رەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: خۆشەویـست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئەم دوو وشەیە: (سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ العَظِيمِ: خودا بە پاكو پیرۆز دەزانمو سوپاسو ستایشی بێ پایانی دەکەم، دیسان خودای خۆم، یەزدانی مەزن، بە پاكو پیرۆز دەزانمو، لەمەدا هیچ گومـانو سـوو گومانێکم نییە). ئەم دوو وشە پیرۆزەیە سووكو خۆشو ئاسانن لەسـەر زمـانو، قورسنو گـرانن لـەناو شـایان لـەکاتی کیشان، کەهـەموو کردەویـێ لـە قیامەتـدا

[١٧٢٦] تجرید/٥، ژمـارە: ١٩٩٣ = ٦٤٠٤ بخـاری. مـسلم: ٦٧٨٥ شـیحا (بخـاری رقـم الکتـاب/٨٠ رقـم الباب/٦٤).

[١٧٢٧] تجریـد/٥، ژمـارە: ٢١٣٤ - ٧٥٦٣ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٥، ژمـارە: ١٩٠٤ - ٦٧٨٦ شـیحا (بخاری رقم الکتاب/٨٠ رقم الباب/٦٥).

بـەترازووی خێـرو شـەڕ دەكێـشرێ، خۆشەویـستن لـەلای خـودای میهرەبـان).
{ریاضـی صـالحین/٣، زنجـیرە: ٢٤٤، ژمـارە: ١٤٠٨ — نامـەی زیكـرو یـادی خـودای گەورە}.

ڕوونكردنەوە:

ئەم فەرموودەیە دوایین فەرموودەیە لە صەحیحی بوخاریدا.

(١٣) باب إستحباب خفض الصَّوت بالذِكر
سوننەتە یادكردن بەپێی بوار بە دەنگی نزم بێ

١٧٢٨- عَنْ أَبِی مُوسَی قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِیِّ (صَلَّی اللّهُ عَلَیهِ وَسَلَمْ) فِـی سَـفَرٍ، فَجَعَلَ النَّاسُ یَجْهَرُونَ بِالتَّكْبِیرِ، فَقَالَ النَّبِیُّ (صَلَّی اللّهُ عَلَیـهِ وَسَـلَمْ): «أَیُّهَـا النَّـاسُ ارْبَعُوا عَلَی أَنْفُسِكُمْ، إِنَّكُمْ لَیْسَ تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلاَ غَائِبًـا، إِنَّكُمْ تَـدْعُونَ سَـمِیعًا قَرِیبًـا وَهُوَ مَعَكُمْ». قَالَ: وَأَنَا خَلْفَهُ، وَأَنَا أَقُولُ: لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ، فَقَالَ: «یَا عَبْدَ اللَّـهِ بْنَ قَیْسٍ أَلاَ أَدُلُّكَ عَلَی كَنْزٍ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ؟». فَقُلْتُ: بَلَی یَا رَسُولَ اللَّهِ. قَـالَ: «قُـلْ: لاَ حَـوْلَ وَلاَ قُـوَّةَ إِلاَّ بِاللَّـهِ». {الحـدیث: ٦٨٠٢ = ٦٨٢٠ فـم. تجریـد البخـاری بـالكوردی/٣، رقـم: ١٢٢٥ = ٢٩٩٢، ٤٢٠٥، ٦٣٨٤، ٦٤٠٩، ٦٦١٠، ٧٣٨٦}:[١٧٢٨]

ئەبو مووسای ئەشعەری (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: لەسەفەرێكا لـە خزمـەتی خۆشەویـستدا بـووین (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) گـشت جـارێ كـە دەگەیشتینە سەر بەرزاییەك، كە دەیڕوانی بەسەر شیوو دۆڵێكا، دەستمان دەكرد بەگوتنی: (لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّـهُ) و (الله أكبر) بـەدەنگی بـەرز، پێغەمبـەریش (دروودی

[١٧٢٨] تجریـد/٣، ژمـارە: ١٢٢٥ = ٢٩٩٢ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٥، ژمـارە: ١٨٩٣ - ٦٨٠٢ شـیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٤ رقم الباب/٣٨).

خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئەی موسوڵمانینە! بەزەویتان بەخۆتانا بێتەوە، ئەم هاتو هاوارەی پێناوێ، خۆ ئێوە هاوار لەکەڕو لاڵ، یا لەنادیار ناکەن، ئێوە بانگی کەسێ دەکەنو لەکەسێ دەپاڕێنەوە، کە ئاگای لەخشەی مارو مێروە، کە خودای گەورەیە، کە هەموو شتێ دەبیستێو لەهەموو شتێ نزیکترە).

ئەبو مووسا فەرمووی: مـن لـەم کاتـەدا لەدوایـەوە بـووم، خـۆش خـۆش دەمگوت: (لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ: هێزو تەوانایی هەربەدەستی خـودا خۆیـەتیو بەس). خۆشەویست (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) فـەرمووی: (ئـەی عەبـدوڵلای کـوڕی قـەیس! ئـەی ئـەبو مووسـا! هۆشـیاربە، بـا گەنجینـەیێ لەگەنجینـەکانی بەهەشـتت پـێ نیـشان بـدەم؟). گـوتم: بفـەرموو ئـەی پێغەمبـەری خـودا! دڵـم لەلاتـە، فـەرمووی: وشـەی پـیرۆزی (لاَ حَـوْلَ وَلاَ قُـوَّةَ إِلاَّ بِـاللهِ) گەنجینەیەکە لـە گەنجینەکانی بەهەشت!). {تاج/٥، زنجیرە: ٦٣، ژمارە: ٤٩٧٥ – ذیکـری لاَ حَـوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ} + {تاج/١، زنجیرە: ٦٣، ژمارە: ٤٣٢ + تاج/٥، زنجیرە: ٦٣، ژمارە: ٤٩٧٩ ذیکری لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ...}.

١٧٢٩- وَعَنْ أَبِي بَكْرٍ اَلصِّدِّيقِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): {أَنَّهُ قَالَ لِرَسُـولِ اَللَّـهِ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم) عَلِّمْنِي دُعَاءً أَدْعُو بِهِ فِي صَلَاتِي. قَالَ قُلْ: " اَللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْـسِي ظُلْمًا كَثِيرًا، وَلَا يَغْفِرُ اَلذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِـنْ عِنْـدِكَ، وَارْحَمْنِـي، إِنَّـكَ أَنْتَ اَلْغَفُورُ اَلـرَّحِيمُ} مُتَّفَـقٌ عَلَيْـهِ. {بوخـاری ٨٣٤، ٧٣٨٨، ٦٣٢٦ = تجریـدی بوخاری/٤٤٨ = پوختەی موسلیم ٣٠٧ = مسلم/شیحا ٦٨٠٩ = ٢٧٠٥ مـسلم ترقيم محمد فؤاد. ترمذی ٣٥٣١. نسائی ١٣٠١}: [١٧٢٩]

[١٧٢٩] تجرید/ ژمارە: ٤٤٨ - ٨٣٤ بخاری. پوختەی موسلیم/١، ژمـارە: ٣٠٧ = ٦٨٠٩ شـيحا (بخـاری رقم الكتاب/١٠ رقم الباب/١٤٩).

ئەبوبكرى صەديق (رەزاى خوداى لێ بێ) فەرمووى بە پێغەمبەر (دروودى خوداى لەسەر بێ) قوربان! نزايەكم فێربكە كە لەنوێژەكەما بيكەم.

لەگێڕانەوەيەكى ترى موسليما: لەنوێژەكەماو لەماڵەوەم بيكەمو ئەو نزايە بخوێنم؟

فەرمووى: بەڵێ: {اَللّٰهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا، وَلَا يَغْفِرُ اَلذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ، وَارْحَمْنِي، إِنَّكَ أَنْتَ اَلْغَفُورُ اَلرَّحِيمُ}:

خودايە! من زۆرو ستەمێكى گەلێ زۆرو گەورەم لەخۆم كردووە، جگەلە تۆيش كەسى تر ڕادەى ئەوەى نييە كە لە گوناهان خۆش بێ، دەى بەلوتفو كەرەمو بەخششى خۆت لێم خۆشبەو سۆزو ميهرەبانيم لەگەل بنوێنە، بەڕاستى ئەى خودايە! هەر خۆت تاوان پۆشو تاوانبەخشو بەسۆزو ميهرەبانيت). {تاج/١، زنجيرە: ٩٣، ژمارە: ٥٦٦ چاپى چوارەم} + {رياض/٣، ژمارە: ١٤٧٥، زنجيرە: ٢٥٠}.

ڕوونكردنەوە:

ئەبوبكرى صەديق (رەزاى خوداى لێ بێ) ناوى (عەبدوڵلاى كوڕى عوثمانە) ناسراوە بە ئەبوبكرى كوڕى ئەبو قوحافە، لەسەردەمى نەزانيدا ناوى عەبدولكەعبە بوو، پێغەمبەر گۆڕى بە عەبدوڵلا، ئەبوبكر قوڕەيشييە، تەميمييە، دايكى ناوى سەلماى كچى صەخرە، ناسراوە بە ئوممولخەير. لەپاش ساڵى فيل (عامولفيل) بەدوو ساڵو نيو لەدايك بووە، لەپێش هاتنى ئيسلامو لەپاش هاتنى ئيسلام، هاوڕێتى پێغەمبەرى كردووە، لەكاتى كۆچو لەسەفەرى كۆچدا، هاوڕێى پێغەمبەر بوو، لە موسوڵمانە هەرە پێشينەكانە، لەپاش مەرگى پێغەمبەر، بەهەڵبژاردن ئەبوبكر كرا بەيەكەم جێنشينى پێغەمبەر، پياوێكى

سـپیکاری لەرِکەلـەی لاواز بـوو، زۆر روووخـۆش‌و نـەرم‌و نیـان بـوو، شـارەزای زانـستی بنەچـەی عـەرەب بـوو، بەتایبـەتی لەرەگـەزی هـۆزی قـورەیش بەباشـی شارەزا بوو، بازرگـان بـوو، رەفتـاری زۆر جـوان بـوو، هەمیـشە خـاوەنی دیوەخـان بوو، متمانەی بەهەرکەسـی بکردایـە، بانگهێـشتی لێ دەکـرد بـۆ ئیـسلامەتی، زۆر کەس لەسەردەستی ئەودا ئیسلام بووە، وەك: عوسمانی کوڕی عەففان‌و طەلحـەو زوبەیرو سەعدو عەبدولرحمانی کوڕی عەوف. بەدەوڵەمەنـدی موسـوڵمان بـوو، بەڵام کاتێ مەرگ بوو هیچی لەپاش بەجێ نەما!

چەندەین کۆیلەی لەژیانی خۆیدا ئازاد کردووە، کە یـەکی لەوانـە بـیلالی حەبەشی بوو، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) خودای گەورە بەفـەرمانی خۆی ناوی نا (صەدیق) واتە: راست‌و راستگۆ.

ئـەبوبکر ئـەو صـاحیبی غارەیـە، کـە خـودا لـەم ئایەتـەدا باسـی فـەزڵ‌و بەهرەی ئەو دەکاو دەفەرموێ: {إِلاَّ تَنصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُواْ ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لاَ تَحْزَنْ إِنَّ اللّهَ مَعَنَا – التوبة/٤٠}.

ئەبوبکر رابەری خێر بوو لەنێوانی خاتوو خەدیجەو پێغەمبـەردا، هـەتا لەئەنجاما پێغەمبەر مـارەی کـرد بـۆ خـۆی. ئـەو رۆژەی کـە پێغەمبـەر (دروودی خودای لەسەر بێ) وەفاتی کـرد، ئـەبوبکر هەڵبـژێردرا، کـرا بەیەکـەم جێنـشینی پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) مـاوەی جێنـشینی‌یـەکـەی دوو سـاڵ‌و دەوری (٣) سـێ مـانگ بـوو، رۆژی هـەینی (٢١) بیـست‌و یـەکی (جمـادی الآخـرة) ساڵی سیازدەی کۆچی، مـەرگ بـوو بـەمیوانی، بـەهۆی نەخۆشـی سیلەوە، خـۆی رایسپارد کە ژنەکەی بیشوات، کە ئەسمای کچی عومـەیس بـوو، عومـەری کـوڕی خەتتاب نوێژی مردووی لەسـەر تەرمەکـەی کـرد، لەهۆدەکـەی عائیـشەدا، لـەپاڵ گۆڕی پیرۆزی پێغەمبەردا، بەشەو ناشتیان، تەمەنی (٦٣) شەست‌و سێ ساڵ بـوو،

بـۆ زانینـی چـمکێ لەکۆشـش‌و هـەوڵ‌و فـەضـلی ئـەبوبکر بـۆ خزمـەتی ئیـسلام بڕوانە ئەم شوێنانە:

١- تـاجی کـوردی بـەرگی سـێ، زنجـیرە: ١٠٠، ژمـارە: ٣١٥٥ + زنجـیرە: ١٠١، بەتەواوی + تـاج/٣، زنجیرە: ٣، ژمارە: ٣٢٣٤، ٣٢٣٥، ٣٢٣٦، ٣٢٣٧، ٣٢٣٨، ٣٢٣٩، ٣٢٤٠، ٣٢٤١، ٣٢٤٢، ٣٢٤٣، ٣٢٤٤ + تـاج/٣، زنجـیرە: ٤، ژمـارە: ٣٢٥٤ + تـاج/٣، زنجـیرە: ٥، ژمارە: ٣٢٥٨ هەتا ژمارە: ٣٢٦٩ + تاج/٣، زنجیرە: ٨، ژمارە: ٣٢٧٤، ٣٢٧٥، ٣٢٧٣، ٣٢٧٦ + تاج/٣، زنجیرە: ٨، ژمارە: ٣٢٧٩، ٣٢٨٠ + ژمارە: ١٥٣٤ لەپوختەی موسـلیم. هـەروا بڕوانە ئەم شوێنانە بۆ شانازی‌و سەروەریەکانی ئەم بنەماڵەیە:

آ- لەتجریدی بوخاری بەشی کوردییەکەی.

١- ژمارە: ٣ ژیاننامەی خاتوو عائیشەی کچی ئەبوبکری صەدیق + ژمـارە: ١٨٢، ١٠٩٤، ١٢٩٩، ٧٨٤.

٢- ژمارە: ٧٥ ژیاننامەی خاتوو ئەسمای کچی ئەبوبکری صەدیق.

٣- ژمارە: ٣٤٩ ژیاننامەی عەبدولڕەحمانی کوڕی ئەبوبکری صەدیق.

ب- پوختەی موسلیم ژمارە: ١٥٣٣.

١- ژمارە: ٤١ خاتوو عائیشە.

٢- ئەسماء بنت أبی بکر الصدیق/١٨٩.

٣- ١٢٣٧ قاسم بن محمد بن أبی بکر الصدیق.

١٧٣٠- عَنْ أَبِي بَكْرٍ (رَضِي اللهُ عَنْهُ) أَنَّهُ قَـالَ لِرَسُـولِ اللَّـهِ (صَـلَّى اللَّـهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ): عَلِّمْنِي دُعَاءً أَدْعُو بِهِ فِي صَلَاتِي {وَفِي بَيْتِي}. قَالَ: « قُلِ: اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَبِيرًا {وَفِي رِوَايَةٍ: كَثِيراً} وَلاَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ أَنْتَ، فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ

عِنْدِكَ، وَارْحَمْنِي، إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ». {الحديث ٦٨٠٩ = ٦٨٢٥ فتح الملهم + تجريد/١/٤٢٧، رقم: ٤٤٨ = ٨٣٤، ٧٣٨٨، ٦٣٢٦ فتح الباري}.[١٧٣٠]

ئەبوبەکری صەدیق (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: بە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) قوربان! نزایەکم فێربکە کە لە نوێژەکەما بیکەم، لە گێڕانەوەیەکی موسلیما، لە نوێژەکەماو لەماڵەوەم ئەو نزایە بخوێنم؟ فەرمووی: بڵێ: (اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيراً، وَلاَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ أَنْتَ، فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ، وَارْحَمْنِي، إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ:

خودایە! من زۆرو ستەمێکی گەلێ زۆرم لەخۆم کردووە، جگە لەتۆیش کەسی تر ڕادەی ئەوەی نییە کە لە گوناە خۆش ببێ، دەی بە لوتفو کەرەمی خۆت لێم خۆشبەو، سۆزو میهرەبانیم لەگەڵ بنوێنە، بەڕاستی ئەی خودایە! هەر خۆت تاوانبەخشو بەسۆزو میهرەبانیت). {تاج/١/٢٩١، ژمارە: ٥٦٦}.

جیاوازی ئەم ژمارەیە لە ژمارەی پێش خۆی، تەنیا ئەوەیە کە ژمارەی پێشوو لە ئەبو بەکرەوەیە، ژمارەی پاشین لە عبدڵڵای کوڕی عەمرەوەیە.

(١٤) باب التعوذ من شر الفتن وغيرها
پەناگرتن بەخودا لە شەڕی ئاژاوەکانو شتی تری خراپ

١٧٣١- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ يَدْعُو بِهَؤُلاَءِ الدَّعَوَاتِ: «اللَّهُمَّ فَإِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ النَّارِ، وَعَذَابِ النَّارِ، وَفِتْنَةِ الْقَبْرِ، وَعَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْغِنَى، وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْفَقْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَايَ بِمَاءِ الثَّلْجِ وَالْبَرَدِ، وَنَقِّ قَلْبِي مِنَ

[١٧٣٠] تجرید/١، ژمارە: ٤٤٨ = ٨٣٤ بخاری. پوختەی موسلیم/١، ژمارە: ٣٠٧ - ٦٨٠٩ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٩٧ رقم الباب/٩).

الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ، وَبَاعِدْ بَيْنِى وَبَيْنَ خَطَايَاىَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ اللَّهُمَّ فَإِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَالْهَرَمِ، وَالْمَأْثَمِ وَالْمَغْرَمِ». {الحديث: ٦٨١٠ = ٦٨٢٧ فم. تجريد البخارى بالكوردى/١، رقم: ٤٤٧ = ٨٣٢، ٨٣٣، ٢٣٩٧، ٦٣٦٨، ٦٣٧٥، ٦٣٧٦، ٦٣٧٧، ٧١٢٩. تحفة الأشراف: ١٦٩٨٨. ابن ماجة. دعاء: ٣٨٣٨. أبو داود. الصلاة: ٨٨٠} :[١٧٣١]

عائيشه (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (درووودی خودای لەسەر بێ) بەم وشانە نزای دەکرد، دەیفەرموو:

«اللَّهُمَّ فَإِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ النَّارِ، وَعَذَابِ النَّارِ، وَفِتْنَةِ الْقَبْرِ، وَعَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْغِنَى، وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْفَقْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَاىَ بِمَاءِ الثَّلْجِ وَالْبَرَدِ، وَنَقِّ قَلْبِى مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ، وَبَاعِدْ بَيْنِى وَبَيْنَ خَطَايَاىَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ اللَّهُمَّ فَإِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَالْهَرَمِ، وَالْمَأْثَمِ وَالْمَغْرَمِ»:

ئەی خودایە! پەنادەگرم بەتۆ لە بەلاو ئاژاوەی ئاگری دۆزەخو، لەسزای ئاگری دۆزەخو لە ئاژاوەی گۆڕو، لەسزای گۆڕو، لەشەڕی ئاژاوەی دەوڵەمەندیو، لەشەڕی ئاژاوەی هەژاری، پەنادەگرم بەتۆ لەشەڕی ئاژاوەی جەجاڵە کۆرەی هەلاتباز. خودایە! بەرەحمەتی خۆت گوناهەکانم بەئاوی بەفرو تەرزە بشۆرەوە، وەك چۆن شتێ بەئاوو بەئاوی بەفرو بە تەرزە بشۆردرێ تەواو پاك دەبێتەوە ئاوا، دڵم لەتاوان پاك بکەرەوە، وەك بلووری بێ گەردو بلووریی سپی، هەروا لەتاوان دوورم بخەرەوە وەك دووریی خۆرهەلاتو خۆرئاوا لەیەکرتی. ئەی خودایە! مـن پەنا دەگرم بەتۆ لە تەمەڵیو تەوەزەلیو، لە ئیفتادەیی کاتی

[١٧٣١] تجريد/١، ژمارە: ٤٤٧ = ٨٣٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩١٠ = ٦٨١٠ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٨٠ رقم الباب/٤٦).

پیریی‌و لـه گوناهبـاری‌و تاوانبـاری‌و، لـه‌باری ژێـر قـه‌رزاری‌و قـه‌رز كـوێری!).
{تاج/٥، زنجیره: ٧١، ژماره: ٥٠٦٤ – ئه‌و گوته حه‌دیسییانه‌ی كه بـه‌كاردەهێنرێن بۆ په‌ناگرتن به خودای گه‌وره}.

(١٥) باب التَّعوذ مِنَ العجز وَالكَسَلِ وَغَيْرِه

باسی پەناگرتن بە پەنای خودا لە شەڕی بێکارەیی و لەشەڕی تەمەڵی و شتی تری لەم بابەتە

١٧٣٢- عَنْ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْـهُ) قَـالَ: كَـانَ رَسُولُ اللَّـهِ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يَقُولُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَالْجُبْنِ وَالْهَـرَمِ وَالْبُخْـلِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ». {الحديث: ٦٨١٢ = ٦٨٢٩. تجريـد البخـارى بـالكوردى/٤، رقـم: ١٦٦٩ = ٤٧٠٧ فـتح البـارى، ٢٨٢٣، ٦٣٦٧، ٦٣٦٩، ٦٣٧١. أبو داود. الـصلاة: ١٥٤٠. نـسائى. اسْتِعاذة: ٥٤٦٧. تحفـة الأشـراف: ٨٣٧} :[١٧٣٢]

ئـەبو هـورەیرە (ڕەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: جـاران خۆشەویـست (دروودی خودای لەسەر بێ) لەکاتی پەناگرتن بـەخوادا دەیفـەرموو: «اللَّهُـمَّ إِنِّـي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَالْجُبْنِ وَالْهَرَمِ وَالْبُخْلِ، وَأَعُـوذُ بِـكَ مِـنْ عَـذَابِ الْقَبْـرِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ»:

واتـە: ئـەی خودایـە! پـەنادەگرم بـەتۆ لـە بێکـارەیی و تـەوەزەلی و، لـە ترسـنۆکی و، لـە کەفتـەکاریی کـاتی ئیختیـارییی و، لـە چـرووکی و ڕەزیلـی، وە پـەنادەگرم بـەتۆ لـە سزای نـاو گۆڕو، لـە گیرۆدەبوون و گرفتـار بـوون بەدەست فەرتەنـەو ئـاژاوەی ژیـان و مردنـەوە). {تـاج/٥، زنجیرە: ٧١، ژمـارە: ٥٠٦٦ — ئـەو گوتە حەدیثییانەی کە بەکار...} .

[١٧٣٢] تجریـد/٤، ژمـارە: ١٦٦٩ = ٤٧٠٧ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٥، ژمـارە: ١٩١١ = ٦٨١٢ شـیحا (بخاری رقم الکتاب/٨٠ رقم الباب/٣٨).

(١٦) باب في التعوذ من سوء القضاء ودرك الشقاء وغيره
پەناگرتن بەخودا لە چارەنووسی خراپو لە توشبوونی نەگبەتیو لەشتی تری خراپی لەم بارەتانە

١٧٣٣- عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ يَتَعَوَّذُ مِنْ سُوءِ الْقَضَاءِ، وَمِنْ دَرَكِ الشَّقَاءِ، وَمِنْ شَمَاتَةِ الأَعْدَاءِ، وَمِنْ جَهْدِ الْبَلاَءِ. (قَالَ عَمْرٌو فِى حَدِيثِهِ قَالَ سُفْيَانُ: أَشُكُّ أَنِّى زِدْتُ وَاحِدَةً مِنْهَا). {الحديث: ٦٨١٦ = ٦٨٣٣ فـم. تجريد البخاري بالكوردى/٥، رقم: ١٩٨٦ = ٦٣٤٧، ٦٦١٦. نسائى. إستعاذة: ٥٤٩١. تحفة الأشراف: ١٢٥٥٧}:[١٧٣٣]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: یاساو دەستووری پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) وابوو، گەلێ جار ئاوا پەنای دەگرت بەخودا، دەیفەرموو:

«اللَّهُمَّ إِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنَ دَرَكِ الشَّقَاءِ، وَمِنْ شَمَاتَةِ الأَعْدَاءِ، وَمِنْ جَهْدِ الْبَلاَءِ»:

واتە: ئەی خودایە! پەنادەگرم بە پەنای تۆ لە چارەنووسی خراپو، لە تووشبوونی نەگبەتیو، لە یەخەگرتنی چارە ڕەشیو، لە پێخۆشبوونو شادەکامی دوشمنانو ناحەزانو، لەبەڵای بڕسبڕ!).

ئەم فەرموودەیە ئیمامی موسلیم (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) لەدوو مامۆستای خۆیەوە دەیگێڕێتەوە، لە عەمری ئەلناقیدەوەو، لە زوهەیری کوڕی حەربەوە، ئەوانیش لەمامۆستای خۆیانەوە دەیگێڕنەوە کە سوفیانی کوڕی عویەینەیە، جا موسلیم دەفەرموێ: عەمر فەرمووی: وا دەزانم، کەشتە پەنا لێگیراوەکان سیان بوون، من یەکێکم بەهەڵە لێ پتر کردوونو بون بەچوار!).

[١٧٣٣] تجرید/٥، ژمارە: ١٩٨٦ = ٦٣٤٧ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩١٢ - ٦٨١٦ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٨٠ رقم الباب/٢٨).

{تـــاج/٥، زنجـــيره: ٧١، ژمـــاره: ٥٠٦٢ – ئـــەو گوتـــە حەديـــسييانە كـــە بـــەكاردەهێنرێن...} + {ريـــاض/٣، زنجـــيره: ٢٥٠، ژمـــاره: ١٤٧١ – نامـــەى نـــزاو پاڕانەوە}.

(١٧) باب ما يقُولُ عِندَ النَّوْمِ وأخذِ المَضجَعِ
گوتەى كاتى نووستنو ڕاكشان لەسەر جێ

١٧٣٤- عَنْ الْبَرَاءُ بْنُ عَازِبٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) قَالَ: «إِذَا أَخَذْتَ مَضْجَعَكَ، فَتَوَضَّأْ وُضُوءَكَ لِلصَّلاَةِ، ثُمَّ اضْطَجِعْ عَلَى شِقِّكَ الأيْمَنِ، ثُمَّ قُلِ: اللَّهُمَّ إِنِّى أَسْلَمْتُ وَجْهِى إِلَيْكَ، وَفَوَّضْتُ أَمْرِى إِلَيْكَ، وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِى إِلَيْكَ، رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ، لاَ مَلْجَأَ وَلاَ مَنْجَا مِنْكَ إِلاَّ إِلَيْكَ، آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِى أَنْزَلْتَ، وَبِنَبِيِّكَ الَّذِى أَرْسَلْتَ، وَاجْعَلْهُنَّ مِنْ آخِرِ كَلاَمِكَ، فَإِنْ مُتَّ مِنْ لَيْلَتِكَ مُتَّ وَأَنْتَ عَلَى الْفِطْرَةِ». قَالَ: فَرَدَّدْتُهُنَّ لأَسْتَذْكِرَهُنَّ، فَقُلْتُ: آمَنْتُ بِرَسُولِكَ الَّذِى أَرْسَلْتَ قَالَ: «قُلْ: آمَنْتُ بِنَبِيِّكَ الَّذِى أَرْسَلْتَ». {الحديث: ٦٨٢٠ = ٦٨٣٨ فم. تجريد البخارى بالكوردى/١، رقم: ١٧٨ = ٢٤٧، ٦٣١١، ٦٣١٣، ٦٣١٤، ٧٤٨٤. + ١٩٨٠ تجريد = ٦٣١٥ فتح البارى. أبو داود. أدب: ٥٠٤٦. ترمذى. دعوات: ٣٣٩٤. تحفة الأشراف: ١٧٦٣}:[١٧٣٤]

بـــەڕائى كـــوڕى عازيـــب (ڕەزاى خـــوداى لێ بـــێ) فـــەرمووى: پێغەمبـــەر (دروودى خوداى لەسەر بێ) فەرمووى: (كاتێ دەچيتە سەر نوێنى نووستنەكەت، دەستنوێژى تەواو بگرە، وەك بۆ نوێژ دەستنوێژ بگرى ئاواو، ئـەوجا لەسـەر لاى ڕاست ڕاكشێو بڵێ:

[١٧٣٤] تجريـد/١، ژمـارە: ١٧٨ - ٢٤٧ بخـارى. پوختـەى موسـليم/٥، ژمـارە: ١٨٩٦ - ٦٨٢٠ شـيحا (بخارى رقم الكتاب/٤ رقم الباب/٧٥).

(اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْلَمْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ، وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ، وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ، رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ، لاَ مَلْجَأَ وَلاَ مَنْجَا مِنْكَ إِلاَّ إِلَيْكَ، آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ، وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ):

خودایە! خۆم دایە دەستی تۆو کاری خۆم سپارد بەتۆ، پەنام هێناوە بۆ پەنای تۆو، پشتم بەستووە بەتۆ، هەروەك مەترسیم هەیە لە قارو سزای تۆ، ئومێدیشم قەوییە بە میهرەبانی تۆ، هیچ پەناو پاسارێ نییە لە قاروقین‌و خەشمی تۆ، مەگەر هەر لەلای خۆت هەبێ، پەنا هەر پەنای تۆیەو بەس، باوەڕم هەیە بەو نامە پیرۆزەی تۆ، کەخۆت ناردووتە خوارەوە، کە قورئانی گەورەیە، وە باوەڕیشم هەیە بەو پێغەمبەرەیشت کە خۆت رەوانەت کردووە بۆسەر بەرەی ئادەمیزادو بەرەی پەری!! کە حەزرەتی موحەممەدە).

ئەوجا فەرمووی (دروودی خودای لەسەر بێ): (جا ئەگەر لەپاش خوێندنی ئەم نزایە، دنیابوو، وارێکەوت لەو شەوەتدا بمریت، ئەوا ئیماندەر دەبەیت‌و، لەسەر ئایینی پاکی ئیسلام دەمریت، وە ئەم نزایە بکە بە کۆتایی قسەی ئەو شەوەت‌و، کە نزاکەت خوێند ئیتر قسەی ترمەکە، هەتا خەوت لێ دەکەوێ).

بەراء فەرمووی: (خەریکبووم نزاکە لەبەربکەم، کە بۆیم دووبارە کردەوە، لەجیاتی رستەی (وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ) گوتم: (وَرَسُولِكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ) کەچی حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) بۆی راست کردمەوەو فەرمووی: (نەء، وا مەڵێ ووشەکانی نزاکە لە خۆتەوە مەگۆڕەو رێك وەك خۆم پێتم گوت وابڵێ: (بِنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ). {تاج/٤، زنجیرە: ٨، ژمارە: ٤٢٧٠ — لەبارەی دەستوورو نەریت‌و دوعاو نزای نووستنەوە} + {ریاض/٢، زنجیرە: ١٢٧، ژمارە: ٨١٤} + {ریاض/٣، زنجیرە: ٢٤٩، ژمارە: ١٤٦٢ — گوتەی کاتی نووستن}.

١٧٣٥- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللَّهُ عَنْه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا أَوَى أَحَدُكُمْ إِلَى فِرَاشِهِ فَلْيَنْفُضْ فِرَاشَهُ بِدَاخِلَةِ إِزَارِهِ فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي مَا خَلَفَهُ عَلَيْهِ ثُمَّ يَقُولُ: بِاسْمِكَ رَبِّ وَضَعْتُ جَنْبِي وَبِكَ أَرْفَعُهُ إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَارْحَمْهَا وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ. (الحديث ٦٣٢٠ طرفه في: ٧٣٩٣):[١٧٣٥]

ئەبو هورەیرە (رەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: کاتێ یەکێ لەئێوە دمیەوێ بچێتە ناو نوێنەکەیەوە، بابەچمکی ناوەوەی جلەکەی، یا بە هەرشتێکی تر، نوێنەکەی بتەکێنێ، چونکە ئێوە نازانن کەلەپاش ئێوە نوێنەکە چی تری تێ دەچێ، لەوانەیە مارێ، یا دووپشکێ، یا گەزندەیێ، یا ئازارێکی تری تێ چووبێ، جا کە نوێنەکەی هەڵ تەکان ئەوجا بابڵێ: بِإسْمِكَ رَبِّي وَضَعْتُ جَنْبِي وَبِكَ أَرْفَعُهُ إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَارْحَمْهَا، وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظَها بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّلِحِينَ: ئەی پەروەردگارم! بە پیرۆزی ناوی پیرۆزی تۆ، تەنیشتی خۆم لەسەر ئەم نوێنە دادەنێم و دەخەوم، وە بەپشتی تۆ بەرزی دەکەمەوەو هەڵ دەسم لەخەو، خودایە: ئەگەر گیانم گل دەدەیتەوەو لەم خەوەدا گیانم دەکێشی، ئەوا بەڕەحمەتی خۆت رەحمی پێ بکە، وە ئەگەر بەرەڵای دەکەیتەوە و لەم خەوە خەبەرم دەکەیتەوە ئەوا بیپارێزە و بەوەی کە ئاگاداریی بەندە باشەکانی خۆتی پێ دەکەی ئاگاداری ئەویش بکە. (تاج/٨ ل/٣٦ ز/٨ ژ/٣ – دەستووری نزای نووستن).

ئەمەیش دەقی ژمارە: (١٩٠٠)ی پوختەی موسلیمە، بۆ ئەم فەرموودەیە:

[١٧٣٥] تجرید/٥، ژمارە: ١٩٨٢ = ٦٣٢٠ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٠٠ = ٦٨٣٠ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٨٠ رقم الباب/١٣).

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللّهِ (صَلَّى اللّهُ عَلَيهِ وَسَلَّمْ) قَالَ: «إِذَا أَوَى أَحَدُكُمْ إِلَى فِرَاشِهِ فَلْيَأْخُذْ دَاخِلَةَ إِزَارِهِ فَلْيَنْفُضْ بِهَا فِرَاشَهُ، وَلْيُسَمِّ اللَّهَ، فَإِنَّهُ لاَ يَعْلَمُ مَا خَلَفَهُ بَعْدَهُ عَلَى فِرَاشِهِ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَضْطَجِعَ، فَلْيَضْطَجِعْ عَلَى شِقِّهِ الأَيْمَنِ، وَلْيَقُلْ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبِّي، بِكَ وَضَعْتُ جَنْبِي، وَبِكَ أَرْفَعُهُ، إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَاغْفِرْ لَهَا، وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ». {الحديث: ٦٨٣٠ = ٦٨٤٨ فم. تجريد البخاري = مختصر صحيح البخاري/٥، رقم: ١٩٨٢ = ٦٣٢٠، ٧٣٩٣ فتح الباري. أبو داود. أدب: ٥٠٥٠ . تحفة الأشراف: ١٤٣٠٦}:

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (کاتێ یەکێ لەئێوە دەیەوێ بچێتە ناو نوێنەکەیەوە، با بە چمکی ناوەوەی جلەکەی، یا بەهەر شتێکی تر، نوێنەکەی بتەکێنێ، چونکە ئێوە نازانن کە لەپاش ئێوە نوێنەکە چی تری تێدەچێ، لەوانەیە مارێ، یا دووپشکێ، یا ئازارێکی تری تێ چووبێ، جا کەنوێنەکەی تەکان، ئەوجا بڵێ: بیسمیللاو ناوی خودا بهێنێ، کاتێ ویستی کە لەسەری رابکشێ، با لەسەر لای راست رابکشێو بڵێ:

(سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبِّي، بِكَ وَضَعْتُ جَنْبِي، وَبِكَ أَرْفَعُهُ، إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَاغْفِرْ لَهَا، وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ):

پاکیو پیرۆزی بۆ تۆیە ئەی خودایە! ئەی پەروەردگارم بە پیرۆزی ناوی پیرۆزی تۆ، تەنیشتی خۆم لەسەر ئەم نوێنە دادەنێمو دەخەوم، وە بەپشتی تۆ بەرزی دەکەمەوەو هەڵ دەستم لەخەو. خودایە! ئەگەر گیانم دەکێشیو گلی دەدەیتەوە لەلای خۆت لەم نووستنەمدا، ئەوا بە سۆزو میهرەبانی خۆت رەحمی پێ بکەو سۆزو میهری لەگەڵ بنوێنە، وە ئەگەر بەرەڵای دەکەیتەوەو لەم خەوە خەبەرم دەکەیتەوە ئەوا بیپارێزەو، بەوەی کە ئاگاداری بەندە باشەکانی خۆتی

پێ دەکەیت، ئاگاداریی ئەویشی پێ بکە). {تاج/٤، زنجیرە: ٨، ژمارە: ٤٢٧٧ — دوعاو نزای نوستن} + {ریاض/٣، زنجیرە: ٢٤٩، ژمارە: ١٤٦٠ — گوتەی کاتی نووستن}.

(١٨) باب التّعوذ مِنْ شَرّ مَا عَمِلَ وَمِن شَرّ مَا لَمْ يَعْمَل
پەناگرتن بە پەنای خودا لە زیانی کردەوەی خۆتو لە شەڕی کردەوەی کەسێکی تر

١٧٣٦- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْكَ أَنَبْتُ وَبِكَ خَاصَمْتُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِعِزَّتِكَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَنْ تُضِلَّنِي أَنْتَ الْحَيُّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَالْجِنُّ وَالْإِنْسُ يَمُوتُونَ. (الحديث ٧٣٨٤ — طرفه في: رقم/١٦٩٧ تجريد = ٤٨٤٨ فتح الباري = بەرگی/٤ ل/٤٢٩): [١٧٣٦]

ئیبنو عەباس -ڕەزای خوا لەخۆیو بابی- فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (پەنا دەگرم بەعیزەتو گەورەیی تۆ خودایە، تۆ نەمریو نامری، بەڵام جنۆکەو مرۆڤ دەمرن).

١٧٣٧- عَنْ أَبِي مُوسَى الأَشْعَرِيِّ: عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّمْ): أَنَّهُ كَانَ يَدْعُو بِهَذَا الدُّعَاءِ: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي خَطِيئَتِي، وَجَهْلِي، وَإِسْرَافِي فِي أَمْرِي، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي جِدِّي وَهَزْلِي، وَخَطَئِي وَعَمْدِي، وَكُلُّ ذَلِكَ عِنْدِي، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ، وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ». {الحديث: ٦٨٣٩ = ٦٨٥٧ فم.

[١٧٣٦] تجرید/٥، ژمارە: ٢١٢٧ = ٧٣٨٤ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨٦٦ = ٦٨٣٧ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٩٧ رقم الباب/٧).

تجريد البخاري = مختصر صحيح البخاري بالكوردي/٥، رقم: ١٩٩١ = ٦٣٩٨ فتح الباري = ١٦٤١ تجريد = ٤٥٢٢ فتح الباري}:[١٧٣٧]

ئەبو مووسای ئەشعەری (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) جاران ئەم نزایەی دەكردو دەیفەرموو:

«اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي خَطِيئَتِي، وَجَهْلِي، وَإِسْرَافِي فِي أَمْرِي، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي جِدِّي وَهَزْلِي، وَخَطَئِي وَعَمْدِي، وَكُلُّ ذَلِكَ عِنْدِي، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ، وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»:

واتە: ئەی خودایە! ئەی پەروەردگاری گەورەم! لێم خۆشبە، خۆشبە لە تاوانم، لە نادانیو نەفامیم، لە زیادە ڕەویمو پێلێهەڵبڕینم لە هەموو كارێكما، لەوەی كەتۆ باشتری دەزانی لەمن، خودایە! تاوانەكانم هەموو بپۆشە، چ هی بەڕاستیم بێ، چ هی بەگاڵتەمەوە بێ، چ هی هەڵەو نەزانیم بێ، چ هی ئەنقەس بێ، وە ئەم جۆرە تاوانەیشم هەموو هەن! ئەی خودایە! تاوانی كۆنو نوێم هەموو بپۆشە وە تاوانی نهێنیو ئاشكرام بپۆشە، ئەو تاوانانەیشم بپۆشە كەتۆ خۆت باشتر لێی دەزانیت، پێشخستنو پاشخستن هەر بەدەستی خۆتە، پێشخەرو پاشخەر هەر تۆی، وە هەموو شتێ بۆ تۆ ئاسانە، تۆ دەستەڵاتی هەموو شتێكت هەیەو هیچ شتێ لەچنگی تۆ قوتار نابێو هیچ شتێ لەدەستی تۆ دەرناچێ). {تاج/٥، زنجیرە: ٧٠، ژمارە: ٥٠٤٢ — نزایێ كە خێرو خۆشی جیهانی تیادا بێ} + {ریاض/٣، زنجیرە: ٢٤٤، ژمارە: ١٤٢٤}.

[١٧٣٧] مختصر صحيح البخاري - الترجمة الكوردية/٥، ژمارە: ١٩٩١ = ٦٣٩٨ بخاری. مختصر صحيح مسلم = پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨٦٨ = ٦٨٣٩ ترقيم وتخريج صحيح مسلم من قبل الشيخ خليل مأمون شيحا (بخاری رقم الكتاب/٨٠ رقم الباب/٦٠).

١٧٣٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللّهُ عَلَيـهِ وَسَلَمْ) كَانَ يَقُولُ: «لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ، أَعَزَّ جُنْدَهُ، وَنَصرَ عَبْدَهُ، وَغَلَبَ الأَحْزَابَ وَحْدَهُ، فَلاَ شَيْءَ بَعْدَهُ». {الحديث: ٦٨٤٨ = ٦٨٦٦ فم. تجريد البخاري بالكوردی/٤، رقم: ١٥٥٢ = ٤١١٤ فتح الباري}:[١٧٣٨]

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: دەستووری پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) وابوو بەزۆری دەیفەرموو:
(لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ أَعَزَّ جُنْدَهُ وَنَصَرَ عَبْدَهُ وَغَلَبَ الأَحْزَابَ وَحْدَهُ فَلاَ شَيْءَ بَعْدَهُ). واتە:

هەر خودا خۆی خودایەو بەس، لەشکری خۆی لەرۆژی گەلە کۆمەکەدا، کە ناسراوە بەرۆژی ئەحزاب سەرخست، بەندەکەی خۆی کە موحەممەدی کوڕی عەبدوڵڵایە، کە پێغەمبەری خودایە سەرخست، بەتەنها خۆی لەشکری ئەحزابی بەزاندو تێك‌و پێکی شکاند، کە ناسراوە بە غەزای خەندەق، خۆی نەبێ هەموو شتێ هیچ‌و پووچە، بێجگە لەخۆی هەمووشتێ بوونی نەبوونە). {تاج/٤، زنجیرە: ٨٨، ژمارە: ٤٦٠٣ — غەزای خەندەق}.

(١٩) باب التَّسبيح أَوَّلَ النَّهَارِ وَعِنْدَ النَّوْمِ
سوبحانەڵڵاکردن لەسەرەتای ڕۆژەوەو لە کاتی نووستندا

١٧٣٩- عَنِ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبْ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): أَنَّ فَاطِمَةَ (رَضِـيَ اللهُ عَنْهـا) اشْتَكَتْ مَا تَلْقَى مِنَ الرَّحَى فِي يَدِهَا، وَأَتَى النَّبِـيَّ (صَلَّى اللّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) سَبْيٌ، فَانْطَلَقَتْ فَلَمْ تَجِدْهُ، وَلَقِيَتْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها)، فَأَخْبَرَتْهَا، فَلَمَّا جَاءَ النَّبِيُّ

[١٧٣٨] تجرید/٤، ژمارە: ١٥٥٢ = ٤١١٤ بخاری. پوختەی موسلیم - مختصر صحیح مسلم/٥، ژمارە: ١٨٩٢ = ٦٨٤٨ تخریج وترقیم لصحیح مسلم. (بخاری رقم الکتاب/٦٤ رقم الباب/٢٩).

(صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) أَخْبَرَتْهُ عَائِشَةُ بِمَجِيءِ فَاطِمَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) إِلَيْهَا. فَجَاءَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) إِلَيْنا، وَقَدْ أَخَذْنا مَضَاجِعَنا، فَذَهَبْنا نَقُومُ، فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ): «عَلَى مَكَانِكُمَا». فَقَعَدَ بَيْنَنَا، حَتَّى وَجَدْتُ بَرْدَ قَدَمِهِ عَلَى صَدْرِي، وَقَالَ: «أَلاَ أُعَلِّمُكُمَا خَيْرًا مِمَّا سَأَلْتُمَا؟ إِذَا أَخَذْتُمَا مَضَاجِعَكُمَا؟ أَنْ تُكَبِّرَا اللَّهَ أَرْبَعًا وَثَلاَثِينَ، وَتُسَبِّحَاهُ ثَلاَثًا وَثَلاَثِينَ، وَتَحْمَدَاهُ ثَلاَثًا وَثَلاَثِينَ، فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمَا مِنْ خَادِمٍ». وَزَادَ فِي أخرى: قَالَ عَلِيٌّ: مَا تَرَكْتُهُ مُنْذُ سَمِعْتُهُ مِنَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ). قِيلَ لَهُ: وَلاَ لَيْلَةَ صِفِّينَ؟ قَالَ: وَلاَ لَيْلَةَ صِفِّينِ). {الحديث: ٦٨٥٣، ٦٨٥٥ = ٦٨٧٣ فم. تجريد البخاري بالكوردي/٤، رقم: ١٤٦٢ = ٣٧٠٥، ٣١١٣، ٥٣٦١، ٥٣٦٢، ٦٣١٨. أبو اود. أدب: ٥٠٦٢} :[١٧٣٩]

پێشەوا عەلی کوڕی ئەبو طالیب (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: فاطیمە (ڕەزای خودای لێ بێ) تەنیا باڵ بوو، هەرخۆی ئیش‌و کاری ناوماڵی دەکرد، سکاڵای بوو لەدەست شت هاڕین بە دەستاڕ، ناولەپی دەستاڕ بردبووی، ئەوەندەی دەستاڕ کردبوو جا کۆمەڵێ ژنی دیلی بەتاڵان گیراوی جەنگیان هێنا بۆ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فاتیمە بە ئومێدی ئەوەی کە باوکی لەوژنە دیلانە، کارەکەرێکی پێ بدا، هەتا لەماڵەوە بۆ ئیش‌و کار یاریدەی بدا، چوو بۆلای باوکی، بەڵام باوکی لەماڵ نەبوو، عائیشەی زڕدایکی لەماڵ بوو، عەرزی ئەوی کرد کە بۆ شتێ واهاتووە، کاتێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) تەشریفی هاتەوە، عائیشە داخوازییەکەی فاطیمەی پێ گوت، عەرزی دەکا کە فاتیمەی کچت هاتبوو بۆلات بۆ ئیشێکی ئاوەها، داوای کارەکەرێکی لێ دەکردیت، بەڵام تۆ لەماڵ نەبووی!

[١٧٣٩] تجرید البخاری بالکوردی/٤، ژمارە: ١٤٦٢ = ٣٧٠٥ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨٩٥ - ٦٨٥٣ ترقیم شیحا لصحیح مسلم (بخاری رقم الکتاب/٦٢ رقم الباب/٩).

پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) تەشریفی هات بۆلامان، لەوکاتەدا ئێمە راکشابووین، دەمانویست بخەوین، من ویستم کە لەبەری هەڵسم، فەرمووی (دروودی خودای لەسەر بێ): (لە جێگەی خۆتان مەجووڵێن). جا لەبەینی من و لەبەینی فاطیمەی کچیدا دانیشت، تەنانەت هەستم کرد بە فێنکایی قاچەکانی، کە دەکەوتن لە سینگم. فەرمووی: (ئەدیی با شتێکتان فێربکەم، زۆر لەوە باشترە کەئێوە داوایتان لەمن کردووە! ئەویش ئەمەیە: کاتێ کە راکشان لەسەر نوێنەکانتان بۆ خەوتن، سیی و چوار جار ئەڵلاهو ئەکبەر بکەن و سیی و سێ جار سوبحانەڵلا بکەن و سیی و سێ جار بڵێن (الحمد لله) ئەمە زۆر باشترە بۆ ئێوە لە کارەکەرو نۆکەر!).

لە گێڕانەوەی (٦٨٥٥مسلم)دا ئەمەی پترە: عەلی فەرمووی: ئەوەتی ئەم فەرموودەیەی پێغەمبەرم بیستووە، لەپێش نووستندا ئەم وشانەم تەرك نەکردووە. گوترا بە عەلی: ئایا لەشەوی شەڕی صەففینیشدا، لەو نەبەردە قورس و گرانەیشدا، ئەم وشانەت واز لێ نەهێناوە؟ فەرمووی: بەڵێ، تەنانەت لەشەوی نەبەردی صەففینیشدا ئەم ویردانەم تەرك نەکردووە. {ریاض/٣، زنجیرە: ٢٤٩، ژمارە: ١٤٥٩}.

روونکردنەوە:

١- شەوی صەففین، یەکێکە لە نەبەردە خوێناوییەکانی نێوانی موسوڵمانان، کە لەپاش جەنگی جەمەل، لەبەینی لەشکری ئیمامی عەلی و لەشکری موعاوییەدا روویدا، صەففین جێگەیەکە لەنزیك روباری فوراتەوە، دەوری شەش حەوت مانگ لەوێ شەڕ بوو لەنێوانی لەشکری عەلی و لەنێوانی لەشکری موعاوییەدا، لەسەر فەرمایشتی ئیبنو کەثیر لە (البدایة والنهایة)دا، حەفتا

هەزار كەس كوژراوە، چلو پێنج هەزار لە خەڵكی شامو بیستو پێنج هەزار لەخەڵكی عێراق.

٢- بەبۆنەی ئەم دەستارِ كردنەی حەزرەتی فاتیمە، كە دەستی زامار بووە، دەڵێم زۆر منداڵ بووم، لەدەوروبەری جزمی (تبارَك)دا بووم، لە گوندی خۆمان لەبرایماوە، كات كۆتایی وەرزی بەهار بوو، رۆژێ هەرەوەز بوو، بۆ دەسكەنەی شكارتەی نۆكی ماڵی مەلای دێكەمان، كەناوی مامۆستا مەلا موحەممەدی تاڵ بوو، ماڵی مامۆستا خۆیانو كۆمەڵێ كچی دێكە، لەگەڵ پێنج شەش قوتابی وردیلەدا، چووین بۆ دەسكەنەی نۆكی ماڵی مامۆستا مەلا موحەممەد، كە لەبەری سێدارەبوو، دەستمان كرد بە دەسكەنە كردن، كچەكان بەجیا، منداڵەكان بەجیا، مامۆستاو مامۆستا ژنیش كەناوی ئامینە خان بوو، سەرپەرشتی كارەكەیان دەكرد!!

مامۆستا ژن ئامینە خان هات بۆلام، بەسەر سامییەوە گوتی: ئەیرِۆ! نوری ئەوە چییە بەدەستتەوە؟ ئەوە خوێنە؟ ئادەی دەستت بێنە. كە تەماشایكرد هەردوو بەری لەپم تلۆقیان كردووەو بەهۆی سوێریو زبری لاسكی نۆكەكەوە خوێنیان لێ دەتكێ، بەڵام من واماندوو شەكەتم، بەباشی هەست بەكارەكە ناكەم، دیارە لەوەیش دەترسام كە باوەرِم پێ نەكەن!

مامۆستا ژن ئامینە خان، بانگی مامۆستای كرد: مەلا! مەلا! وەرە بزانە دەستی نووری دەسكەنەكە چی لێكردووە؟ جا ئێوارێ چی بەمام فارس بڵێین؟!

مامۆستا مەلا موحەممەد (رەحمەتی خودای لێ بێ) هەندێ خۆڵە سوورەی بەچمكی مەندیلەكەی بێژایەوەو دەستەكانمی بەو تەپو تۆزە برژاندەوەو فەرمووی: (واز لەدەسكەنە بهێنە، بچۆ بێشكەی كورِەكە راژەنە) مامۆستا ژن ئەنوەری كورِی لە بێشكەكەدا تێركرد لە شیرو ئەوجا منیش دەستم كرد

بەراژمندنیو هەردوكمان خەومان لێ كەوت، جا بۆئەوەی كە زامو تلۆقەكانی دەستەكانم زۆر زەقو بەرچاوی نەبن، هەردوو دەستمو سەرمیان گرتە خەنە!!

چونكە گەرچی بێ دایك بوومو زۆر بەمندالّی دایكم مردبوو، تەنانەت سەبارەت بە مەرگی دایكم هیچم لەبیر نییە، بەلاّم چوار خوشكم هەبوو، هەر چواریان لەمن گەورەتر بوون، لەبەرئەوەی كە قورئان خوێنیش بوومو قوتابی ئایینی بووم زۆر ناسكو نازدار بووم، شەوو رۆژ بە باوەشو بە كۆڵیانەوە بووم! زۆریان خۆش دەویستم، هەتا چوومە فەقێیەتیش قژێكی جوانم هەبوو، حەفتەی جارێ دەیانگرتە خەنە بۆم، ئەگەر ماوەیێ سەرم نەگرتایەتە خەنە سەرم دەئێشا!! ئەو چوار خوشكەم كە لەدایكو باوكی خۆم بوون، ناویان: فاطیمەو عائیشەو خاوەرو حەبیبە بوو.

مالّی مامۆستا، كە لەبنكردو ئالّیشەوە هاتبوون بۆ دێی ئێمە، برێتی بوون لە:

١- مامۆستا مەلا موحەممەدی تالّ، لە بنەڕەتدا ئێرانی بوو.

٢- مامۆستا ژنە ئامینە خان، ژنێكی زۆر خانو مان بوو.

٣- حەلاوە خانی دایكی ئامینە خان كە خەسووی مامۆستا بوو، حەلاوە خان سەیید بوو.

٤- نووری برای ئامیینە خان لە تەمەنی منابوو.

٥- مەلا فاطیمە خانی خوشكی ئامینە خان، گەورە كچ بوو.

٦- كوڕەكەی مامۆستا كەوا دەزانم ناوی ئەنوەر بوو نۆبەرەیان بوو!

چەند یادگارێ هی ئەو رۆژگارە: ئێمە هەشت نۆ منالّی دێكە بووین، زۆرتر كە مامۆستای تالّ، لەمالّ نەبوایە، یا ئیشێ، كارێكی تری ببوایە، مەلا فاتم دەرسو وانەكانی پێمان رەوان دەكرد، من یەكەم جار دەرپێم بۆكرا نەم دەزانی

بەندەخوێنەکەی ببەستم مەلا فاطم بۆی دەبەستم. گەلێ جار کە هارو هاجیمان دەکــردو جزمــی یــەکتریمان دەدڕانــد، یادەمــان شــاردەوە، هــەتا مامۆســتا لەخاوەنەکـەی بـدات، فاطمـە خـان لەسـەر پـێ ریـزی دەکـردین‌و لـەپمان درێـژ دەکـرد، ئـەویش یـەکی سـەرو چـەند شـوولکی دەمـاڵی بـەناو لـەپمانا، تەنانـەت لـەنوری بـرای خۆشـی مدا، کـە نـوری بـرای هـەتیویش بـوو، بـەڵام کـە سـەرە دەگەیشتە سـەرمن، لـەمنی نـەدەدا، مناڵەکان رەخنـەیان لێ دەگـرت‌و دەیـانگوت: بۆچی لەنوری نادەی لەهەمووما‌ن هاروهاجترە؟ دەیگوت: ئـاخر نـوری بـێ دایکە گوناهە!!

کاتێ گەیشتمە مریشکە رەشە، مریشکێکی گەورەی چاکی پەڕ لەپێی رەشم برد بۆ مامۆستا مەلا فاطمە خان لەگەڵ هەندێ هەناردا!

لە مامۆستاکانمدا، دوو کـچیان تیـادا بـوو، خـودا لەهـەردوو دنیـادا چاکەی هەردوکیان بداتەوە، دەرسی قورئانی زۆرم لـە خزمـەتیانا خوێنـدووە، یـەکێکیان ئەم مەلا فاطمەیە بوو، ئەوی تریشیان مەلا سەعدەی کچی مامۆستا مـەلا عـەلی سـەرزەل بـوو، کەشـووی کـرد بـە مامۆسـتا مـەلا موحەممـەدی کـانی رۆشـنایی، لەکۆتایی تەمەنیدا مەلای مزگەوتی عەبدوڵڵا لوطفی بوو. خوا لێی خۆشبێ.

لەنووسینی ئـەم یادگارانـەدا، مامۆسـتای حـاڵی (مفتـی الـدّیَارِ الـسُّعُودِیّة)م کـردووە بەسـەر مەشق، کـە لەکـەناڵی ئیقرەئـەوە، باسـی منـاڵیی خـۆیی دەکـرد، فەرمووی:

(مناڵێکی ژیر بووم، تازە خەریکبووم لەشـت حـاڵی بـبم، بـاوکم مەلایـەکی سـەلەفی زۆر تونـدڕەو بـوو، منـیش کەمـە کەمـە دەچـووم لـەملاولا، گـوێم لـە تیلاوەتی عەبدولفـەتاح شەعـشەعی‌و مەنـشاوی دەگـرت‌و وەك ئـەوان بـە مـەقام قورئانم دەخوێندو لە کۆتاییدا (صَدَقَ اللّـهُ العَظِـیمَ)م دەکـرد، جـا بـاوکم بەمـەی

زانی، زۆری پێ ناخۆش بوو، رۆژێ لەلای سەرووی قادرمەیەکی چەند پلەییەوە راوەستابووم، باوکم تەحقیقی ئەوەی لێم کرد، کەڕاستە من هەڵەی وا دەکەم، منیش حەزم نەکرد کە درۆی لە خزمەتدا بکەم، راستیەکەم عەرزیکرد، ئەویش لەسەرئەوە کە یەك شەقی مزری تێهەڵدام بە قادرمەکانا هەتا خوارەوە خلۆر بومەوە!).

فەرمووی: (دراوسێیەکمان هەبوو، دیوارێ لە بەینمانا بوو، رادیۆیەکی هەبوو، دەیخستە سەر قاهیرە، باوکم لەماڵی خۆمانەوە گوێی دەنا بە دیوارەکەوەو گوێی لە قورئان خوێنە میسرییەکان دەگرت، بەرە بەرە کاریان تێ کرد، دراوسێکەمان کە بەمەی زانی، هاتە خزمەتی باوکم، عەرزیکرد: ئەگەر دەفەرمووی رادیۆکەت بۆ دەهێنم، ئەگەر دەفەرمووی ئەوا دەیشکێنم؟! باوکم فەرمووی: نەبۆمی بهێنەو نە بیشکێنە!). {بڕوانە: ژمارە: ١٧٥٨، لە زنجیرە: ١٣٣٩دا، کە لەپێشەوە رابورد}.

ئەی خودای میهرەبان! ئەی پەروەردگاری گەورەو سەروەرم! تۆ خۆت باش باش ئاگاداری، کەمن لەو دەسکەنەی نۆکەوە هەتا ئەمڕۆ، کەتەواو پیربووم‌و سەرو ریشم بوون بەکولووی بەفر، چەندە تووشی ماندوویی‌و نارەحەتی‌و زەحمەت‌و ئەرك بووم، لە پێناوی خزمەتی ئەم ئایینە پیرۆزەی تۆدا، بگرە زۆر جارانیش لەم پێناوەدا، تووشی تانەو تەشەرو گەڕو تەشقەڵەی نەفامانی ئەم‌و ئەویش بووم!!

دەی پەروەردگارا! بە رەحمەتی خۆت، ئەم ئەرك‌و خزمەتەم لێ قەبووڵ بفەرموو، بیکە بە مایەی سەر بەرزیی‌و خێرو بێرو رەحمەتی دین‌و دونیا، بۆ خۆم‌و بۆ باوك‌و دایکم‌و بۆ حاجی مەلا زەکیەی هاوسەرم، بۆ خۆمان‌و بۆ منداڵمان‌و بۆ منداڵی منداڵمان‌و بۆ مامۆستاو فەقێکانمان‌و بۆوەچەو نەوەکانمان‌و

بـۆ هـەموو موسـوڵمانێ، کـە خێـر لـەم کتێبانـە دەبینـێ، یـا بەهـەر شـێوەیێ خزمـەتیان دەکـا، خودایـە! ئـەم کتێبـە پیرۆزانـەی کـەمن خزمـەتم کـردوون‌و تەرجەمـەم کـردوون، وەك ئەصـڵەکەیان بکـەیت بـە سەرچـاوەیەکی گـەورەی رەحمەت‌و بەهرەی هەردوو جیهان لە وڵاتا!

ئامین. یا أَرْحَـمَ الـرَّحمين، وَصَـلَّى اللّـهُ تَعَـالَى عَلَـى سَـيِّدِنَا مُحمـد وَآلِـهِ وَصَـحْبِهِ أَجْمَعين، وَمَنْ تَبِعَهُ بِإِحْسَانٍ إِلَى يَوْمِ الدين. وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ العَالمين.

هەزار ڕەحمەت لە گۆڕو گیانی ئەحمەد هەردی کە دەڵێ:

بەسەرسامی، لەسەر لووتکەی بڵندی (پیری) وەستاوم

شەریتی عەمری رابردووم، وەکوو خەو دیّتە بەرچاوم

ئەمەیش گێڕانەوەیەکی تری ئەم فەرموودەیە، ژمارە (٥٧٤)ی بلوغ المرام:

وَعَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ (رَضِيَ اَللَّهُ عَنْهَا): {أَنَّ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا اَلسَّلَامُ أَوْصَـتْ أَنْ يُغَسِّلَهَا عَلِيٌّ رَضِيَ اَللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ} رَوَاهُ اَلدَّارَقُطْنِيُّ.

{دار قطنی/١٢/٧٩/٢}:

ئـەسمائی کـچی عومـەیس (رەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: حـەزرەتی فاطیمەی کچی پێغەمبـەری خـودا کـە هاوسـەری عـەلی کوڕی ئـەبو طالیـب بـوو (دروودی خودا لەسەر پێغەمبەرو رەزای خودا لەوان بێ) راسپێری کرد بۆ عـەلی مێـردی، کاتـێ فاطیمـە دەمـرێ، عـەلی تەرمەکـەی بـشۆرێ، وە عـەلیش وایکـردو راسپێرییەکەی فاطیمەی بەجێ هێنا.

روونكردنەوە:

١- فاطیمـەی زەهـراء (رەزای خـودای لێ بـێ) كـچی حـەزرەتی پێغەمبـەرە (دروودی خـودا لەسـەر پێغەمبـەرو رەزای خـودا لەهـەموو منـاڵو هاوسـەرو هاوەڵانو شوێنكەوتوانو پەیڕەوانی بێ. ئامین خودایە!)

فاطیمە هاوسەری پێشەوا عەلیە، یەكەم هاوسەریەتی، بەكچی شووی پـێ كـردووە، هـەر ئـەو شـووەی كـردووە، هـەتا مـا ژنـی عـەلی بـوو، كـەمرد عـەلی تەرمەكەی شۆرد، عەلی ژنی تری بەسـەر نـەهێنا، عـەلی لـەپاش مـەرگی فاطیمـە ژنی تری هێناوە.

فاطیمە دایكی حەسەنو حوسەینە، نەنكـە گـەورەی هـەموو سـەیدەكانە، چونكە حەسەنو حوسەین باپیرە گەورەی هەموو سەیدەكانن. نەوەی پێغەمبەر (دروودی خودا لەسـەر پێغەمبـەرو نـەوەو وەچـەی پیرۆزی بـێ) هـەر لەڕێگـەی فاطیمەوە ماون، لەمناڵەكانی تریەوە، نەوەو وەچەی پێغەمبەر نـەماون، بـەپێی تەمـەن، كـچەكانی پێغەمبـەر (دروودی خـودای گـەورە لەسـەر پێغەمبـەرو كـچە پاكیزەكانی بێ) ئەمانەن:

١- زەینـــەب، لەخەدیجـەی كـچی خوومیلیـدە، كـە یەكـەم هاوسـەری پێغەمبەر بوو، زەینەب یەكەم كچی پێغەمبەر بوو، یەكەم كچی پێغەمبەر بـووە كەشووی كردووە، شووی كرد بە ئەبولعاصی كوڕی رەبیع، كەپووورزای خۆی بـوو، كوڕی هالەی كچی خوومیلید بوو، كەخوشـكی خەدیجەی دایكی زەینەبـە لەگـەڵ پێغەمبـەردا، لەمەككـەوە كۆچـی كـرد بـۆ مەدینـە، بـەڵام مێردەكـەی لەمەككـە مایـەوەو موسـوڵمان نـەبوو، كاتـێ ئـەبولعاص موسـوڵمان بـوو، پێغەمبـەر بـەبێ مارەبڕینی تازە، زەینەبی دایەوە پێی، زەینـەب لـە ئـەبولعاص كـچێكو كـوڕێكی بوو، كوڕەكە ناوی عەلی بوو، بەگەنجی مرد، ئـەم عـەلی كـوڕی زەینەبـە، لـەرۆژی

رزگارکردنی مەککەدا، کە لەمێژوودا ناسراوە بە (فەتحی مەککە) لەپاشکۆی پێغەمبەرەوە سوار بوو بوو، زەینەب کچێکیشی هەبوو، ناوی ئومامە بوو، ئەو کچەزایەی پێغەمبەر بوو، کەجاروبار لەنوێژدا دەیکردە قەڵادۆشکانی، کاتێ فاطیمەی پووری مرد، ئومامە شووی کرد بەعەلی کوڕی ئەبو تالیب، خاتوو ئومامە کوڕێکی لەعەلی بوو، ناوی موحەممەد بوو، ساڵی هەشتی کۆچی زەینەب بەمەرگی خودا مرد، ئوم عەتیەو چەند ژنێکی تر شۆردیان، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) خۆی سەرپەرشتی شۆردنەکەیی کرد، کراسەکەی خۆی هەڵدا بۆ ژنە مردوو شۆرەکان، کە لەژێر کفنەکەوە، لەسەر گۆشتەوە بیکەنە بەری، ئەوانیش وایان کرد، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ئامادەی شۆردنو کفن کردنی تەرمی ئوم کولثوومی کچیشی بووە، وەخۆی پارچە پارچە کفنەکەی ئوم کولثوومی هەڵ دەدا بۆیان، لەسەر ئەم شێوەیە:

لەیلای کچی قائیفی ئەل – ثەقەفییە، فەرمووی: ئوم کولثوومی کچی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) کە کۆچی دوایی کرد، خۆم یەکێك بووم لەو ژنانەی کە دەیان شۆرد، پێغەمبەر خۆی لەلای دەرگاکە دانیشتبوو، کفنەکەی ئوم کولثوومی پێ بوو، پارچە پارچە دەیدایە دەستمان: لەپێش پێشا کراسەکەی دایە دەستمان، ئینجا سەرکراس، ئینجا سەرپۆش، ئینجا سەردەریی، لەپاش ئەمانە هەموو چەرچەفێکی ئاودامانیان لەتەرمەکەیەوە پێچا، ئوم کولثووم کە روقیەی خوشکی مرد، شووی کرد بەئیمامی عوثمان، ئەویش لەساڵی نۆی کۆچیدا لەلای عوثمان مرد. زەینەب لەپێش بیعثەت (ناردنی پێغەمبەر)دا بە دە ساڵ لەدایك بووە، نزیکەی (٣٠) سی ساڵ ژیاوە). {بڕوانە: ژمارە: ٥٦٦ لە بلوغ المرام}.

٢- **روقيـه**، سـالّی (٣٣) سـیی‌و سێ لەتەمـەنی پێغەمبـەر روقیـە لـەدایك بووە، واتە (٧) بەحەوت ساڵ لەپێش بوونی پێغەمبـەر، بـە پێغەمبـەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لە دایك بووە. هاوسەری ئیمامی عوثمان بوو، عوثمان لەپێشا کۆچی پێ کرد بۆ حەبەشە، منالێکی لە عوثمان بوو ناوی عەبدوڵلا بووو، روقیە زۆر جوان بـوو، دوو کۆچی کـردووە، لەغـەزای بـەدردا کۆچی دوایـی کـردووە، نزیکەی بیست سالێ ژیاوە، دووەم کچی پێغەمبەر بووە.

٣- **ئوم کولثووم** (رەزای خودای لێ بێ) لـەپاش مـەرگی روقیـەی خوشکی، سالّی (٣) سێی کۆچی شووی کرد بە عوثمان، لەسالّی نـۆی کۆچـی لـەلای عوثمـان مەرگ بوو بەمیوانی، مندالّی نەبوو لێی.

٤- **فـاطیمـەی زەهـراء**، راجیـایی سـەبارەت بەسـالّی لـەدایکبوونی هەیـە، هەندێ دەڵێن: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) تەمـەنی چل‌و یـەك سـاڵ بووە، کەفاطیمە لەدایك بووە، هەنێ تر دەفەرموون: تەمـەنی (٣٥) سـیی‌و پێـنج ساڵ بووە، کەفاطیمە لەدایك بووە، دیارە کەفاطیمەو بـراو خوشـکەکانی، بێجگـە لـە ئیبراهیمیـان، هـەموویان لەدایکـە خەدیجـە بـوون، کـە یەکـەم هاوسـەری پێغەمبـەر بـووە، فاطیمـە شـووی کـرد بەعـەلی تەمـەنی (١٥) پـازدە سـاڵ بـوو، لـەپاش مـەرگی پێغەمبــەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) بەشـەش مـانگ فاطیمەیش دەمرێ. لەئیمامی عـەلی (٣) سێ کـوڕی بـووە: حەسـەن‌و حوسـەین‌و موحـسین، موحـسینیان بـەمنالّی دەمـرێ، هـەروا (٢) دوو کچیـشی لێـی دەبـێ کەبریتین لە زەینەب‌و ئوم کولثووم.

(٢٠) باب إستحباب الدُعَاء عِنْدَ صياحِ الدِّيك
نزاو پاڕانەوە، لە کاتی کەڵەشێرخوێندندا سوننەتە

١٧٤٠- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) قَالَ: «إِذَا سَمِعْتُمْ صِيَاحَ الدِّيَكَةِ، فَاسْأَلُوا اللَّهَ تَعَالَى مِنْ فَضْلِهِ فَإِنَّهَا رَأَتْ مَلَكًا، وَإِذَا سَمِعْتُمْ نَهِيقَ الْحِمَارِ فَتَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ، فَإِنَّهَا رَأَتْ شَيْطَانًا». {الحديث: ٦٨٥٧ = ٦٨٧٦فم. تجريد البخاري بالكوردي/٣، رقم: ١٣٣٢ = ٣٣٠٣ فتح الباري. أبو داود. أدب: ٥٦٠٢. ترمذي. دعوات: ٣٤٥٩. تحفة: ١٣٦٢٩}: [١٧٤٠]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (کاتێ گوێتان لە قووقەی کەڵەشێر بوو، داوای بەهرەو بەخشش لە خودای گەورە بکەن، چونکە ئەوە بۆیە دەخوێنێ چونکە فریشتەی دیوە، کاتێ گوێتان لەزەڕەی کەریش بوو، پەنابگرن بەخودا لەشەڕی شەیتان، وەك ئەوە بڵێن: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ: پەنادەگرم بە ڕەحمەتی خودا لە شەڕی شەیتانی بێبەش لە ڕەحمەتی خودا) چونکە کەر کە دەزەڕێنێ شەیتان دەبینێ، یا شەیتان دێتە بەرچاوی!). {تاج/٥، زنجیرە: ٧٧، ژمارە: ٥٠٩٦ – گوتەی کاتی خوێندنی کەڵەباب}.

(٢١) بابُ دُعَاءِ الكَرَبِ
نزای کاتی مەینەتیو سەخڵەتی

١٧٤١- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما): أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) كَانَ يَقُولُ عِنْدَ الْكَرْبِ: «لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَرَبُّ الأَرْضِ، وَرَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ». {الحديث:

[١٧٤٠] تجريد البخاري بالكوردي/٣، ژمارە: ١٣٣٢ = ٣٣٠٣ بخاری. پوختەی موسلیم = مختصر صحيح مسلم/٥، ژمارە: ١٨٨١ = ٦٨٥٧ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٥٩ رقم الباب/١٥).

٦٨٥٨ = ٦٨٧٧ فم. تجريد البخاري بـالكوردی = مختـصر صـحيح البخـاری/٦، رقـم: ١٩٨٥ = ٦٣٤٥، ٦٣٤٦، ٧٤٢٦، ٧٤٣١ فتح الباری. ترمذی. دعوات: ٣٤٣٥}:[١٧٤١]

ئيبنو عەبباس (رەزای خودايان لیّ بیّ) فـەرمووی: دەسـتووری پیّغەمبـەر (درووده‌ی خـودای لەسـەر بـیّ) وابـوو، لـەكاتی سـەخڵەتیو دڵتـەنگیو مەینـەتو ليّقەوماندا، کەخەم دایدەگرت دەیفەرموو:

«لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، لاَ إِلَـهَ إِلاَّ اللَّـهُ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَرَبُّ الأَرْضِ، وَرَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ». واتە:

خودای راسـتو دروسـتو بەهـەق هـەر یـەزدانی پاکەو بـەس، خـودای تـر نییە بیّجگە لەخۆی، کە خودایەکی گەورەو هیّمنو خاوەنی حیلمو حەوسەڵەیە، خـودای بەهـەق هـەر یـەزدانی پاکە، کـە خـاوەنی عەرشـی مەزنـە، کـە تـەختو بارەگای حوکمڕانی خۆیەتی، خـودای بەهـەق بـەس یـەزدانی پاکـە، کـە خـاوەنی یەك بەیەکی گشت ئاسمانەکانو زەمینە، کە خـاوەنی عـەرشو بارەگـای نـازداری خــودای گــەورەو ســەروەرە!). {تــاج/٥، زنجـيرە: ٧٢، ژمـارە: ٥٠٧٨ – نزاکـانی مەینەتبار}.

[١٧٤١] تجريـد البخـاری = مختـصر صـحيح البخـاری/٥، ژمـارە: ١٩٨٥ = ٦٣٤٥ بخـاری. پوختـەی موسليم/٥، ژمارە: ١٨٧٦ = ٦٨٥٨ تـرقيم شيحا لـصحيح مـسلم. (بخاری رقـم الكتـاب/٨٠ رقـم الباب/٢٧).

(٢٥) باب بيان أنَهُ يُستَجَابُ لِلدَّاعِى مَا لَم يَعجَل فَيَقُولُ: دَعَوتُ فَلَم يُستَجَبْ لِى
نزاى بەندە گیرا دەبیَ بە مەرجیَ پەلە نەكا، وەك ئەوە بڵیَ: من هەر نزا دەكەمو هەر گیرا نابیَ

١٧٤٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: يُسْتَجَابُ لِأَحَدِكُمْ مَا لَمْ يَعْجَلْ فَيَقُولُ قَدْ دَعَوْتُ فَلَمْ يُسْتَجَبْ لِي. (الحديث ٦٣٤٠):[١٧٤٢]

ئەبو هورەیرە (رەزای خوای لیٚ بیٚ) لەخۆشەویستەوە -دروودی خوای لەسەر بیٚ- دەفەرمویٚ: نزاو پاڕانەوەو دۆعاتان گیراو قبولٚ دەبیٚ، بەمەرجیٚ پەلە پەل نەكەن، وەك ئەوە بلێن: من هەر دووعا دەكەم و هەرگیرانەبوو!. واتە: بەردەوام بوون لەسەر دووعاو كۆڵ نەدان لەپاڕانەوە نیشانەی گیرابوونیەتی.

(تاج/٩ ز/٦٧ ل/١٨٦ ژ/١١) + (ریاض/٣ ل/١٠٧٠ ز/٢٥٢ ژ/٤).

له ژمارە: (١٨٧٧)ی پوختەی موسلیمدا ئاوایە:

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ): عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) أَنَّهُ قَالَ: «لاَ يَزَالُ يُسْتَجَابُ لِلْعَبْدِ مَا لَمْ يَدْعُ بِإِثْمٍ أَوْ قَطِيعَةِ رَحِمٍ مَا لَمْ يَسْتَعْجِلْ». قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: مَا الاِسْتِعْجَالُ؟ قَالَ: «يَقُولُ: قَدْ دَعَوْتُ وَقَدْ دَعَوْتُ فَلَمْ أَرَ يَسْتَجِابُ لِى، فَيَسْتَحْسِرُ عِنْدَ ذَلِكَ وَيَدَعُ الدُّعَاءَ». {الحديث: ٦٨٧١= ٦٨٩١ فم. تجريد البخارى بالكوردى/٥، رقم: ١٩٨٤ = ٦٣٤٠ فتح البارى}:

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لیٚ بیٚ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بیٚ) دەیفەرموو: (هەمیشە نزاو پاڕانەوەی بەندە قەبوولٚ دەبیٚو

[١٧٤٢] تجريد البخارى/٥، ژمارە: ١٩٨٤ = ٦٣٤٠ بخارى. پوختەی موسلیم = مختصر صحيح مسلم/٥، ژمارە: ١٨٧٧ - ٦٨٧١ شيحا (بخارى رقم الكتاب/٨٠ رقم الباب/٢٢).

خودای گەورە گیرای دەکا، بەمەرجێ دووعای ناهەق نەبێ، وەك ئەوە نزا بۆ بڕینی ڕشتەی خزمایەتی بکا، بەڵام بەمەرجی ئەومیش کە پەلەنەکا).

عەرزی خۆشەویست کرا: قوربان! ئەی پێغەمبەری خودا! پەلە پەل وەکوو چی؟ فەرمووی: (وەك نزا خوان بڵێ: من هەر دووعاو نزا دەکەمو هەرگیرا نەبوو، ئیتر بەرە بەرە نائومێد دەبێو کۆڵ دەداو واز لە نزاکردن دەهێنێو نزاکەی گیرا نابێ!).

ڕوونکردنەوە:

واتە: بەردەوام بوون لەسەر پاڕانەوەو، وڕك گرتن لە خودای گەورەو میهرەبان کە بێت بەهاوارتەوەو کۆڵ نەدان لە نزاو دووعا، نیشانەی گیرابوونیەتی!

(٢٦) باب أكثر أهل الجنة الفقراءُ، وَ أكثَر أهلِ النَّارِ النساءُ، وَبَيانُ الفِتْنَةِ بِالنِساءِ
هەژاران زۆرینەی دانیشتوانی بەهەشتن، ژنانیش زۆرینەی دانیشتوانی بەهەشتو دۆزەخن، تووشی ئاژاوەبوون بەهۆی ژنانەوە

١٧٤٣- عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ (رضي الله عنهما) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم-: « قُمْتُ عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ فَإِذَا عَامَّةُ مَنْ دَخَلَهَا الْمَسَاكِينُ وَإِذَا أَصْحَابُ الْجَدِّ مَحْبُوسُونَ إِلاَّ أَصْحَابَ النَّارِ فَقَدْ أُمِرَ بِهِمْ إِلَى النَّارِ وَقُمْتُ عَلَى بَابِ النَّارِ فَإِذَا عَامَّةُ مَنْ دَخَلَهَا النِّسَاءُ ». {الحديث: ٦٨٧٢ = ٦٨٩٢ فـم. تجريد البخاری/٥، رقم: ١٧٧٥ = ٥١٩٦، ٦٤٤٧. تحفة الأشراف: ١٠٠. رياض/١، زنجيره: ٣٢، ژمارە:٢٥٨} :[١٧٤٣]

[١٧٤٣] تجريد البخاری/٥، ژمارە: ١٧٧٥ = ٥١٩٦ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢٠٧٧ = ٦٨٧٢ ترقيم شيحا لصحيح مسلم (بخاری رقم الكتاب/٦٧ رقم الباب/١٧).

ئوسامەی كوڕی زەید (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (لە دەرگای بەهەشتدا ڕاوەستام، سەرنجمدا زۆربەی بەهەشتییەكان كە چووبوونە ناوی هەژارانو مسكێنەكان بوون، بەڵام داراو دەوڵەمەندەكان هێشتا ڕاگیرابوون بۆ حسابو لێپرسینەوە لەسەر سامانو داراییەكەیان، گەرچی ئەوەی كە دۆزەخی بوون، بە فەرمانی خودا برابوون بۆ ناو دۆزەخ، لەبەردەرگای دۆزەخیشدا ڕاوەستام، سەرنجمدا زۆربەی خەڵكەكەی ناوی ژنان بوون!). {ریاض/١، زنجیرە: ٣٢، ژمارە: ٢٥٨}.

١٧٤٤- عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ وَسَعِيدِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ نُفَيْلٍ أَنَّهُمَا حَدَّثَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- أَنَّهُ قَالَ: « مَا تَرَكْتُ بَعْدِى فِى النَّاسِ فِتْنَةً أَضَرَّ عَلَى الرِّجَالِ مِنَ النِّسَاءِ ». {الحديث: ٦٨٨١ = ٦٩٠١ فم. تجريد البخاري/٥، رقم: ١٧٥٢ = ٥٠٩٦ فتح الباري}:[١٧٤٤]

ئوسامەی كوڕی زەیدی كوڕی حاریثەو سەعیدی كوڕی زەیدی كوڕی عەمری كوڕی نوفەیل (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرموویان: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (لەپاش مردنی من، خراپترین ئاژاوەو ئاشووب لەناو ئومەتما، ئاژاوەو فیتنەی ژنانە بۆ پیاوان!). {تاج/٣، زنجیرە: ٢٤، ژمارە: ٢٠٥٧، ج/٤ = چاپی چوارەم، لاپەڕە: ٤٦٨}.

[١٧٤٤] تجريد البخاري/٥، ژمارە: ١٧٥٢ = ٥٠٩٦ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢٠٦٧ = ٦٨٨١ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٧ رقم الباب١٧).

(٢٧) باب قِصَّةِ أصحاب الغار الثَّلاثة وَالتَّوسُّلِ بِصَالِحِ الأعْمَالِ
داستانی یارانی ئەشکەوتەکە، کە سێ کەس بوون کردنی کاری چاکە، لە کاتی نزاو پاڕانەوەدا، بەدەست کەلاو بەهۆی گیرابوونی مرازا!

١٧٤٥- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّمْ) أَنَّهُ قَالَ: «بَيْنَمَا ثَلاَثَةُ نَفَرٍ يَتَمَشَّوْنَ أَخَذَهُمُ الْمَطَرُ، فَأَوَوْا إِلَى غَارٍ فِي جَبَلٍ، فَانْحَطَّتْ عَلَى فَمِ غَارِهِمْ صَخْرَةٌ مِنَ الْجَبَلِ، فَانْطَبَقَتْ عَلَيْهِمْ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ: انْظُرُوا أَعْمَالاً عَمِلْتُمُوهَا صَالِحَةً لِلَّهِ فَادْعُوا اللَّهَ تَعَالَى بِهَا لَعَلَّ اللَّهَ يَفْرُجُهَا عَنْكُمْ، فَقَالَ أَحَدُهُمْ: اللَّهُمَّ إِنَّهُ كَانَ لِي وَالِدَانِ شَيْخَانِ كَبِيرَانِ وَامْرَأَتِي، وَلِي صِبْيَةٌ صِغَارٌ أَرْعَى عَلَيْهِمْ، فَإِذَا أَرَحْتُ عَلَيْهِمْ، حَلَبْتُ فَبَدَأْتُ بِوَالِدَيَّ فَسَقَيْتُهُمَا قَبْلَ بَنِيَّ، وَأَنَّهُ نَأَى بِي ذَاتَ يَوْمٍ الشَّجَرُ، فَلَمْ آتِ حَتَّى أَمْسَيْتُ، فَوَجَدْتُهُمَا قَدْ نَامَا، فَحَلَبْتُ كَمَا كُنْتُ أَحْلُبُ، فَجِئْتُ بِالْحِلاَبِ فَقُمْتُ عِنْدَ رُءُوسِهِمَا، أَكْرَهُ أَنْ أُوقِظَهُمَا مِنْ نَوْمِهِمَا، وَأَكْرَهُ أَنْ أَسْقِيَ الصِّبْيَةَ قَبْلَهُمَا، وَالصِّبْيَةُ يَتَضَاغَوْنَ عِنْدَ قَدَمَيَّ، فَلَمْ يَزَلْ ذَلِكَ دَأْبِي وَدَأْبَهُمْ حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرُ، فَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ، فَافْرُجْ لَنَا مِنْهَا فُرْجَةً نَرَى مِنْهَا السَّمَاءَ، فَفَرَجَ اللَّهُ مِنْهَا فُرْجَةً فَرَأَوْا مِنْهَا السَّمَاءَ. وَقَالَ الآخَرُ: اللَّهُمَّ إِنَّهُ كَانَتْ لِيَ ابْنَةُ عَمٍّ أَحْبَبْتُهَا كَأَشَدِّ مَا يُحِبُّ الرِّجَالُ النِّسَاءَ، وَطَلَبْتُ إِلَيْهَا نَفْسَهَا، فَأَبَتْ حَتَّى آتِيَهَا بِمِائَةِ دِينَارٍ، فَتَعِبْتُ حَتَّى جَمَعْتُ مِائَةَ دِينَارٍ، فَجِئْتُهَا بِهَا، فَلَمَّا وَقَعْتُ بَيْنَ رِجْلَيْهَا، قَالَتْ: يَا عَبْدَ اللَّهِ، اتَّقِ اللَّهَ وَلاَ تَفْتَحِ الْخَاتَمَ إِلاَّ بِحَقِّهِ، فَقُمْتُ عَنْهَا، فَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ، فَافْرُجْ لَنَا مِنْهَا فُرْجَةً، فَفَرَجَ لَهُمْ. وَقَالَ الآخَرُ: اللَّهُمَّ إِنِّي كُنْتُ اسْتَأْجَرْتُ أَجِيرًا بِفَرَقِ أَرُزٍّ، فَلَمَّا قَضَى عَمَلَهُ قَالَ: أَعْطِنِي حَقِّي، فَعَرَضْتُ عَلَيْهِ فَرَقَهُ، فَرَغِبَ عَنْهُ، فَلَمْ أَزَلْ أَزْرَعُهُ حَتَّى جَمَعْتُ مِنْهُ بَقَرًا وَرِعَاءَهَا، فَجَاءَنِي فَقَالَ: اتَّقِ اللَّهَ وَلاَ تَظْلِمْنِي حَقِّي. قُلْتُ: اذْهَبْ إِلَى تِلْكَ الْبَقَرِ وَرِعَائِهَا فَخُذْهَا، فَقَالَ: اتَّقِ اللَّهَ وَلاَ تَسْتَهْزِئْ بِي، فَقُلْتُ: إِنِّي لاَ أَسْتَهْزِئُ بِكَ، خُذْ ذَلِكَ الْبَقَرَ وَرِعَاءَهَا، فَأَخَذَهُ فَذَهَبَ بِهِ، فَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ، فَافْرُجْ لَنَا مَا بَقِيَ،

فَفَرَجَ اللَّهُ مَا بَقِيَ). {الحديث: ٦٨٨٤ = ٦٩٠٤ فم. تجريد البخاري بالكوردي/٣، رقم: ١٠٠٥ = ٢٢٧٢ فتح الباري}[١٧٤٥]

عەبدوڵڵای کوڕی عومەر (رەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (درووودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (جارێ سێ کەس بە ڕێگایەکا دەڕۆیشتن، لەنەتەوە پێشینەکان بوون، باران دایگرتن، جا شەوێ پەنایان بردە ناو ئەشکەوتێ لەکێوێ، تاوێرێ لە کێوەکەوە بەربۆوەو دەرگای ئەشکەوتەکەی قەپاتکرد، جا لەناو خۆیاندا گوتیان: ئادەی سەیربکەن بزانن چی کردەومیەکی باشتان کردووە بۆ خودا، بەو کردەوانە لەخودا بپاڕێنەوە، سا بەشکوو خودا بەهۆی ئەو کردەوە باشانەوە دەرووتان لێ بکاتەوەو لەم گابەردە رزگارتان بکا.

یەکێکیان گوتی: خودایە! خۆت ئاگات لێیەو ئاگاداریت کە من باوك‌و دایکێکی پیرو ئیختیارم هەبوون‌و لەگەڵ ژنێك‌و چەند منالێکی ورددا، شوانیم بۆیان دەکردو بەشوانی بەخێوم دەکردن، هەموو جارێ کە دەگەڕامەوە بۆ ماڵەوە، رانەکەم دەکردە پەچەوەو شیرم دەدۆشی‌و لەپێشدا دەرخواردی دایك‌و باوکم دەدا، ئەوجا بەشی منالەکانی خۆشم لە شیرەکە دەدا، تا رۆژێ بەشوێن لەوەڕی باشا دوورکەوتمەوەو درەنگم بەسەرهات‌و کە هاتمەوە شەو بوو، روانیم کەوا باوك‌و دایکم نووستوون، منیش وەك جاران شیرم دۆشی‌و بۆیانم بردو بەدیار سەریانەوە راوەستام هەتا کەی خەبەریان بۆوە شیرەکەیان بخۆنەوە، بەڵام حەزم نەکرد کە خەبەریان بکەمەوەو پێشم ناخۆش بوو کە بەرلەوان شیر بدەم بە ژن‌و منالەکانم، منالەکانیش لەو ماوەیەدا لەبەرپێما لەبرساندا هەر

[١٧٤٥] تجرید البخاری/٣، ژمارە: ١٠٠٥ = ٢٢٧٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨٧٥ = ٦٨٨٤ شیحا = ترقیم الشیخ خلیل مأمون شیحا لصحیح مسلم (بخاری رقم الکتاب/٣٤ رقم الباب/٩٨).

دەزرووكانەوە، هەتا شەبەقیدا ئەمە حاڵمان بوو، جا ئەی خودایە! تۆ خۆت دەزانی ئەگەر ئەمەم لەبەر رەزامەندیی تۆ كردووە، ئەوا دەروویەكمان لێ بكەرەوەو كەلەبەرێكمان بۆ بكەرەوە، كە ئاسمانی لێوە ببینین.

جا خودا كەلەبەرێكی بۆ كردنەوەو ئاسمانیان لێوەی بینیو تاوێرەكە تۆزێ خزا بەڵام نەیانتوانی لێوەی دەربچن.

یەكێكی تریان گوتی: خودایە! خۆت ئاگاداری كە كچێكی ئامۆزام هەبوو، چەندە پیاو حەز لە ئافرەت دەكا ئەوەندە حەزم لێی بوو، كە داوای ئیشی خراپەم لێكرد خۆی نەدا بەدەستەوە، هەتا ساڵێكیان دووچاری گرانیو قاتو قڕی بوو، وە بەناچاری خۆی هات بۆلام، دیسان خۆی نەدا بەدەستەوە تاسەد دیناری زێڕی پێ نەدەم، منیش تێكۆشامو خۆم ماندووكرد تا ئەو پارەیەم كۆكردەوەو بۆم بردو دام پێی لەباتی ئەوەی كە خۆیم بدا بەدەستەوە، ئەویش وایكرد، جا كاتێ دەستم لێی گیربوو، وە لەناو كۆشیا دانیشتمو ویستم بەدەستی بگرم، كچەكە گوتی: ئامۆزا! ئەی عەبدەڵلا! ئەی بەندەی خودا! لەخودا بترسەو ئەم مۆرە بەناڕەوا مەشكێنە!

ئیتر منیش هەڵسامو وازم لێ هێناو پارەكەیشم داپێی بەخۆڕایی بۆ خۆی، وە لەو كاتەیشدا لەهەموو كاتێ زیاتر حەزم لێی بوو، جا ئەی خودایە! تۆ دەزانی ئەگەر ئەمەم لەبەر رەزامەندیی تۆ كردووە، ئەوا دەروویەكمان لێ بكەرەوەو لەم سەخڵەتییە رزگارمان بفەرموو، ئیتر خودا دەروویەكی تری لێكردنەوەو تا دوو بەش لەسێ بەشی تاوێرەكە خزاو لەسەر دەرگاكە لاچوو، بەڵام كەلەبەرەكە وەها گەورە نەبوو كە بتوانن لێوەی بچنە دەرەوە!

سێیەمیان گوتی: ئەی خودایە! تۆ خۆت ئاگات لێیە، كەمن جارێ بەفڕناخێ برنج كرێكارێكم بەكرێ گرت، كە ئیشەكەی تەواو كرد، گوتی:

کرێکەمم پێ بدە، منیش گوتم: کرێکەت ئـەوەتانێ، کەچی بـەدڵی نـەبوو، وەری نـەگرت، منـیش کەئـەو ڕۆیـی پـارەو کرێـی کرێکارەکـانی تـرم هـەموودا، وە چەڵتووکەکەی ئەویشم هەموو وەرزێ دەچاندو بەرهەمم دەهێنـا، تـاوا زۆر بـوو گاگەلێك‌و وشترو مەڕو چەند بەندەیەکی شوانم پێی کـڕی، تـا ڕۆژێ کرێکارەکـە هاتەوە بۆلام، گوتی: لەخودا بترسە کرێکـەمم پـێ بـدە. منـیش گـوتم پێـی: بـڕۆ ئەو ڕانە وشـترو گاگـەل‌و ڕانـە مـەڕو شـوانەکانیان ببـە بـۆ خـۆت، هـەمووی هـی کرێکەتە، گوتی: ئـەی عەبـدی خـودا! لـەخودا بترسـە گاڵتـەم پـێ مەکـە. منـیش گوتم: بەڕاستمە، گاڵتەت پێ ناکەم، هەمووی هی خۆتە بڕۆ بیبە بۆ خـۆت. ئـیتر ئەویش هـەمووی بـرد بـۆ خـۆی‌و ڕۆیـشت. جـا ئـەی خودایـە! تـۆ خـۆت دەزانـی ئەگەر ئەمەم لەبەر خاتری تۆ کردووە، ئەوا دەرگای ئەشکەوتەکەمان بەتـەواوی بۆ بکەرەوە، جا خودای گەورە بەهۆی ئەم کردەوە باشانەیانەوەو بـەهۆی نیـازی پاکیانـەوە دەرگـای ئەشـکەوتەکەی بـە تـەواوی بۆیـان کـردەوەو تاوێرەکـە تـەواو خزاو هاتنە دەرەوەو بە ڕێگەی خۆیانا ڕۆیشتن!). {ریاضی صالحین/١، زنجیرە: ١، ژمـارە: ١٢ – باسـی نیـازو نیازپـاکی + تـاج/١، زنجـیرە: ١١، ژمـارە: ٨٥ – نیـازو نیازپاکی}.

لە دواوە بە پـشتی خـودای گـەورەو سـەروەر، یاسـاو دەسـتوورەکانی نـزاو پاڕانـەوە تۆمـار دەکـەین، لەگـەڵ ژیاننامـەی (الحـافظ ابـن حجـر) کـە گـەورەترین ڕاڤەکارو شیکەرەوەی فەرموودەکانی پێغەمبەر (درودی خـودای گـەورەی لەسـەر بێ).

وَأَخْرَجَ اَلشَّيْخَانِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اَللَّـهِ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم): { كَلِمَتَانِ حَبِيبَتَانِ إِلَى اَلرَّحْمَنِ، خَفِيفَتَانِ عَلَى اَللِّسَانِ، ثَقِيلَتَـانِ فِـي اَلْمِيزَانِ، سُبْحَانَ اَللَّهِ وَبِحَمْدِهِ ، سُبْحَانَ اَللَّهِ اَلْعَظِيمِ} .

{پوختەی بوخاری = تەجریدی بوخاری بەکوردی/٥، ژمارە: ٢١٣٤ = ٧٥٦٣، ٦٤٠٦ بوخاری. پوختەی موسلیم = مختصر صحیح مسلم/٥، ژمارە: ١٩٠٤ = ٦٧٨٦ حسب تخریج وترقیم الشیخ خلیل مأمون شیحا لأحادیث صحیح مسلم بشرح الإمام النووی = ٢٦٩٤ حسب ترقیم خادم الکتاب والسند/محمد فؤاد عبدالباقی}:

لە تەجریدی بوخاریو موختەصەری صەحیحی موسلیمدا ریزکردنی وشەکان ئاوایە:

ئەبوهورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئەم دوو وشەیە: (سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهِ، سُبْحَانَ اللّٰهِ العظیم: خودا بەپاکو پیرۆزو بێ گەرد دەزانمو، سوپاسو ستایشی بێ پایانی دەکەم، دیسان خودای خۆم، یەزدانی پاکو مەزن، بەپاکو پیرۆز دەزانمو، لەمەدا هیچ گومانو سوو وشەکێکم نییە). فەرمووی: (دروودی خودای لەسەر بێ) ئەم دوو وشە پیرۆزەیە سووکو خۆشو ئاسانن لەسەر زمانو، قورسو گرانن لەناو شایان (تەرازوو) لەکاتی کێشان، کەهەموو کردەوەیێ لەقیامەتا بەتەرازوو دەکێشرێ، خۆشەویستن لەلای خودای میهرەبان. {ریاض الصالحین/٣، زنجیرە: ٢٤٤، ژمارە: ١٤٠٨ — نامەی ذیکرو یادی خودا}.

ئەم فەرموودەیە دوا فەرموودەیە لە صەحیحی بوخاریدا.

روونکردنەوەیەکی بەسوود لەبارەی دەستووری نزاو پاڕانەوە:

لە موختەصەری صەحیحی موسلیمدا، بەرگی پێنجەم، لاپەڕە: ١٢٣ چاپی یەکەم، روونکردنەوەی ژمارە (١٨٨٥)دا دەفەرموێ:

آ- گرنگترین دەستوورەکانی نزاو پاڕانەوەو دووعا کردن:

١- لەکاتی پاڕانەوەو نزاکردندا، بەپێی بواری گونجاو، ئەگەر دەستی دەدا بۆ نزا خوێنو نزاکار، با لەشی پاك بێ، بەرگو جلەکانی حەڵاڵو پاك بن، دەست بەدەستنوێژ بێ، نزاو پاڕانەوە زۆر زۆر بکات.

٢- رووی لە رووگە بێو، بەرەو قیبلە دابنیشێ، یا بەپێوە رابوەستێ، یا بەرێزەوە رابکشێ، بەپێی بارو دۆخو حاڵ خۆی لەگەڵ کەشی نزاکەدا ساز بکاو خۆی بگونجێنێ.

٣- بۆ ژنو بۆ پیاو بەرگی شەرعی حەڵاڵی لەبەردا بێ.

٤- هەردوو دەستی هەتا ناستی هەردوو سەرشانی، لەسەرەتای نزاو پاڕانەوەکەوە، هەتا کۆتایی، هەردوو دەستی هەڵبڕێ، بەپاکی، حیکمەتی ئەم دەست بەرزکردنەوەیش ئەوەیە کە نزا خوێن، بەدڵو بەکوڵ پەنا دەباتە بەرخودا، وەك کەسێکی نوقمبوو لەئاوی دەریادا، دەست بەرزدەکاتەوە هەتا کەسێ، دەستی بگرێو لەخنکان رزگاری بکا.

٥- کە نزاکە تەواو بوو بەری هەردوو دەستی بهێنێ بەدەمو چاویدا.

٦- بەپێی بارودۆخ زیکرو دوعاو نزاو پاڕانەوەکە بە نهێنیو بە شێنەییو بەکوڵو بەدڵ بێو ورکی تیابێ، لەخودا کە نائومێدی نەکاو کارەکەی بۆ بسازێنێو ئیشەکەی بۆ بکا.

٧- ئەگەر سەرمەشقو پێشەوای کەسانی تربوو، ئەوە واباشە کە بەپێی شوێنو کات، دەنگ هەڵبڕێ، هەتا نزاخوێنەکانی تریش شوێن ئەو بکەونو لەشوێن ئەوەوە بەڕەوانی نزاکە بخوێننو هەڵەی تیادا نەکەن، وەك کاتی قونووت لەناو نوێژی بەیانیداو لەنوێژی وەتری مانگی رەمەزاندا، هەرکاتێ خۆیان فێربوون با بەدەنگی نزم نزاکە بخوێنێو پەیڕەوانەکانیشی هەرکەسەیان

بۆ خۆی بەدەنگی نـزم بیخوێنـێ، مەگـەر هۆیـەکی تـر هـەبێ، وەك ئـەوە ئـامین بکەن لەسەر نزای قونوتخوێن.

٨- لەسەرەتای دەسـتپێکردنەوە، سـوپاس‌و ستایـشی خـودا بکـاو بیـسمیللا بکا، وەك ئەوە بڵێ: (بسم الله الرحمن الرحيم) (الحمـدلله رب العـالمين) یـا بـەکوردی بڵـێ: (بـەناوی خـودا، سـوپاس بـۆ خـودا...). باشـترین شـت، لـەم کاتـەدا زیکـری باقیاتو صالحاتە کە ئەمە دەقەکەیەتی: {سُبْحَانَ اللّهِ وَالحَمْدُ لِلّـهِ وَلاَ إِلـهَ إلاَّ اللّـهُ وَاللّهُ أَكْبَرُ}.

٩- هەروا لەسەرەتاوە، لەپاش ناوهێنان‌و سوپاس‌و ستایشی خـودای گـەورە، درووود بنێرێ بۆ گیـانی پـیرۆزی پێغەمبـەرو سـەڵاواتی لـەدیار بـدات، وەك ئـەوە بڵێ:

{اللّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا محمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ، كَمَا صَـلَّيْتَ وَسَـلَّمْتَ وَبَارَكْتَ عَلَى سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ وَآلِ سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ فِي العَالَمِينَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ}.

١٠- لــەکۆتاوە حەمــدو سوپاســەکە دووبــارە بکاتــەوە، وەك ئــەوە بەتێگەیشتنەوە، لەناخی دڵەوە بڵێ: (وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الحمدُ لِلّهِ رَبِّ العَالَمِينَ).

١١- هــەروا لــەکۆتاوە درووود و ســەڵاوات‌و ســەلامەکە بۆســەر پێغەمبــەر دووبارە بکاتەوە.

١٢- لەکاتێکا کەهێشتا دەستەکانی بەرزەوە کردووەو بـەری هـەردوو لـەپی هەر لە ئاسمانە، کە رووگـەو قیبلـەی نیازمەنـدان‌و نزاکارانـە، بـە کوڵ‌و بـەدڵ، لەناخی دڵەوە بڵێ: (ئامین) ئەگەر چەند جارێکیش دووبـارەی بکاتـەوە قەیـدی نییە. ئامین واتە: خودایە! ئەم نزایەمان گیرا بفەرموو، قبـووڵی بکـە لێمـان، بـە عەرەبیش، یا بەکوردیش دەبێ کە مرۆڤ لەباتی (ئامین) بڵـێ: (اللّهُمَّ تَقَبَّـلْ مِنَّـا = خودایە! وەری بگرە لێمان).

١٣- بەدڵێکی بە ئاگای پڕ لە ئومێدی گیرابوونەوە، نزاکە بکرێ، جەختی تیابکا، ورك لەخودا بگرێ، کە دڵی ئەم بەندە زەبوونەی خۆی نەشکێنێ‌و بەجۆرەها شێوە باسی زەبوونی خۆی بکاو باسی داماوی‌و ئاتاجی‌و بێ دەستەڵاتی خۆی بکاو بە خشوع‌و خضوع‌و سەرکزی‌و ملکەچی‌و دڵی گەرمەوە بپاڕێتەوەو داوای مەبەستەکەی لەخودا بکا.

١٤- وەك گوتمان لەکاتی نزاکردنەکەدا، دەست هەڵبڕێ‌و بە بەری دەست داوای بەخشش‌و خەڵات‌و نازو بەهرە لەخودا بکا، بەلام ئەگەر ویستی خودای گەورە بەڵایەکی لەکۆڵ بخات، یا ویستی پەنابگرێ بەخودا لە ئێش‌و ئازارو دەردو بەڵا، با لەم کاتانەدا، پشتی دەستی بکاتە ئاسمان، وەك کەسێ پاڵ بە بەڵایەکەوە بنێ‌و ئێش‌و ئازارێ لەخۆی دووربخاتەوە ئاوا، بەلام ئەگەر پشتی دەستیشی نەکاتە ئاسمان، لەم کاتانەدا قەیدی نییە.

١٥- لەخۆیەوە دەست پێ بکا، حەزرەتی پێغەمبەر ئیبراهیم (دروودی خودای لەسەر بێ) بکا بەسەر مەشق بۆ خۆی کە دەفەرموێ: {رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ – إبراهيم/١٤/٤١}.

واتە: ئەی پەروەردگاری گەورەمان! خۆشبە لەخۆم‌و لە باوك‌و دایکم‌و لەهەموو ئیمانداران، لەڕۆژی لێپرسینەوەدا، کە هەموو کەسێ دادگایی دەکرێ‌و لەدیوانی خوادا رادەوەستێ بۆ دادگایی‌و لێپرسینەوە).

١٦- نزاو پاڕانەوەکە تا سێ‌جار دووبارەوە بکرێتەوە.

١٧- هەندێ نزاو پاڕانەوە تایبەتن بە کات‌و بە شوێن‌و بە بۆنەی تایبەتەوە، وەك نزای قنوت، یا نزای طەوافی بەیت‌و طەوافی صەفاو مەڕوەو نزای کاتی ژنهێنان‌و شووکردن‌و منداڵبوون‌و کاتی سەفەرو هاتنەوە لە سەفەرو رۆژی هەینی‌و رۆژی جەژن‌و کاتی سواربوون‌و دابەزین‌و کاتی سەردانی

نـەخۆش‌و ناشـتنی دارو درەخـت‌و روانـدنی بـەروبووم‌و کـاتی دەسـتکردن بـە خوێنـدن‌و بـەدەرس‌و زۆر شـتی تـر، وەك سـواربوونی وڵاخ‌و ماشـێن‌و فڕۆکـەو پـاپۆڕو بەلـەم، لەگـەڵ رەچـاوکردنی دووبـارە بوونـەوەی بۆنـەکانا، نزاکـەیش دووبارە دەبێتەوە، دەنا نا.

١٨- دڵنیابێ‌و باوەڕی وابێ کە خودا دێت بەهاواریەوەو نزاکەی گیرا دەکاو نائومێدی ناکا، جا یا خـودای گـەورە خـودی داواو مەبەسـتەکەیی بـۆ جێبـەجێ دەکا، یا بەشتێ تر هەقی بۆ دەکاتەوە، جا لەم جیهانـدابێ، یـا لـەو جێهانـدا بـێ، خودا هەقی بۆ دەکاتەوە.

١٩- واباشە دووعای مەئثوور، کە ئەو جۆرە نزاو پاڕانەوەو داخوازییانەن، کـە لـە قورئـان‌و فـەرموودەی پێغەمبـەرو فەرمایـشتی هـاوەڵانی پێغەمبـەردا هاتوون، واباشە ئەو نزا بیستراوو مەئثوورانە، بەهەمان شێوەو بەهەمان لەفظو شـەکڵ‌و شـێوەی خۆیـان، کـە لـە قورئـان‌و سـوننەتدا هـاتوون، ئـاوا دووبـارە بکرێنەوە، بەبێ کەم‌و زیاد، وەك:

{رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّـارِ} وەك {رَبِّـي أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ} وەك {يَاحَيُّ يَا قَيُّومُ بِرَحْمَتِكَ أَسْـتَغِيثُ} وەك ئەو هەموو نزاو پاڕانـەوەی کـە دەقەکـەیان وا لەپـەڕاوە گـەورەکانی یاسـانامەدا. بـەڵام بـەبێ گومـان دروسـتە بەوەرگـەڕاوو تەرجەمەکەشـیان نزابکـرێ، گـرنگ ئەوەیە کە دڵی لەلای نزاکەی بێت.

ب- گرنگترینی مەرجەکانی گیرابوونی نزاو پاڕانەوە:

١- داواو مەبەسـت (مطلـوب)ەکـە، رەواو شـەرعی بـن‌و، گونـاهو تـاوان‌و ناهەقی نەبن.

٢- نزاخوێن حەڵاڵخۆربێ‌و خۆی لەهەموو حەرام‌و بێ شەرعی‌و گوناهێ بپارێزێ، تەنانەت نابێ نزای باش بۆ کەسێ بکا، کە شایان‌و شایستەی ئەو نزایە نەبێ!

٣- ئەرکە ئایینییەکان بەجێ بهێنێ، وەك: نوێژو ڕۆژوو وحەج‌و زەکات‌و پابەندبوون بە یاسانامەی خوداوە.

٤- پاکی‌و خاوێنی ئاشکراو نهێنی بپارێزێ، وەك: پاکی دڵ‌و دەروون‌و جەستەو جل‌و بەرگ‌و شوێن‌و نیازی پاك.

٥- شتی نەشیاو نەخوات وەك: پیازو سیرو توور، کە بۆنیان دەبێ بەهۆی بێزاربوونی فریشتەکان.

ج- گرنگترین کاتەکانی نزاکردن بەشێوەی گشتی:

١- باشترین کات بۆ نزاو پاڕانەوەو سکاڵای حاڵ، لەلای خودای گەورە، سێیەکی کۆتایی شەوە، بەتایبەتی دەمەو بەیان، کە ناسراوە بە سەحەر.

٢- لەپاش نوێژەکان، بەتایبەتی لەدوا نوێژە فەرزەکان کەپێیان دەگوترێ پێنج فەرزە.

٣- لەنێوانی بانگ‌و قامەتداو، لەڕۆژی عەرەفەداو لەڕۆژی هەینی‌دا.

٤- لەکاتی کوڕنووشداو لەناو سەجدەدا.

٥- شەوو ڕۆژی هەینی‌و مانگی ڕەمەزان‌و ئەحواڵە شەریفەکان‌و دۆخە پیرۆزەکان بەهەل بزانرێ، وەك: کاتی بارانبارین‌و کاتی کردنی نوێژە فەرزەکان.

٦- لەکاتی جێبەجێ کردنی تاعەتدا، وەك کاتی حەج‌و عەمرەو سەردانی گۆڕی پیرۆزی پێغەمبەرو کاتی بەڕۆژوو بوون.

٧- لەکاتی سەخڵەتی‌و خەم‌و خەفەت‌و مەینەت‌و زەبوونیدا.

٨- لەكاتی بۆنەكاندا، ئەو نزایە بخوێنرێ كە ئەو بۆنەیە دانراوە بۆی، وەك لەكاتی سواربووندا بڵێ: {سبحان الَّذِی سَخَّرَ لَنَا هذا وماكنا لَه مقرنين وإِنَّا إلى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ} لەكاتی پژميندا بڵێ: (الحمدلله)...تاد.

٩- لەكاتی دڵ گەرمبوونو هەست كردن بە كەشێكی گيانی پيرۆزی وا كە چاوو دڵی پێ رۆشن دەبنەوەو هەست بە بارينی سۆزو ميهرەبانی خودا دەكرێ.

١٠- لەكاتی رەمەزانو زمانی بەڕۆژووەو كاتی بەربانگ.

١١- لەپاش خوێندنو خەتمەی قورئانی پيرۆزەوە.

١٢- لەپاش خەتمەی زيكری خوداوە، وەك خەتمەی (لا إلـه إلا الله) يا خەتمەی (قُلْ هُوَ الله).

١٣- نزای باشو داوای باش بەرزكردنەوە بۆ بارەگای خودا لەكاتی خوێندنی كەڵەبابدا، چونكە حاڵی پيرۆزەو فريشتەی بينيوە.

١٤- پەناگرتن بەخودا لەكاتی زەڕينی كەردا، چونكە شەيتانی ديوە.

د- باشترين شوێن بۆ نزاكردن:

١- لە مەسجيدولحەرام، لە مەككە، لە دەوری كەعبەو حەجەرول ئەسوەد.

٢- لەجێگە مناسكەكانی حەجدا، وەك: جەبەلورەحمەو كێوی عەرەفەو ميناو موزدەليفەو مزگەوتی عائيشەو شوێنە پيرۆزەكانی تری مەككەو مەدينەو مەسجيدول ئەقصاو مەسجيدول قيبلەتەين.

٣- لەخزمەت ئارامگای پيرۆزی پێغەمبەردا.

٤- لەسەر بەرماڵ، بەتايبەتی لەكۆتايی تەحياتی كۆتاييدا، لەپێش سلاودانەوەدا.

٥- لەناو مزگەوتا بەشێوەی گشتی، بەتایبەتی لەپاش نوێژی تەحییەتول مەسجیدو لەپاش پێنج فەرزەو نوێژی تری سوننەت، وەك: وەترو تەراویح، كە لەناو مزگەوتا بكرێن.

هـ- خوێنەری ئازیزو بەڕێز، ئەمە بەكورتیو بەكوردی، پوختەی دەستوورو مەرجو جێگەی نزاو پاڕانەوە بوو، ئەمەیش دیسان بەكورتی، چۆنێتی نزاو پاڕانەوەو دۆعایە:

١- بەزارو بەدەم بكرێنو بخوێنرێنو بگوترێنو بەدڵو بەكوڵو بەس، وەك: ئەو گشتە نزا مەئثوورانەی كەوان لە قورئانو وان لەم پەڕاوەداو وان لە تاجول ئوصولو ریاضی صالحینو تەجریدی بوخاریو موختەصەری صەحیحی موسلیمو هەموو سەرچاوە نازدارەكانی تردا هەنو تۆماركراون، موسوڵمانان سەرومڕ دەیانخوێنن.

٢- بەنووسین دەنووسرێن، بە قەڵەمی پاكو بە مەرەكەبی پاكو حەلاڵو لەسەر شتی پاك.

٣- دەستوورو مەرجو كاتو شوێنی نزای نووسراو، كەپێی دەگوترێ نووشتە، رێك وەك هینی نزای خوێنراو وەهایە، مەگەر شتەكە نەگونجێ لەگەڵ حاڵی نووسیندا.

٤- دروستە نووشتەكە، یا نووسراوەكە، بەنیازی سوودو بەهرەو كەڵكی، لەشوێنێكا هەڵبگیرێ، یا بە جلو بەرگو سەرینی پەیوەندیدارەوە هەڵبواسرێو بدوورێ، بە مەرجێ نووشتەكە شەرعی بێ. {بڕوانە: تاج/٥، زنجیرە: ٨٣، ژمارە: ٥١٠٨}.

جا پاش ئەمە عەرزم ئەمەیە:

(برای بەڕێزم! خوشکی ئازیزم! جەنابیشت دەتوانی پەیڕەوی ئەم دەستوورو ئادابانە بکەیتو نزاو نووشتە بکەیتو بە دڵنیاییەوە چاوەڕوانی گیرابوونو هاتنەدی مرازو نیازت بیت ئیتر پەنا بەخودا).

دوا وتە لەم بابەتەوە:

(ئەمەی گوتراو نووسرا، شێوازی هەرە پەسەندی نزاکردنو پاڕانەوەیە، بەڵام بەبێ گومان، دووعای هەموو کەسێ، لەهەر بارودۆخو کاتو شوێنێکا بێت دەبێو دروستە، ئەگەری ئەوەشی هەیە کەخودا لێی قەبووڵ بکات، لەبەرئەوە هەتا دەتوانیت لەنزاو پاڕانەوە، لەکاتو ناکاتدا، درێغیو کۆتایی مەکە، لە ئیحیای ئیمامی غەزالیدا (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) دەفەرموێ: (خودا نزای ئیبلیسی گیرا کردووە، کە دەڵێ: {رَبِّ أَنظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ، قَالَ إِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ}.

ئەمەی کە نووسیومە لەم شوێنەدا، لەبابەتی نزاوە، لەخۆمەوە نەمگوتووە، من شت لەخۆمەوە قەت ناڵێم، بەڵکوو ڕاگوێزم کردوون لەسەرچاوەی باوەڕپێکراوەوە، بەتایبەتی بڕوانە ئەم سەرچاوانە:

١- الأذكار للإمام النووى، باب في آداب الدعاء ص٣٥٣.

٢- إحْيَاءُ عُلُومِ الدين - المجلّد الأَوَّلُ - مبحث آداب الدعاء وهي عشرة ص٢٧٤.

٣- غاية المأمول - شرح التاج الجامع للأصول في أحاديث الرسول - المجلد الخامس - الطبعة الرابعة والصفحة/١١ - مبحث (آداب الدّعَاء) لە ژمارە: ٥٠١٠وە هەتا ژمارە: ٥٠٢٧ + تاج/٥، لاپەڕە: ٢٣١، زنجیرە: ٨٢، ژمارە: ٥١٠٨ - نزای ترس شکاندنو خەوزڕاندن.

دانــەری پــەڕاوی (بُلُــوغ المَــرَام) کــە (ئەحمــەدی کــوڕی عــەلی کــوڕی موحەممەدی کوڕی حەجەر)ە، دەڵێ: لەڕۆژی یازدەی مانگی ڕەبیعول ئەووەلی ساڵی (٨٢٨) هەشت سەدو بیستو هەشتی کۆچی لە پوختەکردنی ئەم پەڕاوە بوومــەوە، ســوپاس بــۆ خــودای گــەورە، درووددو ڕێــزی زۆری بــێ پایــان بــۆ پێغەمبەری خودا (دروودی خودای لەسەر بێ).

لێرەدا لەشەرحی بلوغ المرامەوە، بەئومێدی بارینی ڕەحمەت، ژیاننامەی مامۆستای مامۆستایان حەزرەتی ئیبنو حەجەری عەسقەلانی، بۆ پیتو فەڕو پیرۆزی دەنووسین، بەئومێدی دووعاو نزای خێر، لەهەموو لایەکمانەوە بۆ هەموو لایێ، وەك گوتراوە: (عِندَ ذِكرِ الصَالحينَ تنزِلُ الرَحمَة: لەکاتی ناوهێنانی چاکانا ڕەحمەت دەبارێ): ژیاننامە (الحافظ ابن حجر):

١- ئەمە کورتەی ناوو شۆرەتیەتی:

(ابن حجر العسقلانى المصرى: هُوَ خَاتِمَةُ الحُفَّاظِ الأَكابِرِ، أبو الفضل، أحمد بن على بن محمد، شهاب الدين الكنانِي، العسقلانى الأصل، القاهرى الدار، والمولِد والمنشأ والوفاة).

لەبنەڕەتدا بنەماڵەکەی خەڵکی عەسقەلان بوون لە فەلەسطین.

٢- لەمانگی کوڵە مانگ (شەعبان)ی ساڵی (٧٧٣ك) حەوت سەدو حەفتاو سێی کۆچی لەمیصر، لە قاهیرە لەدایك بووە، لە قەراخ ڕوباری نیل، بەرابەر بە مانگی شوباطی ساڵی ١٣٧٢ی زایینی.

٣- بەهەتیوی گەورە بووە، بەر لەوە چوار ساڵ لەتەمەنی تەواو بکا باوکی لە ساڵی (٧٧٧)دا مردووە، دایکیشی لەپێش باوکیدا مردووە. ئیبنو حەجەر (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) خۆی دەفەرموێ: (وەك خەوو خەیاڵ شێوەی

باوکم دێته بەرچاوم!). هەروا دەفەرموێ: (تەنیا ئەم قسەیەی باوکمم لەبیرماوە کە فەرمووی: کونیەی ئەحمەدی کوڕم ئەبولفەزلە).

باوکی زانایەکی گەورە بووە، وە زۆر گرنگی داوە بە ئەحمەدی کوڕی، هەروا لەم ڕوانگەوە بووە، کەخۆی کەسناو (کونیە)ی بۆ دیاری کردووەو کە چووە بۆ حەج و بەسەردانی بەیتولمەقدیس لەشاری قودس لەشام، ئەحمەدی کوڕیشی لەگەڵ خۆیدا بردووە، گەرچی زۆر منالیش بووە!

٤- باوکی لەپێش مەرگیدا، دۆستێکی خۆی ڕاسپارد، کە سەرپەرشتی پەروەردەی ئەحمەدی کوڕی بکا، لەپاش خۆی، ئەو دۆستەی بازرگانێکی گەورەی میصر بوو، ناسراوە بە (زكِيُّ الدين أبوبكر بن نورالدين علي الخَرّوُبِي).

جا ئەم پیاوە باشە، بەشێوەیەکی جوان ئیبنو حەجەری پەروەردە کرد، تەنانەت کاتێ چوو بۆ حەج و بۆ موجاوەرەی بەیت لەمەککە، ئیبنو حەجەریشی لەگەڵ خۆیدا برد، ئیتر زۆر بەجوانی چاودێری ئیبنو حەجەری دەکرد، لەگۆڕەپانی ژیان و خوێندندا، هەتا ئەم سەرپەرشتیارەی لە ساڵی (٧٨٧)دا مرد، کە ئەوسەردەمە ئیبنو حەجەر تازە لاو بوو، تەمەنی (١٧) ساڵان بوو، لاوێکی زۆر ڕەوشت بەرزو زرنگ و وریاو دەرکەوتوو بوو، هەتا بڵێیت بلیمەت بوو.

٥- کە تەمەنی بوو بەپێنج ساڵی تەواو، چووە قوتابخانە، لەتەمەنی نۆ ساڵیدا، هەموو قورئانی بەتەواوی لەبەر کرد، یەکێ لە مامۆستاکانی کە لە قوتابخانە لەلای دەخوێند، شەمسەدینی کوڕی عەللاف بوو، ئەو مامۆستایەی کە قورئانی بەتەواوی پێ لەبەر کرد (صدرالدين: محمد بن عبدالرزاق السفطی) بوو، لەو سەردەمەدا وا باو بوو، ئەگەر کەسێ بەتەواوی قورئانی لەبەر کرد، دەبێ پێشنوێژی تەراویحی ڕەمەزان بۆ خەڵکەکە بکا، بەڵام لەبەر منالی ئیبنو

حەجەر ئەم هەلەی بۆ نەڕەخسا، هەتا لەساڵی (٧٨٥)دا، کە تەمەنی (١٢) دوازدە ساڵ بوو، لەگەڵ سەروسێتەکەیدا (الزکی الخروبی) لەمەککە بوو، لەو ساڵەدا لەمەککە، لەمەسجیدولحەرام، لەتەمەنی دوازدە ساڵیدا، بەرنوێژی تەراویحی ئەو ساڵەی بۆیانکرد، وە بوو بەشانازییەکی زۆر گەورە کە مێردمناڵێ لە (بیت اللهالحرام)دا، پێش موسوڵمانان بکەوێ‌و نوێژی تەراویحیان بۆ بکا!!.

وە لەو بەرنوێژییەدا گەلێ سەرکەوتوو بوو، زۆر بەڕێکوپێکی ئەو قۆناغەی بڕی، وە بەشێوازێکی جوان پێی هەڵسا، وا ڕێکەوت حەجی ئەو ساڵە ڕێکەوتی ڕۆژی هەینی دەکا، لەپاش کردنی حەج، لەجیواری بەیتا ماوەیێ خواپەرستی جوان دەکا، ئەوجا بەرەو بەیتولەقدیس دەڕۆن‌و لەوێش نوێژو پەرستش‌و سەردان ئەنجام دەدەن!.

٦- نیشانەی زیرەکی‌و بلیمەتی‌و زەینڕۆشنی پێوە دیار بوو، ئەوە بوو کە لەگەڵ ئەلخەروبیدا، کە لەساڵی (٧٨٦)دا لەگەشتی حەج گەڕانەوە، ئەم پەڕاوە گرنگ‌و مەزنانەی، لەماوەیەکی پێوەری (قیاسی)دا لەبەر کرد:

١- (عمدة الأحکام) دانراوی مەقدیسی.

٢- (الحاوی الصغیر) هی قەزوینی.

٣- (مختصر ابن الحاجب) الأصلی. زانستی ئوصولی فیقە.

٤- (مُلحَةُ الإعراب) هی هراوی.

٥- (منهج الأصول) هی بەیضاوی.

٦- ألفِیَةُ ابن مالِك. نحو.

٧- (التنبیة فی فروع الشافعیة) هی شیرازی.

٧- لەناو هاوڕێکانیدا بەوەوە ناوی دەرکردبوو، کە زەینی زۆر ڕۆشنەو بەزوویی شت لەبەر دەکا، ئەوانەی ژیاننامەی ئەویان تۆمار کردووە دەڵێن:

سوورەتی مەریەمی بەیەك ڕۆژ لەبەر كردووە، لاپەڕەیەكی لەپەڕاوی (الحاوی الصغیر)بەسێ جار خوێندنەوە دەهاتە بەر!!

٨- بەرە بەرە وا ئەشقی چووە سەر زانستو بابەتەكانی زانینو زانیاریو ڕۆشنبیریو ئەدەبو وێژەو مێژوو، هەوڵی دەدا كە بەهەر نرخێ بووە، سەرچاوەكانی ئەم بابەتە گرنگانە پەیدا بكاو سوودو بەهرەیان لێ وەربگرێ، تەنانەت زۆر جاران، هەندێ پەڕاوی بۆ ماوەیەكی دیاری كراو بەرابەر بەنرخێكی گونجاو بەكرێ دەگرتو لەپاشا دەیبردەوە بۆ خاوەنی، گەلێ جاریش بۆ هەمان مەبەست پەڕاوی لەخاوەنەكەی دەخواستو دوایی دەیبردەوە بۆی، وە هەروەها.

٩- لەدەوروبەری ساڵی (٧٩٠)دا، كەمێ لەخوێندن ساردەوە بوو، وە لەم ماوەیەدا، لەگەڵ ئامۆزاو مامەكانیدا خەریكی كاروباری بازرگانی بوو، بەتایبەتی مردنی خەڕووبی لەم لایەنەوە كاریگری لەسەری هەبوو، چونكە دەبوو خۆی خۆی بەخێو بكاو سەرچاوەیەكی گوزەرانو ژیان بۆ خۆی دابین بكا.

١٠- لە (٧٩٠ك)دا، حەڤدە ساڵی تەواو كرد لەتەمەنی، وە هەموو قورئانی لەبەر كرد، وەكۆمەڵێ پەڕاوی پوختەی لەزانستەكاندا لەبەر كرد، بەپێی ڕۆژگاری خۆی، وە دەستی كرد بەخوێندنی قیرائەتەكانی قورئان بە تەجویدەوە، لەلای (الشهاب أحمد الخیوطی)وە هەر لەم ساڵەدا سەماعی صەحیحی بوخاری كرد، وەگرنگی دا بەوێژەو ئەدەبو زانستی مێژوو، بەتایبەتی ئامادەی دەرسەكانی (العلامة شمس الدین محمد بن القطان المصری) دەبوو، كە لەبابەتی فیقهو نەحوو صەرفو بەلاغەو ڕەوانبێژیو ئەم جۆرە شتانە بوون.

١١- له تهمهنی نۆزده ساڵیدا، سهرقاڵی هونهرهکانی وێژهو ئهدهب بوو، وهکۆمهڵێ شیعری جوانو پهخشانی ناسکی نووسی، چهندین مهدحنامهی پێغهمبهری بهشیعر دانا.

١٢- لهساڵی (٧٩٣ك)دا، کهتهمهنی (٢٠) بیست ساڵ بوو، که ئهو ههموو زانستو هونهرانهی لهههموو باسو بابهتێ لهبهر کردبوو، وهشارهزایان بوو بوو، لهخواوهو بهتهوفیقی خوایی، ئهشقی چووه سهر زانستی فهرموودهو سوننهتی پێغهمبهر، ئیتر بهشێوهی تایبهتی خووی دایه ئهم زانسته پیرۆزهو بهره بهره بهناخیدا چووه خوارهوه، تهنانهت لهساڵی (٧٩٦ك)دا، خۆی دهفهرموێ:

{رُفِعَ الحِجَابُ، وَفُتِحَ البَابُ} . واته: (پهرده لابرا، دهرگا سهرپشت خرا).

مامۆستاکهی لهزانستی فهرموودهدا (زینهدینی عێراقی) بوو، ده ساڵ بهردهوام لهخزمهتیدا بوو، وه زانیارییهکی پڕ سوودی زۆر لهبابهتی فهرموودهدا، لهخزمهتیدا فێر بوو، لهبارهی ڕشته (سهنهد)و دهق (مهتن)و دهغهز (عیلله)وه، ئهلفییهکهی مامۆستاکهیو شهرحهکهی لهلا خوێند، لهماڵی مامۆستاکهی، کهلهسهر قهراخی روباری نیل بوو، واته: لهماڵی (زین الدین العراقی)دا.

ههتا مامۆستاکهی مۆڵهتی پێ دا، لهساڵی (٧٩٧ك)دا، کهوانهکانی فهرموودهشوناسی بهدهرس بڵێتهوه لهزانستی فهرموودهدا لهقهبی (أمیر المؤمنین)ی پێ درا.

١٣- بنهماڵهی ئیبنو حهجهر، خهریکی بازرگانی بوونو لهههمان کاتدا گرنگیو بایهخی تهواویان دهدا بهبواری زانستو زانسته شهرعییهکان. زانای گهوره گهورهیان تیادا بوو، باپیرهی کهناوی (قطب الدین محمد بن محمد بن علی) بوو، زانایهکی گهوره بوو، وه چهند کوڕێکی ههبوو، ههموویان خهریکی بازرگانی بوون، تهنیا عهلییان،که باوکی ئیبنو حهجهره، بوو به زانا، گهرچی

باوكی ئیبنو حەجەریش كەناسراوە بە (نورالدین علی) ئەویش هەر خەریكی بازرگانی دەبوو، بەڵام زانایەكی گەورە بوو، لەفیقهی شافیعیدا پسپۆڕ بوو، شاعیر بوو، ئیبنو حەجەر دەفەرموێ: (باوكم لەزانستەكانی فەرموودەدا شارەززایی نەبوو، بەڵام شیعری زۆرە!).

سەرچاوەكان ئاوا باسی دەكەن: باوكی ئیبنو حەجەر پیاوێكی هۆشیار بوو، زۆر بەدین بوو، تا بڵێی دەستپاكو دڵپاكو زمانپاك بوو، وە زۆر رەوشت بەرز بوو، وەحەزی لە هاوڕێیەتیو تێكەڵی پیاوچاكان بوو، وە حەجی زۆری كردووە، وە موجاوەرەی زۆری كردووە. باوكی ئیبنو حەجەر لەدەوروبەری ساڵی (٧٢٠ك)دا لەدایك بووە، لەساڵی (٧٧٧ك)دا مردووە.

دایكی ئیبنو حەجەر ناوی (تجار كچی الفخر أبی بكر الرفتاوی).

١٤- لەساڵی (٧٩٨ك)دا، كە تەمەنی بووە بە (٢٥) بیستو پێنج ساڵ، ئیبنو حەجەر ژنی هێنا، ناوی ژنەكەی ئەمە بوو (أنس ابنه القاضی كریم الدین بن عبدالعزیز – ناظر الجیش) ژنەكەی لەبنەماڵەیەكی ناسراو بوون بەسەرۆكایەتیو هێژاییو زانستپەروەری ناسراو بوون، لەگەڵ ئیبنو حەجەری مێردیدا چوو حەجی كرد، زانایەكی هۆشمەندی گەورە بوو، لەلای مێردەكەی دەیخوێند، گەلێ جار ئیبنو حەجەر پێی دەگوت بەسوعبەتەوە (قد صرتِ شَیْخَةْ: بەڕاستی بوویت بە مەلایەكی گەورە) ئەم ژنەی دوعای زۆر گیرا بوو.

١٥- لەم ژنەی (أنس خان) ئەم كچانەی هەبوو:

١- زین خاتوون.

٢- فرحە خاتوون.

٣- عالیە خاتوون.

٤- رابیعە خاتوون.

٥- فاطمه خاتوون. چارەنووسی خودایی وابوو، هەرچەندە سکەکەی کوڕ دەبوو لەباری دەچوو.

لەبەر ئەوەی حەزی لەوە بوو کە کوڕی ببێ ژنی دووەمی هێنا، تاقە کوڕێکی لێی بوو، کەناسراوە بە (بدرالدين أبو المعالي محمد) لەهەژدەی مانگی سەفەری ساڵی (٨١٥ك)دا لەدایك بوو، مناڵەکانی ئیبنو حەجەر کە پێنج کچ و کوڕێ بوون.

١- زین خاتوون نۆبەرەی بووو، لەرەبیعی یەکەمی ساڵی (٨٠٢ك) دا لەدایك بووە، لەسەردەستی باوکی‌و لەسەردەستی کۆمەڵێ زانای گەورەدا، بوو بەزانایەکی باش، شووی کرد بە ئەمیر (شاهی العلائی الكركی) کۆمەڵێ مناڵی لێی بوو هەموویان مردن، لەژیانی دایکیاندا، تەنیا یەك کوڕی بۆ ماوە کە ناسراوە بە (أبو المحاسن يوسف بن شاهين) ناسرا بەکچەزای ئیبنو حەجەر، دووگیان بوو کە لەساڵی (٨٣٣ك)دا بەتاعوون مرد.

٢- فەرحە خانی کچی لە ساڵی (٨٠٤ك)دا لەدایك بوو، شووی کرد بە شیخ الشيوخ محب الدين بن الأشقر، کەپیاوێ بوو لەناودارەکانی میصر، لەساڵی (٨٢٨ك)دا بەتاعوون مرد، لەپاش ئەوە کە لەگەڵ مێردەکەیدا لەحەج گەڕانەوە.

٣- عالیە خانی کچی، لەساڵی (٨٠٧ك)دا لەدایك بوو، خۆی‌و فاطیمەی خوشکی لەگەڵ زۆر کەسی تر، لەکەسوکاری باوك‌و دایکیان بەتاعوونەکەی ساڵی (٨١٩ك) مردن.

٤- رابیعە خانی کچی لەساڵی (٨١١ك)دا لە دایك بوو، زیارەتی مەککەی کردووەو لەگەڵ باوکیدا حەجی کردووە، شووی کرد بە (الشهاب أحمد بن محمد) کچێکی لێی بوو ناوی نا (عالیە) لەژیانی خۆیانا مرد، مێردەکەشی لەساڵی (٨٣٠ك)دا مرد.

٥- تاقه کوڕەکەی کەناسراوە بە (أبو المعالي محمد) باوکی زۆر هەوڵیدا کەبیکات بە زانایەکی باش، ومزۆر بەجوانی پەروەردەی کرد، هەموو قورئانی لەبەر کرد، بەرنوێژی بۆ خەڵکەکە دەکرد، باوکی ئەوەندەی خۆشدەویستو ئەوەندە مەبەستی بوو کەپێی بگەیەنێ پەڕاوی (بُلُوغُ الْمَرَامِ فِي أدِلَّةِ الأحْكَام)ی لەبەر خاتری ئەو دانا، بەڵام کەمێکی بۆ لەبەر کرا، لەکاروباری ئەوقافدا یاریدەدەری باوکی بوو، دەڵێن: بەهۆی ئەم کوڕەیەوە، ئیبنو حەجەر تووشی کێشەو بەرەو خەمو خەفەتو مەینەتی زۆر بوو!

١٦- ئیبنو حەجەر (رەحمەتی خودای لێ بێ) بەڕاستی زانا بوو، دانا بوو، هۆشمەند بوو، بلیمەت بوو، موحەدیث بوو، وتاربێژی ئەزهەر بوو، هەروا لەزۆری تر لەمزگەوتە گەورەو وناودارەکانی قاهیرە، خەتیبو وتاربێژ بووە، پیاوێکی زۆر هێمنو سەلارو لەسەرەخۆ بوو، هەتا بڵێی بێ هەواو خاکیو بێ نەفس بوو، زۆر بە سەبرو ئارام بوو، رۆژووی سوننەتی زۆری دەگرت، شەونوێژی زۆری دەکرد، ئەوەندە شارەزابوو لە فەرموودەو سوننەتدا، هەتا نازناوی (أميرالمؤمنين في الحديث) پێ بەخشرا بەشوێن زانستا ئەم شوێنانە گەڕاوە:

ولاتی شامو ولاتی میصرو ولاتی حیجازو شوێنانی تریش.

١٧- دانراوەکانی:

ژمارەی دانراوەکانی زیاترە لە (١٣٢) سەدو سیو دوو دانراو، کە ئەمە ناوی هەندێکیانە:

١- الإتقان في علوم القرآن.

٢- أسباب النزول.

٣- الإصابه في تمييز الصحابه.

٤- أمالي ابن حجر.

٥- البدايه والنهايه.

٦- بلوغ المرام بأدلةِ الأحكام.

٧- تقريب التقريب.

٨- تقريب التهذيب.

٩- تهذيب التهذيب.

١٠- ديوان شعر.

١١- شرح سنن الترمذى.

١٢- شرح منهاج النووى.

١٣- طبقات الحُفاظ.

١٤- فتح البارى بشرح صحيح البخارى.

١٥- لسان الميزان.... تاد.

١٨- نەخۆشی سەرەمەرگی:

وا دەردەکەوێ تووشی گرفتێکی گەدەیی بووە، بەرە بەرە تووشی تادەبوو، گەدەی زۆر دەئێشا، پزیشکەکان زۆری لەگەڵ خەریك بوون کە چارەسەری بکەن، بەڵام سوودی نەبوو، نزیکەی مانگێ تووشی سکچوونێکی سەخت بوو، گەڵێ جار خوێنی لەگەڵدا بوو، کە پێی دەگوترێ (دیزانتری).

لەسەر فەرمایشتی سەخاوی کە دەفەرموێ: (بەدووری نازانم، کە خودا خەڵاتی شەهیدبوونی پێ بەخشیبێ، چونکە تاعوون پەیدا بوو بوو) واتە: بە تاعوون شەهید بووە.

لەکۆتایی مانگی قوربانا، لەساڵی (٨٥٢ك)دا، مەرگ بوو بەمیوانی، تەمەنی بەچەند مانگێ، لە حەفتاو حەوت ساڵ تێپەڕی بوو. کاتێ وەفاتی کرد،

سـولّتان خـۆیو كاربەدەسـتانی دەوڵـەتو جـەماوەرێكی زۆر ئامـادەی سـەر تەرمەكەی بوونو بەشدارییانكرد لە ڕێو ڕەسمی نوێـژ لەسەر تەرمەكەیو لـە ناشـتنی تەرمەكـەی، نزیكـەی پـەنجا هـەزار كـەس زیـاتر لەسـەر تەرمەكـەی نوێژیانكرد. هەندێ ئەوەندە خۆشیان دەویست تەنانەت دەیانگوت: كۆمەڵێ وەلی خوا دیویانە كە خدری زیندە نوێژی لەسەر تەرمەكەی كردووە!

گـەورە پیـاوانو ئـەمیرو شـازادەكان كـێ بڕكێیـان دەكـرد بـۆ هـەڵگرتنی تەرمەكـەی لـە (القرافـة الـصُغری) لـە قـاهیرە بـەخاك سـپێررا، نزیكـەی (١٥٠٠) هەزارو پێنج سەد مەترێ لە ئارامگای شافعیـیەوە دوورە، واتە: كیلومەترو نیوێ لە مەقامی شافیعیـیەوە دوورە.

دەڵێن: نەرمە بارانێ باریوە لە تەرمەكەی، كەشتی وا لـە قـاهیرە جێگـەی سرنجە. (هەزار هەزار ڕەحمەتو ڕەزای خودای لێ بێو پڕگۆڕی پیرۆزی لەنووری خودا بێو خودا، بەڕەحمەتی خۆی لەخاكو پای ئەودا حەشـرو نەشـرمان بكـات (ئامین – ٢٠١٤/٩/٢٧) سلێمانی ماڵی خۆمان گەڕەكی قازی موحەممەد، ڕەحمەتی خودای لێ بێ - ئامین).

١٦٠٠- بەنـدەیش لێرەدا، لەكۆتایی ئەم پەڕاوە پیرۆزەدا، ئـەم زانیارییانـەم، ڕاگـوێزكردووە، لـەكۆتایی (بلـوغ المـرام مـن أدلـە الأحكـام)وە، بۆیـە ئێـستایش بـەدڵێكی پـڕ لەخـەمو پـەژارەوە، بـۆ حـاڵی شـڕی ئـەهلی سوننەتو جەماعـەت، بەدەستی ڕافضەوە، لە شامو عێراقو یەمەن، دەڵێم: عەرزی خۆشەویستانی خۆم دەكەم: ئەم دەمە كە سەعات شەشـی ئێـوارەی ڕۆژی ١٥/ڕەمـەزانی سـاڵی (١٤٣٣)ی كۆچییە، بەرابەر ٢٠١٢/٨/٤ زایینـیـیە، لـەماڵی خۆمـان، لـە گـەڕەكی مامۆسـتایان، گەڕەكی قازی موحەممەد، لەشاری سلێمانی، لە كوردستانی عێراق، لە وەرگـەڕانو

بەکوردی کردنو روونکردنەوەی ئەم پەڕاوی (بُلُوغُ الَمَرَامِ مِنْ أَدِلَّةِ الأَحْكَام)یە (للحافظ: أحمد بن علی بن محمد العسقلانی) لەسایەی خوداوە لێ بوومەوە.

بەندەیش لەم شوێنە پیرۆزەدا، لە پایانی ئەم پەڕاوە پیرۆزەدا، لە خودای گەورەو مەزن داوا دەکەم کە ببێ بە مایەی رەحمەتی دینو دونیامان، بۆ خۆمانو بۆماڵو منداڵمانو بۆ منالّی منالّو وەچەو نەوەمان، هەروا بۆ خوێنەریو بۆ چاپکاری، هەروا بۆ وڵاتو شارمان، هەروا لەم جێگەیەدا، شایستەی باسە، کە لەم بۆنە پیرۆزەدا، نزایەکی باشو دوعایەکی خێر بۆ جەنابی (مامۆستا محمود أحمد محمد) بکەین، کە بەڕاستی ئەم زاتە، خزمەتێکی گەورەی ئەم بەرهەمە قەڵەمییە پیرۆزانەی بەندەی هەژاری کردووە، لە خودای گەورەو مەزن داواکارم کە لەهەردوو جیهانا سەر بەرزو کامەرانو شادمان بێ، خۆیو ماڵو منالّی.

هەروا لەکۆتادا، لە خودای گەورەو سەروەر داواکارم کە پیتو فەڕو بەرەکەت، بخاتە قەڵەمو تەمەنو زمانو دڵو چاوو هۆشو ئەندامو تەندروستیو عیففەتو عافیەتمان، بۆ خزمەتی ئایینی پیرۆزی ئیسلامو بۆ خزمەتی گەلی کوردی سەرجەم موسوڵمانی، سەرجەم ستەمبار، هەتا ئاخر چرکەساتی ژیانمان ئامین.......

ئێستایش لەم شوێنە پیرۆزەدا، بە ئومێدی گیرابوونو قەبووڵ بوونو وەرگرتنی ئەم طاعەتی خزمەتی سوننەتی پێغەمبەرە، ئەم پارچە شیعرە دەنووسم، کە دوعایەکە ئومێد دەکەم کە گیرا بووبێ، لە (١٩٨٩/٦/٢١)دا گوتوومە: ئێستایش دووبارەی دەکەمەوەو لەخودا داواکارم کەبێت بەهاوارمانەوەو کێشەکانمان سەرجەم بۆ چارەسەر بکات. ئاخ لەدەست (شەیتانی بیدعە) چۆن بوو، بەزەهری کوشندەی ئەهلی سوننەتو جەماعەتو کردنی بەهەزار

پارچەوەو سێ دوژمنەکەیش، سێ (ص) صادەکەیش ئەمـەیان بەهـەل زانـیو وا خەریکمانن قەلاچۆمان دەکەن، ئەوان خەریکی کوشـتنی ئێمـەنو ولاتمـان داگیر دەکەن، ئێمەیش خەریکی بیدعەی کۆڵەکەو بیدعەی قنوتو بدعەی صلّەواتین.

إنا لله وإنا إليه راجعون (٢٠١٥/١/٢٥).

سووره‌ی مانیده، سفره‌ی ره‌حمه‌ته

خوانێکی گه‌وره‌ی، به‌بێ زه‌حمه‌ته

پڕ سه‌ر له‌میوه‌ی، پڕ له‌نیعمه‌ته

چی موسوڵمانه له‌وێ ده‌عوه‌ته!

خوا به‌ره‌حمی خۆی، له‌نانی سه‌ری

له‌باده‌ی به‌هه‌شت، له‌ره‌زو به‌ری

ده‌ممان شیرینکاو، چاوو دڵ رۆشن

بیکا به‌جێمان، کام جێگه‌ی خۆشن

گۆڕمان گوشادکاو باخی به‌هه‌شت بێ

هه‌شت ده‌رگای له‌سه‌ر چه‌قی هه‌ر هه‌شت بێ!

دوور له هاڵاوی حه‌و ده‌رگای دۆزه‌خ

نه‌بێ به چاڵمان له‌ژینی به‌رزه‌خ!

خۆمان و دۆسمان له‌گه‌ڵ که‌س و کار

له‌گه‌ڵ خوێنه‌ری ئازیزی نازار

له‌ژێر سێبه‌ری سووره‌ی مانیده

خودا تو قورئان! په‌نامان بده!

ئه‌م گه‌لی کوردمش له‌سایه‌ی تۆوه

سه‌رپاک نیسلامه، له‌کۆن و نۆوه

له‌تۆڵه‌ی ئه‌وه چاکه‌ی به‌ره‌وه

به‌ختی ژێرکه‌وتووی بخه سه‌ره‌وه

لەسەر سفرەی خۆت، جێی بکەرەوە

بەدەستی رەحمەت پێی بکەرەوە!

خۆت ئاگات لێیە، تۆی هەر لەبیرە

گەرچی دەستو پێی لەناو زنجیرە

لەسەر زمانی دەنگی تەکبیرە

موسوڵمانی پاک، وەک چوری شیرە!

هەر کوردێ دەگری، لاوە یا پیرە

حوسەین بابیەتی‌و حەسەن باپیرە!

خۆشی دەرویشی تاهای دەسگیرە

چاوی لەقاپی خوای بێ وەزیرە

ئەی کوردی بێکەس، ئای بێکەسی تۆ

بۆمن بوەتە خەمی کۆن‌و نۆ

ئەی گەلی کوردم! من بەقوربانتم

ئاشق بەدین‌و خاک‌و زبانتم

بێکەسی وەک من، بۆیە بێ نازی

دەنا بۆ جوانی دەڵێی نازنازی!

کوردە! لەناو تۆ ژیانم تاڵە

بە شەوو بەرۆژ تۆم لە خەیاڵە

هەرچی دەبێژم بۆیە واکاڵە

لەبەر بێ کەسیت، حاڵم بێ حاڵە

بووی بە گۆی مەیدان، رۆژگاری نامەرد

پێت دەکا شەقێن بەدارشەقی بەرد
ڕۆژی ئینگلیزو، ڕۆژی ئەمریکا
ڕۆژی کوردی خۆت، یاریت پێ دەکا
هەروا سێ قۆڵی: عەرەب، تورک، عەجەم
خوێنت دەمژن، وەک زالووی ناودەم!
کەسێ شک نابەم، بتدەمە دەستی
جگە لەو خوایەی تۆ دەیپەرستی
کوردە! سەبرکە باری خودایە
خوا یاربێ ڕۆژان، ڕۆژی لەدوایە

وَصَلَّى اللّهُ تَعَالى عَلَى سَيِّدِنَا محمدٍ وآلِهِ وَصَحْبِهِ وَتابِعيهِ بِإِحْسَانٍ إلى يَوْمِ الدين وَسَلَّمَ.

غَفَرَ اللّهُ لي وَلِوَالِدَيَّ وَلِسَائِرِ المُسْلِمِينَ، وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الحَمْدُ للّهِ رَبِّ العَالَمِينَ.

بەئومێدی دوعای خێرتان
نوری فارس حەمە خان حەسەن موستەفا حەنیف
خَادِمُ العُلَمَاءِ وَالمَشَايِخِ وَالفُقَرَاءِ
سلێمانی – کوردستان – مامۆستایان – ماڵی خۆمان
شازدەی مانگی ڕەمەزانی ساڵی ١٤٣٣ی کۆچی
٢٠١٢/٨/٥ = ١٧/ڕەمەزان – ١٤٣٣ کۆچی.

ئەمە دوا وتەی (بلوغ المرام) بوو، لەم جێگەیەدا بەئومێدی گیرابوونی ئەم نزایە دووبارەمان کردەوە

٤٩- كِتَابُ التَّوْبَةِ
نامەی پەشیمانی

{بڕوانە: سەرەتای نامەی ژمارە (٤٨) = كتاب الذكر والدعاء، كەوا لەپێش ئەم نامەی ژمارە (٤٩)یەوە}.

(١) باب في الحَضِّ عَلَى التَّوْبَةِ وَالفَرَحِ بِهَا
هاندان لەسەر تەوبەكردنو پەشیمانبوونەوە لە گوناه بە زوویىو دڵخۆشبوون پێی

١٧٤٦- وَ عَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ النبيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي وَأَنَا مَعَهُ حِينَ يَذْكُرُنِي فَإِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَإٍ ذَكَرْتُهُ فِي مَلَإٍ خَيْرٍ مِنْهُ وَإِنِ اقْتَرَبَ إِلَيَّ شِبْرًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا وَإِنِ اقْتَرَبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا اقْتَرَبْتُ إِلَيْهِ بَاعًا وَإِنْ أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً). (الحديث ٧٤٠٥ طرفه في ٧٥٠٥، ٧٥٣٧): [١٧٤٦]

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لەسەر بێ- دیسان فەرمووی: خۆشەویست -دروودی خوای لێ بێ- فەرمووی: خودای گەورەو سەروەر دەفەرموێ: بەندەی من گومانی چۆن بێ بەمن، من وا دەبم لەگەڵی. لەودەمەدا كەئەو ناوی من دەباو یادی من دەكا، خۆم وام لەگەڵیدا، جا ئەگەر ئەو بەتەنیا هەرخۆی یادو زیكری من بكا، ئەوا منیش هەرخۆم بەنهێنی یادی ئەو دەكەم، ئەگەر ئەو لەناو دەستەیەكا یادو زیكری من بكا، ئەوا منیش بەئاشكرا لەناو دەستەیەكی باشتردا

[١٧٤٦] تجريد/٥، ژمارە: ٢١٢٩ - ٧٤٠٥ بخارى. مسلم: ٦٨٨٧ ترقيم الشيخ خليل مأمون شيحا (بخارى رقم الكتاب/٩٧ رقم الباب/١٥).

یادو باسی ئەو بەچاکە دەکەم، ئەگەر بەندە بستێ لەمن نزیك ببێتەوە، من باڵێ لەو نزیك دەبمەوە، ئەگەر ئەو باڵێ لەمن نزیك بێتەوە من دوو باڵ لەو نزیك دەبمەوە، کاتێ ئەو بەڕۆیشتنی ئاسایی بێ بۆلای من، من بەلۆقە دەچم بەپیریەوە، واتە: تابەندە، نێربێ، یامێ، بەتاعەت خۆی لەمن نزیك بکاتەوە من رەحمەتی خۆم زیاتر لەو نزیك دەکەومەوە. (تاجی کوردی/٩ ل/١٣٦ ز/٥٨ ژ/١ – باسی گەورەیی یادی خوا).

١٧٤٧- عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه أَنَّهُ حَدَّثَ حَدِيثَيْنِ أَحَدُهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْآخَرُ عَنْ نَفْسِهِ قَالَ إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَرَى ذُنُوبَهُ كَأَنَّهُ قَاعِدٌ تَحْتَ جَبَلٍ يَخَافُ أَنْ يَقَعَ عَلَيْهِ وَإِنَّ الْفَاجِرَ يَرَى ذُنُوبَهُ كَذُبَابٍ مَرَّ عَلَى أَنْفِهِ فَقَالَ بِهِ هَكَذَا ثُمَّ قَالَ لَلَّهُ أَفْرَحُ بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ مِنْ رَجُلٍ نَزَلَ مَنْزِلًا وَبِهِ مَهْلَكَةٌ وَمَعَهُ رَاحِلَتُهُ عَلَيْهَا طَعَامُهُ وَشَرَابُهُ فَوَضَعَ رَأْسَهُ فَنَامَ نَوْمَةً فَاسْتَيْقَظَ وَقَدْ ذَهَبَتْ رَاحِلَتُهُ حَتَّى إِذَا اشْتَدَّ عَلَيْهِ الْحَرُّ وَالْعَطَشُ أَوْ مَا شَاءَ اللَّهُ قَالَ أَرْجِعُ إِلَى مَكَانِي فَرَجَعَ فَنَامَ نَوْمَةً ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَإِذَا رَاحِلَتُهُ عِنْدَهُ. (الحديث ٦٣٠٨): [١٧٤٧]

حاریسی کوڕی سوومید -ڕەحمەتی خودای لێ بێ- فەرمووی: عەبدوڵلای کوڕی مەسعوود (رەزای خوای لێ بێ) دووفەرموودەی گێڕایەوە بۆمان: یەکێکیان فەرمایشتی پێغەمەر بوو، ئەوی تریان قسەی خۆی بوو، ئیبنو مەسعوود فەرمووی: مرۆی موسڵمان، گوناهی خۆی وەك کێوێ دەبینێ، کەلەبنیا دانیشتبێ، مەترسی ئەوەی هەبێ کە بڕوخێ بەسەریا. واتە: موسوڵمان دڵی رووناکە هیچ گوناهێ بەبچووك نازانێ، لەبەرئەوە هەمیشە پارێزدەکا لەگوناە.

[١٧٤٧] تجرید/٥، ژمارە: ١٩٧٨ = ٦٣٠٨ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩١٧ = ٦٨٩٠ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٨٠ رقم الباب/٤).

بەڵام بەدکار، گوناهی خۆی بێ ئەهمیەت دەبینێ، دەربەستی نییە بەلایەوە وەك مێشێ بەلای لووتیا بڕواو بەدەستی ئاوایەکی لێ بکا ئاوایە!!

ئەوجا ئیبنو مەسعوود فەرموویە وە: خودا پتر شادمان دەبێ بەتەوبەی بەندەی خۆی، کاتێ پەشیمان دەبێتەوە و دەگەڕێتەوە بۆ لای خودا، هەتا ئەو پیاوە، کە لەهەوارێ دادەبەزێ، شوێنێکی تالووکەی لێدەبێ، نان و ئاوەکەی بەسەر وڵاخەکەیەوە دەبێ، سەرێ دەنێتەوە، تاوێ دەخەوێ، سەرخەوێ دەشکێنێ، کاتێ خەبەری دەبێتەوە، لەخەو هەڵ دەستێ، دەڕوانێ وڵاخەکەی بەنان و ئاوەکەیەوە ڕۆیشتووەو نەماوە! جاکاتێ بەدوای دا دەگەڕێ و لێی نائومێد دەبێ و گەرماوتوونێتی زۆری بۆ دێنێ، یا ئەوەی کە حەزی خودای لەسەر بوو بەسەری دێ، وە دەگاتە حاڵی مردن. لەبەرماندوویی و شەکەتی و توونێتی و برسێتی، دەڵێ: بابگەڕێمەوە بۆ جێگەکەی پێشووی خۆم، دەگەڕێتەوە بۆئەوێ، لەوێ دەنوێ، لەپاشا کەخەبەری دەبێتەوە و سەری هەڵ دەبڕێ، دەبینێ وڵاخەکەی بەنان و ئاوەکەیەوە لەدیاری لەلایا ڕاوەستاوە، خودا بەتۆبەی بەندەی خۆی شادمانتر دەبێ، هەتا ئەم پیاوە لێقەوماوە بەدۆزینەوەی وڵاخەکەی بەنان و ئاوەکەیەوە، لەو بیابانە چۆڵ و هۆڵەدا. (تاج/٩ ز/٩٠ ل/٢٥٨ ژ/١-باسی گەورەیی تەوبەو پەشیمانی) + (ریاض/١ ز/٢ ل/٢٢ ژ/١٥/٣).

ئەم فەرموودەیە لە ژمارە: (١٩١٧)ی پوختەی موسلیمدا ئاوایە، بەهرەی پتری واتیادا، ڕاگوێزکردنی سوود بەخشە:

عَنِ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ أَعُودُهُ وَهُوَ مَرِيضٌ، فَحَدَّثَنَا بِحَدِيثَيْنِ: حَدِيثًا عَنْ نَفْسِهِ، وَحَدِيثًا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: «لَلَّهُ أَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ الْمُؤْمِنِ مِنْ رَجُلٍ فِي أَرْضٍ دَوِيَّةٍ مَهْلَكَةٍ مَعَهُ رَاحِلَتُهُ عَلَيْهَا طَعَامُهُ وَشَرَابُهُ، فَنَامَ، فَاسْتَيْقَظَ،

وَقَدْ ذَهَبَتْ، فَطَلَبَهَا حَتَّى أَدْرَكَهُ الْعَطَشُ ثُمَّ قَالَ: أَرْجِعُ إِلَى مَكَانِى الَّذِى كُنْتُ فِيهِ فَأَنَامُ حَتَّى أَمُوتَ. فَوَضَعَ رَأْسَهُ عَلَى سَاعِدِهِ لِيَمُوتَ فَاسْتَيْقَظَ وَعِنْدَهُ رَاحِلَتُهُ وَعَلَيْهَا زَادُهُ وَطَعَامُهُ وَشَرَابُهُ، فَاللَّهُ أَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ الْعَبْدِ الْمُؤْمِنِ مِنْ هَذَا بِرَاحِلَتِهِ وَزَادِهِ». {الحديث: ٦٨٩٠ = ٦٩١٠ فم = ف.م = فتح الملهم. تجريد البخارى = الترجمة الكردية/٥، رقم: ١٩٧٨ = ٦٣٠٨. ترمذى. صفة القيامة: ٢٤٩٧. تحفة: ٩١٩٠}:

حاریثی کوڕی سوومید فەرمووی: عەبدوڵلای کوڕی مەسعوود (ڕەزای خودای لێ بێ) نەخۆش بوو، چووم بۆلای بۆ سەردانو هەواڵپرسینی، دوو فەرموودەی گێڕایەوە بۆمان، یەکێکیان فەرمایشتی خۆی بوو، ئەوی تریان فەرموودەی پێغەمبەر بوو (دروودی خودای لەسەر بێ).

عەبدوڵلا فەرمووی: بیستم لە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەیفەرموو: (خودای گەورە زیاتر شادمان دەبێ، بەژێوانو پەشیمانیو تەوبەی بەندەی باوەڕداری خۆی، کاتێ پەشیمان دەبێتەوەو دەگەڕێتەوە بۆلای خودا، هەتا ئەو پیاوەی کە لەچۆڵەوانییەکی کاکی بەکاکی، پڕمەترسی دادەبەزێ، وڵاخێکی پێ دەبێ، نانو ئاوەکەی بەسەر وڵاخەکەیەوە دەبێ، سەرخەوێ دەشکێنێ، کە هەڵ دەستێ دەڕوانێ وڵاخەکەی بەنانو ئاوەکەیەوە، ڕۆیشتووەو گوم بووەو نەماوە!

جاکاتێ بەدوایدا دەگەڕێو تەواو ماندوو وشەکەت دەبێو توونێتی زۆری بۆ دەهێنێ، لەدڵی خۆیدا دەڵێ: دەگەڕێمەوە بۆ شوێنەکەی خۆم کەلێی بووم، لەوێ دەخەوم هەتا دەمرم!!

جا سەری لەسەر باسکی دادەنێ هەتا بخەوێو بمرێ، خەوی لێ دەکەوێ، کە خەبەری دەبێتەوەو سەری هەڵدەبڕێ، دەبینێ وڵاخەکەی بەنانو ئاوەکەیەوە، لەلایا، بەدیاریەوە ڕاوەستاوە، خودای گەورە بەتەوبەی بەندەی

ئیمانداری خۆی زیاتر شادمان دەبێ، هەتا ئەم پیاوە بەدۆزینەوەی ولاخەکەیو نانو ئاوو توێشووەکەی!).

روونکردنەوە:

فەرموودەکەی ئیبنو مەسعوود خۆی لە بوخاریدا ئاوایە: ئیبنو مەسعوود (رەزای خودای لێ بێ) دەفەرموێ: مرۆی موسوڵمان، لەخودا دەترسێ، گوناهی خۆی وەك کێوێ دەبینێ، کە لەبنیدا دانیشتبێ، مەترسی ئەوەی هەبێکە لەپرێکا برووخێ بەسەریدا. واتە: موسوڵمان دڵی رووناکە، هیچ گوناهێ بەکەم نازانێ، لەبەرئەوە هەمیشە پارێزدەکا لە گوناهو خۆی دەپارێزێ لەتاوان. ئەوجا ئیبنو مەسعوود فەرمووی: بەڵام مرۆی بەدکار، گوناهی خۆی بەکەم دەبینێ، دەربەستی نییە، بەلایەوە کە گوناهێ دەکا، وەك مێشێ بەلای لووتیدا بڕواو، بەدەستی ئاوایەکی لێ بکاو دووری بخاتەوە ئاوایە. {بڕوانە: ریاضی صالحين/١، زنجیرە: ٢، ژمارە: ١٥ — تەوبەو پەشیمانی + تاج/٥، زنجیرە: ٩٠، ژمارە: ٥١٣٦. م — گەورەیی تەوبەو پەشیمانی}.

١٧٤٨- أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ (رضى الله عنه) قال النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم): «اللَّهُ أَفْرَحُ بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ مِنْ أَحَدِكُمْ سَقَطَ عَلَى بَعِيرِهِ ، وَقَدْ أَضَلَّهُ فِي أَرْضِ فَلاَةٍ»[١٧٤٨]

واتاو مەبەست لێی لە ژمارە: (١٧٤٧)دا ڕابورد.

[١٧٤٨] بڕوانە ژمارە: (١٧٤٧) (بخاری رقم الكتاب/٨٠ رقم الباب/٤).

(٤) باب في سعة رحمة الله تعالى و أنها سبقت غضبه
باسی گوشادیو بێ سنووری ڕەحمەتو میهرەبانی خودای گەورەو سەروەر، ڕەحمەتی خودا پێش ڕقو خەشمی خودای گەورە کەوتووە

١٧٤٩- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) : (لَمَّا قَضَى اللَّهُ الْخَلْقَ كَتَبَ فِي كِتَابِهِ فَهُوَ عِنْدَهُ فَوْقَ الْعَرْشِ إِنَّ رَحْمَتِي غَلَبَتْ غَضَبِي) (الحديث ٣١٩٤، أطرافُهُ في: ٧٤٠٤، ٧٤٢٢، ٧٤٥٧، ٧٥٥٣، ٧٥٥٤): [١٧٤٩]

ئەبوهورەیرە(ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (کاتێ خودای گەورە بڕیاری دا ئەم بوونەوەرە دروست بکا، لەنامەیەکا نووسی ڕەحمەتو میهرەبانی من پێش ڕقو خەشمم دەکەوێ، بەحری ڕەحمەتم هەرکاتێ هاتە جۆشو خرۆش، ئاگرو بڵێسەی کورەی ڕقو غەضەبم دەکوژێنێتەوە، وەئەو نامەیەش کەئەمەی تیا نووسراوە لەلای خودا خۆیەتی، لەسەرو تەختو بارەگا(عەرشە) وە دایناوە!) (تاج/١ل- ٣٧ز —٦- باسی باوەڕ بەچارەنووس-ش/ت).

١٧٥٠- عَنْ ابي هُرَيْرَةَ رَضِي اللَّهُ عَنه قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ جَعَلَ اللَّهُ الرَّحْمَةَ مِائَةَ جُزْءٍ فَأَمْسَكَ عِنْدَهُ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ جُزْءًا وَأَنْزَلَ فِي الْأَرْضِ جُزْءًا وَاحِدًا فَمِنْ ذَلِكَ الْجُزْءِ يَتَرَاحَمُ الْخَلْقُ حَتَّى تَرْفَعَ الْفَرَسُ حَافِرَهَا عَنْ وَلَدِهَا خَشْيَةَ أَنْ تُصِيبَهُ. (الحديث ٦٠٠٠ طرفه في: ٦٤٦٩): [١٧٥٠]

[١٧٤٩] تجرید/٣، ژمارە: ١٢٨٩ = ٣١٩٤ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٢٣ = ٦٩٠٥ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٥٩ رقم الباب/١).

[١٧٥٠] تجرید/٥، ژمارە: ١٩٢٢ = ٦٠٠٢ بخاری. (بخاری رقم الکتاب/٧٨ رقم الباب/١٩).

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: ژنەوتم لە زاری پیرۆزی خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: خودای گەورە ڕەحمەتو سۆزو میهرەبانی خۆی دابەش كردووە بەسەد بەشەوە، نەوەدو نۆ شیانی لای خۆی هێشتۆتەوە، وە تاقەیەك بەشیانی ناردۆتە خوارەوە بۆ ناو زەوی، ئیتر ئەمەی كە دەیبینین مەخلووقات و دروستكراوانی خودا، لەناو خۆیانا ڕەحم بەیەكتری دەكەن‌و، بەزەییان بەیكتریدا دێتەوە، ئەمە هەمووی لەوتاقە بەشەیە، تەنانەت ئەوەیشە كەوڵاخ سمی خۆی دەپارێزێ، نەبادا بەر بەچكەكەی بكەوێ، ئەوەیش هەر لەو بەشەیە.

لەگێڕانەوەیەكی ریاض الصالحین‌دا دەفەرموێ: خودا سەد ڕەحمەتی هەیە، یەك ڕەحمەتی لەوسەدە داناوە، لەناو پەری‌و جنۆكەو ئادەمیزاد و گیانلەبەران‌و جانەوەرو مارو مێروودا، ئیتر بەهۆی ئەم تاقە ڕەحمەتەوەیە، كەئەم شتانە لەناو خۆیاندا میهرو بەزەیی لەگەڵ یەكتر دەنوێنن و بەزەیی یان بەیەكتریدا دێتەوە، تەنانەت ئەوەیش كەدڕندە بەزەیی بە بەچكەی خۆیدا دێتەوە، هەر بەهۆی ئەم تاقە ڕەحمەتەوە یە، بەڵام نەوەدو نۆ ڕەحمەتی تری هەیە، هەڵی گرتوون بۆ ڕۆژی قیامەت، لەو ڕۆژەدا بەورەحمانە ڕەحم دەكا بەبەندەكانی خۆی. (ریاض/٢ ل/٩ ژ/٥١ ژ/٤٢٠ —ش).

١٧٥١- عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّهُ قَالَ: قَدِمَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِسَبْيٍ، فَإِذَا امْرَأَةٌ مِنَ السَّبْيِ تَبْتَغِي، إِذَا وَجَدَتْ صَبِيًّا فِي السَّبْيِ أَخَذَتْهُ فَأَلْصَقَتْهُ بِبَطْنِهَا، وَأَرْضَعَتْهُ، فَقَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «أَتَرَوْنَ هَذِهِ الْمَرْأَةَ طَارِحَةً وَلَدَهَا فِي النَّارِ؟». قُلْنَا: لاَ وَاللَّهِ وَهِيَ تَقْدِرُ عَلَى أَنْ

لاَ تَطْرَحَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «لَلَّهُ أَرْحَمُ بِعِبَادِهِ مِنْ هَذِهِ بِوَلَدِهَا». {الحديث: ٦٩١٢ = ٦٩٣٣ فم}:[١٧٥١]

عومەری کوڕی خەطاب (ڕەزای خودای لیٚ بیٚ) فەرمووی: جاریٚ برِکەییٚ ژنی دیلیان هێنا بۆ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بیٚ) ژنێکی منالٚ بەبەریان تیادابوو، منالەکەی خۆیی لیٚ بەجێمابوو لە عەزرەت بەچکەکەی هەرگڕی دەخواردو چەرخەی دەکرد، بەناو ژنە دیلەکاندا، لەکویٚ کۆرپەیەکی مەمکە خۆرەی دەست دەکەوت هەلٚی دەگرت‌و دەینووساند بەسینگ‌و بەرۆکی خۆیەوەو مەمکی پێی دەدا، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بیٚ) بەئێمەی فەرموو: (ئایا بەڕای ئێوە ئەم ژنە پەرۆشە، ئەگەر ساواکەی خۆی دەست بکەوێتەوە، لەم بارو دۆخی پەرۆشییەیدا بۆی، فڕەی دەداتە ناو ئاگرەوە؟). گوتمان: نەخێر نەبەخوا هەتا بتوانیٚ شتی واناکا، هەرگیز ئەو جگەر گۆشەیەی خۆی کەئێستا ئاوا پەرۆشە بۆی تووڕ نادات، چ جای ئەوەی کە فڕێی بداتە ناو ئاگرەوە! فەرمووی: (دەسا زۆرباش بزانن کەخوا گەلیٚ بەرەحمترە لەگەلٚ بەندەکانی خۆیدا هەتا ئەم ژنە لەگەلٚ ساواکەی خۆیدا!). {تاج/٥، زنجیرە: ٩٢، ژمارە: ٥١٥٥.م}.

١٧٥٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «قَالَ رَجُلٌ لَمْ يَعْمَلْ حَسَنَةً قَطُّ لأَهْلِهِ: إِذَا مَاتَ فَحَرِّقُوهُ، ثُمَّ اذْرُوا نِصْفَهُ فِي الْبَرِّ، وَنِصْفَهُ فِي الْبَحْرِ، فَوَاللَّهِ لَئِنْ قَدَرَ اللَّهُ عَلَيْهِ لَيُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا لاَ يُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ، فَلَمَّا مَاتَ الرَّجُلُ فَعَلُوا مَا أَمَرَهُمْ، فَأَمَرَ اللَّهُ الْبَرَّ، فَجَمَعَ مَا فِيهِ، وَأَمَرَ الْبَحْرَ فَجَمَعَ مَا فِيهِ، ثُمَّ قَالَ: لِمَ فَعَلْتَ هَذَا؟ قَالَ: مِنْ خَشْيَتِكَ يَا رَبِّ وَأَنْتَ أَعْلَمُ،

[١٧٥١] بخاری. أدب: ٥٩٩٩ - تجرید/٥، ژمارە: ١٩٢١. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٢٦ = ٦٩١٢ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٨ رقم الباب/١٨).

فَغَفَرَ اللَّهُ لَهُ». {الحديث: ٦٥١٤ = ٦٩٣٥ فم = ف‌م = فتح الملهم. تجريد البخاري = الترجمة الكردية/٤، رقم: ١٣٧٦ = ٣٤٥٢، ٣٤٧٩، ٧٥٠٦ فتح الباري. نسائي. جنائز: ٢٠٧٩. تحفة الأشراف: ١٣٨١٠}:[١٧٥٢]

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (پیاوێ دەبێ، کفن دز دەبێ، هەرگیز کردەوەی چاکەی نەکردبوو، لەسەرە مەرگدا، کاتێ لەخۆی نائومێد دەبێو دەزانێ کەئیتر ناژی، کەسوکارەکەی رادەسپێرێو پێیان دەڵێ: کەمن مردم،، دارێکی زۆر کۆبکەنەوەو ئاگری تێ بەردەنو لەناو ئەو ئاگرە مەشقەڵانەدا، لەشەکەم تەواو تەواو بسووتێنن، کاتێ گۆشتو ئێسکەکەم داپڵۆخانو بووم بە خەڵووز، لەناو دنگدا ورد ورد بمهاڕنو بمکەن بە ئاردو، لە رۆژێکی رەشەبادا، نیوەم بچێنن بەدەشتو دەرداو ئەو نیوەکەی تریشم بچێنن بەناو دەریادا، چونکە بەو خودایە، ئەگەر خودا دەستی لێم گیرببێ سزایەکی وەهام دەدا، کە سزای کەسی تر وابەسەختی نادا، جا کەپیاوەکە دەمرێ کەسوکارەکەی راسپێریو وەسێتەکەی بەجێ دەهێنن، دەیسووتێننو تۆزو خۆڵە سووتاوەکەی بەرووی زەویو بەسەر رووی دەریادا دەدەن بەدەم باوەو دەیچێنن. ئەوسا خودای گەورە ئاردو گەردو تەپو تۆزەکەی کۆدەکاتەوەو، سەر لەنوێ زیندووی دەکاتەوەو دەیکاتەوە بە پیاوەکەی جارانو پێی دەفەرموێ: لەبەرچی وات لەخۆت کرد؟ دەڵێ: لەترسی سزای تۆ ئەی خوایە! وە خۆشت باشتر ئاگات لە نیازی دڵم هەیە، ئەگەر درۆ دەکەم ئەم وەڵامەم لێ قەبووڵ مەکە. ئیتر خودا باوەڕی پێ دەکاو دەزانێ کە لەترسی ئەو ئەو راسپێرییەی کردووەو وای لەخۆی کردووە،

[١٧٥٢] تجريد البخاري/٤، ژمارە: ١٩٣٤= ١٣٧٦ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٣٤ = ٦٩٣٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٩٧ رقم الباب/٣٤).

لەبەرئەوە لێی خۆش دەبێ!). {تاج/٥، زنجیرە: ٩٢، ژمارە: ٥١٤٥. م — هەرچەندە بەندە لەرادە بەدەر تاوانی هەبێ...}.

١٧٥٣- حديث أَبِي سَعِيدٍ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم): « أَنَّ رَجُلاً كَانَ قَبْلَكُمْ رَغَسَهُ اللَّهُ مَالاً فَقَالَ لِبَنِيهِ لَمَّا حُضِرَ أَيَّ أَبٍ كُنْتُ لَكُمْ قَالُوا خَيْرَ أَبٍ . قَالَ فَإِنِّي لَمْ أَعْمَلْ خَيْرًا قَطُّ ، فَإِذَا مُتُّ فَأَحْرِقُونِي ثُمَّ اسْحَقُونِي ثُمَّ ذَرُّونِي فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ . فَفَعَلُوا ، فَجَمَعَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ ، فَقَالَ مَا حَمَلَكَ قَالَ مَخَافَتُكَ . فَتَلَقَّاهُ بِرَحْمَتِهِ»[1752]

ئەبو سەعیدی خودری (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (پیاوێ لە پێشینان، خودای گەورە ماڵی ڕژاندبوو بەسەریدا، لە کاتی سەرەمەرگیدا، بە کوڕەکانی خۆی گوت: ئایا من چۆن باوکێ بووم بۆتان؟ گوتیان: باشترین باوك بووی بۆمان، گوتی: دەی بزانن کە من هەرگیز کاری خێرم نەکردووە، کاتێ کە مردم، لاشەکەم بسووتێننو بیهاڕنو لە ڕۆژێکی بای سەختی ڕەشەبادا، خۆڵەمێشی لاشەکەم بدەن بە دەم باوە، ئەوانیش وایان کرد، جا خودا لاشەکەی کۆکردەوەو فەرمووی پێی: چی ئەمەی پێت کرد؟ گوتی: لە ترسی تۆ، جا خودای گەورە بە میهرەبانی خۆی دایپۆشی لێی خۆشبوو).

[1752] بڕوانە ژمارە: (١٧٥٢) (بخاری رقم الکتاب/٦٠ رقم الباب/٥٤).

(٥) باب في قبُولِ التَّوْبَةِ مِنَ الذُّنوبِ، وَإِنْ تكَرَّرتِ الذُّنوبُ وَالتَّوْبَةُ
تەوبە لە گوناهـ گیرا دەبێ، با چەند جاریش تەوبەو گوناهەکان دووبارە ببنەوە

١٧٥٤- حديث أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ – صلى الله عليه وسلم – قَالَ « إِنَّ عَبْدًا أَصَابَ ذَنْبًا – وَرُبَّمَا قَالَ أَذْنَبَ ذَنْبًا – فَقَالَ رَبِّ أَذْنَبْتُ – وَرُبَّمَا قَالَ أَصَبْتُ – فَاغْفِرْ لِي فَقَالَ رَبُّهُ أَعَلِمَ عَبْدِى أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِهِ غَفَرْتُ لِعَبْدِى . ثُمَّ مَكَثَ مَا شَاءَ اللَّهُ ، ثُمَّ أَصَابَ ذَنْبًا أَوْ أَذْنَبَ ذَنْبًا ، فَقَالَ رَبِّ أَذْنَبْتُ – أَوْ أَصَبْتُ – آخَرَ فَاغْفِرْهُ . فَقَالَ أَعَلِمَ عَبْدِى أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِهِ غَفَرْتُ لِعَبْدِى ، ثُمَّ مَكَثَ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ أَذْنَبَ ذَنْبًا – وَرُبَّمَا قَالَ أَصَابَ ذَنْبًا – قَالَ قَالَ رَبِّ أَصَبْتُ – أَوْ أَذْنَبْتُ – آخَرَ فَاغْفِرْهُ لِي . فَقَالَ أَعَلِمَ عَبْدِى أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِهِ غَفَرْتُ لِعَبْدِى – ثَلاَثًا – فَلْيَعْمَلْ مَا شَاءَ»[1754]

ئەمە گێڕانەوەی ژمارە: (٢١٣١)ی تەجریدی بوخارییە بۆ ئەم فەرموودەیە:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيمَا يَحْكِي عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ أَذْنَبَ عَبْدٌ ذَنْبًا فَقَالَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَذْنَبَ عَبْدِي ذَنْبًا فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ ثُمَّ عَادَ فَأَذْنَبَ فَقَالَ أَيْ رَبِّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَبْدِي أَذْنَبَ ذَنْبًا فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ ثُمَّ عَادَ فَأَذْنَبَ فَقَالَ أَيْ رَبِّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَذْنَبَ عَبْدِي ذَنْبًا فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ اعْمَلْ مَا شِئْتَ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكَ قَالَ عَبْدُ الْأَعْلَى لَا أَدْرِي أَقَالَ فِي الثَّالِثَةِ أَوِ الرَّابِعَةِ اعْمَلْ مَا شِئْتَ قَالَ أَبُو أَحْمَدَ حَدَّثَنِي

[1754] تجرید/٥، ژمارە: ٢١٣١ = ٧٥٠٧ بخاری. مختصر صحیح مسلم = پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٣٥ = ٦٩١٩ ترقیم شیحا = ترقیم الشیخ خلیل مأمون شیحا لصحیح مسلم. (بخاری رقم الکتاب/٩٧ رقم الباب/٣٥).

مُحَمَّدُ بْنُ زَنْجُوَيَةَ الْقُرَشِيُّ الْقُشَيْرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ النَّرْسِيُّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ حَدَّثَنِي عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنِي أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ قَالَ كَانَ بِالْمَدِينَةِ قَاصٌّ يُقَالُ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي عَمْرَةَ قَالَ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ عَبْدًا أَذْنَبَ ذَنْبًا بِمَعْنَى حَدِيثِ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ وَذَكَرَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ أَذْنَبَ ذَنْبًا وَفِي الثَّالِثَةِ قَدْ غَفَرْتُ لِعَبْدِي فَلْيَعْمَلْ مَا شَاءَ. (الحديث ٧٥٠٧):

ئەم فەرموودەیەش لە رياض الصالحين دا ئاوایە:

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەری خۆشەویستو نازدار (درودو سڵاوو صەڵاواتو رەحمەتو بەرەکاتی خودای گەورەو سەروەری لەسەربێ و سەرو ماڵو منداڵو حاڵو هەستو نەست گشتی بەقوربانی تۆزی بەرپێی دێنیکەرانی گۆڕی پیرۆزی بێ) لەفەرموودەیەکی قودسیدا، لە پەروەردگاری گەورەو سەروەری خۆیەوە دەگێڕێتەوە، کەخودای گەورەو سەروەر دەفەرموێ: بەندەیێ گوناهێ دەکا، لەپاشا پەشیمان دەبێـەوە و دەڵێ: خودایە! پەشیمانم، لێم خۆش بە، خودای پیرۆزو گەورەش دەفەرموێ: ئەم بەندەیەی من، وەك ئەم گوناهەی کردووە، هەق دەیشزانێ، کەخودایەکی وای هەیە دەتوانێ: هەم لەگوناه خۆش بێ و هەم لەسەر گوناه تۆڵە بستێنێ، دیسان ئەو بەندەیە تێ هەڵ دەچێتەوە و گوناهێکی تر دەکاتەوە دەڵێتەوە: خودایە! پەشیمانم لەگوناهم خۆش بە.دیسان خودای پیرۆزو گەورەیش دەفەرموێتەوە: ئەم بەندەیەی من، وەك ئەم گوناهەی کردووە، دەیشزانێ کە خودایەکی وای هەیە، میهرەبانو لێبوردەیە، دەتوانێ هەم لەگوناه خۆش بێ و هەم لەسەر گوناه تۆڵە لەگوناهکار بستێنێ، دەی ئیتر هەرچی ئارەزوو دەکا با بیکا، مادام ئەمە حاڵیەتی: گوناه دەکاتو تەوبەی بەڕاستی لێ دەکا، والێی خۆش بووم —

ش. (ریاض/٢ ل/١١ ژ/٤٢١/١٠ – باسی هیوا و ئومێد بەمیهرو ڕەحمەتی خودای گەورە زنجیرە/٥١).

ئەمەیش گێڕانەوەی ژمارە: (١٩٣٥)ی موختەصەری صەحیحی موسلیمە، بۆ ئەم فەرموودەیە:

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فِيمَا يَحْكِى عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ: «أَذْنَبَ عَبْدٌ ذَنْبًا فَقَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِى ذَنْبِى. فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: أَذْنَبَ عَبْدِى ذَنْبًا فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ، وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ، ثُمَّ عَادَ فَأَذْنَبَ فَقَالَ: أَىْ رَبِّ اغْفِرْ لِى ذَنْبِى، فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: عَبْدِى أَذْنَبَ ذَنْبًا فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ، وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ، ثُمَّ عَادَ فَأَذْنَبَ، فَقَالَ: أَىْ رَبِّ، اغْفِرْ لِى ذَنْبِى، فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: أَذْنَبَ عَبْدِى ذَنْبًا فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ، وَاعْمَلْ مَا شِئْتَ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكَ». قَالَ عَبْدُ الأَعْلَى: لاَ أَدْرِى أَقَالَ فِى الثَّالِثَةِ أَوِ الرَّابِعَةِ: «اعْمَلْ مَا شِئْتَ». {الحديث: ٦٩١٩ = ٦٩٤١ فم. تجريد البخاري بالكوردي/٥، رقم: ٢١٣١ = ٧٥٠٧. تحفة/١٣٦٠٢}:

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودو سڵاوو صەڵاواتو ڕەحمەتو بەرەکاتی خودای گەورەو سەروەری لەسەربێو سەرو ماڵو منداڵو حاڵو هەستو نەست گشتی بەقوربانی تۆزی بەرپێی دێنیکەرانی گۆڕی پیرۆزو نازداری بێ) لە فەرموودەیەکی قودسیدا، لە پەروەردگاری گەورەو سەروەری خۆیەوە دەگێڕێتەوە، کە خودای گەورەو سەروەر دەفەرموێ: (بەندەیێ گوناهێ دەکا، لەپاشا پەشیمان دەبێتەوەو دەڵێ: خودایە! پەشیمانم لێم خۆشبە، خودای پیرۆزو گەورەیش دەفەرموێ: ئەم بەندەیەی من، وەك ئەم گوناهەی کردووە، هەق دەیشزانێ، کە خودایەکی وای هەیە دەتوانێ کە هەم لە گوناه خۆش بێو هەم لەسەر گوناه تۆڵە بستێنێ.

دیسان ئـەو بەندەیـە تێهـەڵ دەچـێتەوەو گونـاهێکی تـر دەکاتـەوەو دەڵێتـەوە: خودایـە! پەشـیمانم لـە گونـاهم خۆشـبە، دیـسان خـودای پـیرۆزو گـەورەیش دەفەرموێتەوە: ئەم بەندەیـەی مـن، وەك ئـەم گوناهـەی کـردووە، دەیـشزانێ کـە خودایەکی وای هەیە، میهرەبانو لێبوردەیـە، دەتوانـێ هـەم لـە گونـاه خۆشـبێو هەم لەسەر گوناه تۆڵە لـە گوناهکـار بـستێنێ، دەی ئـیتر هەرچـی ئـارەزوو دەکـا، بابیکـا مـادام ئەمـە حاڵیـەتی، گونـاه دەکـاتو تەوبـەی بەڕاسـتی لێ دەکـا، والێـی خۆشبووم). {ریاض/٢، زنجیرە: ٥١، ژمارە: ٤٢١ — باسـی هیـواو ئومێـد بـە میهـرو ڕەحمەتی خودای گەورە}.

لێرەدا ئەمەی پترە: مامۆستاکەی موسلیم کەناوی عەبدول ئـەعلای کـوڕی حەممادە، دەڵێ: نازانم کە لەسەری جاری سێیەمدا یا لەسەری جـاری چـوارەمدا، دەفەرموێ: (چی دەکـەیت بیکـە، مـن لێـت خـۆش بـووم!). {تـاج/٥، زنجـیرە: ٩٢، ژمارە: ٥١٤٤. م}.

(٦) باب غيرةُ اللهِ وَتَحْرِيمُ الفَوَاحِش
بە تەنگەوەبوونی خوداو جووڵانی تووڕەیی خودا لە کاتی ڕوودانی تاوانە نادروستو نا ڕەواکانا

١٧٥٥- عَبْدِ اللَّهِ بن مسعود – رضى الله عنه – قَالَ «لاَ أَحَـدَ أَغْيَـرُ مِـنَ اللَّـهِ ، وَلِذَلِكَ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ ، وَلاَ شَىْءَ أَحَبُّ إِلَيْهِ الْمَدْحُ مِـنَ اللَّـهِ ، لِذَلِكَ مَدَحَ نَفْسَهُ» (وَلاَ تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ) [١٧٥٥]

[١٧٥٥] تجريد البخاري/٥، ژمارە: ١٧٧٩ - ٥٢٢٣ بخاري. پوختـەی موسـلیم/٥، ژمـارە: ١٩٢٩ - ٦٩٢٦ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٥ رقم الباب/٦).

عەبدوڵڵای كوڕی مەسعود (ڕەزای خودای لێ بێ) دەفەرموێ: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (كەس وەك خودا بە تەنگی ئاپینی خۆیەوە نیە، هەر لەبەر ئەوەیە كە هەموو خراپەو بێ یاسایەكی نادروست كردووە، چی بە ئاشكرا بكرێن، وە چی بە نهێنی، وە كەسیش وەكوو خودای گەورە وەسپی جوانو پیاهەڵگوتنی باشی پێ خۆش نییە، هەر لەبەر ئەوەیە كە مەتحو وەسپی جوانی خۆی دەكا).

ئەمەیش گێڕانەوەی ژمارە: (١٩٢٩)ی پوختەی موسلیمە، بۆ ئەم فەرموودەیە:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْـهُ) قَـالَ: قَـالَ رَسُـولُ اللَّـهِ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «لَيْسَ أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ الْمَدْحُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ مَدَحَ نَفْسَهُ، وَلَيْسَ أَحَدٌ أَغْيَرَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ، وَلَيْسَ أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ الْعُذْرُ مِنَ اللَّهِ، مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ أَنْزَلَ الْكِتَابَ وَأَرْسَلَ الرُّسُلَ». {الحديث: ٦٩٢٦ = ٦٩٤٩ فم. تجريد البخاري بالكوردي/٥، رقم: ١٧٧٩ = ٥٢٢٣ م فتح الباري} :

عەبدوڵڵای كوڕی مەسعوود (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (كەس وەك خودای باڵا دەستو خاوەن شكۆ، وەسپی جوانو پیاهەڵگوتنی پێ خۆش نییە، هەر لەبەرئەوەیە كە مەدحو وەسپی جوانی خۆی دەكا، لە ئایەتەكانی قورئاندا، وەك سوورەتی فاتیحاو قولهووەڵڵا و زۆر ئایەتو سوورەتی تر، وە كەسیش وەك خودای باڵا دەستو خاوەن شكۆ بەتەنگی ڕێزی ئاپینی خۆیەوە نییە، هەر لەبەر ئەوەیشە كە هەموو خراپەو بێ شەرعییەكی ناڕەوا كردووە، وە كەسیش وەك خودای گەورە مەهانە (عوزر)ی ڕەوای پێ خۆش نییە، هەر لەبەرئەوەیە كە نامە ئاسمانییەكانو پێغەمبەرو ڕەوانەكراوو فروستادەكانی ناردووە، هەتا خودای

گەورە چی پێ خۆشەو چی پێ ناخۆشە رونی بکەنەوە بۆ پەیوەندیداران!).
{تاج/٢، زنجیرە: ٥٧، ژمارە: ٢٢٠٤}.

١٧٥٦- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «إِنَّ اللَّهَ يَغَارُ، وَإِنَّ الْمُؤْمِنَ يَغَارُ، وَغَيْرَةُ اللَّهِ أَنْ يَأْتِيَ الْمُؤْمِنُ مَا حَرَّمَ عَلَيْهِ».
{الحديث: ٦٩٢٧ = ٦٩٥٠ فم. تجريد البخاري بالكوردی/٥، رقم: ١٧٧٩ = ٥٢٢٣ م. ترمذي. رضاع: ١١٦٨ تحفة الأشراف: ١٥٣٦٣}:[1756]

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (خودای گەورە بەتەنگەوە دێو غیرەت دەیگرێ، هەروەها موسوڵمانیش بەتەنگەوە دێو غیرەت دەیگرێ، لەکاتی روودانی کاری ناشایستەدا بە تەنگی شەرەفو ئابڕوو ناموسەوە دێن، خودای گەورە لەسەر ئەوە غیرەت دەیگرێو هەڵدەداتێ کە موسوڵمان شتی ناڕەوا بکاو ئەوەی کە خودا نادروستو ناڕەوایکردووە ئەو بیکات). {تاج/٢، زنجیرە: ٥٧، ژمارە: ٢٢٠٢ – مەردایەتیو بەتەنگەوە بوونی ناموس...}.

١٧٥٧- حديث أَسْمَاءَ أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – يَقُولُ « لاَ شَيْءَ أَغْيَرُ مِنَ اللَّهِ» [1757]

له ژمارەکانی پێش خۆی واتاو مەبەست لێی زانراوە.

[1756] تجريد البخاري بالكوردی/٥، ژمارە: ١٧٧٩ = ٥٢٢٣ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٣ - ٦٩٢٧ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٧ رقم الباب/١٠٧).

[1757] بڕوانە ژمارەی پێش خۆی ژمارە: (١٧٥٦) (بخاری رقم الكتاب/٦٧ رقم الباب/١٠٧).

(٧) باب في قَوْلِ اللهِ تعالى ﴿إِنَّ الحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ﴾
باسی مەبەست لە فەرمایشتی خودای گەورە ﴿إِنَّ الحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ﴾

١٧٥٨- عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ (رَضي اللهُ عَنْهُ) (أَنَّ رَجُلًا أَصَابَ مِنْ امْرَأَةٍ قُبْلَةً فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَقِمْ الصَّلَاةَ طَرَفَيْ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنْ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذهِبْنَ السَّيِّئَاتِ فَقَالَ الرَّجُلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلِي هَذا قَالَ لِجَمِيعِ أُمَّتِي كُلِّهِمْ). (الحديث ٥٢٦ ـ طرفه في: ٤٦٨٧)[١٧٥٨]:

ئیبنو مەسعوود (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: جارێ پیاوێ ماچێ لەئافرەتێ دەسەنێ، لەپاشان هاتە خزمەتی حەزرەت (ڕەزای خوای لێ بێ) وەئەمەی باس کرد بۆی، جاخودا ئەمەی ناردەخوارەوە: (أقم الصلاة طرفى النهار وزلفاً من الليل إن الحسنات يذهبن السيئات) ١١٤/١١ ـ واتە: هەموو شەوو ڕۆژێ پێنج نوێژە فەرزەکان لەکاتی خۆیاندا بەڕێك و پێکی بکەن، دڵنیا بن کەئەم نوێژانە لەکردەوەهەرەباشەکانی ئێوەن، بەڕاستی کارێکی فرەجوان و شیرینن، بزانن کەیاسایەکی دامەزراوی خودایی یە، کەکردەوەی باش و کاری چاکەو ڕەفتاری جوان، هەمیشە کردەوەی خراپ و تاوان لادەبەن و گوناه دەسڕنەوە. پیاوەکەیش گوتی: ئەی پێغەمبەری خودا! ئەمە بەتایبەتی هەر بۆمن وایە؟ فەرمووی: (ئەم بڕیارە بۆگشت ئۆمەتەکەمە بۆهەموویان هەروایە). (ت/١/١٨٥/٩ ز-٤٣ ژ-٣٣١ ج-٤ = ش/د/ ت).

وعنه في رواية: (لمن عمل بها من أمتى):

دیسان لەوەوە لەگێڕانەوەیەکا: (بۆهەموو کەسێ لەنەتەوەی من ـ واتە لەگەلی ئیسلام سەرجەم ـ کەکار بەم ئایەتە بکەن).

[١٧٥٨] تجريد/١، ژمارە: ٣١١ = ٥٢٦ بخاری. مسلم: ٦٩٣٢ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٩ رقم الباب/٤).

١٧٥٩- حديث أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ – رضى الله عنه – قَالَ كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ – صلى الله عليه وسلم – فَجَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّى أَصَبْتُ حَدًّا فَأَقِمْهُ عَلَىَّ . قَالَ وَلَمْ يَسْأَلْهُ عَنْهُ . قَالَ وَحَضَرَتِ الصَّلاَةُ فَصَلَّى مَعَ النَّبِيِّ – صلى الله عليه وسلم – فَلَمَّا قَضَى النَّبِيُّ – صلى الله عليه وسلم – الصَّلاَةَ قَامَ إِلَيْهِ الرَّجُلُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّى أَصَبْتُ حَدًّا ، فَأَقِمْ فِىَّ كِتَابَ اللَّهِ . قَالَ « أَلَيْسَ قَدْ صَلَّيْتَ مَعَنَا » . قَالَ نَعَمْ . قَالَ « فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ غَفَرَ لَكَ ذَنْبَكَ». أَوْ قَالَ «حَدَّكَ»[١٧٥٩]

ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: جارێ لە خزمەتی پێغەمبەردا بووم، پیاوێ هات، عەرزیکرد: ئەی پێغەمبەری خودا! تاوانێکم کردووە، بە هۆیەوە شایانی حەددی یاساییم، بفەرموو کە حەدم لێ بدرێ، فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لە بارەی ئەوەوە کە حەدەکە چییەو چی نییە، هیچی لێ نەپرسی، جا کاتێ نوێژ داهات، پیاوەکە لە خزمەت پێغەمبەردا ئەو نوێژەی بە کۆمەڵی کرد، کاتێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) جەماعەتەکەی تەواو کرد، پیاوەکە هاتەوە بۆلایو عەرزیکردەوە: ئەی پێغەمبەری خودا! شایستەی حەددی شەرعیم، بە پێی نامەی خودا، کە قورئانی پیرۆزە، ئەو حەددەم بەسەردا جێبەجێ بکە، حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی پێی: (ئەرێ تۆ ئەم نوێژەت لەگەڵ ئێمەدا بە جەماعەت نەکرد؟) پیاوەکە گوتی: (با) فەرمووی: (دەی لەبەر ئەوە خودا لێت خۆش بوو لەو شتەی کە کردووتە)، یا فەرمووی: (خۆش بوو لەو حەددەی کە لەسەرتە).

[١٧٥٩] تجريد البخاری = الترجمە الكرديە/١، ژمارە: ٣١١ - ٥٢٦ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢١٤٣ - ٦٩٣٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٨٦ رقم الباب/٢٧).

ئەم فەرموودەیە لە ژمارە: (٢١٤٣)ی پوختـەی موسـلیم (مختـصر صـحیح مسلم)دا، لە عەبدوڵڵای کوڕی مەسعوودەوە ئاوایە:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن مسعود قَالَ جَاءَ رَجُـلٌ إِلَـى النَّبِـيِّ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّى عَالَجْتُ امْرَأَةً فِى أَقْصَى الْمَدِينَةِ وَإِنِّى أَصَـبْتُ مِنْهَـا مَـا دُونَ أَنْ أَمَسَّهَا فَأَنَا هَذَا فَاقْضِ فِيَّ بِمَا شِئْتَ. فَقَالَ لَـهُ عُمَـرُ: لَقَـدْ سَـتَرَكَ اللَّـهُ، لَـوْ سَـتَرْتَ نَفْسَكَ - قَالَ - فَلَمْ يَـرُدَّ النَّبِـيُّ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ) شَـيْئًا فَقَـامَ الرَّجُـلُ فَـانْطَلَقَ فَأَتْبَعَهُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَجُلاً دَعَاهُ وَتَـلاَ عَلَيْـهِ هَـذِهِ الآيَـةَ (أَقِـمِ الـصَّلاَةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ الـسَّيِّئَاتِ ذَلِـكَ ذِكْـرَى لِلـذَّاكِرِينَ) فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ هَذَا لَهُ خَاصَّةً؟ قَالَ: « بَـلْ لِلنَّـاسِ كَافَّـةً ». (الحـديث ٦٩٣٥ ترقيم الشيخ خليل مأمون شيحا لصحيح مسلم بشرح الإمام النووي = ٦٩٥٩ فم = فـم = ترقيم فتح الملهم بشرح صحيح الإمام مسلم. تجريد البخـاري بـالكوردي = مختصر صحيح البخاري/١ رقم:٣١١=٥٢٦ ، ٤٦٨٣ ترقيم فتح الباري. أبوداود. حدود: ٤٤٦٨. ترمذي. تفسير القرآن: ٣١١٢. تحفة الأشراف/٩١٦٢).

عەبدوڵڵای کوڕی مەسعوود، کە ناسراوە بە ئیبنو مەسعوود (ڕەزای خـوای لـێ بێ) فەرمووی: جارێ پیاوێ ماچێ لە ئافرەتێ دەسەنێ، لەپاشان هـات بـۆلای پێغەمبەر (دروودی خـوای لەسـەربێ) گـوتی: ئـەی پێغەمبـەری خـودا! لەوپـەڕی مەدینەوە، ڕامبوارد لەگڵ ژنێ، هەموو شتێکم لەگـەڵ دا کـرد، وەك مـاچو مـۆچو دەستکردنە مل، تەنیا زینام لەگـەڵ دا نـەکرد، جـا ئـەوە تـام لەبەردەسـتی تـۆدا، ملکەچم بۆ فەرمانی خودا، سەبارەت بەم تاوانەی خۆم، بڕیـارت چییە لـەبارەی منەوە سەبارەت بەم گوناهەم ملکەچم بۆی؟!

عومـەری کـوڕی خـەتتاب (ڕەزای خـوای لـێ بـێ) فـەرمووی: خـودا بـۆ پیۆشیویت، خۆزیـا خۆشـت پـەردەی خـودات لەسـەر خـۆت لانەبردبایـەو خۆتـت بپۆشیبایە!

فـەرمووی: پێغەمبـەر (دروودی خـوای لەسـەربێ) هـیچ وەڵامـی نەدایـەوە، هەتا کابرا هەڵسا ڕۆیـشت، پێغەمبـەر (دروودی خـوای لەسـەربێ) پیـاوێکی نـارد بەشـوێنی دا، بـانگی کـردەوە، جـا پێغەمبـەر (دروودی خـوای لەسـەربێ) ئـەم ئایەتـەی بەسـەردا خوێنـدەوە: {وَأَقِـمِ الـصَّلاَةَ طَرَفَـيِ النَّهَـارِ وَزُلَفًـا مِّـنَ اللَّيْـلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ} (سورة هود-١١/١١٤).

واتـە: هـەموو شـەوو ڕۆژێ پێـنج نوێـژە فـەرزەکان لـەکاتی دیـاریکراوی خۆیانـا، بـەڕێکوپێکی بکـەن، دڵنیـابن کەئـەم نوێژانـە لـەکردەوە هەرەباشـەکانی ئێـوەن، بەڕاسـتی کـارێکی فرەجـوانو شـیرینن، بـزانن کەیاساسـەکی دامـەزراوی خوداییە، کە هەمیشە کـردەوەی بـاشو کـاری چاکەو ڕەفتـاری جـوان، کـردەوەی خراپو تاوان لادەبەنو گوناه دەسڕنەوە.

پیاوێکیش لەکۆڕەکە گوتی: ئەی پێغەمبەری خودا! ئەمە بەتایبـەتی هـەر بۆ ئەم وایە؟.

فەرمووی: (نەء، هەر بۆ ئەم وانییە، بەڵکوو ئەم بڕیارە، کە چاکە خراپـە لادەبات، بۆ گشت ئۆمەتەکەمە، بۆ هەموویان هەروایە!). (تاج/١ ز/٤٢ ژ/٣٣٠).

ڕوونکردنەوە: ئەو بەهرانەی لەم فەرموودەیە وەردەگیرێن:

١- گوناەو کـردەوەی خراپـە، ئەگـەر خـودا پۆشـی بۆکەسـێ، چـاری ئەوەیـە کەلێی دووربکەوێتـەوەو تەوبـەی لـێ بکـاو بۆکـەس باسـی نـەکاو پـەردەی خـودا لەسەر خۆی هەڵ نەداتەوە.

٢- كارەباشەكان دەبن بەكەفارەتو داپۆشەر بۆ كردەوە خراپەكان، لەبەرئەوە بەندە هەتا دەتوانێ لەكردەوەی چاكە كۆتایی نەكا، كردەوەی چاكە بابەتێكی بەروالایە، هەموو جۆرە چاكەیەك دەگرێتەوە، لە فێربوونی زانستو كاروباری باش، لەباوەڕ، لەنوێژ، لەحەجو عەمرە، لەخێرو زەكاتو ڕۆژوو، لەچاكە لەگەڵ دایكو باوكو منداڵو ژنو كەسوكار، لەغەزاو تێكۆشان، لەفێربوونی زانستو چاكەكردن لەگەڵ دروستكراوانی خودا.

(٨) بابُ قبول تَوْبَةِ القَاتِلِ، وَ إِنْ كَثُرَ قَتْلُهُ
تەوبەی بكوژ گیرا دەبێ، با خەڵكی زۆریشی كوشتبێ

١٧٦٠- عَنْ ابي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضيَ اللهُ عنهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (كَانَ فِي بَنِي اسْرَائِيلَ رَجُلٌ قَتَلَ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ انْسَانًا ثُمَّ خَرَجَ يَسْالُ فَاتَى رَاهِبا فَسَالَهُ فَقَالَ لَهُ هَلْ مِنْ تَوْبَةٍ قَالَ لا فَقَتَلَهُ فَجعَلَ يَسْالُ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: ائْتِ قَرْيَةَ كَذا وَكَذا فَادْرَكَهُ الْمَوْتُ فَنَاءَ بِصَدْرِهِ نَحْوَهَا فَاخْتَصَمَتْ فِيهِ مَلائِكَةُ الرَّحْمَةِ وَمَلائِكَةُ الْعَذابِ فَاوْحَى اللَّهُ الَى هَذهِ انْ تَقَرَّبِي وَاوْحَى اللَّهُ الَى هَذهِ انْ تَباعَدِي وَقَالَ قِيسُوا مَا بَيْنَهُمَا فَوُجِدَ الَى هَذهِ اقْرَبَ بِشِبْرٍ فَغُفِرَ لَهُ) (الحديث: ٣٤٧٠)؛ [١٧٦٠]

ئەبو سەعیدی خودری (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرموی: حەزرەت (دروودی خودای لێ بێ) فەرمووی: پیاوێ لەنەوەی ئیسرائیل نەوەدو نۆكەس بەناهەق دەكوژێ، ئینجا دەپرسێ: كێ زاناترین كەسە لەولاتا، دەڵێن: فیسارە سۆفیلكە، جا كابراكە دەچێ بۆلای‌و پێی دەڵێ: مـن نەوەدو نۆكەسم بەدەستی خۆم كوشتووە، ئایا تەوبەم بۆهەیە؟ پەشیمانیم لێ گیرادەبێ؟ خوداناسەكە

[١٧٦٠] تجرید/٤، ژمارە: ١٣٨٣ = ٣٤٧٠ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩١٩ = ٦٩٣٩ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٠ رقم الباب/٥٤).

دەفەرموێ: نەء، جا کابرا ئەویش دەکوژێ و دەیکا بە سەدی تەواو. جا دیسان دەست دەکاتەوە بە پرسیارو دەڵێ: کێ زاناترین کەسە لەولاتدا؟ ئەمجارە پیاوێکی زانای پێ نیشان دەدەن، جا دەچێ بۆلای و پێی دەڵێ: من سەدکەسم کوشتووە، ئایا تەوبەم بۆهەیە؟ زاناکە دەڵێ: بەڵێ: وەکەس ناتوانێ ڕای تەوبەت لێ بگرێ، تەوبە هەموو کاتێ لەهەموو کەسێ قەبووڵ دەکرێ، بەڵام لێرە مەمێنەو بڕۆ بۆ فیسارە وڵات لەوێ کۆمەڵێ خواناسی باشی لێیە، خەریکی خوداپەرستی و عیبادەتکردنن، بڕۆ لەوێ تۆیش لەگەڵ ئەواندا خواناسی بکەو مەچۆرەوە بۆ ولاتی خۆت، چونکە خاکێکی شووم و بەد قوومە، پیاوەکەیش دەکەوێتە ڕا بۆ ئەو ولاتە، دەڕوا تا دەگاتە نیوەی ڕێ، لەوێ دەمرێ؟ جافریشتەی ڕەحمەت و فریشتەی عەزاب لەسەر تەرمەکەی حازر دەبن و لەسەری دەبێ بەکێشمە کێشیان: فریشتەی ڕەحمەت دەفەرموون: ئەمە بۆ تەوبە هاتووەو بەکوڵی دڵ رووی لەخودای گەورە کردووە، کەواتە ئەمە دیاری دەستی ئێمەیە و دەیبەین بۆ بەهەشت! فریشتەی سزاش دەفەرموون: ئەمە هەرگیز کردەوەی چاکەی نەکردووە، کەواتە: ئەمە نێچیری خۆمانەو دەیبەین بۆ دۆزەخ! جا بەفەرمانی خودا فریشتەیێ لە شێوەی ئادەمیزاد دا دەچێ بۆلایان و هەردوولا ئەو فریشتەیە دەکەن بەحەکەم و ناوبژیکار، حەکەمەکە دەفەرموێ: نێوانی هەردوو شوێنەکە بپێون، ولاتەکەی خۆی و ولاتەکەی کە بۆی دەچوو، جا لەکام لایانەوە نزیکتر بوو هی ئەومیانە، کە دەیپێون دەڕوانن لەوجێگایەوە نزیکتر دەبێ کە بۆی دەچێ، ئیتر فریشتەی ڕەحمەت وەری دەگرن-ش) (تاج/٩ ل/٢٧٠ ز/٩٢ ف/٣ - باسی: هەرچەندێ بەندە لە ڕادەبەدەر تاوانی هەبێ بەڵام تەوبەی گیرا دەبێ).

له ژماره: (١٩١٩)ی پوختەی (مختصر صحيح مسلم)دا ئاوایه، بەهرەی پتری واتیادا:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) قَالَ: «كَانَ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ رَجُلٌ قَتَلَ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ نَفْسًا، فَسَأَلَ عَنْ أَعْلَمِ أَهْلِ الأَرْضِ؟ فَدُلَّ عَلَى رَاهِبٍ، فَأَتَاهُ فَقَالَ: إِنَّهُ قَتَلَ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ نَفْسًا، فَهَلْ لَهُ مِنَ تَوْبَةٍ؟ فَقَالَ: لاَ. فَقَتَلَهُ، فَكَمَّلَ بِهِ مِائَةً، ثُمَّ سَأَلَ عَنْ أَعْلَمِ أَهْلِ الأَرْضِ؟ فَدُلَّ عَلَى رَجُلٍ عَالِمٍ، فَقَالَ: إِنَّهُ قَتَلَ مِائَةَ نَفْسٍ، فَهَلْ لَهُ مِنْ تَوْبَةٍ؟ فَقَالَ: نَعَمْ، وَمَنْ يَحُولُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ التَّوْبَةِ؟ انْطَلِقْ إِلَى أَرْضِ كَذَا وَكَذَا، فَإِنَّ بِهَا أُنَاسًا يَعْبُدُونَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ، فَاعْبُدِ اللَّهَ تعالى مَعَهُمْ وَلاَ تَرْجِعْ إِلَى أَرْضِكَ فَإِنَّهَا أَرْضُ سَوْءٍ، فَانْطَلَقَ حَتَّى إِذَا نَصَفَ الطَّرِيقَ أَتَاهُ الْمَوْتُ، فَاخْتَصَمَتْ فِيهِ مَلاَئِكَةُ الرَّحْمَةِ وَمَلاَئِكَةُ الْعَذَابِ، فَقَالَتْ مَلاَئِكَةُ الرَّحْمَةِ: جَاءَ تَائِبًا مُقْبِلاً بِقَلْبِهِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. وَقَالَتْ مَلاَئِكَةُ الْعَذَابِ: إِنَّهُ لَمْ يَعْمَلْ خَيْرًا قَطُّ. فَأَتَاهُمْ مَلَكٌ فِي صُورَةِ آدَمِيٍّ، فَجَعَلُوهُ بَيْنَهُمْ، فَقَالَ: قِيسُوا مَا بَيْنَ الأَرْضَيْنِ فَإِلَى أَيَّتِهِمَا كَانَ أَدْنَى فَهُوَ لَهُ، فَقَاسُوهُ فَوَجَدُوهُ أَدْنَى إِلَى الأَرْضِ الَّتِي أَرَادَ، فَقَبَضَتْهُ مَلاَئِكَةُ الرَّحْمَةِ». قَالَ قَتَادَةُ: فَقَالَ الْحَسَنُ: ذُكِرَ لَنَا أَنَّهُ لَمَّا أَتَاهُ الْمَوْتُ نَأَى بِصَدْرِهِ. {الحديث: ٦٩٣٩ = ٦٩٦٣ فم = ف.م = فتح الملهم. تجريد البخارى = الترجمة الكردية/٤، رقم: ١٣٨٣ = ٣٤٧٠. تحفة الأشراف: ٣٩٧٣}:

ئەبو سەعیدی خودری (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: پیاوێ لە نەتەوە پێشینەکان، کە جوولەکە بوو، لەنەوەی ئیسرائیل بوو، نەوەدو نۆکەس دەکوژرێ، ئینجا دەپرسێ: کێ زاناترین کەسە لە وڵاتدا، دەڵێن: فیسارە سۆفیلکە، جا کابراکە دەچێ بۆلای‌و پێی دەڵێ: من نەوەدو نۆکەسم کوشتووە، ئایا تەوبەم بۆ هەیە؟ خودا ناسەکە دەڵێ: نەء، جا کابرا ئەویش دەکوژێ‌و دەیکا بە سەدی تەواو، جا

دیسان کابرای بکوژ دەست دەکاتەوە بە پرسیارو دەڵێ: کێ زاناترین کەسە لە وڵاتدا؟ ئەمجارەیان پیاوێکی زانای پێ نیشان دەدەن، جا دەچێ بۆلای‌و پێی دەڵێ: من سەد کەسم کوشتووە، ئایا تەوبەم بۆ هەیە؟ زاناکە دەڵێ: بەڵێ، وەکەس ناتوانێ رێگەی تەوبەت لێ بگرێ، تەوبە هەموو کاتێ لەهەموو کەسێ قەبووڵ دەکرێ، بەڵام لێرە مەمێنەو برۆ بۆ فیساره وڵات لەوێ تاقمەیێ خواناسی باشی لێ هەیە، خەریکی خواپەرستی‌و پەرستش‌و عیبادەت کردنن، برۆ لەوێ تۆیش لەگەڵ ئەواندا خواناسی بکەو، مەچۆرەوە بۆ وڵاتی خۆت، چونکە خاکێکی شوومەو بەدە، پیاوەکەیش دەکەوێتە رێ بۆ ئەو وڵاتە، دەروا تادەگاتە نیوەی رێ، لەوێ دەمرێ!

جا فریشتەی رەحمەت‌و فریشتەی سزاو عەزاب، لەسەر تەرمەکەی ئامادە دەبن‌و لەسەری دەبێ بەکێشمە کێشمییان: فریشتەی رەحمەت دەڵێن: ئەمە بۆ تەوبە هاتووەو بەکوڵی دڵ رووی لە خودای گەورە بووەو لە کردەوەی خراپی پێشینی پەشیمان بووە، کەواتە: ئەمە دیاری دەستی ئێمەیەو دەیبەین بۆ بەهەشت!

فریشتەی سزایش دەڵێن: ئەمە هەرگیز کردەوەی چاکەی نەکردووە، کەواتە: نێچیری خۆمانەو دەیبەین بۆ دۆزەخ!

جا بەفەرمانی خودا، فریشتەیێ لە شێوەی ئادەمیزاددا دەچێ بۆلایان، هەردوولا ئەو فریشتەیە دەکەن بەحەکەم‌و فەرمانڕەوا، حەکەمەکە دەفەرموێ: نێوانی هەردوو شوێنەکە بپێون، وڵاتەکەی خۆی‌و ئەو وڵاتەی تر کەبۆی دەچێ، جا لەکام لایانەوە نزیکتر بوو، ئەوە هی ئەوەیانە، کە نێوانیان دەپێون دەروانن لەو جێگەیەوە نزیکتر دەبێ کەبۆی دەچێ، ئیتر فریشتەی رەحمەت وەری دەگرن).

رشتەی ئەم فەرموودەیە ئاوایە: موسلیم ← موحەممەدی کوڕی موثەننی ← موعاذی کوڕی هیشام ← هیشامی باوکی موعاذ ← قەتادە ← ئەبو صەدیق ← ئەبو سەعیدی خودری.

لێرەدا قەتادە رشتەکەی دوای خۆی دەگۆڕێو ئاوا دەڵێ: حەسەنی بەصری دەفەرموێ: باس کراوە بۆ ئێمە کەکاتێ مردن دەگاتە سەری، ئەزنەك دەدا کەسینگی بەپێی توانا لەدێ باشەکەوە نزیك بکاتەوە!). {تاج/٥، زنجیرە: ٩٢، ژمارە: ٥٩٤٦. م} + {ریاض/١، زنجیرە: ٢، ژمارە: ٢٠}.

روونکردنەوە:

١- مەبەست لە (الحسن) حەسەنی بەصرییە، کە تابیعییە.

٢- ئەم زیادەیەی حەسەنی بەصری لە گێڕانەوەی ژمارە: (٦٩٤٠)ی صەحیحی موسلیمدا بە مەرفووعی هاتووە.

٣- مەبەستی سەرەکی ئەم فەرموودەیە ئەوەیە کە (دەرگای تەوبە بەمەرجی خۆی بۆ هەموو کەسێ لەسەر پشتە، تەوبەکار لە گوناهی بچکۆلە تەوبە بکا، هەر تەوبەی گیرایە، لەتاوانی هەرە گەورە تەوبە بکا هەر تەوبەی گیرایە).

٤- باشترین وەڵام، بۆ ئەو پرسەی کە دەڵێ: چۆن چۆنی خودا لە بکوژ خۆش دەبێ، بەبێ ڕەزا لەسەربوونی کوژراو، چونکە کوژراو مردووە، بەدەستهێنانی رەزابوونی لەسەر لێخۆشبوون لە بکوژەکەی ئەستەمە؟ لە وەڵامی ئەم پرسیارەدا دەڵێین: (لەم بارو دۆخانەدا، کە خودا لە تاوانبار خۆش دەبێ، بەبێ رەزابوونی ئەو کەسەی کە تاوانەکەی دەرباره کردووە، خودای گەورە دەبێ بەدەستە بەری ئەوەیش کە لەقیامەتدا خاوەن مافەکە قایل بکاو هەقی بەزیادەوە بۆ بکاتەوە).

١٧٦١- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهما) سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّـهِ (صَـلَّى اللَّـهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: (إِنَّ اللَّهَ يُدْنِي الْمُؤْمِنَ فَيَضَعُ عَلَيْهِ كَنَفَهُ وَيَسْتُرُهُ فَيَقُولُ أَتَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا أَتَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا؟ فَيَقُولُ: نَعَمْ أَيْ رَبِّ حَتَّـى إِذَا قَـرَّرَهُ بِذُنُوبِـهِ وَرَأَى فِـي نَفْـسِهِ أَنَّـهُ هَلَـكَ قَالَ: سَتَرْتُهَا عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا وَأَنَا أَغْفِرُهَا لَـكَ الْيَوْمَ فَيُعْطَى كِتَابَ حَسَنَاتِهِ وَأَمَّا الْكَافِرُ وَالْمُنَافِقُونَ فَيَقُولُ الأَشْهَادُ: هَؤُلاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ أَلا لَعْنَـةُ اللَّـهِ عَلَـى الظَّالِمِينَ) (الحديث ٢٤٤١، أطرافُهُ في: ٤٦٨٥، ٦٠٧٠، ٧٥١٤):[١٧٦١]

ئیبنـو عومـەر (ڕەزای خـوای لـێ بـێ) فـەرمووی: بـەگوێی خـۆم بیـستم لـەزاری پـیرۆزی پێغەمبـەر(دروودی خـوای لەسـەر بـێ) دەیفـەرموو: (لـەرۆژی قیامەتـدا، لەرازێـکی نهێنـی دوو بـەدوودا، خـودای گـەورە موسـوڵمان نزیـك دەکاتەوە، بەڕەنگێـکیوا لەپەنای خۆیداپەنای دەداو لەپەنای پەردەی میهرەبـانی خۆی دا دەیپۆشێ، هەتا خەڵکی مەحشەر چاویان لـێ نەبێ، ئـەوجا خـودا یەکـە یەکـە، پێـی پـێ دەنـێ لەگوناهـەکانی: پێـی دەفـەرموێ: ئایـا پـێ دەنێیـت لـەم گوناهەو لەو گوناهە کە کردوتن، بەندەکەش گشت جارێ لـەباتی جـارێ دووجـار دەڵێ: بەلـێ ئەی خودای من! پێیان لـێ دەنـێمو لـەدنیادا ئـەم تاوانانـەم هـەموو کـردوون، هـەتا بەندەکـە ددان دەنـێ بەهـەموو ئـەو گوناهانـەی کەئـەنجامیانی داوە..

ئیتر بەندەکە دەترسێو دەحەپەسێو لەدڵی خۆیا دەڵێ: سەرم تیا دەچـێ، فـەرمووی: جـا خـوا دەفـەرموێ: مەترسـە! مـن لەجیهانـدا ئـەم گوناهانـەم بـۆ پۆشیت، ئەوا ئەمڕۆکەش لێت خۆش بـووم لـەو گوناهانـە. لـەپاش ئەمـە نامـەی کـردەوە باشـەکانی دەدەنـە دەسـتی راسـتی، ئەمـە حـاڵی موسـوڵمانە، بـەڵام

[١٧٦١] تجریـد البخـاری/٣، ژمـارە: ١٠٥٨ = ٢٤٤١ بخـاری. پوختـەی موسـلیم - مختـصر صـحیح مسلم/٥، ژمارە: ١٩٣١ = ٦٩٤٦ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٤٦ رقم الباب/٢).

ناموســوڵمان، چ بێــبڕوا بــێ، چ ناپــاك، جــارِكێش لەبەرچــاوی شــایەتەكانی سەركردەوەكانیان بانگەواز هەڵدەداو دەڵێ: ﴿ هَؤُلاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ أَلا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴾ -هود/١١/١٨- واتە: ئا ئەمانە بوون كەدرۆیان بەدەم خــوداوە دەكــرد، بــزانن كەنــەفرین و لەعنــەت و ســزای ســەختی خــودا بــۆ ستەمكارانە).

ئەمەیش گێڕانەوەی ژمارە: (١٩٣١)ی پوختەی موسلیم (مختصر صحیح مسلم)ە، بۆ ئەم فەرموودەیە:

عَنْ صَفْوَانَ بْنِ مُحْرِزٍ قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما): كَيْفَ سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ فِي النَّجْوَى؟ قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: «يُدْنَى الْمُؤْمِنُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ حَتَّى يَضَعَ عَلَيْهِ كَنَفَهُ، فَيُقَرِّرُهُ بِذُنُوبِهِ، فَيَقُولُ: هَلْ تَعْرِفُ؟ فَيَقُولُ: أَيْ رَبِّ أَعْرِفُ. قَالَ: فَإِنِّي قَدْ سَتَرْتُهَا عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا، وَإِنِّي أَغْفِرُهَا لَكَ الْيَوْمَ، فَيُعْطَى صَحِيفَةَ حَسَنَاتِهِ، وَأَمَّا الْكُفَّارُ وَالْمُنَافِقُونَ، فَيُنَادَى بِهِمْ عَلَى رُءُوسِ الْخَلائِقِ: هَؤُلاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ». {الحديث: ٦٩٤٦ = ٦٩٧٠ فم = ف.م = فتح الملهم. تجريد البخاري = الترجمة الكردية/٣، رقم: ١٠٥٨ = ٢٤٤١، ٤٦٨٥، ٦٠٧٠، ٧٥١٤ فتح الباري. ابن ماجة. مقدمة: ١٨٣. تحفة الأشراف: ٧٠٩٦}:

سەفوانی كوڕی موحریز (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) فەرمووی: پیاوێ بە ئیبنو عومەری گوت: چیت بیستووە لە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) سەبارەت بەرازی نهێنی نێوانی خوداو بەندەی خۆی؟ فەرمووی: ژنەوتم لێی دەیفەرموو (دروودی خودای لەسەر بێ): (لەڕۆژی دوا ڕۆژدا، لە رازێكی نهێنی دوو بەدوودا، خودای گەورە، موسوڵمان لەخۆی نزیك دەكاتەوە، بە ڕەنگێكی وا لەپەنای خۆیدا پەنای دەداو بە پەردەی ڕەحمەتی خۆی دەیپۆشێ، هەتا خەڵكی

مەحــشەر چــاویان لێ نــەبێ، ئــەوجا خــودا یەکــە یەکــە، پێــی پــێ دەنــێ لــە گوناهــەکانی، پێــی دەفــەرموێ: ئایـا پـێ دەنێیت لـەم گوناهـەو لـەو گوناهـە کـە کـردووتن، بەندەکـەیش گـشت جـارێ لـەباتی جـارێ دووجـار دەڵـێ: بـەڵێ، ئـەی پەروەردگارم پێی لێ دەنێم‌و لەدنیادا ئەو تاوانانەم گشت کردوون، هەتا بەندەکە ددان دەنێ بەهەموو گوناهەکانیدا.

ئیتر بەندەکە دەترسێ‌و دەحەپەسێ‌و لەدڵی خۆیدا دەڵێ: سەرم تیادەچێ، خودا پێی دەفەرموێ: مەترسە، من لەجیهاندا ئەم گوناهانەم بۆ پۆشیویت، ئـەوا ئەمڕۆکەیش لێت خۆشبووم لەو گوناهانە، لەپاش ئەمە نامەی کردەوە باشەکانی دەدەنــە دەســتی راســتی، ئەمــە حــاڵی موســوڵمانە، بــەڵام نــا موســوڵمان، چــی بــێ بڕوابــێ، چــی مونــافق‌و ناپــاك، جــاڕکێش‌و جاڕچــی، لەبەرچــاوی شــایەتەکانی سەریان‌و لەبەرچاوی خەڵکی مەحشەر، بانگەواز هەڵدەداو دەڵێ:

{هَـؤُلاء الَّـذِينَ كَـذَبُواْ عَلَـى رَبِّهِـمْ أَلاَ لَعْنَـةُ اللّـهِ عَلَـى الظَّـالِمِينَ — هـود — ١١/١٨}. واتە: ئائەمانە بوون کە درۆیان بەدەم خـوداوە دەکـرد، ئاگـاداربن کـە نەفرین‌و نەفرەت‌و سزای سـەختی خـودا بـۆ سـتەمکارانە). {تـاج/٤، زنجـیرە: ١٢، ژمارە: ٣٩٢١ — سوورەتی هود}.

(٩) باب حديث تَوْبَة كعب بن مالك وَ صاحِبيه
تۆبەکەی کەعبی کوڕی مالیك‌و دوو هاوەڵەکەی

١٧٦٢- عنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ قال: لَمْ اتَخَلَّفْ عَنْ رَسُولِ اللّـهِ (صَـلَّى اللَّـهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ) فِي غَزْوَةٍ غَزَاهَا الا فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ غَيْرَ انِّي كُنْتُ تَخَلَّفْتُ فِي غَزْوَةِ بَـدْرٍ وَلَـمْ يُعَاتِبْ احَدًا تَخَلَّفَ عَنْهَا انَّمَا خَرَجَ رَسُولُ اللّهِ (صَـلَّى اللَّـهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ) يُرِيـدُ عِـيرَ قُرَيْشٍ حَتَّى جَمَعَ اللّهُ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ عَدُوِّهِمْ عَلَى غَيْرِ مِيعَادٍ وَلَقَدْ شَهِدْتُ مَعَ رَسُولِ اللّهِ

(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَيْلَةَ الْعَقَبَةِ حِينَ تَوَاثقْنَا عَلَى الاسلامِ وَمَا احِبُّ انَّ لِي بِهَا مَشْهَدَ بَدْرٍ وَانْ كَانَتْ بَدْرٌ اذكَرَ فِي النَّاسِ مِنْهَا.

كَانَ مِنْ خَبَرِي انِّي لَمْ اكُنْ قَط اقْوَى وَلا ايْسَرَ حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنْهُ فِي تِلْكَ الْغَزَاةِ وَاللَّهِ مَا اجْتَمَعَتْ عِنْدِي قَبْلَهُ رَاحِلَتَانِ قَط حَتَّى جَمَعْتُهُمَا فِي تِلْكَ الْغَزْوَةِ وَلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُرِيدُ غَزْوَةً الا وَرَّى بِغَيْرِهَا حَتَّى كَانَتْ تِلْكَ الْغَزْوَةُ غزَاهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي حَرّ شَدِيدٍ وَاسْتَقْبَلَ سَفَرًا بَعِيدًا وَمَفَازًا وَعَدُوًّا كَثيرًا فَجَلَّى لِلْمُسْلِمِينَ امْرَهُمْ لِيَتَاهَّبُوا اهْبَةَ غَزْوِهِمْ فَاخْبَرَهُمْ بِوَجْهِهِ الَّذي يُرِيدُ وَالْمُسْلِمُونَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَثيرٌ وَلا يَجْمَعُهُمْ كِتَابٌ حَافِظ يُرِيدُ الدِّيوَانَ قَالَ كَعْبٌ: فَمَا رَجُلٌ يُرِيدُ انْ يَتَغَيَّبَ الا ظَنَّ انْ سَيَخْفَى لَهُ مَا لَمْ يَنْزِلْ فِيهِ وَحْيُ اللَّهِ.

وَغزَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تِلْكَ الْغَزْوَةَ حِينَ طابَتْ الثمَارُ وَالظلالُ وَتَجهَّزَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَالْمُسْلِمُونَ مَعَهُ فَطفِقْتُ اغْدُو لِكَيْ اتَجهَّزَ مَعَهُمْ فَارْجِعُ وَلَمْ اقْض شَيْئًا فَاقُولُ فِي نَفْسِي انَا قَادِرٌ عَلَيْهِ فَلَمْ يَزَلْ يَتَمَادَى بِي حَتَّى اشْتَدَّ بالنَّاسِ الْجِدُّ فَاصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَالْمُسْلِمُونَ مَعَهُ وَلَمْ اقْض مِنْ جَهَازِي شَيْئًا فَقُلْتُ اتَجهَّزُ بَعْدَهُ بِيَوْمٍ اوْ يَوْمَيْنِ ثمَّ الْحَقُهُمْ فَغَدَوْتُ بَعْدَ انْ فَصَلُوا لاتَجهَّزَ فَرَجَعْتُ وَلَمْ اقْض شَيْئًا ثمَّ غَدَوْتُ ثمَّ رَجَعْتُ وَلَمْ اقْض شَيْئًا فَلَمْ يَزَلْ بِي حَتَّى اسْرَعُوا وَتَفَارَط الْغَزْوُ وَهَمَمْتُ انْ ارْتَحِلَ فَادْرِكَهُمْ وَلَيْتَنِي فَعَلْتُ فَلَمْ يُقدَّرْ لِي ذلِكَ.

فَكُنْتُ اذا خَرَجْتُ فِي النَّاسِ بَعْدَ خُرُوجِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَطفْتُ فِيهِمْ احْزَنَنِي انِّي لا ارَى الا رَجُلا مَغْمُوصًا عَلَيْهِ النِّفَاقُ اوْ رَجُلا مِمَّنْ عَذرَ اللَّهُ مِنْ الضعَفَاء وَلَمْ يَذكُرْنِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَتَّى بَلَغَ تَبُوكَ فَقَالَ: وَهُوَ جَالِسٌ فِي الْقَوْمِ بِتَبُوكَ مَا فَعَلَ كَعْبٌ؟ فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سَلِمَةَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ

حَبَسَهُ بُرْدَاهُ وَنَظرُهُ فِي عِطفِهِ فَقَالَ مُعَاذ بْنُ جَبَلٍ: بِئْسَ مَا قُلْتَ وَاللّٰهِ يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ الا خَيْرًا فَسَكَتَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ: فَلَمَّا بَلَغَنِي انَّهُ تَوَجَّهَ قَافِلا حَضرَنِي هَمِّي وَطَفِقْتُ اتَذكَّرُ الْكَذبَ وَاقُولُ بِمَاذا اخْرُجُ مِنْ سَخَطِهِ غَدًا وَاسْتَعَنْتُ عَلَى ذلِكَ بِكُلِّ ذي رَايٍ مِنْ اهْلِي فَلَمَّا قِيلَ انَّ رَسُولَ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَدْ اظلَّ قَادِمًا زَاحَ عَنِّي الْبَاطلُ وَعَرَفْتُ انِّي لَنْ اخْرُجَ مِنْهُ ابَدًا بِشَيْءٍ فِيهِ كَذبٌ فَاجْمَعْتُ صِدْقَهُ وَاصْبَحَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَادِمًا وَكَانَ اذا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ بَدَا بِالْمَسْجِدِ فَيَرْكَعُ فِيهِ رَكْعَتَيْنِ ثمَّ جَلَسَ لِلنَّاسِ فَلَمَّا فَعَلَ ذلِكَ جَاءهُ الْمُخَلَّفُونَ فَطَفِقُوا يَعْتَذرُونَ الَيْهِ وَيَحْلِفُونَ لَهُ وَكَانُوا بِضعَةً وَثمَانِينَ رَجُلا فَقَبِلَ مِنْهُمْ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلانِيَتَهُمْ وَبَايَعَهُمْ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمْ وَوَكَلَ سَرَائِرَهُمْ الَى اللّٰهِ..

فَجِئْتُهُ فَلَمَّا سَلَّمْتُ عَلَيْهِ تَبَسَّمَ تَبَسُّمَالْمُغْضبِ ثمَّ قَالَ: تَعَالَ فَجِئْتُ امْشِي حَتَّى جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ لِي: مَا خَلَّفَكَ الَمْ تَكُنْ قَدْ ابْتَعْتَ ظهْرَكَ؟ فَقُلْتُ: بَلَى انِّي وَاللّٰهِ لَوْ جَلَسْتُ عِنْدَ غَيْرِكَ مِنْ اهْلِ الدُّنْيَا لَرَايْتُ انْ سَاخْرُجُ مِنْ سَخَطِهِ بِعُذرٍ وَلَقَدْ اعْطِيتُ جَدَلا وَلَكِنِّي وَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُ لَئِنْ حَدَّثتُكَ الْيَوْمَ حَدِيث كَذبٍ تَرْضى بِهِ عَنِّي لَيُوشِكَنَّ اللّٰهُ انْ يُسْخِطكَ عَلَيَ وَلَئِنْ حَدَّثتُكَ حَدِيث صِدْقٍ تَجِدُ عَلَيَ فِيهِ انِّي لارْجُو فِيهِ عَفْوَ اللّٰهِ لا وَاللّٰهِ مَا كَانَ لِي مِنْ عُذرٍ وَاللّٰهِ مَا كُنْتُ قَط اقْوَى وَلا ايْسَرَ مِنِّي حِينَ تَخلَّفْتُ عَنْكَ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): امَّا هَذا فَقَدْ صَدَقَ فَقُمْ حَتَّى يَقْضيَ اللّٰهُ فِيكَ.

فَقُمْتُ وَثارَ رِجَالٌ مِنْ بَنِي سَلِمَةَ فَاتَّبَعُونِي فَقَالُوا: لِي وَاللّٰهِ مَا عَلِمْنَاكَ كُنْتَ اذنَبْتَ ذنْبا قَبْلَ هَذا وَلَقَدْ عَجَزْتَ انْ لا تَكُونَ اعْتَذرْتَ الَى رَسُولِ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِمَا اعْتَذرَ الَيْهِ الْمُتَخلَّفُونَ قَدْ كَانَ كَافِيَكَ ذنْبَكَ اسْتِغْفَارُ رَسُولِ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَكَ فَوَاللّٰهِ مَا زَالُوا يُؤَنِّبُونِي حَتَّى ارَدْتُ انْ ارْجِعَ فَاكَذبَ

نَفْسِي ثمَّ قُلْتُ لَهُمْ: هَلْ لَقِيَ هَذا مَعِي احَدٌ؟ قَالُوا: نَعَمْ رَجُلانِ قَالا: مِثلَ مَا قُلْتَ فَقِيلَ لَهُمَا: مِثلُ مَا قِيلَ لَكَ. فَقُلْتُ: مَنْ هُمَا؟ قَالُوا: مُرَارَةُ بْنُ الرَّبِيعِ الْعَمْرِيُّ وَهِلالُ بْنُ امَيَةَ الْوَاقِفِيُّ فَذكَرُوا لِي رَجُلَيْنِ صَالِحَيْنِ قَدْ شَهِدَا بَدْرًا فِيهِمَا اسْوَةٌ فَمَضَيْتُ حِينَ ذكَرُوهُمَا لِي.

وَنَهَى رَسُولُ اللّهِ (صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْمُسْلِمِينَ عَنْ كَلامِنَا ايُّهَا الثلاثَةُ مِنْ بَيْنِ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهُ فَاجْتَنَبَنَا النَّاسُ وَتَغَيَرُوا لَنَا حَتَّى تَنَكَّرَتْ فِي نَفْسِي الارْض فَمَا هِيَ الَّتِي اعْرِفُ فَلَبِثنَا عَلَى ذلِكَ خَمْسِينَ لَيْلَةً فَامَّا صَاحِبَايَ فَاسْتَكَانَا وَقَعَدَا فِي بُيُوتِهِمَا يَبْكِيَانِ وَامَّا انَا فَكُنْتُ اشَبَّ الْقَوْمِ وَاجْلَدَهُمْ فَكُنْتُ اخْرُجُ فَاشْهَدُ الصَّلاةَ مَعَ الْمُسْلِمِينَ وَاطوفُ فِي الاسْوَاقِ وَلا يُكَلِّمُنِي احَدٌ وَاتِي رَسُولَ اللّهِ (صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَاسَلِّمُ عَلَيْهِ وَهُوَ فِي مَجْلِسِهِ بَعْدَ الصَّلاةِ فَاقُولُ فِي نَفْسِي هَلْ حَرَّكَ شَفَتَيْهِ بِرَدِّ السَّلامِ عَلَيَ امْ لا؟ ثمَّ اصَلِّي قَرِيبا مِنْهُ فَاسَارِقُهُ النَّظرَ فَاذا اقْبَلْتُ عَلَى صَلاتِي اقْبَلَ الَيَ وَاذا الْتَفَتُّ نَحْوَهُ اعْرَض عَنِّي حَتَّى اذا طالَ عَلَيَ ذلِكَ مِنْ جَفْوَةِ النَّاسِ مَشَيْتُ حَتَّى تَسَوَّرْتُ جِدَارَ حَائِط ابِي قَتَادَةَ وَهُوَ ابْنُ عَمِّي وَاحَبُّ النَّاسِ الَيَ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَوَاللّهِ مَا رَدَّ عَلَيَ السَّلامَ فَقُلْتُ: يَا ابا قَتَادَةَ انْشُدُكَ باللّهِ هَلْ تَعْلَمُنِي احِبُّ اللّهَ وَرَسُولَهُ فَسَكَتَ فَعُدْتُ لَهُ فَنَشَدْتُهُ فَسَكَتَ فَعُدْتُ لَهُ فَنَشَدْتُهُ فَقَالَ: اللّهُ وَرَسُولُهُ اعْلَمُ فَفَاضَتْ عَيْنَايَ وَتَوَلَّيْتُ حَتَّى تَسَوَّرْتُ الْجِدَارَ.

قَالَ:فَبَيْنَا انَا امْشِي بِسُوقِ الْمَدِينَةِ اذا نَبَطِيٌّ مِنْ انْبَاط اهْلِ الشَّامِ مِمَّنْ قَدِمَ بالطعَامِ يَبِيعُهُ بالْمَدِينَةِ يَقُولُ مَنْ يَدُلُّ عَلَى كَعْبِ بْن مَالِكٍ فَطفِقَ النَّاسُ يُشِيرُونَ لَهُ حَتَّى اذا جَاءنِي دَفَعَ الَيَ كِتَابا مِنْ مَلِكِ غَسَّانَ فَاذا فِيهِ امَّابَعْدُ فَانَّهُ قَدْ بَلَغَنِي انَّ صَاحِبَكَ قَدْ جَفَاكَ وَلَمْ يَجْعَلْكَ اللّهُ بِدَارِ هَوَانٍ وَلا مَضيَعَةٍ فَالْحَقْ بِنَا نُوَاسِكَ فَقُلْتُ لَمَّا قَرَاتُهَا وَهَذا ايْضا مِنْ الْبَلاء فَتَيَمَّمْتُ بِهَا التَّنُّورَ فَسَجَرْتُهُ بِهَا حَتَّى اذا مَضتْ ارْبَعُونَ لَيْلَةً مِنْ الْخَمْسِينَ اذا رَسُولُ رَسُولِ اللّهِ (صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَاتِينِي فَقَالَ: انَّ رَسُولَ اللّهِ

(صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَامُرُكَ انْ تَعْتَزِلَ امْرَاتَكَ فَقُلْتُ اطلِّقُهَا امْ مَاذا افْعَلُ قَالَ: لا بَلْ اعْتَزِلْهَا وَلا تَقْرَبْهَا وَارْسَلَ الَى صَاحِبَيَّ مِثلَ ذلِكَ فَقُلْتُ لامْرَاتِي: الْحَقِي باهْلِكِ فَتَكُونِي عِنْدَهُمْ حَتَّى يَقْضِيَ اللّٰهُ فِي هَذا الامر قَالَ كَعْبٌ: فَجَاءتْ امْرَاةُ هِلالِ بْنِ امَيَةَ رَسُولَ اللّٰهِ (صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ انَّ هِلالَ بْنَ امَيَةَ شَيْخٌ ضائِعٌ لَيْسَ لَهُ خَادِمٌ فَهَلْ تَكْرَهُ انْ اخْدُمَهُ قَالَ: لا وَلَكِنْ لا يَقْرَبْكِ قَالَتْ: انَّهُ وَاللّٰهِ مَا بِهِ حَرَكَةٌ الَى شَيْءٍ وَاللّٰهِ مَا زَالَ يَبْكِي مُنْذ كَانَ مِنْ امْرِهِ مَا كَانَ الَى يَوْمِهِ هَذا.

فَقَالَ لِي بَعْض اهْلِي: لَوْ اسْتَاذنْتَ رَسُولَ اللّٰهِ (صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي امْرَاتِكَ كَمَا اذنَ لامْرَاةِ هِلالِ بْنِ امَيَةَ انْ تَخْدُمَهُ فَقُلْتُ وَاللّٰهِ لا اسْتَاذنُ فِيهَا رَسُولَ اللّٰهِ (صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَمَا يُدْرِينِي مَا يَقُولُ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اذا اسْتَاذنْتُهُ فِيهَا وَانَا رَجُلٌ شابٌّ فَلَبِثتُ بَعْدَ ذلِكَ عَشْرَ لَيَالٍ حَتَّى كَمَلَتْ لَنَا خَمْسُونَ لَيْلَةً مِنْ حِينَ نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ (صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ كَلامِنَا فَلَمَّا صَلَّيْتُ صَلاةَ الْفَجْرِ صُبْحَ خَمْسِينَ لَيْلَةً وَانَا عَلَى ظَهْرِ بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِنَا فَبَيْنَا انَا جَالِسٌ عَلَى الْحَالِ الَّتِي ذكَرَ اللّٰهُ قَدْ ضاقَتْ عَلَيَ نَفْسِي وَضَاقَتْ عَلَيَ الارْض بِمَا رَحُبَتْ سَمِعْتُ صَوْتَ صَارِخٍ اوْفَى عَلَى جَبَلِ سَلْعٍ باعْلَى صَوْتِهِ يَا كَعْبُ بْنَ مَالِكٍ ابْشِرْ قَالَ: فَخَرَرْتُ سَاجِدًا وَعَرَفْتُ انْ قَدْ جَاء فَرَجٌ وَاذنَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِتَوْبَةِ اللّٰهِ عَلَيْنَا حِينَ صَلّى صَلاةَ الْفَجْرِ فَذهَبَ النَّاسُ يُبَشِّرُونَنَا وَذهَبَ قِبَلَ صَاحِبَيَّ مُبَشِّرُونَ وَرَكَض الَيَّ رَجُلٌ فَرَسًا وَسَعَى سَاعٍ مِنْ اسْلَمَ فَاوْفَى عَلَى الْجَبَلِ وَكَانَ الصَّوْتُ اسْرَعَ مِنْ الْفَرَسِ فَلَمَّا جَاءنِي الَّذي سَمِعْتُ صَوْتَهُ يُبَشِّرُنِي نَزَعْتُ لَهُ ثَوْبَيَ فَكَسَوْتُهُ ايَاهُمَا بِبُشْرَاهُ وَاللّٰهِ مَا امْلِكُ غَيْرَهُمَا يَوْمَئِذ وَاسْتَعَرْتُ ثوْبَيْنِ فَلَبِسْتُهُمَا وَانْطَلَقْتُ الَى رَسُولِ اللّٰهِ (صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَيَتَلَقَّانِي النَّاسُ فَوْجًا فَوْجًا يُهَنُّونِي بالتَّوْبَةِ يَقُولُونَ لِتَهْنِكَ تَوْبَةُ اللّٰهِ عَلَيْكَ.

قَالَ كَعْبٌ: حَتَّى دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ فَاذا رَسُولُ اللّٰهِ (صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) جَالِسٌ حَوْلَهُ النَّاسُ فَقَامَ الَيَ طلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللّٰهِ يُهَرْوِلُ حَتَّى صَافَحَنِي وَهَنَّانِي وَاللّٰهِ مَا قَامَ الَيَ رَجُلٌ مِنْ الْمُهَاجِرِينَ غَيْرَهُ وَلا انْسَاهَا لِطلْحَةَ قَالَ كَعْبٌ: فَلَمَّا سَلَّمْتُ عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ (صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): وَهُوَ يَبْرُقُ وَجْهُهُ مِنْ السُّرُورِ ابْشِرْ بِخَيْرِ يَوْمٍ مَرَّ عَلَيْكَ مُنْذ وَلَدَتْكَ امُّكَ قَالَ: قُلْتُ: امِنْ عِنْدِكَ يَارَسُولَ اللّٰهِ امْ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ؟ قَالَ: لا بَلْ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ.

وَكَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اذا سُرَّ اسْتَنَارَ وَجْهُهُ حَتَّى كَانَّهُ قِطعَةُ قَمَرٍ وَكُنَّا نَعْرِفُ ذلِكَ مِنْهُ فَلَمَّا جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ انَّ مِنْ تَوْبَتِي انْ انْخَلِعَ مِنْ مَالِي صَدَقَةً الَى اللّٰهِ وَالَى رَسُولِ اللّٰهِ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): امْسِكْ عَلَيْكَ بَعْض مَالِكَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ قُلْتُ فَانِّي امْسِكُ سَهْمِي الَّذي بِخَيْبَرَ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ انَّ اللّٰهَ انَّمَا نَجَّانِي بالصِّدْقِ وَانَّ مِنْ تَوْبَتِي انْ لا احَدِّث الا صِدْقًا مَا بَقِيتُ فَوَاللّٰهِ مَا اعْلَمُ احَدًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ابْلاهُ اللّٰهُ فِي صِدْقِ الْحَدِيث مُنْذ ذكَرْتُ ذِلِكَ لِرَسُولِ اللّٰهِ (صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) احْسَنَ مِمَّا ابْلانِي مَا تَعَمَّدْتُ مُنْذ ذكَرْتُ ذِلِكَ لِرَسُولِ اللّٰهِ (صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الَى يَوْمِي هَذا كَذبا وَانِّي لارْجُو انْ يَحْفَظنِي اللّٰهُ فِيمَا بَقِيتُ وَانْزَلَ اللّٰهُ عَلَى رَسُولِهِ (صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ﴿لَقَدْ تَابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالانْصار ...الَى قَوْلِهِ... وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ﴾ فَوَاللّٰهِ مَا انْعَمَ اللّٰهُ عَلَيَ مِنْ نِعْمَةٍ قَط بَعْدَ انْ هَدَانِي لِلاسلامِ اعْظمَ فِي نَفْسِي مِنْ صِدْقِي لِرَسُولِ اللّٰهِ (صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) انْ لا اكُونَ كَذبْتُهُ فَاهْلِكَ كَمَا هَلَكَ الَّذينَ كَذبُوا فَانَّ اللّٰهَ قَالَ لِلَّذينَ كَذبُوا حِينَ انْزَلَ الْوَحْيَ شَرَّ مَا قَالَ لاحَدٍ فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: ﴿سَيَحْلِفُونَ باللّٰهِ لَكمْ اذا انْقَلَبْتُمْ.....الَى قَوْلِهِ..... فَانَّ اللّٰهَ لا يَرْضَى عَنْ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ﴾ قَالَ كَعْبٌ: وَكُنَّا تَخَلَّفْنَا ايُّهَا الثلاثةُ عَنْ امْرِ اولَئِكَ الَّذينَ قَبلَ مِنْهُمْ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حِينَ حَلَفُوا لَهُ فَبايَعَهُمْ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمْ وَارْجَا رَسُولُ اللّٰهِ

(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) امْرَنَا حَتَّى قَضى اللَّهُ فِيهِ فَبِذلِكَ قَـالَ اللَّـهُ: ﴿ وَعَلَـى الثلاثـةِ الَّذينَ خُلِّفُوا﴾ وَلَيْسَ الَّذي ذكَرَ اللَّهُ مِمَّا خُلِّفْنَا عَـنْ الْغَـزْوِ انَّمَا هُـوَ تَخْلِيفُـهُ ايَانَـا وَارْجَاؤُهُ امْرَنَا عَمَّنْ حَلَفَ لَهُ وَاعْتَذرَ الَيْهِ فَقَبِلَ مِنْـهُ. (الحـديث: ٤٤١٨، اطرافـه في: ٢٧٥٧، ٢٩٤٧، ٢٩٤٩، ٢٩٥٠، ٣٠٨٨، ٣٥٥٦، ٣٨٨٩، ٣٩٥١، ٤٦٧٣، ٤٦٧٦، ٤٦٧٧، ٤٦٧٨، ٦٢٥٥، ٦٦٩٠، ٧٢٢٥): [١٧٦٢]

عەبدوڵلای کوڕی کەعبی کوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) کەچاوساغی باوکی بوو، ئەوکاتەی کەباوکی کوێر بووبوو، لەناو کوڕەکانی کەعبا فەرمووی: لەکەعبی کوڕی مالیکم ژنەوت (ڕەزای خودای لێ بێ) کەداستانی دواکەوتنی خۆی لە پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) دەگێڕایەوە، لەغەزای تەبووکا، کەعب فەرمووی: لەهیچ غەزایەکی تردا جگە لە غەزای تەبووك لە پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) دوانەکەوتووم، لەهەموو غەزاکانیا لەخزمەتیدا بوم، وەلێ لەغەزای بەدریش دا لە خزمەتیدا نەبوم، بەلاّم لەم غەزایەدا، حەزرەت (دروودی خودای لێ بێ) گلەیی لەوانە نەکرد کە لەم غەزایەدا دواکەوتبوون، چونکە پێغەمبەرو موسوڵمانان لەم غەزایەدا کە دەرچوون لەماڵ مەبەستیان کردنی ئەم غەزایە نەبوو، بەڵکوو مەبەستیان گرتنی کاروانەکەی قوڕەیش بوو، کە بەماڵێکی بازرگانی زۆرەوە لەشام گەڕابوونەوە، بەلاّم ئەوە بووکە خودا بەبێ وادە لەگەڵ دوشمنی خۆیاندا بەرەنگاری یەکتری کردن، وەمن لە شەوە کەی عەقەبەدا لەخزمەتی پێغەمبەردا بووم، لەو کاتەدا کە پەیمانمان بەست لەگەڵیدا لەسەر ئیسلامەتی، وەمن بەش بەحاڵی خۆم ئەم شەوە ناگۆڕمەوە بە

[١٧٦٢] تجريـد البخـاری/٤، ژمـارە: ١٦١٩ = ٤٤١٨ بخـاری + تجريـد/٣، ژمـارە: ١٢٥٧ = ٢٠٨٨ بخـاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩١٨ = ٦٩٤٧ شـيحا = تـرقيم الـشيخ خليـل مـأمون شـيحا (بخـاری رقم الكتاب/٦٤ رقم الباب/٧٩).

ئامادەبوونی غەزای بەدر، هەرچەند لەناو خەڵکا، غەزای بەدر بەناو بانگترە لەم شەوە.

لەڕاستیدا ئەوکاتە کە لەغـەزای تـەبووك دواکـەوتم لەپێغەمبـەر (دروودی خودای لێ بێ) هـەرگیز وەك ئەوکاتـە ئـاوا بـەهێزو تـەوانا و، دەسـت ڕۆیـشتوو نەبووم، بە خودا لەوە پێش هەرگیز دوو ولاخی سواریم پێکـەوە نـەبووە، بـەڵام لەکاتی ئەو غەزایەدا دوو ولاخم هەبوو، پێغەمبەر (دروودی خودای لـێ بێ) کە تەشریفی چوو بـۆ ئـەم غـەزای تەبووکە، کـات جەنگـەی گـەرمابوو، ڕێگەیـەکی دوورو درێـژی گرتـە بـەرو ڕووی کـردە بیابـانێکی وشـك و بـرینگ و بـەرەو دوشمنێکـی زۆرو بـێ شـومار کەوتـەڕێ، جالەبـەر ئـەوە لەپێـشدا هەمووشـتێکی بەباشی، بۆ موسوڵمانان ڕوون کردەوەو پێی گوتن، کەدەیەوێ بچێ بۆ کوێ، هەتا تفاقی جەنگ بخەن و کەرەستەی پێویـست ئامـادە بکـەن بـۆ غەزاکـەیان، سوپای موسـوڵمانانیش کـە لـەم غەزایـەدا لـە خزمـەتی حەزرەتـدابوون لەبـەر زۆری لـەژمارە نـەدەهاتن و دەفتـەرو تۆمـار نـەی دەگـرتن، لەبـەر ئـەوە ئەگـەر کەسـێ بیویستایە کە خۆ بـشارێتەوە وە نەچێ بـۆ ئـەو غەزایـە، وای دەزانـی کـە کـەس پێی نازانێ، مەگەر تاك و تەرا، یاخود خودا سرووش (وەحی) نازڵ بکا دەربارەی ئەو!

کە ئەم غەزایە ڕوویدا ساڵ جەنگـەی مێـوە بـوو، بەرسـێبەر تـەواو خـۆش بوو بوو، منیش حەزم لەوەیە کە بەدەستی خۆم باخ بڕنم، جا کاتێ پێغەمبـەرو مسووڵمانان تفاقیان خست، منیش دەمویست بچم لەگەڵیاندا، تفاق بخـەم، بـەڵام دەگەڕامـەوە و هیـچم نـەدەکرد، وەلـە دڵـی خـۆم دا دەمگـوت: ئاسـانە هـەرکاتێ بمەوێ دەتوانم تفاق بخـەم، ئـیتر ئـەم دڵـە ڕاوکێیـەم درێـژەی کێـشا، تاخەڵکەکـە بەگەرمی پەلاماری تفاق خستنیان دا، وەتفاقی تەواویان خـست، وەڵێ مـن هیـچم

دیار نەبوو، تا ڕۆژێ پێغەمبەرو موسوڵمانان سەر لەبەیانی کەوتنەڕێ، منیش لەکەڵیانا دەرچووم بەڵام بەبێ ئازوقەو تفاق،وە لەدواییدا گەڕامەوەو نەچووم، ئیتر ئەم ڕاڕایی و دڵەڕاوکێیەم هەروا درێژەی کێشا هەتا ئەوان خێرا ناویان کردو بەرەبەرە تەواو دوورکەوتنەوەو، غەزاکەم لەکیس چوو، هەرچەند نیازم هەبوو کە بڕۆم پێیان بگەم بەڵام ئەوەش لەچارەم نەنووسرابوو خۆزگەم ئەوەم بکردایە.

جا لەپاش ئەوەکە پێغەمبەر ڕۆیشت هەرچەند دەچوومە دەرەوەو دەچومە ناو خەڵك تەواو پەشیمان دەبوومەوە خەم دای دەگرتم، چونکە تەماشای دەوروبەری خۆمم دەکرد کەسێکی وام نەدەدی کە لەم غەزایە دواکەوتبێ و بۆنی پیاوەتی لێ بێ‌و دەس بدا بۆ ئەوە کەبیکەم بەسەرمەشق بۆ خۆم، جگە لە وانەی کەتانەی نیفاق و ناپاکی یان لێ دەدرا و گومانی دوو ڕوویی و مخەننەتی یان لێ دەکرا، مەگەر ئەو بێ هێزو لازمبوونانەی کە خودای گەورە بەهانەو عوزری ئەوانی پەسەند کردووە، ئیتر پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) باسی من ناکا هەتا دەگاتە تەبووك لە کاتیکا لەناو کۆڕی موسوڵماناندا دادەنیشێت دەفەرموێ: (دەبێ کەعبی کوڕی مالیك خەریکی چی بێ، بۆنەهات بۆ ئەم غەزایە!؟ پیاوێکی بەنی سەلەمەیی هەڵ دەداتێ و دەڵێ: ئەی پێغەمبەری خودا! ئەوە لەخۆی بایی بووەو دەعیەی نایەت کەبێ بۆ غەزاو بەکەش‌و فشەوە لە کالاو والاکەی بەری خۆی مۆڕ دەبێتەوە و خێسە لەخۆی دەکا!!

موعازی کوڕی جەبەلیش پێی دەڵێ: قسەیەکی نابەجێت کرد، وا نییە، بەخوائەی پێغەمبەری خودا! ئەوەی باش نەبێ لەو پیاوە نەمان دیوە، ئیتر پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بێ دەنگ دەبێ، جا لەوکاتەدا لە

دوورەوە تارمـایی زەلامێـك دەبینـێ، لەناوسـەراب (بـەردەخۆێ = تراویلکـە)دا کەروێشکە دەکا، دەفـەرموێ (دەی ئـەم زەلامـە ئەبوخەیسەمە بێ) جـا کەدێتـە بەرەوە ئەبوخەیسەمە خۆی دەبێ. ئەم ئەبو خەیسەمەیە ئەو پیاوە ئەنـصارییە بـوو، کەمـەنێ خورمـای کردبـوو بـەخێر، وەمونـافیق و ناپاکـەکان تەوسیان پـێ کردبوو لەسەرئەوە! جاکاتێ کە هەواڵم زانی وا پێغەمبـەر (دروودی خـودای لـێ بێ) خەریکە دەگەڕێتەوەو لەتەبووك دێتەوە بـۆ مەدینـە، خـەم و پـەژارەی خـۆ پەڕاندنـەوە دایـدەگرتم، وە دەسـتم کـرد بـەدرۆ ڕێکخـستن، وە لـەدڵی خـۆم دا دەمگـوت: سـبەینێ خـۆم بەچـی ڕزگـار بکـەم لـە عـاجز بـوون و ڕەنجانـدنی پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) وە بۆ ئەمە پرس و ڕام بەهـەموو کەسێکی خاوەن ڕاو تەگبیر لەکەس وکاری خۆم کرد.

بەڵام هەر کە لەگەڵ گوتیان ئـەوا خۆشەویـست (دروودی خـودای لـێ بـێ) گەیشتە بەروە ئـەم خەیالاتـە پـڕو پووچـانە لـەدڵم ڕەوینـەوەو بەرچـاوم ڕۆشـن بووەو زانیم کە بەدرۆ سازکردن لە دەستی ڕزگارم نابێ جا لەبەر ئەوە بڕیارم دا چی ڕاست ورەوانە ئەوەی عەرزبکەم، جا خۆشەویست (دروودی خودای لـێ بـێ) سەر لەبـەیانی یـەك تەشـریفی هاتـەوەو گەیـشتە جـێ، دەسـتووری وابـوو، کـاتێ لەسـەفەرێ دەگەڕایـەوە، لـە پـێش دا دەچـوو بـۆ مزگـەوت، دووڕکـات نوێـژی سوننەتی لێ دەکرد، ئەوجا لـەوێ دادەنیـشت بـۆ پێـشوازی خـەڵك، جاکـە ئەمـەی کـرد ئـیتر دووا کـەوتووەکان لـە غـەزای تـەبووك، بـەرودوا چـوون بـۆ خزمـەتی، وەدەسـتیان کـرد بەپاکانـە کـردن بـۆی و کـەم و زۆر بیـانوو و بەهانـەیان دەدۆزییـەوە بـۆی، ژمـارەی ئەمانـە لـە هەشـەتا زەلام پتربـوون، پێغەمبـەریش (دروودی خـودای لـێ بـێ) بەڕواڵـەت ئـەم بەهانانـەی لێ وەرگـرتن و پـەیمانی

لەگەڵیانا بەست وبۆیان پاڕایەوەو ڕازو نهێنی دڵیشیانی ڕووبەڕووی خودای گەورە کردەوە.

منیش ڕۆیشتم بۆخزمەتی و سلاوم لێ کرد، وەکوو مرۆڤێکی زویرو عاجزو زیز، زەردەخەنەیەکی بەتووڕەیی یەوە کردو فەرمووی: (وەرە) منیش چوومە بەرەوە هەتا لەبەر دەمیدا دانیشتم، فەرمووی پێم: (بۆچی پاش کەوتی لەم سەفەرە، خۆتۆ لای خۆت ولاخت کڕیبوو، بۆ خەباتگێڕان و غەزا کردن!). منیش عەرزیم کرد: ئەی پێغەمبەری خودا! خودا گوساخی و دەموپلێکی وای داوە پێم، ئەگەر لەخزمەتی تۆدا نەبوومایە، لەلای هەرکەسێکی تربوومایە لە خەڵکی سەرئەم زەمینە، دەمتوانی بەعوزرو بەهانەو درۆ خۆم قوتار بکەم لەدەستی، بەڵام بەخودا من باش دەزانم ئەگەر ئەمڕۆش لەخزمەتتا قسەیەکی درۆت بۆ بکەم وبەوە لەخۆمت ڕازی بکەم، دوور نییە کە لەئاییندەدا خودا تووڕەو عاجزت بکا لێم، وە ئەگەر قسەی ڕاستیشت بۆ بکەم هەرچەند لەوانەیە کە ئێستا بەو قسەیە لێم دڵگران ببیت بەڵام لەڕاستی ڕەحمەت دەبارێ، سەرەنجام ئومێد دەکەم کەلەلای خودا بەگوتنی ڕاستی ڕزگارم ببێ، دەی ئەوی ڕاست بێ بەخودا قوربان! هیچ بەهانەم نەبووبە خودا هەرگیز وەك ئەم جارە ئاوا تەواناو دەوڵەمەند نەبوم، بەڵام چارەنووس وا بووکە لەم سەفەرەدا لەتۆ دوابکەوم!

حەزرەت (دروودو سڵاوو ڕەحمەت و صەلاوات و بەرەکاتی خوای گەورەی لەسەربێ و سەروماڵ و منداڵ و هەست و نەست هەمووی بەقوربانی گەردی بەرپێی دێنی کارانی گۆڕی پیرۆزی بێ - ئامین) فەرمووی: (تۆ ڕاست دەکەی! دەی هەستە برۆ هەتابزانین خودا چی دەفەرموێ) منیش هەڵسام و ڕۆیشتم، کۆمەڵێ لە پیاوانی بەنی سەلەمە شوێنم کەوتن و سەرزەنیشتیان کردم و

گوتیان: بۆچی تۆش وەکوو ئەو دواکەوتووانەی تر، عوزرو مەهانەت نەهاوردەوە بـۆ پێغەمبـەر، دەسـتەلاتی ئەوەندەیـشت نـەبوو، چـونکە ئـەم گوناهـەی تـۆ ئەوەنـدەی بـەس بووکـە پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) داوای لێخۆشبوونت بۆ بکا لەخودا، وە گوتیان: بەو خودایە لـە پـێش ئەمـە دا ئاگامـان لێت نییە کە گوناهی ترت کردبێ.

کەعب فـەرمووی: بـەخودا ئەوەنـدەیان سەرزەنـشت کـردم، لـەم بارەیـەوە، تەنانەت خەریك بوو بگەڕێمەوە بۆلای پێغەمبـەرو خـۆم بەدرۆبخەمـەوە، بـەڵام لەپاشا پێیانم وت: ئایا کەسی تر لەگەڵ مندا ئاوای بەسـەر هـاتووە؟ گوتیـان: ئـا، دووپیاوی تریش وەکوو تۆ هەمان شتیان بەسەرهاتووە، تۆچیت گوتوە ئەوانیش هەر ئەوەیان گوتووە، وبە تۆچی گوتراوە، بـەوانیش هـەر ئـەوە گـوتراوە. گـوتم: کێ و کێن؟ گوتیان: بەڵێ: مەرارەی کوڕی ڕەبیعەی ئەل‌عـامیری و هـیلالی کـوڕی ئومەییی ئەل- واقیفی کە ناوی ئەم دوو پیاوە باشەیان بۆم هێنا، روانـیم دەسـت دەدەن بۆ ئەوە کە بیانکەم بە پێشەواو سەرمەشق بۆخـۆم و، چـاو لـە وان بکـەم، ئیتر ڕۆیشتم و نەگەڕامەوە بۆ خزمـەتی حـەزرەت و لـە پێنـانم لـەگوناهی خـۆم پەشیمان نەبوومەوە. چونکە ئەم دوانە موسوڵمانی ساغ بوون و ئامادەی غـەزای بـەدر بـوو بـوون! جـا خۆشەویـست (درووی خـودای لـێ بـێ) موسـوڵمانەکانی قەدەغە کرد لەوە کە قسەو گوفتوگۆ بکـەن لەگـەڵ ئێمـەدا، کـە ئـەم سـێ کەسـە بـوین وبـەس! بـەڵام قسە و گوفتوگۆی لەگـەڵ دواکـەوتووە کـانی تـردا قەدەغـە نـەکرد، ئـیتر خـەڵکی هـەموو دوورە پـەرێزیان لێ گـرتین و لەگـەڵمانا گـۆڕان، بەجۆرێ دنیـام لـەلا تاریـك و تـەنگ بـوو، لەدنیاکـەی لـەوە پێـشی نـەدەکرد، جـا لەسەر ئـەم حاڵـە بـەنجا شـەوی دەق ماینـەوە، هـەردوو هاورێکـەم دۆش دامـان و لەماڵەوە دادەنیـشتن و دەگریـان، بـەڵام مـن کـە لـەوان لاوتـر بـووم چاکتربووم،

دەرۆیشتم لەگەڵ موسوڵمانانا نوێژم دەکردو بە بازاڕدا دەگەڕام، بەڵام کەس قسەی لەگەڵدا نەدەکردم لەپاش نوێژ دەرۆشتم بۆ کۆڕی دانیشتنی پێغەمبەر (درودی خودای لێ بێ) سلاوم لێ دەکرد، لە دڵی خۆمدا دەمگوت: ئەرێ لێوی جولاند بۆ وەلامی سلاوەکەم یان نا، جاربە جارێکیش لەنزیکی حەرزتەوە نوێژم دەکردو بەدزییەوە بەگۆشەی چاوسەرنجم دەدا، کەرووم دەکردە سوجدەگاکەم ئەو بەلاچاو بۆمی دەڕوانی وکاتێ من بەڤنگە چاو بۆ ئەوم دەڕوانی ئیتر ئەولای تێ دەکردم.

لەسەر ئەم حالە ماوەیەکی زۆر مامەوەو جەخارێکی زۆرم دەخوارد لەدەست لووتەلایی موسوڵمانان! هەتا ڕۆژێ ڕۆیشتم بە شووڕای باخەکەی ئەبوقاتادەی ئامۆزاما، کە خۆشەویسترین کەسم بوو هەڵزینم و چوومە ناو باخەکەیەوە بۆلای و سلاوم لێی کرد، بەوخودایە وەلامی سلاوەکەمی نەسەندەوە، گوتم: پێی: ئەی ئەبوقاتادە! تۆ خودا ئایا تۆ دەزانیت کەوا من خوداو پێغەمبەری خودام خۆش دەوێ؟ کەچی نقەی نەکرد، دووبارە سوێندم دایەوە هەرنقەی نەکردەوە، سێبارەکە سوێندم دایەوە، بەس ئەوەندەی گوت: خوداو پێغەمبەری خودا باشتری دەزانن! ئیتر ئاو بەچاوەکانمدا هاتە خوارەوەو، بەرەو دواگەڕامەوە بە دیواری باخەکەدا هەڵزنیمەوە(ڕەنگبێ ئەبوقاتادە قەبووڵی نەکردبێ کەدەرگای باخەکەی بۆ بکاتەوە، بۆیە بەدیوارەکەدا هەڵ زنیوە- ن).

ڕۆژێ لەڕۆژان لەبازاڕدا دەسوڕامەوە، تەماشا دەکەم واجوتیارێ- لە نەبەتەکانی شام، کەخۆراك دەهێنن بۆ مەدینەو لەوێ دەیفرۆشن پرسیاری من دەکا، دەڵێ: کێ کەعبی کوڕی مالیکم پێ نیشان دەدا!؟ خەڵکەکەیش بەئاماژە منیان پێ نیشان دەدا، جوتیارەکە هات بۆلام و کاغەزێکی دا پێم، شای غەسان

نووسیبووی بۆمن، منیش خۆم خوێندەواربووم، کە خوێندمەوە ئەمەی تیادا نووسرابوو: (لەپاش ئەمە بیستوومانەتەوە، کە هاورێکەت (واتە: پێغەمبەر) لێت لووتەلایە، تۆش خودا بێلانەو بێ دالدە و بێ دەرەتانی نەکردووی، بفەرموو وەرە بۆلای ئێمە، هەتا دلنەواییت بکەین، کە خوێندمەوە گوتم: ئەمەش بەلاو مەینەتێکی ترە!!).

جا چوومەوە لە مالەوە نامەکەم خستە ناو گڕی تەندوورو سووتاندم، جا کە لە پەنجا شەوە کە چل شەوی ڕۆیشت، فروستادەی حەزرەت (دروودی خودای لێ بێ) هاتە لام، گوتی: پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) فەرمانت پێ دەکا کە لەژنەکت دووربکەویتەوە، گوتم: تەلاقی بدەم یاچی بکەم؟ گوتی: نا، تەلاقی مەدە، بەس توخنی مەکەوەو نزیکی مەبەرەوە، لەهەمان کاتا هەمان فەرمانیشی بەهەردوو هاورێکانم کرد، منیش ژنەکەم ناردەوە بۆ مالی باوکی و گوتم: بچۆ بۆمالی باوانت و لەوێ بە، هەتا بزانین خوا چی دەفەرموێ، کەعب فەرمووی: بەلام ژنەکەی هیلالی کوڕی ئومەییە چوو بۆ خزمەتی خۆشەویست (دروودی خودای لێ بێ) عەرزی دەکا: ئەی پێغەمبەری خودا! هیلالی مێردم پیاوێکی ئیختاری کەفتەکارەو نۆکەریشی نییە، کە خزمەتی بکا، خۆ پێت ناخۆش نییە کەمن خزمەتی بکەم؟ فەرمووی: (نەء، بەلام تۆخنت نەکەوێ) ژنەکە گوتی: خو بەخودا تاقەتی سەرجێیی‌و شتی وای نەماوە، بەخودا لەو ڕۆژەوە ئەم کارەی لێ قەوماوە هەتا ئەمڕۆ سەرو مڕهەردەگری!

جا خێزانەکەی منیش بەمنیان گوت: بۆچی تۆیش عەرزی حەزرەت ناکەیت، کەژنەکەت پێ بداتەوە، خزمەتت بکا، ئەوەتا ڕێگەی ژنەکەی هیلالی داوە کەخزمەتی بکات؟ گوتم: داوای شتی وا لەحەزرەت (دروودی خودای لێ بێ) ناکەم، یەکەم لەبەرئەوە کێ دەلێ: ئەگەر ڕووی ئەوەی لێ بنێم، ژنەکەم

دەداتــەوە، دووەمــیش مــن پیــاوێکی گــەنجم و دەتــوانم خزمــەتی خــۆم بکــەم و دەشترســم نەفــسی خــۆم پــێ زەوت نــەکرێ و تــوخنی ژنەکــەم بکــەوم، کــەعب فەرمووی: لەسەر ئەم حاڵەیش دە شەوی تــریش ماینــەوە، بــەم پێیــە لەوکاتــەوە کە پێغەمبەر(دروودی خودای لێ بێ) قەدەغەی کرد، کەموسـوڵمانان قەسـەمان لەگەڵ بکەن پەنجا شەوی دەقمان تەواوکرد.

جـا بـۆ بـەیانی شـەوی پەنجاهـەم، لەسـەر سـەربانی خانویـەکی خۆمـان، نوێژی بەیانیم کرد، وە لەسـەر ئـەو حـاڵی پەرێـشانییە دانیـشتبووم کـە خـودای گەورە باسـی کـردووە: لـەگیانی خـۆم وەڕس بـووم و گیـانی خـۆمم لێ بـووو بـوو بـەبارو گـۆی زەوی بـەو هـەموو گوشـادییەوە لەبـەر چـاوم تـەنگ بووبـوو، لـەم کاتەداولـەم حـاڵی دڵتەنگیـەدا دەنگـی چڕەندەیەکم بیـست، کەسـەر کـەوتبووە سـەرکێوی سـەلع، وە بەهـەموو هێـزی خـۆی بـانگی دەکـرد: ئـەی کـەعبی کوڕی مالیـك مـوژدەت لێ بـێ، یەکـسەر کوڕنووشـی سوپاسـی خـودام بـردو زانـیم کـە خودادەرووی میهرەبانی خـۆی کردۆتـەوە بۆمـان، حـەرزەت(دروودی خـودای لـێ بـێ) لـەپاش نوێـژی بـەیانی ئـەو ڕۆژە، ڕادەگەیـەنێ کـە خـودا تەوبـەی ئێمـەی قەبووڵ کردووە، جا خەڵکی دەهاتن پۆل پۆل موژدەیان پێ دەدایەنو پیرۆزباییان لێمان دەکرد، وەچـەند کەسـێ مـوژدە دەبـەن بۆهـەردوو هاورێکـەم، دووپیـاویش موژدەیان بەمن دا: پیاوێکیان ماینەکەی غاردەدا بەرەو مـن، ئـەوی تریـشیان لـە ئەسلەمەوە ڕادەکا و سـەر دەکەوێتـە سەرچیای سـەلع و لـەوێوە پڕبـەدەم بـانگ دەکـا: ئــەی کــەعب مــژدەت لێ بــێ لەبــەر ئــەوەی کــە دەنگەکــە لەماینەکــە خێراتربـوو، دەنگەکـە زووتـر گەیـشت کـاتێ کـابرای خـاوەن دەنـگ گەیـشتە لام، جلەکانی خۆمم بۆ داکەندو، لەباتی مزگێنی دا من پێی، بـەو خودایـە ئـەو ڕۆژە

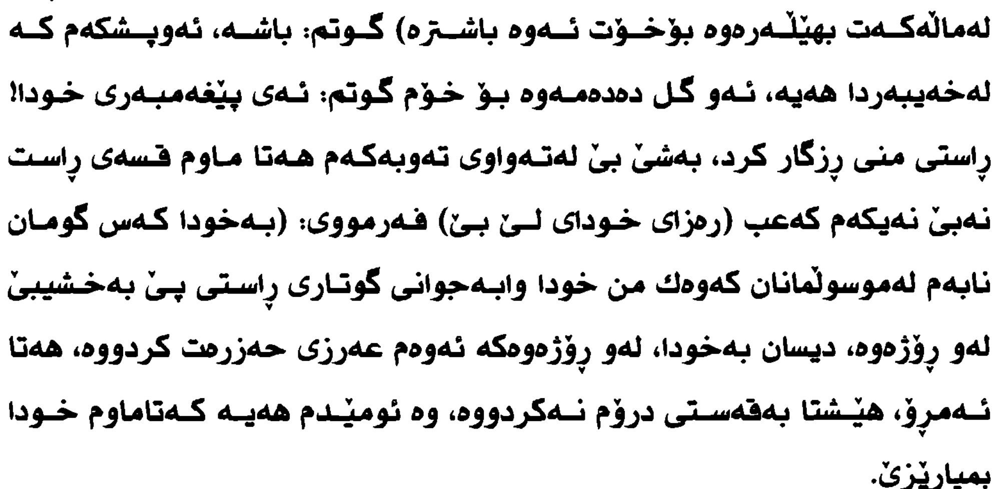
تەنیا ئەو دوو جلکەم هەبوون، کە دامن بەو، جا دووجلکم لـە بـرادەرێ خواست و لەبەرم کردن و ڕۆیشتم بۆ خزمەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) .

برادەران پـۆل پـۆل پـێم دەگەیـشتن و دەهاتن بـە پیرمـەوە و پـیرۆز بـایی قەبووڵی تەوبەیان لێ دەکردم: دەیانگوت: پیرۆزت بێ قـەبووڵی تەوبـە، لەلایـەنی خوداوە، کە چوومە مزگـەوت حـەزرەت (درودی خـودای لـێ بـێ) دانیـشتبوو، مەردمەکـە لـە دەوری بـوون، تەلحـەی کـوڕی عەبەیـدوڵلا بەهـەڕاکردن هـات بەپیرمەوەو تەوقەو پیرۆزبایی لەگەڵما کـرد، بـە خـودا لـەو زیـاتر، لەکۆچکاران کەسـی تـر هـەڵ نەسـاو نـەهات بەپیرمـەوە، ئـەم پیاوەتییـەی تەلحەیـە قـەت فەرامۆش ناکەم، جاکاتێ سلاوم کرد لـە خۆشەویـست (درودی خـودای لـێ بـێ) ڕووی موبـارەکی لـە خۆشـییانا شـەوقی دەدایـەوە و دەدرەوشـایەوەو، فـەرمووی: (مـوژدەبێ لـە تـۆ، ئـەوەتی لـەدایك بـووی ڕۆژی وەك ئـەمڕۆ وا بـاش و پـیرۆزت بەخۆتەوە نەدیوە!).

عەرزیم کرد: قوربان! ئەم قەبووڵی تەوبەیە لەلایەنی تۆوەیە، یاله لایەنی خوداوەیەو، لەقورئانا ئایەتی لەسەر هـاتووە؟ فـەرمووی: (نـەء، لەلایـەنی منـەوە نییە، لەلایەنی خودا وەیە، خودا لەم بارەیەوە ئایەتی ناردووە).

دەستووری پێغەمبەر (درودی خودای لێ بێ) وابـوو، کە کـەیفی خـۆش بوایـە، ڕووی وەك مـانگی چـواردە دەدرەوشـایەوە، ئێمـە خۆمـان ئەمـەمان بـاش دەزانی، کە حەزرەت لە حاڵی خۆشیدا نـوور لەڕوخـساری دەبـارێ، وەك تریفـەی مانگە شەو!

کاتێ لەبەردەمیا دانیشتم گوتم: قوربان! لەتـەواوکردنی تەوبەکەمـە کەلـە هەموو سامان و دارایی خۆم دەسبەرداربیم بـۆ موسـوڵمانانو هـەمووی ببەخـشم بە خوداو، پێغەمبەری خودا، ئەوان چی لێ دەکەن بیکەن فەرمووی: (نەء، هەنێ

لەماڵەکـەت بهێڵـەرەوە بۆخـۆت ئـەوە باشـترە) گـوتم: باشـە، ئەوپـشکەم کـە لەخەیبەردا هەیە، ئـەو گـل دەدەمـەوە بـۆ خـۆم گـوتم: ئـەی پێغەمبـەری خـودا! ڕاستی منی ڕزگار کرد، بەشێ بێ لەتـەواوی تەوبەکـەم هـەتا مـاوم قـسەی ڕاسـت نەبێ نەیکەم کەعب (ڕەزای خـودای لـێ بـێ) فـەرمووی: (بـەخودا کـەس گومـان نابەم لەموسوڵمانان کەوەك من خودا وابـەجوانی گوتـاری ڕاسـتی پـێ بەخـشیبێ لەو ڕۆژەوە، دیسان بەخودا، لەو ڕۆژەوەکە ئەوەم عەرزی حەزرەت کردووە، هەتا ئـەمڕۆ، هێـشتا بەقەسـتی درۆم نـەکردووە، وە ئومێـدم هەیـە کـەتاماوم خـودا بمپارێزێ.

جا خودای گەورەو سەروەر ئەم ئایەتەی نارد: ﴿لقد تـاب الله علـى الـنبي﴾ هەتا دەگاتە ﴿وكونوا مع الصاديقين﴾– التوبة/١١٧- ١١٩.

کە ئەمە پوختەی واتاکەیەتی: خودا بـارانی ڕەحمـەت و تەوبـەی دابارانـد بەسەر پێغەمبەرو کۆچکاران و یاریدەدەراندا، ئەوانەی کە لـەو کاتـە ناسـك و نـە هاتەدا شوێن حەزرەت کەوتن، پاش ئەوە کە خـەریك بـوو دڵـی تاقێمکیـان لابـدا لەڕێگەی پەیڕەوی، جا خودا سەرەنجام لەبارەی ئەو وردە خەیالاتەوە بەخـشینی و بارانی میهرو ڕەحمەت و تەوبەی ڕژاند بەسەریاندا.

هـەروا تەوبـەی قـەبوڵ کـرد لەسـەر ئەوسـێ کەسـە موسـوڵمانە کـە پـاش خران، لە لایەنی پێغەمبەرەوە، کە لە مـاوەی ئـەم پەنجاشـەوەدا ئـەم سـێ کەسـە تەواو پەرێشان بوون، وایان لێهاتبوو زەوی بەم پـان و پۆڕییـەی خۆیـەوە وەکـوو زیندانی لێ هاتبوو، لەگیانی خۆیان جاڕس بوون، باوەڕی تەواویان هاتەسەر ئەوە کەپشت و پەنا هەرخودایەو پاسـارو پـەنا لـەقاری خـودا نییـە، مەگـەر لای خـودا خۆی! خودایش بە بەخشش و نەوازشتی خۆی دەرگای تەوبەو بەخـشینی خـۆی پێ نیشان دان، وەئەوانیش ڕویان کردە قاپی کـەرەمی خـوداو تەوبـەی بەڕاسـتی

یـان کـرد، ئـەی موسـوڵمانینە! لـەخودا بترسـن و بـەدڵ و بـەکوڵ وبـەگیان و بەگوفتار و بەکردار هەمیشە لەگەڵ پیاو ڕاستانابن.

کـەعب (رەزای خـودای لـێ بـێ) فـەرمووی: بـەخودا بەلامـەوە لـە ژیانمـا گـەورەترین بـەهرەو نـازو بەخـشش کـەخودای گـەورە خـەلاتی کردبـێ بـەمن، یەکـەم: ئەوەیـە کـە هیدایـەت و ڕێنمـایی کـردووم بـۆ ئـایینی پـیرۆزی ئیـسلام، دووهـەمیش: ئەوەیـە کـە ئـەو ڕۆژە قـسەی ڕاسـتم عـەرزی خـەزرەت کـرد، لەڕەحمـەتی خوداوەبـوو، کـە درۆم لـە خزمەتیـدا نـەکرد، ئـەگینا منـیش وەك درۆکەرەکان بەفەتارەت دەچووم، ئەوەتانێ خودای گەورە لـە قورئانـا خـراپترین هەڕەشەو گوڕەشەی لێ کـردوون، لەشـانیانا دەفـەرموێ: ﴿سـیحلفون بـالله﴾ هـەتا دەگاتە: ﴿فان الله لایرضی عن القوم الفاسقین﴾ کە ئەمە پوختـەی ڕاڤەکەیـەتی: کاتێ ئێوە گەڕانەوە بۆلای ئـەو ناپـاك و مونافیقانـە، بەگـەرمی سـوێندی گـەورە گـەورەتان بـۆ دەخـۆن ودەڵـێن: ئێمـە بۆیـە نـەهاتین بـۆ ئـەم غەزایـە چونکە عوزرمان هەبوو، ئەو سـوێندانەش بۆیـە دەخـۆن کە ئێـوە گلەیـی‌یـان لێ نەکەن‌و وازیان لێ بهێنن وسەرزەنیشتیان نەکەن، جـا ئێـوە پـشت گوێیـان بخـەن، چونکە بەڕاستی ناو دڵیان پیسە، ئەوانـە نـە سـوێندیان ڕاسـتە و نـە بەگلـەیی و سەرزەنـــشت بیردەکەنـــەوە، وە جێگـــەی پاشـــەڕۆ ژیـــان دۆزەخـــە لـــە سـزای کـردەوە نابـارو ناشـیرینەکانیانا، ئەوانـە سوێندی درۆتـان بـۆ دەخـۆن بـۆ ئەوە کە ئێوە لێیان ڕازی بن، بەڕاستی خودا لێیان رازی نابێ، چونکە ئەوانـە لـە ڕێ دەرچوون و لەیاسای حەق بەدەرن و خو دایش ڕازی نابێ لـە کۆمـەڵی لـەڕێ دەرچوان).

کـەعب (رەزای خـودای لـێ بـێ) فـەرمووی: مەبەسـت لـە ﴿وعلـی الثلاثـة الذین خلفوا﴾ ئەوە نییە، کە ئێمە کە ئەوسێ کەسـە بـووین، لەوغـەزای تەبوکـە

دواكەوتووین، بەڵكوو مەبەست ئەوەیە كە ئێمە ئەم سێ كەسە، كاتێ چووینە خزمەتی حەزرەتو ڕاستیمان لەخۆمان دا، پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) كاری ئێمەی دواخست و عوزری ئێمەی قەبووڵ نەكردو پەیمانی لە ئێمە وەرنەگرت و بۆمان نەپاڕایەوە، وەك عوزری ئەو دواكەوتووانەی قەبووڵ كردو پەیمانی لێ وەر گرتن و بۆیان پاڕایەوە، كەبە سوێندی درۆ پاكانەیان بۆ خۆیان كرد. چونكە ئەوە بوو، پێغەمبەر(دروودی خودای لێ بێ) بڕیاری سەبارەت بە ئێمەی دواخست، هەتا خودا خۆی لەم بارەیەوە بڕیاری داو فەرمووی: ﴿وعلى الثلاثة الذين خلفوا﴾: (ریاض الصالحین/ بەرگی/١ ل/٢٨ ز/٢ ف/٩/ ٢١ + تاج/٦/ ل/٢٢١ + ل/٢١٦ ز/٢).

ڕوونكردنەوە:

بەهرەو بڕیاری شەرعی (واتە: حوكمی فیقهی)- زۆر وا لەم فەرموودەیەدا وەك شێخی عەسقەلانی و عەینی دەفەرمون:

١- زەندیق ئەگەر تەو بە بكا ناكوژرێ، وەك هەشتاكەسەكە.

٢- مونافیق (ناپاك) ناكوژرێ.

٣- سەركۆنەو موحاسەبەكردن لەسەر ئایین، بەپێی تەوانایی و ناتەوانایی دەگۆڕێ.

٤- مەتحی باشەی لەڕوو دروستە، بەمەرجی دڵنیابوون لەبایی نەبوون.

٥- كەسێكی تربكرێ بەسەر مەشق، بەتایبەتی لەكاتی لیقەو مانا.

٦- شوێنەونكێ لەكاتی لەباردا.

٧- خۆزەگە خواستن بۆ خێری لەدەست چوو (خێری فەوتاو).

٨- کەسێ لەسەفەر دەگەڕێتەوە دەستنوێژی هەبێ، لە پێشا لەمزگەوت دابنیشی بۆ پێشوازی لە بەپیرەوە چوانی.

٩- بڕیار بەظاهیر بکرێ.

١٠- قەبوڵ کردنی مەهانەوشتی وا.

١١- سلاو نەکردن لەگوناهکارو تاونبارو قسە لێ دابڕینی.

١٢- شتێ کەناوی خوای پێوەبێ دروستە بە پێی بەرژەوەند بسووتێنرێ.

١٣- لەکاتی موژدەو ڕووداوی خۆشیدا کوڕنووشی سوپاس سوننەتە.

١٤- موژدەدان و موژدانە پێدان بەموژدەدەر سوونەتە.

١٥- هەڵسان لەبەر هاتوو، وەتەوقەکردن لەگەڵی دا ڕەوایە.

١٦- لەپاش تەوبەکردن خێر کردن سوننەتە.

١٧- بەزەوییهاتنەوە بەخۆداو گریان بۆحاڵی شڕی خۆی.

لە ژمارە: (١٩١٨)ی پوختەی موسلیم (مختصر صحيح مسلم)دا ئاوایە، نووسینی بێ سوود نابێ:

عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: «ثُمَّ غزَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) غَـزْوَةَ تَبُـوكَ، وَهُوَ يُرِيدُ الرُّومَ وَنَصَارَى الْعَرَبِ بِالشَّامِ. قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: فَأَخْبَرَنِى عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ كَعْبٍ كَانَ قَائِدَ كَعْبٍ مِنْ بَنِيهِ حِينَ عَمِـىَ. قَـالَ سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ يُحَدِّثُ حَدِيثَهُ حِينَ تَخَلَّفَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فِى غَزْوَةِ تَبُوكَ، قَالَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ: لَمْ أَتَخَلَّفْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فِى غَزْوَةٍ غَزَاهَا قَطُّ إِلاَّ فِى غَزْوَةِ تَبُوكَ، غَيْرَ أَنِّى قَدْ تَخَلَّفْتُ فِى غَزْوَةِ بَدْرٍ، وَلَمْ يُعَاتِبْ أَحَدًا تَخَلَّفَ عَنْهُ، إِنَّمَا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) وَالْمُسْلِمُونَ يُرِيدُونَ عِـيرَ قُرَيْشٍ حَتَّى جَمَعَ اللَّهُ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ عَدُوِّهِمْ عَلَى غَيْرِ مِيعَادٍ، وَلَقَدْ شَهِدْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) لَيْلَةَ الْعَقَبَةِ حِينَ تَوَاثَقْنَا عَلَى الإِسْلاَمِ. وَمَـا أُحِـبُّ أَنَّ لِـى بِهَـا

مَشْهَدَ بَدْرٍ، وَإِنْ كَانَتْ بَدْرٌ أَذْكَرَ فِى النَّاسِ مِنْهَا، وَكَانَ مِنْ خَبَرِى حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فِى غَزْوَةِ تَبُوكَ أَنِّى لَمْ أَكُنْ قَطُّ أَقْوَى وَلاَ أَيْسَرَ مِنِّى حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنْهُ فِى تِلْكَ الْغَزْوَةِ، وَاللَّهِ مَا جَمَعْتُ قَبْلَهَا رَاحِلَتَيْنِ قَطُّ، حَتَّى جَمَعْتُهُمَا فِى تِلْكَ الْغَزْوَةِ، فَغَزَاهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فِى حَرٍّ شَدِيدٍ وَاسْتَقْبَلَ سَفَرًا بَعِيدًا وَمَفَازًا، وَاسْتَقْبَلَ عَدُوًّا كَثِيرًا، فَجَلاَ لِلْمُسْلِمِينَ أَمْرَهُمْ لِيَتَأَهَّبُوا أُهْبَةَ غَزْوِهِمْ، فَأَخْبَرَهُمْ بِوَجْهِهِمُ الَّذِى يُرِيدُ، وَالْمُسْلِمُونَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) كَثِيرٌ، وَلاَ يَجْمَعُهُمْ كِتَابُ حَافِظٍ - يُرِيدُ بِذَلِكَ الدِّيوَانَ -. قَالَ كَعْبٌ: فَقَلَّ رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَتَغَيَّبَ يَظُنُّ أَنَّ ذَلِكَ سَيَخْفَى لَهُ، مَا لَمْ يَنْزِلْ فِيهِ وَحْىٌ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. وَغَزَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) تِلْكَ الْغَزْوَةَ حِينَ طَابَتِ الثِّمَارُ وَالظِّلاَلُ فَأَنَا إِلَيْهَا أَصْعَرُ، فَتَجَهَّزَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) وَالْمُسْلِمُونَ مَعَهُ، وَطَفِقْتُ أَغْدُو لِكَىْ أَتَجَهَّزَ مَعَهُمْ، فَأَرْجِعُ وَلَمْ أَقْضِ شَيْئًا، وَأَقُولُ فِى نَفْسِى: أَنَا قَادِرٌ عَلَى ذَلِكَ إِذَا أَرَدْتُ، فَلَمْ يَزَلْ ذَلِكَ يَتَمَادَى بِى حَتَّى اسْتَمَرَّ بِالنَّاسِ الْجِدُّ، فَأَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) غَادِيًا وَالْمُسْلِمُونَ مَعَهُ، وَلَمْ أَقْضِ مِنْ جَهَازِى شَيْئًا، ثُمَّ غَدَوْتُ فَرَجَعْتُ وَلَمْ أَقْضِ شَيْئًا، فَلَمْ يَزَلْ ذَلِكَ يَتَمَادَى بِى حَتَّى أَسْرَعُوا وَتَفَارَطَ الْغَزْوُ، فَهَمَمْتُ أَنْ أَرْتَحِلَ فَأُدْرِكَهُمْ، فَيَا لَيْتَنِى فَعَلْتُ، ثُمَّ لَمْ يُقَدَّرْ ذَلِكَ لِى، فَطَفِقْتُ إِذَا خَرَجْتُ فِى النَّاسِ بَعْدَ خُرُوجِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يَحْزُنُنِى أَنِّى لاَ أَرَى لِى أُسْوَةً إِلاَّ رَجُلاً مَغْمُوصًا عَلَيْهِ فِى النِّفَاقِ أَوْ رَجُلاً مِمَّنْ عَذَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنَ الضُّعَفَاءِ: وَلَمْ يَذْكُرْنِى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) حَتَّى بَلَغَ تَبُوكًا، فَقَالَ وَهُوَ جَالِسٌ فِى الْقَوْمِ بِ(تَبُوكَ): «مَا فَعَلَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ؟». قَالَ رَجُلٌ مِنْ بَنِى سَلِمَةَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ حَبَسَهُ بُرْدَاهُ وَالنَّظَرُ فِى عِطْفَيْهِ، فَقَالَ لَهُ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ: بِئْسَ مَا قُلْتَ، وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ إِلاَّ خَيْرًا، فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فَبَيْنَمَا هُوَ عَلَى ذَلِكَ رَأَى رَجُلاً مُبَيِّضًا يَزُولُ بِهِ السَّرَابُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «كُنْ أَبَا

خَيْثَمَةَ»، فَإِذَا هُو أَبُو خَيْثَمَةَ الأَنْصَارِيُّ. وَهُوَ الَّذِى تَصَدَّقَ بِصَاعِ التَّمْرِ حِينَ لَمَزَهُ الْمُنَافِقُونَ. فَقَالَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ: فَلَمَّا بَلَغَنِى أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَدْ تَوَجَّهَ قَافِلاً مِنْ تَبُوكَ، حَضَرَنِى بَثِّى، فَطَفِقْتُ أَتَذَكَّرُ الْكَذِبَ وَأَقُولُ: بِمَ أَخْرُجُ مِنْ سَخَطِهِ غَدًا؟ وَأَسْتَعِينُ عَلَى ذَلِكَ كُلَّ ذِى رَأْيٍ مِنْ أَهْلِى، فَلَمَّا قِيلَ لِى: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَدْ أَظَلَّ قَادِمًا، زَاحَ عَنِّى الْبَاطِلُ، حَتَّى عَرَفْتُ أَنِّى لَنْ أَنْجُوَ مِنْهُ بِشَىْءٍ أَبَدًا. فَأَجْمَعْتُ صِدْقَهُ، وَصَبَّحَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَادِمًا، وَكَانَ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ بَدَأَ بِالْمَسْجِدِ فَرَكَعَ فِيهِ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ جَلَسَ لِلنَّاسِ، فَلَمَّا فَعَلَ ذَلِكَ جَاءَهُ الْمُخَلَّفُونَ فَطَفِقُوا يَعْتَذِرُونَ إِلَيْهِ، وَيَحْلِفُونَ لَهُ، وَكَانُوا بِضْعَةً وَثَمَانِينَ رَجُلاً، فَقَبِلَ مِنْهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلاَنِيَتَهُمْ، وَبَايَعَهُمْ، وَاسْتَغْفَرَ لَهُمْ، وَوَكَلَ سَرَائِرَهُمْ إِلَى اللَّهِ، حَتَّى جِئْتُ، فَلَمَّا سَلَّمْتُ تَبَسَّمَ تَبَسُّمَ الْمُغْضَبِ ثُمَّ قَالَ: «تَعَالَ»، فَجِئْتُ أَمْشِى حَتَّى جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَقَالَ لِى: «مَا خَلَّفَكَ؟ أَلَمْ تَكُنْ قَدِ ابْتَعْتَ ظَهْرَكَ؟». قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّى وَاللَّهِ لَوْ جَلَسْتُ عِنْدَ غَيْرِكَ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا لَرَأَيْتُ أَنِّى سَأَخْرُجُ مِنْ سَخَطِهِ بِعُذْرٍ، وَلَقَدْ أُعْطِيتُ جَدَلاً، وَلَكِنِّى وَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُ لَئِنْ حَدَّثْتُكَ الْيَوْمَ حَدِيثَ كَذِبٍ تَرْضَى بِهِ عَنِّى لَيُوشِكَنَّ اللَّهُ أَنْ يُسْخِطَكَ عَلَىَّ، وَلَئِنْ حَدَّثْتُكَ حَدِيثَ صِدْقٍ تَجِدُ عَلَىَّ فِيهِ، إِنِّى لأَرْجُو فِيهِ عُقْبَى اللَّهِ، وَاللَّهِ مَا كَانَ لِى عُذْرٌ، وَاللَّهِ مَا كُنْتُ قَطُّ أَقْوَى وَلاَ أَيْسَرَ مِنِّى حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنْكَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «أَمَّا هَذَا فَقَدْ صَدَقَ، فَقُمْ حَتَّى يَقْضِىَ اللَّهُ فِيكَ»، فَقُمْتُ، وَثَارَ رِجَالٌ مِنْ بَنِى سَلِمَةَ، فَاتَّبَعُونِى، فَقَالُوا لِى: وَاللَّهِ مَا عَلِمْنَاكَ أَذْنَبْتَ ذَنْبًا قَبْلَ هَذَا، لَقَدْ عَجَزْتَ فِى أَنْ لاَ تَكُونَ اعْتَذَرْتَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِمَا اعْتَذَرَ بِهِ إِلَيْهِ الْمُخَلَّفُونَ، فَقَدْ كَانَ كَافِيَكَ ذَنْبَكَ اسْتِغْفَارُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، قَالَ: فَوَاللَّهِ مَا زَالُوا يُؤَنِّبُونَنِى حَتَّى أَرَدْتُ أَنْ أَرْجِعَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأُكَذِّبَ نَفْسِى، قَالَ: ثُمَّ قُلْتُ لَهُمْ: هَلْ لَقِىَ هَذَا مَعِى مِنْ أَحَدٍ؟ قَالُوا: نَعَمْ لَقِيَهُ مَعَكَ

رَجُلاَنِ. قَالاَ مِثْلَ مَا قُلْتَ فَقِيلَ لَهُمَا مِثْلُ مَا قِيلَ لَكَ، قَالَ: قُلْتُ مَنْ هُمَا؟ قَالُوا: مُرَارَةُ بْنُ رَبِيعَةَ الْعَامِرِيُّ، وَهِلاَلُ بْنُ أُمَيَّةَ الْوَاقِفِيُّ. قَالَ: فَذَكَرُوا لِى رَجُلَيْنِ صَالِحَيْنِ قَدْ شَهِدَا بَدْرًا فِيهِمَا أُسْوَةٌ. قَالَ: فَمَضَيْتُ حِينَ ذَكَرُوهُمَا لِى. قَالَ: وَنَهَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) الْمُسْلِمِينَ عَنْ كَلاَمِنَا أَيُّهَا الثَّلاَثَةُ مِنْ بَيْنِ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهُ، قَالَ: فَاجْتَنَبَنَا النَّاسُ، وَقَالَ: تَغَيَّرُوا لَنَا حَتَّى تَنَكَّرَتْ لِى فِى نَفْسِيَ الأَرْضُ، فَمَا هِيَ بِالأَرْضِ الَّتِى أَعْرِفُ، فَلَبِثْنَا عَلَى ذَلِكَ خَمْسِينَ لَيْلَةً، فَأَمَّا صَاحِبَاىَ فَاسْتَكَانَا، وَقَعَدَا فِى بُيُوتِهِمَا يَبْكِيَانِ، وَأَمَّا أَنَا فَكُنْتُ أَشَبَّ الْقَوْمِ وَأَجْلَدَهُمْ، فَكُنْتُ أَخْرُجُ فَأَشْهَدُ الصَّلاَةَ، وَأَطُوفُ فِى الأَسْوَاقِ، وَلاَ يُكَلِّمُنِى أَحَدٌ، وَآتِى رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فَأُسَلِّمُ عَلَيْهِ وَهُوَ فِى مَجْلِسِهِ بَعْدَ الصَّلاَةِ، فَأَقُولُ فِى نَفْسِى: هَلْ حَرَّكَ شَفَتَيْهِ بِرَدِّ السَّلاَمِ أَمْ لاَ؟ ثُمَّ أُصَلِّى قَرِيبًا مِنْهُ، وَأُسَارِقُهُ النَّظَرَ، فَإِذَا أَقْبَلْتُ عَلَى صَلاَتِى نَظَرَ إِلَيَّ، وَإِذَا الْتَفَتُّ نَحْوَهُ أَعْرَضَ عَنِّى، حَتَّى إِذَا طَالَ ذَلِكَ عَلَيَّ مِنْ جَفْوَةِ الْمُسْلِمِينَ، مَشَيْتُ حَتَّى تَسَوَّرْتُ جِدَارَ حَائِطِ أَبِى قَتَادَةَ، وَهُوَ ابْنُ عَمِّى، وَأَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَوَاللَّهِ مَا رَدَّ عَلَيَّ السَّلاَمَ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا قَتَادَةَ! أَنْشُدُكَ بِاللَّهِ هَلْ تَعْلَمَنَّ أَنِّى أُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ؟ قَالَ: فَسَكَتَ، فَعُدْتُ فَنَاشَدْتُهُ، فَسَكَتَ. فَعُدْتُ فَنَاشَدْتُهُ، فَقَالَ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، فَفَاضَتْ عَيْنَاىَ، وَتَوَلَّيْتُ حَتَّى تَسَوَّرْتُ الْجِدَارَ، فَبَيْنَا أَنَا أَمْشِى فِى سُوقِ الْمَدِينَةِ، إِذَا نَبَطِيٌّ مِنْ نَبَطِ أَهْلِ الشَّامِ مِمَّنْ قَدِمَ بِالطَّعَامِ يَبِيعُهُ بِالْمَدِينَةِ يَقُولُ: مَنْ يَدُلُّ عَلَى كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ؟ قَالَ: فَطَفِقَ النَّاسُ يُشِيرُونَ لَهُ إِلَيَّ حَتَّى جَاءَنِى، فَدَفَعَ إِلَيَّ كِتَابًا مِنْ مَلِكِ غَسَّانَ، وَكُنْتُ كَاتِبًا، فَقَرَأْتُهُ. فَإِذَا فِيهِ: أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّهُ قَدْ بَلَغَنَا أَنَّ صَاحِبَكَ قَدْ جَفَاكَ، وَلَمْ يَجْعَلْكَ اللَّهُ بِدَارِ هَوَانٍ وَلاَ مَضْيَعَةٍ، فَالْحَقْ بِنَا نُوَاسِكَ، قَالَ: فَقُلْتُ حِينَ قَرَأْتُهَا: وَهَذِهِ أَيْضًا مِنَ الْبَلاَءِ، فَتَيَامَمْتُ بِهَا التَّنُّورَ فَسَجَرْتُهَا بِهَا، حَتَّى إِذَا مَضَتْ أَرْبَعُونَ مِنَ الْخَمْسِينَ، وَاسْتَلْبَثَ الْوَحْيُ، إِذَا رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يَأْتِينِى فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)

يَأْمُرُكَ أَنْ تَعْتَزِلَ امْرَأَتَكَ، قَالَ: فَقُلْتُ: أُطَلِّقُهَا أَمْ مَاذَا أَفْعَلُ؟ قَالَ: لاَ، بَلِ اعْتَزِلْهَا فَلاَ تَقْرَبَنَّهَا، قَالَ: فَأَرْسَلَ إِلَى صَاحِبَيَّ بِمِثْلِ ذَلِكَ، قَالَ: فَقُلْتُ لامْرَأَتِي: الْحَقِي بِأَهْلِكِ فَكُونِي عِنْدَهُمْ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ فِي هَذَا الأَمْرِ، قَالَ: فَجَاءَتِ امْرَأَةُ هِلاَلِ بْنِ أُمَيَّةَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فَقَالَتْ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ هِلاَلَ بْنَ أُمَيَّةَ شَيْخٌ ضَائِعٌ لَيْسَ لَهُ خَادِمٌ فَهَلْ تَكْرَهُ أَنْ أَخْدُمَهُ؟ قَالَ: لاَ، «وَلَكِنْ لاَ يَقْرَبَنَّكِ»، فَقَالَتْ: إِنَّهُ وَاللَّهِ مَا بِهِ حَرَكَةٌ إِلَى شَيْءٍ، وَوَاللَّهِ مَا زَالَ يَبْكِي مُنْذُ كَانَ مِنْ أَمْرِهِ مَا كَانَ إِلَى يَوْمِهِ هَذَا. قَالَ: فَقَالَ لِي بَعْضُ أَهْلِي: لَوِ اسْتَأْذَنْتَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فِي امْرَأَتِكَ، فَقَدْ أَذِنَ لامْرَأَةِ هِلاَلِ بْنِ أُمَيَّةَ أَنْ تَخْدُمَهُ، قَالَ: فَقُلْتُ: لاَ أَسْتَأْذِنُ فِيهَا رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، وَمَا يُدْرِينِي مَاذَا يَقُولُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) إِذَا اسْتَأْذَنْتُهُ فِيهَا وَأَنَا رَجُلٌ شَابٌّ، قَالَ: فَلَبِثْتُ بِذَلِكَ عَشْرَ لَيَالٍ فَكَمَلَ لَنَا خَمْسُونَ لَيْلَةً مِنْ حِينَ نُهِيَ عَنْ كَلاَمِنَا، قَالَ: ثُمَّ صَلَّيْتُ صَلاَةَ الْفَجْرِ صَبَاحَ خَمْسِينَ لَيْلَةً عَلَى ظَهْرِ بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِنَا، فَبَيْنَا أَنَا جَالِسٌ عَلَى الْحَالِ الَّتِي ذَكَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنَّا، قَدْ ضَاقَتْ عَلَيَّ نَفْسِي، وَضَاقَتْ عَلَيَّ الأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ، سَمِعْتُ صَوْتَ صَارِخٍ أَوْفَى عَلَى سَلْعٍ يَقُولُ بِأَعْلَى صَوْتِهِ، يَا كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ أَبْشِرْ، قَالَ: فَخَرَرْتُ سَاجِدًا وَعَرَفْتُ أَنْ قَدْ جَاءَ فَرَجٌ، قَالَ: فَآذَنَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) النَّاسَ بِتَوْبَةِ اللَّهِ عَلَيْنَا حِينَ صَلَّى صَلاَةَ الْفَجْرِ، فَذَهَبَ النَّاسُ يُبَشِّرُونَنَا، فَذَهَبَ قِبَلَ صَاحِبَيَّ مُبَشِّرُونَ وَرَكَضَ رَجُلٌ إِلَيَّ فَرَسًا، وَسَعَى سَاعٍ مِنْ أَسْلَمَ قِبَلِي، وَأَوْفَى على الْجَبَلَ، فَكَانَ الصَّوْتُ أَسْرَعَ مِنَ الْفَرَسِ، فَلَمَّا جَاءَنِي الَّذِي سَمِعْتُ صَوْتَهُ يُبَشِّرُنِي فَنَزَعْتُ لَهُ ثَوْبَيَّ، فَكَسَوْتُهُمَا إِيَّاهُ بِبِشَارَتِهِ، وَاللَّهِ مَا أَمْلِكُ غَيْرَهُمَا يَوْمَئِذٍ، وَاسْتَعَرْتُ ثَوْبَيْنِ فَلَبِسْتُهُمَا، فَانْطَلَقْتُ أَتَأَمَّمُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يَتَلَقَّانِي النَّاسُ فَوْجًا فَوْجًا يُهَنِّئُونِي بِالتَّوْبَةِ، وَيَقُولُونَ لِتَهْنِئْكَ تَوْبَةُ اللَّهِ عَلَيْكَ، حَتَّى دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ، فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) جَالِسٌ فِي الْمَسْجِدِ وَحَوْلَهُ النَّاسُ، فَقَامَ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ يُهَرْوِلُ حَتَّى

صَافَحَنِي وَهَنَّأَنِي، وَاللَّهِ مَا قَامَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ غَيْرُهُ. قَالَ: فَكَانَ كَعْبٌ لاَ يَنْسَاهَا لِطَلْحَةَ، قَالَ كَعْبٌ: فَلَمَّا سَلَّمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: وَهُوَ يَبْرُقُ وَجْهُهُ مِنَ السُّرُورِ وَيَقُولُ: «أَبْشِرْ بِخَيْرِ يَوْمٍ مَرَّ عَلَيْكَ مُنْذُ وَلَدَتْكَ أُمُّكَ». قَالَ: فَقُلْتُ: أَمِنْ عِنْدِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ؟ فَقَالَ: «لاَ بَلْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ». وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا سُرَّ اسْتَنَارَ وَجْهُهُ كَأَنَّ وَجْهَهُ قِطْعَةُ قَمَرٍ، قَالَ: وَكُنَّا نَعْرِفُ ذَلِكَ. قَالَ: فَلَمَّا جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ أَنْخَلِعَ مِنْ مَالِي صَدَقَةً إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «أَمْسِكْ بَعْضَ مَالِكَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ». قَالَ: فَقُلْتُ: فَإِنِّي أُمْسِكُ سَهْمِيَ الَّذِي بِخَيْبَرَ، قَالَ: وَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ إِنَّمَا أَنْجَانِي بِالصِّدْقِ، وَإِنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ لاَ أُحَدِّثَ إِلاَّ صِدْقًا مَا بَقِيتُ، قَالَ: فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ أَنَّ أَحَدًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَبْلاَهُ اللَّهُ فِي صِدْقِ الْحَدِيثِ مُنْذُ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى يَوْمِي هَذَا أَحْسَنَ مِمَّا أَبْلاَنِي اللَّهُ بِهِ، وَوَاللَّهِ مَا تَعَمَّدْتُ كَذْبَةً مُنْذُ قُلْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى يَوْمِي هَذَا، وَإِنِّي لأَرْجُو أَنْ يَحْفَظَنِيَ اللَّهُ فِيمَا بَقِيَ، قَالَ: فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: (لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ) حَتَّى بَلَغَ (إِنَّهُ بِهِمْ رَءُوفٌ رَحِيمٌ. وَعَلَى الثَّلاَثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ. وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ) حَتَّى بَلَغَ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ). قَالَ كَعْبٌ: وَاللَّهِ مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنْ نِعْمَةٍ قَطُّ بَعْدَ إِذْ هَدَانِي اللَّهُ لِلإِسْلاَمِ أَعْظَمَ فِي نَفْسِي مِنْ صِدْقِي رَسُولَ اللَّهُ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْ لاَ أَكُونَ كَذَبْتُهُ فَأَهْلِكَ كَمَا هَلَكَ الَّذِينَ كَذَبُوا، إِنَّ اللَّهَ قَالَ لِلَّذِينَ كَذَبُوا حِينَ أَنْزَلَ الْوَحْيَ شَرَّ مَا قَالَ لأَحَدٍ، وَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: (سَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رِجْسٌ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لاَ يَرْضَى عَنِ الْقَوْمِ

الْفَاسِقِينَ). قَالَ كَعْبٌ: كُنَّا خُلِّفْنَا أَيُّهَا الثَّلاَثَةُ عَنْ أَمْرِ أُولَئِكَ الَّذِينَ قَبِلَ مِنْهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حِينَ حَلَفُوا لَهُ فَبَايَعَهُمْ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمْ، وَأَرْجَأَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَمْرَنَا حَتَّى قَضَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِيهِ، فَبِذَلِكَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: (وَعَلَى الثَّلاَثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ) وَلَيْسَ الَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ مِمَّا خُلِّفْنَا تَخَلُّفَنَا عَنِ الْغَزْوِ، وَإِنَّمَا هُوَ تَخْلِيفُهُ إِيَّانَا، وَإِرْجَاؤُهُ أَمْرَنَا عَمَّنْ حَلَفَ لَهُ وَاعْتَذَرَ إِلَيْهِ فَقَبِلَ مِنْهُ». {الحديث: ٦٩٤٧ = ٦٩٧١ فم = فم = فتح الملهم بشرح صحيح مسلم. تجريد البخاري = مختصر صحيح البخاري = الترجمة الكردية/٣، رقـــم: ١٢٥٧ = ٣٠٨٨، ٢٧٥٧، ٢٩٤٧، ٢٩٤٨، ٢٩٤٩، ٣٩٥٠، ٣٥٥٦،٣٨٨٩، ٣٩٥١، ٤٤١٨، ٤٦٧٣، ٤٦٧٦، ٤٦٧٧، ٤٦٧٨، ٦٢٥٥، ٦٦٩٠، ٧٢٢٥ فتح الباری + رقم: ١٦١٩ تجريد = ٤٤١٨ مجلد/٤}:

ئیمامی زوهری، کە لەناو فەرموودە شوناسەکاندا ناسراوە بە (ئیبنو شهاب) کە زانایەکی گەورەو ناودارە، فەرمووی: ئەوجا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) غەزای تەبووکی ئەنجامدا، دەیویست بچێ بۆ سەر رووم و بۆسەر نەصرانییەکانی عەرەب کە لەشام بوون.

ئیبنو شەهاب فەرمووی: عەبدورەحمانی کوڕی عەبدوڵلای کوڕی کەعبی کوڕی مالیك (رەزاو رەحمەتی خودا لەهەموویان بێ) هەواڵی بەمنداو فەرمووی: باوکم عەبدوڵلای کوڕی کەعبی کوڕی مالیك – کە چاوساغی باوکی بوو، ئەو کاتەی کە کەعبی باوکی لە ئاخری تەمەنیا، کوێر بوو بوو، کە ئەو لەناو کوڕەکانیدا چاو ساخی بوو، فەرمووی: لەکەعبی کوڕی مالیکم بیست (رەزای خودای لێ بێ) کەداستانی دواکەوتنی خۆیی لە غەزای تەبووکدا، لە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەگێڕایەوە، کەعب فەرمووی: لەهیچ غەزایەکی تردا، جگە لەغەزای تەبووك، لە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ)

دوانەکەوتووم‌و، لەهەموو غەزاکانیدا لەخزمەتیدا بووم، بەلام لە غەزای بەدریشدا لەخزمەتیدا نەبووم، بەلام لەم غەزایەدا، حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) گلەیی لەوانە نەکرد کە لەم غەزایە دواکەوتبوون، چونکە پێغەمبەرو موسوڵمانان لەم غەزایەدا کە دەرچوون لەماڵ، مەبەستیان کردنی ئەم غەزایە نەبوو، بەڵکوو مەبەستیان گرتنی کاروانەکەی قورەیش بوو، کە بەماڵێکی بازرگانی زۆرەوە لەشام گەڕابوونەوە، بەلام ئەوەبوو چارەنووسی خودایی وابوو: کەخودا بەبێ وادە لەگەڵ دوشمنی خۆیاندا بەرەنگاری یەکتری کردن‌و ئەو شەڕە قورس‌و گرانە، بەناوی غەزای بەدر روویداو سەرکەوتنێکی گەورە بە نسیبی موسوڵمانان بوو، وە کەعب فەرمووی: وەمن لەشەوەکەی عەقەبەدا، کە ناودارە بە بەیعەتولعەقەبە، لە خزمەتی پێغەمبەردا بووم، لەوکاتەدا کە پەیمانمان بەست لەگەڵیدا، لەسەر ئیسلامەتی‌و کۆمەکی ئیسلام، وەمن بەش بەحاڵی خۆم ئەم شەوە ناگۆڕمەوە بە ئامادەبوونی جەنگی بەدر، هەرچەند لەناو خەڵکا غەزای بەدر بەناوبانگترە لەم شەوی عەقەبەیە، لەڕاستیدا ئەوکاتە کە لەغەزای تەبووك دواکەوتم لە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) هەرگیز وەك ئەو کاتە ئاوا بەهێزو تەواناو، دەست رۆیشتوو نەبووم، بەخودا لەوەپێش هەرگیز دوو ولاخی سواریم پێکەوە نەبووە، بەلام لەکاتی ئەو غەزایەدا دوو ولاخی سواریم هەبوو، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) کەچوو بۆ ئەم غەزایە کات جەنگەی گەرمابوو، رێگەیەکی دوورو درێژی گرتەبەرو رووی کردە بیابانێکی وشك‌و برینگ‌و، بەرەو دوژمنێکی زۆری بێ شومارو شارەزا لەجەنگا کەوتە رێ، جا لەبەرئەوە، لەپێشدا جاڕیداو هەموو شتێکی بەباشی روون کردەوە، بۆ موسوڵمانان‌و پێی گوتن کە دەیەوێ بچێ بۆ کوێ، هەتا تفاقی جەنگ بخەن‌و کەرستەی پێویست ئامادە بکەن بۆ غەزاکەیان،

سوپای موسوڵمانانیش – کەلەم غەزایەدا لە خزمەتی حەزرەتدا بوون – لەبەر زۆری لەژمارە نەدەهاتن‌و دەفتەرو تۆمار نەیدەگرتن، لەبەرئەوە ئەگەر کەسێ بیویستایە کەخۆی بشارێتەوەو نەچێ بۆ ئەو غەزایە وای دەزانی کەکەس پێی نازانێ، مەگەر تاك‌و تەرا، یاخود خودا سرووش (نیگا - وەحی) دەربارەی ئەو بنێرێ!

کە ئەم غەزایە روویدا جەنگەی مێوە بوو، بەر سێبەر تەواو خۆش بوو بوو، منیش حەزم لەوەیە کە بەدەستی خۆم باخ بڕنم، جا پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ)و موسوڵمانان تفاقیان خست، منیش دەمویست کەبچم لەگەڵیاندا تفاق بخەم، بەڵام دەگەڕامەوەو هیچم نەدەکرد، وە لەدڵی خۆمدا دەمگوت: ئاسانە هەرکاتێ بمەوێ دەتوانم تفاق بخەم، ئیتر ئەم دڵە راوکێیەم درێژەی کێشا، تا خەڵکەکە بەگەرمی پەلاماری تفاق خستنیاندا وەڵێ من هیچم دیارنەبوو، تا رۆژێ پێغەمبەرو موسوڵمانان سەر لەبەیانی کەوتنەڕێ، منیش لەگەڵیانا دەرچووم بەڵام بەبێ ئازوقەو تفاق، وە لەدواییدا گەڕامەوەو نەچووم، ئیتر ئەم ڕاڕاییەم هەر درێژەی کیشا. هەتا ئەوان خێرا ناویان کردو دوورکەوتنەوەو غەزاکەم لەکیس چوو، هەرچەند نیازم هەبوو کەبڕۆم پێیان بگەم، بەڵام ئەوەشم لەچارە نەنووسرابوو، خۆزگەم ئەوەم بکردایە، جا لەپاش ئەوە کە پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) رۆیشت، هەرچەند دەچوومە دەرەوەو دەچوومە ناو خەڵك، تەواو پەشیمان دەبوومەوەو خەم دایدەگرتم چونکە تەماشای دەوروبەری خۆمم دەکرد، کەسێکی وەهام نەدەدی کەبۆنی پیاوەتی لێ بێ‌و دەست بدا بۆئەوەی کە بیکەم بەسەر مەشق بۆ خۆم، جگە لەوانەی کەتانەی نیفاقیان لێ دەدان‌و گومانی ناپاکی‌و دوو رۆییان لێ دەکرا، مەگەر ئەو بێ هێزو لاوازو لازمبوونانەی کە خودای گەورە بەهانەو پۆزش‌و

عوزری ئەوانی پەسەند کردووە! ئیتر پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) باسی من ناکا هەتا دەگاتە تەبووك، لەکاتێکا لەناو کۆڕی موسوڵمانانندا دادەنیشێ دەفەرموێ: (دەبێ کەعبی کوڕی مالیك خەریکی چی بێ، بۆ نەهات بۆ ئەم غەزایە؟!).

پیاوێکی بەنی سەلەمەییش دەڵێ: ئەی پێغەمبەری خودا! ئەوە لەخۆی بایی بووەو دەعیەی نایەت کەبێ بۆ غەزاو بەکەش‌و فشەوە لەکاڵاو واڵاکەی بەری خۆی مۆڕ دەبێتەوە!!

موعازی کوڕی جەبەلیش پێی دەڵێ: قسەیەکی نابەجێت کرد، وانییە، بەخودا ئەی پێغەمبەری خودا! ئەوەی کە باش نەبێ لەو پیاوەمان نەدییوە، ئیتر پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بێ دەنگ دەبێ، جا لەوکاتەدا لەدوورەوە تارماییی زەلامێ دەبینێ، لەناو سەراب (بەردە خوێ: بەردە تراویلکە: تراویلکە: سەراب)دا کەروێشکە دەکا، دەفەرموێ: (دەی ئەم زەلامە کەوا لەدوورەوە هات ئەبو خەیثەمە بێت!). جا کە زەلامەکە دێتە بەرەوە ئەبو خەیثەمە خۆی دەبێ، ئەم ئەبو خەیثەمەیە ئەو پیاوە ئەنصارییە بوو، کەمەنێ خورمای کردبوو بەخێر، وە موونافیق‌و ناپاکەکان لاقرتی‌و تەوسیان پێ کردبوو لەسەرئەوە.

جا کاتێ کە هەواڵم زانی کەوا پێغەمبەر خەریکە دەگەڕێتەوەو لە تەبووك دێتەوە، خەم‌و پەژارەی خۆ پەڕاندنەوە لەم کێشەی دواکەوتنە دایگرتم، وە دەستم کرد بە درۆ ڕێکخستن، وە لەدڵی خۆمدا دەمگوت: سبەینێ بەچی خۆم ڕزگار بکەم لە زویربوون‌و لەعاجز بوونی پێغەمبەرو لە دڵ ڕەنجاندنی، وە بۆ ئەمە پرس‌و رام بەهەموو کەسێکی خاوەن ڕاو تەگبیر لە کەسوکاری خۆم کرد، بەڵام هەر لەگەڵ گوتیان ئەوا حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ)

گەیشتە بەرەوە، ئەم خەیالاتە پڕو پووچانە لە دڵم ڕەوینەوەو، بەرچاوم ڕۆشن بۆوەو زانیم کە بەدرۆ سازکردن لەدەستی پێغەمبەر رزگارم نابێ، جا لەبەرئەوە بڕیارمدا چی ڕاستو ڕەوانە ئەوەی عەرزبکەم، جا حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) سەر لەبەیانییەك تەشریفی هاتەوە، دەستووری وابوو کە لەسەفەر دەگەڕایەوە لەپێشدا دەچوو بۆ مزگەوت، لەوێ دوو ڕکات نوێژی سوننەتی دەکرد، ئەوجا لەوێ دادەنیشت بۆ پێشوازی لە خەڵك، جا کەئەمەی کرد، ئیتر دواکەوتووەکان لە غەزای تەبووك، بەرودوا چوون بۆ خزمەتیو دەستیان کرد بە پاکانەکردن بۆ خۆیان لەلای پێغەمبەرو، کەمو زۆر بیانوو و بەهانەینان دەدۆزییەوە بۆ خۆیان لەلای، ژمارەی ئەمانە لە هەشتا زەلام زیاتر بوون. پێغەمبەریش (دروودی خودای لەسەر بێ) بەڕواڵەت ئەم بەهانانەی لێ وەردەگرتنو پەیمانی لەگەڵیانا دەبەستو بۆیان دەپاڕایەوەو، رازو نهێنی دڵیشیانی ڕووبەڕووی خودای گەورە دەکردەوە.

منیش ڕۆیشتم بۆ خزمەتیو سلاوم لێ کرد، وەکوو مرۆڤێکی زویرو عاجزو زیز، زەردەخەنەیەکی بەتووڕەییەوە کردو فەرمووی: (وەرە). منیش چوومە پێشەوە تا لەبەردەمیا دانیشتم، فەرمووی پێم: بۆچی پاشکەوتی لەم سەفەرە، خۆ تۆ لەلای خۆت وڵاخت کڕیبوو بۆ خەباتگێڕانو غەزاکردن!).

منیش عەرزیم کرد: ئەی پێغەمبەری خودا! خودا گوساخیو دەمو پلێكو زمانێکی وا ڕەوانو پاراوی پێمداوە، ئەگەر لەخزمەتی تۆدا نەبوومایەو، لەلای هەرکەسێکی تر بوومایە لە خەڵکی سەر ئەم زەمینە، دەمتوانی بەعوزرو بەهانەو درۆی رازاوە خۆم قوتار بکەم لەدەستی، بەڵام بەخودا من باش دەزانم ئەگەر ئەمڕۆش لەخزمەتتا قسەیەکی درۆت بۆ بکەمو بەوە تۆ لەخۆم ڕازی بکەم، دوورنییە کە لەئاییندەدا خودا تووڕەو عاجزت بکالێم، وە ئەگەر قسەی

راستیشت بۆ بکەم – هەرچەند لەوانەیە کەتۆ ئێستا بەو قسەیە لێم دلگران ببیت – بەڵام لەڕاستی ڕەحمەت دەباریێ، سەرەنجام ئومێد دەکەم کە لەلای خودا بەگوتنی راستی رزگارم ببێ، دەی ئەوی کەڕاست بێ، بەخودا قوربان! هیچ بەهانەیەکی رەوام نەبوو، بەخودا هەرگیز وەك ئەم جارە ئاوا تەواناو دەوڵەمەند نەبووم، بەڵام چارەنووس وابوو کە لەم سەفەرەدا لەتۆ دوابکەوم!

حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرموی: (تۆ راست دەکەیت! دەی هەستە بڕۆ هەتا بزانین کە خودای گەورە چی دەفەرموێ). منیش هەڵسامو رۆیشتم، کۆمەڵێ لەپیاوانی بەنی سەلەمە، شوێنم کەوتنو سەرکۆنەو سەرزەنشتیان کردمو گوتیان: بۆچی تۆیش وەك ئەو دواکەوتووانەی تر، بەهانەو عوزرت نەهاوردەوە بۆیو خۆت بپەرێنیتەوە؟ دەستەڵاتی ئەوەندەیشت نەبوو، چونکە ئەم گوناهەی تۆ ئەوەندەی بەس بوو، کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) داوای لێخۆشبوونت بۆبکا لەخودا، وە گوتیان: بەو خودایە لەپێش ئەمەدا ئاگامان لێت نیە کە گوناهی ترت کردبێ. کەعب فەرمووی: بەخودا ئەوەندەیان سەرزەنیشت کردم لەم بارەیەوە، تەنانەت خەریك بووم کە بگەڕێمەوە بۆلای پێغەمبەرو خۆم بەدرۆ بخەمەوە!

بەڵام لەپاشا پێیانم گوت: ئایا کەسی تر، لەگەڵ مندا ئاوای بەسەرهاتووە؟ گوتیان: بەڵێ، دوو پیاوی تریش وەك تۆ هەمان شتیان بەسەرهاتووە، تۆ چیت گوتووە ئەوانیش هەر ئەوەیان گوتووە، وە بەتۆ چی گوتراوە بەوانیش هەرئەوە گوتراوە. گوتم: کێو کێن؟ گوتیان: مەرارەی کوڕی رەبیعەی ئەل-عامیریو هیلالی کوڕی ئومەییەی ئەل-واقیفی، کە ناوی ئەم دوو پیاوە باشانەیان هێنا بۆم، روانیم کەوا دەست دەدەن بۆ ئەوە کە بیانکەم بەسەر مەشقو بە پێشەوای

خۆمو چاو لەوان بکەم، ئیتر رۆیشتمو نەگەڕامەوە بۆ خزمەتی حەزرەت، چونکە ئەم دووانە موسوڵمانی ساغ بوونو ئامادەی غەزای بەدر بوو بوون!

جا حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) موسوڵمانەکانی قەدەغەکرد لەوە کە قسەبکەن لەگەڵ ئێمەدا، کە ئەم سێ کەسە بووینو بەس، بەڵام قسەو گوفتوگۆی لەگەڵ دواکەوتووەکانی تردا قەدەغە نەکرد، ئیتر خەڵکی هەموو دوورە پەرێزیان لێ گرتینو لەگەڵمانا گۆڕان، بەجۆرێ وا دنیام لەلا تاریكو نوتەكو تەنگو تەنگەبەر بوو، لەدنیاکەی لەوەوپێشی نەدەکرد، جا لەسەر ئەم بارودۆخە پەنجا شەوی دەق ماینەوە، هەردوو هاوڕێکەم دۆش دامانو لەماڵەوە دادەنیشتنو دەگریان، بەڵام من کەلەوان لاوتر بووم چالاکتر بووم، دەڕۆیشتم لەگەڵ موسوڵمانانا نوێژم دەکردو بە بازاڕدا دەگەڕام، بەڵام کەس قسەی لەگەڵدا نەدەکردم، لەپاش نوێژ دەڕۆیشتم بۆ کۆڕی دانیشتنی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) سڵاوم لێ دەکرد، لەدڵی خۆمدا دەمگوت: ئەرێ لێوی جووڵاند بۆ وەڵامی سڵاوەکەم یان نا.

جار بەجارێکیش لەنزیکی حەزرەتەوە نوێژم دەکردو بەدزییەوە بە گۆشەی چاو سەرنجم دەدا، کەرووم دەکردە کوڕنووشگاکەمو تەماشای جێگە کوڕنووشەکەمم دەکرد، ئەو بەلاچاو بۆ منی دەڕوانیو کاتێ من بەقنگە چاو بۆ ئەوم دەڕوانی ئیتر ئەو لای تێ دەکردم، لەسەر ئەم حاڵە ماوەیەکی زۆر مامەوەو جەخارێکی زۆرم دەخوارد لە دەست لووتەلایی موسوڵمانان! هەتا رۆژێ رۆیشتم بەشووورای باخەکەی ئەبو قەتادەی ئامۆزام، کە خۆشەویسترین کەسم بوو هەڵزنیم، بەو خودایە کە سڵاوم لێی کرد، وەڵامی سڵاوەکەمی نەسەندەوە. گوتم: ئەی ئەبو قەتادە! تو خودا ئایا تۆ دەزانیت کەوا من خوداو پێغەمبەری خوام خۆش دەوێ! کەچی نقەی نەکرد، دووبارە سوێندم دایەوە هەر نقەی

نەکرد، سێبارە کە سوێندم دایەوە، بەس ئەوەندەی گوت: خوداو پێغەمبەری خودا باشتری دەزانن!

ئیتر ئاو بەچاوەکانمدا هاتە خوارەوەو بەرەودوا گەڕامەوەو، بەدیواری باخەکەدا هەڵزنیمەوە. رۆژێ لەڕۆژان لە بازاڕدا دەسووڕامەوە، تەماشام کرد وا جوتیارێ – لە نەبەطەکانی شام کە خۆراك دەهێنن بۆ مەدینەو لەوێ دەیفرۆشن – پرسیاری من دەکا، دەڵێ: کێ کەعبی کوڕی مالیکم پێ نیشان دەدا؟

خەڵکەکەیش بە ئاماژە منیان پێ نیشان دەدا، جاهات بۆ لام و کاغەزێکی پێمدا، شای غەسسان نووسیبووی بۆ من، منیش خۆم خوێندەوار بووم، کە خوێندمەوە ئەمەی تیادا نووسرابوو: (لەپاش ئەمە بیستوومانەتەوە کە هاوڕێکەت (واتە: پێغەمبەر) لێت لووتەلایە، تۆیش خودا بێ لانەو بێ داڵدەی نەکردووی، بفەرموو وەرە بۆلای ئێمە، تا دڵنەواییت بکەین). کە خوێندمەوە گوتم: ئەمەیش بەڵاو مەینەتییەکی ترە! جا چوومەوە لەماڵەوە نامەکەم خستە ناو گڕی تەندوورو سووتاندم، جا کەلەپەنجا شەوەکە چل شەوی رۆیشت، فروستادەی حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) هاتە لام، گوتی: حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمانت پێ دەکا، کە لەژنەکەت دووركەویتەوە. گوتم: تەڵاقی بدەم یاچی بکەم؟ گوتی: نەء، تەڵاقی مەدە، بەس توخنی مەکەوەو نزیکی مەبەرەوە، لەهەمان کاتا هەمان فەرمانیشی بەهەردوو هاوڕێکانم کرد، منیش ژنەکەمم ناردەوە بۆ ماڵی باوکی و گوتم: بچۆ بۆ ماڵی باوانت و لەوێ بە، تا بزانین خودا چی دەفەرموێ.

کەعب فەرمووی: بەڵام ژنەکەی هیلالی کوڕی ئومەییە چوو بۆ خزمەتی حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) گوتی پێی: ئەی پێغەمبەری خودا! هیلال ئیختیارێکی کەفتەکارەو نۆکەریشی نییە، کە خزمەتی بکا، خۆپێت ناخۆش

نییە کەمن خزمەتی بکەم؟ فەرمووی: (نەء، بەڵام توخنت نەکەویّ). ژنەکە گوتی: خۆ بەخودا تاقەتی سەرجێیو شتی وای نەماوە، بەخودا لەو ڕۆژەوە کەئەم کارەی لیّ قەوماوە، هەتا ئەمڕۆ سەرومڕ هەردەگری! جا خێزانەکەی منیش بەمنیان گوت: بۆچی عەرزی حەزرەت ناکەیت، کە ژنەکەت پیّ بداتەوەو خزمەتت بکا، ئەوەتا ڕێگەی ژنەکەی هیلالی داوە کە خزمەتی بکات، گوتم: داوای شتی وا لەحەزرەت ناکەم، یەکەم لەبەرئەوە کیّ دەڵیّ ئەگەر رووی ئەوەی لیّ بنێم ژنەکەم پیّ دەداتەوە، دووەمیش من پیاوێکی گەنجم دەتوانم خزمەتی خۆم بکەمو دەشترسم کە دەروونی خۆم پیّ زەوت نەکریّو توخنت بکەوم. کەعب گوتی: لەسەر ئەم حاڵەیش دەشەوی تریشماینەوە، بەم پێیە لەوکاتەوە کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بیّ) قەدەغەی کرد، کە مەردووم قسەمان لەگەڵدا بکەن، پەنجا شەوی دەقمان تەواوکرد، جا بۆبەیانی شەوی پەنجاهەم، لەسەر سەربانی خانوویەکی خۆمان نوێژی بەیانیمکرد، وە لەسەر ئەو حاڵی پەرێشانییە دانیشتبووم کە خودای گەورە باسی کردووە، لەگیانی خۆم وەڕس بوومو گیانی خۆمم لیّ بوو بەبارو، گۆی زەوی، بەو هەموو گوشادییەوە، لەبەر چاوم تەنگ بوو بوو، لەم کاتەداو لەم بارودۆخی دڵتەنگیەدا، دەنگی چڕندەیەکم بیست، کە سەرکەوتبووە سەر کێوی سەلع، وە بەهەموو هێزی خۆی بانگی دەکرد: ئەی کەعبی کوڕی مالیك! موژدەت لیّ بیّ). یەکسەر کوڕنووشی سوپاسی خودام بردو زانیم کەخودا دەرووی میهرەبانی خۆی کردۆتەوە بۆمان، حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بیّ) لەپاش نوێژی بەیانی ئەو ڕۆژە، رادەگەیەنیّ کە خودا تەوبەی ئێمەی قەبووڵ کردووە، جا خەڵکی دەهاتن موژدەیان پیّ دەدایـن، وەچەند کەسیّ موژدە دەبەن بۆ هەردوو هاوڕێکەم، دوو پیاویش مژدەیان بەمندا:

پیاوێکیان ماینەکەی غاردەدا بەرەو من، ئەوی تریشیان لە ئەسلەمەوە رادەکاو، سەردەکەوێتە سەر چیای سەلع و لەوێوە پڕ بەدەم بانگ دەکا: ئەی کەعب! موژدەت لێ بێ، لەبەرئەوەی کە دەنگەکە لە ماینەکە خێراتر بوو، دەنگەکە زووتر گەیشت، کاتێ کابرای خاوەن دەنگ گەیشتە لام جلەکانی خۆمم بۆ داکەندو، لەباتی مزگێنیو موژدانە دامن پێی، بەو خودایە ئەو رۆژە تەنها ئەو دوو جلکەم هەبوو، کەدامن بەو، جا دوو جلکم لە برادەرێ خواستو لەبەرم کردنو رۆیشتم بۆ خزمەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ). برادەران پۆل پۆل پێم دەگەیشتنو دەهاتن بە پیرمەوەو پیرۆزبایی قەبووڵی تەوبەیان لێ دەکردم: دەیانگوت: پیرۆزت بێ قەبوڵی تەوبە لەلایەنی خوداوە، کە بەدەقی ئایەت لە قورئاندا راگەیەندراوە، کە چوومە مزگەوت حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) دانیشتبوو، مەردومەکە لەدەوری دانیشتبوون، طەلحەی کوڕی عوبەیدوڵڵا، بە هەڕاکردن هەڵسا هات بە پیرمەوەو، تەوقەو پیرۆزبایی لەگەڵما کرد، بەخوا لەوزیاتر، لە کۆچکاران (موهاجیرین) کەسی تر هەڵ نەساو نەهات بە پیرمەوە، ئەم پیاوەتییەی طەلحەیە قەت فەرامۆش ناکەم، جا کاتێ سلاّوم کرد لە حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) رووی مووفەڕکو پیرۆزی، لەخۆشییانا شەوقی دەدایەوەو نوری لێ دەباریو دەدرەوشایەوەو فەرمووی: (موژدەبێ لەتۆ ئەوەتەی لەدایك بوویت، رۆژی وەك ئەمڕۆ باشو پیرۆزت بەخۆتەوە نەدیوە!).

عەرزیمکرد: قوربان! ئەی پێغەمبەری خودا! لەلایەنی تۆوەیە، یا لەلایەنی خودای گەورەوەیە؟ فەرمووی: (نەء، لەلایەنی منەوە نییە، بەڵکوو لەلایەنی خوداوەیەو قەبووڵی تەوبەکەتان بەدەقی ئایەتی قورئان تۆمارکراوە).

عادەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) وابوو، کە کەیفی خۆش بوایە، رووی وەك مانگی چواردە دەدرەوشایەوە، ئێمە خۆمان بە ئەزموون ئەوەمان بەباشی دەزانی، کە حەزرەت لەکاتی خۆشیدا نوور لەروخساری دەباری، وەك تریفەی مانگە شەو، کە لەبەردەمیا دانیشتم گوتم: قوربان! لەتەواوکردنی تەوبەکەمە کە لەهەموو سامانو دارایی خۆم دەست بەرداربیم بۆ موسوڵمانانو هەمووی ببەخشم بەخوداو بە پێغەمبەری خودا، خۆیان چۆنی دابەش دەکەن بیکەن. فەرمووی: (نەء ئەوە نابێ، هەنێ لەماڵەکەت بهێڵەرەوە بۆ خۆت باشترە).

گوتم: دەباشە ئەو پشکەم کە لەخەیبەردا هەیە، ئەوە گل دەدەمەوە بۆ خۆم. گوتم: ئەی پێغەمبەری خودا! راستیی منی رزگارکرد، لەو سەرەنجامە بەدەی کەبوو بەنسیبی دواکەوتووەکانی تر کەبەدرۆ خۆیان لەلای تۆ لەسەرەتاوە پەرانەدەوە، کەواتە: بەشێ بێ لەتەواوی پەشیمانیو تەوبەکەم کەهەتا ماوم قسەی راست نەبێ نەیکەم. کەعب فەرمووی: بەخودا کەس گومان نابەم کە لە موسوڵمانان، کە وەك من خودا وابەجوانی، گوتاری راستی جوانی پێ بەخشیبێ لەو رۆژەوە. دیسان بەخودا لەو رۆژەوە کە ئەوەم عەرزی حەزرەت کردووەو ئەو بەڵێنەم داوە پێی، هەتا ئەمرۆ هێشتا بە قەستی درۆم نەکردووە. وە ئومێدم هەیە کە هەتا ماوم خودا بمپارێزێ. جا خودای گەورەو سەروەر ئەم ئایەتەی نارد:

{لَقَد تَّابَ اللهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالأنصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِن بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِّنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ، يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ وَكُونُواْ مَعَ الصَّادِقِينَ – التوبة/ ١١٧ - ١١٩}:

که ئەمە پوختەی واتاکەیەتی: خودا بارانی رەحمەتو تەوبەی داباراند بەسەر پێغەمبەرو کۆچکارانو یاریدەدەرانـدا (کە قورئان ناوی ناون: موهاجیرینو ئەنصار) ئەوانەی کە لەوکاتە ناسكو نەهاتەدا، شوێن حەزرەت کەوتن، پاش ئەوەی کە خەریك بوو دڵی تاقمێکیان لابدا لەرێگەی پەیرەویی پێغەمبەر، جا خودا سەرەنجام لەبارەی ئەو وردە خەیاڵاتەوە بەخشینیو بارانی میهرو سۆزو رەحمەتو تەوبەی رژاند بەسەریاندا، هەروا تەوبەی قەبووڵ کرد لەسەر ئەو سێ کەسە موسوڵمانە کەپاش خران لەلایەنی پێغەمبەرەوە کە لەماوەی ئەم پەنجا شەوەدا، ئەم سێ کەسە تەواو پەرێشان بوون، وایان لێ هاتبوو، زەوی بەم پانو پۆڕیو گوشادییەی خۆیەوە، وەکوو زیندانی لێ هاتبوو، لەگیانی خۆیان جاڕس بوون، باوەڕی راستیان هاتە سەرئەوە کە پشتو پەنا هەر خودایەو، پەناو پاسار لەقاری خودا نییە، مەگەر هەر لەلای خۆی!

خودایش بە بەخششو نەوازشی خۆی دەرگای تەوبەو بەخشینی خۆی پێ نیشان دان، وە ئەوانیش روویان کردە قاپی کەرەمی خوداو تەوبەی بەڕاستییان کرد. ئەی موسوڵمانینە! لەخودا بترسنو بەدڵو بەگیانو بەگوتارو بەکردار هەمیشە لەگەڵ پیاو راستانو راستگۆیان بن. کەعب (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: بەخودا بەلامەوە، لەژیانمدا گەورەترین بەهرەو نازو بەخشش کە خودای گەورە خەڵاتی کردبێ بەمن:

یەکەم: ئەوەیە کە هیدایەتو رێنمایی کردووم بۆ ئایینی پاکی ئیسلام.

دووەم: ئەوەیە کە ئەو رۆژە قسەی راستم عەرزی حەزرەت کرد، لە رەحمەتی خوداوە بوو، کە درۆم لەخزمەتیا نەکرد، ئەگینا منیش وەك درۆکەرەکان بە فەتارەت دەچووم، ئەوەتانێ خودای گەورە لە قورئانا خراپترین هەڕەشەو گوڕەشەی لێیان کردووە، لەشانیانا دەفەرموێ:

{سَيَحْلِفُونَ بِاللّهِ لَكُمْ إِذَا انقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُواْ عَنْهُمْ فَأَعْرِضُواْ عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رِجْسٌ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاء بِمَا كَانُواْ يَكْسِبُونَ، يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْاْ عَنْهُمْ فَإِن تَرْضَوْاْ عَنْهُمْ فَإِنَّ اللّهَ لاَ يَرْضَى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ} :

که ئەمە پوختەی راڤەکەیەتی: کاتێ ئێوە.. گەڕانەوە بۆلای ئەو ناپاكو موناففقانە، کە لەم غەزایە دواکەوتوون، کە هەندێ لە ئەنصارەکانو کۆمەڵەی عەبدوڵلای کوڕی ئوبەیو هەندێ ئەعراب بوون، بەگەرمی سوێندی گەورە گەورەتان بۆ دەخۆنو دەڵێن: ئێمە بۆیە نەهاتین بۆ ئەم تەبوکە، چونکە عوزرمان هەبوو، ئەو سوێنانەیش بۆیە دەخۆن کەئێوە باوەڕیان پێ بکەنو گلەییان لێ نەکەنو وازیان لێ بهێننو سەرزەنشتیان نەکەن، جا ئێوە پشت گوێیان بخەن، چونکە بەڕاستی ئەوانە ناو دڵیان رەشو پیسە، ئەوانە نە سوێندیان راستەو نە بەگلەییو سەرکۆنەو سەر زەنشت هۆشو بیردەکەنەوە، لەبەرئەوە جێگەی پاشەڕۆژیان ناوجەرگەی دۆزەخە، لە تۆڵەو سزای کردەوە نابارو ناشیرینەکانیانا، ئەوانە سوێندی درۆتان بۆ دەخۆن بۆئەوەی کە ئێوە لێیان رازی بن، جا ئەگەر گریمان ئێوەیش لێیان رازی بن، بەڕاستی خودا لێیان رازیی نابێ، چونکە ئەوانە لەرێدەرچوونو لە یاسای هەق بەدەرنو خودایش رازی نابێ، لە کۆمەڵی لەرێ دەرچووان!

کەعب فەرمووی: مەبەست لە: {وَعَلَى الثَّلاَثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا} ئەوە نییە کە ئێمە کە ئەوسێ کەسە بووین، لەو غەزایە دواکەوتووین، بەڵکوو مەبەست ئەوەیە کەئێمە، ئەم سێ کەسە، کاتێ چووینە خزمەتی حەزرەتو راستیمان لەخۆمان داو درۆمان لەگەڵ پێغەمبەر نەکرد، پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) کاری ئێمەی دواخستو عوزری ئێمەی قەبووڵ نەکردو پەیمانی لەئێمە وەرنەگرتو بۆمان نەپاڕایەوە، وەك عوزری ئەو دواکەوتووانەی تری

قـەبوولْكردو پـەيمانى لىَ وەرگـرتن‌و بۆيـان پاڕايـەوەو، كـە بەسـويَندى درۆ پاكانەيان بۆ خۆيـان كـرد. چونكە ئـەوەبوو پيَغەمبـەر (درودى خـوداى لەسـەر بىَ) بڕيارى سەبارەت بەئيَمەى دواخست، هەتا خودا خۆى لەم بارەيـەوە بڕيـارى داو فـەرمووى: {وَعَلَـى الثَّلاَثَـةِ الَّـذِينَ خُلِّفُـوا} . {رياضى صـالحين/١، زنجـيرە: ٢، ژمـارە: ٢١ – تەوبـەو پەشـيمانى + تـاج/٤، زنجـيرە: ١٠، ژمـارە: ٣٩١٥ – سـوورەتى تەوبە، لاپەڕە: ٢٧٠ ج/٤} .

ڕوونكردنەوە:

لەسـەر قـسەى ڕاڤەنامـە (شـەرح)ەكـان، بـەهرەى زۆرو بڕيـارى ياسـايى (شەرعى) زۆر لەم فەرموودە درێژەدا هەن‌و وەردەگيرێن، وەك:

١- گەورەيى‌و بەرێزيى هاوبەشكەرانى پەيمانى عەقەبەو جەنگى بەدر.

٢- زەنـديق ئەگـەر تەوبـە بكـا نـاكوژرىَ، وەك هەشـتا كەسـەكە كـەدوا كەوتبوون لە غەزاكەو تەوبەى حۆيان ڕاگەياندو پيَغەمبەر نەيكوشتن.

٣- موونافيق (ناپاك) ناكوژرىَ، چونكە خۆى‌و خوا نەبىَ، كەسـىَ نازانـىَ كـە موسوڵمانە يا ناپاكە.

٤- سـەركۆنەو ليَپرسـينەوە لەسـەر ئـايين، بـەپيَى تـەوانايى‌و ناتـەوانايى دەگۆڕىَ.

٥- وەسپ‌و مەتحى باشەى لـەڕوو دروسـتە، بـە مـەرجى دڵنيـابوون لـەبايى نەبوون.

٦- كەسێكى تر بكرىَ بەسـەر مەشق‌و چاوى لىَ بكـرىَ، بەتايبـەتى لـەكاتى ليَقەومانا، وەك كەعب چاوى لەدوو هاورێكەى كرد كە ئەوانيش پيَيان لەڕاسـتى نابوو، بەدرۆ مەهانەيان بۆ پيَغەمبەر نەهيَنابۆوە.

٧- شوێنه ونكیٚ لەكاتی لەباردا سوننەتە، بەشێكە لە شوێنە ونكێی شەرعی، بەكارهێنانی وشەی نهێنی (كلمة السرّ)و جفرەی برووسكەو هێمادانان بۆ دۆزینەوەو حەڵكردنی قسەیێ كە بەجفرەو داخراوی كرابیٚ، وەك برووسكەو نامەی نهێنی كە بەبیٚ كلیل حەل ناكریٚو نازانریٚ بخوێنرێتەوە.

٨- خۆزگە خواستن بۆ خێری لەدەست چوو (خێری فەوتاو).

٩- كەسیٚ لەسەفەر دەگەڕێتەوە دەستنوێژی هەبیٚو لەپێشا بچیٚ لە مزگەوت دوو ركات نوێژی سوننەت بكاتو ئەوجا لەویٚ دابنیشیٚ بۆ پێشوازی لە بەپیرەوە چووانی.

١٠- بڕیاری شەرع بەپێی ڕواڵەتی كارەو تەماشای دیوی دەرەوەی شتەكان دەكریٚو بڕیار دەدریٚ، ناودڵو نهێنیەكانی ناو دەروون چۆنەو چییە، ئەوە لێپرسینەوەی ئەوە لەسەر خودا خۆیەتی، لەسەر ئێمە نییە. لەم خاڵەوە هەركاتیٚ لەكارێكا موسوڵمانان زیانمەند نەدەبوون، واباشە قازی بۆ بەرژەوەندی گومانبار بڕیاربدا، بە ئومێدی ئەوە كە پەندو ئامۆژ لەهەڵەی خۆی وەربگریٚو عوزرەكەی وەربگریٚ.

١١- چاو پۆشیو قەبوولكردنی مەهانەو شتی وا ئەگەر خراپەی لیٚ نەدەكەوتەوە دروستە.

١٢- سلاو نەكردن لە گوناهكارو تاوانبارو قسە لیٚ دابڕینی ئەم جۆرە كەسانە دروستەو ڕەوایە.

١٣- قورئانو پەڕاوی فەرموودەو شتیٚ كەناوی خودای لیٚ نوسرابیٚ، یا چاپكرابیٚ، یا پێوەبیٚ، دروستە كە بەپێی بەرژەوەند بسووتێنریٚ، بەلام واباشە خۆڵەمێشەكەی لەشوێنێكی پاكا بشارێتەوە، یا بنێژریٚ، هەروا سڕینەوەیان بەتەختەسڕو شتی وا، وەك سڕینەوەی تەختە ڕەش دروستە.

١٤- لەکاتی موژدەو روودانی خۆشیداو گەیشتنی هەواڵی خۆش‌و روودانی نازو بەهرەو بەخشش، کوڕنووشی سوپاس لەم کاتانەدا خێرەو سوونەتەو زۆر پەسەندە.

١٥- دانی سەرقەڵەمانەو مژدانەو موژدانە پێدان بەموژدە دەر سوونەتە، هەروا وەڵیفەت‌و وەڵیفەت نامەو شاگردانە.

١٦- هەڵسان لەبەر هاتوو، وە تەوقەکردن لەگەڵیداو بەخێرهاتنی‌و بەپیرەوە چوونی‌و خۆشی دەربڕین سوونەتە.

١٧- لەپاش تەوبەکردن خێرکردن سوونەتە.

١٨- بەزەویهاتنەوە بەخۆداو گریان بۆ حاڵی شڕی خۆی، لەلایەن کەسێکەوە رەوایە.

١٩- بەرپەرچی غەیبەت، وەك موعاز غەیبەتی کابرای رەتکردەوە، کە لەخزمەت پێغەمبەردا، قسەی بەکەعب گوت.

٢٠- بەهرەی راستگۆیی‌و بەردەوامبوون لەسەری.

٢١- پیرۆزبایی لەکاتی روودانی نازو بەهرەو بەخشش داو، بەبۆنەی بۆنە خۆشەکانەوە سوونەتە، وەك: کاتی گەڕانەوە لەسەفەری خێرو منداڵبوون‌و کردنی جل‌و بەرگی تازەو ژنهێنان‌و شووکردن‌و رۆژانی جەژن‌و شادی.

٢٢- وەرع‌و پارێز لەهەرشتێ کە مەترسیت هەبێ کەسەر بکیشێ بۆ نارەوایی، با لەخودی خۆشیدا رەوابێ، وەك کەعب نەیویست کە ژنەکەی بگەڕێنێتەوە بۆلای خۆی هەتا خزمەتی بکا، نەبادا تووشی بێ شەرعییەك ببێ لەم لایەنەوە.

٢٣- خۆشی دەربڕینی گەورە، بەبۆنەی خۆشی دەستو پابەندانی خۆیەوە، وەك پێغەمبەر خۆشی دەربڕی بەبۆنەی قەبووڵی تەوبە لەو سێ کەسە لە موسوڵمانان.

٢٤- شتی گرنگ لەپێشدا روون بکرێتەوە بۆ خەڵكو بۆ جەماوەر، هەتا هاوبەشی باش بکەن لە ئاراستە کردنیدا.

٢٥- راوێژکردن بەکەسوکارو بەکەسێ کە لەکارێ ئاگاداربێ.

٢٦- دووربینی کردن لەکارداو هەڵبژاردنی سەرەنجامی باشو راستو دروست، با کێشەو بەرەیشی لەبەردەمدا بێو هەڵ نەخەڵەتان بەخۆشی کاتی، کە پەشیمانی گەورەی لەدوابێ.

٢٧- هەندێ سزاو تۆڵە بەوە دەبێ، کە تاوانبار لەخۆشی قەدەغە بکرێ، وەك کەعبو هاورێکانی دوور خرانەوە لەژنەکانیان.

٢٨- هەڵبژاردنی کاتی لەبار بۆ راگەیاندنو جاڕدانی کاری گرنگ، ئایا خۆش، ئایا ناخۆش. چونکە لە گێڕانەوەیەکی تاجول ئوصولدا ئەمەی واتیادا: ئیتر لەوە بەدواوە موسوڵمانان دەنگیان لەگەڵماندا دابڕیو قسەیان لەگەڵمانا نەدەکرد، وەمن ماوەیەکی زۆر لەسەر ئەم حاڵەیە مامەوە، هەتا تەواو سەخڵەتی کردم، وە لەگشت شتێ بەلامەوە گرنگتر ئەوەبوو، کە خوانەخواستە لەو ماوەیەدا من بمرمو حەزرەت نوێژ لەسەر تەرمەکەم نەکات، یاخود حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) بمرێو من لەسەر ئەو حاڵە بمێنمەوە لەناو خەڵکاو کەس قسەم لەگەڵدا نەکا، تا خودای گەورە لەکاتی سێیەکی دوایی شەودا، گیرابوونی تەوبەی ئێمە بە سرووش دەنێرێ بۆ پێغەمبەری خۆی، لەو دەمەدا حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) لەلای ئوممو سەلەمە دەبێ، ئوممو سەلەمە ئافرەتێکی زۆر باش بوو، لەم کارەی مندا قسەی خێری زۆر دەکردو

گەلێ مەبەستی بوو، جا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (ئەی ئوم سەلەمە! خودا تەوبەی کەعبی گیراکرد). ئەویش (رەزای خودای لێ بێ) دەڵێ: ئەی پێغەمبەری خودا! بۆ هەواڵی بۆنەنێرم و ئەم مۆژدە خۆشەی پێ بدەم؟

دەفەرموێ: (ئاخر بەم شەوە دەبن بەژێر پێی خەڵکەوەو خەڵك و خواکە تابەیانی خەوتان لێ دەزڕێنن، ئیتر کاتێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) نوێژی بەیانی دەکا، هەواڵی قەبووڵکردنی تەوبە، لەلایەنی خودای گەورەوە، لەسەر ئێمە، بە موسوڵمانان رادەگەیەنێ، دەستووری حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) وابوو لەکاتی خۆشی و شادیدا، رووی وەك مانگی چواردە دەدرەوشایەوەو خەرمانەی دەدا). (تاج/٤ ز:١٠ ژ:٣٩١٥ – سوورەتی تەوبە).

(١٠) باب في حديث الإفك وقبول توبة القاذف
داستانی هەڵات و بوختانە گەورەکەو قوبوڵی تەوبەی بوختیان چییەکان

١٧٦٣- عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ سَفَرًا أَقْرَعَ بَيْنَ أَزْوَاجِهِ فَأَيَّتُهُنَّ خَرَجَ سَهْمُهَا خَرَجَ بِهَا مَعَهُ فَأَقْرَعَ بَيْنَنَا فِي غَزَاةٍ غَزَاهَا فَخَرَجَ سَهْمِي فَخَرَجْتُ مَعَهُ بَعْدَ مَا أُنْزِلَ الْحِجَابُ فَأَنَا أُحْمَلُ فِي هَوْدَجٍ وَأُنْزَلُ فِيهِ فَسِرْنَا حَتَّى إِذَا فَرَغَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ غَزْوَتِهِ تِلْكَ وَقَفَلَ وَدَنَوْنَا مِنْ الْمَدِينَةِ آذَنَ لَيْلَةً بِالرَّحِيلِ فَقُمْتُ حِينَ آذَنُوا بِالرَّحِيلِ فَمَشَيْتُ حَتَّى جَاوَزْتُ الْجَيْشَ فَلَمَّا قَضَيْتُ شَأْنِي أَقْبَلْتُ إِلَى الرَّحْلِ فَلَمَسْتُ صَدْرِي فَإِذَا عِقْدٌ لِي مِنْ جَزْعِ أَظْفَارٍ قَدْ انْقَطَعَ..

فَرَجَعْتُ فَالْتَمَسْتُ عِقْدِي فَحَبَسَنِي ابْتِغَاؤُهُ فَأَقْبَلَ الَّذِينَ يَرْحَلُونَ لِي فَاحْتَمَلُوا هَوْدَجِي فَرَحَلُوهُ عَلَى بَعِيرِي الَّذِي كُنْتُ أَرْكَبُ وَهُمْ يَحْسِبُونَ أَنِّي فِيهِ وَكَانَ النِّسَاءُ إِذْ ذَاكَ خِفَافًا لَمْ يَثْقُلْنَ وَلَمْ يَغْشَهُنَّ اللَّحْمُ وَإِنَّمَا يَأْكُلْنَ الْعُلْقَةَ مِنْ الطَّعَامِ فَلَمْ يَسْتَنْكِرْ

الْقَوْمُ حِينَ رَفَعُوهُ ثِقَلَ الْهَوْدَجِ فَاحْتَمَلُوهُ وَكُنْتُ جَارِيَةً حَدِيثَةَ السِّنِّ فَبَعَثُوا الْجَمَلَ وَسَارُوا فَوَجَدْتُ عِقْدِي بَعْدَ مَا اسْتَمَرَّ الْجَيْشُ فَجِئْتُ مَنْزِلَهُمْ وَلَيْسَ فِيهِ أَحَدٌ فَأَمَمْتُ مَنْزِلِي الَّذِي كُنْتُ بِهِ فَظَنَنْتُ أَنَّهُمْ سَيَفْقِدُونَنِي فَيَرْجِعُونَ إِلَيَّ فَبَيْنَا أَنَا جَالِسَةٌ غَلَبَتْنِي عَيْنَايَ فَنِمْتُ وَكَانَ صَفْوَانُ بْنُ الْمُعَطَّلِ السُّلَمِيُّ ثُمَّ الذَّكْوَانِيُّ مِنْ وَرَاءِ الْجَيْشِ فَأَصْبَحَ عِنْدَ مَنْزِلِي فَرَأَى سَوَادَ إِنْسَانٍ نَائِمٍ فَأَتَانِي وَكَانَ يَرَانِي قَبْلَ الْحِجَابِ فَاسْتَيْقَظْتُ بِاسْتِرْجَاعِهِ حِينَ أَنَاخَ رَاحِلَتَهُ فَوَطِئَ يَدَهَا فَرَكِبْتُهَا فَانْطَلَقَ يَقُودُ بِي الرَّاحِلَةَ حَتَّى أَتَيْنَا الْجَيْشَ بَعْدَ مَا نَزَلُوا مُعَرِّسِينَ فِي نَحْرِ الظَّهِيرَةِ فَهَلَكَ مَنْ هَلَكَ وَكَانَ الَّذِي تَوَلَّى الإِفْكَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أُبَيٍّ ابْنُ سَلُولَ.

فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ فَاشْتَكَيْتُ بِهَا شَهْرًا وَالنَّاسُ يُفِيضُونَ مِنْ قَوْلِ أَصْحَابِ الإِفْكِ وَيَرِيبُنِي فِي وَجَعِي أَنِّي لا أَرَى مِنَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اللُّطْفَ الَّذِي كُنْتُ أَرَى مِنْهُ حِينَ أَمْرَضُ إِنَّمَا يَدْخُلُ فَيُسَلِّمُ ثُمَّ يَقُولُ: (كَيْفَ تِيكُمْ؟). لا أَشْعُرُ بِشَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ حَتَّى نَقَهْتُ فَخَرَجْتُ أَنَا وَأُمُّ مِسْطَحٍ قِبَلَ الْمَنَاصِعِ مُتَبَرَّزُنَا لا نَخْرُجُ إِلاَّ لَيْلاً إِلَى لَيْلٍ وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ نَتَّخِذَ الْكُنُفَ قَرِيبًا مِنْ بُيُوتِنَا وَأَمْرُنَا أَمْرُ الْعَرَبِ الأُوَلِ فِي الْبَرِّيَّةِ أَوْ فِي التَّنَزُّهِ فَأَقْبَلْتُ أَنَا وَأُمُّ مِسْطَحٍ بِنْتُ أَبِي رُهْمٍ نَمْشِي فَعَثَرَتْ فِي مِرْطِهَا فَقَالَتْ: تَعِسَ مِسْطَحٌ فَقُلْتُ لَهَا: بِئْسَ مَا قُلْتِ أَتَسُبِّينَ رَجُلاً شَهِدَ بَدْرًا فَقَالَتْ: يَا هَنْتَاهْ أَلَمْ تَسْمَعِي مَا قَالُوا فَأَخْبَرَتْنِي بِقَوْلِ أَهْلِ الإِفْكِ فَازْدَدْتُ مَرَضًا عَلَى مَرَضِي فَلَمَّا رَجَعْتُ إِلَى بَيْتِي دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَسَلَّمَ فَقَالَ: (كَيْفَ تِيكُمْ؟) فَقُلْتُ: ائْذَنْ لِي إِلَى أَبَوَيَّ قَالَتْ: وَأَنَا حِينَئِذٍ أُرِيدُ أَنْ أَسْتَيْقِنَ الْخَبَرَ مِنْ قِبَلِهِمَا فَأَذِنَ لِي رَسُولُ اللَّهِ(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَتَيْتُ أَبَوَيَّ فَقُلْتُ لأُمِّي: مَا يَتَحَدَّثُ بِهِ النَّاسُ؟ فَقَالَتْ: يَا بُنَيَّةُ هَوِّنِي عَلَى نَفْسِكِ الشَّأْنَ فَوَاللَّهِ لَقَلَّمَا كَانَتْ امْرَأَةٌ قَطُّ وَضِيئَةٌ عِنْدَ رَجُلٍ يُحِبُّهَا وَلَهَا ضَرَائِرُ إِلاَّ أَكْثَرْنَ عَلَيْهَا فَقُلْتُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَلَقَدْ يَتَحَدَّثُ النَّاسُ بِهَذَا قَالَتْ فَبِتُّ تِلْكَ اللَّيْلَةَ حَتَّى أَصْبَحْتُ لا يَرْقَأُ لِي دَمْعٌ وَلا أَكْتَحِلُ بِنَوْمٍ.

ثُمَّ أَصْبَحْتُ فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَأُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ حِينَ اسْتَلْبَثَ الْوَحْيُ يَسْتَشِيرُهُمَا فِي فِرَاقِ أَهْلِهِ فَأَمَّا أُسَامَةُ فَأَشَارَ عَلَيْهِ بِالَّذِي يَعْلَمُ فِي نَفْسِهِ مِنْ الْوُدِّ لَهُمْ فَقَالَ أُسَامَةُ أَهْلُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلا نَعْلَمُ وَاللَّهِ إِلاَّ خَيْرًا وَأَمَّا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَمْ يُضَيِّقْ اللَّهُ عَلَيْكَ وَالنِّسَاءُ سِوَاهَا كَثِيرٌ وَسَلْ الْجَارِيَةَ تَصْدُقْكَ فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَرِيرَةَ فَقَالَ: (يَا بَرِيرَةُ هَلْ رَأَيْتِ فِيهَا شَيْئًا يَرِيبُكِ؟) فَقَالَتْ: بَرِيرَةُ لا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ إِنْ رَأَيْتُ مِنْهَا أَمْرًا أَغْمِصُهُ عَلَيْهَا قَطُّ أَكْثَرَ مِنْ أَنَّهَا جَارِيَةٌ حَدِيثَةُ السِّنِّ تَنَامُ عَنْ الْعَجِينِ فَتَأْتِي الدَّاجِنُ فَتَأْكُلُهُ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ يَوْمِهِ فَاسْتَعْذَرَ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أُبَيِّ ابْنِ سَلُولَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) : (مَنْ يَعْذُرُنِي مِنْ رَجُلٍ بَلَغَنِي أَذَاهُ فِي أَهْلِي فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَى أَهْلِي إِلاَّ خَيْرًا وَقَدْ ذَكَرُوا رَجُلاً مَا عَلِمْتُ عَلَيْهِ إِلاَّ خَيْرًا وَمَا كَانَ يَدْخُلُ عَلَى أَهْلِي إِلاَّ مَعِي).

فَقَامَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَا وَاللَّهِ أَعْذُرُكَ مِنْهُ إِنْ كَانَ مِنْ الأَوْسِ ضَرَبْنَا عُنُقَهُ وَإِنْ كَانَ مِنْ إِخْوَانِنَا مِنْ الْخَزْرَجِ أَمَرْتَنَا فَفَعَلْنَا فِيهِ أَمْرَكَ. فَقَامَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ وَهُوَ سَيِّدُ الْخَزْرَجِ وَكَانَ قَبْلَ ذَلِكَ رَجُلاً صَالِحًا وَلَكِنْ احْتَمَلَتْهُ الْحَمِيَّةُ فَقَالَ كَذَبْتَ لَعَمْرُ اللَّهِ لا تَقْتُلُهُ وَلا تَقْدِرُ عَلَى ذَلِكَ فَقَامَ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ فَقَالَ: كَذَبْتَ لَعَمْرُ اللَّهِ وَاللَّهِ لَنَقْتُلَنَّهُ فَإِنَّكَ مُنَافِقٌ تُجَادِلُ عَنْ الْمُنَافِقِينَ فَثَارَ الْحَيَّانِ: الأَوْسُ وَالْخَزْرَجُ حَتَّى هَمُّوا وَرَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَى الْمِنْبَرِ فَنَزَلَ فَخَفَّضَهُمْ حَتَّى سَكَتُوا وَسَكَتَ وَبَكَيْتُ يَوْمِي لا يَرْقَأُ لِي دَمْعٌ وَلا أَكْتَحِلُ بِنَوْمٍ فَأَصْبَحَ عِنْدِي أَبَوَايَ وَقَدْ بَكَيْتُ لَيْلَتَيْنِ وَيَوْمًا حَتَّى أَظُنُّ أَنَّ الْبُكَاءَ فَالِقٌ كَبِدِي قَالَتْ فَبَيْنَا هُمَا جَالِسَانِ عِنْدِي وَأَنَا أَبْكِي إِذْ اسْتَأْذَنَتْ امْرَأَةٌ مِنْ الأَنْصَارِ فَأَذِنْتُ لَهَا فَجَلَسَتْ تَبْكِي مَعِي.

فَبَيْنَا نَحْنُ كَذَلِكَ إِذْ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَجَلَسَ وَلَمْ يَجْلِسْ عِنْدِي مِنْ يَوْمِ قِيلَ فِيَّ مَا قِيلَ قَبْلَهَا وَقَدْ مَكَثَ شَهْرًا لا يُوحَى إِلَيْهِ فِي شَأْنِي

شَيْءٌ قَالَتْ: فَتَشَهَّدَ ثُمَّ قَالَ: (يَا عَائِشَةُ فَإِنَّهُ بَلَغَنِي عَنْكِ كَذَا وَكَذَا فَإِنْ كُنْتِ بَرِيئَةً فَسَيُبَرِّئُكِ اللَّهُ وَإِنْ كُنْتِ أَلْمَمْتِ بِذَنْبٍ فَاسْتَغْفِرِي اللَّهَ وَتُوبِي إِلَيْهِ فَإِنَّ الْعَبْدَ إِذَا اعْتَرَفَ بِذَنْبِهِ ثُمَّ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ) فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَقَالَتَهُ قَلَصَ دَمْعِي حَتَّى مَا أُحِسُّ مِنْهُ قَطْرَةً وَقُلْتُ لأَبِي: أَجِبْ عَنِّي رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ وَاللَّهِ مَا أَدْرِي مَا أَقُولُ لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقُلْتُ لأُمِّي: أَجِيبِي عَنِّي رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِيمَا قَالَ قَالَتْ: وَاللَّهِ مَا أَدْرِي مَاأَقُولُ لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَتْ: وَأَنَا جَارِيَةٌ حَدِيثَةُ السِّنِّ لا أَقْرَأُ كَثِيرًا مِنْ الْقُرْآنِ فَقُلْتُ إِنِّي وَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّكُمْ سَمِعْتُمْ مَا يَتَحَدَّثُ بِهِ النَّاسُ وَوَقَرَ فِي أَنْفُسِكُمْ وَصَدَّقْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ قُلْتُ لَكُمْ إِنِّي بَرِيئَةٌ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنِّي لَبَرِيئَةٌ لا تُصَدِّقُونِي بِذَلِكَ وَلَئِنْ اعْتَرَفْتُ لَكُمْ بِأَمْرٍ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَنِّي بَرِيئَةٌ لَتُصَدِّقُنِّي وَاللَّهِ مَا أَجِدُ لِي وَلَكُمْ مَثَلاً إِلاَّ أَبَا يُوسُفَ إِذْ قَالَ: (فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ).

ثُمَّ تَحَوَّلْتُ عَلَى فِرَاشِي وَأَنَا أَرْجُو أَنْ يُبَرِّئَنِي اللَّهُ وَلَكِنْ وَاللَّهِ مَا ظَنَنْتُ أَنْ يُنْزِلَ فِي شَأْنِي وَحْيًا وَلأَنَا أَحْقَرُ فِي نَفْسِي مِنْ أَنْ يُتَكَلَّمَ بِالْقُرْآنِ فِي أَمْرِي وَلَكِنِّي كُنْتُ أَرْجُو أَنْ يَرَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي النَّوْمِ رُؤْيَا يُبَرِّئُنِي اللَّهُ فَوَاللَّهِ مَا رَامَ مَجْلِسَهُ وَلا خَرَجَ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ حَتَّى أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ فَأَخَذَهُ مَا كَانَ يَأْخُذُهُ مِنْ الْبُرَحَاءِ حَتَّى إِنَّهُ لَيَتَحَدَّرُ مِنْهُ مِثْلُ الْجُمَانِ مِنْ الْعَرَقِ فِي يَوْمٍ شَاتٍ فَلَمَّا سُرِّيَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَهُوَ يَضْحَكُ فَكَانَ أَوَّلَ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا أَنْ قَالَ لِي: (يَا عَائِشَةُ احْمَدِي اللَّهَ فَقَدْ بَرَّأَكِ اللَّهُ) فَقَالَتْ لِي أُمِّي: قُومِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقُلْتُ: لا وَاللَّهِ لا أَقُومُ إِلَيْهِ وَلا أَحْمَدُ إِلاَّ اللَّهَ.

فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ﴾ الآيَاتِ فَلَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ هَذَا فِي بَرَاءَتِي قَالَ أَبُو بَكْرٍالصِّدِّيقُ(رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) : وَكَانَ يُنْفِقُ عَلَى مِسْطَحِ بْنِ أُثَاثَةَ لِقَرَابَتِهِ مِنْهُ وَاللَّهِ لا أُنْفِقُ عَلَى مِسْطَحٍ شَيْئًا أَبَدًا بَعْدَ مَا قَالَ لِعَائِشَةَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى وَلا

يَأْتَلِ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا إِلَى قَوْلِهِ غَفُورٌ رَحِيمٌ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ بَلَى وَاللَّـهِ إِنِّي لأُحِبُّ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لِي فَرَجَعَ إِلَى مِسْطَحٍ الَّذِي كَانَ يُجْرِي عَلَيْهِ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَسْأَلُ زَيْنَبَ بِنْتَ جَحْشٍ عَنْ أَمْرِي فَقَالَ: (يَا زَيْنَبُ مَا عَلِمْتِ مَا رَأَيْتِ؟) فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَحْمِي سَمْعِي وَبَصَرِي وَاللَّهِ مَاعَلِمْتُ عَلَيْهَا إِلاَّ خَيْـرًا قَالَتْ: وَهِيَ الَّتِي كَانَتْ تُسَامِينِي فَعَصَمَهَا اللَّـهُ بِـالْوَرَعِ) (الحديث ٢٦٦١، أطرافـهُ سبقت في: ١١٠٧ تجريد): [١٧٦٣]

عائیشەی کچی ئەبوبەکری صدیق –دایکی موسوڵمانان- (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: دەستووری پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) وابوو، کاتێ دەڕۆیشت بۆ سەفەرێ، لەنێوانی خێزانەکانی دا تیروپشکی دەکرد، ئیتر بەناوی هەرکامێـکیانەوە پشك دەربچوایە، ئەو ژنەیانی لەگەڵ خۆی دەبرد بۆ ئەو سەفەرە، وەلەسەر ئەم یاسایە جارێ پشکی خست لەناوماندا، دەیویست بچێ بۆ غەزای بەنی موصطەلەق، وارێکەوت پشك بەناوی منەوە دەرچوو، وەمن لەخزمەتیدا چووم بۆ ئەو غەزایە، ئەم سەفەرەیش پاش ئەوە بووکە ئایەتی حیجابو حیجاب گرتنەوە هاتبوە خوارەوە، دەربارەی هاوسەرەکانی حەزرەت(دروودی خوای لەسەر بێ) لەبەر ئەوە من بەبەرگی حیجابەوە لەناو کەژاوەیەکدا هەڵیان دەگرتم،و دەیانخستە سەر پشتی وشترەکەمو هەر بەکەژاوەکەوە لەوشترەکە دایان دەگرتم، ڕۆیشتین هەتا حەزرەت(دروودی خوای لەسەر بێ) لەغەزاکەی لێ بۆوەو گەڕایەوەو گەیشتینە نزیکی مەدینە، لەوێدا لەشەودا، پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) دەستووری دا، کە بکەونە ڕێو بەرەو مەدینە بجمێن..

[١٧٦٣] تجرید/٣، ژمارە: ١١٢١ = ٢٦٦١ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢١٥٣ - ٦٩٥١ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٤ رقم الباب/٣٤).

منیش لەوکاتەدا کە خەڵکەکە خەریکی بارکردن بوون، هەستام چووم بۆ سەراوو دوورکەوتمەوە لەقەرەباڵغی سوپاکە، کاتێ سەراوەکەم تەواو کرد، هاتمەوە بۆ لای شوێنەکەی خۆم، تەماشام کرد، گەردانەیەکی بەردەشەوەی ظەفارم هەبوو، پسابوو، وەچەن دانەیەکی لێ داکەوتبوو، منیش بەرێگەکەی خۆما گەڕامەوەو گەڕام بۆ ملەوێنکەکەم جا ئەم گەڕانو خەریکبوونە درەنگی بەسەرهێنامو لەکەژاوەکەم بێ ئاگا بووم، تومەز ئەوانەی کەخزمەتی ئێمەیان دەکردو وشترەکەیان بۆم کۆپان دەکرد، هاتبوون کەژاوەکەی منیان بەخاڵیتی هەڵگرتووەو ناویانەتە سەرپشتی وشترەکەم، بەبیری خۆیان وایانزانیوە کە من وام لەناویدا، ئەو سەردەمەش هێشتا ئافرەتان سوکەڵە بوونو قەڵەوو گۆشتنو قورس نەبوو بوون، چونکە خواردنیان کەم بوو، بەقەد بەرکولێ دەبوو نەدەبوو، سەرەڕای ئەمەیش من خۆیشم ئەو حەلە هێشتا کچۆڵە بوومو کەنیشکێکی مناڵکار بوومو تەواو سووکەڵە بووم، ئیتر لەبەر ئەم هۆیانەو دیارە چارەنووسی خودایی وابووە، کاتێ پیاوەکان کەژاوە خاڵییەکە هەڵدەگرنو دەینێن لەوشترەکەی ژێر من، هەست بەسووکیو چۆڵییەکەی ناکەنو یەکسەر وشترەکە هەڵدەستێننو دەڕۆن..

کاتێ ملەوانکەکەم بەتەواوی دۆزییەوە ڕۆیشتمەوە بۆ شوێن هەوارگەی سوپاکە، تەماشام کرد کەسی لێ نەماوە، ئیتر ڕۆیشتم بۆ سەر شوێنە پێشووەکەی خۆمو بەناچاری لەوێ دانیشتم، بەهیوای ئەوە کە هاوڕێکانم درەنگ یا زوو ئاگادار دەبن لەوە کە من لەکەژاوەکەدا نیمو هەڵەی خۆیان بۆ دەردەکەوێ، کە کەژاوەکە بەتاڵەو من لەبەر هەر هۆیێ بێ ون بوومو دەگەڕێنەوە بەشوێنما کەمێ مامەوە لەوشوێنەدا خەوم پیاکەوت..

کەچاوم کردەوە صەفوانی کوڕی موعەطەلی سولەمی ذەکوانی، کە لەپاش سوپاکەوە بوو هات، صەفوان لەبەرەبەیانا سەرخەوێ دەشکێنێو لەپاشا شەو لەناو شەو دەگرێ بەدەمەوەو دەکەوێتە ڕێو، لەدەمی بەیاندا گەیشتە لای من، صەفوان عادەتی وادەبێ هەمو جارێ لەسوپاکە دوادەکەوێ تادەڕۆن، ئەوجار بەشوێنەواری سوپاکەدا تێدەپەڕێ ئەگەر شتێ لەسوپاکە، داکەوتبێ هەڵی دەگرێتەوەو شوێنیان دەکەوێ، کەنزیك دەبێتەوە لەمن لەدوورەوە ڕەشاییو تارمایی مرۆڤێکی نووستوو دەبینێ، کە دێتە پێشەوەو دەگاتە سەرم، تەماشام دەکا دەمناسێتەوە، چونکە لەپێش ئەوەدا کەپەچەو چارشێو گرتنەوە دابێو بەرگی حیجاب پەیدا بێ، ئەو منی دەدی، کە دەمناسێتەوە دەست دەکا بەگوتنی: ﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾.

ئیتر لەدەنگی ئەم وشەیە خەبەرم بۆوە، کە چاوم کردەوە صەفوان دەیگوت: ﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾. ئیتر من خۆم یەکسەر داپۆشیو گورج چارشێوەکەی خۆمم دا بەڕوی خۆم دا، بەزاتی خودا یەك وشە چییە، قسەی تری لەگەڵ نەکردم، جگە لەو ئایەتە زیاترم لێ نەبیست، ئەوەندەبێ کەکێشای بەدەستی وشترەکەیداو، پیخی داو منیش بەبێ یاریدەی ئەو کەبالم بگرێ، یاقاچم هەڵ ببڕێ، سواربووم، جا کەوتە ڕێو جڵەوی وشترەکەی بۆ رادەکێشام، هەتا لەسەر ئەم حاڵەتە گەیشتینەوە بەسوپاکە. کە لەقرچەی گەرمای نیوەڕۆدا بۆ وچان لایان دابوو.

جا ئیتر سەبارەت بەمن تیاچوو ئەوەی تیاچوو، وەك دەڵێن: باوێلکە، بایەکی بەسە، داخ لەدڵەکانیش ئەمەیان بەهەل زانیو قۆستیانەوەو بەنیازی ئابڕوو بردنی حەزرەتو تانەدان لە خانەوادەی پاكو مەردو داوین پاکی وێستیان، خەنجەرە کوڵو کولەکەی خۆیان، هەتا مشتووە رزیوەکەی، بەدەن

لەکۆڵەی ئیسلام، بۆیەکا سەرۆکی ناپاکەکان، عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەیی، کەپێشی دەگوترێ: عەبدوڵڵای کوڕی سەلول، چونکە دایکی ناوی سەلوولە، ئەو سەرچۆپی گۆبەنی هەلاتو بوختانە زلەکەی دەکێشاو، خۆش خۆش ئاگری ئاژاوەکەی بەدەستە چیلە خۆش دەکرد، کاتێ گەیشتینەوە مەدینەی نازدار وارێکەوت من یەك مانگی رەبەق نەخۆش کەوتم.

ئیتر لەبەر ئازاری خۆم ئاگام لەو خەڵکە نەبوو، کە لەناو خۆیانا باسی ئەو بوختانە دەکەن، کە دەستەی هەلاتبازەکان هەڵیان بەستبوو بۆ من، وەکردبویان بەبنێشتە خۆشەی خۆیان، سەرەڕای ئێش‌و ئازاری نەخۆشیەکەشم من لەکراسی خۆما پاك بووم، هیچ ئاگام لەم کەینو بەینە نەبوو، بەلام لەوە دوو دڵ بووم کە پێغەمبەر -دروودی خودای لەسەر بێ‌و رەزای خودا لەگشت هاوسەرەکانی بێت- لەو نەخۆشینەمدا وەك نەخۆشینی جاران نازی نەدەگرتم،و ئەو میهرەبانی جارانەی نەمابوو لەگەڵما، جار جار دەهاتە بەر دەرگای هۆدەکەم‌و سلاوی لێ دەکردین‌و دەیفەرموو بەدایکم کە بۆ چاودێری لە لام بوو: (نەخۆشەکەتان چۆنە؟) ئیتر دەرۆیشت، بەس لەمە دوو دڵ بووم، بەلام هەستم بەشتی خراپ نەدەکرد، تا رۆژێ پاش ئەوەی تۆزێ بووژامەوەو کەمێ چاك بوومەوە، لەگەڵ دایکی میسطەحا - کە پوورزای باوکم بوو- چوومەدەرەوە بۆ مەناصیع، کە جێگەی سەراومان بوو، شەواو شەو نەبوایە دەرنەدەچووین، ئەوکاتە هێشتا ئاودەستمان لەنزیك ماڵەکانمانەوە دروست نەکرد بوو، لەسەر عادەتی عەرەبە پێشینەکان لەچۆڵەوانی سەراومان دەکرد، چونکی ئەوسا ئاودەستی لای ماڵ ئازاری دەدایـن بەبۆنی ناخۆشی! جا کاتێ لە ئیشی خۆمان بووینەوەو گەڕاینەوە بۆ ماڵەوە

دایکی میسطەح لەرێگە قاچی لەعاباکەی گیراو پێی هەڵکەوت و، نزایەکی خراپی لەمیسطەحی کوڕی کرد، گوتی: میسطەح سەرمنگرێ بێ‌و لەناو بچێ!؟

ئەم دایکی میسطەحە ناوی سەلما بوو، کچی ئەبو ڕوهمی کوڕی موطەلیبی کوڕی عەبدومەناف بوو، دایکی سەلماش کچی صەخری کوڕی عامیر بوو، پووری هەقی ئەبوبەکری صدیق بوو، میسطەحی کوڕی سەلماش کوڕی ئوثاثەی کوڕی عەبادی کوڕی موطەلیب بوو، کەواتە میسطەح: پورزازای ئەبوبەکری صدیقە، کە ئەو دوعایە شەڕەی لە میسطەح کرد پێم گوت: بۆ نزای شەڕی لێ دەکەی؟ میسطەح لەبەشدارانی جەنگی بەدرەو پیاوی باشە، قسەی خراپ هەڵناگرێ؟ ئەویش گوتی: ئەی هینە! هەی گێلە! تۆ نازانی ئەو چی گوتووە؟ گوتم: بۆ چی گوتووە؟ جا بەدوورو درێژی باسی داستانی بوختانەکەی بۆ گێڕامەوە.

ئیتر نەخۆشینەکەم لێ زیندوو بومەوو بارم گرانتر بوو، کە چوومەوە بۆماڵەوە کاتێ حەزرەت(دروودی خوای لەسەر بێ) هاتەوە بۆ لام‌و وەك جاران سڵاوی کردو فەرمووی: ئەوەکەتان چۆنە؟ واتە نەخۆشەکەتان چۆنە؟ عەرزیم کرد: ڕێگەم دەدەی بڕۆمەوە بۆلای باوك‌و دایکم؟ عائیشە دەیگوت: مەبەستم ئەوەبوو کە ئەم دەنگوباسە لەلای ئەوان روون بکەمەوەو بچمە بنج‌و بنەوانی، جا حەزرەت (دروودی خوای لەسەر بێ) ڕێگەی پێ دام‌و منیش ڕۆیشتمەوە بۆ لای باوك‌و دایکم، جا عەرزی دایکمم کرد: دایەکە ئەو قسانە چین، خەڵکی دەیانکەن؟ ئەویش گوتی: کچەکەم لەسەرە خۆبەو گوێی مەدەرێ، پەتی درۆ کورتە، زوو دەردەکەوێ، بەخوا بەدەگمەن ڕێدەکەوێ کە ژنێ شۆخ‌و شەنگ‌و جوان بێ ولەلای مێردەکەی نازدارو خۆشەویست بێ‌و، هەوێبار بێ، وەك حاڵی

حازری ئێستای تۆ، بەلام لەپلارو زمانو توانجو دەمی هەوێکانیو کەسانی سەربەهەوێکانی رزگاری ببێو قسەی زۆری بۆ هەڵنەبەستن.

منیش گوتم: سوبحانەللا لەم سەیرە! ئایا شتیوا رێی تێ دەچێ کە ئەو خەڵکە ئەوەندە دەربەستی رەزای خوداو پێغەمبەر نەیەنو قسەی وا نارەوا بکەن؟! ئیتر شەو کردیو من کردم ئەوشەوە تاشەبەقی دا هەر گریامو فرمێسکم وشك نەبۆوەو خەو نەچووە چاوم! وەهەتا سبەی سەرومڕ دەگریام جالەبەر ئەوەی کە لەو کاتەدا سرووش نەدەهات بۆ پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) لەم لایەنەوەو درەنگ هات، حەزرەت عەلی کوڕی ئەبوطالیبو ئوسامەی کوڕی زەیدی بانگ کرد، وە بۆ جیابوونەوە لەهاوسەری خۆی کەمنم راوێژی پێکردن، ئوسامە(ڕەزای خوای لێ بێ) زۆر بەجوانی ئەوەی کەدەیزانی لەپاکیو پاکیزەییو مەردایەتیو داوێنپاکی خێزانەکەی پێغەمبەرەوە، روونی کردەوە بۆی، بەهۆی ئەو دۆستیو دڵسۆزییەی کەلەناو دەروونو ناخی خۆیدا هەستی پێ دەکرد، بەرابەر بەخێزانەکانی پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) بەهۆی ئەوەوە گوتی: ئەی پێغەمبەری خودا! خێزانێ خێزانی تۆ بێ، خراپ نابێ هەر قابیل بەخۆتەو دڵت چەکەرە نەکا، ئێمە بەش بەحاڵی خۆمان ئەوەی باش نەبێ لێمان نەدیوە.

بەلام عەلی(ڕەزای خوای لێ بێ) گوتی: قوربان! خۆ خودا دەرووی ژنهێنانی لێ نەبەستویو ژنی تریش زۆرن لەدونیادا، ئەی پێغەمبەری خودا! ئەوەنەبێ لەم قسەیە مەبەستم ئەوەبێ خوانەخواستە من دڵم لەئاستی رەوشی بەرزی عائیشە گەردی گرتبێ، یاحەزم لەوەبێ کەتۆ دەست بەرداری ببیت، نەء، مەبەستم ئەمە نییە، بەڵکوو مەبەستم ئەوەیە کەتۆ بەهەرحالێ خۆت بەباشی دەزانی فەرامۆشیت بۆبێ، دەنا ئەگەر حەز دەکەی بەباشی لەحاڵەکە حاڵی ببی،

ئەوا من لەتۆ باشتری لێ نازانم، بۆ ئەمە ئەگەر پرسیار لەبەریرە بکەی کە کەنیزیەتی‌و لەگەڵی هەڵسوکەوت دەکا، ئەو قسەی راستت بۆ دەکات.

دەڵێ: جا پێغەمبەر بەریرەی بانگ کردو فەرمووی: ئەی بەریرە! هیچت لەعائیشە دیوە، کە جێگەی گومان بێ؟ بەریرە پێی گوت: سوێندم بەو کەسەی تۆی بەراستی ناردووەو کردویتی بە پێغەمبەری راست‌و دروست هیچی وام لێ نەدیوە، کە خوانەخواستە مایەی سووکی بێ بۆ پایەو شان‌و شوێن‌و جێگەی ئەو، تەنیا ئەوەنەبێ کەکەنیشکێکی منداڵکارە، هێشتا هەڵسوکەوتی لەمناڵ دەکا، چونکی جاروبار کە هەویر دەشێلێ بەسەر هەویرەکەوە خەوی لێ دەکەوێ، گەلێ جار ئاژەڵی ناوماڵ دێن هەویرەکەی دەخۆن!

جا پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) کە تۆزێ دڵی ئارام بوو، هەر ئەو رۆژە رۆیشت بۆ مزگەوت‌و تەشریفی رۆیشتە سەر مینبەرو سکاڵای حاڵی کرد لەدەست سەرۆکی ناپاکەکان: عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەی کوڕی سەلول جا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: ئەی گەلی موسوڵمانینە! کێ هەقم دەداتێ‌و یارمەتیم دەدا، لەسەرم دەکاتەوە ئەگەر بچم بەگژ ئەم پیاوە ناپیاوەدا، کەشەرم‌و شکۆ لەخودا ناکاو بەخوت‌و خۆڕایی ئازار بەخۆم‌و خێزانم دەگەیەنێ‌و بووە بەدرکی مەم‌و زین لێمان، دەسا بەزاتی خودا من بەش بەحاڵی خۆم، کە پێغەمبەری خودام‌و لەقسەی راست‌و لەشایەتی هەق بەموو لانادەم، شایەتی دەدەم بۆ خێزانی خۆم ئەوەی باشەو چاکە نەبێ، لەو خێزانەی خۆمە نەمدیوەو، لەگەڵ ئەو پیاوەیش کە ئەوان باسی دەکەن بەپێی ئاگاداری من پیاوێکی باشە وە لەگەڵ خۆشم دانەبێ سەری بەماڵی مندا نەکردووە.

جا سەعدی کوڕی موعاذ مەردانە هەستاو گوتی: ئەی پێغەمبەری خودا! من یارمەتیت دەدەم‌و هەقت دەدەمێ‌و لەسەر تۆ دەچم بەگژیدا، ئەگەر ئەو

نامــــەردە گێرەشــــێوێنە لــــەهۆزی ئەوســــە، کــــە خــــۆم ســــەرۆکیانم ئــــەوا بــەس تــۆ فــەرمان بفــەرموو، هــەتا بــدەم لەگــەردنی خــۆ ئەگــەر لــەبرا خەزرەجییەکانمانە ئەوا چیمان لەبارەیەوە فەرمان پێ بفەرمووی دەیکەین!

کەچی لەوێدا سەعدی کوڕی عوبادەی سەرۆکی خێڵی خەزرەج، تەنگە گرتیو راستەوە بوو، بەرپەرچی سەعدی کوڕی موعاذی دایەوەو گوتی: درۆت کرد! بەزاتی خودا نایکوژیو ناتوانی بیکوژی!

عائیشە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: سەعد لەوەبەر پیاوێکی باش بوو، بەڵام لەو کاتەدا دەمارو تەنگە گرتبووی، جا لەوێدا ئوسەیدی کوڕی حوضەیر راستەوە بوو، کە ئامۆزای سەعدی کوڕی موعاذ بوو، گوتی بەسەعدی کوڕی عوبادە: تۆ درۆ دەکەی! سا بەگەورەیی خوا دەیکوژین، بەراستی تۆ لەناپاکو مونافیقانی، ئەوەتانێ بەئاشکرا لەسەر ئەوان دەکەیتەوەو پاسی ناپاکان دەکەی (چۆن موسوڵمان پشتی پێغەمبەر بەردەداو پشتی دژەکەی دەگرێ، تۆ چاو بکەرەوە، ئەی موسوڵمانی خودا! دەزانی قسەکەت کوێ دوگرێتەوە؟).

جا لەوێدا هەردوو هۆزی ئەوسو خەزرەج هوروژان، نزیک بوو کە بقەومێو بچن بەگژی یەکتریداو، پەلاماری یەکتری بدەن، حەزرەتیش هەر لەسەر مینبەرەکە راوەستا هەر لەوێوە بەفەرمایشتی شیرین، خەریك بوو هێدی دەکردنەوە، هەتا بەرەبەرە خاوی کردنەوەو، بێ دەنگو ئارام بوونو خۆشی واتە: پێغەمبەر خۆشی خامۆشو ئارام بوو.

عائیشە –سەد هەزار جار رەزامەندی خودای لەسەربێ– کە خودا کردوویەتی بەهۆی ئەم هەموو ئایەتو فەرمایشتە شیرینو بەسوودانە، کەبەزمانی پیرۆزی خۆی بۆمان دەگێڕێتەوە، فەرمووی: ئەو رۆژەیش کەئەم

هەرایە رووی دا، دیسانەوە سەرومڕ گریامو خەو نەچووە چاوم و، فرمێسکم وشك نەکردەوە، وەباوك و دایکم لەدڵسۆزی خۆیان لەوباوەڕەدا بوون، کەمن لەبەر گریان سوێم دەبێتەوەو گریان جگەرم لەت لەت دەکا، جا لەو کاتەدا کەباوك و دایکم لەلام دانیشتبوون و من لەسەر ئەو حاڵە دەگریام، ژنێکی ئەنصاری ئیذنی خواست کەبێ بۆلام، منیش ڕێگەم پێ دا، ئەویش هات دانیشت لەگەڵما، دەستی کرد بەگریان!!

عائیشە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: لەم کاتەدا کە لەسەر ئەم حاڵە بووین، تەماشام کرد پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) هاتەماڵەوە، بۆلامان و سڵاوی کردو دانیشت، لەو ڕۆژەوە کە ئەو قسەو قسەلۆکانە دەربارەی من کرابوون، ئەوە یەکەم جار بوو لەلای من دابنیشێت، ئەوا بوو بوو بەمانگێکی رەبەقیش کە لەم بارەیەوە نیگای بۆ نەهاتبوو، جا حەزرەت لەپاش دانیشتن شایەتمانی هێناو فەرمووی: (لەپاش سوپاس و ستایشی خودا، ئەی عائیشە! دەربارەی تۆ هەندێ قسەی ناشایستەم بیستۆتەوە، ئەگەر تۆ پاك بی و لەوانە بەدووربی ئەوا خودا بەزویی پاکی تۆ ئاشکرا دەکات، ئەگەر قەرەی گوناهێکیش کەوتووی ئەوا تەوبەی لێ بکەو، داوای لێبوردن و لێخۆشبوون لەخودا بکە، چونکە خودا میهرەبانە لەگەڵ بەندەی خۆی دا، هەرکاتێ بەندەیێ گوناهێ بکاو تەوبەی لێ بکا، وەپێ لەگوناهی خۆی بنێ، ئیتر خودای گەورە تەوبەو پەشیمانی لێ گیرا دەکا).

عائیشە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: کاتێ حەزرەت(دروودی خوای لەسەر بێ) فەرمایشتەکەی خۆی تەواو کرد، فرمێسك لەچاوما قەتیس ماو وشك بوو، هەستم بەتنۆکێ نەشك نەکرد، (چونکی خەفەت و پەژارە کەزۆری هێنا، دەرگای فرمێسك دەبەستێ! ئەوکاتە دڵ تك تك خوێنی لێ دێ) جا

بەباوکمم گوت: بابا! تۆ لەباتی من وەڵامی پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) بدەرەوە بۆ ئەم قسەیە کە دەیفەرمووێ، باوکم فەرمووی: بەخوا نازانم وەڵامی چی بدەمەوە، جا گوتم بەدایکم: ئەی دایکە! تۆ وەڵامی پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) بدەرەوە، ئەویش فەرمووی: نازانم چی عەرزی حەزرەت بکەم.

عائیشە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: من ئەو کاتە کەنیشکێ منداڵکار بووم زۆریشم لەقورئان نەخوێندبوو، لەبەر ئەوە لەبەر پەرێشانی دڵی خۆم ناوی حەزرەتی یەعقوبی باوکی حەزرەتی یوسفم لەبیر چوو بوو، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا خودای گەورە سەری خستم، کە بەگوساخی وەڵامی حەزرەتی پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) بدەمەوە..

بۆیەکا گوتم: بەخودا من باش باش دەزانم کە ئێوە ئەوەندە ئەم قسەو باسە چووە بەگوێچکەتانا لەدڵتانا چەسپیوەو، باوەڕتان پێ کردووە، جا ئەگەر من پێشتان بڵێم کە من پاكو بەریو بێ ئاگاو بێ گەردم لەم بوختانە، ئێوە باوەڕ بە من ناکەن هەرچەندە خودا بەو بانی سەرەوە بۆ خۆی دەزانێو باش باش ئاگادارە کە من لەگوڵ پاکترمو لەمناڵی ساوا بێ تاوانترم، بەڵام ئەگەر بەدرۆ پێ بنێم لەکردنی تاوانێ کەنەمکردووە. ئەوا ئێوە باوەڕم پێ دەکەن، باوەڕ بەراستەکەم ناکەن، باوەڕ بەدرۆکەم دەکەن!

بەڵام سەبووریم بەوەدێ کە خودا بۆ خۆی ئاگادارەو دەزانێ کەمن وەك دەنکی تەرزە پاكو بێ گەردم، سوێندم بەخودای بانی سەر لەم هەڵوێستە ناسکەدا، کەجەنگەی خەمو خەفەتو پەژارەیەو، خورپەم لێ کەوتووە لەتاو هێرشی بوختانو شاڵاوی ناهەق، سوێندم بەخوا لەئاوا هەڵوێستێکا باشترین داستانێ کە بیکەم بەسەر مەشقو کەبشێ بۆ بەیانی حاڵی منو حاڵی ئێوە

فەرمایشتەکەی باوکی حەزرەتی یوسفە، کە کوڕەکانی پیلانیان لەیووسفی برایان کردووە، بەدرۆ پاکانەیان بۆ باوکیان کردو گوتیان: کوڕەکەت گورگ خواردویەتی، سەرەڕای ئەوەش ئەوان تانەی ئەومیان لەباوکیان دەدا، کە گوایە ئێمە قسەی راستت بۆ دەکەین‌و تۆ لەبەر ئەوەی دڵت پیسە لەئێمە بڕوامان پێ ناکەی، ئەویش لەم حاڵەدا، لەم بارودۆخە ئاڵۆزەدا، کە لەدوو لاوە جەرگی داخ کرابوو، وەك ئەم حاڵەی ئێستای من، کاری خۆی سپارد بەخوداو فەرمووی: ﴿فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ﴾ یوسف/١٨/١٢ واتە: بەش‌و بارەی من سەبرو ئارامێکی جوانە لەبەر باری خودای گەورەدا، هەر خودایە داوای یارمەتی لێ دەکرێ‌و دەتوانێ کە سەبووری دڵم بداو تەواناییم پێ ببەخشێ بۆ هەڵگرتنی ئەم بارە قورسەی کەئێوە دەیڵێن.

عائیشە (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرموێ: ئیتر لەو شوێنە هەستام ورۆیشتمەوە بۆ سەر نوێنەکەی خۆم‌و لەسەری پاڵ کەوتمەوە! عائیشە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: من هەر ئەو کاتە زۆر باش دەمزانی کەمن پاکم و، دەمزانی کە خودا پاکی‌و پاکیزەیی من بەیان دەکات، زوو یادرەنگ ئەو تۆمەتە ناهەقە بەدرۆ دەخاتەوە، من ئەمەم بەباشی دەزانی بەڵام بەخودا زەینم بۆ ئەوە نەدەچوو کە خودا ئایەتی قورئان لەشانی مندا بنێرێتە خوارەوەو ئەو ئایەتانە، لەناو قورئانی پیرۆزدا بمێنن‌و هەتا هەتایە ئەو ئایەتانە دەوربکرێنەوە لە هەموو لایێ!

بەڵام هیوام وابوو کە پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) لەخەودا خەوێ ببینێ‌و حاڵی بکرێ کەمن بەدوورم لەشتی واناشایستە، فەرمووی: جا سوێندم بەخودا ئیتر هەر لەوێدا پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) لەسەر شوێنی خۆی نەبزووت، وەکەسیش لەدانیشتوانی ناو کۆڕەکە لەماڵ دەرنەچوون،

هەتا (نیگا-سروش) هاتە خوارەوە، پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) حاڵەتی هاتنی سرووش دایگرت، وەك هەموو جارێ كە سرووشی بۆ دەهات، ئەمجارەش ئاوا قورسی باری سرووش دایگرت، وەك تایەكی گران، وەجەستەی پیرۆزی نیشتە سەر ئارەق، تەنانەت دڵۆپی ئارەق دانەدانە وەك گوێ مرواری بەروخساری پیرۆزو جەستەی نازداریا، بەرو دوا دڵۆپ دڵۆپ دەهاتە خوارێ! ئەوەش لەبەر زەبرو قورسی وەحیو سرووشەكە، لەگەڵ ئەوەیشدا كە ئێمە لەهەرەتی سەرمای زستاندا بووینو رۆژەكەشی رۆژێكی تۆفی تووشی سارد بوو.

جا كاتێ پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) فەرامۆشی بۆ هاتو سرووشەكەی وەرگرتو هاتەوە سەر بارودۆخی ئاسایی خۆی، لەپێش هەموو شتێكا لەخۆشیاندا پێكەنیو فەرمووی: ئەی عائیشە! موژدەبێ، ئەوا خودای گەورەی خاوەن شكۆ دەری خست كە تۆ پاكو دووری لەو تاوانە! جا دایكم فەرمووی: ئەی عائیشە! هەڵسە بچۆ بۆ لای حەزرەت – دروودی خوای لەسەر بێو سەرو ماڵو منداڵو هەستو نەست بەقوربانی خاكی ژێر پای بێ- لەخزمەتیدا دانیشە، لەخۆشی ئەم مژدە خۆشەیە. منیش گوتم: بەخودا ناچم بۆلایو سوپاسی خودا نەبێ سوپاسی كەس ناكەم، كەبە میهرەبانیو گەورەیی خۆی ئالای سەربەرزی بۆ من هەڵكرد.

ئیتر خوای گەورەو سەروەر ئەم دە ئایەتەی ناردە خوارەوە: ﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ﴾ هەتا ﴿وإنّ الله رؤوفٌ رحيمٌ – نور٢٤ /١١-٢٠﴾. واتە: ئەو كەسانە كە ئەو هەڵاتە هەرە گەورەیان هەڵبەست تاقمەیێ بوون لەخۆتان، وەلێ ئیشی خوا بێ سرنییەو كاری خودا بێ حیكمەت نییە، كەواتە بەهەڵەدا مەچنو گومان مەبەن كەئەم درۆو بوختانە شەڕ بووە بۆ ئێوەو زەرەر لەقەڵای قایمی ئیسلام دەدا، بەڵكوو خودا كردی بەمایەی خێرو خۆشی بۆ ئێوەو بۆ

هەموو گەلی ئیسلام، لەلایەکەوە بوو بەکەفارەتی گوناهو لەلایەکەوە بوو بەهۆی هاتنەخوارەوەی هەژدە ئایەتی پیرۆزی قورئان، کەشتیوا قەت خێرو نرخی تەواو نابێ، ئەو هەلاتبازانەیش هەرکەسەیان بەپێی بەشداری خۆی لەدروستکردنی ئەم تاوانە هەڵبەستەدا سزای رەوای تاوانی خۆیان وەردەگرن، بەتایبەتی عەبدوڵڵای کوڕی سەلول کە کێشی تاوانەکەی هاوێشتە سەر شانی خۆی.

ئەی موسوڵمانینە! دەبوو هەر لەسەرەتاوە کە ئەم هەلاتەتان بیست، گورج پیاوو ژنتان بتانگوتبایە، درۆیە کەلەکێشا نەبێ، عەقڵ نایگرێ، ئەم بوختانە گەورەیەیە، کەبە حەرەمی پێغەمبەری خوادا کراوە، ئێمە کە موسوڵمانین، باوەڕمان وایە کەخودا بێ ڕێزی نایەنێ بەشانی موحەممەدداو، ئابڕوو نامووسی خۆیو خانەوادەیو کەسو کاری لەهەموو گەردو لکەو نەنگێ دەپارێزێ، کەواتە: ئەمە درۆیەکی ئاشکرایە، ئەو درۆ هەڵبەستانە کوا شایەتیان، کوا بەڵگەو نیشانیان، ئەگەر راست دەکەنو درۆناکەنو درۆزن نین، با چوار شایەت لەسەر داواکەیان راست بکەنەوە، جا مادەم شایەتیان نییە، دیارە مەبەستییان گێرەشێوێنیو رووخاندنی قەڵای ئیسلامە، وەخوا بۆ خۆی باش دەزانێ کە ئەوانە درۆ دەکەنو ئەوانە بەدرۆزن لەقەڵەم دراون. لە فەضلو سایەی خواوە بوو، بەسۆزو رەحمەتی بێ پایانی خۆی، لەدنیاو دوارۆژدا پاراستی، دەنا لەتۆڵەی ئەم وتی وتییەدا، کەسەرتان تێ کردبوو، دەمتان تێ ژەندبوو، سزایەکی گەلێ گەورە چزەی لێ هەڵ دەستاندن!

بەتایبەتی لەگەرمەی ئەو کاتەدا کە ئەم درۆیەتان کردبوو بەبنێشتە خۆشەی بن ددانتان، واتان دەزانی کە ئەمە شتێکی سووکو ئاسانو ئاساییە، گەستنی نامووسی موسوڵمانانو زامارکردنی هەستو دڵو دەروونو نامووسیان

هەروا بەدەم خۆشە، بەڵام شتیوا لەیاسای خودادا بەتاوانێکی گەڵی گەورە دادەنرێ. دەبوو هەر لەیەکەم جارەوە باوەڕتان پێ نەکردایەو بەدرۆتان بخستایەتەوەو بتانگوتبایە: خوانەکا کە ئێمە قسەی وا ناڕەوا بەسەر زمانمانا بێ، سوبحانەڵلا ئەمە درۆ عەنتیکەیە! دەڵێی شاخو گوێی هەیە ئەوەندە هەلاتێکی زلو گەورەیە، بەراستی درۆ هەروا دەبێ، بوختانی رووتی بێ بەڵگەو نیشانو شایەت هەروا دەبێ!

خودا لەڕووی سۆزو میهرو جەرگسۆزییەوە تەمێو ئامۆژتان دەکا: کە جارێکی تر هەڵەی وا نەکەنەوەو، هەتا هەتایەو بڕای بڕای نەبن بەکۆمەکی، بۆ بەکرێگیراوانی شەیتان بۆ بڵاوکردنەوەی تۆوی ئاژاوەنانەوە بەناو گەلی ئیسلاما، ئەگەر ئێوە بەراستی خاوەنی ئیمانو باوەڕی ساخن.

خودا هەمیشە وەك مامۆستایەکی میهرەبانی دڵسۆز گوێ لەدەورو دەرستان دەگرێ، بەنەزاکەت هەڵەتان بۆ راست دەکاتەوە، یاساو نیشانەو ئایەتو حوکمی خۆیتان بۆ روون دەکاتەوە، چونکە خودا دانایە بەحاڵو زانایە لەکاری خۆیا، دەزانێ شانی بەندەی خۆی چی هەڵدەگرێ.

کەسانێ کە حەزدەکەن قاوی ناشیرین دابکەوێو ئابڕووی موسوڵمانان بەخوتو خۆڕایی لکەدار بکەن و، بەدرۆو بەراست شەنو کەوی باسو خواسی ناشیرین بکەن، لەهەردوو جیهانا سزای سەختی خۆیان وەردەگرن، خودا خۆی هەموو شتێ بەباشی دەزانێ، بەڵام ئێوە گەلێ شت هەیە لەخۆتانەوە نایزانن، مەگەر کەسێ تر فێرتانی بکا، قسەی پوختو پاڵفتەی فەرمایشت ئەمەیە: لەسایەو فەزڵو رەحمەتی خوداوەو لەبەر خاتری بوونی پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) لەناوتانا، لەبەر ئەمانە ئەمجارە لەم قۆرتو سەخڵەتییە رزگارتان بوو، وەخودا لەوانە خۆش بوو کەلەبەر ساویلکەییو کەمتەرخەمی،

ئەم دەنگوباسە پیسەیان دەماو دەم دەقۆستەوە، دەنا کەستان لەسزای سەختی ئەم تاوانە قوتارتان نەدەبوو.

کاتێ خودای گەورە ئەم ئایەتانەی ناردەخوارێ بۆ دەربڕینی پاکیو بێ تاوانی من، باوکم ئەبوبەکری صدیق(ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: بەخودا، چونکە مەستەح ئەوەی بەعائیشەی کچم گوتووە، ئیتر نابێ کە هیچ خەرجو مەسرەفێکی بۆ بکەم، بۆیە وایگوت چونکە لەوەبەر مووچانەی دەدا بەمەستەح، لەبەر ئەوە کەهەم خزمی بوو هەم هەژاربوو، تا خودای گەورە ئەمەی ناردە خوارەوە: ﴿ وَلاَ يَأْتَلِ أُوْلُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُوْلِي الْقُرْبَى وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلاَ تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ نور/٢٢.

واتە: باخاوەن پایەی ئایینیو خاوەن مایەی جیهانی ئێوە، بەهۆی ئەم ڕووداوە ناخۆشەوە لەخێرکردنو پیاوەتی کردن، دڵیان سارد نەبێتەوە، سوێندخواردنو شتیوا نەکەن بەمەهانە بۆ ئەوەی مووچەو بەراتی خزمو خوێشو هەژارانو ئەوانەی لەمەککەوە لەبەر ڕەزای خودا کۆچیان کردووە بۆ مەدینە ببڕن، لەناو خۆتانا بەحەوصەڵەو نەرمو نیان بن،چاوپۆشیتان هەبێ، لێبووردنتان هەبێ نابێ لەسەر هەموو شتێ دەست بدەنە شیرو تیر لەیەکتری ساوین، گەلێ شت هەیە لەسەرەوە تاڵە لەژێرەوە شیرینە، ئێوەیێ کەئەوەندە ڕق ئەستوور بن، نەتانەوێ لەکەسێ خۆش ببن کەهەڵەیەکتان لەگەڵ دەکات، ئیتر بەچ ڕوویەکەوە لەخودا داوا دەکەن کە لەتاوانتان خۆش ببێ، دەی باش باش بزانن کە خودا هەم تاوانپۆشەو هەم بەرەحمو میهرەبانە، کەواتە ئێوەش ڕەفتارتان ڕەفتاری ڕەحمان بێو، دوور بن لەهەنگاوەکانی شەیتان،

کەپەخشەوەکردنی رقو کینەو دەغەزو دوژمنایەتییە لەناوتاندا. ئەدی ئێوە حەزناکەن کە خودا لێتان خۆش بێ؟!

جا ئەبوبەکر(ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: بەڵێ بەخودا حەزدەکەم کە خودا لەگوناهم خۆش بێ. ئیتر ئەو خەرجیو مەسرەفەی دەیکرد بۆ میستەح گەڕاندیەوە بۆیو فەرمووی: بەخودا ئیتر ئەم خەرجیو مەسرەفەی هەتا سەر دەدەمێو هەتا ماوم قەت نایبڕم.

عائیشە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) بۆ مەسەلەکەی من، پرسیاری لەزەینەبی کچی جەحشیش کرد، فەرمووی: ئەی زەینەب! چی لێ دەزانیت؟ یا چیت دیوە؟ زەینەب (ڕەزای خودای لێ بێ) دەڵێ: ئەی پێغەمبەری خودا! من بەگوێی خۆم هیچی خراپم لەم ئافرەتە نەبیستووە، وەبەچاوی خۆم هیچی ناشیرینم لێ نەدیوە، ئیتر لەخۆمەوە درۆی چی بکەم، کەواتە گوێو چاوی خۆم لەدرۆو بوختانو ئاگری دۆزەخ دەپارێزم! من خێرو چاکەنەبێ هیچم لە عائیشە نەدیوە.

عائیشە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: لەناو خێزانەکانی حەزرەتدا(دروودی خوای لەسەر بێ) هەر زەینەب هەبوو کەهاوتای من بکاو وەك من لەلای پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) نازو خاتری هەبێو بەجوانی خۆی لەلای حەزرەت بنازێو، شان لەشانی من بدا، بەڵام خوا هەقە، خودا بەهۆی دینداریو لەخودا ترسیی خۆیەوە پاراستیو باشی گوتو خراپی نەگوتو قسەی هەقی کرد، بەڵام حەمنەی خوشکی وەك ئاگری بن کا لەخۆیەوە لەسەر زەینەب شەڕی بەمن دەگێڕاو، ئاگری ئاژاوەکەی خۆش دەکرد، تا لەسەر حیسابی من پایەی خوشکەکەی بەرز بکاتەوە، ئەوەبوو ئەویش تیاچوو لەگەڵ ئەوانەدا کەتیاچوون، وەداری حەددی بوختانی لێ درا لەگەڵ چەند کەسێکی

تـردا.). تـاج/٦٩/٧/-٣-ش/ت. واتـه: ئـهم فـهرمووده پیرۆزهیـه بوخـاریو موسـلیمو تـهرمـذی گێڕاویانهتـهوه، (رهزاو رهحمـهتی خودایـان لـێ بـێ). ((لـه تاجـا وا لهبهرگی /٧ لاپهڕه/٦٩ فهرموودهی سێیهم).

له ژماره: (٢١٥٣)ی پوختهی موسلیم (مختصر صحيح مسلم)دا ئاوایه:

عَنِ الزُّهْرِيِّ أَخْبَرَنِى سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وَعُـرْوَةُ بْـنُ الزُّبَيْـرِ وَعَلْقَمَـةُ بْـنِ وَقَّـاصٍ وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ عَـنْ حَدِيثِ عَائِشَةَ (رضـي الله عنهـا) زَوْجِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) حِينَ قَالَ لَهَا أَهْلُ الإِفْكِ مَا قَالُوا فَبَرَّأَهَا اللَّـهُ مِمَّـا قَالُوا وَكُلُّهُمْ حَدَّثَنِى طَائِفَةً مِنْ حَدِيثِهَا وَبَعْضُهُمْ كَانَ أَوْعَى لِحَدِيثِهَا مِنْ بَعْـضٍ وَأَثْبَـتَ اقْتِصَاصًا وَقَدْ وَعَيْتُ عَنْ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمُ الْحَدِيثَ الَّذِى حَدَّثَنِى وَبَعْضُ حَدِيثِهِمْ يُـصَدِّقُ بَعْضًا ذَكَرُوا أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) إِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ سَفَرًا أَقْرَعَ بَيْنَ نِسَائِهِ فَأَيَّتُهُنَّ خَرَجَ سَهْمُهَا خَرَجَ بِهَـا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) مَعَهُ - قَالَتْ عَائِشَةُ - فَأَقْرَعَ بَيْنَنَا فِى غَزْوَةٍ غَزَاهَا فَخَرَجَ فِيهَا سَهْمِى فَخَرَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) وَذَلِكَ بَعْدَ مَـا أُنْـزِلَ الْحِجَابُ فَأَنَا أُحْمَلُ فِى هَوْدَجِى وَأُنْزَلُ فِيهِ مَسِيرَنَا حَتَّى إِذَا فَرَغَ رَسُولُ اللَّهِ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) مِنْ غَزْوِهِ وَقَفَلَ وَدَنَوْنَا مِنَ الْمَدِينَـةِ آذَنَ لَيْلَـةً بِالرَّحِيـلِ فَقُمْـتُ حِينَ آذَنُـوا بِالرَّحِيلِ فَمَشَيْتُ حَتَّى جَاوَزْتُ الْجَيْشَ فَلَمَّـا قَـضَيْتُ مِـنْ شَـأْنِى أَقْبَلْـتُ إِلَـى الرَّحْـلِ فَلَمَسْتُ صَدْرِى فَإِذَا عِقْدِى مِنْ جَزْعِ ظَفَارِ قَدِ انْقَطَعَ فَرَجَعْتُ فَالْتَمَسْتُ عِقْدِى فَحَبَسَنِى ابْتِغَاؤُهُ وَأَقْبَلَ الرَّهْطُ الَّذِينَ كَانُوا يَرْحَلُونَ لِى فَحَمَلُوا هَوْدَجِى فَرَحَلُوهُ عَلَى بَعِيرِىَ الَّذِى كُنْتُ أَرْكَبُ وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنِّى فِيهِ - قَالَتْ - وَكَانَتِ النِّـسَاءُ إِذْ ذَاكَ خِفَافًـا لَـمْ يُهَـبَّلْنَ وَلَمْ يَغْشَهُنَّ اللَّحْمُ إِنَّمَا يَأْكُلْنَ الْعُلْقَةَ مِنَ الطَّعَامِ فَلَمْ يَسْتَنْكِرِ الْقَـوْمُ ثِقَـلَ الْهَـوْدَجِ حِينَ رَحَلُوهُ وَرَفَعُوهُ وَكُنْتُ جَارِيَةً حَدِيثَةَ السِّنِّ فَبَعَثُوا الْجَمَلَ وَسَارُوا وَوَجَدْتُ عِقْـدِى بَعْـدَ مَـا اسْتَمَرَّ الْجَيْشُ فَجِئْتُ مَنَازِلَهُمْ وَلَيْسَ بِهَا دَاعٍ وَلاَ مُجِيبٌ فَتَيَمَّمْتُ مَنْزِلِـى الَّـذِى كُنْـتُ

فِيهِ وَظَنَنْتُ أَنَّ الْقَوْمَ سَيَفْقِدُونِى فَيَرْجِعُونَ إِلَىَّ فَبَيْنَا أَنَا جَالِسَةٌ فِى مَنْزِلِى غَلَبَتْنِى عَيْنِى فَنِمْتُ وَكَانَ صَفْوَانُ بْنُ الْمُعَطَّلِ السُّلَمِىُّ ثُمَّ الذَّكْوَانِىُّ قَدْ عَرَّسَ مِنْ وَرَاءِ الْجَيْشِ فَادَّلَجَ فَأَصْبَحَ عِنْدَ مَنْزِلِى فَرَأَى سَوَادَ إِنْسَانٍ نَائِمٍ فَأَتَانِى فَعَرَفَنِى حِينَ رَآنِى وَقَدْ كَانَ يَرَانِى قَبْلَ أَنْ يُضْرَبَ الْحِجَابُ عَلَىَّ فَاسْتَيْقَظْتُ بِاسْتِرْجَاعِهِ حِينَ عَرَفَنِى فَخَمَّرْتُ وَجْهِى بِجِلْبَابِى وَوَاللَّهِ مَا يُكَلِّمُنِى كَلِمَةً وَلاَ سَمِعْتُ مِنْهُ كَلِمَةً غَيْرَ اسْتِرْجَاعِهِ حَتَّى أَنَاخَ رَاحِلَتَهُ فَوَطِئَ عَلَى يَدِهَا فَرَكِبْتُهَا فَانْطَلَقَ يَقُودُ بِى الرَّاحِلَةَ حَتَّى أَتَيْنَا الْجَيْشَ بَعْدَ مَا نَزَلُوا مُوغِرِينَ فِى نَحْرِ الظَّهِيرَةِ فَهَلَكَ مَنْ هَلَكَ فِى شَأْنِى وَكَانَ الَّذِى تَوَلَّى كِبْرَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أُبَىّ ابْنُ سَلُولَ فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ فَاشْتَكَيْتُ حِينَ قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ شَهْرًا وَالنَّاسُ يُفِيضُونَ فِى قَوْلِ أَهْلِ الإِفْكِ وَلاَ أَشْعُرُ بِشَىْءٍ مِنْ ذَلِكَ وَهُوَ يَرِيبُنِى فِى وَجَعِى أَنِّى لاَ أَعْرِفُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) اللُّطْفَ الَّذِى كُنْتُ أَرَى مِنْهُ حِينَ أَشْتَكِى إِنَّمَا يَدْخُلُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فَيُسَلِّمُ ثُمَّ يَقُولُ « كَيْفَ تِيكُمْ ». فَذَاكَ يَرِيبُنِى وَلاَ أَشْعُرُ بِالشَّرِّ حَتَّى خَرَجْتُ بَعْدَ مَا نَقِهْتُ وَخَرَجَتْ مَعِى أُمُّ مِسْطَحٍ قِبَلَ الْمَنَاصِعِ وَهُوَ مُتَبَرَّزُنَا وَلاَ نَخْرُجُ إِلاَّ لَيْلاً إِلَى لَيْلٍ وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ نَتَّخِذَ الْكُنُفَ قَرِيبًا مِنْ بُيُوتِنَا وَأَمْرُنَا أَمْرُ الْعَرَبِ الأُوَلِ فِى التَّنَزُّهِ وَكُنَّا نَتَأَذَّى بِالْكُنُفِ أَنْ نَتَّخِذَهَا عِنْدَ بُيُوتِنَا فَانْطَلَقْتُ أَنَا وَأُمُّ مِسْطَحٍ وَهِىَ بِنْتُ أَبِى رُهْمِ بْنِ الْمُطَّلِبِ بْنِ عَبْدِ مَنَافٍ وَأُمُّهَا ابْنَةُ صَخْرِ بْنِ عَامِرٍ خَالَةُ أَبِى بَكْرٍ الصِّدِّيقِ وَابْنُهَا مِسْطَحُ بْنُ أُثَاثَةَ بْنِ عَبَّادِ بْنِ الْمُطَّلِبِ فَأَقْبَلْتُ أَنَا وَبِنْتُ أَبِى رُهْمٍ قِبَلَ بَيْتِى حِينَ فَرَغْنَا مِنْ شَأْنِنَا فَعَثَرَتْ أُمُّ مِسْطَحٍ فِى مِرْطِهَا فَقَالَتْ تَعِسَ مِسْطَحٌ. فَقُلْتُ لَهَا بِئْسَ مَا قُلْتِ أَتَسُبِّينَ رَجُلاً قَدْ شَهِدَ بَدْرًا. قَالَتْ أَىْ هَنْتَاهُ أَوَلَمْ تَسْمَعِى؟ مَا قَالَ قُلْتُ وَمَاذَا قَالَ: قَالَتْ: فَأَخْبَرَتْنِى بِقَوْلِ أَهْلِ الإِفْكِ فَازْدَدْتُ مَرَضًا إِلَى مَرَضِى فَلَمَّا رَجَعْتُ إِلَى بَيْتِى فَدَخَلَ عَلَىَّ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ: « كَيْفَ تِيكُمْ ». قُلْتُ أَتَأْذَنُ لِى أَنْ آتِىَ أَبَوَىَّ؟ قَالَتْ: وَأَنَا حِينَئِذٍ أُرِيدُ أَنْ أَتَيَقَّنَ الْخَبَرَ مِنْ قِبَلِهِمَا. فَأَذِنَ لِى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

وَسَلَمَ) فَجِئْتُ أَبَوَيَّ فَقُلْتُ لأُمِّي: يَا أُمَّتَاهْ مَا يَتَحَدَّثُ النَّاسُ؟ فَقَالَتْ: يَا بُنَيَّةُ هَوِّنِي عَلَيْكِ فَوَاللَّه لَقَلَّمَا كَانَتِ امْرَأَةٌ قَطُّ وَضِيئَةٌ عِنْدَ رَجُلٍ يُحِبُّهَا وَلَهَا ضَرَائِرُ إِلاَّ كَثَّرْنَ عَلَيْهَا - قَالَتْ - قُلْتُ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَقَدْ تَحَدَّثَ النَّاسُ بِهَذَا؟! قَالَتْ: فَبَكَيْتُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ حَتَّى أَصْبَحْتُ لاَ يَرْقَأُ لِي دَمْعٌ وَلاَ أَكْتَحِلُ بِنَوْمٍ ثُمَّ أَصْبَحْتُ أَبْكِي وَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَأُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ (رضي الله عنهما) حِينَ اسْتَلْبَثَ الْوَحْيُ يَسْتَشِيرُهُمَا فِي فِرَاقِ أَهْلِهِ - قَالَتْ - فَأَمَّا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ فَأَشَارَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) بِالَّذِي يَعْلَمُ مِنْ بَرَاءَةِ أَهْلِهِ وَبِالَّذِي يَعْلَمُ فِي نَفْسِهِ لَهُمْ مِنَ الْوُدِّ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هُمْ أَهْلُكَ وَلاَ نَعْلَمُ إِلاَّ خَيْرًا. وَأَمَّا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (رضي الله عنه) فَقَالَ: لَمْ يُضَيِّقِ اللَّهُ عَلَيْكَ وَالنِّسَاءُ سِوَاهَا كَثِيرٌ وَإِنْ تَسْأَلِ الْجَارِيَةَ تَصْدُقْكَ - قَالَتْ - فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) بَرِيرَةَ فَقَالَ « أَيْ بَرِيرَةُ هَلْ رَأَيْتِ مِنْ شَيْءٍ يَرِيبُكِ مِنْ عَائِشَةَ؟». قَالَتْ لَهُ بَرِيرَةُ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ إِنْ رَأَيْتُ عَلَيْهَا أَمْرًا قَطُّ أَغْمِصُهُ عَلَيْهَا أَكْثَرَ مِنْ أَنَّهَا جَارِيَةٌ حَدِيثَةُ السِّنِّ تَنَامُ عَنْ عَجِينِ أَهْلِهَا فَتَأْتِي الدَّاجِنُ فَتَأْكُلُهُ - قَالَتْ - فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) عَلَى الْمِنْبَرِ فَاسْتَعْذَرَ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أُبَيِّ ابْنِ سَلُولَ - قَالَتْ - فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ: « يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ مَنْ يَعْذِرُنِي مِنْ رَجُلٍ قَدْ بَلَغَنِي أَذَاهُ فِي أَهْلِ بَيْتِي فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَى أَهْلِي إِلاَّ خَيْرًا وَلَقَدْ ذَكَرُوا رَجُلاً مَا عَلِمْتُ عَلَيْهِ إِلاَّ خَيْرًا وَمَا كَانَ يَدْخُلُ عَلَى أَهْلِي إِلاَّ مَعِي؟». فَقَامَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ الأَنْصَارِيُّ فَقَالَ: أَنَا أَعْذِرُكَ مِنْهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ كَانَ مِنَ الأَوْسِ ضَرَبْنَا عُنُقَهُ وَإِنْ كَانَ مِنْ إِخْوَانِنَا الْخَزْرَجِ أَمَرْتَنَا فَفَعَلْنَا أَمْرَكَ - قَالَتْ - فَقَامَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ وَهُوَ سَيِّدُ الْخَزْرَجِ وَكَانَ رَجُلاً صَالِحًا وَلَكِنِ اجْتَهَلَتْهُ الْحَمِيَّةُ فَقَالَ لِسَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ: كَذَبْتَ لَعَمْرُ اللَّهِ لاَ تَقْتُلُهُ وَلاَ تَقْدِرُ عَلَى قَتْلِهِ. فَقَامَ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ وَهُوَ ابْنُ عَمِّ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فَقَالَ لِسَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ: كَذَبْتَ لَعَمْرُ اللَّهِ لَنَقْتُلَنَّهُ فَإِنَّكَ مُنَافِقٌ تُجَادِلُ عَنِ الْمُنَافِقِينَ فَثَارَ الْحَيَّانِ

الأَوْسُ وَالْخَزْرَجُ حَتَّى هَمُّوا أَنْ يَقْتَتِلُوا وَرَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَائِمٌ عَلَى الْمِنْبَرِ فَلَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُخَفِّضُهُمْ حَتَّى سَكَتُوا وَسَكَتَ - قَالَتْ - وَبَكَيْتُ يَوْمِي ذَلِكَ لاَ يَرْقَأُ لِي دَمْعٌ وَلاَ أَكْتَحِلُ بِنَوْمٍ ثُمَّ بَكَيْتُ لَيْلَتِي الْمُقْبِلَةَ لاَ يَرْقَأُ لِي دَمْعٌ وَلاَ أَكْتَحِلُ بِنَوْمٍ وَأَبَوَايَ يَظُنَّانِ أَنَّ الْبُكَاءَ فَالِقٌ كَبِدِي فَبَيْنَمَا هُمَا جَالِسَانِ عِنْدِي وَأَنَا أَبْكِي اسْتَأْذَنَتْ عَلَيَّ امْرَأَةٌ مِنَ الأَنْصَارِ فَأَذِنْتُ لَهَا فَجَلَسَتْ تَبْكِي - قَالَتْ - فَبَيْنَا نَحْنُ عَلَى ذَلِكَ دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَسَلَّمَ ثُمَّ جَلَسَ - قَالَتْ - وَلَمْ يَجْلِسْ عِنْدِي مُنْذُ قِيلَ لِي مَا قِيلَ وَقَدْ لَبِثَ شَهْرًا لاَ يُوحَى إِلَيْهِ فِي شَأْنِي بِشَيْءٍ - قَالَتْ - فَتَشَهَّدَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حِينَ جَلَسَ ثُمَّ قَالَ: « أَمَّا بَعْدُ يَا عَائِشَةُ فَإِنَّهُ قَدْ بَلَغَنِي عَنْكِ كَذَا وَكَذَا فَإِنْ كُنْتِ بَرِيئَةً فَسَيُبَرِّئُكِ اللَّهُ وَإِنْ كُنْتِ أَلْمَمْتِ بِذَنْبٍ فَاسْتَغْفِرِي اللَّهَ وَتُوبِي إِلَيْهِ فَإِنَّ الْعَبْدَ إِذَا اعْتَرَفَ بِذَنْبٍ ثُمَّ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ ». قَالَتْ فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَقَالَتَهُ قَلَصَ دَمْعِي حَتَّى مَا أُحِسُّ مِنْهُ قَطْرَةً فَقُلْتُ لأَبِي أَجِبْ عَنِّي رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِيمَا قَالَ. فَقَالَ: وَاللَّهِ مَا أَدْرِي مَا أَقُولُ لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقُلْتُ لأُمِّي: أَجِيبِي عَنِّي رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَتْ: وَاللَّهِ مَا أَدْرِي مَا أَقُولُ لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقُلْتُ وَأَنَا جَارِيَةٌ حَدِيثَةُ السِّنِّ لاَ أَقْرَأُ كَثِيرًا مِنَ الْقُرْآنِ إِنِّي وَاللَّهِ لَقَدْ عَرَفْتُ أَنَّكُمْ قَدْ سَمِعْتُمْ بِهَذَا حَتَّى اسْتَقَرَّ فِي نُفُوسِكُمْ وَصَدَّقْتُمْ بِهِ فَإِنْ قُلْتُ لَكُمْ إِنِّي بَرِيئَةٌ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَنِّي بَرِيئَةٌ لاَ تُصَدِّقُونِي بِذَلِكَ وَلَئِنِ اعْتَرَفْتُ لَكُمْ بِأَمْرٍ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَنِّي بَرِيئَةٌ لَتُصَدِّقُونَنِي وَإِنِّي وَاللَّهِ مَا أَجِدُ لِي وَلَكُمْ مَثَلاً إِلاَّ كَمَا قَالَ أَبُو يُوسُفَ: (فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ). قَالَتْ ثُمَّ تَحَوَّلْتُ فَاضْطَجَعْتُ عَلَى فِرَاشِي - قَالَتْ - وَأَنَا وَاللَّهِ حِينَئِذٍ أَعْلَمُ أَنِّي بَرِيئَةٌ وَأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ مُبَرِّئِي بِبَرَاءَتِي وَلَكِنْ وَاللَّهِ مَا كُنْتُ أَظُنُّ أَنْ يُنْزَلَ فِي شَأْنِي وَحْيٌ يُتْلَى وَلَشَأْنِي كَانَ أَحْقَرَ فِي نَفْسِي مِنْ أَنْ يَتَكَلَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِيَّ بِأَمْرٍ يُتْلَى وَلَكِنِّي

كُنْتُ أَرْجُو أَنْ يَرَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فِي النَّوْمِ رُؤْيَا يُبرِّئُنِي اللَّهُ بِهَا قَالَتْ: فَوَاللَّهِ مَا رَامَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) مَجْلِسَهُ وَلاَ خَرَجَ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ أَحَدٌ حَتَّى أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى نَبِيِّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فَأَخَذَهُ مَا كَانَ يَأْخُذُهُ مِنَ الْبُرَحَاءِ عِنْدَ الْوَحْيِ حَتَّى إِنَّهُ لَيَتَحَدَّرُ مِنْهُ مِثْلُ الْجُمَانِ مِنَ الْعَرَقِ فِي الْيَوْمِ الشَّاتِي مِنْ ثِقَلِ الْقَوْلِ الَّذِي أُنْزِلَ عَلَيْهِ - قَالَتْ - فَلَمَّا سُرِّيَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) وَهُوَ يَضْحَكُ فَكَانَ أَوَّلَ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا أَنْ قَالَ: « أَبْشِرِي يَا عَائِشَةُ أَمَّا اللَّهُ فَقَدْ بَرَّأَكِ ». فَقَالَتْ لِي أُمِّي قُومِي إِلَيْهِ فَقُلْتُ: وَاللَّهِ لاَ أَقُومُ إِلَيْهِ وَلاَ أَحْمَدُ إِلاَّ اللَّهَ هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ بَرَاءَتِي - قَالَتْ - فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ {إِنَّ الَّذِينَ جَاؤُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ} عَشْرَ آيَاتٍ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ هَؤُلاَءِ الآيَاتِ بَرَاءَتِي - قَالَتْ - فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ (رضي الله عنه) وَكَانَ يُنْفِقُ عَلَى مِسْطَحٍ لِقَرَابَتِهِ مِنْهُ وَفَقْرِهِ وَاللَّهِ لاَ أُنْفِقُ عَلَيْهِ شَيْئًا أَبَدًا بَعْدَ الَّذِي قَالَ لِعَائِشَةَ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ (وَلاَ يَأْتَلِ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَى) إِلَى قَوْلِهِ (أَلاَ تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ) قَالَ حِبَّانُ بْنُ مُوسَى قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ هَذِهِ أَرْجَى آيَةٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ. فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: وَاللَّهِ إِنِّي لأُحِبُّ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لِي. فَرَجَعَ إِلَى مِسْطَحٍ النَّفَقَةَ الَّتِي كَانَ يُنْفِقُ عَلَيْهِ وَقَالَ لاَ أَنْزِعُهَا مِنْهُ أَبَدًا. قَالَتْ عَائِشَةُ: وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) سَأَلَ زَيْنَبَ بِنْتَ جَحْشٍ زَوْجَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) عَنْ أَمْرِي: « مَا عَلِمْتِ أَوْ مَا رَأَيْتِ؟». فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَحْمِي سَمْعِي وَبَصَرِي وَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ إِلاَّ خَيْرًا. قَالَتْ عَائِشَةُ: وَهِيَ الَّتِي كَانَتْ تُسَامِينِي مِنْ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فَعَصَمَهَا اللَّهُ بِالْوَرَعِ وَطَفِقَتْ أُخْتُهَا حَمْنَةُ بِنْتُ جَحْشٍ تُحَارِبُ لَهَا فَهَلَكَتْ فِيمَنْ هَلَكَ. قَالَ الزُّهْرِيُّ فَهَذَا مَا انْتَهَى إِلَيْنَا مِنْ أَمْرِ هَؤُلاَءِ الرَّهْطِ. (الحديث ٦٩٥١ ترقيم الشيخ خليل مأمون شيحا لصحيح مسلم بشرح الإمام النووي = ٦٩٧٥ فم = ف.م. = فتح الملهم. تجريد البخاري بالكوردي/٣ رقم: ١١٢١ =

٢٦٦١، ٢٦٣٧، ٢٦٨٨، ٢٨٧٩، ٤٠٢٥، ٤١٤١، ٤٦٩٠، ٤٧٥٠، ٤٧٤٩، ٤٧٥٧، ٥٢١٢، ٦٦٦٢، ٦٦٧٩، ٧٣٦٩، ٧٣٧٠، ٧٥٠٠، ٧٥٤٥ + ژمـارە:١١٠٧ = تجريـد. تحفة الأشراف: ١٦١٢٦).

ئیمـامی زوهـری (ڕەحمـەتی خـودای لـێ بـێ) فـەرمووی: ئـەم کۆمەڵـە لەعائیـشەی هاوسـەری پێغەمبـەرەوە (دروودی خودا لەپێغەمبـەرو ڕەزای خـودا لەهەموو هاوەڵو هاوسەرەکانی بێ) ئەم داستانەیان گێڕایەوە بۆم، کەباسـی ئـەو بوختانە گەورەیە دەکا، کە بۆعائیـشە کـرا، وەخـودای گـەورە بەئایـەتی قورئـان پاکانەی بۆ عائیشە کردو پاکیو پاکیزەیی ئـەوی لەشـتی وا ناشایـستە ڕاگەیانـد، ئەمانـە گـشتیان کۆمـەڵێ لەقـسەکانی عائیـشەیان گێڕایـەوە بـۆم، بـازێ لـەم کۆمەڵەیـە باشـتر قـسەکانی عائیـشەیان ڕەوان بـوو، وە زیـاتر شـارەزاییان لێـی هەبوو، وەمن بەش بەحاڵی خۆم زۆر بەباشی لەفەرموودەی یەك بەیەکی ئەوان، کەبەمنیان دەفەرموو لەم بارەیـەوە، زۆر بەباشـی لـەوەحاڵی بـوومو ڕەوانم کـرد، قسەکانی ئەوان سەبارەت بەم بابەتە، لەناو خۆیانـا تـەبابوونو بەڵگـەی ڕاسـتیی یـەکتری بـوون، جـا ئـەم کۆمەڵەیـە کەئـەم زاتانـە بـوون: سـەعیدی کـوڕی موسەییەبو عوروەی کوڕی زوبەیرو عەلقەمەی کوڕی وەققـاصو عوبەیـدوڵڵای کوڕی عەبدوڵڵای کوڕی عوتبەی کـوڕی مەسـعوود بـوون، فـەرموویان: عائیـشەی هاوسـەری پێغەمبـەر (دروودی خـودا لەسـەر پێغەمبـەرو ڕەزای خـودا لەهـەموو هاوسەرو هاوەڵانی بێ) فەرمووی: پێغەمبەری خـودا (دروودی خـوای لەسـەربێ) دەسـتووری وابـوو: کاتـێ دەڕۆیـشت بـۆ سـەفەرێ، لـەنێوانی خێزانـەکانی دا تیروپـشکی دەکـرد، ئـیتر بـەناوی هەرکامێکیانـەوە پـشك دەربـچوایە ئـەو ژنـەیی لەگەڵ خۆی دا دەیبرد بۆ ئەو سـەفەرە، وە لەسـەر ئـەم یاسایە جـارێ پێغەمبـەر (دروودی خوای لەسەربێ) پشکی خست لەنێوانمان دا، دەیویست بچێ بـۆ غـەزای

بەنی موصطەلەق، وا ڕێکەوت پشك بەناوی منەوە دەرچوو، وەمن لەخزمەتی دا چووم بۆ ئەوغەزایە، ئەم سەفەرەیش پاش ئەوە بوو کە ئایەتی حیجابو حیجابگرتنەوەو پەچەپۆشی ژنان هاتبووە خوارەوە، دەربارەی هاوسەرەکانی حەزرەت (دروودی خوای لەسەربێ) لەبەرئەوە من بەبەرگی حیجابەوە لەناو کەژاوەیەکا هەڵیان دەگرتمو دەیانخستمە سەرپشتی وشترەکەمو هەر بەکەژاوەکەیشەوە لەوشترەکە دایان دەگرتم، ڕۆیشتین هەتا حەزرەت (دروودی خوای لەسەربێ) لەغەزاکەی لێ بۆوەو، گەڕایەوەو گەیشتینە نزیکی مەدینە. لەوێدا لەشەودا پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەربێ) دەستووری دا کە بکەونە ڕێو بەرەو مەدینە بچمێن، منیش لەوکاتەدا کە خەڵکەکە خەریکی بارکردن بوون، هەستام چووم بۆسەراوو دوورکەوتمەوە لەقەرەباڵغی سوپاکە، کاتێ سەراوەکەم تەواو کردو دەستم بەئاو گەیاند، هاتمەوە بۆلای شوێنەکەی خۆم، تەماشام کرد گەردانەیەکی بەردەشەوەی ظەفارم هەبوو، پسا بوو، پچڕابۆوە، وەچەند دانەیەکی لێ داکەوتبوو، منیش بەڕێگەکەی خۆما گەڕامەوەو گەڕام بۆ ملەوێنکەکەم، جا ئەم گەڕانو خەریکبوونەم درەنگی بەسەرهێنامو لەگەژاوەکەم بێ ئاگابووم، تەمز ئەوانەی کەخزمەتی ئێمەیان دەکردو، وشترەکەیان بۆم کۆپان دەکرد، هاتوون کەژاوەکەی منیان بەخاڵی هەڵگرتووەو ناویانەتە سەرپشتی وشترەکەم، بەبیری خۆیان وایانزانیوە کەمن وام لەناویدا، فەرمووی: ئەو سەردەمەیش ژنان هێشتا سووکەڵە بوونو قەڵەوو گۆشتنو قورس نەبوو بوون، چونکە خواردنیان کەم بوو، بەقەد بەرکۆڵێ دەبوو نەدەبوو، سەرەڕای ئەوەیشە من خۆیشم ئەو حەلە هێشتا کچۆڵە بوومو کەنیشکێکی منالکار بوومو تەواو سووکەڵە بووم، ئیتر لەبەرئەم هۆیانەو، دیارە چارەنووسی خودایی وابووە، کاتێ پیاوەکان کەژاوە خاڵییەکەی من هەڵدەگرنو دەینێن لەوشترەکەی ژێرمن هەست

بەسووکیو چۆڵییەکەی ناکەنو یەکسەر وشترەکە هەڵدەسێننو دەڕۆن، کاتێ ملەوانەکەمم بەتەواویی دۆزییەوە ڕۆیشتمەوە بۆ شوێن هەواری سوپاکە، تەماشام کرد کەسی لێ نەماوە، ئیتر ڕۆیشتم بۆسەر شوێنەپێشووەکەی خۆمو بەناچاری لەوێ دانیشتم، بەهیوای ئەوە کە هاوڕێکانم درەنگ یا زوو ئاگادار دەبن لەوەکە من لە کەژاوەکەدا نیمو هەڵەی خۆیان بۆدەردەکەوێ کە کەژاوەکە بەتاڵەو من لەبەر هەر هۆیەك بێ گوم بوومو دەگەڕێنەوە بەشوێنما.

کەمێ مامەوە لەوشوێنەداو خەوم پیاکەوت، کە چاوم کردەوە صەفوانی کوڕی موعەططەلی سولەمی ذەکوانی کەلەپاش سوپاکەوە بوو هات، صەفوان لەبەرە بەیانا سەر خەوێ دەشکێنێو لەپاشا شەو لەناو شەو دەگرێ بەدەمەوەو دەکەوێتە ڕێو لەدەمی بەیان دا گەیشتە لای من، صەفوان عادەتی وادەبێ هەموو جارێ لەسوپاکە دوا دەکەوێ تادەڕۆن ئەوجا بەسەر شوێنەواری سوپاکەدا تێ دەپەڕێ ئەگەر شتێ لەسوپاکە دا کەوتبێ هەڵی دەگرێتەوەو شوێنیان دەکەوێ، کە نزیك دەبێتەوە لەمن لەدوورەوە ڕەشاییو تارمایی مرۆڤێکی نوستوو دەبینێ، کە دێتە پێشەوەو دەگاتە سەرم، تەماشام دەکا دەمناسێتەوە، چونکە لەپێش ئەوەدا کەپەچەو چارشێو گرتنەوە دابێو بەرگی حیجاب بەپێی یاسای ئیسلام پەیدا ببێ، ئەو منی دەدی. کەدەمناسێتەوە دەست دەکا بەگوتنی: (إنا لله وإنا إليه راجعون) وەك باوە لەکاتی ڕووداوێکی ناخۆش دا ئەم ئایەتە پیرۆزە دەگوترێ، ئیتر لەدەنگی ئەم وشەیە خەبەرم بۆوە، کەچاوم کردەوە صەفوان دەیگوت: (إنا لله وإنا اليه راجعون). ئیتر من خۆم یەکسەر داپۆشیو گورج چارشێوەکەی خۆمم دا بەڕووی خۆم دا، بەزاتی خودا یەك وشە چییە قسەی تری لەگەڵدا نەکردم، جگە لەو ئایەتە زیاترم لێی نەبیست، ئەوەنەبێ کە کێشای بەدەستی وشترەکەی داو ییخی داو، منیش بەبێ یاریدەی ئەو کەباڵم

بگرێ، یا قاچم هەڵبڕێ، سواری وشترەکە بووم، جا کەوتەڕێو جڵەوی وشترەکەی بۆ ڕادەکێشامو، هەتا لەسەر ئەم حاڵەتە گەیشتینەوە بەسوپاکە، کەلەقرچەی گەرمای نیوەڕۆدا بۆ وچان لایان دابوو، جا ئیتر سەبارەت بەمن تیاچوو ئەوەی کە تیاچوو، وەك دەڵێن: باوێلکە بایەکی بەسە، داخ لەدڵەکانیش ئەمەیان بەهەلزانیو بەنیازی ئابڕۆ بردنی حەزرەتو تانەدان لەخانەوادەی پاكو مەردو داوێنپاکی، ویستیان خەنجەرە کۆڵو کولەکەی خۆیان تامشتووە رزیوەکەی بدەن لەکۆڵەی ئیسلام، بۆیەکا سەرۆکی ناپاکەکان عەبدوڵلای کوڕی ئوبەیی، کەپێشی دەگوترێ: عەبدوڵلای کوڕی سەلوول، چونکە دایکی ناوی سەلوولە، ئەو سەرچۆپی گۆبەنی هەلاتو بوختانە زلەکەی دەکێشاو، خۆش خۆش ئاگری ئاژاوەکەی بەدەستەچیلە خۆش دەکرد، کاتێ گەیشتینەوە مەدینەی نازدار وارێکەوت من یەك مانگی ڕەبەق نەخۆش کەوتم ئیتر لەبەر ئازاری خۆم ئاگام لەو خەڵکە نەبوو، کەلەناو خۆیانا باسی ئەو بوختانە دەکەن، کەدەستەی هەلاتبازەکان هەڵیان بەستبوو بۆمن، وەکردبوویان بەبنێشتە خۆشەی خۆیان، سەرەڕای ئێشو ئازاری نەخۆشینەکەشم من لەکراسی خۆما پاك بووم، هیچ ئاگام لەم کەینو بەینە نەبوو، بەڵام لەوە دوو دڵ بووم کە پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەربێ) لەو نەخۆشینەم دا، وەك نەخۆشینی جارانم نازی نەدەگرتمو ئەو میهرەبانییەی جارانی لەگەڵمانەما بوو.

جار جار دەهاتە بەردەرگای هۆدەکەمو سڵاوی لێ دەکردینو دەیفەرموو بەدایکم کە بۆچاودێری لەلام بوو: نەخۆشەکەتان چۆنە؟ ئیتر دەڕۆیشت، بەس لەمە دوو دڵ بووم، بەڵام هەستم بەشتی خراپ نەدەکرد، هەتا ڕۆژێ پاش ئەوەی تۆزێ بووژامەوەو کەمێ چاکەوە بووم، لەگەڵ دایکی میسطەح دا، کە پوورزای باوکم بوو، چوومە دەرەوە بۆ مەناصیع، کە جێگەی سەراومان بوو،

شــەواو شــەونەبوایە دەرنەدەچــووین، ئەوكاتــە هێــشتا ئاودەســتمان لــەنزیك ماڵەكانمانەوە دروست نەكردبوو، لەسەر عادەتی عەرەبە پێشینەكان لەچۆڵەوانی سـەراومان دەكـرد، چـونكی ئەوسـا ئاودەسـتی لای مـاڵ ئـازاری دەدایـن! بـەبۆنی نــاخۆش. جـا كاتــێ ســەراوەكەمان تــەواو كــردو گەڕاینــەوە بۆماڵــەوە، دایكــی میسطەح لەڕێگە قاچی لەعەباكەی گیراو پێی هەڵكەوتو نزایـەكی خراپـی لـە میسطەحی كوڕی كردو گوتی: میسطەح سـەرنگرێ بـێو لەناوبـچێ؟ ئـەم دایكـی میـسطەحـە نـاوی سـەلما بـوو، كـچی ئـەبو ڕەهمـی كـوڕی مـوطەلیبـی كـوڕی عەبدولمـەناف بـوو، دایكـی سـەلمایش كـچی صـەخری كـوڕی عـامیر بـوو، پـووری هەقی ئەبوبەكری صەدیق بوو، میسطەحی كوڕی سەلمایش كوڕی ئوثاثەی كوڕی عـەببادی كـوڕی مـوطەلیـب بـوو. كەواتـە: میـسطەح پـورزازای ئەبوبـەكری صەدیقە. كەدایكی میـسطەح ئـەو دووعـای شـەڕەی لـە میـسطەحـی كـوڕی كـرد، پێیم گوت: بۆنزای شەڕی لـێ دەكـەی؟ میـسطەح لەبەشـدارانی جـەنگی بـەدرەو پیاوی باشـە، قـسەی خـراپ هـەڵناگرێ؟ ئـەویش گـوتی: ئـەی هینـە! ئـەی گێلـە! تۆنازانی ئەوچی گوتووە؟ گوتم: بۆچی؟ چی گوتووە؟ جا بەدوورو درێـژی باسـی داستانی بوختانەكەی بۆگێڕامەوە ئیتر نەخۆشـینەكەم لـێ زینـدوو بـوەوە، بـارم گرانتر بـوو، كـە چـوومەوە بۆماڵەوە كاتـێ حـەزرەت (درروودی خـوای لەسـەربێ) هاتــەوە بـۆلامو وەك جـاران سڵاوی كـردو فـەرمووی: ئەوەكـەتان چـۆنە؟ واتـە: نەخۆشەكەتان چۆنە؟ عـەرزیم كـرد: ڕێگـەم دەدەی كـە بڕۆمـەوە بـۆلای بـاوكو دایكم؟ عائیشە دەیفەرموو: مەبەستم ئەوەبوو كەئەم دەنگو باسە لەلای ئەوان روون بكەمەوەو بچمە بنجو بنـەوانی، جـا حـەزرەت (درروودی خـوای لەسـەربێ) ڕێگـەی ئـەوەی پـێم داو، منـیش ڕۆیـشتمەوە بـۆلای بـاوكو دایكـم. جـا عـەرزی دایكمم كرد: دایكە! ئەو قسانە چین، خەڵكی دەیانكەن؟ ئەویش گـوتی: كـچەكەم

لەسەرەخۆبەو گوێی پێ مەدە، پەتی درۆ کورتە، زوو دەردەکەوێ، بەخودا بەدەگمەن ڕێ دەکەوێ کەژنێ شۆخو شەنگو جوانبێو لەلای مێردەکەی نازدارو خۆشەویست بێو هەوێباریش بێ، وەك حاڵی حازری ئێستای تۆ، بەڵام لەپلارو توانجو زمانو دەمی هەوێکانو کەسانی سەربەهەوێکانی، رزگاری ببێو قسەی زۆری بۆ هەڵنەبەستن. منیش گوتم: سوبحانەڵلا لەم سەیرە! ئایا شتی وا ڕێی تێ دەچێ، کە ئەوخەڵکە ئەوەندە دەربەستی ڕەزای خوداو پێغەمبەر نەبنو قسەی واناڕەوا بکەن؟!

ئیتر شەوکردیو من کردم، ئەو شەوە تا شەبەقی دا هەرگریامو فرمێسکم وشك نەبۆوەو خەونە چووە چاوم، وەهەتا سبەینێ سەرو مڕ هەردەگریام!

جا لەبەر ئەوەی کەلەوکاتەدا سرووش نەدەهات بۆ پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەربێ) لەم لایەنەوە نیگا درەنگ هات بۆ پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەربێ). حەزرەت (دروودی خوای لەسەربێ) عەلی کوڕی ئەبوتالیبو ئوسامەی کوڕی زەیدی بانگ کرد. وە بۆ جیابوونەوە لەهاوسەری خۆی کەمنم، ڕاوێژی پێیانکرد، ئوسامە (ڕەزای خوای لێ بێ) زۆر بەجوانی ئەوەی کەدەیزانی لەپاکیو پاکیزەییو مەردایەتی خێزانەکەی حەزرەت (دروودی خوای لەسەربێ) بەیانی کرد، بەهۆی ئەو دۆستیو دڵسۆزییەی کەلەناو دەروونو ناخی دڵی خۆی دا هەستی پێ دەکرد بەرابەر بەخێزانەکانی پێغەمبەر (دروودی خودا لەسەر پێغەمبەرو ڕەزای خودای گەورە لەهەموو هاوەڵەکانو لەسەر گشت هاوسەرەکانی بێ) جالەم ڕوانگەیەوە ئوسامەی کوڕی زەید فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خودا! خێزانێ خێزانی تۆبێ خراپ نابێو هەر قابیل بەخۆتەو، دڵت چەکەرە نەکاو، ئێمە بەش بەحاڵی خۆمان ئەوەی باش نەبێ لێمان نەدیوە.

بەڵام عەلی (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: قوربان! خۆ خودا دەرووی ژنهێنانی لێ نەبەستوویت‌و ژنی تریش زۆرن لەدنیادا، ئەی پێغەمبەری خودا! ئەوە نەبێ لەم قسەیە مەبەستم ئەوەبێ خوانەخواستە من دڵم لەئاستی ڕەوشتی بەرزی عائیشە گەردی گرتبێ، یا حەزم لەوەبێ کەتۆ دەستبەرداری ببیت، نەء، مەبەستم ئەوەیە کە تۆ بەهەرحاڵێ خۆت بەباشی دەزانی کە فەرامۆشیت بۆبێ، دەنا ئەگەر حەز دەکەی کە بەباشی لەحاڵەکە حاڵی ببی ئەوامنیش لەتۆ باشتری لێ نازانم، بۆ ئەمە ئەگەر پرسیار لەبەریرە بکەی کە کەنیزیەتی‌و لەگەڵی هەڵس‌و کەوت دەکا، ئەو قسەی ڕاستت بۆدەکا، دەڵێ: جا حەزرەت (دروودی خوای لەسەربێ) بەریرەی بانگ کردو فەرمووی: ئەی بەریرە! هیچت لەعائیشە دیوە جێگەی گومان بێ؟ بەریرە گوتی پێی: سوێندم بەوکەسەی تۆی بەڕاستی ناردووەو کردوویتی بەپێغەمبەری ڕاست‌و درووست هیچی وام لێی نەدیوە کە خوانەخواستە مایەی سووکی بێ بۆ پایەو شان‌و شوێن‌و جێگەی ئەو، تەنیا ئەوە نەبێ کە کەنیشکێکی منالکارە هێشتا هەڵسوکەوتی لەمناڵ دەکا، چونکە جارو بار کە هەویر دەشێلێ بەسەر هەویرەکەوە خەوی لێ دەکەوێ، گەلێ جار ئاژەڵی ناوماڵ دێن هەویرەکەی دەخۆن!

جا پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەربێ) کە تۆزێ دڵی ئارام بوو، هەر ئەو ڕۆژە ڕۆیشت بۆ مزگەوت‌و تەشریفی ڕۆیشتە سەر دوانگەو سکاڵای حاڵی کرد لەدەست سەرۆکی ناپەکەکان کە عەبدوڵلای کوڕی ئوبەیی کوڕی سەلوولەو فەرمووی: ئەی گەلی موسوڵمانینە! کێ هەقم دەداتێ‌و یارمەتیم دەداو لەسەرم دەکاتەوە، ئەگەر بچم بەگژ ئەم پیاوە ناپیاوەدا، کە شەرم‌و شکۆ لەخودا ناکاو بەخوت‌و خۆڕایی، ئازار بەخۆم‌و خێزانم دەگەیەنێ‌و بووە بە درکی مەم‌و زین

لێمـان، دەسـا بـەزاتی خـودا مـن بـەش بـەحاڵی خـۆم کـە پێغەمبـەری خـوداو لەقسەی ڕاستو لەشایەتی هەق بەموو لانادەم، شـایەتی دەدەم بـۆ خێزانـی خـۆم ئەوەی باشەو چاکە نەبێ لـەو خێزانـی خۆمـە نەمـدیوە، هـەروەها ئـەوپیاوەیش کەبە خراپە ناوی دەبەن لەویش ئەوەی باش نەبێ نەمدیوەو لەگەڵ خۆمانـەبێ سەری بەماڵی مندا نەکردووە.

جـا سـەعدی کـوڕی موعـاذی ئەنـصاری، کـە سـەرۆکی خێڵـی ئـەوس بـوو، مەردانە هەستاو گوتی: ئەی پێغەمبەری خودا! من یارمەتیت دەدەمو هەقت پێ دەدەمو لەسـەر تـۆ دەچـم بەگژیـدا، ئەگـەر ئـەو نامـەردە گێرەشـوێنە لـەهۆزی ئەوسە کەخۆم سەرۆکیانم، ئەوا بەس تۆ فەرمان بفەرموو هەتا بدەم لەگەردنی، خۆ ئەگەر لەبرا خەزرەجییەکانمانـە، ئـەوە هەرچیمان لەبارەیـەوە فـەرمان پـێ بفەرمووی جێ بەجێی دەکەین!

کەچی لەوێـدا سەعدی کوڕی عوبـادەی سـەرۆکی خێڵـی خـەزرەج ڕاسـتەوە بوو، بەرپەرچی سەعدی کوڕی موعاذی دایەوەو گوتی: درۆت کرد! بەزاتی خـودا نایکوژیو ناتوانی بیکـوژی! عائیـشە (ڕەزای خـوای لـێ بـێ) فـەرمووی: لەوەبـەر سـەعد پیـاوێکی فرەبـاش بـوو، بـەڵام لەوکاتـەدا دەمـارو تەنگـە گرتبـووی، کۆنـە قینـێ کەلـەنێوانی هـۆزی ئـەوسو لـەنێوانی هـۆزی خەزرەجـدا هـەبوو، هێـشتا کاریگـەری مـابوو، جاروبـار کێـشەی لـەنێوانی ئـەم دوو هـۆزەدا دروسـت دەکـرد، گەرچی لەپیتو فەڕی ئیسلامەوە ئەوکێشە کۆنە تەواو کز بـوو بـوو.جـا لەوێـدا ئوسەیدی کوڕی حوضەیر ڕاستەوە بوو، کە ئامۆزای سەعدی کـوڕی موعـاذ بـوو، گوتی بەسەعدی کوڕی عوبادە: تۆ درۆ دەکەی! سا بەگـەورەیی خـودا دەیکـوژین، بەڕاستی تۆ لەناپاکو مونافیقانی، ئەوەتانێ بەئاشکرا لەسەر ئەوان دەکەیتـەوەو پاسی ناپاکان دەکەی، چۆن موسوڵمان پشتی پێغەمبەر بـەردەداو پـشتی دژەکـەی

دەگـریّ، تـۆ چـاو بكـەرەوە ئـەی موسـوڵمانی خـودا! دەزانـی قـسەكەت كـویّ دەگرێتەوە؟!

جا لەوێدا هەردوو هۆزی ئەوس‌و خەزرەج شڵەژان‌و ووروژان‌و نزیـك بـوو كە بقەومیّ‌و بچنەوە بەگژی یەكتر‌داو پـەلاماری یـەكتری بـدەن، وەك سـەردەمی نـەزانی، حـەزرەتیش هـەر لەسـەر مینبەرەكـە ڕاوەسـتاو لـەوێوە بەفەرمایـشتی شیرین خـەریك بـوو هێـدی دەكردنـەوە، هـەتا بـەرە بـەرە خـاوی كردنـەوەو بـیّ دەنگ‌و ئارام بوون‌و، خۆشی خامۆش‌و ئارام بوو!

عائیشە (سەد هەزار هەزار جار ڕەزاو ڕەحمەتی خودای لیّ بـیّ) كـە خـودا كردوویەتی بەهۆی ئـەم ئایـەت‌و فەرمایشتە شـیرین‌و بەسـوودانە، كـە بـەزمانی پیرۆزی خۆی بۆمان دەگێڕێتەوە فـەرمووی: ئـەو ڕۆژەیـش كەئـەم هەرایـە رووی دا، دیسانەوە سەرو مڕ گریام‌و خەونە چووە چاوم‌و، فرمێسكم وشـك نـەكردەوە، وەباوك‌و دایكم هەربەلامەوە بوون، وەمن دووشەوو ڕۆژیّ هەردەگریام، تەنانـەت باوك‌و دایكم لەدڵسۆزی خۆیان بـۆمن، لـەو بـاوەڕەدا بـوون، كـەمن لەبـەر گریـان سوێم دەبێتەوەو گریان جگەرم لـەت لـەت دەكـا، جـا لەوكاتـەدا كـەباوك‌و دایكـم لەلام دانیشتبوون‌و من لەسەر ئەو حاڵە هـەردەگریام، ژنێكـی ئەنـصاری مۆڵـەتی خواسـت كـەبیّ بـۆ لام، منـیش ڕێگـەم پێـی دا، ئـەویش هـات دانیـشت لەگـەڵماو دەستی كرد بەگریان!

عائیشە (ڕەزای خوای لـیّ بـیّ) فـەرمووی: لـەم كاتـەدا كەلەسـەر ئـەم بـارو دۆخە بووین، تەماشام كـرد پێغەمبـەر (دروودی خـوای لەسـەربیّ) هاتـە ماڵـەوە بۆلامان‌و سڵاوی كردو دانیشت، لەو ڕۆژەوە كەئەو قسانە دەربارەی من كرابوون، ئـەوە یەكـەم جـار بـوو كەلـەلام دابنیـشیّ، ئـەوا بـوو بـوو بـەمانگێكی ڕەبـەقیش كەلـەم بارەیـەوە سـرووش‌و نیگـای بـۆ نـەهاتبوو، جـا حـەزرەت (دروودی خـوای

لەسەربێ) لەپاش دانیشتن شایەتمانی هێناو فەرمووی: لەپاش سوپاس و ستایشی خودا، ئەی عائیشە! دەربارەی تۆ هەندێ قسەی ناشایستەم بیستۆتەوە، ئەگەر تۆ پاك بیو لەوانە دووربی، ئەوا خودا بەزوویی پاکیی تۆ ئاشکرا دەکات، ئەگەر فەرەی گوناهێکیش کەوتبووی ئەوا زێوان بەرەوە لێیو تەوبەی لێ بکەو داوای لێخۆشبوون لە خودا بکە، دڵنیابە لەوە کە خودا بەسۆزو میهرەبانە لەگەڵ بەندەی خۆی دا، هەرکاتێ بەندەیێ گوناهێ بکاو تەوبەی لێ بکا، وەپێ لەگوناهی خۆی بنێ، ئیتر خودای گەورە تەوبەو پەشیمانی لێ گیرا دەکا.

عائیشە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: کاتێ حەزرەت (دروودی خوای لەسەربێ) فەرمایشتەکەی خۆی تەواو کرد، فرمێسك لەچاوما قەتیس ماو وشك بوو، هەستم بەتنۆکێ ئەشك نەکرد، چونکی خەمو خەفەتو پەژارە کەزۆری هێنا، دەرگای فرمێسك دەبەستێ! ئەوکاتە دڵ لەباتی چاو تك تك خوێنی لێ دەتکێ!

جا بەباوکم گوت: باوە! تۆ لەباتی من وەڵامی پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەربێ) بدەرەوە بۆ ئەم قسەیە کەدەیفەرمووێ، باوکم فەرمووی: بەخودا نازانم وەڵامی چی بدەمەوە، جا گوتم بەدایکم: دەی دایکە! تۆ وەڵامی حەزرەت (دروودی خوای لەسەربێ) بدەرەوە، ئەویش فەرمووی: نازانم چی عەرزی حەزرەت بکەم.

عائیشە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: من ئەوکاتە کەنیشکێ منالکار بووم و زۆریشم لەقورئان نەخوێندبوو، لەبەرئەوەو لەبەر پەرێشانی دڵی خۆم، ناوی حەزرەتی یەعقووبی باوکی حەزرەتی یوسفم لەبیر چووبوو، بەڵام لەگەڵ ئەوەیش دا خودای گەورە سەری خستم کە بەگوساخیو زمانپاراوی وەڵامی حەزرەت (دروودی خوای لەسەربێ) بدەمەوە.

بۆیەکا گوتم: بەخودا من باش باش دەزانم کەئێوە ئەوەندە ئەم قسەو باسە چووە بەگوێچکەتانا، لەدڵتانا چەسپیوەو باوەڕتان پێ کردووە، جائەگەر من پێشتان بڵێم: من پاك‌و بەری‌و بێ ئاگاو بێ گەردم لەم بوختانە، ئێوە باوەڕم پێ ناکەن، هەرچەند خودا بەوبانی سەرەوە بۆخۆی دەزانی‌و باش باش ئاگادارەکە من لەگوڵ پاکترم‌و لەمناڵی ساوابێ‌تاوانترم، بەڵام ئەگەر بەدرۆپێبنیم لەکردنی کارێ کە نەمکردووە، ئەوا ئێوە باوەڕم پێ دەکەن، بەڵام سەبووریم بەوەدێ کەخودا بۆخۆی ئاگادارەو دەزانێ کەمن وەك دەنکی تەرزە پاکم‌و بێ گەردم، سوێندم بەخودای بانی سەر لەم هەڵوێستە ناسکەدا، کە جەنگەی خەم‌و خەفەت‌و پەژارەیەو، خورپەم لێ کەوتووە، لەتاو هێرشی بوختان‌و، شاڵاوی ناهەق، سوێندم بەخودا لەئاوا هەڵوێستێکا، باشترین داستانێ کە بیکەم بەسەرمەشق‌و کە بشێ‌و دەست بدا بۆ سەرمەشق بۆمن‌و، بۆبەیانی حاڵی من‌و حاڵی ئێوە، فەرمایشتەکەی باوکی حەزرەتی یوسفە، کە کوڕەکانی پیلانیان لەیوسفی برایان کردو، بەدرۆ پاکانەیان بۆ باوکیان کردو گوتیان: کوڕەکەت گورگ خواردویەتی‌و سەرەڕای ئەوەیش ئەوان تانەی ئەوەیان لەباوکیان دەدا، کە گوایە ئێمە قسەی ڕاستت بۆدەکەین‌و تۆلەبەر ئەوەی کەدڵت پیسە لەئێمە بڕوامان پێ ناکەی، ئەویش لەم بارودۆخە ئاڵۆزەدا، کە لەدووڵاوە جەرگی داخ کرابوو، وەك ئەم حاڵەی ئێستای من، کاری خۆی سپارد بەخوداو فەرمووی: {فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ} (سورة یوسف-١٢/١٨).

واتە: بەش‌و باری من سەبرو ئارامیێکی جوانە، لەبەر باری خودای گەورەدا، هەر خودایە داوای یارمەتی لێ دەکرێ‌و دەتوانێ کەسەبووری دڵم بداو توانایی‌م پێ بدا بۆ هەڵگرتنی ئەم بارە قورسەی کەئێوە دەیڵێن.

عائیـشه (ڕەزای خـوای لـێ بـێ) دەفـەرموێ: ئـیتر لـەو شـوێنە هەسـتامو ڕۆیشتمەوە بۆ سەر نوێنەکەی خۆمو لەسەری پاڵکەوتمەوە!

عائیـشە (ڕەزای خـوای لـێ بـێ) فـەرمووی: مـن هەرئەوکاتـە، سـوێندم بەخودا، زۆرباش دەمزانی من پاکمو، دەمزانی کەخودای گەورە پاکیو پاکیزەیی من ڕادەگەیەنێ، زوو یا درەنگ ئەو تۆمەتە ناهەقە بەدرۆ دەخاتەوە، من ئەمەم بەباشی دەزانی، بەڵام بەخودا زەینم بۆئەوە نەدەچوو کە خودا ئایەتی قورئان لەشانی مندا بنێرێتە خوارەوەو ئەو ئایەتانە، لەناو قورئانی پیرزدا بمێننو هەتا هەتایە ئەو ئایەتانە دەور بکرێنەوە لەهەموو لایێ!

بـەڵام هیـوام وابـوو کـە پێغەمبـەر (دروودی خـوای لەسـەربێ) لەخـەودا خەوێ ببینێو حاڵی بکرێ کەمن بـەدوورم لەشـتی وا ناشایـستە. فەرمووی: جا سوێندم بەخودا ئیتر هەر لەوێدا پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەربێ) لەشوێنی خۆی نـەبزووت، وەکەسـیش لەدانیـشتوانی نـاو کۆڕەکـە لـەماڵ دەرنەچوو، هـەتا (نیگا-سرووش-وەحی) هاتەخوارەوە، پێغەمبەر (دروودی خـوای لەسـەربێ) وەك هەموو جارێ، حاڵەتو بارودۆخی هاتنی سرووش دایگرت، وەك هەمووجارێ کـە سرووشی بۆدەهات، ئەمجارەیش ئاوا قورسی بارودۆخی هاتنی سـرووش دایگـرت، وەك ئایەکی گرانو جەستەی پیرۆزی نیشتە سـەرئارەق، تەنانـەت دڵۆپی ئـارەق دانە دانە وەك گۆی مـرواری بەروخـساری پـیرۆزو جەسـتەی نازاداریـدا، بـەرودوا دڵۆپ دڵۆپ دەهاتە خوارێ، ئەوەیش لەبـەر زەبـرو قورسـی وەحـیو سرووشـەکە، لەگـەڵ ئـەوەیش دا کەئێمـە ئـەو حەلـە لەهـەرەتی سـەرمای زسـتان دا بـووینو ڕۆژەکەشی ڕۆژێکی تۆفی تووشی ساردی سەخت بوو.

لەگێڕانەوەیـەکی ئیبنوئیـسحاق دا: عائیـشە فـەرمووی: ئالـەم بارودۆخـە ناسکەدا من بەش بەحاڵی خۆم هیچ بـاکم نـەبوو، چونکە مـن لەکراسـی خۆمـا

پاك‌و بێتـاوان بـووم، هـەق دەمزانـی کـەخودا زۆرو ناهـەقیم لـێ ناکـاو، هـاتنی وەحـی بـۆ رووسـووری مـن دەبـێ‌و لـەدژم نابـێ، بـەڵام بـاوك‌و دایکـم، هـەتا سرووشـەکە هات‌و پێغەمبـەر فەرمۆشـی بۆهـات‌و مـوژدەی پـاکی‌و رووسـووری‌و داوێنپـاکی منـی ڕاگەیانـد، ئالـەو ماوەیـەدا، بـاوك‌و دایکـم لەترسـی ئـەوە مـەبادا خوانەخواستە، ئەوەی کـە بوختانـچییەکان دەیڵـێن راسـت دەرچـێ، لەوماوەیـەدا وەختە بوو دڵیان بتەقێ‌و گیانیان دەرچێ؟

جا کاتێ پێغەمبەر (دروودو صەلات‌و سەلام‌و ڕەحمەت‌و سۆزو میهرەبـانی خودای گەورەو سەروەری لەسـەربێ‌و سـەرو مـاڵ‌و رۆح‌و هەسـت‌و نەسـت گشتی بەقوربانی گـەردی بـەرپێی دێنیکـارانی گـۆڕی پـیرۆزی بـێ) فەرمۆشـی بۆهـات‌و سرووشەکەی وەرگرت‌و هاتـەوە سـەربارو دۆخـی ئاسـایی خـۆی، لـەپێش هـەموو شـتێکا، لەخۆشـییانا پێکـەنی‌و فـەرمووی: ئـەی عائیـشە! موژدەبـێ لێـت، ئـەوا خودای گەورەو سەروەر دەری خست کە تۆپاك‌و داوێنپاك‌و دووری لەوتاوانە.

جا دایکم فەرمووی: ئەی عائیـشە! هەڵـسە بچۆ بـۆلای حـەزرەت (درووودی خـوای لەسـەربێ) لەخزمـەتیا دانیـشە، لەخۆشـی ئـەم مـوژدە خۆشـەیە، منـیش گـوتم: بـەخودا ناچـم بـۆلای‌و سوپاسـی خـودا نـەبێ سوپاسـی کـەس ناکـەم، کـە بەمیهرەبانی‌و گـەورەیی خـۆی، ئـاڵای رووسـووری‌و سـەربەرزیی بـۆمن هـەڵکرد.

ئیتر خودای گەورەو سەروەر ئەم دە ئایەتەی ناردە خوارەوە:

{إِنَّ الَّذِينَ جَاؤُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُم مَّا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ....... هەتا .... وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ} (سورة النـور- ٢٤/١١-٢٠).

واته: ئەوكەسانەی کەئەو هەلاتە هەرە گەورەیەیان هەڵبەست تاقمەیێ بوون لەخۆتان، بەلام ئیشی خودا پڕە لەداناییو نهێنی خودایی، کەواتە بەهەڵەدامەچنو گومان مەبەن کەئەم درۆو بوختانە شەڕ بوو بۆئێوەو زیان لەقەلاّی قایمی ئیسلام دەدا، بەلکوو خودا کردی بەمایەی خێرو خۆشی بۆئێوەو بۆ هەموو گەلی ئیسلام، لە لایەکەوە بوو بە داپۆشەرو پەردەو کەففارەتی گوناەو، لەلایەکەوە بوو بەهۆی هاتنی هەژدەئایەتی پیرۆزی قورئان، کەشتی وا خێرو نرخی قەت تەواو نابێ، ئەو هەلاتبازانەیش هەرکەسەیان بەپێی بەشداریی خۆیان، لەدروستکردنی ئەم تاوانە دەستهەڵبەستەدا، سزای ڕەوای تاوانی خۆیان وەردەگرن، بەتایبەتی عەبدوڵڵای کوڕی سەلوول کە کێشی تاوانەکەی هاویشتە سەرشانی خۆی!

ئەی موسوڵمانینە! دەبوو هەرلەسەرەتاوە کەئەم هەلاتە ناهەموارەتان بیست، گورج پیاوو ژنتان بتانگوتبایە: درۆیێ کە لەکێشا نەبێ، ئەقڵ نایگرێ، ئەم بوختانە گەورەیە، کەبە حەرەمی پێغەمبەری خودا کراوە، ئێمە کەموسوڵمانین باوەڕمان وایە کە خودا بێڕێزی ناهێنێ بەشانی موحەممەدداو، ئابڕووو نامووسی خۆیو خانەوادەیو کەسوکاری لەهەموو گەردو لکەو نەنگێ دەپارێزێ.

کەواتە: ئەمە درۆیەکی ئاشکرایە، ئەو درۆ هەڵبەستانە کواشایەتییان، کوا بەلگەو نیشانیان، ئەگەر ڕاست دەکەنو درۆناکەنو درۆزن نین، با چوار شایەتیان لەسەرداواکەیان ڕاست بکردایەتەوە، یا ڕاست بکەنەوە، جا مادەم شایەتیان نییە، دیارە مەبەستیان گێرەشێوێنییەو، مەبەستیان رووخاندنی قەلاّی قایمی ئیسلامە، وەخوا بۆخۆی باش دەزانێ کەئەوانە درۆدەکەنو ئەوانە بەدرۆزن لەقەڵەم دراون، لەفەزڵو سایەی خواوە بوو، کە بەسۆزو ڕەحمەتی بێ

پایانی خۆی لەجیهانو ئەو جیهانا ئێوەی پاراست، دەنا لەتۆڵەی ئەم وتی وتییەدا، کەسەرتان تێ کرد بوو، دەمتان تێژمندبوو، سزایەکی گەلێ گەورە چزەی لێ هەڵدەستاندن! بەتایبەتی لەگەرمەی ئەوکاتەدا کەئەم درۆیەتان کردبوو بەبنێشتە خۆشەی بن ددانتان، واتان دەزانی کەئەمە شتێکی سووكو ئاسانو ئاساییە، گەستنی ناموسی موسوڵمانانو زامارکردنی هەستو دڵو دەروونیانو ناموسیان هەروا بەدەم خۆشە، بەڵام شتی وا لەیاسای خودادا بە تاوانێکی گەلێ گەورە دادەنرێ، دەبوو هەرلەیەکمجارەوە باوەڕتان پێ نەکردایەو بەدرۆتان بخستبایەتەوەو بتانگوتبایە: خوانەکا کە ئێمە قسەی وا ناڕەوا بەسەرزمانمانا بێ، سوبحانەڵلا لەم درۆعەنتیکەیە، دەڵێی شاخو گوێی هەیە، ئەوەندە هەلاتێکی زلو گەورەیە، بەڕاستی درۆی شاخدار هەروا دەبێ، بوختانی رووتی بێ بەڵگەو نیشانو شایەت هەروا دەبێ!

خودا لەڕووی سۆزو میهرەبانیو جەرگسۆزییەوە تەمێو ئامۆژتان دەکا: کە جارێکی تر هەڵەی وانەکەنەوەو، هەتا هەتایەو بڕای بڕای نەبن بەکۆمەکی، بۆ بەکرێگیراوانی شەیتان، بۆ بڵاو کردنەوەی تۆوی ئاژاوە نانەوە بەناو گەلی ئیسلاما، ئەگەر ئێوە بەڕاستی خاوەنی ئیمانو باوەڕی ساخن.

خودا هەمیشە وەك مامۆستایەکی میهرەبانی دڵسۆز گوێ لەدەورو وانەو دەرستان دەگرێو، بەنەزاکەت هەڵەتان بۆڕاست دەکاتەوە، یاساو نیشانەو ئایەتو حوکمی خۆیتان بۆ ڕوون دەکاتەوە، چونکە خودا دانایە بەحاڵو زانایە لەکاری خۆیدا، دەزانێ شانی بەندەی خۆی چی هەڵدەگرێ.

کەسانێ کە حەزدەکەن قاوی ناشیرین دابکەوێو ئابڕووی موسوڵمانان بەخوتو خۆڕایی لەکەدار بکەنو بەدرۆو بەڕاست شەنو کەوی باسو خواسی ناشیرین بکەن، لەهەر دوو جیهانا سزای خۆیان وەردەگرن، خودا خۆی

هەمووشتێ بەباشی دەزانێ، بەڵام ئێوە گەلێ شت هەیە لەخۆتانەوە نایزانن، مەگەر كەسێ فێرتانی بكا، قسەی پوختو پاڵفتەی فەرمایشت ئەمەیە: لەسایەی فەزڵو ڕەحمەتی خوداوەو، لەبەر خاتری بوونی پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەربێ) لەناوتانا، لەبەر ئەمانە ئەمجارە لەم قوۆرتو سەختڵەتییە ڕزگارتان بوو، وەخودا لەوانە خۆش بوو كەلەبەر ساویلكەییو كەمتەرخەمی، ئەم دەنگوباسە پیسەیان دەماو دەم دەقۆستەوە، دەنا كەستان لەسزای سەختی ئەم تاوانە قوتارتان نەدەبوو.

كاتێ خودای گەورە ئەم ئایەتانەی نارده خوارەوە بۆ دەربڕینی پاكیو بێتاوانیی من، باوكم ئەبوبەكری صەدیق (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: بەخودا، چونكە مەستەح ئەوەی بەعائیشەی كچم گوتووە، ئیتر نابێ كە هیچ خەرجو مەسرەفێكی بۆبكەم، بۆیە وایگوت چونكە لەوەبەر مووچانەی بەمەستەح دەدا، لەبەرئەوە، كەهەم خزمی بوو، هەم هەژار بوو، تاخودای گەورە ئەمەی نارده خوارەوە: {وَلَا يَأْتَلِ أُوْلُوا الْفَضْلِ مِنكُمْ وَالسَّعَةِ أَن يُؤْتُوا أُوْلِي الْقُرْبَى وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَن يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ} (سورة النـور-٢٤/٢٢)

واتە: با خاوەنی پایەی ئایینیو خاوەن مایەی جیهانی ئێوە، بەهۆی ئەم ڕووداوە ناخۆشەوە، لەخێركردنو پیاوەتی كردن، دڵیان سارد نەبێتەوە، سوێند خواردنو شتی وانەكەن بەمەهانە بۆئەوەی مووچەو بەراتی خزمو خوێشو هەژارانو ئەوانەی لەمەككەوە لەبەر ڕەزای خودا، كۆچیان كردووە بۆ مەدینە، باپیاو باشانی ئێوە بەهۆی ئەم جۆرە مەهانەیەوە مووچەو بەراتی ئەوكەسانە نەبڕن كەناو هێنران، لەناو خۆتانا بەحەوصەڵەو نەرمونیان بن، چاوپۆشیتان هەبێ، لێبووردنتان هەبێ، نابێ لەسەر هەموو شتێ دەست بدەنە شیرو تیر

لەیەکتری ساوین، گەلێ شت هەیە لەسەرەوە تاڵە، لەژێرەوە شیرینە، ئێوەیێ کەئەوەندە رق ئەستووربن، نەتانەوێ لەکەسێ خۆش ببن، کەهەڵەیەکتان لەگەڵ دەکا، ئیتر بەچ روویەکەوە لەخودا داوادەکەن کە لە تاوانەکانتان خۆش ببێ، دەی باش باش بزانن کەخودا هەم تاوانپۆشەو هەم بەڕەحمەو میهرەبانە، کەواتە: ئێوەیش ڕەفتارتان ڕەفتاری ڕەحمان بێ، دووربن لە هەنگاوەکانی شەیتان، کە پەخشەوەکردنی رقو کینەو دەغەزو دوژمنایەتییە لەناوتان دا.

جا ئەبوبەکر (ڕەزاو ڕەحمەتی خودا لەخۆیو لەمناڵیو لەباوکیو لەهاوسەری) فەرمووی: بەڵێ، بەخودا حەزدەکەم کەخودا لە گوناهم خۆش بێ. ئیتر ئەو خەرجیو مەسرەفەی دەیکرد بۆ میستەح گەڕاندیەوە بۆیو فەرمووی: بەخودا ئیتر ئەم خەرجیو مەسرەفەی هەتا سەر، پێ دەدەمو قەت نایبڕم!

عائیشە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەربێ) بۆ مەسەلەکەی من، پرسیاری لەزەینەبی کچی جەحشیش کرد، فەرمووی: ئەی زەینەب! چی لێ دەزانیت؟ یا چیت دیوە لە عائیشە؟ زەینەب (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرموێ: ئەی پێغەمبەری خودا! من بەگوێی خۆم هیچی خراپم لەبارەی ئەم ئافرەتەوە نەبیستووە، وە بەچاوی خۆم هیچی ناشیرینم لێ نەدیوە، ئیتر لەخۆمەوە درۆی چی بکەم، کەواتە گوێو چاوی خۆم لەدرۆو بوختانو ئاگری دۆزەخ دەپارێزم!

من خێرو چاکە نەبێ، هیچی ترم لەعائیشە نەدیوە!عائیشە (دروودی خودا لەمێردی بێو ڕەزاو ڕەحمەتو سەڵاوی خودا لەخۆیو باوکیو دایکیو خوشکیو برایو باپیری بێ) فەرمووی: لەناو هاوسەرەکانی پێغەمبەردا (دروودی خوای لەسەربێ) هەر زەینەب هەبوو کەهاوتای من بکاو وەك من لەلای پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەربێ) نازو خاتری هەبێو بەجوانیی خۆی

لەلای پێغەمبەر بنازێو، شان لەشانی من بدا، بەڵام خودا هەقە، بەهۆی دینداریی‌و لەخودا ترسیی خۆیەوە خوداپاراستی‌و باشی گوت‌و خراپی نەگوت‌و قسەی هەقی کرد، بەڵام حەمنەی خوشکی وەك ئاگری بنکا، لەخۆیەوە لەسەر زمینەبی خوشکی، شەڕی بەمن دەگێڕاو، ئاگری ئاژاوەکەی خۆش دەکرد، تا لەسەر حیسابی من پایەو پلەی زمینەبی خوشکی بەرزبکاتەوە، ئەوەبوو ئەویش (واتە: حەمنە) تیاچوو، لەگەڵ ئەوانەدا کەتیاچوون، وەداری حەددی بوختانیان لێ درا لەگەڵ چەند کەسێکی تردا. (تاج/٤ ز/٧ ژ/٤٠٠٨ — سوورەتی نوور، چاپی چوارەم).

لێرەدا — واتە: لە گێڕانەوەی (اللؤلؤ والمرجان)دا ئەمەی زیاترە:

عائیشە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: سوێندم بە خودای گەورە، ئەو پیاوەی ئەو بوختانەیان دایە پاڵی، خۆی دەیگوت: سوبحانەڵلا لەم بوختانە کە بۆ من کراوە، بەو کەسە، کە گیانی منی وا لەدەستا، هەرگیزاو هەرگیز ئەوەتی هەم بەنەخوێنم لە ئاستی مێیینە نەکردۆتەوە!

عائیشە فەرمووی: ئەو پیاوە لەوە پاش لە غەزادا، لە پێناوی خوادا شەهید کرا.

١٧٦٤- حديث عَائِشَةَ قَالَتْ لَمَّا ذُكِرَ مِنْ شَأْنِي الَّذِى ذُكِرَ وَمَا عَلِمْتُ بِهِ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- فِىَّ خَطِيبًا فَتَشَهَّدَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ « أَمَّا بَعْدُ أَشِيرُوا عَلَىَّ فِى أُنَاسٍ أَبَنُوا أَهْلِى وَايْمُ اللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَى أَهْلِى مِنْ سُوءٍ قَطُّ وَأَبَنُوهُمْ بِمَنْ وَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ قَطُّ وَلاَ دَخَلَ بَيْتِى قَطُّ إِلاَّ وَأَنَا حَاضِرٌ وَلاَ غِبْتُ فِى سَفَرٍ إِلاَّ غَابَ مَعِى ». وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِقِصَّتِهِ وَفِيهِ وَلَقَدْ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- بَيْتِى فَسَأَلَ جَارِيَتِى فَقَالَتْ وَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَيْهَا عَيْبًا إِلاَّ أَنَّهَا كَانَتْ تَرْقُدُ حَتَّى تَدْخُلَ الشَّاةُ فَتَأْكُلَ عَجِينَهَا أَوْ قَالَتْ خَمِيرَهَا –

شَكٌّ هِشَامٌ – فَانْتَهَرَهَا بَعْضُ أَصْحَابِهِ فَقَالَ اصْدُقِي رَسُولَ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– حَتَّى أَسْقَطُوا لَهَا بِهِ فَقَالَتْ سُبْحَانَ اللَّهِ وَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَيْهَا إِلاَّ مَا يَعْلَمُ الصَّائِغُ عَلَى تِبْرِ الذَّهَبِ الأَحْمَرِ. وَقَدْ بَلَغَ الأَمْرُ ذَلِكَ الرَّجُلَ الَّذِي قِيلَ لَهُ فَقَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَاللَّهِ مَا كَشَفْتُ عَنْ كَنَفِ أُنْثَى قَطُّ. قَالَتْ عَائِشَةُ وَقُتِلَ شَهِيدًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ.[١٧٦٤]

عائیشه (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: کاتێ باسی مەن بەو شێوه کرا، که بوختانم بۆ کرا، وه من ئاگام لەوه نەبوو، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) هەڵسایەوه سەبارەت به من وتارێکی دا، لە پێشا شایەتومانی هێنا، ئەوجا سوپاسی خودای کردو بە شێوەیێ شایانی خودا بێ ستایشی کرد، ئەوجا فەرمووی: (له پاش ئەمه، ئەی موسوڵمانینه! له بارەی کەسانێکەوه که به ناڕەوا خێزانەکەمیان عەیبدار کردووه، ڕاوێژتان پێ دەکەم، سوێندم به زاتی خودا، ئەوەی بۆنی خراپەی لێ بێ، له خێزانەکەما گومانی نابەم، وه ئەمانه ئەم بوختانەی که بۆ خێزانەکەی منیان کردووه، دەبێ دابێتیانه پاڵ کێ؟ سوێندم به خودا ئەوەی که بۆنی خراپەی لێ بێ لەو پیاوەدا گومانی نابەم، وه هەرگیز نەهاتووه بۆ ماڵی من، مەگەر له کاتێکا که خۆم له ماڵەوه بوو بووم، وه کاتێ من دەرچووم بۆ سەفەرێ، ئەویش لەگەڵ مندا هاتووه بۆ ئەو سەفەره، عائیشه فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) هات بۆ ماڵی من، له بارەی منەوه، له کارەکەرەکەم دەپرسێت، کارەکەرەکه دەڵێ: شتی وا نیه، سوێندم به خودای گەوره، ئەوەی نەنگو عەیب بێ لەو ژنەدا گومانی نابەم، تەنیا ئەوه نەبێ که لەبەر تەمەن بچووکی، جاروبار له کاتی هەویر شێلاندا، بەسەر

[١٧٦٤] بخاری. الإعتصام بالكتاب والسنه: ٧٣٦٩، مسلم: ٦٩٥٣ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٦٥ رقم الباب/٢٤) سوره النور/١١.

هەویرەکـەوە خـەوی لێ دەکـەوێ، مـەڕو مـاڵاتی دەسـتەمۆ دەچـێ هەویرەکـەی دەخـوات، تەنانـەت هەنـدێ لـە هاوەڵـەکانی پێغەمبـەر کـە لەگەڵیـدا بـوون، لـە کارەکەرەکەیان خوڕی، وە پێی گوت: قسەی ڕاست بکە بۆ پێغەمبەری خودا، لـەم بارەیـەوە درۆ مەکـە، تەنانـەت بـە ڕاشـکاوی پێیـان گـوت کـە چـی بوختانـێ بـۆ عائیـشە کـراوە؟ ئـەویش لـە سـامی ئـەم هەلاتـە گەورەیـە حەپەسـاو گـوتی: سوبحانەڵلا! شتی وا چۆن دەبێ، سوێندم بە خودا، چۆن زەڕنگـەر ئـەوەی نـەنگ بێ، لە شیشی زێڕی ساغدا گومان نابات، منـیش ئـاوا ئـەوەی نـەنگو شـوورەیی‌و تانە بێ، لە عائیشەدا گومان نابەم).

کاتێ ئەم باس‌و خواسـە دەگاتـەوە بـە کـابرای بوختیـان بـۆ کـراو، دەڵـێ: سـوبحانەڵلا لـەم بوختانـە گەورەیـە، سـوێندم بـە خـودا ئـەوەتی هـەم دامـەنی مێینەم هەڵ نەداوەتەوە.

عائیشە فەرمووی: ئەم پیاوە بوختیان بـۆ کـراوە، لـە غەزایـەکا لـە پێنـاو خوادا شەهید بوو.

ڕوونکردنەوە:

یەکەم: پێشەوا نەوەوی (ڕەحمـەتی خـودای لێ بـێ) دەفـەرموێ: کۆمـەڵێ سـوودو بـەهرە لـە فـەرموودەکانی هەلاتـە زلەکـە وەردەگـیرێ، چـەندین لـەو بەهرانە لە دواوە دەنووسین:

١- دروستە یەك فەرمووده بکرێ بـە چـەند بەشـێکەوە وە هـەر بەشـێکی کەسێ بیگێڕێتەوە، وەك ئەم فەرموودەیەی عائیشە، زوهری هەر پارچەیەکی لە کەسێکەوە دەگێڕێتەوە.

٢- له كاتی چوون بۆ سەفەر، ئەگەر پیاوێ چەند ژنێكی هەبێ، بۆی هەیە تیروپشكیان لە نێواندا بكات، دەو بە ناوی كامیانەوە دەرچوو، ئەوەیان لەگەڵ خۆیدا ببات بۆ ئەو سەفەرە.

٣- هەروا لە كۆمەڵێ شتی تریشدا، وەك یەكێ لەچەند كۆیلەیێ ئازاد بكرێ، دەو (قورعە = تیروپشك) دروستە.

٤- پیاوەكە ئەو ماوەیەی سەفەرەكە، بۆ ژنەكانی تری قەزا ناكاتەوە.

٥- دروستە پیاو ژنی خۆی لەگەڵ خۆیدا ببات بۆ سەفەر.

٦- ژن دروستە بچێ بۆ غەزاو خەباتو تێكۆشان.

٧- دروستە ژن سواری كەژاوە ببێت.

٨- دروستە پیاوی بێگانە، لە سەفەردا خزمەتی ژن بكا، بە مەرجێ سەرنەكێشێ بۆ بێ شەرعی.

٩- جووڵانی لەشكر لە شوێنێ دەبێ بە فەرمانی فەرماندەكەیان بێ.

١٠- ئافرەت بەبێ مۆڵەتی مێردی، دەتوانێ كاروباری تایبەتی خۆی، وەك سەراوو شتی وا، جێبەجێ بكات.

١١- لە سەفەریشا، وەكی ماڵەوە، دروستە ژن گەردانەو شتی وا لەخۆی بداو لەبەر بكا.

١٢- ئەوانەی كە مەیتەری ولاخی ژنن، وا باشە بە پێی پێویست قسە لەگەڵ ژنەكەدا بكەن، دەنا نا.

١٣- وا باشەو وا بەهرەیە كە ژنان كەمخۆر بنو زۆر خۆر نەبن، نەبادا ئەوەندە گۆشت بگرن، وەك فوودراویان لێ بێ.

١٤- جاروبار كەسێ بكەوێتە دوای لەشكرەكەوە، لەبەر هۆیەكی ڕەوا دروستە.

١٥- یاریدەی لێقەوماوو کۆمەکی لەگەل جێماوو ڕزگارکردنی ونبووو ڕێزگرتنی خاوەن ڕێزەکان، کارێ فرە باشە.

١٦- هەمیشە وا باشە، کە پیاو زۆر بە ئەدەبێکی بەرزی جوان لەگەڵ ژنی بیانیدا ڕەفتار بکا، بە تایبەتی ئەگەر لەبەر هۆیەکی ناچاری کەسی خۆی لەگەڵ نەبێ.

١٧- کەسێ وڵاخی سواری پێ بێ، ئەگەر کەسێکی تری سوار بکا، لەبەر هۆیەکی ڕەوا، ئەوە کارێ زۆر باشە.

١٨- ﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعونَ﴾ سوننەتە، لەکاتی لێقەومانو ڕوودانی ڕووداوی نەخوازراودا، چی هی دینی، چی هی دنیایی، چی هی گیانی، چی هی سامانی.

١٩- بە پێی تواناو بە پێی پێویست ژن پەچە لە پیاوی بیانی بکاو سەری خۆی داپۆشێ، تەنانەت پیاوەکە پیاوباشیش بێ، هەر پەچەی لێ بگرێتەوە.

٢٠- سوێندخواردن دروستە، با کەسیش داوای سوێندی لێ نەکا.

٢١- ئەوەندەی دەکرێ، قسەی ناباشو کاری گوماناوی بپۆشرێ، مەگەر لەبەر بەرژەوەندی شەرعی.

٢٢- پیاو تا بۆی دەکرێ، ڕووی خۆش بێ، لەگەڵ هاوسەریدا، وە ڕەفتاری جوان بێ، وە هەستی زامار نەکا، وە ڕێزی بگرێ.

٢٣- لە کاتی ڕووداوێکی نەخوازراودا، لە نێوانی دوو هاوسەردا، واباشە هاوسەر لە نازگرتنی کەم بکاتەوە، تا لە کارەکە تێ بگاتو ڕووی ڕاستی بۆ هاوسەرەکەی ڕوون بکاتەوە.

٢٤- هەواڵپرسینی نەخۆش سوننەتە.

٢٥- وا باشە لەکاتی سەفەرو شتی تری وادا، ژن ژنێکی تری لەگەڵدا بێ، بۆ دەمەتەقێو دڵنیایی لە پارێزکاری ناباش.

٢٦- ئەگەر خزمو کەسوکاری مرۆڤ یا دۆستو برادەری، بە ناڕەوا، بوون بە مایەی ئازار بۆ مرۆڤێکی خاس، ڕقی لەو ڕەفتارەیان بێو بێزیان لێ بکاتەوە.

٢٧- بەرگریيو لەسەر کردنەوەی ئامادەبوانی غەزای بەدرو باسیان هەمیشە بە چاکە.

٢٨- ژن بەبێ مۆڵەتی مێردی نابێ هاموشۆی ماڵی باوكو دایکی بکات.

٢٩- دروستە لە کاتی سەرسوڕمانو سەرسامبووندا، سوبحانەڵڵا بکرێ.

٣٠- لە کاتی پێویستیدا، مرۆڤ ڕاوێژ بە کەسوکارو دۆستو برادەری خۆی بکات.

٣١- دروستە، لە کاتی پێویستدا، لە شت بکۆڵرێتەوە، لە بارەی قاوەو دەنگوباسەوە، پرسیار لەمو لەو بکرێ، کە شتێ لە کارەکە دەزانن، دەنا نا.

٣٢- لە کاتی ڕوودانی کارێکی گرنگدا، سوننەتە پێشەوا وتارێ لەو بارەیەوە بدات.

٣٣- کاربەدەستی موسوڵمانان، ئەگەر گلەیی لە کەسێ هەبوو، لە بارەی خۆی، یا کەسوکاری، یا کەسێکی ترەوە، با سکاڵا لەلای موسوڵمانان بکا لە دەستی ئەو کەسە.

٣٤- کۆمەڵێ بەهرەو سەروەری بۆ صەفوانی کوڕی موعەططەل، چەسپاوە، وەك ئەوە پێغەمبەر شایەتی پیاو باشی بۆ داوە.

٣٥- مەردایەتی سەعدی کوڕی موعاذو ئەبو سەعیدی کوڕی حوضەیر، کە لەسەر پێغەمبەریان کردۆتەوە.

٣٦- بـه پێـی توانـا، ئـاژاوەو ئاشـووب، کـه ڕوو دەدەن، تـا زوو کـپ بکـرێ درەنگه.

٣٧- تەوبە قەبووڵە، هاندان لەسەر تەوبە سوننەتە.

٣٨- ڕووبەڕوو کردنەوەی قسەو وەڵام بـه گـەورە، وەك کـاتی خـوازبێنیو داوای لێبوردنو شتی تری وا، وا باشە کـه بڕیـاردان لـه کارەکـەو قسەکردن لێـی ڕووبەڕووی بە تەمەنەکان بکرێتەوەو شتەکە بسپێرێ بەوان.

٣٩- له کاتی گفتوگۆو شتی وادا، دروستـه ئایـەتی قورئـان بکـرێ بـه سـەر مەشقو بکرێ به بەڵگەو نموونە.

٤٠- موژدەو مزگێنی دان به کەسێ شایانی ئەوە بێ، ئیتر بەهۆی ڕوودانی کارێکی باشەوە بێ، یان بەهۆی ڕزگاربوون له کێشەیێ.

٤١- بـه دەقـی قورئـان پـاکیو داوێنپـاکی حـەزرەتی خـاتوو عائیـشەی هاوسەری پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بـێ) چەسـپاوە، ئـیتر ئاخوونـەکانی مەزهەبی (خمس)و (جنس) لەم بارەیەوە ئەگەر دەست لـه بوختـان هەڵنـەگرن، وەك پێشەوا نەوەوی دەفەرموێ: (ئەوا پێـی کـافر دەبـنو دەبـن بـه مورتـەد، بـه إجماعی موسوڵمانان).

٤٢- لـه کـاتی نوێبوونـەوەی نـازو بـەهرەدا، سـوننەته سـوپاس تـازە بکرێتەوە.

٤٣- له ئایەتی ﴿وَلَا يَأْتَلِ أُوْلُـوا الْفَـضْلِ مِـنكُمْ﴾دا، گەورەیی ئـەبو بـەکری صەدیق دەردەکەوێ (ڕەزای خودای لێ بێ).

٤٤- کەسوکار – ئەگـەر خـراپیش بـن لەگـەڵ مرۆڤـدا – وا باشـە، سیلەی ڕەحمیان جێبەجێ بکرێ.

٤٥- لێبووردنو لێخۆشبوون لەخاوەن خراپە لەگەڵتا.

٤٦- مرۆڤ بەردەوام، لەسەر هەموو حاڵێ، لە هەموو بارودۆخێکا، درێغی لە خێرو خێرکردنو چاکەکردن نەکا.

٤٧- مرۆڤ سوێند نەکا بە بیانووی ئەوە کە کاری چاکە نەکا، بەڵکوو ئەگەر سوێندی لەسەر شتێ خوارد، ئەگەر بەرژەوەند لەوەدا بوو، کە سوێندەکەی بشکێنێو کەفارەتەکەی بدات، با وا بکات، ئەوە باشترە لەوە کە ورك بگرێ، لەسەر هەڵەکە، یا لەسەر ناباشەکە.

٤٨- گەورەییو سەروەریی دایکە خاتوو زەینەبی هاوسەری پێغەمبەر (درودی خودا لە پێغەمبەرو ڕەزای خودا لە هەموو هاوسەرە ڕێزدارەکانی بێ).

٤٩- دڵنیابوون لە ڕاستیو دروستی شایەتیدان.

٥٠- مرۆڤ بە لوتفو نەزاکەت بێ لەگەڵ ئەوانەدا، کە هەڵەیەکی دەربارە دەکەن، لە پاش ئاشتبوونەوە، هەروەك وا باشە کە مرۆڤ چاوپۆشی لەو کەسانە بکا، کە ئازاریان داوە، لەبەر ئەوەی کە خۆشەویستی خۆشەویستانی خۆیەتی.

٥١- وتار لە سەرەتاوە بە سوپاسو ستایشی خودا دەست پێ دەکات.

٥٢- لە سەرەتای وتارەوە، لە پاش سوپاسو ستایشیو درود لەسەر پێغەمبەرو گوتنی شایەتومان بە هەردوو بەشەکەیەوە بڵێ: {أَمَّا بَعْدُ = لە پاش ئەمە}.

٥٣- کاتێ بێڕێزی بە فەرمانداری موسوڵمانان کرا، دەبێ موسوڵمانان تووڕەیی خۆیان پیشان بدەنو پشتی گەورەی خۆیان بگرنو گرنگی بەوە بدەنو پشتی چۆڵ نەکەن.

٥٤- دروستە جنێو بەو کەسە بدرێ کە پشتی ناهەقیکار بگرێو لەسەری بکاتەوە.

دووەم: وەك هەموومان دەزانین، جوانترین‌و ناسراوترین ڕاڤە نامە (شەرح) بۆ صەحیحی موسلیم، هەتا ئەم سەردەمە ڕاڤە نامەکەی ئیمامی نەوەوییە، تەنانەت دانانی سەر باسەکان‌و ناوی بابەتەکانی فەرموودەکان، لە پلەی یەکەمدا دەگەڕێتەوە بۆ ئیمامی نەوەوی، جا لەم ڕووەوە پوختەیێ لە ژیاننامەی ئیمامی نەوەوی دەنووسین:

١- ناوو نەژادو نەسەبی (ڕەزاو ڕەحمەتی خودای لێ بێ):-

(الإمام الحافظ، الأَوْحَدُ، القُدْوَةُ، شَيْخُ الإِسْلاَمِ، عَلَمُ الأَوْلِيَاءِ، محيى الدين، أَبُو زَكَرِيَّا يَحْيى بْنُ شَرَفٍ، الإمام الرَّبَّانِيُّ، الشافِعِيُّ الثَّانِي).

٢- مێژووی لەدایکبوونی‌و سەردەمی منالّی:

لەمانگی موحەرڕەمی سالّی (٦٣١) کۆچیدا، لە گوندی نەوا، لە باوك‌و دایکێکی زۆر باش لەدایك بووە، گوندی نەوا سەر بەشاری حۆرانە لە سووریا، کەوەك دەلّێن: سووریا بەهەشتی خودایە لەسەر ڕووی زەوی. کەسناو (کونیە)ی (أبو زکریا). نازناو (لەقەب)ی (محیی الدین)ە.

بەمندالّی دەستی کردووە بەخوێندن، لەتەمەنی دەسالّیدا دەستی کردووە بە لەبەرکردنی قورئان‌و خوێندنی پەڕاوەکانی شەرع (فقە). حۆران، یا حەوران ولاّتێکی بە پیت‌و فەڕە، دەکەوێتە ڕووی ڕووگەی دیمەشقەوەو سەر بە دیمەشقە.

واڕێ دەکەوێ لەو دەمەدا شێخی خواناس، شێخ یاسینی مەڕاکیشی لەوێوە ڕەت دەبێ، دەڕوانێ وا کۆمەلێ منالّ زۆری لێ دەکەن کە لەگەلّیانا یاری بکات، ئەویش لەدەستیان ڕادەکاو، لەبەر خۆشیەوە قورئان لەبەردەکاو دەوری دەکاتەوە.

لەبەرئەوە شێخ یاسین دەچێ بۆلای باوکی ئیمامی نەوەویو ئامۆژگاری دەکا کە چاوی خێری لێی بێو تەرخانی بکات بۆ خوێندنی ئایینی، ئەویش بەگوێی دەکا.

باوکی دەگێڕێتەوە: شەوی بیستو حەوتی مانگی رەمەزان بوو، نەوەوی تەمەنی حەوت ساڵان بوو، لە تەنیشتمەوە خەوتبوو، دەوری نیوە شەو خەبەری بۆوە، گوتی: (بابە! ئەم رووناکییە چییە کەواماڵەکەی پڕکردووە!؟).

خێزان هەموو خەبەریان بۆوە، ئێمە هیچمان نەدی. باوکی فەرمووی: ئیتر زانیم کەشەوی لەیلەتولقەدرە.

٣- دەستکردنی بە فەقێیەتی:

لەساڵی (٦٤٩)دا، دەچێ بۆ دیمەشقو لەوێ دەبێ بە فەقێو لەوێ لە خوێندنگای رەواحییە دادەمەزرێ، بەنانی فەقێیەتی، لە قوتابخانەکەی رەواجییە دەژی، کە لەتەنیشت مەسجیدول ئەمەوییەوە دەبێ، بەچوار مانگو نیو پەڕاوی (التنبیە) لەبەردەکا، ئەوجا لە خزمەتی باوکیدا، لەساڵی (٦٥١)ی کۆچیدا دەچێ بۆ حەج، زۆرینەی کات لەرێگە نەخۆش دەبێو تای لێ دێ، تایەکە بەری نادا، هەتا رۆژی عەرەفە کە لەسەر کێوی عەرەفە حاجیان دەوەستن، کە رێکەوتی رۆژی هەینی دەکات!

چلو پێنج شەو لەمەدینە لە خزمەت پێغەمبەردا دەمێنێتەوە، لەپاش حەجەکەی دەگەڕێتەوە بۆ دیمەشق.

خۆی دەفەرموێ: لەم ماوەیەدا، رۆژانە، دوازدە وانەم لە خزمەتی مامۆستاکانمدا دەخوێند، ئەو پەراویزو حاشیانەی کە پێویست بوون بۆ روونکردنەوەی واتاو دەربڕینە سەختو جێگە قورسەکان، خۆم دەمنووسینەوەو کتێبەکانم خۆش دەکرد، خودای گەورە پیتو فەڕی خستە کاتەکەم، ویستم کە خەریکی پزیشکی

بم، خۆم خەریك كرد بە پەڕاوی (القانون في الطبّ)ەوە كە دانراوی شێخی ئیبنو سینایە، بەڵام دڵم تاریك بوو، چەند رۆژێ نەمدەتوانی خەریكی هیچ ببم، تەنانەت بەزمییم بەخۆما دەهاتەوە، هەتا قانوونەكەم فرۆشتو لەو بیرو بیردۆزەیە پەشیمان بوومەوە، ئیتر خودا دڵی رووناك كردمەوەو ئەو حاڵەتەم نەما).

دانانی كتێب:

٤- لە دەوری ساڵی (٦٦٠)دا، كە تەمەنی لەدەوری (٣٠) ساڵیدا بووە، دەست دەكا بەدانانی كتێبو پەڕاو هەتا كاتی مردن.

٥- سەرۆكایەتی مەشیخەی حەدیث:

لەساڵی (٦٦٥)دا، لە تەمەنی سیو چوار ساڵیدا، دەبێ بە سەرۆكی مەشیخەی دارول حەدیث، لە دیمەشق، وە هەتا كاتی مردنی لەو پایەدا دەمێنێ.

٦- زوهدو تەقوای:

پێشەوا نەوەوی (رەحمەتی خودای لێ بێ) هەتا خەیاڵ بڕبكات، خاوەنی زوهدو وەرعو تەقوا بوو، بەواتای وشە بۆ خودا لێبڕا بوو، شێخ موحیەدین دەفەرموێ: (گلەییم لەلای كرد: كە بۆچی وا گوزەرانت لەخۆت گرانكردووە؟ لە خواردنو جلو بەرگو گوزەرانا، خۆت جەڕەبابە داوە، تەنانەت ناچیتە گەرماوو حەمامیش، دەترسم كە تووشی نەخۆشی ببیتو ئەم گوزەرانە زبرە لەكارو ئیشت بكات!).

كەچی فەرمووی: (فیسارە كەس ئەوەندە بەرۆژوو بوو، وە ئەوەندە خواپەرستی كردووە، هەتا پێستی شین هەڵگەڕابوو!).

نەوەوی (رەحمەتی خودای لێ بێ) میوەو خەیاری نەدەخوارد، دەیفەرموو: (نەبادا جەستەم شێدار بكاو خەوم لێ بخات!).

٧- كورتەیـەكی پـوختی ژیـانی: ئیبنـو عـەطار دەفـەرموێ: زوهـدو وەرعو كەراماتی ئەوەوی ئەوەندە مەشهوورە پێویستی بەباس نییە.

ئەمـەیش كورتەیـەكی پـوختی ژیانیـەتی: (هـەتا بڵێیـت زاهیـدو دنیـا نەویست بوو، لە پەرستنو عیبادەتو زیكرو یادی خوداو ویردا قاڵو كوڵا بـوو، شەو نوێژێكی زۆری دەكرد، شەوو رۆژ خەریكی خواپەرستیو كتێب دانـان بـوو، بەهەناسە لەخودا بێ ئاگا نـەبوو، زۆر سـەخی بـوو، مانگانەیـەكی باشـی هـەبوو، هەمووی دەكرد بەخێر، ساڵ دوازدە مانگە بەرۆژوو بوو، پێـنج رۆژ نـەبێ، رۆژی یەكەمی جەژنی رەمەزانو چوار رۆژەكەی جەژنی قوربـان، زۆرینـەی كـات بـەوە دەژیا كە بـاوكی لەنـەواوە بـۆی دەهێنـاو مووچـەكەی خـۆی كـەهی سـەرۆكایەتی مەشیخەی دارولحەدیث بوو دەیكرد بەخێر.

ئەمەیش خواردنو خواردنەوەی بوو: ئێوارە رۆژووی دەشكانو ژەمی نانی ئێـوارەی دەخـوارد، قـەت دوو پێخـۆری نـەدەخوارد، شـەوو رۆژی یـەك ژەم نـانی دەخــواردو بــەس، لــەپێش مــەلا بانگانیــشا، لــەجیاتی پارشــێو جامــێ ئــاوی دەخواردەوە).

ئیبنو عەططار كە فەقێی بوو، فەرمووی: لەبارەی میوەوە قسەم لەگەڵیـدا كرد، كە بۆچی نایخۆیت؟

فـەرمووی: (دیمەشـق ئـەوقافی زۆرە، خـاوەن باخـەكانیش زۆریـان منـاڵی هەتیونو لەژێر چاودێری كەسی تردانو زۆر لە باخەكانیش دەدرێن بە ملكانـە، كە مامەڵەی وایش راجیایی تیادایە كە دروستە یانا، ئیتر چۆن دڵـم بـەرایی بـدا كە لەشتی وا بخۆم؟!).

٨- ئەمـەیش مـاڵو حـاڵو دارایـیو سـامانی بـوو: (ژنـی نـەهێناوە، منـاڵی نــەبووە، لــە گۆشــەی مدرســەی رەواحیــەدا، لەپــەنا مزگــەوتا دەژیــا، دیــاریو

دەسـەنەی لەکـەس وەرنـەدەگرت‌و نەدەچـوو بـۆ سـەر دەعـوەتی کـەس، مەگـەر چۆنها، جارێ شێخ بورهانەدینی ئەسکەندەرانی، تکای زۆری لێ کـرد، کـه لـەلای ئـەو بـەربانگ بکاتـەوە، فـەرمووی: بەربانگەکـه بهێنـه بـۆ ئێـرە، لێـره پێکـەوە بەربانگ دەکەینەوە!

ئەمەیش هـەموو سامانەکەی بـوو: حەسـیرێ لەسـەری دەخـەوت، مـەوجێ لەکاتی خەودا دەیدا بەخۆیدا، گۆزەیەکی هەبوو بۆ ئاو لێخواردنـەوە، مێزەرێکـی خام‌و جبەیەکی خام‌و دیشداشەو دەرپێیـەکی خـام‌و جووتـێ سۆڵ‌و ئـاو بێنـەو دەست بشۆ!!).

٩- دانـراوو بەرهەمە قەڵەمییەکانی:

بەرهەم‌و پەڕاوی زۆرە، لەهەموویان ناودارتر:

(رەوضـەو شـەرحی صـەحیحی موسـلیم‌و مـەجمووع‌و مینهـاج‌و ریـاض الصالحین‌و ئەذکارە).

١٠- مەرگی (رەحمەتی خودای لێ بێ):

ئیبنـو عـەططـار، کـه ژیاننامـەی نـەوەوی لەشـەش جزمـا کۆکردۆتـەوە دەفەرموێ:

(دەستووری مامۆستا نەوەوی وابـوو: هیـچی لەکـەس وەرنـەدەگرت مەگـەر لەکەسێ، کە دڵنیابایە لە ئایین‌و نیازی پاکی‌و لەویش کە مەبەستی پێی سوودو کەڵکی دنیـایی نییـە...). ئیبنـو عـەططـار دەفـەرموێ: لـەپێش مەرگیـدا بـەدوو مانـگ، لە خزمەتیدا دانیشتبووم ئەومنـدەم زانـی، هـەژارێ هاتـه ژوورەوە بـۆلای، گوتی: لەلای فیسارە شێخەوە، لە وڵاتـی صـەرخەد، هـاتووم، سڵاوی لێ دەکـردی‌و ئـەم مەسـینەیەی بـۆت نـاردووە). ئـەویش وەری گـرت‌و بـەمنی فـەرموو، لـەناو

جێگەی کەرەستەکانا دایبنێ. هەستی کرد کەمن سەرسامم لە قەبووڵی ئەم دیارییە، فەرمووی:

(هەزارێ تریش زەمیلەیەکی بۆم ناردووە، زەمیلەو مەسینە کەرەستەی سەفەرن!).

ئیبنو عەططار فەرمووی: لەپاش چەند ڕۆژێکی کەم لە خزمەتیدا بووم، فەرمووی: (مۆڵەتم پێدرا کەبچم بۆ سەفەر!). منیش عەرزیمکرد: چۆن؟

فەرمووی: (لێرەدا دانیشتبووم) لەو کاتەدا لە ماڵەکەی لەناو قوتابخانەی ڕەواحییەدا، دانیشتبوو، پەنجەرەیێ لەبەردەمیا بوو، دەیڕوانی بەسەر قوتابخانەکەدا، فەرمووی: (لێرەدا بەرەو قیبلە دانیشتبووم، پیاوێ بەناو هەوادا لەلای چەپی فێرگاکەوە بۆلای ڕاستی، بە بەردەمما تێ پەڕیو فڕیو فەرمووی پێم: هەڵسە بڕۆ بۆ سەردانی بەیتولەقدیس!).

ئەوجا ئەوەوی بەمنی فەرموو: (هەستە بابچین ماڵاوەییو خواحافیزی لە هاوەڵو دۆستو خۆشەویستانمان بکەین!). منیش لەگەڵیدا چووم بۆ گۆڕستانو سەردانی گۆڕی هەندێ لە مامۆستاکانی خۆی کردو دێنی کردنو گریا بۆیان، ئەوجا دێنیو سەردانی دۆستو برادەرانی، کە لەژیانا مابوون کردو بۆ سبەینێ بەیانی سەفەری کرد).

لەساڵی (٦٧٦)ی کۆچیدا، گەڕایەوە بۆ نەوا، لەپێشدا هەموو ئەو کتێبانەی کە لە ئەوقافی خواستبوو گەڕاندنیەوە بۆ ئەوقاف، وەك گوتمان ڕۆیشت بۆ دێنیو سەردانی گۆڕی مامۆستاکانیو بۆیان پاڕایەوەو نزای باشی کرد بۆیانو لەسەریان گریا، سەردانی دۆستو برادەرانی خۆی کردو خواحافیزی لێیان کرد، وە سەردانی باوکی لەگوندی نەواکرد، ئەوجا ڕۆیشت دێنیو سەردانی بەیتولەقدیسو خەلیلی کرد، کەوان لە فەلەستین.

ئەوجا گەڕایەوە بۆ گوندی نەوا، لەوێ لەماڵی باوکی نەخۆش کەوت.

ئیبنو عەططار (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) دەفەرموێ: کەبیستم نەخۆش کەوتووە لەنەوا، چووم بۆسەردانی، لە دیمەشقەوە چووم، کە چومە خزمەتی، زۆری پێ شادمان بوو، دوایی، کە خەریك بوو، تەواو چاك ببێتەوە، فەرمووی پێم: (بڕۆرەوە بۆ ناو ماڵو منالّت)، منیش گەڕامەوە بۆ دیمەشق. شەوی چوار شەممە، بیستو چواری مانگی ڕەجەب، ساڵی (٦٧٦) شەش سەدو حەفتاو شەشی کۆچی، لەماڵی باوکی، لەنەوا، مەرگ دەبێ بەمیوانیو لەنەوا دەنێژرێ، چلو پێنج ساڵو چەند مانگێ ژیاوە.

ئیبنو عەططار فەرمووی:

من لەسەر ڕوخسەتی خۆی، ڕۆژی بیستی ڕەجەب بەجێم هێشت، تەندروستی زۆر باش بوو، کەچی شەوی بیستو چواری ڕەجەب، کە شەوی چوار شەممە بوو، فەرمانی هەق بەجێ دەهێنێو دەمرێ.

من ئەو شەوە نووستبووم، لە خەوما بینیم کەوا کەسێ، لە مزگەوتی گەورەی دیمەشق، بانگەواز هەڵ دەدا: (وەرن بۆ نوێژکردن لەسەر تەرمی فیسارە مامۆستا) خەڵکیش بەهۆی ئەم جاڕدانەوە شەڵەژان، منیش لەخەو خەبەرم بۆوە، جا بۆ شەوی هەینی پەیامی مەرگی نەوەویمان پێ گەیشت، جا لەمزگەوتی گەورەی دیمەشق نوێژی غائیبیان لەسەر کردو موسوڵمانان زۆر زۆر پەرۆش بوون بۆیو خەفەتیان خوارد بۆی. (بە هەزاران هەزار ڕەحمەتی خودای لێ بێ).

یادی پیاو چاکان ڕەحمەتی لێ دەبارێ:

باوکم حاجی فارس حەمە خان حەسەن موصطەفا حەنیف، لەماڵی خۆمان لە سلێمانی، لە گەڕەکی چوارباغ، زۆر نەخۆش بوو، ماوەیێ لەسەرجێ کەوت، گایەکی کڕیبوو بۆ خێر، فەرمووی پێمان: (سەری ببڕن، با لەپێش خۆمەوە ڕەوانەی بکەم). منیش عەرزیمکرد: بۆ چاوەڕوانی ڕۆژی هەینی نەکەین، کە ڕێکەوتی ڕۆژێکی پیرۆز دەکا!

فەرمووی: فریا ناکەوێ، من ناگەمە ڕۆژی هەینی دەمرم!).

لەم کاتەدا باوکم دەستی کرد بەگریان، عەرزیمکرد: باوە! بۆچی دەگری؟ تۆ، لەخودا بەزیادبێ، حەجت کردووە، عەمرەت کردووە، سەردانی گۆڕی پێغەمبەرت کردووە، نوێژو ڕۆژوو قایم بووی، بەشی خۆت، سوپاس بۆ خودا، چاکەو باشەت لەپێش خۆتەوە ڕەوانە کردووە. فەرمووی: من لەمردن ناترسم، بەڵام بۆ ئەوە دەگریم کە لەئێوە جیادەبمەوە، بەڕاستی هیچ شتێ وەك جیابوونەوە لە خۆشەویستانو موفارەقەی ئەحباب ناخۆش نییە). ئەوکاتە دوو خوشکم هەبوو، ناویان عائیشەو خاوەر بوو، لە گوندەکەی خۆمان لە برایماوە شوویانکردبوو، لەوێ مابوون، دوو ڕۆژبوو هاتبوون بۆلای باوکم.

ئامۆزایەکی باوکم هەبوو، ناوی دادە ڕەحەی لالە عەزیز بوو، دادە ڕەحە هاوسەری حاجی ئەو ڕەحیمی برایماوەیی بوو، حاجی ئەو ڕەحیمو حەمەی ئەولا، کە خزمو دۆستی باوکم بوون، چەند ساڵێ بوو، مردبوون.

ئەو شەوەی کە باوکم عەمری خودا دەکا، دادە ڕەحە خەو دەبینێ: (حاجی ئەورەحیمی مێردیو حەمەی ئەولا، لەکانی ئەحمەد بەگ خەریکن دەستنوێژ دەگرن، پێیان دەڵێ: ئەوە خێرە کەوان لێرە؟). دەڵێن: حاجی فارسی حەمە خان مردووە، ئەچین بۆلای ئەو). کانی ئەحمەد بەگ والەسەر شاخی

دارەغـا، لەسـەر رێگـەی برایمـاوە سـلێمانی. ئـیتر دادە رەحـە هـات بـۆلای بـاوکم، بەقسە فریای نەکەوت بەڵام فریای تەرمەکەی کەوت.

مـــردن بەوێنـــەی راوچـــی شـــارەزا
بـــۆ پـــاکۆی رۆحمـــان وا لـــەپارێزا
هەرکەس ناو دێنین لە دۆست و یاران
یـــا وا لەجێـــدا، یـــا وا لەقـــەبران
ئێمە گیای مەرگین، پیاڵەی دەنۆشین
هاکاشـایی ژیـن، بـوو بـە زاری و شـین
ئـەی خـودا! رەحمـێ بکـە بـە حاڵمـان
کـۆری نـاگرین، نـەبێ بـە ماڵمـان!

٥٠- كِتَابُ صِفَاتِ الْمُنَافِقِينَ وَ أَحْكَامُهُمْ

نامەی نیشانەکانی ناپاکەکانو بڕیارەکانی یاسانامە لە بارەیانەوە

١٧٦٥- عَنْ زَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِى سَفَرٍ أَصَابَ النَّاسَ فِيهِ شِدَّةٌ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أُبَىّ لأَصْحَابِهِ: لاَ تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) حَتَّى يَنْفَضُّوا مِنْ حَوْلِهِ، قَالَ زُهَيْرٌ: وَهِىَ فِي قِرَاءَةُ عبدالله، وَقَالَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الأَعَزُّ مِنْهَا الأَذَلَّ. قَالَ: فَأَتَيْتُ النَّبِىَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فَأَخْبَرْتُهُ بِذَلِكَ، فَأَرْسَلَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أُبَىّ فَسَأَلَهُ، فَاجْتَهَدَ يَمِينَهُ مَا فَعَلَ! فَقَالَ: كَذَبَ زَيْدٌ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، قَالَ: فَوَقَعَ فِى نَفْسِى مِمَّا قَالُوهُ شِدَّةٌ، حَتَّى أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ تَصْدِيقِى (إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ). قَالَ: ثُمَّ دَعَاهُمُ النَّبِىُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) لِيَسْتَغْفِرَ لَهُمْ، قَالَ: فَلَوَّوْا رُءُوسَهُمْ، وَقَوْلُهُ:

(كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ). وَقَالَ: كَانُوا رِجَالاً أَجْمَلَ شَيْءٍ. {الحديث: ٦٩٥٥ = ٦٩٧٩ فم. تجريد البخاری/٤، رقم: ١٧٠٧ = ٤٩٠٠، ٤٩٠١، ٤٩٠٢، ٤٩٠٣، ٤٩٠٤ فتح الباری. ترمذی. تفسیر القرآن: ٣٣١٢. تحفة: ٣٦٧٨}:[١٧٦٥]

زەیدی کوڕی ئەرقەم (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: لەسەفەری غەزایەکا، لەخزمەتی مامەمدا، لەخزمەتی پێغەمبەردا (درووودی خودای لەسەر بێ) دەرچووین بۆ ئەو غەزایە، مەردومەکە تووشی سەختیو زەحمەت بوون، عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەیەی کوڕی سەلوول، بەلایەنگیرانی خۆی گوت: ماڵی خۆتان بۆئەوانە خەرج مەکەن کەوان لەگەڵ پێغەمبەری خوادا، هەتا بڵاوەی لێ بکەنو لەدەوری بتەکێنەوە).

زوهەیری کوڕی موعاوییە، کە کەسی سێیەمە، لەڕشتەی ئەم فەرموودەیەدا، فەرمووی: قسەکەی عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەیی، کە بەعەرەبی ئاوایە: {لاَ تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَضُّوا مِنْ حَوْلِهِ}. ئەمە ئایەتی قورئان نییە، ئایەتەکە لە قورئاندا ئاوایە: {لَا تُنفِقُوا عَلَى مَنْ عِندَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنفَضُّوا} بەبێ زیادەی (مِنْ حَوْلِهِ). بەڵام لە قیرائەتێکی تەفسیریی عەبدوڵڵای کوڕی مەسعووددا ئایەتەکە لە قورئاندا ئاوایە: {لَا تُنفِقُوا عَلَى مَنْ عِندَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنفَضُّوا – مِنْ حَوْلِهِ} بەزیادەی (مِنْ حَوْلِهِ).

هەروا عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەیی سەرۆکی ناپاکەکان، هەڕەشەی کردو گوتی: (ئەگەر گەڕاینەوە بۆ شاری مەدینە، لەوێ لە ئێمەو لەدەستەی موحەممەد، کێمان بەدەستو بە دەسەڵاتو ئازاتربێ، شاری مەدینە بەدەستە کوونیو بێ دەستەڵاتەکەی ترمان چۆڵ دەکەین!). زەید فەرمووی: منیش چووم

[١٧٦٥] تجرید البخاری/٤، ژمارە: ١٧٠٧ = ٤٩٠٠ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٣٨ = ٦٩٥٥ شیحا = ترقیم الشیخ خلیل مأمون شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٥ رقم الباب/٦٣).

بۆ خزمەتی حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ)و ئەم قسەو هەڕەشەیەی ئیبنو سەلوولم گێڕایەوە بۆی، پێغەمبەریش (دروودی خودای لەسەر بێ) ناردی بەشوێن عەبدوڵلای کوڕی سەلوول و هاوڕێکانیداو، باسەکەیان بۆ باسدەکا، کە ئێوە شتێکی واواتان گوتووە، ئەوانیش حاشایان لێ کردو، بەدرۆ سوێندیان خوارد، کەئێمە قسەی وامان نەکردووەو، مامەم فەرمووی: زەید درۆی لەگەڵ پێغەمبەردا کردووە. زەید فەرمووی: منیش تووشی خەمێ وابووم، هەرگیز تووشی خەمی وانەبووم، لە ماڵەوە دەستە ئەژنۆ بەخەم و خەفەتەوە لێی دانیشتم، تا خواو راسان خودای گەورە ئەم ئایەتانەی ناردە خوارەوە:

{إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ، يَقُولُونَ لَئِن رَّجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ}.

جا حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) ناردی بەشوێن منداو، ئایەتەکانی بۆم خوێندەوەو فەرمووی: ئەی زەید! قسەکەت راست دەرچوو، چۆنت گوت وابوو، ئەوەتانێ خودا بەم ئایەتانە راستیی قسەکەی تۆی دەرخستو ئەوانی بەدرۆ خستەوە.

فەرمووی: هەروەك لەم ئایەتانەدا روونکراوەتەوە، کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ناردی بەشوێنیاندا، کەبێن ئیعتیزار بکەن و لەم هەڵوێستە نامەردانەیان پەشیمان ببنەوە، هەتا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) داوای لێبووردنیان لەخودا بۆ بکا، کەچی لووتیان کرد بەولاداو، وەڵامی پێغەمبەریان نەدایەوەو روویان وەرچەرخان و ئەوەی کە پێغەمبەر بۆیان بپاڕێتەوە، ئەوەیان رەتکردەوە. گوتی: ئەوەیش کە لەم ئایەتانەدا دەفەرموێ:

{وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِن يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُّسَنَّدَةٌ – المنافقون – ٦٣/٤} . واته:

كاتێ دەیانبینیو لەگەڵیان دائەنیشیو گوفتوگۆیان لەگەڵ دەکەیت، لەشو لارو دیمەنێکی دلگیریی وایان هەیە هەرحەزدەکەی کە گوێ لەقسەیان بگری، بەڵام لەڕاستیدا هەر گەدەو گیپاڵنو دوورن لە تێگەیشتنو لەبەر قەبەییو زەبەلاحییان، دەڵێی تەختەی بەدیوارا هەڵسپێراوی بێ هەستو گیانن).

فەرمووی: ئەوەیش کە لەم ئایەتانەدا ئاوا دەفەرموێو باسی روو بازاڕیی ئەوان دەکا، مەبەست دیمەنی دەرەوەیانە کە بەڕواڵەت وابوون، لەڕاستیشدا، خۆیان پیاو گەلێکی بەڕواڵەت زۆر جوانو شێوە شیرین بوون، بەڵام لەدڵەوە تەواو بە پێچەوانەوە بوونو ناو دڵو دەروونیان پڕبوو لە کێمو زووخاوو جەرەتاو!!. {تاج/٤، زنجیرە: ٤٦، ژمارە: ٤١٦٩ — سوورەتی مُنافِقُونَ} .

روونکردنەوە:

١- بۆ ژیاننامەی زەیدو ئەرقەمی باوکی بڕوانە: ژمارە: (٣٣٤) کە لەکۆتایی ئەم فەرموودەدا، لەم پەڕاوە پیرۆزەدا دێت، هەروا بڕوانە: تەجریدی بوخاری بەکوردی بەرگی دووەم، ژمارە: (٥٩٠) هەتا کۆتایی لە زنجیرە: (٢٧).

١٧٦٦- عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أُبَيٍّ بَعْدَ مَا دُفِنَ فَأَخْرَجَهُ، فَنَفَثَ فِيهِ مِنْ رِيقِهِ، وَأَلْبَسَهُ قَمِيصَهُ) (الحديث – ١٢٧٠ – أطرافه في: ٣٥٠، ٣٠٠٨، ٥٧٥٩): [١٧٦٦]

[١٧٦٦] تجريد/٢، ژمارە: ٦١٠ = ١٢٧٠ بخاری. مسلم، صفات المنافقين: ٦٩٥٨ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٢٣ رقم الباب/٢٣).

جابری کوڕی عەبدولاّ (ڕەزای خوای لیّ بیّ) فەرمووی: پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بیّ- چووە سەر گۆڕەکەی عەبدوللاّی کوڕی ئوبەیی، لەپاش ناشتنی، فەرمانی کرد دەریان هێنا لە گۆڕەکەی، بەئومێدی سوود بۆی تفی دەمی بەفووی خوویدا لەجەستەیی و، کراسێکی خۆی بۆ موفەرکی لەسەر گۆشتەوە کردەبەری.

١٧٦٧- عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أُبَيّ لَمَّا تُوُفِّيَ جَاءَ ابْنُهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ: أَعْطِنِي قَمِيصَكَ أُكَفِّنْهُ فِيهِ وَصَلِّ عَلَيْهِ وَاسْتَغْفِرْ لَهُ، فَأَعْطَاهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَمِيصَهُ، فَقَالَ (آذِنِّي أُصَلِّي عَلَيْهِ) فَآذَنَهُ فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يُصَلِّيَ عَلَيْهِ جَذَبَهُ عُمَرُ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: أَلَيْسَ اللَّهُ نَهَاكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى الْمُنَافِقِينَ ؟ فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (أَنَا بَيْنَ خِيَرَتَيْنِ، قَالَ: (اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْلاَ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ). فَصَلَّى عَلَيْهِ، فَنَزَلَتْ: (وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ). (الحديث ١٢٦٩ – اطرافه في: ٤٦٧٠، ٤٦٧٢، ٥٧٩٦):[١٧٦٧]

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوایان لیّ بیّ- فەرمووی: (کە عەبدولاّی کوڕی سەلوول ــ سەرۆکی ناپاکەکان ــ مرد، عەبدوللاّی کوڕی ئەم عەبدولاّیە، کە یەکێك بوو لەهاوڕیّ ڕاست و باشەکانی پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بیّ- هات بۆ خزمەتی پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بیّ- عەرزی کرد: ئەی پێغەمبەری خودا! کراسێکی خۆتم بدەریّ، تا بیکەم بە کفن بۆ باوکم، ئەویش کراسێکی خۆییدا پێی، لە پاشا داواشی لێکرد کە نوێژی مردووشی لەسەر بکاو بۆشی بپاڕێتەوە، پێغەمبەریش -دروودی خوای لەسەر بیّ- بەڵێنی ئەوەی پێداو

[١٧٦٧] تجرید/٢، ژمارە: ٦٠٩ - ١٢٦٩ بخاری. مسلم صفات المنافقین: ٦٩٥٨ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٢٣ رقم الباب/٢٣).

فەرمووی: (ئاگادارم بکە نوێژی لەسەر دەکەم) جا کە لەشۆرین و کفن کردنی بوونەوە، عەبدوللا پێغەمبەری ئاگادارکردەوە، کە تەشریفی بچێ نوێژی مردوو لەسەر تەرمەکەی باوکی بکا، پێغەمبەریش -دروودی خوای لەسەر بێ- هەڵسا کە نوێژی لەسەر بکا، عومەر -رەزای خوایان لێ بێ- هەڵسا جلەکەی پێغەمبەری گرت و کێشایە دواوەو عەرزی کرد: قوربان ! ئەی پێغەمبەری خودا ! تۆ خودا رێگەی ئەمەی نەداویت، ئیتر نوێژی چی لەسەر دەکەی! ئەوەتا بەئاشکرا قورئان دەفەرمووێت: ﴿اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لاَ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ..﴾؟ پێغەمبەریش -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (ئەمەی تۆ دەیڵێیت وایە، بەلام من هێشتا ئومێدم ماوەو بەتەواوی رێگەی ئەوە نەگیراوە، چونکە لەم ئایەتەدا، کە سەبارەت بەم بابەتەن، خودا منی کردووە بەسەر پشك و خاتر خۆی کردووم و دەفەرموێ: ﴿اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لاَ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِن تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَن يَغْفِرَ اللّهُ لَهُمْ — تەوبە /٨٠/٩﴾ واتە: ئەی پێغەمبەر! ئارەزووی خۆتە داوای لێخۆش بوون بکە بۆیان یا مەکە، ئێمە رێگەی ئەوەت لێناگرین، بەلام ئەوە بێ سوودە، ئەگەر نەك جارو دووجار، تەنانەت حەفتا جاریش داوای لێخۆش بوونیان بۆ بکەی خودا لێیان خۆش نابێ). ئەوجا پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (دەی من لە حەفتا جار زیاتر داوای لێخۆش بوونی بۆ دەکەم). عومەر -رەزای خوایان لێ بێ-: فەرمووی ئاخر ئەمە ناپاك و موونافقە.

جا قسەبەر فەرمووی: جاکاتێ پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- نوێژی لەسەر ئیبنو سەلوول کرد، خودا ئەم ئایەتەی تری ناردە خوارەوە کەدەفەرموێت: ﴿وَلاَ تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِّنْهُم مَّاتَ أَبَدًا وَلاَ تَقُمْ عَلَىَ قَبْرِهِ - تەوبە/٨٤/٩﴾. واتە: بە هیچ جۆرێ نوێژمەکە لەسەر هیچ کامێ لەوان، کاتێ کە دەمرن، وە لەسەر گۆڕەکەی ڕامەوەستە بۆ نزاکردن بۆی) (بڕوانە: تاج

/٦/٢٠٧/١٦-ش/ت).

راڤەو شیکردنەوە:

یەکەم- ئەم فەرموودەیە بەلگەیەکی روون و ئاشکرایە بۆ چەندبابەتێکی تازە بابەتی هاوچەرخ، کە بەزەقی‌و مەترەقی لەم سەردەمەی ئێمەدا روودەدەن، بەتایبەتی لەو ناوچەو ولأتانەی کە بەناوی ئازادی و سەربەستییەوە رێگەی ئیلحاد دراوە، وەهەندێ گرووپ و لایەن و کۆمەڵ و پارت پەیدابوون، بەدەق لەبەرنامەی نوسراوی خۆیاندا جاردەدەن: (ئێمە باوەڕمان بەهیچ ئایینێ نییە). (نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ!) خزمینە، تا مەودا ماوە (أعُوذُ بالله) زۆر بکەن، نەبادا قەدەغە بکرێ!!

لەم رۆژانەدا (مانگی نۆی ساڵی/٢٠١٤)ەی زایینی کۆمەڵێ بەناو رۆشنبیری کورد، لەداخی ئەوەی کە زۆرو ستەم لە ئێزیدییەکان کراوە، لەلایەنی موسوڵمانانەوە بوون بەشەیتان پەرست. پیرۆزیان بێت، چونکە بەڕاستی ئەم جۆرە بەرێزانە شایەنی ئەو جۆرە دینانەن. بەلأم من ئەم تاقە پرسیارە لەم شەیتان پەرستە نوێیانە دەکەم:

(باشە ئەو هەمکە کوردە، لەناو خۆیانا، لەشەڕی براکوژیدا، ئەو هەمکەیان لەناو خۆیانا لەیەکتری کوشت، بۆچی کەسێ لەحیزبەکەی خۆی هەڵنەگەڕایەوەو نەیگوت: ئەرێ ئەم شەڕی براکوژییە هەتا کەی؟).

وە زۆر کەسیش لە خەڵکی ولأت، دەچنە سەر ئەم بیرو باوەڕانە، وەناوی خۆیان لەلیستی ئەوانا دەنوسن و ناسنامەی ئەو گرووپانە وەردەگرن، کە ئەمانە لەپێش ئەم گۆڕانکارییەدا سەر بەئایینێ لەئایینەکان بوون. ئەمە لەلایێ. لەلایەکی تریشەوە زۆرینەی کات هەتا کاتی مردن، ئەوەی پێی بڵێی بۆنی ئایین لێیان نایێ، بگرە زۆرینەی کات بەئاشکراش دژی ئایین دەوەستن، وەکی تریش

کاتێ دەمرن، بەشێوەیەکی گشتی، هەموو مەراسیم و پێویستیە ئایینیەکانیان بۆ دەکرێ، بە وێنە ئەگەر لە پێشدا بەئیسلام ناسرابن ئەوا وەك موسوڵمانانی تر دەشۆرێن و کفن دەکرێن و نوێژی مردوویان لەسەر دەکرێ و تەڵقینیان دائەدرێ و پرسەیان بۆ دادەنرێ و سەرخۆشی لە کەس و کاریان دەکرێ و لە پرسەکەیاندا فاتیحەو قورئان دەخوێنرێ و پاداشەکەیان دەنێررێ بۆ گیانیان و نزای باشیان بۆ دەکرێ و داوای لێخۆشبوونی گوناهیان لە خودا بۆ دەکرێ !!.

دەی بڕیاری شەرعی پیرۆز سەبارەت بەم مەراسیم و دەستووورە ئایینیانە کە بۆ ئەم زەندیق و بێ بڕوا رەسمییانە دەکرێن چییە؟!

لەوەڵامدا دەڵێین: بەپێی بنەما شەرعییەکان و فەرموودەی زانا گەورەکان و فەرمایشتی پەڕاوە ناودارەکانی شەریعەت، دەبێ لەم جۆرە بابەتانەدا، ئەم بنەماو رێسا سەرەکییانە بەووردی رەچاو بکرێن:

١ـ هەرکەسێ ساغ بوویەوە کە بەشێوەیەکی شەرعی لەئایین پاشگەز بووەتەوە ئەوە لە یاسانامەی خودادا کۆمەڵێ بڕیاری چەسپاوی ناسراو، لەبارەیەوە هەیە. ئێمە لێرەدا مەبەستمان ڕوونکردنەوەی ئەو بڕیارە زانراوانە نییە، کە لە یاسانامە (شەریعەت)دا سەبارەت بە ملحدیین و مورتەددی شەرعی هەیە.

٢ـ بڕیاردان لەسەر وەرگەڕان لە ئایین کاری موفتیو قازییە، ئیشی رەشەخەڵك و عەوام نییە، وە ئەوانیش لەکاتی وادا دەبێ ئەوپەڕی دووربینی بکەن و بەکوێرانە بڕیاری کافر بوونی کەسێ نەدەن کە نیسبەتی گوفتارو کرداری پاشگەز بوونەوەیان لێ دەدرێ وەك ئەم کەسانەی کە گووتمان.

٣ـ هەموو ئادەمیزادێ بە زیندوویی و بە مردوویی، بەشی خۆی رێزی هەیە، وە هەموو رێزێکی پارێزراوە، مەگەر رێزێ کە شەرع ئیسقاتی بکاو

پووچی بکاتەوە.

٤- وەك لە شەرحەکانی ئەم فەرموودەیەدا هاتووە، حیکمەتی ئەم ئاسانکارییە کە پێغەمبەر خوی -دروودی خوای لەسەر بێ- بۆ سەرۆکی مونافقەکانی ڕەوا دیوە ئەم چەند مەبەستەیە:

أ ـ ئومێد نەبڕاوە، دەگونجێ کابرا تەوبە بکا، یا تەوبەی کردبێ، خاتیمە مەجهووله، ئیمان پەنهانە، زۆر لەمانە لە سەرەمەرگ و نەخۆشینی مەرگا، پاش ئەوەی کە لە جاهو دەستەلات و خۆشی دنیا نائومێد دەبن، مل بۆ هەق دادەنەوێنن و دین لەکانگای دڵەوە قەبووڵ دەکەن، ئیمان هێنانی فرعەون لەکاتی نووقم بوونیدا ڕاسترین بەڵگەیە بۆ ئەم بابەتە. من بەچاوی خۆم پیاوێکم بینی نەخۆش بوو، سەر بە پارتێکی مولحید بوو، لەپێش مەرگیا بەچەند رۆژێ، لە مەرقەدەکانی دێکۆن‌و بیارە، وەك پیرێژنێکی جافی نەخوێنەوار دەپاڕایەوەو داوای لێ دەکرد کە لەخودا بپاڕێنەوە بۆی تا شیفای بدات. کاتێ مرد، لەسەر گۆڕەکەی پارتەکەی شانازی پێوەی دەکرد، هەروا کەسوکارەکەی، لەپاش ڕێ‌و رەسمی حیزبایەتی خۆیان، بەلالووتەوە ڕێگەی مەلا هۆشیاریان دا کە تەڵقینی بخوێنێ.

وەرگێڕ (٢٠١٥/١/٢٦)

وەك قورئان بەدەق دەفەرموێ: ﴿..حَتَّى إِذَا أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ قَالَ آمَنتُ أَنَّهُ لا إِلَهَ إِلاَّ الَّذِي آمَنَتْ بِهِ بَنُو إِسْرَائِيلَ وَأَنَاْ مِنَ الْمُسْلِمِينَ. (١٠/٩٠)﴾. واتە: کاتێ فیرعەون لەدەریاکەدا غەرق بوو، ئیمانی هێناو گوتی: (واباوەڕم هێنا بەو خوایەی کەنەوەی ئیسرائیل دەیپەرستن، وە من یەکێکم لە موسوڵمانان).

ب ـ (استصلاحا للقلوب المؤلفة) ئیتر شتەکە سوودی هەیە بۆ مردووەکە یا نییەتی ئەوە زۆر کاریگەر نییە لەکارەکەدا. دەڵێن: بەهۆی ئەم هەڵوێستەی

پێغەمبەرەوە لەگەڵ ئیبنوسەلوولدا، ئەو ڕۆژە هەزارکەس لە هۆزەکەی ئیسلام دەبن.

ج ـ بۆ ڕێزلێنان لە عەبدوڵلای کوڕی، کە موسوڵمانێکی زۆر زۆرباش بووە، وەك لە ژیاننامەکەیدا ڕوونی دەکەینەوە، زۆر لەشوێنکەوتوانی ئەم پارتە ئیلحادییانە ساویلکەو هەژارۆکەو ڕەشە خەڵکن، لەکارەکە بەباشی حاڵی نەبوون، پارتە زەندیقەکانیش بۆ تەفرەدانی جەماوەرە دیندارەکە، وەك شیعەکان تەقیە بەکاردەهێنن و زۆر بە زەقی شالآو نابەنە سەر ئایین و پەیڕەوانی. بگرە زۆرکەس لەپەیڕەوانی ڕەسمی ئەم پارتە زەندیق و بێ ئایینانە نوێژ دەکەن، ڕۆژو دەگرن، حەج دەکەن، هامۆشۆی مزگەوت دەکەن، خێر دەکەن.

نموونەی زۆر هەیە لەسەرئەوە کە مرۆڤ گای ڕەش نییە کە هەتا مردن لەیەك پێستا بمێنێتەوە. ئەوەتا ڕۆژانە دەبینین کەسانی تاوانبارو فاسق و زەندیق و بێ دین تەوبە دەکەن و دەگەڕێنەوە بۆ باوەشی ئایین، کێ دەڵێ ئەمانەیش تەبەڕایان لەو لایەنانە نەکردووە؟!

تەکفیری شەخصێ بەتایبەتی ـ واتە: لەپاش مردن ـ جگە لەوانەی کە لە قورئان و سوننەتدا ناو براون، کارێکی باش نییە، بگرە دروست نییە، لەپاش ڕەچاوکردنی ئەم خاڵانە، بەدڵنیاییەوە دەڵێین:

أ ـ کردنی ئەم جۆرە شتانە، بۆ ئەم جۆرە کەسانە، بەم جۆرە نیازانەی کەباسمان کردن، فەیدی نییە، بەر مەرتەبەی عەفو دەکەون، وەبەر ئەو شتانە دەکەون، کە قورئان لەبارەیانەوە دەفەرمێت: ﴿یاایها الذین امنوا لاتسألوا عن اشیاء ان تبدلکم تسؤکم﴾. وە پێغەمبەریش ـدروودی خوای لەسەر بێـ دەفەرموێ: ﴿..وَعَفَا عَنْ أَشْيَاءَ رَحْمَةً بِكُمْ لا عَنْ نِسْيانٍ فَلا تَسْأَلُوا عَنْها..﴾.

وەکی تریش شتەکە گەیشتوەتە ڕادەی بەلوا عاممە، لەبەرئەوە چاوپۆشی

کردن و خۆ گێل کردن لێی کارێکی خراپ نییە. ئەوەندە هەیە ئەگەر کەسێ ئاگاداری تەواوی هەبێ بەسەر حاڵی مردووەکەدا، کە هەتا کاتی گیان دەرچوون، هەر بەردەوام بووە لەسەر پاشگەز بوونەوە لە ئیسلام، ئەوە باشترو چاکتر ئەوەیە، کە وەك پاشگەزو مورتەدد مامەڵەی لەگەڵدا بکا، بەڵام لە سنووری ئەم فەرموودەیەی پێغەمبەردا، کە هانمان دەدا لەسەر سرِ قایمی کە بەدەق دەفەرموێ: (استعینوا علی قضاء حوائجکم بالکتمان).

ب ـ وەك لەم فەرموودە پیرۆزەوە دەردەکەوێ، مردوو ـ گەرچی لە ژیانیدا خراپیش بێ ـ بەڵام کاتێ دەمرێ، لەلای کەسوکاری شیرین دەبێ، مردن نەنگییەکانی دەشارێتەوە، لەبەرئەوە کەسوکاری بەپێی توانا، هەوڵ دەدەن مایەی چاوپۆشی لێکردنی خودای بۆ دابین بکەن، وە بەهۆی سەرەتای خورپە لێکەوتنەوەو سامی مەرگەوە، لەمەدا تارادەیێ عوزریان هەیە. سەرنج بفەرموون: ئەوەتا عەبدوڵڵای کوڕی عەبدوڵڵای کوڕی سەلوول، لەژیانی باوکیدا، زۆر توندوتیژ بووە دەرهەقی، تەنانەت داوای لەپێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- کرد کە رێگەی بدات خۆی بەدەستی خۆی بدا لەگەردنی باوکی، لەسەر ئەو هەڵوێستە ناشیرینانەی کە بەرامبەر بەپێغەمبەر هەیبوو، بەڵام پێغەمبەر رێگەی ئەوەی نەدا، چونکە ئاگای لەو ئایەتانە بوو کە سەبارەت بە ئیبنوسەلوولی باوکی هاتبوون، لەگەڵ ئەوەیشا، ئەوەتا کاتێ ئیبنوسەلوول دەمرێ، لەبەر چاوی عەبدوڵڵای کوڕی شیرین دەبێ، مەرگ خراپەکانی دادەپۆشێ، شلۆقی هەڵوێست کارێکی وادەکا، کە رەحمی بۆی بجووڵێ، چونکە کاتی گلەیی و تانەو تەشەر نییە بەڵکو کاتی لێقەومان و فریاکەوتن و نزای باشە.

ئەم دیدو بۆچوونە نوێیە بوو کە وای لەعەبدوڵلا کرد داوا لە پێغەمبەر بکاو ئەو شتانە بۆ باوکی بکا، کە لە فەرموودەکەدا باس کراوون.

جـ پێغەمبەری خودا -درودی خوای لەسەر بێ- بەنهێنی، ناوی موناقق و ناپاکەکانی بە حوزەیفەی کوڕی یەمان فەرموو بوو، لەبەرئەوە کاتێ کەسێ دەمرد، پێشەوا عومەر -رەزای خوایان لێ بێ- لەلای خۆیەوە سەرنجی حوزەیفەی دەدا، ئەگەر ئامادەی سەر تەرمی ئەو مردووە ببوایەو نوێژی لەبەر بکردایە، ئەوا حەزرەتی عومەریش دەیزانی کە ئەوە موناقق نییە، لەبەرئەوە ئامادەی سەر تەرمەکەی دەبوو، وەنوێژی لەسەری دەکرد، بەڵام ئەگەر حوزەیفە ئامادەی سەر تەرمەکەی نەبووایە، ئەوا عومەریش ئامادەی نەدەبوو، وە لەوەوە ئەوەی وەردەگرت خاوەنی ئەو تەرمە لەو ناپاکانەیە، کەپێغەمبەر ناوەکانیانی بەنهێنی بەحوزەیفە ووتووە، دەی ئەمە بەڵگەی ئەوەیە کە ئەم جۆرە بابەتانە هەتا لەژێر پەردەوە بن باشە، وەشەرع ئاشکرا ببینە، لەبەرئەوە بڕیاری شەرع بەپێی رواڵەتە، وەئەصڵ لەم جۆرە کاتانەدا، بەرائەتە، چونکە ئەصڵ بەقای ئەصڵەکە ئیمانە، وە بەرائەتە لە کوفر هەتا بەبەڵگەی دامەزراو کوفری کابرا دەچەسپێ.

د ـ فەرمایشتی ڕاست و دروست ئەوەیە: (کە موسوڵمان هەتا بۆی دەکرێ لەدنیاو لەقیامەتدا لەم جۆرە کەسانە دوور بێ، لە دونیادا هاوڕێتی یان نەکات و، لە گۆڕستان گۆڕی لەگەڵ گۆڕیاندا نەبێ، چونکە نزیکی مرۆڤی خراپ لە هەردوو دنیادا مایەی سەراسێیە).

هـ ـ لەبابەتی نیکاح و تەلاق و میرات و شتی تری وایشدا هەمان حسابیان بۆ بکرێ.

دووەم: عەبدوڵلای کوڕی عەبدوڵلای کوڕی سەلوول (رەزای خوای لێ بێ) یەکێکە لە هاوڕێ زۆر بەڕێزەکانی پێغەمبەر -درودی خوای لەسەر بێ-

خەزرەجییە، ئەنصارییە، لەپێشدا ناوی حوباب بوو، پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ناوەکەی گۆڕی و ناوی نا عەبدوڵلا ئامادەی غەزای بەدرو ئوحودو گشت غەزاواتەکانی تری پێغەمبەر بووە، لەخزمەت پێغەمبەر خۆیدا ومیەکێ بوو لەنووسەرانی سرووش، وە لەغەزای تەبووکا عەبدوڵلای باوکی، کە ناودارە بە ئیبنوسەلوول، کە سەرۆکی ناپاکەکان بوو، هەڕەشەی لەپێغەمبەر کردو گوتی: (من و موحەممەد کاتێ گەڕاینەوە بۆ شاری مەدینە، کاممان بەدەسەلاَت و تواناتر بوو، بەوی ترمانی چۆڵ دەکات، مەدینە یا بۆ من دەبێ یا بۆ ئەو) جا کاتێك قورئانی پیرۆز، پەردەی لەسەر ئەم قسە ژەهراوییەی ئیبن سەلوول هەڵماڵی، عەبدوڵلای کوڕی، پشتی پێغەمبەری گرت و لەدژی باوکی وەستاو بەپێغەمبەری فەرموو: (سوێندم بە خودا ئەی پێغەمبەری خودا ! داماوو ناتەوان ئەوە، عەزیزو دلێروتوانا تۆی!) هەروەها فەرمووی: (ئەی پێغەمبەری خوا ! ئەگەر ڕێگەم پێ بدەی بەدەستی خۆم دەیکوژم) بەلاَم پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ڕێگەی پێ نەدا، پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- زۆر لێی ڕازی بوو، وەگەڵ جار پەسەن و مەدحی ئەوی کردووە، لە شەڕی هەڵگەڕاوەکاندا (ردده) دا، لەکاتی جێنشینی ئەبوبکری سدیقدا، لەساڵی دوانزەی کۆچییدا، لە یەمامە شەهیدبوو، (ڕەزای خوای لێ بێ) (بڕ: شەریعەتی ئیسلام، مغنی موحتاج، فیقهی ئاسان، باسی تەرم).

سێیەم: ئەم عەبدوڵلای کوڕی سەلووله باوکی ناوی ئوبەیی کوڕی مالیکە، سەلوول نەنکییەتی، دایکی باوکییەتی، ژنێ بوو لەهۆزی خوزاعە، ئیبنو سەلوول یەکێك بوو لەسەرۆك هۆزەکانی هۆزی خەزرەج لەمەدینە، هۆزی خەزرەج ـ لەپێش کۆچی پێغەمبەر بۆ مەدینە ـ بڕیاریان دابوو کە ئیبنو سەلوول بکەن بەپادشای خۆیان، بەلاَم پێغەمبەرو موسوڵمانان دەوڵەتی ئیسلامییان لەمەدینە

دامەزراندا، ئەم هەلەی لەدەست چوو لەبەرئەوە هەتا مرد، ئەو کۆنە ڕقەی لە پێغەمبەر بوو، مەشهورە بە سەرۆکی ناپاکەکان، کە لەزاراوەی سوونەتدا ناودارە بەسەرۆکی موناففقەکان. ئیبنو سەلول لەساڵی نۆی کۆچیدا مردووە.

١٧٦٨- عَنْ ابن مسعود (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: اجْتَمَعَ عِنْدَ الْبَيْتِ ثَلَاثَةُ نَفَرٍ: قُرَشِيَّانِ وَثَقَفِيٌّ أَوْ ثَقَفِيَّانِ وَقُرَشِيٌّ، قليل فقهُ قُلُوبِهِمْ، كثير شَحْمُ بُطُونِهِمْ فَقَالَ أَحَدُهُمْ أَتَرَوْنَ أَنَّ اللَّهَ يَسْمَعُ مَا نَقُولُ؟ وقَالَ الآخَرُ يَسْمَعُ إِنْ جَهَرْنَا وَلاَ يَسْمَعُ إِنْ أَخْفَيْنَا وَقَالَ الآخَرُ: إِنْ كَانَ يَسْمَعُ إِذَا جَهَرْنَا فَإِنَّهُ يَسْمَعُ إِذَا أَخْفَيْنَا . فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى (وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلاَ أَبْصَارُكُمْ وَلاَ جُلُودُكُمْ) الآيَةَ . (الحديث ٦٩٦٠ حسب ترقيم الشيخ خليل مأمون شيحا لصحيح الإمام مسلم بشرح النـووي = ٦٩٨٤ حسب ترقيم فتح الملهم بشرح صحيح مسلم. بخاري. تفسير: ٤٨١٦، ٤٨١٧، ٧٥٢١. ترمذي. تفسير القرآن: ٣٢٤٨ تحفة الأشراف: ٩٣٣٥).[١٧٦٨]

عەبدوڵڵای کوڕی مەسعوود کەناسراوە بە ئیبنو مەسعوود (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: لەلای بەیتا، دوو قوڕەیشیو یەك ئەقەفی، یا دوو ئەقەفیو یەك قوڕەیشی کۆدەبنەوە، بە لەش قەبەو قەڵەوو فیلەتەن، بەدڵو هۆشو گۆش کەودەنو نادان، یەکێکیان دەڵێ: ئایا ئێوە لەو باوەڕەدان، کە خودا گوێی لێیە کە ئێمە چی دەڵێین؟ یەکێکی تریان دەڵێ: ئەگەر بەدەنگی بەرز قسەبکەین دەیبیستێ، بەڵام ئەگەر بەپەنهانی قسەبکەین نایبیستێ! ئەوی تریشیان دەڵێ: ئەگەر بەدەنگی بەرز قسە بکەین گوێی لێ بێ، بەپەنهانیش قسەبکەین هەر گوێی لێ دەبێ! جا خودای گەورەو مەزن ئەمەی نارد:

[١٧٦٨] بخاری. تفسیر: ٤٨١٦. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢١٦٢ = ٦٩٦٠ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٥ رقم الباب/٤١).

{وَمَا كُنتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلَكِن ظَنَنتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِّمَّا تَعْمَلُونَ } (سورة فصلت-٤١/٢٢).

١٧٦٩- عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أن النبي (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) خرج إِلَى أُحُدٍ ، فَرَجَعَ نَاسٌ مِمَّنْ خَرَجَ مَعَهُ ، فَكَانَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فيهِمْ فِرْقَتَيْنِ ، قال بعضهم: نقتلهم، وقال بعضهم: لا ، فَنَزَلَتْ (فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ). (الحديث ٦٩٦٢ شيحا = ٦٩٨٦ فم. بخاري. فضائل المدينة. ١٨٨٤ ، ٤٠٥٠ ، ٤٥٨٩ ، فتح الباري).[١٧٦٩]

زەیدی کوڕی ثابیت (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: کاتێ پێغەمبەرو یارانی لەمەدینەوە دەرکەوتنو بەرەو چیای ئوحود کەوتنە ڕێ، بۆ غەزا، لەرێگە کۆمەڵێ لەوانەی کەلەسوپاکەی پێغەمبەردا بوون، بەسەرۆکایەتی عەبدوڵلای کوڕی ئوبەیی کوڕی سەلوول، گەڕانەوەو نەیانویست کەلەو غەزایەدا بەشداریی بکەن، کە گەڕانەوە هاوەڵەکانی حەزرەت بوون بەدوو تاقمەوە، تاقمێکیان گوتیان: کە گەڕاینەوە لەم غەزایە دەیانکوژین، تاقمەکەی تریشیان گوتیان: نایانکوژین. جا بەم بۆنەیەوە ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە: {فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ} (النساء-٤/٨٨).

واتە: لەبەرچی لەبارەی ئەم ناپاكو مونافقانەوە بوون بە دوو دەستەوە: دەستەیەکتان دەڵێن: ئەوانە ناپاكو ناموسوڵمانن، لەبەرئەوە دەیانکوژین، دەستەیەکتان دەڵێن: ئەوانە موسوڵمانن، نایانکوژین، بۆچی هەمووتان بەیەك دەنگ ناڵێن: ئەمانە نا موسوڵمانن، چونکە ناپاكو مونافیقن.

[١٧٦٩] بخاری. فضائل المدینة: ١٨٨٤، پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢١٣١ - ٦٩٦٢ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٢٩ رقم الباب/١٠).

١٧٧٠- عَنْ ابِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضيَ اللهُ عنهُ) انَّ رِجَالا مِنْ الْمُنَافِقِينَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللّٰهِ (صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ اذا خَرَجَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الَى الْغَزْوِ تَخَلَّفُوا عَنْهُ وَفَرِحُوا بِمَقْعَدِهِمْ خِلافَ رَسُولِ اللّٰهِ (صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَاذا قَدِمَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اعْتَذرُوا الَيْهِ وَحَلَفُوا وَاحَبُّوا انْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَنَزَلَتْ ﴿لا تَحْسِبَنَّ الَّذينَ يَفْرَحُونَ بِمَا اتَوْا وَيُحِبُّونَ انْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا﴾.. الايَة (الحديث ٤٥٦٧): [١٧٧٠]

ئەبوسەعیدی خدری (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: لەسەردەمی پێغەمبەر خۆیدا (دروودی خودای لێ بێ) چەند پیاوێك هەبوون، ناپاك (منافق) بوون، كاتێ پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) دەچوو بۆ غەزا، ئەوان بەفێڵ و فەرەج خۆیان دەدزیەوە ولەماڵەوە دەمانەوە، بە پێچەوانەی حەزرەتەوە(دروودی خودای لێ بێ) وە بۆ دژایەتی ئەو بەم هەڵوێستە ناپاكانەیان كەیفخۆش دەبوون، كاتێكیش كە پێغەمبەر(دروودی خودای لێ بێ) دەهاتەوە لە غەزا دەچوونە خزمەتی و بەهانەو مەهانەی درۆیان دەهێنایەوەو، سوێندیان لەسەر دەخواردو كەیفیان بەوە دەهات، كە بە بەلاش لەسەر شتێ كە نەیانكردووە سوپاس و تاریف بكرێن! ئیتر بەم بۆنەیەوە ئەم ئایەتە پیرۆزە دابەزی كەپەردە لەسەر ئەم هەڵوێستە ناجەوان مەردانەیان هەڵدەداتەوە، كە دەفەرموێ: ﴿لا تَحْسَبَنَّ الَّذينَ يَفْرَحُونَ بِمَا اتَوا وَيُحِبُّونَ انْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنْ الْعَذابِ وَلَهُمْ عَذابٌ الِيمٌ﴾١٨٨/٣، واتە: ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! ومتۆش ئەی موسڵمانی بەرێز! وا مەزانە ئەوانە كە وا دڵشادو شادومان دەبن بەكردەوەی ناشیرینی خۆیان و حەز دەكەن كە لەسەر

[١٧٧٠] تجريد/٤، ژمارە: ١٦٤٧ = ٤٥٦٧ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢١٢٧ = ٦٩٦٤ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٥ رقم الباب/٣).

شتێکی باش، کەبەدرۆ دەڵێن : ئەوشتە باشەمان کردووە بەڵام لەڕاستیدا ئەو ئیشەیان نەکردووە، حەزدەکەن لەسەرئەو شتە باشە، بەهۆی ئەو درۆیانەیانەوە، بە بەلاش سوپاس ووەسف بکرێن، قەت وامەزانە کە ئەوانەو وێنەی ئەوانە، بەم ساختەکاریەو فرت وفێڵە، لەدەست تۆڵە و سزاو قاری خودای گەورە قوتار دەبن و، لە پەنایەکا ئاسوودە و سەرفەراز دەبن و ئۆقرە و ستار دەگرن، قەت شتی وانییە بەڵکو بۆ ئەوانەو بۆ وێنەی ئەوانە، هەیە سزای بەسوێ و ئازاری ئێش بەناو پەرەی دڵ گەیێن! (تاج/٦ ل/٩٥ - ش= شەیخان = بوخاری و موسلیم).

١٧٧١- عن حُمَيْدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَنَّ مَرْوَانَ قَالَ: اذْهَبْ يَا رَافِعُ - لِبَوَّابِهِ - إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَقُلْ: لَئِنْ كَانَ كُلُّ امْرِئٍ مِنَّا فَرِحَ بِمَا أَتَى وَأَحَبَّ أَنْ يُحْمَدَ بِمَا لَمْ يَفْعَلْ مُعَذَّبًا لَنُعَذَّبَنَّ أَجْمَعُونَ. فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: مَا لَكُمْ وَلِهَذِهِ الآيَةِ؟ إِنَّمَا أُنْزِلَتْ هَذِهِ الآيَةُ فِي أَهْلِ الْكِتَابِ. ثُمَّ تَلاَ ابْنُ عَبَّاسٍ: (وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلاَ تَكْتُمُونَهُ) هَذِهِ الآيَةَ وَتَلاَ ابْنُ عَبَّاسٍ: (لاَ تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا) وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: سَأَلَهُمُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ شَيْءٍ فَكَتَمُوهُ إِيَّاهُ وَأَخْبَرُوهُ بِغَيْرِهِ فَخَرَجُوا قَدْ أَرَوْهُ أَنْ قَدْ أَخْبَرُوهُ بِمَا سَأَلَهُمْ عَنْهُ وَاسْتَحْمَدُوا بِذَلِكَ إِلَيْهِ وَفَرِحُوا بِمَا أَتَوْا مِنْ كِتْمَانِهِمْ إِيَّاهُ مَا سَأَلَهُمْ عَنْهُ. (الحديث ٦٩٦٥ شيحا = ٦٩٨٩ فم. تجريد البخاري بالكوردي/٤ رقم: ١٦٤٨ شيحا = ٤٥٦٨ فتح الباري. ترمذي. تفسير القرآن: ٣٠١٤. تحفة الأشراف: ٥٤١٤).[١٧٧١]

حەمیدی کوڕی عەبدوڕەحمانی کوڕی عەوف (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) فەرمووی: کاتێ کە مەروانی کوڕی حەکەم سەرداری سەرشاری مەدینە بوو،

[١٧٧١] تجرید/٤، ژمارە: ١٦٤٨ = ٤٥٦٨ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢١٢٨ = ٦٩٦٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٥ رقم الباب/٣).

بەدەرکەوانەکەی خۆی، کەناوی رافیع بوو، گوت: ئەی رافیع! ئادەی بڕۆ بۆلای ئیبنو عەبباس، پێی بڵێ: خۆ ئەگەر هەموو کەسێ سزاو ئازار بدرێت لەسەر ئەوە کەشادمان بێ بەوەی کەدەستی دەکەوێو حەز بکات کەبەخۆڕایی سوپاس بکرێ لەسەر شتێ کەخۆی نەیکردبێ خۆئەگەر ئەمە وابێ، ئەوا کەسمان لەقیامەت دا رزگارمان نابێو، هەمووومان سەرجەم سزاو ئازار دەدرێین، چونکە کێ هەیە مەگەر بەدەگمەن، کەماڵو مناڵو ئایەو مایەو پایەو وەسپی راستو درۆی پێ خۆش نەبێ؟

جاکاتێ کەرافیع ئەم پەیامەی مەڕوانی بەئیبنو عەباس راگەیاند، ئیبنو عەباس (ڕەزای خوای لێ بێ) لەوەڵام دا فەرمووی: ئێوە چیتانە بەسەر ئەم باسەوە؟ ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە لەشانی خاوەن نامەکان دا، جارێك پێغەمبەر (درووودی خوای لەسەربێ) جوولەکەکانی بانگ کردو پرسیاری شتێکی لێیانکرد، ئەوان شتەکەیان شاردەوەو حەشاری وەڵامە ڕاستەکەیان داو، بەپێچەوانەی ئەوەوە شتێکی تریان پێ گوت، ئەنجا وایان نیشانی حەزرەت دەدا، کە وەڵامی پرسیارەکەی ئەویان بەڕاستی داوەتەوەو کەوابێ دەبێ حەزرەت (درووودی خوای لەسەربێ) سوپاسو ستایشیان بکات، وەشادمانو دڵشادبوون بەوەی کەڕاستیەکەیان شاردبۆوەو کەتمی حەقیقەتەکەیان کردووە، ئەوجا ئیبنو عەباس ئەم دوو ئایەتەی خوێندەوە، ئایەتی:

{وَإِذَ أَخَذَ اللّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلاَ تَكْتُمُونَهُ} (سورة آل عمران-٣/١٨٧)

واتە: ئەوسا خودا پەیمانو بەڵێنی لەوکەسانە وەرگرت کەخاوەن نامەی ئاسمانین، کەبەمەردومی ڕابگەیەنن و حەشاری نەدەن، پەیمانی لەزاناکانیان وەرگرت کە بەباشی مەبەستو مانای ئەونامەی خودایە رووناك بکەنەوە بۆ

هـەموو کەسـێ وەلەکەسـی نەشـارنەوە. وە ئیبنـو عـەباس ئـەم ئایەتەیـشی خوێندەوە:

{لاَ تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَواْ وَّيُحِبُّونَ أَن يُحْمَدُواْ بِمَا لَمْ يَفْعَلُواْ فَلاَ تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِّنَ الْعَذَابِ} (سورة آل عمران-٣/١٨٨). (تاج/٤ ز/٤ ژ/٣٧٩١ – سوورەتی ئالی عیمران – ژمارە/٢١٢٧).

١٧٧٢- عَنْ انَسٍ (رَضِيَ اللهُ عنهُ) قَالَ كَانَ رَجُلٌ نَصْرَانِيًّا فَاسْلَمَ وَقَرَا الْبَقَرَةَ وَالَ عِمْرَانَ فَكَانَ يَكْتُبُ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَعَادَ نَصْرَانِيًّا فَكَانَ يَقُولُ مَا يَدْرِي مُحَمَّدٌ الا مَا كَتَبْتُ لَهُ فَامَاتَهُ اللَّهُ فَدَفَنُوهُ فَاصْبَحَ وَقَدْ لَفَظَتْهُ الارْض فَقَالُوا: هَذا فِعْلُ مُحَمَّدٍ وَاصْحَابِهِ لَمَّا هَرَبَ مِنْهُمْ نَبَشُوا عَنْ صَاحِبِنَا فَالْقَوْهُ فَحَفَرُوا لَهُ فَاعْمَقُوا فَاصْبَحَ وَقَدْ لَفَظَتْهُ الارْض فَقَالُوا: هَذا فِعْلُ مُحَمَّدٍ وَاصْحَابِهِ نَبَشُوا عَنْ صَاحِبِنَا لَمَّا هَرَبَ مِنْهُمْ فَالْقَوْهُ فَحَفَرُوا لَهُ وَاعْمَقُوا لَهُ فِي الارْض مَا اسْتَطَاعُوا فَاصْبَحَ وَقَدْ لَفَظَتْهُ الارْض فَعَلِمُوا انَّهُ لَيْسَ مِنْ النَّاسِ فَالْقَوْهُ. (الحديث: ٣٦١٧): [١٧٧٢]

ئەنـەس (ڕەزای خـودای لـێ بـێ) فـەرمووی: پیـاوێکی نەصـرانی هـەبوو، موسوڵمان بوو، سوورەتی بەقەرەو سوورەتی ئالی عیمرانی خوێند، جارو بـار کـە ئایەتێ دەهات بۆ پێغەمبەر ئەو دەینووسی، لە پاشا بووەوە بە گـاور، وە دەیـوت: موحەممـەد بێجگـە لـەوەی کـەمن بـۆم نووسـیوە هیـچی تـر نـازانێ، جـا خـودا مرانـدی‌و کۆمەڵەکـەی ناشـتیان، وە بـۆ سـبەینێ کـە تەماشـا دەکـەن وازەوی لاشەکەی تووڕ داوەتە دەرەوە. وتیـان: ئەمـە ئیـشی موحەممـەدو هاوڕێکانیـەتی، لەبـەر ئـەوەی رایکـردووە لـە دەسـتیان و لـە ئاینەکـەیان پەشیمان بۆتـەوە، ئـەم هاوڕێیەی ئێمەیان بۆ سووکایەتی پێکردن واڵێ کردووە، دیسان گۆڕێکی قوڵتریان

[١٧٧٢] تجریـد/٤، ژمـارە: ١٤٤١ = ٣٦١٧ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٥، ژمـارە: ١٩٤٥ = ٦٩٧١ شـیحا (بخاری رقم الکتاب/٦١ رقم الباب/٢٥).

بۆیهەڵکەنـدو ناشـتیانەوە، بـەڵام بـۆ سـبەینێ دیـسانەوە زەوی تـووڕی دابـووە دەرەوە، دیـسانەوە، بـەڵام بـۆ سـبەینێ دیـسانەوە زەوی تـووڕی دابـووە دەرەوە، دیسان وایان گوتەوەو هەتا توانیان گۆڕێکی قوڵ قووڵیان بۆ هەڵکەندەوە، کەچی بـۆ سبەینێ هەمدیسان زەوی لاشەکەی تـووڕ دابـووە دەرەوە. ئـیتر زانییـان کـە ئەمەئیشی خوایەو لـە مەردومـەوە نییـە، لـە بـەر ئـەوە ئـەوانیش تووڕیـان داو خوداکردی بە پەندو، کردی بە بەڵگەیەکی ڕوون و ئاشکرا لەسەر ڕاستی ئـایینی موحەممەدو، هەرکەسێ پشتی تێ بکا خودا پێی دەنوێنێ(١).

ئەمـەیش گێڕانەوەیـەکی تـری ئـەم فەرموودەیـە، لـە ژمـارە: (١٩٤٥)ی پوختەی موسلیمدا:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: كَانَ مِنَّا رَجُلٌ مِنْ بَنِي النَّجَّارِ قَدْ قَرَأَ الْبَقَرَةَ وَآلَ عِمْرَانَ، وَكَانَ يَكْتُبُ لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، فَانْطَلَقَ هَارِبًا حَتَّى لَحِقَ بِأَهْلِ الْكِتَابِ، قَالَ: فَرَفَعُوهُ، قَالُوا: هَذَا قَدْ كَانَ يَكْتُبُ لِمُحَمَّدٍ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، فَأُعْجِبُوا بِهِ، فَمَا لَبِثَ أَنْ قَصَمَ اللَّهُ عُنُقَهُ فِيهِمْ، فَحَفَرُوا لَهُ فَوَارَوْهُ، فَأَصْبَحَتِ الأَرْضُ قَدْ نَبَذَتْهُ عَلَى وَجْهِهَا، ثُمَّ عَادُوا فَحَفَرُوا لَهُ فَوَارَوْهُ فَأَصْبَحَتِ الأَرْضُ قَدْ نَبَذَتْهُ عَلَى وَجْهِهَا، {ثُمَّ عَادُوا فَحَفَرُوا لَهُ فَوَارَوْهُ فَأَصْبَحَتِ الأَرْضُ قَدْ نَبَذَتْهُ عَلَى وَجْهِهَا} فَتَرَكُوهُ مَنْبُوذًا. {الحديث: ٦٩٧١ = ٦٩٩٥ فم}:

ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پیاوێ هەبوو، لەهۆزی بەنی نەجاری ئێمەبوو، موسوڵمان بوو، دەستی کرد بە خوێندنی قورئان، سوورەتی بەقەرەو سوورەتی ئالی عیمرانی خوێند، گەلێ جار شتی دەنووسی بۆ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ڕۆژێ هەڵهاتو ڕۆیشت بۆناو خاوەن نامەکان، فەرمووی: جا ئەوانیش کابرایان قۆستەوەو بەرزیان کردەوە. گوتیان: ئەم پیاوە لەلای موسوڵمانان پایەی بەرز بوو، گەیشتبووە

پایەی نووسەرانی موحەممەد، نامەو قورئانو شتی بۆ دەنووسی، ئیتر تەواو تەواو موعجەب بوون پێی، بەڵام ئەوەندەی پێ نەچوو کەخودا پێی نواندو لەناویانا خودا ئەستۆی وردکرد، ئەوانیش چاڵێکیان بۆی هەڵکەندو شاردیانەوە، بەڵام زەوی نەیگرتە خۆیو فڕەی دایە سەرپشتی خۆی، تا سێجار گۆڕیان بۆیهەڵدەکەندو زەوی نەیدەگرتە خۆیو فڕەی دەدایە دەرەوە، ئیتر ئەوانیش وازیان لەلاشەکەی هێناو لەو دەشتە تووڕیاندا).

ڕوونکردنەوە:

منافقە نوێکان:

جێگەی داخە، لەم ڕۆژگارەدا، لەهەموو لایەکەوە، جیهانی ئیسلام کەوتۆتە بەر هەڵمەتو هەوێڵی سوپای کوفرو ناپاکانو دوو ڕووان، وەکی تریش کۆمەڵە دەغەز لەدڵو بەناو موسوڵمانەکان، بەدرۆو بۆ چاوبەستو چەواشەکاری، خۆشەویستیو حوببی ئەهلو بەیتیان کردووە بەدەمامكو ڕوو پۆشو، وەك دێوجامە، لەپەنا ئەم بیانووە درۆینەداو، بەناوی خۆشەویستیو لەسەر کردنەوەی کەسوکاری پێغەمبەرەوە، هێرشی بێشەرمانە دەبەنە سەر حەرەمەکانی پێغەمبەرو سەرجەمی هاوەڵەکانیو حەیاو ناموسی خودی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) زەدەدارو لەکەدار دەکەنو تۆمەتی داوێنپیسیو بێئابڕوویی دەدەن لە هاوسەرەکانی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ)و جمێنو لەعنەت بەئاشکرا دەدەنو دەکەن لە جێنشینە بەڕێزەکانی پێغەمبەرو دەیکەن بە شریتو نەوارو سیدیو بەهەموو وڵاتدا بڵاوی دەکەنەوە. بەبەرچاومانەوە لەبەغدا لە ئەعظەمیە لەپەنا گۆڕی ئەبو

حەنیفەدا، بەرۆژی نیوەڕۆ، خۆپیشاندانێکی گەورەیان ئەنجامداو نەفرەتو لەعنەتیان لەئیمامی عومەر دەکرد!

ئەمانەمان بەچاوی خۆمان دی، کە ئاخونی شێوە مالووم لەسەر کەناڵە ئاسمانیەکان، بەوپەڕی بێ شەرمیو دەغەز لەدڵییەوە، جمێن بەدایکی موسوڵمانان عائیشەی هاوسەری پێغەمبەرو بە ئەبوبەکرو بە عومەرو حەفصەو بە ئوم حەبیبەو بە سەرجەمی سەحابەکانی پێغەمبەر دەدەنو هێرش دەبەنە سەر رەمزو هێماکانی تری ئیسلام، تەنانەت قورئانی پیرۆزیش لەشەڕی ئەم ئاخونانە رزگاری نەبووە، بەڕاستی ئەمانە، بەشەیتانانە:

١- ئالوبەیتیان کردووە بە مەقاشو بە ماشە بۆ تانەو تەشەر لەهاوەڵانو بە پاچو بێڵ، بۆ رووخاندنی ئایینی محمدو ئایینی پیرۆزی ئیسلامیان لە رەگو ریشە پێ دەردەهێنن‌و بوون بە کوتەکی دەستی دوژمن، لە جوولەکەو لە گاور، تەنانەت گاورو جوولەکەکانیش لەکاتی هێرشدا بۆسەر ئیسلام، هەمان تانەو تەشەری ئەم ئاخونانە بەکاردەهێنن‌و بەبێ زیادو کەم دووبارە دەکەنەوە.

٢- ئێمە بەڕاستی موسوڵمانین‌و تەنیا لەبەرئەوە نوورو رووناکی ئیسلاممان قەبوولکردووە، کەببێت بەچرای رۆشنی دین‌و دونیامان‌و هیچی تر، وە خودا حەزکا هەر وایش دەبێ، لەم خاڵەوە باوەڕمان بەهەمووفەرموودەو فەرمایشتەکانی خوداو پێغەمبەری خودا هەیەو لەسەر فەرمایشت‌و فەرموودەی ئەوان، خێزان‌و کەسوکارو ئەهلوبەیتی پێغەمبەرمان خۆش دەوێ‌و، عەلی‌و فاطیمەو حەسەن‌و حوسەین‌و نەوەو وەچەی پیرۆزی ئەوانمان لەنووری چاوی خۆمان خۆشتر دەوێ‌و ئومێدی گەورەی دین‌و دنیامان، لەپاش خوداو پێغەمبەرو قورئانی پیرۆز، حوبو خۆشەویستی ئەوانە! وە رۆژی چەندین جار لەناو نوێژو غەیری نوێژدا دروودو سڵاویان بۆ دەنێرین.

بەڵام لەبەر ڕووناکی ئەم شیعرە عەرزتان دەکەم:

پرسیاری کورت، وەڵامی ورد ورد
زاخاوی مێشکبن، بۆ خوێنەری کورد:

دەبێ بۆچی یەکێکی وەکوو ئەقرەعی کوڕی حابیس، کە خۆی و دەکوڕی، لەشەڕی یەرمووکدا، لەسەردەمی عومەری کوڕی خەطابدا، لە وڵاتی شام، لەپێناوی بەرگری لە نووری ئیسلام جەنگیونو هەوڵیان داوە بۆ فەتحی شامو لە نەبەردێکی خوێناویدا لەگەڵ سوپای ڕوومدا، شەهید بووبن، دەبێ بۆچی ئەمانە مورتەددو مەلعوون بن، چونکە عومەریان بە خەلیفەی خۆیان زانیوە، بەڵام ئیمامی حوسەین، کە لەشەڕی برا کوژیدا کوژراوە وەبەهۆی ئەوەوە خەڵکێکی زۆر لە موسوڵمانان، بە بەلاش و لە پێناوی هیچدا کوژراون دەبێ بۆ حوسەین شەهیدبێ و خوێنەکەی ببێ بەخوێنی سیاوەیش و تا ڕۆژی قیامەت نەکوژێتەوەو ڕۆژانە، لێرەو لەوێ، لەسەر ئەو موسوڵمانان یەکتری بکوژنو کەسانێ بازرگانی بەخوێنەکەیەوە بکەنو وەك بایەقوژ هەر بڵێن: ئادەی تۆڵەی حوسەین بسێنن! یا لثاراتِ الحسین!! دەبێ بۆچی ئەم هەموو سەحابەو تابیعینو موسوڵمانانەی کە لەسەردەمی ئەبوبەکری صەدیقەوە، هەتا کۆتایی خەلافەی ئیسلامی، کە ئەم هەمکە فتوحاتانەیان کردووەو نووری ئیسلامیان بەجیهانا پەخشەوە کردووە، هەموو مورتەددو پاشگەزو منافقو دوو ڕووبن، چونکە لەعنەتو نەفرەتیان لە ئەبوبەکرو عومەرو عائیشەو حەفصەو ئوم حەبیبەو موعاوییە نەکردووە!

ئەمانە کە دوورگەی عەرەبو شامو میصرو سێ بەشی ئەفریقاو عێراقو ئێرانو هیندو سیندو نیوەی ئاسیاو بەشێ لە ئەورووپایان بەنووری قورئانو بە نووری ئیسلام درەخشانکردو کردیانن بە ئیسلامو هەتا ئێستایش بەهۆی

کۆششی ئەوانـەوە لـە سەراسـەری جیهانـدا، زیـاتر لـە ملیـارو نیـویَ موسـوڵمانو زیاتر لە پەنجاو چوار دەوڵەتی ئیسلام هەیە، ئەمانە هەموو مورتەددو پاشگەزو جەهەننەمی بن، بەڵام عەلیو منالّی عەلیو ئەوانەی کە عـەلیو منـالّی عـەلییان کردووە بە بیانوو، کە یەك سانتیمیان نەخستۆتە سەر خاکی ئیسلامو یەك شەهیدی بەرەی شەڕی کوفریـان نییـەو هـەر خـەریکی شـەڕی بـرا کـوژی بـن، ئەمانە هەموو شەهیدبنو بەهەشتی بن؟!

بۆچـی ئەمـە هەرقەلییەتـە، یـا عەدالـەتو نوبووەتـە؟ بەڕاسـتی ئەمـە مـەنطیقێکـی لارو خـوارەو پیلانێکـی شـەیتانانەی ئاشـکراو دیـارە، نـەخوا، نـە پێغەمبـەر، نـە عـەلی پێـی رازییـە! بەڕاسـتی هەرکەسیَ بەچاوی ژیـری، بـەپێی هۆشی ساخ، مەزهـەبی شیعە سـەرنج بـدا، زۆر بەباشـی هەسـت دەکـا، کـە شـیعە دینێکـی دەسـتکردە، لەسـەر ئـەم سیَ پایەیـە دامـەزراوە: درۆو دەلەسـەی شـاخو باڵدارو جنسو خومس.

بـۆ بـەراورد لەگـەڵ ئـەم بەچـکە شـەیتانانەی کـە تانـەو تەشـەر لـە حەرەمەکانو لە مامەکانو لە خەزوورەکانو لە سـەحابەکانو لـە جێنـشینەکانی پێغەمبـەر دەدەنو قورئانەکـەی بەدەسـکاریکراو دەزانـنو سـوننەتە راسـتو دروسـتەکەی بـەدرۆی ئـەبو هـورەیرەو عائیـشە دادەنـێن، ئـەم نموونەیـە تۆمـار دەکەین:

سەیگوڵیَ هەبوو زۆر بەدین بوو، لەسەیدەکانی خاویو قانزانقایە بوو، لـە گەڕەکی چوارباخ دادەنیشت لە سلێمانی، بـەزۆری لـە مزگـەوتی قـەرە چـێوار لـە گەڕەکی چوارباخ نوێژی دەکرد، هەرچی لەگەنم پەیدا دەبیَ نەیدەخوارد، گوایـە بـاوە حـەواو دایـە حـەوا لەسـەر خـواردنی گـەنم لـە بەهەشـت دەرکـراون، ئـەم سەیگوڵە (رەحمەتی خودای لیَ بیَ) رەفتارێکی زۆر سەیری هەبوو، هەر مەلایەك

لەبەر نوێژیدا، سوورەتی (تَبَّتْ يَدَا)ی بخوێندایە، یەکسەر نوێژەکەی دەبڕیو دەچوو لەولاوە نوێژەکەی خۆی دەکرد، ئیتر قەت جەماعەتی لەپشتی ئەو مەلایەوە نەدەکرد، دەیگوت: مەلا! چۆن شەرم لەخواو لە پێغەمبەری خوا ناکەی، دەچی لەناو خەڵکی عەوامدا، خراپیی ئەبو لەهەب باس دەکەیت، کە مامەی پێغەمبەرە، نازانی هەر قسەیێ شوێنی خۆی هەیە؟

جا برا سوێندم بە خودای گەورە، ئەم سەیگوڵە، گەلێ گەلێ لەم هەمکە ئاخونەی کە لەسەر جوێندان بە نامووسی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) سوورنو بەردەوام ئاگری شەڕی براکوژی لەناو موسوڵمانانا، بەناوی لەسەرکردنەوەی عەلیو فاطیمەو حەسەنو حوسەینو ئەهلوبەیتەوە، بەردەوام بەم بیانووە درۆیەوە، ئاگری شەڕی براکوژی هەڵ دەگیرسێننو خۆش دەکەن!

من ئەم پرسیارە لە هەموو خاوەن ویژدانێ، خاوەن هۆشو گۆشێ، بەبێ لایەنانە دەکەم: دەبێ بۆچی، ئەم مەراجیعانە کە خۆیان بە نوێنەری راستەقینەی ئەهلو بەیت دەزاننو بەس، داخ لەدڵانەو کوێرانە، بەهەموو هۆکارێکی راگەیاندن، شەوو رۆژ خەڵك هاندەدەن لەسەر دژایەتیو کافرکردنی لەسەددا نەوەدو پێنجی گەلی موحەممەد، بەتایبەتی هی خزمە نزیکەکانیو هاوسەرەکانیو هۆزەکەی کە هۆزی قورەیشە، گوایە ئەمانە پشتی عەلییان بەرداوەو پشتی دوژمنانی ئەویان گرتووە! کە ئەبوبەکرو عومەرو عوثمانو عائیشەو حەفصەن....تاد.

ئەو هەموو فیداکاریو قوربانیو تێکۆشانو خەباتگێڕانو شەهیدانەی، کە کۆی سەرجەمیان بە درێژایی مێژوو لە نزیکەی یەك ملیار تێ دەپەڕێ، ئەم هەموو خۆبەختکردنو خەباتگێڕانو شەهید بوونە، گشتی هیچو پووچەو جێگەیان ناو ئاگری سووری دۆزەخە، گوایە ئەمانە تەبەڕڕایان لە ئەبوبەکرو

عومەر نەکردووە، بەڵکوو لایەنگیرانی ئەوانن، کە منالێکیان بەناوی موحسینەوە لەباری فاطیمە بردووە!! یەککو لەم حەلامەتەی؟

جا باشە توخوا، گریمان ئەم بوختانە راستیش بێ‌و درۆی پەتی ناپاکان‌و دوو رووان‌و ناحەزانی ئیسلامیش نەبێ، ئەم هەموو بەچکە شێرو پاڵەوان‌و فیداکارانەی، کە لەماوەی نزیکەی (١٥٠٠) هەزارو پێنج سەد ساڵدا، جەنگیون‌و دەستیان بە قورگی شێردا کردووەو ئاڵای ئیسلامیان شەکاندۆتەوەو زیاتر لە ملیارێ شەهیدیان، لەم ماوەدا، لەم پێناوەدا داوە، ئەم دەریایە لە خوێن‌و فرمێسك، ئەم هەموو زامارو شەهیدو کەم ئەندام‌و قوڕ بەسەرو جەرگ سووتاوانە، بەهەموویان ئەم سکە لەبارچووە درۆینەی فاطیمەیان تیادا نابێ؟! باشە ئەوا گریمان ئەبوبەکرو عومەریش تاوانبار بوون، ئەم خەڵکەی تر بۆ؟ بۆچی ئەو خەڵکە شەهیدو خەباتگێڕانە، هەموو ئاو لەزامیان دێ، بەس منالی عەلی خوێن لەزامیان دێ!

خودا شایەتە عەلی‌و فاطیمە خۆشیان بەمە رازی نابن، بەڵام چی دەڵێی بەکەسانێ، بە فێڵ‌و بەدرۆو بەساختە ئالوبەیتیان کردووە، بە کوتەك‌و بە ئامراز بۆ رووخانی ئایینی موحەممەد.

من بۆخودا ئەم شایەتییە دەدەم، زیاتر لە (٣٠) سیی ساڵ لەناو جەعفەریدا، خۆم‌و ماڵ‌و منالم ژیاوم، دراوسێ‌و هاوەڵ‌و برادەرم بوون، هیچ هەستمان بەوە نەکردووە، کە ئێمە دوو لایەنی جیاین، مەبەستم ئەمەیە: ئەم تۆوی دوژمنایەتی بلاوکردنەوەیە، بەس لەژێر سەری مێزەر بەسەرەکاندا هەیەو بەس، جەماوەرەکە لە شیعەو لە سوننە وەك برا پێکەوە دەژین، ئەگەر دەستتێوەردانی ئەوان نەبێ!

بەم بۆنەیەوە ئەم راستیە دەدرکێنم‌و تۆمار دەکەم: کە حیزبی بەعثی درندە، لە سوپادا، بە کوردو شیعەو شیوعییان دەتگوت: (الثُّلاَثيُّ الخبيث) - (سێلانەی چەپەڵ!).

وەکی تریش کە بارودۆخەکە، لەهەموو گۆشەکانیەوە دەهێنمە بەرچاو، هەق دەزانم کە ئەمانە وا خۆشی دنیا فووتی داون‌و وەك مەسیح دەفەرموێ: وا کەیفیان بەوەدێ کە لەلای سەرووووەوە دانیشن‌و پێیان بگوترێ ئایەتوڵلا و شتی واو وابوون بەداوی شەیتانەوە (يَعْلَمُونَ ظَاهِراً مِنَ الحَيَاةِ الدُّنْيَا). وا لەشەقامە رێگەی ئیسلام تەرابوون‌و دوور کەوتوونەتەوە، بەمنی هەژار وریا ناکرێنەوە، بەڵام وەك قورئان بەدەق دەفەرموێ:

{وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا اللّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا قَالُواْ مَعْذِرَةً إِلَى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ – الأعراف – ١٦٤/٧}.

لەکۆتادا بەکوڵی دڵ لەخودا داوا دەکەم کەبرا سوننییەکان‌و برا جەعفەرییەکان، وەك برا لەگەڵ یەکتری بژین‌و خودا لەشەڕی ئاژاوە گێڕان‌و ئەوانەی کە بازرگانی بەخوێنی هەردوولاوە دەکەن: بیانپارێزێ‌و برایەتی‌و تەبایی‌و هاوسەنگەریی، لەناو سەرجەمی موسوڵمانان‌دا، دژی دوژمنی ئیسلام، بەردەوام بێ. ئامین.

عَنْ أَبِي حَازِمٍ قَالَ: قَاعَدْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) خَمْسَ سِنِينَ، فَسَمِعْتُهُ يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) قَالَ: « كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ تَسُوسُهُمُ الأَنْبِيَاءُ كُلَّمَا هَلَكَ نَبِيٌّ خَلَفَهُ نَبِيٌّ، وَإِنَّهُ لاَ نَبِيَّ بَعْدِي، وَسَتَكُونُ خُلَفَاءُ فَتَكْثُرُ»، قَالُوا: فَمَا تَأْمُرُنَا؟ قَالَ: « فُوا بِبَيْعَةِ الأَوَّلِ فَالأَوَّلِ، وَأَعْطُوهُمْ حَقَّهُمْ، فَإِنَّ اللَّهَ سَائِلُهُمْ عَمَّا اسْتَرْعَاهُمْ». {الحديث: ٤٧٥٠ = ٤٧٣٦ فم. تجريد/٤/٦٢، رقم: ١٣٧٧ = ٣٤٥٥}:

ئەبو حازم (رەحمەتی خودای لێ بێ) فەرمووی: پێنج ساڵ ئامادەی کۆڕی زانستی ئەبو هورەیرە بووم، لێیم بیست دەیفەرموو: پێغەمبەر (درووودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (جاران نەوەی ئیسرائیل – واتە: گەلی جوولەکە، کە لەزمانو زاراوی قورئانو سوننەتدا ناودارن بە بەنی ئیسرائیل – پێغەمبەران دەیانبردن بەڕێوەو سەرپەرشتی کاروباریان دەکردن، هەرکاتێ پێغەمبەرێ فەوتی دەکرد، گورج پێغەمبەرێکی تر لەجێگەی ئەو دادەنیشتو وڵاتی دەبرد بەڕێوە، بەڵام ئاشکرایە کە لەپاش من پێغەمبەری تر نابێ، بەڵام جێنشین دەبن، زۆریش دەبن نەوەك کەم، هاوەڵان فەرموویان: قوربان! جا فەرمانت بەچییە پێمان، وە ئەرکی سەرشانی ئێمە چییە بەرابەریان؟ فەرمووی: (بەرودوا، یەك لەدوایەك پەیمانیان بدەنێ لەسەر ئەوە کە فەرمانیان نەشکێنن‌و بەگوێیان بکەن لەکاری خێرا، با هیچ کاتێ بێ پێشەواو بێ سەرۆك نەبن، تانەبێ بە پادشا گەردانی، بەڵام لەهەر سەردەمێکا، کێ لەپێش پێشەوە پەیمانتان داپێی، ئیتر ئەوە جێنشینی راستەقینەیەو پەیمانی ئەوە ببەنە سەر، هەتا بەپێی شەرعی خودا، یەکێکی تر لەجێگەی ئەو دەبێ بەجێنشین، ئەوسا پەیمانی ئەو جێبەجێ بکەن‌و بیبەنە سەر، ئیتر هەروەها، وە هەموو کاتێ پەیمانەکەیان ببەنە سەرو مافی خۆیانیان پێ بدەن‌و بەناڕەوا بەترە بیانوویێ لە فەرمانیان دەرمەچن!

بێگومان کە ئەوانیش لەلای خوداوەندی مەزن بەرپرسیارن، دەرهەق بەو خەڵکەی کە خودا ئەوانی کردووە بەکاربەدەستو بەرپرسو چاودێریان!).

{ریاض/٢، زنجیرە: ٧٨، ژمارە: ٦٥٦}.

روونكردنەوەیەكی گرنگ:

مەبەست لەم فەرموودەیە دوو خاڵی سەرەكییە:

یەكەم: لەپاش مەرگی پێغەمبەر (دروودی خودای گەورەی لەسەر بێ) دەرگای وەحیو تەشریعو یاسادانان دادەخرێو، بیعثەتو پێغەمبەرایەتی دێتە كۆتاییو، سرووشو وەحیو پەیامی ئاسمانی تر، لەدوا مەرگی پێغەمبەر نابێو، ئایینی پیرۆزی ئیسلام، لەهەموو رویەكەوە تەواوو دامەزراو دەبێو پێویستی بە لێ كەمكردنو لێ زیادكردن نییەو هەركەسێ لافی شتی وا لێ بداو داوایەكی لەم چەشنەی هەبێ، بەهەر ناوێكەوە بێ، ئەوە درۆی پەتییەو ئەو داوایەی لێ قەبووڵ ناكرێ، داوای بوون بە پێغەمبەرو فروستادەو ئیمامی مەعصوومو وەصی پێغەمبەرو مەهدی مونتەظەرو ئیمامی موسەردەبو كەسێ رۆڵی پێغەمبەر ببینێ بەهەر ناوێكەوە، داوای واو شتی وا لەدوای مەرگی پێغەمبەر، هەمووی درۆیەو نابێ باوەڕی پێ بكرێ، هەركەسێ لافی شتێكی ئاوا لێبدا، ئەوە درۆزنەو نابێ باوەڕی پێ بكرێ، قسەو داوای وا پووچو بێ بایەخەو بە پێچەوانەی قورئانە كە دەفەرموێ:

{إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ – الحجر – ١٥/٩} وە دەفەرموێ: {الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا – المائدة – ٥/٣} وە دەفەرموێ: {مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ - الأحزاب – ٤٠/٣٣}.

واتەیەكی كورت بۆ ئەم ئایەتانەو كۆمەڵێ فەرموودەی تری پێغەمبەر، لەم بابەتە ئەمەیە: (موحەممەد ئاخر پێغەمبەرە، ئیسلام ئاخر دینو ئایینە، قورئان ئاخر نامەی ئاسمانییە، ئایینی ئیسلام لەهەموو روویەكەوە تەواوە، خودا خۆی دەیپارێزێ لە فەوتانو دەستكاریو گۆڕانكاری!). {بڕوانە: تاج/١،

لاپەڕە: ٢٦، زنجیرە: ٤، ژمارە: ٣٠، ج/٤ + تاج/٤٢٣/٤، زنجیرە: ١٦، ژمارە: ٤٠٤٥ چاپی چوارەم}.

هەروەك چۆن قسەی وا بێ سەروبەرەو داوای وا بێ بەڵگەیەو پێچەوانەی قورئـانو سـوننەتی صـەحیحی پێغەمبـەرەو پێـچەوانەو دژی بـیرو بـاوەڕی دامەزراوی چینی یەکەمی موسوڵمانانیشە، کە زۆرینەیان لە مەککەو لەمەدینـە لـە خزمـەتی پێغەمبـەردا بـوونو دەمـاودەم بـەگوێی خۆیـان، ئایـەت بەئایـەتو بابەت بە بابەت، ئەم ئایینە پیرۆزەیان لەدەمی پێغەمبەر خۆی وەرگرتووەو زۆر بەباشی لێی حاڵی بوونو لـە عیـشقی ئـەو دینـە کۆچو باریـان کـردووەو ئـازارو ئەشکەنجەو دەربەدەری زۆریان چەشـتووەو بـە رۆحو بـە سـەروماڵو منـاڵو بـە کۆششێکی بێ وچانو بەو پەڕی دڵسۆزیو لەخۆبووردنو قوربانی دانەوە، خەوو خۆراکیـان لـەخۆیان هەراسـان کـردووە، هـەتا ئـەم ئایینـە پیرۆزەیـان پەخـشەوە کـردووە، لـەپێناوی ئـەوەدا لێیـان کـوژراوە، کوڕیـان کـوژراوە، ماڵیـان تـاڵانکراوە، دەربەدەر بوون، ئەم چینی یەکەمی ئیسلامە کـە برێتـی بـوون لـە موهـاجیرینو ئەنصارو ئەصحابی بەیعەتولریضوانو عەشـەرەی موبەشـشەرەو هـەموو خـەڵکی مەککـــەو مەدینـــەو دەوروبـــەریانو هـــەموو صـــەحابەکانی پێغەمبـــەرو کەسـوکارەکەیو هاوسـەرەکانیو هـۆزی قـوڕەیشو زۆرینـەی پیـاو مـاقوڵانی دوورگەی عەرەبو بەشداربووانی غـەزای بـەدرو ئوحـودو حونـەینو خەنـدەقو غەزەواتەکانی تـری پێغەمبـەر، ئـەم چینـی یەکـەمی موسـوڵمانانە، لەسـەردەمی پێغەمبەرو لەدوای سەردەمی پێغەمبەر، ئەوانەیان کە شەهید بوون لەسەر ئـەم بیرو باوەڕە شەهید بوون ئەوەیشی کە شەهید نەبووە، هەتا مردووە لەسەر ئـەم بیروباوەڕە مردووەو ئاگای لەم هەموو زاراوە تازانە نەبووە، کە هەندێ لایەن بـۆ دینی موحەممەدیان زیادکردووە!!

ئەم چینی یەکەمە زۆر بەباشی لە ئایەتەکانی قورئانو فەرموودەکانی پێغەمبەر تێ گەیشتوون، وە هەموو دەقەکان لەناو دڵیانا چەسپ بووەو جێگەی خۆیان کردۆتەوە، وەك (لاَ نَبِيَّ بَعْدِي) و (وَأَنَا خَاتَمُ النَّبِيِينَ)، هەر لەم خاڵی گورِ بەستنەوە بووە، کە جەنگیان لەگەڵ موسەیلەی کەذابو موختاری ئەقەفیو ئەسوەدی عەنسی یەمەنیو سەجاحەوە کرد، کە ئەمانە لافی پێغەمبەرایەتیو شتی وایان لێ دەدا، یەکسەر لەپاش مەرگی پێغەمبەر، بێگومان کە لەناو ئەم چینەدا، کە برێتی بوون لەپێشینانی باشی ئەم گەلی ئیسلامە، کە زاناو داناو شاعیرو مێژوو نووسو موحەددیثو موفەسسیرو ئەدیبو خواناسی گەورە گەورەیان تیابوو، شتی وا نەگوتراوەو نەبیستراوە: (کە گوایە لەپاش مەرگی موحەممەد، پێغەمبەری تر هەبێ، یا ئیمامی مەعصووم هەبێ، یا مەهدی مونتەظەر هەبێ، یا کەموکورتی لە ئایینی ئیسلامدا هەبێ، یا تەواوکەری ئیسلام هەبێ، یا هەرکەسێ باوەڕی بە وەسێتیی عەلیو ئیمامی موسەردەب نەبێ، باوەڕی بە موحەممەدیش نییە، بێگومان ئەگەر شتی وا ببوایە، نەدەشارایەوە، لە قورئانا باسی دەبوو، لە سوننەتی موتەواتەردا دەیانگێڕایەوە، هەر هیچ نەبێ سەحابە گەورەکانو ئیمامی عەلیو ئیمامی حەسەنو ئەهلوبەیتەکەی پێغەمبەرو مامەکانیو ئامۆزاکانی دەیانگێڕایەوە! کە ئەمانە لەسەردەمی خۆیانا، خۆیان لەتێکڕای موسوڵمانان جیانەکردۆتەوە، هەمیشە لەهەموو بۆنە ئایینیو کۆمەڵایەتییەکاندا بەشدارییان کردووە، وەك یەکێ لەتێکڕای موسوڵمانا!!).

بەڵام لەپاش رزگارکردنی وڵاتی فارس لەلایەن ئیمامی عومەرەوەو لەپاش گورز وەشاندنی سەخت لە جوولەکەو لە ئایینەکانی تر، لە ناوچەکەدا، بەتایبەتی لەپاش رووداني کۆمەڵێ رووداوی ناهەمواری ناپەسەندو کۆمەڵێ

کارەساتی دڵتەزێن، کە سێ کەس لە جێنشینە فرە باشەکانی پێغەمبەریان تیادا شەهیدبوو، بەتایبەتی تر لەپاش دوورکەوتنەوەی زۆر لە دەستەڵاتدارانی عەرەب لەگیانی ئیسلام و خۆ سەپاندنی عەرەبان بەسەر وڵاتداو پەراوێزکردنی نا عەرەبان لە حوکمی وڵاتی خۆیان و لەپاش سەرهەڵدان و پەیدابوونی مولکی عەضوض، وەك پێغەمبەر (درووددی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (ثُمَّ يَكُونُ مُلْكٌ عَضُوضٌ) لەپاش پەیدابوونی بارودۆخێکی پڕ لە خۆمانە خۆمانە، لەبەینی فەرمانڕەواکان و گەلە موسوڵمانەکانا، وەك ئەم بارودۆخەی عێراق، کە هەمیشە کوردان پەراوێز کراون و هەر رۆژەی بەناوێکەوە زوڵم و زۆریان لێ دەکرێ، تەنانەت کار گەیشتووە بەوە، لە یەکەم دەرفەتی رەخساوا، لەناو بەناو رۆشنبیرەکانی کورددا، هەر کوردێ دیانی خێر بە عەرەب دابنێ و خۆی بە موسوڵمان بزانێ، بەنۆکەرو بەجاشی عەرەب و بە عەرەب پەرست دائەنرێ!

جا لەپاش روودانی بارودۆخێکی ئاوا، گورووپە داخ لەدڵەکان و لایەنە تێکشکاوەکان، کە چاوەڕوانی هەل بوون و لەوەوپێش تاك و تەرابوون و وەك رێکخراوێکی نهێنی داخ لەدڵی چاوەڕوانی تۆڵە سەندن بوون، لەروموزەکانی فتوحاتی ئیسلامی، ئەمانە لەپاش هەلی رەخساو، زۆر بە لێزانانەو شەیتانانە، چوونە پاڵ حەجەکەو کۆمەڵێ مەزلوومییەتی ئالوبەیتی پێغەمبەریان قۆستەوەو مەسحێکی زیرەکانەی ئایەتەکانی قورئان و فەرموودەکانی سوننەتیان کردو ئەوەی بۆنی بەڵگەی لێ بێ بۆ ئەوان، کردیان بە بەڵگەی خۆیان و بەدەمیان و بەسەدان و بەهەزاران ریوایەت و فەرموودەو تەئویلی دوور لەڕاستییان دروست کردو ئایینێکی نوێیان داتاشی و ناویان نا:شیعەی عەلی و مەزهەبی ئەهلی بەیت!! بە بەردێ دوو نیشانیان شکاند: عەوام و رەشە خەڵکەکەی خۆیان پێ هەڵخەڵەتان و داخی دڵی خۆشیان بە ئیسلام و بە عەرەب و بە رەمزەکانی

ئیسلام رشت، گوایە تەنیا خۆیان موسوڵمانی راستو دروستنو ئەو خەڵکەی تـر، هەموو عەرەب پەرستنو زەوتکەری ئـەو مافـەی عـەلیو کەسوکاری عـەلین، کـە خودا بۆ خۆی پێیانی بەخشیوەو لایەنگری ئـەو خەڵکـە زەوتکەرانـەنو لـەڕیزی ئەوانن، کە دادەنرێن بە دوژمنانی عەلیو بە دوژمنانی سەرەکی دۆستانی عەلیو نەوەی عەلی!!

جابۆ پیـادەکردنو بەگەڕخستنی ئـەم دینـە دەسـتکردەی خۆیـان، زۆر بـە پسپۆڕانە، سوودیان لـە بۆچوونو رووداوو راجیـایی نێـوانی ئایینـە پێشینەکان وەرگرت، موطالەبە بـەخوێنی حوسـەینیان خـستە جێگـەی موتالەبـە بـەخوێنی مەسیحو دوازدە ئیمامیان دانـا لەشـوێنی دوازدە حـەواری عیـساو، چۆن هـاروون وەصی مووسا بووە، عەلیش وصی موحەممەد بووە! هەروەها سوودیان لە هەڵەو رەفتاری نالەباری دەستەڵاتداران وەرگـرتو، وەك رەخنـەگریی (رەخنـە سازیی: موعارەزە)ی ئەمڕۆ، هەرچی چاکەی رژێمی دەسەڵاتداری ئیسلامی بوو، حاشایان لێ کـردو کۆمـەڵێ درۆو دەلەسـەو بوختیـانو چـیرۆكو هـەواڵیان هەڵبەسـتو مێشیان کـرد بـەگامێش، بـەرە بـەرە هـەنگاوی گـەورەیان نـا، ئـەو دەغـەزو رقو کینـەو جـەرەتاوەی کـە لـەناو دەروونیانـا پـەنگی خواردبـۆوە هـەڵیان رشـت! بەتایبەتی لەسەرا سەری وڵاتی ئیسلاما، لـەکوێ بزووتنەوەیـەکی دژی دەسـەڵات بووبێ، ئەوان خۆیان دەگەیاندێو ژەهری هەلایهەلی خۆیانیان تیادەڕشت!

پێش هەموو شتێ موسوڵمانانیان کرد بـەدوو بەشـەوە: یەکـەم: هەرکەسـێ لایـەنگیری دەوڵـەتی ئیـسلامی بـێ، لەسـەرەتای سـەردەمی ئـەبو بـەکرەوە، هـەتا سـەردەمەکانی موعاوییـەو یەزیـدو حـەجاجو ئەمەوییـەکانو دواتـریش، ئـەوە چڵکاو خۆرو جاشی رژێمە زەوت کەرەکان بـوونو نـرخو بایـەخ نـەبۆ راو قـسەو زانستو ئـایینو مەزهـەبو بیروباوەڕیـان هەیـە، نـەبۆ تەفسیری قورئـانو نـەبۆ

شەرح‌و گێڕانەوەی فەرموودەکانی پێغەمبەر هەیە، مەگەر لەیەك کاتا، کە ئەوانە سوودیان بۆ ئەوان هەبێ‌و لەدژی شەقامە ڕێگەی ئیسلام بن، با هەواڵ، یا فەرموودەیەکی زۆر لاوازیش بێ!! چونکە ئەمانە کەتمی حەقی عەلییان کردووەو پشتی زوڵم‌و زۆرو زەوتکردنی جێنشینە زۆردارە زەوتکەرەکانیان گرتووە!!

دووەم: لایەنگیرانی عەلی‌و نەوەی عەلی، ئەمانە صەفوەی خەلق‌و ئیمانداری بەڕاستی خۆیان‌و خەڵکانی تر هەموو نەواصیبن، ئەگەر پێشیان بگوترێ (موسلیم) پێیان ناگوترێ (مؤمن)!! گەرچی بەدیمەن موسوڵمانن بەڵام لەڕاستیدا بێباوەڕو کافرن!!

جابۆ چاوو راوو چاوبەست، بۆ بەرپەرچی ئەو پرسیارە هەق‌و رەقەی کە دەڵێ: ئەم شتەی ئێوە دەیڵێن ئەگەر راستە بۆچی لەسەردەمی پێغەمبەرو چینی یەکەمی موسوڵمانانا نەبوو؟ بۆ بەرپەرچی ئەم پرسیارە دەڵێن: (پەیڕەوانی عەلی، لەترسی دوژمنانی عەلی، لەمەوپێش پرژو بڵاو بوون‌و زۆرتر بەدیمەن‌و بەرواڵەت لەگەڵ رژێمە ئیسلامییەکان بوون‌و سازشیان لەگەڵ بارودۆخدا کردووەو هەمیشە لەناو خەڵك‌و لەبەر چاوی خەڵك، لەترسی سەرو ماڵ‌و ناموسیان، خۆیان لەزۆرینەی خەڵك جیانەکردۆتەوەو، بەدوو روو، وە بەدوو زمان قسەیان کردووە لەگەڵ عاممە بە زمانی خۆیان‌و لەگەڵ خاصە بەزمانی خۆیان‌و جاری وابووە کە گەورەکانی شیعەو زانا گەورەکانیان، تەقیەیان بەکارهێناوەو لەگەڵ ئەهلی سوننەت‌و جەماعەتدا، واخۆیان پیشانداوە کە سوننیین‌و لەژێرەوە شیعە بوون‌و شیعە گەرییان کردووەو بەنهێنی شیعە بوون‌و ئەم قسانەیان کردووە کە ئێمە ئەمڕۆ بەئاشکرا دەیانکەین، جا لەپاش تێپەڕبوونی ئەم قۆناغە، شیعە لە هەلی رەخساودا،

کۆمەڵێ هەنگاوی گەورە گەورەیان نا، کە هیچیان لەوەپێش نەبوون‌و نەبیستراون، زۆر لە ئایەتەکانی قورئانیان تەحریف کرد، یا بەپێچەوانەی مەبەست لێیان، واتایان لێیان دایەوە، وە کۆمەڵێ حەدیثی لاوازو قسەی بێسەرو بەریان برەوپێدا، وە بۆئەوەی کەدینەکەیان کەخۆیان پێی دەڵێن: مەزهەبی ئەهلی بەیت، هەتا هەتایە بمێنێ‌و جارێ تر لەگەڵ ئایینی پیرۆزی ئیسلامدا یەك نەگرێتەوە، جابۆ ئەم مەبەستەو لەم دیدو روانگەیەوە، ئەم کۆمەڵە بڕیارەیان لە بڕبڕەی ئایینە داتاشراوەکەیاندا چەسپاندو سەپاند:

١- بە گوتارو بەکردەوە ئەو بنەمایەیان پووچکردەوەو هەڵوەشاندەوە کە دەڵێ: (موحەممەد خاتەم‌و کۆتای پێغەمبەرانەو لەپاش ئەو وەحیی کۆتایی دێ‌و ئیسلام بەتەواوی تەواو بووەو پێویستی بە تەواوکەری تر نییە، بەهەر ناوێکەوە بێ). چونکە بەبێ بەڵگەو بەدرۆی هەڵبەستراو بەدەم ئیمامەکانیانەوەو بەهۆی تەحریفی لەفظی‌و مەعنەوی، بۆ کۆمەڵێکی زۆر لەئایەتەکانی قورئان‌و فەرموودەکانی پێغەمبەرو بەهۆی کاریگەریی بیرو باوەڕی کۆنەوە بڕیاریاندا: (کە ئیمامەت پایەیەکە وا لەسەرووی پایەی نبوەت‌و ریسالەت‌و پێغەمبەرایەتییەوە، وە هەرکەسێ باوەڕی بە ئیمامەت نەبێ، باوەڕی بە پێغەمبەرایەتی پێغەمبەران‌و خوایەتیی خوداش نییەو زەندیقەو بێباوەڕەو لە ئاگری دۆزەخدا دەبێ هەتا هەتایە، بەدەق دەڵێن:

(كُلُّ منكرٍ لإمَامَةِ عَلِيٍّ وَأَوْلَادِهِ، وَمُعْتَقِدٍ بإِمَامَةِ غَيْرِهِمْ ناصِبِيٌّ، وَكُلُّ نَاصِبِيٍّ زِنْدِيقٌ مُلحِدٌ! وَ قَرَنَ فُقَهَائُهُمْ السُّنِّيَّ بِالكافِرِ وَالمشرِكِ والخنزيرِ وَجَعَلُوهُ مِنَ الأعْيَانِ النَّجِسَة!).

٢- لەدوا موحەممەد، خودای گەورە دوازدە ئیمامی داناوە، کە بەعەلی کوڕی ئەبو طالیب دەست پێدەکەن‌و بە مەهدی مونتەظەر کۆتاییان هاتووە، کە

ئەم دوازده ئیمامانە یا بەدەق و نەصصی صەریحی پێغەمبەر خۆی کراون بە ئیمام و بەوەصی پێغەمبەر، وەك ئیمامی عەلی خۆی، یا بەنەصصی صەریحی ئیمامی پێش خۆی کراون بە ئیمام و بە وەصی، وەك یازده ئیمامەکەی تر).

لەهەمووی سەیرتر، دوازدەهەمیان کە مەهدی مونتەظەرە، کە لە کەسایەتیەکی ئەفسانەیی دەکا، کە بۆ دین قوتبی رەحایەو تەوەرەی ئاشە، لەترسانا، لەتەمەنی چوار - پێنج ساڵیدا، لەسەردابەکەی سامەڕادا، لە دەوروبەری ساڵی (٢٦٠) دوو سەدو شەستی کۆچیدا، خۆی حەشارداوە، رۆژێ لەرۆژان دێتە دەرەوەو تۆڵە لەهەموو دوژمنەکانی ئەهلی بەیت دەستێنێ و بە زەبری شمشێر هەموو جیهان دەکا بەشیعەی دوازده ئیمامیو، ئەوەی کە بە پێغەمبەرەکان لەوەپێش نەکراوە، ئەو بەزیادەوە دەیکا!

٣- ئەم دوازده ئیمامە، عیلم و زانستەکەیان، عیلمێکی لەدونیەو لە پێغەمبەرەوە پێیان بەخشراوەو عیلمەکەیان پێویستی بە هەوڵ و کۆشش و کەسب و ریوایەت نییەو ئیمام لەسەردەمی خۆی دا هەر قسەیێ بکا، بەوەحیە، پێویستی بەسەنەدو رشتە نییە، وەهەموو صەلاحییەتێکی پێغەمبەریان پێ دراوە، تەنانەت ئەوەی کە بە پێغەمبەر نەکراوە لەسەردەمی خۆیدا، یا بە ئیمامەکانی تر نەکراوە لەسەردەمەکانی خۆیاندا، لەناتەواوی شەریعەت و تەبلیغی ریسالەت و راگەیاندنی پەیامی خودا، ئەوان لەچاخ و سەردەمی خۆیاندا ئەو نەقص و ناتەواوییە تەواو دەکەن و پەیامی خودا بەتەواوی رادەگەیەنن!!

کورت و پوخت:

(جیاوازی نییە لەنێوانی پێغەمبەرو ئیمامدا، تەنیا لەوەدا نەبێ کە بە ئیمام ناگوترێ پێغەمبەر، دەنا خودا هەموو نهێنییەکانی شەریعەتی سپاردووە

بەم ئیمامانە، ئەوانیش لەسەردەمی خۆیاندا، بەپێی پێویست روونی دەکەنەوە بۆ خەڵك!!).

٤- هەموو مەعصوومن‌و پارێزراون لە هەڵەو لەشت لەبیرچوون‌و لە تاوان‌و لەگوناهو قەت قەت هەڵەو گوناه روویان نەداوە لەوان، هەتا بەمناڵیش، هەرکەسەیان بگری خاوەنی عیلمی لەدونییەو تەواوکەری شەریعەتە، دین تەنیا ئەوەیە: (کە گوتە، یا کرداری مەعصووم بێ، ئیتر ئەو مەعصوومە حەزرەتی موحەممەد بێ، یا عەلی بێ، یا یەکێ تر لەدوازدە ئیمامەکانی تربێ جیاوازی نییە).

٥- ئەم ئیمامانەیش رێك وەك پێغەمبەر وان، بگرە پتریش، چونکە هەموویان خاوەنی ویلایەتی تەکوینین، ئەگەر بەشتێ بڵێن (کن فیکون!!!) وە هەروا هەموویان وەك پێغەمبەر خاوەنی خەواریق‌و موعجیزەن‌و خودا ئاگاداریان دەکا لە غەیبی ئەرزو ئاسمان‌و لە ئەسراری شەریعەت، هەورو باران‌و بەهەشت‌و دۆزەخ‌و رزق‌و رۆژی‌و تەمەن‌و ئاکام‌و شیفا، هەمووی بەدەست ئەم دوازدە ئیمامەیەو خودا کلیلی ئەمانەی تەسلیم بەوان کردووە!! تەنانەت مردنی خۆشیان بەدەستی خۆیانە).

٦- هەریەکێ لەم دوازدە ئیمامە بگریت گەورەترو چاکترە لەهەموو پێغەمبەرەکانی تر، تەنیا موحەممەدیان لێ دەرچێ، بەم قسەیە بێ، ئەو منداڵەی کە گوایە وا لەسەر دابەکەی سامەڕادا، لە نووح‌و ئیبراهیم‌و یەعقووب‌و مووساو عیساو جوبرائیل‌و هەموو فریشتەو پێغەمبەرەکانی تریش گەورەترە! بۆ نموونە: لەهەردوو جیهانا تەنیا دوو کەس لەعەلی، یا لەمەهدی مونتەظەر گەورەترە: خوداو موحەممەدو بەس!!.

٧- ئەم دوازدە ئیمامە لەبەرئەوەی کە مەعصومن، هەرچی دەڵێن راستەو دین تەنیا ئەوەیە کە ئەوان دەیڵێنو هەرکامێکیان بگری، ئەمە پێناسەکەیەتی: {وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَى إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى – النجم – ٣/ ٥٣}.

تەنانەت قورئانیش دانانرێ بە قورئان ئەگەر لەڕێگەی ئیمامێکی مەعصوومەوە وەرنەگیرێ!!

بەڵکوو باوەڕیان بە قورئانی فاطیمە هەیە، کولەینی لەکافیدا، لە جەعفەری صادیقەوە دەگێڕێتەوە: (لەلای ئێمە موصحەفی فاتیمە هەیە، کەسێ ئەوەندەی ئەم قورئانەی ئێوەی واتیادا، سوێندم بەخودا یەك پیتی لەم قورئانەی ئێوەی تیادا نییە!). کافی لەلای شیعە، وەك صەحیحی بوخاری وایە لەلای سوننە.

٨- هەریەکێ لەم دوازدە ئیمامە، بۆیان هەیە لەدین زیادکەن، یالێی کەم کەن، وە بەکردارو بەگوتار، بەقسەی شیعەکان بێ، دەستکاریی ئایینی موحەممەدیان کردووە، زۆرشتیان لەپاش پێغەمبەر تەشریع کردووەو، زۆر شتیشیان لەدین لابردووە، وەك بڕیاردانی ئەو جۆرە بیرو باوەڕەی کە لەخاڵەکانی پێشەوە باسکران، یا لەخاڵەکانی پاشەوە باس دەکرێن، کە ئەمانە هێچیان لەم سەرچاوە سەرەکییانەی ئایینی پیرۆزی ئیسلاما نین، نە لەقورئاندا هەن، نە لەسوننەتی صەحیحی پێغەمبەردا هەن، نە ئەهلی مەکەو مەدینە، ئاگایان لەم جۆرە داوا بێ بەڵگانە بووە، کە لەسەردەمی پێغەمبەردا، لەخزمەتیدا بوونو دینەکەیان بەگوێی خۆیان لەزاری پیرۆزی پێغەمبەر وەرگرتووە، کە ژمارەیان لەسەد هەزار کەس زیاتر بووەو هەمووشیان بەکۆی دەنگ لەسەر ئیسلامەتی ژیاونو لەسەر ئیسلامەتی مردوون!

٩- کۆمەڵێ لەبیرو باوەڕی سەرەکی شیعە، کە تایبەتە بەخۆیان:

أ/ ئیمامەتو ویصایەتی عەلیو نەوەی عەلیو بەس. ب/ عیلمی لەدونی. ج/ عیصمەتی ئیمامەکان. د/ خەواریقو موعجیزاتی ئیمامەکانیان. هـ/ غەیبە، کەنابێ زەمان خاڵی بێ لەئیمام، لەسەر ئەم بنیاتە ئیمامی دوازدەهەم، لەسەردابەکەی سامەڕادا غەیب بووە. و/ رجعە، ئیمامی دوازدەهەم، بەخێرێ لەسەرداب دەردەچێو دەوڵەتی شیعە دادەمەزرێنێو مەزهەبی شیعە تەعمیم دەکاو مەزهەبی تر لەکەس قەبووڵ ناکا. ز/ تەقیە. ئەصڵێکە لە ئەصڵەکانی دین، تەرککردنی تەقیە، وەك تەرکی نوێژ وایە، لەژێر پەردەی تەقیەدا، ئەم شتانە ئەنجام دەدرێ: گوتنو کردنی شتێ، کە لەدڵەوە باوەڕت پێی نەبێ، لەترسانا، یا لەشەرمانا، تەنانەت زاناکانیان دەتوانن، بەپێچەوانەی مەزهەبی خۆیانەوە فەتوا بدەن، سازشو خۆسازان لەگەڵ ناحەزو نەیاردا، بەتایبەتی لەگەڵ دەستەڵاتداری سوننیدا، لەکاتی بێ دەستەڵاتیدا، بەپێی بنەمای تەقیە، شیعە دەتوانێ درۆبکا، سوێندی درۆبخوا، مەدحی زاڵم بکا، بڵێ: من لەعنەت لە ئەبوبەکرو عومەرو عائیشە ناکەم. تەقیە بەردەوام دەبێ هەتا ئیمامی مونتەظەر لەسەرداب دەردەچێ!! بەڵگەسازی بەم ئایەتە دەکەن: {إِلاَّ أَن تَتَّقُواْ مِنْهُمْ تُقَاةً - آل عمران – ٣/٢٨}.

ح/ موتعە. مارەبڕینی کاتی، لەلای شیعە دادەنرێ بەخوا پەرستییەکی گەورە، هەندێ نموونەی جیاوازییەکی وای نییە لەگەڵ داوێنپیسیدا.

ط/ بەرائەت. بەرائەتو حاشاکردن لە ئەبوبەکرو عومەرو عوسمانو عائیشەو حەفصەو موعاوییەو ئەبو سوفیانو لەعنەتو نەفرەت کردن لێیان، بەڵکوو لەعنەتکردن لە ئەبوبەکرو عومەر لەجێگەی بیسمیللایانە، بە ئەبوبەکرو عومەر دەڵێن: جیبتو طاغوتو صەنەمەی قوڕەیش!!

دەڵـێن: لەعنــەت لــە عائیــشە خێــری زۆرتــرە لــە صــەڵاوات لەســەر پێغەمبەر!!!

ی/ موسوڵمانان یەکێکن لەم دوو کەسە: یا موالی‌و دۆستی عەلی‌و نـەوەی عـەلین، یـا دوژمـن‌و موعـادی عـەلی‌و نـەوەی عـەلین. مـوالی‌و دۆسـتی عـەلی ئەومیـە: کـە بـاوەڕی وابـێ عـەلی ئیمـامی مەعـصوومەو وەصـی پێغەمبـەرە، هـەروا یـازدە ئیمامەکەی تریش کە لەنەوەی عەلین. دوژمن‌و ناصیبیش ئەومیـە: کـە بـاوەڕی بەجێنـشینی ئەبوبـەکرو عومـەرو عوسمـان هـەبێ‌و بـە غاصـیب‌و زەنـدیق‌و زەوتکەری ئیمامەتیان نەزانێ. کورت‌و پوخت، ئەمانـە لـەبڕبڕەی بیرو باوەڕی شیعەکانن: مـارەبڕینی کـاتی‌و داهێنـانی پێـنج یـەك‌و زیـادکردنی چـەند وشـەو رستەیەك، لـەبانگ‌و لەقامـەت‌و لـە شـایەتمان‌و لەهەنـدێ شـوێنی قورئـان، وەك: (وَجَعَلْنَـا عَلِيّـاً صِـهْرَكَ) کـە لەسـوورەتی ئەلـەم نەشـرەحی زیـاد دەکـەن، وەك دەستکاری کردنی کـاتی نوێـژەکان‌و تێکدانی دەسـتنوێژو گۆڕانکاری لـەرۆژوودا، وەك بڕیاردانی عەتەباتی موقەددەسەو لاسکایی کردنەوەی حەرەمـەین‌و دانـانی ئەو شوینانە بەدیاری موقەددەسەو بڕیاردانی دێنی‌و سـەردانیان گـەلێ خێرتـرو پیرۆزترە لە حەرەمەین‌و مەسجیدی ئەقصا، وەك: کەربەلاو نەجەف‌و کاظمین‌و قوم!!

دەڵـێن: (یـەك سـەردانی کەربـەلا، هاوتـای حـەفتا حـەج دەکـا!!). وەك: داهێنـانی دێنـی‌و سـەردانی گـۆڕی عـەلی‌و حوسـەین‌و گـۆڕە پیرۆزەکـانی تریـان، یادکردنەوەی ساڵانەو چلەی وەفاتی ئیمامەکانیان‌و... تاد، وەك: شـین‌و شـەپۆڕو شیوەن‌و سینگ کوتان‌و بەزنجیر لـەخۆدان‌و پرسـەو سەرەخۆشـی لـەپاش سـەدان ساڵ‌و بەردە مۆرەو ناردنی مردوو بۆ کەربـەلاو ناشـتنیان لـەوێ، وەك: بەرائـەت لـەدوژمنانی عـەلی‌و لـەدوژمنانی کـوڕانی عـەلی‌و لەعنـەتکردن لـە هـاوەڵانی

پێغەمبەرو تانەی داوێنپیسیو بوختیان بۆ هاوسەرەکانی پێغەمبەر، بەتایبەتی حەزرەتی عائیشەو حەفصەو ئوممو حەبیبەی کچی ئەبو سوفیان!

١٠- وەك دەرەنجامێ بۆ ئەم بڕیارانەی کەباسکران، شیعەکان بڕیاریانداوەو کردوویانە بە باوەڕو عەقیدە: (کە ئەبوبەکرو عومەرو عوسمان غاصیبو زەوتکەرنو ئیمامەتیان لە عەلیو نەوەی عەلی زەوتکردووە، لەبەرئەوە مورتەددو کافرنو پێویستە ڕۆژانە لەهەموو بۆنەکانا، بەتایبەتی لەکاتی سەراودا، بەرائەتیان لێ بکرێو لەعنەتو نەفرەتیان لێ بکرێو، لەعنەت لەمانەو لەوانەی کە ئەمانە بە غاصیب دانانێنو بەجێنشینی پێغەمبەریان دائەنێن باشترین خواپەرستییەو لەعنەتێ لە ئەبوبەکر، یا لەعومەر، خێری زیاترە لە سەڵاواتدان لەسەر پێغەمبەرو لە ذیکرو یادی خودا، واتە: بڵێیت: لەعنەت لە عائیشە خێری زۆرترە هەتا بڵێیت: (سبحان الله) یان (لا إله إلا الله!!) والله المستعان.

١١- وەك ئەنجامێ بۆ ئەم خاڵانەی سەرەوە، بەتایبەتی خاڵی (١٠) دەیەم، هەرکەسێ لایەنگیری ئەبوبەکرو عومەرو عوسمانو موعاوییەو عائیشە بێو بەکافرو هەڵگەڕاوە لە ئیسلامیان دانەنێ، ئەویش وەك ئەوان ناصیبیو بێباوەڕو زەندیقە، بەتایبەتی کاتێ کە ئەم مەزهەبە موبارەکەی شیعەی پێ بگاو قەبووڵی نەکا، کە لەبارترین ناوی گونجاو لەگەڵ ناوەڕۆکەکەیدا، ئەوەیە ناوبنرێ بەمەزهەبی لەعنەتنامە!! چونکە لەقورئانا لەعنەت لە هەرکەسو تاقمەیێ کرابێ، تۆمەتی نیفاقو کوفرو زوڵمو خیانەتو تاوان لە هەرکەسێ درابێ، شیعە ئەو لەعنەتو تۆمەتە دەبڕن بەسەر سەحابەکانی پێغەمبەردا، بەسەرۆکایەتی خولەفای راشیدینو هاوسەرەکانی پێغەمبەر!! دیارە کە بەپێی ئەم خاڵە، زۆرینەی موسوڵمانان، بەتایبەتی ئەهلی سوننەتو جەماعەت،

لەسەرەتای ئیسلامەوە هەتا ئێستا، لە ئێستاشەوە هەتا ڕۆژی قیامەت، هەموو زەندیقو بێباوەڕنو نەواصیبی ئەهلی بەیتن، لەبەرئەوە شایانی ئاگری دۆزەخی ئێجگارینو لەحوکمی مورتەددان، تەنانەت لە ئەهلی نیممەیش خراپترنو ئەو مافەی بۆ ئەهلی نیممە هەیە بۆ ئەوان نییە!!

بەم قسەیەیێ لەسەددا نەوەدو پێنجی موسوڵمانان موسوڵمان نین، بەتایبەتی زانا گەورەکانیان، وەك ئەبو حەنیفەو بوخاریو موحەددیثو موفەسسیرە گەورەکانو ئیبنو تەیمییەو لایەنگیرانی، چونکە ئەمانە کەتمی حەقی عەلییان کردووە، بەتایبەتی ئەبو حەنیفەو ئیبنو تەیمییە بە گەورەترین ناصیبی دادەنێن!! هەروا صەلاحەددینی ئەییوبی بەدوژمنی ژمارەیەکی خۆیان دائەنێن!!

مەبەستی دووەم لەم فەرموودەیە ئەمەیە: دووپاتکردنەوەی مەبەستی یەکەمە: کە دانانی سەرۆکی دەولەتی ئیسلام، لەپاش مەرگی موحەممەد بەوەحیو تەوصییە نییە، بەڵکوو بەڕاوێژو شووراو پەیمانو بەیعەت دادەنرێ، چونکە ئەو سەردەمە بەسەردەچێ، کە پێغەمبەر لەدوا پێغەمبەربێت، وەك کاتی جوولەکەکان!!

لەڕاستیدا من بەش بەحاڵی خۆم، کاتێ شارەزاییەکی باشم پەیداکرد، لەرێگەی سەرچاوەکانی ئەهلی سوننەو جەماعەتەوە، بەگیانو بەدڵ ئەشقی دینی موحەممەدو ئەهلو بەیتی موحەممەدو هاوەڵەکانی موحەممەد بووم، جاری وادەبوو، گیانو هەستم دەفڕی بۆ ناو کۆڕو کۆمەڵو گوزەرانیان، بەچاوی رووح سەرەنجی خەباتو تێکۆشانی ئەوانم دەداو لەمزگەوتا لەگەڵیان بووم کەچۆن ریزەکانیان لەڕیزی پۆلە فریشتەیان دەکرد، لەپشت پێغەمبەرەوە، لەهەموو مەڵبەندە کانیانا لەگەڵیان بووم کە چۆن خۆشەویستیو فیداکاریو

ڕێزیان بۆ پێغەمبەرو کەسوکاری پێغەمبەرو دینی پێغەمبەر هەبوو، کەچۆن هاوسەرەکانی پێغەمبەر بەرۆح و بەسەرو بەماڵ و بەکەسوکار، رەزابوونی پێغەمبەریان مسۆگەر دەکرد، بەڵام کاتێ لێکۆڵینەوەیەکی قووڵم بۆ بۆچوون و مەزهەبی شیعەکان کرد تووشی خورپە بووم، چۆن نا؟ ئەوەی کەمن بە کۆمەڵگای بەختەوەریم دەزانی، بەقسەی ئەم سەرلێشێواوانەبێ، کۆمەڵگایەکی خۆ خۆری پیلانگێڕ بوون، تەنانەت پێغەمبەر خۆشی زۆر فاشیل بووەو هیچی بۆ نەکراوە، چونکە خەڵکەکەی کە لەسەردەمی خۆیدا شوێنی کەوتوون، لەپاش خۆی یەکسەر دینەکەی ئەویان تەحریف کردووە، چونکە لەدڵەوە باوەڕیان پێی نەبووە، لەپاش مەرگی خۆی یەکسەر پاشگەزبوونەتەوەو دوژمنایەتی وەصی و کەسوکارەکەی ئەویان کردووە، لە ئەبوبەکرەوە بیگرە، هەتا ئێستایش و دواتریش!!

دەڵێن: زانایەکی گەورەی سوننی، لەنەجەف دەچێ بۆلای ئاخونێکی مەرجەعی شیعە، دەبینێ کۆمەڵێ فەقێ و شاگردی زۆری لەدەورە. مەلا سوننیەکە پێی دەڵێ: ئەمانە لەپاش جەنابیشت هەر پەیڕەوی تۆ دەکەن و تۆ بەمەرجەعی خۆیان دەزانن؟ مەلا شیعەکە دەڵێ: بەڵێ، مەلا سوننییەکە پێدەکەنێ، دەڵێ: بۆچی پێدەکەنی؟ دەڵێ: چ عەجەب سەحابەکانی پێغەمبەر هەمووی لێی هەڵگەڕاونەتەوە، کەچی فەقێکانی تۆ پەیڕەویت دەکەن، دیارە یا تۆ باشتری لەپێغەمبەر، یا فەقێکانت باشترن لەسەحابەکان!!.

تەنانەت پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) خۆشی لەسەردەمی خۆیدا، لەنەتەوەکەی ترساوەو زۆرشتی روون نەکردۆتەوەو مەرایی بۆ ئەبوبەکرو عومەرو عائیشەو کەسانی تر کردووەو بەدزییەوە باسی ئیمامەت و ویصایەتی بۆ بازێ کەس کردووە، هەتا لەپاش خۆی ئەوان بەوئەرکە هەڵسن!

بگـره هـەر لەسـەرە مـەرگی پێغەمبـەردا، ئۆمەتەکـەی بەسـەرۆکایەتی ئەبوبـەکرو عومـەر، پیلانیـان لـە ئـایینی ئیـسلام کـردووە، لـەو پیلانەیـشدا سـەرکەوتوو بـوونو دینیـان گۆڕیـوەو فەشـەلیان بەوەصـیە مەنـصووبەکەی پێغەمبەر هێنـاوە، کـە پێغەمبـەر بەفـەرمانی خـودا دانـاوە، کـە عەلییـە، واتـە: ئەبوبـەکرو عومـەر گۆلێـان لـەخودایش کـردووە، پـەنا بـەخوا لەهەڵـەی وا، لەتەفسیری شوببەرو سەرچاوەکانی تـری شیعەدا دەڵێ: (لـە حـەجی مالاواییـدا، خـودا فـەرمانی بـە پێغەمبـەر کـرد، کـە ویلایـەتو ئیمامـەتو ویصایەتی عـەلی رابگەیەنێ، بەلام پێغەمبەر لەترسی ئەبوبـەکرو عومـەرو سـەحابەکان نـەیوێرا، رایبگەیەنێ، هەتا خودا بەم ئایەتە هەڕەشەی لێکـردو دڵنیـای کـرد کـە نەترسـێ لەکوشتن.

{يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ وَإِن لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ - المائدة — ٥/٦٧}. ئـەوجا ئـەویش لەغـەدیرخوم ئیعلانی ویصایەتی عەلی کردو ئایـەتی: {الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ } هـات بـەم بۆنەیەوە!!

سوبحانەڵلا لەم بێ رێزییـە بـە پێغەمبـەرو هـاوەڵانو هاوسـەرانی، ئـەوەتا پێغەمبـــەر (درووەی خـــودای لەســـەر بـــێ) لـــەپاش مەرگیـــشی، لـــە گـــۆڕە پیرۆزەکەشیدا، لەدەست مورتـەددانو زەندیقـەکانی هـاوەڵانی رزگـاری نـەبووە، ئـەوەتا لەگۆڕیـشدا هـاودەمو هـاوڕێی ئەبوبـەکرو عومـەرە، کـە شـیعەکان پێیـان دەڵێن: صەنەمەی قوڕەیشو شەیخەی نار!!

من بۆ خودا عەرزی ئازیزانی خۆم دەکەم:

(با وادابنێین کەئێمە موسوڵمان نینو بـەلام ویـژدانی خۆمـان دەکـەین بـە فەرمانڕەواو حەکەم، سـەبارەت بـە عەقیـدەی سـوننییەکانو شـیعەکان، لـەبارەی

پێغەمبەرو هاوەڵانو هاوسەرانو ئەهلی بەیتییەوە: جا توخودا پێغەمبەرێ کە ئەوەنـدە ڕێـزو قـەدری نـەبێ لـەلای خـودا، کـە لەگۆڕەکەیـدا، هـاودەمی دوو فیرعەونی ئوممەتەکەی بێ، وە دوازدە وەصـیو ئیمامـەکانیش لـەژیانی خۆیانـدا بەمـەیان زانیبـێو تەحـەممولی ئـەوەیان کردبـێو چاوەڕوانی ئـەوە بـوون کـە ئیمامی موسەردەب لەسەردابە بۆر دەرچێو بچێ لاشـەی ئەبوبـەکرو عومـەر لـە گۆڕەکانیـان دەربهێنـێو بـێ ڕێزییـان پـێ بکـاو لەسـەر دارو درەخـت بیـان سـووتێنێ! پێغەمبـەرێ کـە خێـزانو ئوممەتەکـەیو خـەزوورو زاواکـانیو هاوسـەرەکانیو زۆرینـەی هـاوەڵو فەرمانـدە سـەربازییەکانیو هۆزەکـەی خـۆی بەتایبـەتی کـە قورەیـشن، پێغەمبـەرێ کـە ئەمانـە هـەموو لەگـەڵیا ناپـاکبنو بەردەوام خەریکی پیلان بووبن لێیو خۆیو ئەهلوبەیتو خزمـەکانی، لـەژیانو مردنیانا، بەدەست ئوممەتو ژنەکانیەوە، داماوو کەساس بن، ئایا شتی وا هۆشی ساغ قەبووڵی دەکا، یا دوژمن بەدوژمنی دەکا؟).

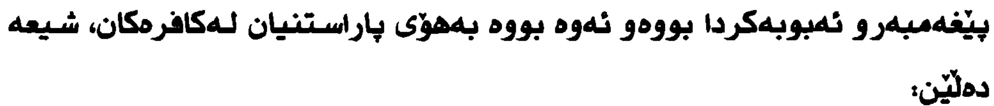
وەکی تریش: (ئەم هەمکە جمێنو نەفرەتو لەعنەتە لەو خەڵکە مـردووە چی سوودێکی هەیە، گریمان ئـەو خەڵکـەی شـیعەکان شـەوو ڕۆژ لـەباتی زیکـرو صـەڵاوات، نـەفرەتو لەعنـەت لـەو مردووانـە دەکـەن، گریمـان ئـەو خەڵکـە گوناهبـاریش بـن، تـازە ئەوانـە چوونەتەوە دیـوانی خـودا، خـودا خـۆی دەزانـێ شایانی چین، ئیتر ئێمـە ئەگـەر یـەك تۆسـقاڵ دڵسۆزیمان بـۆ خـواو پێغەمبـەری خواو ئایینی خۆمان هەبێ، ئیتر لەپای چی ڕیزی موسوڵمانان دوولـەت بکـەین؟! یان تانە لە هاوسەرەکانی پێغەمبەر بدەینو ئابڕووی پێغەمبەری پێ ببەین؟!

سوێندم بەخودای تاكو تەنیا، کە ئەو هەمکە جنێوەی شیعەکان دەبیـنم، کەدەمیدەن بە پێشینانی ئەم گەلی ئیسلامە، لەموهاجیرینو ئەنصارو عەشـەرەی موبەششەرەو خولەفای ڕاشیدینو ئەصحابی شەجەرەتولڕیضوانو هاوسـەرەکانی

پێغەمبەرو ئەهلی مەککەو مەدینەو هۆزی قورەیش‌و هەموو هاوەڵ‌و سەحابەکانی پێغەمبەرو لەسەددا نەوەدو پێنجی تابیعین‌و خەڵکی شام بەگشتی‌و سەرجەمی زانایان‌و پیاوچاکانی نەتەوەی ئیسلام، لەسەرەتاوە هەتا ئەمڕۆ، سوێندم بەخودا کەئەم حاڵە دەبینم، واهەست دەکەم کە کوڵە وەیبابێ دەدا بە خۆشەویسترین کەسمەوەو لەبەرچاوم جەستەی پارچە پارچە دەبێ!!

جا ئایا ئەم جۆرە قسەو تانەو تەشەرانە، هەمووی دەغەزو کینەو کۆنە قینی پەنگەوە خواردوو نییە، لە پێغەمبەرەکەو پەیامەکەی‌و نەتەوەکەی‌و دینەکەی؟ ئایا دین بەجنێوو لەعنەت دادەمەزرێ، یا سەردەکەوێ، یا بەحیکمەت‌و مەوعیظەی حەسەنە؟ یا مەبەستێ تری شاراوە هەیە لەم شەڕە جنێوەدا؟!

ئەوەی کە لەبەرچاوە شیعە بەناوی دۆستییەوە، حەیای موحەممەدو دینەکەی‌و ئوممەتەکەی‌و هاوسەرەکانیان بردووە، لەم رووەوە گاورو جولەکەیش شتی وایان نەکردووە! خودا پەنامان بدا لەکفری وا، سوێندم بەخودا، ئایەتەکانی قورئان، فەرموودەکانی پێغەمبەر، شیعە هەموویان کردووە بە گاڵتەجاڕو شەڕە گەڕەك، یا شانامەی عەلین، یا لەعنەتنامەی ئەبوبەکرو عومەرن، دەرزی زەهریان لێداون‌و لەکاریان خستوون، ئەو ئایەت‌و فەرموودانەی کە بەڕاشکاوی باسی فەزڵی سەحابە دەکەن، یا بەرائەتی عائیشە دەکەن، یا پایەی دایکی بڕواداران، بۆ هاوسەرەکانی پێغەمبەر دەچەسپێنن، هەموویان بەقسەی بێ سەروبەری ئاخون‌و ماخون، تەحریف دەکەن‌و لە مەدحەوە دەیکەن بەزەم‌و لەزەمەوە دەیکەن بە مەدح، بۆ نموونە: بەکۆی دەنگ، لەسەفەری کۆچا، ئەبوبەکر لەگەڵ پێغەمبەردا بووە، شیعە ئاوا ئەم ئایەتە تەحریف دەکەن، کە دەچەسپێنێ ئەبوبەکر صاحیبی پێغەمبەرەو مەعییەتی خودا لەگەڵ

پێغەمبەرو ئەبوبەکردا بووەو ئەوە بووە بەهۆی پاراستنیان لەکافرەکان، شیعە دەڵێن:

(إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ) وَلاَ مَدْحَ فِيهِ. أي لِأَبِي بكرٍ. إِذْ قَدْ يَصْحَبُ الْمُؤْمِنَ الكَافِرُ!! (لاَ تَحْزَنْ إِنَّ اللّهَ مَعَنَا) أي عالم بنا، يعنى إِنَّ المعيَّةَ مَعِيَّةُ العِلْمِ لاَ مَعيَّةُ الفَضْلِ والرَّحْمَةِ (تفسير شبر – سورة التوبة – ٩/٤٠).

سەرنج بدەن: فەزڵو رەحمەتی خودا لە پێغەمبەریش نەفیی دەکەن هەتا ئەبوبەکر بەر نەکەوێ!!

ئەو ئایەتانەی کە لەسوورەتی نووردا، بە ئیتتیفاق بۆ تەبریئەی حەزرەتی عائیشە هاتوون، شیعە دەڵێن: (بۆ تەبریئەی ماریەی قیبطییە هاتوون، کە عائیشە بوختیانی ئەوەی بۆکردووە، کە ئیبراهیم لە پێغەمبەر نییەو لەجریحی قیبطییە!!). (تەفسیری شوببەر – سوورەتی نوور ئایەتی یازدە).

لەهەمووی سەیرتر، بەراز، سەگ، جوولەکە، گاور، مەل، لە ئاسمانیشەوە بەلای، یا بەسەر قەبری حوسەیندا بڕوا، پاك دەبێتەوەو دەچێتە بەهەشت، بەڵام ئەبوبەکرو عومەر هەزار ساڵ زیاترە هاوسێی پێغەمبەرن لەگۆڕدا، کەچی ڕۆژ بەڕۆژ پیستر دەبن!!

شیعە بەئاشکرا دەڵێن: (قورمیش بەسەرۆکایەتی ئەبو سوفیانو چەن کەسێ تر، لەسەرەتاوە هەتا کۆتا هەر خەریکی پیلان کردنبوون، لە موحەممەدو دینەکەی، تەنانەت ژنەکانیشی لەژیانی خۆیداو لەپاش ژیانی خۆشی هەر خەریکی پیلانکردن بوون لێیو لەدڵەوە باوەڕیان پێی نەبووەو (الطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ) نەبوونو بەڵکوو (الخَبِيثَاتُ لِلطَّيِّبِين) بوون!

خوانەخواست، ئەگەر دیدو بیرو باوەڕی گەندەڵی شیعە ڕاست بێو درۆی پەتی نەبێو، دووربا ئیسلام ئەوەبێ کە شیعە دەیڵێنو واتای زۆر لە ئایەتو فەرموودەکان ئەوەبێ کە شیعە دەیڵێن ئەوا:

١- قورئان شانامەی عەلییەو سوننەت لەعنەت نامەیە لە دوژمنانی حوسەین کە بریتین لەزۆرینەی سەحابەکانو سونییەکان بەگشتی!

٢- پێغەمبەر (دروودی خودای گەورەی لەسەر بێ) پێغەمبەری بنەماڵەیەو (رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ) نەبووەو ئەویش وەك هەموو سەرۆك خێڵو ئاغاو دەستەڵاتداریو پادشایەکی تر، هەر خەریکی ئەوە بووە، کە دەستەڵاتو فەرمانداریی، ویراثی بێو تەرخان بێ بۆ کەسوکارەکەی خۆیو بۆ بنەماڵەکەی، هەمووکات بنەماڵەکەی ئاغاو دەرەبەگ بنو ئەو خەڵکەی تر، هەموو مسکێنو نۆکەرو خزمەتکارو کارەکەری ئەوان بنو پێنج یەکی سەرجەمی ماڵی خۆیان بدەن بە کەسوکارەکەی بەناوی خومسەوە!!

بەقسەی ئەم سەر لێشێواوانەبێ، کەسوکارەکەیشی بوون بە (رَحْمَةً لِلْعَالَمِين). چونکە ئەوەتانێ، بەهۆی باوەڕنەبوون بە ویلایەتو ویصایەتو ئیمامەتی ئەوانەوە، لەسەددا نەوەدو پێنجی گەلی ئیسلام، دادەنرێن بەنەواصیبو هەڵگەڕاوە لەئایین، کە ئەم نەواصیبو موناویئانە، زیاتر لە ملیارو چارەکێ موسوڵمان دەبنو زیاتر لەپەنجاو پێنج دەوڵەت دەبن، بەقسەی مەراجیعو کتێبە گەورەکانی شیعە بێ، ئەمانە هەموو دادەنرێن بە نەواصیبو بە مونکری ویلایەتی عەلیو نەوەی عەلیو ناحەزانی ئالوبەیتو لایەنگیرانی جێنشینە زەوتکەرو مورتەددو لەدین هەڵگەڕاوەکانن، کە ئەبوبەکرو عومەرو عوسمانو موعاوییەو ئەوانی ترن، هەروا لایەنگیرانی عائیشەو حەفصەو ئوممو حەبیبەن کە هاوسەری پێغەمبەر بوونو دوژمنی عەلیو فاتیمەو خەدیجە

بوون، سەرەڕای هەموو شتێ، ئەم زۆرینەیە، بەهۆی ئەوەوە، کە بەبێ جیاوازی هاوەڵانی پێغەمبەریان هەموو وەك یەك خۆش دەوێ‌و باوەڕیان بە ئیمامەتی دوازدە ئیمامەکە نییە، بەڵکوو مادەم باوەڕیان بە ئیمامەتی ئەوان نییە، واتای وایە کە دوژمنانی ئەوانیان خۆش دەوێ، لەبەرئەوە هەموویان لەحوکمی بێباوەڕدان‌و شایانی ئاگری دۆزەخی هەتا هەتایین‌و خۆزگەیان بەگاورو جوولەکەیە!!

٣- بەقسەی ئەم دەغەز لەدڵانە بێ، جەماوەری صەحابەکانی پێغەمبەر، وەك ئەو وەصفەنین، کە قورئان بۆیان دەکاو شایانی ئەو موژدانە نین، کە قورئان پێیانی داوە، بەڵکوو لەرێکخراوەکانی مافیاو فاشیست دەکەن!!

٤- لەهەمووی سەیرتر، ئەم هەموو غەزەوات‌و فوتوحاتی ئیسلامییە، کە لەسەر دەستی سەحابەو تابیعین‌و ئەهلی سوننەو جەماعەتدا، ئەنجام دروان کە بەهەزاران شەهیدو قوربانی لەپێناویدا دراوە، هیچی شایانی باس‌و یادکردنەوەو رێزو رەحمەت نین‌و بەڵکوو هەندێکیان لەجۆری فەتح نەبوون‌و بەڵکوو داگیرکردن‌و بەکۆیلە کردنی گەلان بوون!! سبحانە اللە! یەك بست لەخاکی ئیسلام هەتا ئێستا بەدەستی شیعە فەتح نەکراوە، وە لەلای شیعە، شتێ نییە، بەناوی (فضائل الصحابة) جگە لە حوسەین‌و ژمارەیەکی کەمی تر، ئەو هەموو شەهیدانە، ئەو گشتە قوربانی‌و فیداکاریە، ئەو هەموو فتوحاتە پیرۆزە هیچی نرخی بزووتنەوەکەی حوسەینی نییە، کە بزووتنەوەیەکی ژێر کەوتوو بوو!!

{وَلَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُم مَّا يَكُونُ لَنَا أَن نَّتَكَلَّمَ بِهَذَا سُبْحَانَكَ هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ – النور – ٢٤/١٦}.

دوا وته لهم بابهته:

١- ئێمـەی ئـەهلی سـوننەتو جەماعـەت، کـەس لەئـەهلی قیبلـە، بـەکافر دانانێین، ئەوەی بەزمان بڵێ: {لاَ إِلهَ إِلاَّ اللّهُ و محمداً رَسُولُ اللّهِ} و بـەدڵ بـاوەڕی پێـی هـەبێ، موسـوڵمانەو بـرای ئـایینی ئێمەیـەو لـە ئـەهلی نەجاتـەو ئێمـە لەلایەنی خۆمانەوە هیچ کێشەیەکمان لەگەڵیدا نییەو، ئەگـەر خـۆی کێشەیەکی ناهەقی لەگەڵ سەحابەو خولەفای راشیدینو هاوسەرەکانی پێغەمبـەرو تێکـڕای موسـوڵمانان هـەبێ، ئـەوە حیـسابو کیتـابو لێپرسـینەوەی لەسـەر خـودای گەورەیە، هەروەها ئەگەر زیادەڕەویو خوارو خێچی لە عەقیدەو بیرو باوەڕیـدا هەبێ، ئەوە خۆیو خوای خۆی، کورتو پوخت: (سەرو سامانو نامووسی ئەوەی خـۆی بـە ئـەهلی قیبلـە بزانـێ، لـەلای ئێمـەی ئـەهلی سـوننەتو جەماعـەت، پارێزراوەو لەم لایەنەوە جیاوازی نییـە لەبـەینی سوننیو شیعەو موعتەزیلـەو کاکەییو لایەنە ئیسلامییەکانی تردا!!).

خۆزگـەم هـەموو لایـەکانی تـریش لـەم رووەوە بـیرو باوەڕیـان وەك ئێمـە وابووایـەو رێگـەیان بـۆ پێکـەوە سـازانو پێکـەوە ژیـانێکی موسـوڵمانانە خـۆش بکردایەو، بەدرۆ بەناوی خۆشەویستی ئەهلی بەیتەوە، بۆ بەرژەوەنـدی تەسـکی خۆیان، ئاگری دوو بەرەکیان خۆش نەکردایە وەك مەلاکانی شیعە وادەکەن.

٢- لەڕاستیدا زۆرینەی عەوامو رەشە خـەڵك، لەهـەموو تـاقمو لایەنـەکانی موسـوڵمانان، وەك سـوننیو شـیعیو زەیـدیو ... تـاد، ئـەم جـۆرە شـیکردنەوەی کوڵكو مووە نازاننو زۆرینەی ئـەم بـیرو باوەڕانـە قـسەی کتێبـە سەرچـاوەکانو مەراجیعە ئایینییەکانو مەزاهیبەکانـە، بـەڵام ئـەمڕۆ بەتایبـەتی بازرگانییـەکی گـەورە، لەمەیـدانی سیاسـەتدا بـە مەزهەبەکانـەوە دەکـرێ، بەتایبـەتی تـر، کەمتەرخەمی سوننییەکان، رێگەو مەودای بـۆ هەڵمـەتو هێـرشو بزووتنـەوەی

بەشـــیعەکردن خـــۆش کـــردووە!! لـــەبارترین چـــەك بەدەســـتی شـــیعەوە، بـــۆ بڵاوکردنەوەی شیعایەتی لەناو لاوان دا إباحیەتی جینسییە بەناوی موتعەوە!!.

٣- پەیڕەوی مەزهەبی جەعفەری صادیق، لەفیقەدا، بەمەرجێ لە سنووری ئیجماعی زانایانی ئیسلام دەرنەچێ، کارێ ڕەوایەو ئەوەیش هیچ کێشەیێ بۆ گەلی ئیسلام دروست ناکا، هەروەك چۆن پەیڕەوی حەنەفیو ئیمامەکانی تر هیچ کێشەیەك بۆ کەسێ دروست ناکەن، چونکە شتی وا هەنگاوێکی گەورەیە بۆ یەکتری قەبووڵکردن!

٤- جێگـــەی داخـــە، ئـــەمڕۆ ســـوننیەکان، گەرچـــی زۆرینـــەن، بـــەڵام نـــە مەرجیعیەتیان هەیە، وە نـەخاوەن، یەکەم دوژمنیـان دەوڵەتـەکانی خۆیانـە، وە پیلانێکی گەورە لەلایەنی سێ صادەکەوە لە دژیان داڕێژراوە کە برێتین لە:

١- صلیبیەت.

٢- صهیونیەت.

٣- صفوییەت.

(١) باب صِفَةِ الْقِيَامَةِ وَالْجَنَّةِ وَالنَّارِ
باسی نیشانەکانی قیامەتو بەهەشتو دۆزەخ

١٧٧٣- عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ « إِنَّهُ لَيَأْتِى الرَّجُلُ الْعَظِيمُ السَّمِينُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لاَ يَزِنُ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ وَقَالَ اقْرَءُوا (فَلاَ نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا) ». (الحديث ٦٩٧٦ شيحا = ٧٠٠٠ فم. تجريد البخاري باكوردي/٤ رقم:١٦٧٣ = ٤٧٢٩. تحفة الأشراف/١٣٨٧٧).[١٧٧٣]

[١٧٧٣] تجرید/٤، ژمارە: ١٦٧٣ = ٤٧٢٩ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢١٤٨ = ٦٩٧٦ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٩٢ رقم الباب/١٨).

ئـەبوهورەیرە (ڕەزای خـوای لـێ بـێ) فـەرمووی: خۆشەویـست (دروودی خـوای لەسـەربێ) فـەرمووی: لـەرۆژی قیامـەت دا، پیـاوی زل زلی، قەڵـەو قەڵـەو دەهێنن، لەلای خـودا سـەنگی بـاڵی مێـشوولەیەك قـورس نـین و بەقـەد تۆسـقاڵێ دەگەرو قەدرو ڕێزیان بۆ دانانرێ. (ئەم ئایەتە بخوێنن بـۆ پـشتیوانی ئـەم باسـە کە دەفەرموێ: {فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا} (سورة الكهف-١٨/١٠٥).

واتە: لەڕۆژی ژینـەوەدا، نـرخ و بایەخ و دەگەرو ڕێز بۆ ئەو سـەر لێشێواوە ڕەنجـە ڕۆیانە بەقەد تۆسقاڵێ دانانێین! (تاج/٤ ز/١ ژ/٣٩٧٩ - سوورەتی کەهف ج/٤).

١٧٧٤- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن مسعود (رَضيَ اللهُ عنهُ) قَالَ: جَاء حَبْرٌ مِنْ الاحْبارِ الَـى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ انَّا نَجِدُ انَّ اللَّهَ يَجْعَـلُ الـسَّمَوَاتِ عَلَى اصْبَعٍ وَالارَضِينَ عَلَى اصْبَعٍ وَالشَّجَرَ عَلَى اصْبَعٍ وَالْمَاء وَالثرَى عَلَى اصْبَعٍ وَسَائِرَ الْخَلائِقِ عَلَى اصْبَعٍ فَيَقُولُ: (انَا الْمَلِكُ فَضحِكَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ) حَتَّـى بَدَتْ نَوَاجِذهُ تَصْدِيقًا لِقَوْلِ الْحَبْرِ ثمَّ قَرَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّـهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ) ﴿وَمَـا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالارْض جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَـةِ وَالـسَّمَوَاتُ مَطويَـاتٌ بِيَمِينِـهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾. (الحديث ٤٨١١- اطرافه فـي: ٧٤١٤- ٧٤١٥- ٧٤٥١- ٧٥١٣):[١٧٧٤]

عەبدوڵلای کوڕی مەسعود (ڕەزای خودایان لـێ بێ) فەرمووی: یەکێ لەزانا گـەورەکانی جوولەکـە هاتـە خزمـەتی پێغەمبـەر،گوتی: ئـەی موحەممـەد! لەتەوراتی ئێمەدا هەیە : کەخودا لە ڕۆژی قیامەت دا ئاسمانەکان دادەنێ لەسـەر پەنجەیێ و زەویەکان دادەنێ لەسەر پەنجەیێ و دار و درەختەکان دادەنێ لەسەر پەنجەیێ و ئاو وخاك دادەنێ لەسەر پەنجەیێ وهەموو دروست کراوەکانی تـریش

[١٧٧٤] تجریـد/٤، ژمـارە: ١٦٨٩ - ٤٨١١ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٥، ژمـارە: ٢١٦١ - ٦٩٧٧ شـیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٥ رقم الباب/٣٩).

دادەنێ لەسەر پەنجەیێ. واتە : بوونەوەر سەرو خواری، بەدەستی توانـایی خـۆی وەك گوێیەك دەگرێ و، ئەوجا بۆ نواندنی جەبرەوشـان‌و شکۆی خـۆی‌و بـەیانی یەکتایی خۆی‌و، بێ نموودیی پادشاو قڕاڵەکانی جیهان دەفـەرموێ: (پادشـاهەر خۆمم، پادشاکانی سەر زەمین وناو جیهان کوان ولە کوێن بابێنە مەیدان؟!).

جا پێغەمبەر (دروودی خـودای لـێ بـێ) بـۆ پـشتیوانی قـسەی مالوومەکە وەها پێکەنی، ددانە پێشینەکانی وەدەر کەوتن، لەپاشا حەزرەت(دروودی خـودای لێ بێ) دیسان بۆ نیشانەی ڕاستی قسەکانی مالومەکە ئەم ئایەتەی خوێنـدەوە: ﴿وَمَا قَـدَرُوا اللَّـهَ حَـقَّ قَـدْرِهِ﴾ هـەتا ﴿عمّـا یـشر کون﴾ واتـە : خودایـان —وەکو پێویـستە نەناسـیوە- دەنـا هاوبەشـیان بـۆی دانـەدەنا، ڕۆژی قیامـەت هـەموو زەمینەکان وان لە چنگی ئەودا و وان لەژێر دەسەلاتیدا، ئاسمـەکانیش بەدەسـتی ئـەو پێـچراونەتەوە، خـودا پـاك وبـەرزترەو دوورە لـەوە کـەوەکوو ئـەوان دەڵـێن شەریکی هەبێ). (تاج/٧ ز/٢٢ ل/١٢٣ ژ/٤ — سوورەتی زومەر).

ئەم فەرموودەیـە لـە ژمـارە: (٢١٦١)ی پوختـەی موسـلیمدا ئـاوا کـراوە بـە کوردی، بە پێی گێڕانەوەی پێشەوا موسلیم:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ (رضي الله عنه) قَالَ: جَاءَ حَبْـرٌ إِلَـى النَّبِـيِّ -صـلى الله عليه وسلم- فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ أَوْ يَا أَبَا الْقَاسِمِ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُمْـسِكُ الـسَّمَوَاتِ يَـوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى إِصْبَعٍ، وَالأَرَضِـينَ عَلَـى إِصْـبَعٍ، وَالْجِبَـالَ وَالـشَّجَرَ عَلَـى إِصْـبَعٍ، وَالْمَـاءَ وَالثَّرَى عَلَى إِصْبَعٍ، وَسَائِرَ الْخَلْقِ عَلَى إِصْبَعٍ، ثُمَّ يَهُزُّهُنَّ فَيَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ أَنَـا الْمَلِـكُ. فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- تَعَجُّبًا مِمَّا قَالَ الْحَبْرُ تَصْدِيقًا لَهُ، ثُمَّ قَـرَأَ: (وَمَـا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالأَرْضُ جَمِيعًـا قَبْـضَتُهُ يَـوْمَ الْقِيَامَـةِ وَالـسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّـاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ). (الحـديث ٦٩٧٧ حـسب تـرقيم الـشيخ مـأمون

شيحا = ٧٠٠١ حسب ترقيم فتح الملهم. تجريد البخاري = مختصر صحيح البخاري = الترجمة الكردية/٤ رقم: ١٦٨٩ = ٤٨١١، ٧٤١٤، ٧٤١٥، ٧٤٥١، ٧٥١٣).

عەبدوڵڵای کوڕی مەسعوود (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: یەکێ لەزانا گەورەکانی جوولەکە هاتە خزمەتی پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەربێ) گوتی: ئەی موحەممەد! یا گوتی: ئەی باوکی قاسم! لە تەوراتی ئێمەدا هەیە: کەخودای گەورە لەڕۆژی قیامەت دا، ئاسمانەکان دادەنێ لەسەر پەنجەیێو زەوییەکان دادەنێ لەسەر پەنجەیێو چیاو دارو درەخت دادەنێ لەسەر پەنجەیێو، ئاوو خاك دادەنێ لەسەر پەنجەیێو، هەموو دروستکراوەکانی تریش دادەنێ لەسەر پەنجەیێ. واتە: بوونەوەر سەرو خواری، بەدەستی توانایی خۆی، وەك تۆپێ دەگرێو، ئەوجا بۆ نواندنی جەبرەو شانو شکۆیو بەیانی یەکتایی خۆیو بێ نموودیو دەستەوسانی پادشاو قڕاڵەکانی جیهان، ڕایاندەوەشێنێو دووجار دەفەرموێ: پادشای تاكو تەنیا هەر خۆمم، پادشاکانی سەر زەمینو ناو جیهان کوانو لەکوێن؟ با بێنە مەیدان.

ئیبنو مەسعوود فەرمووی: پێغەمبەریش (دروودی خوای لەسەربێ) بۆ پشتیوانی ئەم قسەی مالوومەکەو، بۆ سەر سوڕمان لێی پێکەنیو ئەوجا ئەمەی خوێندەوە:

{وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ} (سورة الزمر-٣٩/٦٧).

واتە: شانو شکۆی خودا گەلێ گەورەو مەزنە، ئەو کافرە دڵو چاو کۆرانە، وەك پێویست بێو شیاوی ڕێزی بارەگای خوداوەندی بێ، ئاوا قەدرو ڕێزی نازانن، دڵمردوو چووزانێ سۆزو ئەشق چییە؟ میثالو نموونەیێ بۆ ئەوەی کە ئێوە لەگەورەییو دەسەلاتی خودا تێ بگەن، ئەمەیە: ئەم زەوییە هەمووی، یەك

مووى كەم نەبىٚ، لەگەڵ هەموو ئاسمانەكانا، وەك گۆيىٚ، وەك هەڵماتىٚ، وایە لەناو چنگى خودادا، خودا پاكو بىٚ گەردو گەلىٚ گەورەيەو بەدووره لەم لاژگە لاژگى بتپەرستانە، كە بڕيارى هاوەڵو كوڕو كچو هاوسەر بۆ خودا دەدەنو ويلايەتى تەكوينى بۆ ئيمامو ميماميان بڕيار دەدەن!. (تاج/٤ ز/٢٢ ژ/٤٠٧٣، ٤٠٧٤، ٤٠٧٤م).

١٧٧٥- حديث أَبِي هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: «يَقْبِضُ اللَّهُ الأَرْضَ ، وَيَطْوِى السَّمَاءَ بِيَمِينِهِ ، ثُمَّ يَقُولُ أَنَا الْمَلِكُ أَيْنَ مُلُوكُ الأَرْضِ»[١٧٧٥]

له ژماره: (١٧٧٣ و ١٧٧٤)دا، واتاو مەبەست لێى ڕابورد.

ئەم فەرموودەى ترى ژمارە: (١٩٤٦)ى پوختەى موسليميش هەر لەم بابەتەيە.

١٧٧٦- عَنْ ابْنُ عُمَرَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «يَطْوِى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ السَّمَوَاتِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، ثُمَّ يَأْخُذُهُنَّ بِيَدِهِ الْيُمْنَى، ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ، أَيْنَ الْجَبَّارُونَ؟ أَيْنَ الْمُتَكَبِّرُونَ؟ ثُمَّ يَطْوِى الأَرَضِينَ بِشِمَالِهِ ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ، أَيْنَ الْجَبَّارُونَ؟ أَيْنَ الْمُتَكَبِّرُونَ؟». {الحديث: ٦٩٨٢ = ٧٠٠٦ فم. بخارى. توحيد: ٧٤١٣}:[١٧٧٦]

ئيبنو عومەر (ڕەزاى خودايان لىٚ بىٚ) فەرمووى: پێغەمبەر (دروودى خوداى لەسەر بىٚ) فەرمووى: (لەڕۆژى قيامەتدا خوداى بالاّ دەستو خاوەن شكۆ، ئاسمانەكان وەك تۆمار دەپێچێتەوە، ئەنجا بەدەستى ڕاستى هەڵيان

[١٧٧٥] بڕوانه ژماره: (١٧٧٣) و (١٧٧٤) (بخارى رقم الكتاب/٨١ رقم الباب/٤٤).

[١٧٧٦] بخارى. توحيد: ٧٤١٣. پوختەى موسليم/ ١٩٤٦ - ٦٩٨٢ شيحا (بخارى رقم الكتاب/٩٧ رقم الباب/١٩).

دەگـرێو دەفـەرموێ: پادشـای تـاكو تـەنیای بـێ هاوشـان هـەر خـۆمم، پادشـا زەبردارەكانی سەرزەوی لـەكوێن؟ پادشـا ملهوڕو خۆبەزلزانـەكان كـوان لـەكوێن؟ ئەوجا گۆی زەوی دەپێچێتەوەو بەدەسـتی چەپی دەیكـا بەیـەك چنگو ئـەوجا دەفەرموێ: پادشای تاكو بێ هاوشان هەر خۆمم، پادشا زەبردارەكانی سەر زەوی لـەكوێن؟ پادشـا ملهوڕو خۆبەزلزانـەكان كـوان لـەكوێن؟). {تـاج/٤، زنجـیرە: ٢٢، ژمـارە: ٤٠٧٤ — سـوورەتی زومـەر + ژمـارە: ٤٠٧٤ م + تـاج/٥، زنجـیرە: ١١٩، ژمـارە: ٥٦٤٦ + ژمارە: ٥٦٤٧ — فەرمایشتی خودای گەورەو مەزن لەڕۆژی قیامەتدا}.

(٢) باب في البَعْثِ وَالنُّشُورِ وَصِفَةِ الأَرْضِ يَوْمَ القِيَامَةِ
لە بارەی زیندوبوونەوەو بڵاوبوونەوەو شێوەی گۆی زەوی لە ڕۆژی ژینەوە (قیامەت)دا

١٧٧٧- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى أَرْضٍ بَيْضَاءَ عَفْرَاءَ كَقُرْصَةِ النَّقِيِّ، لَيْسَ فِيهَا عَلَمٌ لأَحَدٍ». {الحديث: ٦٩٨٦ = ٧٠١١ فم. تجريد البخـاری بـالكوردی/٥، رقـم: ٢٠٢٧ = ٦٥٢١ فتح الباری}:[١٧٧٧]

سـەهلی كـوڕی سـەعد (ڕەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: بیـستم لـەزاری پیرۆزی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەیفـەرموو: (لـەڕۆژی دوا ڕۆژدا، مـەردوم هـەموو لەسـەر زەوییـەكی سـپی مەیلـەو سـوور حەشـر دەكـرێنو لەمەوقیف كۆدەكرێنەوە بۆ لێپرسینەوەو پاداش وەرگرتن، كە ئەو زەوییـە وەك كولێرەی باراشی پاككراوی بێژراوەی بێ سۆسو كەپەك وایە).

[١٧٧٧] تجریـد البخـاری = مختـصر صـحیح البخـاری بـالكوردی/٥، ژمـارە: ٢٠٢٧ = ٦٥٢١ بخـاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٤٧ = ٦٩٨٦ شیحا - ترقیم الـشیخ خلیـل مـأمون شیحا لـصحیح مسلم. (بخاری رقم الكتاب/٨١ رقم الباب/٤٤).

ئاخری ئەم فەموودەیە لە تەجریددا ئاوایە:

سەهل (یا یەکێکی تر) لە گێڕەوەکانی ئەم فەرموودەیە فەرمووی: (ئەو زەوییە زەوییەکی تری نوێیە، جیایە لەم عەردەی ئێستای خۆمان، کە ئێستا لەسەری دەژین، لەبەرئەوە نیشانەی خاوەنێتیو پەیوەندیو دیاریکردنی جێگەو ڕێگەی پێوە نییە، بە هەرچوار لادا هەتا چاوبڕبکا، دەشتێکی سافی بێ بەرزیو نزمیو بێ نیشانەو شوێنەوارە). {تاج/٥، زنجیرە: ١١٨، ژمارە: ٥٦٤٤ — حەشر لەسەر زەوییەکی نوێ دەکرێ = الحشر على أرضٍ جَديدة} + {تاج/٤، زنجیرە: ٢٢، ژمارە: ٤٠٧٣، ٤٠٧٤، ٤٠٧٤ م — سوورەتی زومەر}.

لە ژمارە: (٢٠٢٧)ی تەجریدی بوخاریدا ئاوایە:

عَنْ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ رَضِي اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى أَرْضٍ بَيْضَاءَ عَفْرَاءَ كَقُرْصَةِ نَقِيٍّ قَالَ سَهْلٌ أَوْ غَيْرُهُ لَيْسَ فِيهَا مَعْلَمٌ لِأَحَدٍ. (الحديث ٦٥٢١):

سەهلی کوڕی سەعد (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: ژنەوتم لەزاری پیرۆزی پێغەمەر خۆی -دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: (ڕۆژی قیامەت، مەردوم هەموو لەسەر زەمینێکی سپی مەیلەو سوور، حەشر دەکرێن، کەوەك کولێرەی باراشی پاك کراوی بێژراوەی بێ سۆسو کەپەك وایە).

سەهل —یایەکێکی تر— لەگێڕەرەوەکانی ئەم فەرموودەیە فەرمووی: (ئەو زەوی یە، زەوی یەکی تری نوێ یە جیایە لەم عەردەی ئێستای خۆمان، کەئێستا لەسەری دەژین لەبەر ئەوە نیشانەی خاوەنێتیو پەیوەندیو دیاریکردنی جێگەو ڕێگەی پێوە نییە، بەهەر چوارلادا هەتا چاو بڕکا، دەشتێکی سافی بێ بەرزیو نزمیو بێ نیشانەو شوێنەوارە). (تاج/١٠ ل/٣٦٠ ز/١١٨ ژ/٢ ش— حەشر لەسەر زەوییەکی نوێ دەکرێ).

(٣) باب نُزُلِ أهْلِ الجَنَّةِ
يەكەم قاوەڵتوونی بەهەشتییەكان

١٧٧٨- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: تَكُونُ الْأَرْضُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ خُبْزَةً وَاحِدَةً يَتَكَفَّؤُهَا الْجَبَّارُ بِيَدِهِ كَمَا يَكْفَأُ أَحَدُكُمْ خُبْزَتَهُ فِي السَّفَرِ نُزُلًا لِأَهْلِ الْجَنَّةِ فَأَتَى رَجُلٌ مِنَ الْيَهُودِ فَقَالَ بَارَكَ الرَّحْمَنُ عَلَيْكَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ أَلَا أُخْبِرُكَ بِنُزُلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ بَلَى قَالَ تَكُونُ الْأَرْضُ خُبْزَةً وَاحِدَةً كَمَا قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَنَظَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْنَا ثُمَّ ضَحِكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ ثُمَّ قَالَ أَلَا أُخْبِرُكَ بِإِدَامِهِمْ قَالَ إِدَامُهُمْ بَالَامٌ وَنُونٌ قَالُوا وَمَا هَذَا قَالَ ثَوْرٌ وَنُونٌ يَأْكُلُ مِنْ زَائِدَةِ كَبِدِهِمَا سَبْعُونَ أَلْفًا. (الحديث ٦٥٢٠):[١٧٧٨]

ئەبو سەعیدی خودری (رەزای خوای لێ بێ) فەرمووی پێغەمبەر -درووودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (ڕۆژی ڕەستا خێز (قیامەت) گۆی زەوی دەبێ بەیەك كولێرە، خودا وەندی بەزەبرو زەنگ، بەدەستی خۆی ئەم دەستاو ئەو دەستی پێ دەكا، وەكوو چۆن یەكێ لەئێوە لەسەفەرا، كولێرە بنئاگرە لەبن ئاگردا دەبرژێنێ‌و، كە دروستی دەكا، ئەم دەستەو ئەو دەستی پێ دەكا، هەتا تۆزێ پان ببێتەوە ئاوا، خودا ئەم كولێرەی گۆی زەوی یە دەكا بەنانی میوانداریی بۆ بەهەشتیەكان، لەئێستگای مەحشەردا بەر لەچوونە بەهەشت، وەك بەركوڵ دەیخۆن! لەو كاتەدا، پیاوێكی جوولەكە هات گوتی: ئەی باوكی قاسم! خودا پێت‌و فەڕ بەسەرتا بڕێژێ، باعەرزت بكەم كە لەرۆژی قیامەتا یەكەم زیافەتی بەهەشتیەكان چییە؟ فەرمووی: (ئادەی بڵێ) گوتی: گۆی زەوی دەبێ بەتاقە كولێرەیەك. جوولەكەكەش فەرمایشتەكەی پێغەمەری، سەبارەت

[١٧٧٨] تجريد البخاری/٥، ژمارە: ٢٠٢٦ - ٦٥٢٠ بخاری. مسلم: ٦٩٨٨ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٨١ رقم الباب/٤٤).

بەبوونی زەوی بەکولێرە دووبارە کردەوە. پێغەمبەریش -دروودی خوای لەسەر بێ- تەماشایەکی واتا بەخشی ئێمەی کردو تەواو پێکەنی، هەتا خری پاشینەکانی وەدەرکەوتن، چونکە قسەی جوولەکەکە گوتەی تەورات بوو، ڕێکی فەرمایشتەکەی پێغەمبەر بوو، پاشان جولەکەکە گوتی: باپێت بڵێم‌و عەرزت بکەم کەپێخۆرەکەشیان چییە؟!، کابرای جووە گوتی: پێخۆرەکە یان بالام‌و نوونە، هاوڕێیان فەرموویان: بالام چییەو نوون چییە؟ کابرای جووە گوتی : بالام گاجووتەو نونیش ماسی‌و نەهەنگە، لەپارچە گۆشتە زیادەکەی جگەری ئەم دوانە، کە خۆشترین پارچە یانە، حەفتا هەزار بەهەشتی لێ ی دەخۆن). (تاجی کوردی/١٠ ل/٣٦٠ ز/١١٨ ژ/٣ -باسی حەشر لەسەر زەوییەکی نوێ دەکرێ) + (تاج/١٠ ل/٤٧١ ز/١٤٧ ژ/١ باسی یەکەم خۆراك‌و یەکەم خواردنەوەی خەڵکی بەهەشت) + (تاجی کوردی/٦ ل/١١ ز/٣ ژ/٧ -تەفسیری سوورەتی بەقەرە).

١٧٧٩- حديث أَبِى هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِىِّ – صلى الله عليه وسلم – قَالَ « لَوْ آمَنَ بِى عَشَرَةٌ مِنَ الْيَهُودِ لآمَنَ بِى الْيَهُودُ »[١٧٧٩]

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (دە کەس هەن لە ناوداران‌و زنایانی جوولەکەکان، ئەگەر ئەو دە کەسە باوەڕم پێ بکەن‌و ئیمانم پێ بهێنن، جوولەکە هەموویان ئیمانم پێ دەهێنن).

[١٧٧٩] بخاری. مناقب الأنصار: ٣٩٤١، مسلم: ٦٩٨٩ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٣ رقم الباب/٥٢).

(٤) باب سؤال النَّبِيَ ﴿ﷺ﴾ عَنِ الرُّوحِ، وَ قولِهِ تعالى ﴿وَ يَسألُونَكَ عَنِ الروحِ﴾ الآيَة

پرسیار له پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) دەکرێ سەبارەت بە گیان کە چییە، وەك هاتووە لەم ئایەتەدا ﴿وَ يَسأَلُونَكَ عَنِ الروحِ﴾ الآيَةَ

١٧٨٠- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن مسعود قَالَ: بَيْنَمَا أَنَا أَمْشِى مَعَ النَّبِىِّ -صلى الله عليه وسلم- فِى حَرْثٍ وَهُوَ مُتَّكِئٌ عَلَى عَسِيبٍ إِذْ مَرَّ بِنَفَرٍ مِنَ الْيَهُودِ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ: سَلُوهُ عَنِ الرُّوحِ، فَقَالُوا: مَا رَابَكُمْ إِلَيْهِ لاَ يَسْتَقْبِلُكُمْ بِشَىْءٍ تَكْرَهُونَهُ؟. فَقَالُوا: سَلُوهُ، فَقَامَ إِلَيْهِ بَعْضُهُمْ فَسَأَلَهُ عَنِ الرُّوحِ، قَالَ: فَأَسْكَتَ النَّبِىُّ -صلى الله عليه وسلم- فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ شَيْئًا، فَعَلِمْتُ أَنَّهُ يُوحَى إِلَيْهِ، قَالَ: فَقُمْتُ مَكَانِى، فَلَمَّا نَزَلَ الْوَحْىُ قَالَ: (وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّى وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلاَّ قَلِيلاً). (الحديث ٦٩٩٠ = ٧٠١٥ فم. تجريد البخاري/١ رقم: ١٠٣ = ١٢٥، ٤٧٢١، ٧٢٩٧، ٧٤٥٦، ٧٤٦٢ فتح الباري للعسقلاني شرح صحيح البخاري. ترمذي. تفسير القرآن. ٣١٤١. تحفة الأشراف: ٩٤١٦).[١٧٨٠]

عەبدوڵلای کوڕی مەسعوود، کە ناسراوە بە ئیبنو مەسعوود (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: جارێ لەمەدینە لەخزمەتی خۆشەویست دا بووم (دروودی خوای لەسەربێ) لەناو باخە خورمایەکا دەڕۆیشتین، پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەربێ) پەلکەدار خورمایەکی پێ بوو، لەکاتی ڕۆیشتن دا، خۆی دەدا بەسەری دا، لەلای دەستەیێ جوولەکەوە ڕابورد، بازێکیان گوتیان: بۆ پرسیارێ لە موحەممەد نەکەین، بازێکی تریان گوتیان: پرسیاری لێ مەکەن، نەبادا وەڵامەکەیتان بەدڵ نەبێ، لەپاش دا گوتیان: ئەی باوکی قاسم! قسەی ڕۆحمان بۆبکە، ڕۆح (کەگیانی گیانلەبەرە) چییە؟

[١٧٨٠] تجريد البخاری/١، ژمارە: ١٠٣ = ١٢٥ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢١٤٤ = ٦٩٩٠ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٣ رقم الباب/٤٧).

جا پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەربێ) تاوێ ڕاوەستاو ڕاما، ئەوجا سەری بەرز کردەوە، زانیم کە ئەوە سرووشی بۆهات، ئەوجا فەرمووی: {وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُم مِّن الْعِلْمِ إِلاَّ قَلِيلاً} (سورة الإسراء-١٧/٨٥).

واتە: پرسیارت لێ دەکەن لەحەقیقەتو ڕاستینەی ڕۆح، لەکونهوماهییەتو چییەتی ئەو شتە کەپێی دەڵێن گیان، کە گیاندار بەبوونی ئەوشتە گیاندارەو زیندووەو بەنەبوونی ئەو شتە بێ گیانەو مردووە، لەوەڵامیانا بڵێ: ڕۆح لەوشتانەیە کە بەهۆی فەرمانی خوداوە پەیدا دەبێ، ئێوە نایزانن‌و تێی ناگەن، لەسنووری هۆش‌و فامی ئێوە بەدەرە، لەمەیش سەرتان سوورنەمێنێ، چونکە ئەوەی ئێوە دەیزانن لەچاو ئەوەی کەخودا دەیزانێ زۆر زۆر کەمە). (تاج/٤ ز/١٨ ژ/٣٩٦٩ چ/٤).

١٧٨١- عَنْ خَبَّابٍ قَالَ كُنْتُ قَيْنًا فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَكَانَ لِي عَلَى الْعَاصِ بْنِ وَائِلٍ دَيْنٌ فَأَتَيْتُهُ أَتَقَاضَاهُ قَالَ لا أُعْطِيكَ حَتَّى تَكْفُرَ بِمُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقُلْتُ لا أَكْفُرُ حَتَّى يُمِيتَكَ اللَّهُ ثُمَّ تُبْعَثَ قَالَ دَعْنِي حَتَّى أَمُوتَ وَأُبْعَثَ فَسَأُوتَى مَالا وَوَلَدًا فَأَقْضِيكَ فَنَزَلَتْ أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لأوتَيَنَّ مَالا وَوَلَدًا أَطَّلَعَ الْغَيْبَ أَمْ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا) (الحديث٢٠٩١، أطرافُهُ في: ٢٢٧٥، ٢٤٢٥، ٤٧٣٢، ٤٧٣٣، ٤٧٣٤، ٤٧٣٥):[١٧٨١]

خەبابی کوڕی ئەرەتت(ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: لەسەردەمی نەفامی دا لە مەککە ئاسنگەر بووم، شمشێرێکم بۆ عاصی کوڕی وائلی ئەل سەهمی بەقەرز دروست کرد، دوایی چووم داوای هەقدەستەکەیم لێ کرد،

[١٧٨١] تجرید/٢، زمارە: ٩٤٩ = ٢٠٩١ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، زمارە: ٢١٥٠ = ٦٩٩٣ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٣٤ رقم الباب/٢٩).

گوتی: ناتدەمێ هەتا لە موحەممەد هەڵنەگەڕێیتەوە، منیش گوتم: بەخودا قەت لــە دینــی موحەممــەد هەڵناگەڕێمــەوە، نەبەزینــدویی‌و نەبــەمردویی‌و نەئــەو کاتەیش کە خودا تۆ دەمرێنێ‌و لەپاشدا لەقیامەتــدا زینــدووت دەکاتــەوە! عــاص بەئیــستیهزاو بەتەوســەوە گــوتی: کــەوابو ئێــستا وازم لــێ بێنــە هــەتا دەمــرم‌و زیندودەبمەوە، ئەگەر ئەمە وابێ دیارە ئەو کاتــەش مــاڵ‌و منــاڵم دەبــێ، جــا ئــەو حەلــە وەرە قەرزەکــەت دەدەمــەوە! جــا بــەم بۆنەیــەوە ئــەم ئایەتــە دابــەزی: ﴿أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا * أَطَّلَعَ الْغَيْبَ أَمِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا﴾ مەریەم/١٩/٧٧-٧٨ واتە: دەبێ حاڵی شڕی ئــەو کابرایــە چۆن بــێ، کــە گاڵتــەی بەقــەبرو قیامــەت دێ‌و، بەتەوســەوە بەموســوڵمانان دەڵــێ: مــن لەقیامەتیشا ماڵ‌و مناڵم دەبێ ئەگەر حەقێــکتان لەسەرمە، پەلەم لــێ مەکەن لەوێ دەتاندەمەوە! دیارە کەئەم کابرایــە غــەیبزان نییــەو، ئەوەنــدەش پیاوێــکی پیرۆزو پاك نییە، کە عەهدو پەیمانی وای لە خوای میهرەبان وەرگرتبێ، کەواتە باگاڵتــەی بــەئایینی ئێمــە کردبــێ، ڕۆژێ دێ لــەدیوانی خــوادا خــۆی بــەتاوانباری دەبینێتەوە. (تاج/٧/٢٣ف-٦ سوورەتی مەریەم).

قسەیەکی نەستەق:

دەڵێن: جارێ پیــاوێ لەمەولــەوی (ڕەحمــەتی خــودای لــێ بــێ) دەپرســێ: قوربان! کەسێ بزنێ بــدزێ لەقیامەتــدا چــی لــێ دەکــەن؟ مەولــەوی دەفــەرموێ: دادگایی دەکەن‌و نامەی کرداری، کەفریشتەکان لەسەریان نوسیوە دەهێنن‌و بــۆی دەوردەکەنەوە بەپێی ئەوە سزای دەدەن!

کــابرا دەڵــێ: مــن ئــەو فریــشتانەم بەشــایەت قبــووڵ نییــە، ئــەوان خــودا هەرچیان پێ بفەرمووێ ئــەوە دەنووســن، مەولــەویش دەیــەوێ شــتەکە لــەکورتی

ببڕێتەوە، دەڵێ: ئەوکاتە خودا بزنەکە زیندوو دەکاتەوەو دەیهێنێتە زوبانو دێت شایەتیت لێ دەدا! کابرایش دەڵێ: جامنیش ریشی بزنەکە دەگرمو دەیدەمەوە دەستی خاوەنەکەیو دەڵێم: ها برا! ئەوە بزنەکەت ئیتر ئەم شایەتو شایەتکارییەی پێ ناوێ!

بەڵام ئەم قسەیەی کابرای دزە لەساویلکەییەوەیە، نەوەك وەك قسەکەی عاصی کوڕی وائیل، لەلەنامەتەوە بێت.

(٥) باب في قوله تعالى: ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ﴾
باسی فەرمایشتی خودای گەورە: ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ﴾

١٧٨٢- عن أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ أَبُو جَهْلٍ: (اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ) فَنَزَلَتْ (وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ * وَمَا لَهُمْ أَنْ لاَ يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ) الآيَةَ . (الحديث ٦٩٩٥ شيحا = ٧٠٢٠ فم. بخاري. تفسير: ٤٦٤٨، ٤٦٤٩. تحفة الأشراف: ٩٧٩).[١٧٨٢]

ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: ئەبوجەهل گوتی: خودایە! ئەگەر ئەم قورئانە ڕاستەو هەقەو نامەی تۆیە، ئەوا ئێمە باوەڕمان پێی نییەو قەبووڵمان نییە، دەی لەتۆڵەی ئەو بێباوەڕییەدا بەردەبارانمان بکەو بەردببارێنە بەسەرمانا، یا سزایەکی زۆر سەختمان بۆ بنێرە، چونکە ئێمە پەسەندی ناکەین، وەلێمان روونە کەئەمە لەلایەنی تۆوە نییە، بۆیە وا ئەم دووعاو نزای شەڕە لەخۆمان دەکەین.

[١٧٨٢] بخاری. تفسیر: ٤٦٤٨ پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢١٤١ = ٦٩٩٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٥ رقم الباب/٨).

فەرمووی: کە ئەبوجەهل‌و کۆمەڵە پیسەکەی، ئەم نامە قوڵییەیان کرد، خودای گەورەو سەروەر ئەم ئایەتەی ناردە خوارەوە:

{وَإِذْ قَالُواْ اللَّهُمَّ إِن كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِندِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِّنَ السَّمَاء أَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ، وَمَا كَانَ اللّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ، وَمَا لَهُمْ أَلاَّ يُعَذِّبَهُمُ اللّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُواْ أَوْلِيَاءهُ إِنْ أَوْلِيَآؤُهُ إِلاَّ الْمُتَّقُونَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ} (سورة الأنفال-٨/٣٢-٣٤).

واتە: ئەونامەردانە دەڵێن: خودایە! ئەگەر موحەممەد پێغەمبەری تۆیەو ئەم قورئانە ڕاستەو فەرموودەی تۆیە، ئەوا لەئاسمانەوە بەردە بارانمان بکەو تازووە بنەبڕمان بکە، بەهەر سزاو تۆڵەیەکی سەخت کە تۆ بۆمان بنێری پێی قاییلین، بەڵام ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! تۆ مایەی ڕەحمەت‌و خێرو خۆشی بۆعالەم، لەبەر ئەوە خوداشتی واناکاو هەتا تۆ ماوی‌و تۆ لەناویانابیت، بەپیت‌و فەڕو بەرەکەتی وجوودی تۆوە خودا سزایان نادات، هەروەها لەبەرئەوەیش سزاو عەزابیان نادا، چونکە لەکاتی تەواف‌و هەڵسووڕان، بەدەوری کابەدا، کەماڵی خودایەو خانەی میهرەبانەو جێگەی ئەمن‌و ئاسایش‌و هێمنییە، لەخودا دەپاڕێنەوە داوای لێ خۆشبوونی لێ دەکەن، دەنا ئەگەر لەفەڕو بەرەکەتی تۆو لەپیت‌و فەڕی دووعای ئیستیغفارەوە نەبێ، ئەم نەگبەتانە چی چاکەو پیاوەتیەکیان هەیە کەلەبەر ئەوە خودا سزایان نەدا، بەپێچەوانەوە نەک هەرچاکەیان نییە بەڵکوو خراپەشیان زۆرەو بەپێی سەگە، ئەوەتانێ سەرەڕای کوفرو فرە خوایی، ڕێگەی هاموشۆو تەوافی تۆو موسوڵمانان قەدەغە دەکەن لەوە: کە بەسەربەستی لەناو مەسجیدولحەراما پەرستشی خۆتان بکەن، لەگەڵ ئەوەشا کەئەمانە ئەو حەقەیان نییە، چونکە خۆ ئەوان خاوەن کارو

کاربەدەستی کەعبە نین، چونکە سەرپەرشتیارو کاربەدەستانی ئەو خانە پیرۆزە دەشێ لەخودا ترسەکان بن‌و ئەوانیش زۆر لەخودای گەورە دوورن! بەلام دلنیابە ئەی پێغەمبەری خۆشەویست! کە زوربەی ئەوانە سەرکەشی‌و لاساریی کوێری کردوون‌و ئەم زانستە جوانە نازانن. (رێك وەك ملهوڕەکانی ئەم سەردەمەی ئێمە). (تاج/٤ ز/٩، ژ/٣٨٨٣ – سوورەتی ئەنفال).

روونکردنەوە:

پوختەی ڕاڤەی ئەم ئایەتە ئاوایە:

١- بێباوەڕانی مەککە، بەسەرۆکایەتی ئەبوجەهل‌و نەضری کوڕی حاریث، تەحەددای پێغەمبەریان کردو گوتیان: خودایە یادینی ئێمە، یا دینی موحەممەد، ئەگەر دینی موحەممەد راستە ئێمە پێی رازی نین‌و بەچی سزامان دەدەیت پێی ڕازین.

٢- خودای گەورە بەم شێوەیە وەڵامی دانەوە:

أ- دینی موحەممەد ڕاستەو لەمنەوە هاتووە بۆی.

ب- ئێوە شایانی سزاو تۆڵەی سەختن، چونکە ئایینی راست‌و دروستی من قەبووڵ ناکەن‌و بەرپەرچی دەدەنەوە.

ج- ئێوە شایستەی سزای سەختن چونکە پێغەمبەری من‌و پەیڕەوانی لەتەوافی خانەی خوداو پەرستش لەناویا قەدەغە دەکەن، بێ ئەوە کە ئێوە مافی ئەو قەدەغەکردنەتان هەبێ، چونکە ئێوە خاوەنانی کاروباری کەعبە نین، بەڵکوو خاوەنانی کاروباری کەعبە ئەوانەن، کەلەخودا دەترسن، پارێز لەگوناه دەکەن بەلام ئێوە تا بینە قاقاتان نوقمە لەگوناهو تاوانا.

٣- بەڵام هۆی ئەوە کە خودا سزایان نەداو نزا شەڕەکەیان کەلەخۆیانی دەکەن گیراناکا، دەگەڕێتەوە بۆ ئەم دوو هۆکارە:

أ- لەبەرئەوەی کە تۆ لەناویانـدای لەبەرەکەتی بوونی تۆوە، سزاداناباریێ بەسەریانا، چونکە تۆ (رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ)ی ئەی موحەممەد!

ب- لەبەرئەوەیش سزانادرێن، چونکە لەکاتی تەوافا بەدەوری کەعبەدا لەخودا دەپاڕێنەوەو داوای لێبووردنی لێ دەکەن.

واتە: ئەگەر بەهۆی ئەم دوو هۆکارەوە نەبێ ئەوان شایانی سزای سەختن، بەڵام بەهۆی ئەم دووشتەوە سزانادرێن!.

(٧) بابُ الدُّخَانِ
باسی دوکەڵەکە

١٧٨٣- عَن عَبْدِاللّٰه بن مسعود (رَضِي اللهُ عَنْهُ) فَقَالَ إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا رَأَى مِنْ النَّاسِ إِدْبَارًا قَالَ: (اللّٰهُمَّ سَبْعٌ كَسَبْعِ يُوسُفَ) فَأَخَذَتْهُمْ سَنَةٌ حَصَّتْ كُلَّ شَيْءٍ، حَتَّى أَكَلُوا الْجُلُودَ وَالْمَيْتَةَ وَالْجِيَفَ وَيَنْظُرَ أَحَدُهُمْ إِلَى السَّمَاءِ فَيَرَى الدُّخَانَ مِنْ الْجُوعِ. فَأَتَاهُ أَبُو سُفْيَانَ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ إِنَّكَ تَأْمُرُ بِطَاعَةِ اللّٰهِ وَبِصِلَةِ الرَّحِمِ، وَإِنَّ قَوْمَكَ قَدْ هَلَكُوا فَادْعُ اللّٰهَ لَهُمْ، قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: (فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ- إِلَى قَوْلِهِ إِنَّكُمْ-عَائِدُونَ. يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى) إِنَّا مُنْتَقِمُونَ فَالْبَطْشَةُ يَوْمَ بَدْرٍ، وَقَدْ مَضَتْ الدُّخَانُ، وَالْبَطْشَةُ، وَاللِّزَامُ، وَآيَةُ الرُّوم. (الحديث: ١٠٠٧-أطرافه في: ٤٨٢١، ٤٨٢٠، ٤٨٠٩، ٤٧٧٤، ٤٧٦٧، ٤٦٩٣، ١٠٢٠، ٤٨٢٥، ٤٨٢٤، ٤٨٢٣، ٤٨٢٢): [١٧٨٣]

[١٧٨٣] تجريد البخاری/١، ژمارە: ٥١٨ = ١٠٠٧ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢١٦٣ = ٦٩٩٧ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٥ رقم الباب/٤٤).

عەبــدوڵلای کــوڕی مــسعود (ڕەزای خــوای لــێ بــێ) فــەرمووی: پێغەمبەر(دروودی خودای لەسەر بێ) کاتێ ڕوانی کەخـەڵکی مەککە ملنـادەن و درەنگ ئیسلام دەبن نزای شەڕی لێ کردنو فەرمووی: (خودایە! تۆڵەجیاتی مـن چـاری ئـەم لـەخودا یاخییانـە بکـە، بەحـەوت سـاڵ قـاتو قـڕی یاریـدەم بـدە بەسەریانا، کەوەك حەوت ساڵە گرانی یەکەی کاتی یووسف پێغەمبەروابن!).

ئـیتر تووشـی قـاتو قڕییـەکی وەهـابون هەرمەپرسە، قـڕی خـستە هـەموو شتێکیان، تەنانەت لەبرسانا کەوڵو پێستەو مردارو کەلاکی گـەنیویان دەخـوارد. وەلەبەر بێ هێزیو برسێتی، مرۆڤ چاوی ڕێشکەو پێشکەی دەکـرد، بـەرەنگێکی واکـە تەماشـای ئاسمـانی دەکـرد، لەبرسـانا ئاسمـان لەبـەر چـاوی تـەمو دووکـەڵی دەکرد.

هەتا ئەبو سوفیان هاتە لای پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) گوتی: ئەی موحەممەد! خۆتۆ لای خۆی فەرمان بەفەرمانبـەریی خـودا دەکـەیو، هـەروا بـەخزم دۆسـتی،کەچـی بەپێـچەوانەوە وابـەهۆی نـزای شـەڕی تـۆوە، زۆر کـەس لـەهۆزی تـۆ وا لەبرسـانا فـەوتاون، دەی ئەمـەت لەچـیو ئـەوەت لەچی،کەواتـە تازووە بۆیان بپاڕێرەوە کەخودا بارانیان بۆ ببارێنێ.

جاخودای گەورە ئەم ئایەتەی نارده خـوارەوە: (فَارتَقِـب یَـومَ تـأتِي الـسَّماءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ) هەتا (عَائِدُون یَومَ نبطشُ البَطشَةَ الکبری).

ئیبنـو مەسعود (ڕەزای خـوای لـێ بـێ) فـەرمووی: مەبەسـت لـە (البَطـشةَ الکبری) لەم ئایەتەدا، کەخودا هەڕەشەی پێدەکات، ئەو هەڵمەتـە گەورەیـە بـوو، کەلەڕۆژی غەزای بەدردا ڕووی دا، کەخودا زەبرو زەنگێکی وای نواندو، گورزێکی جەرگبڕی وای وەشاند لەبێبڕوایان، پێی تەمێ خوار بوون. دیارە کە ئەل- بطشە و هەڵمەتە گەورەکەیش،وەك مەسەلەی دوخـانو تـەمو دووکەڵەکـەو مەسـەلەی

(اللزام) کەلەم ئایەتەدا ئاماژەی بۆ کراوە، کە دەفەرمووێ: (فَسَوفَ يَكُونُ لِزَاماً) (الفرقان: ٧٧) هەروا داستانی شەڕی رومو فوورس، ئەمانە کەلەچەند ئایەتێکا ئاماژەیان بۆ کراوە، هەموویان لەمەوپێش ڕوویان داوە. (تاج/٦/٢٤٨/٤).

ئەمەیش گێڕانەوەی ژمارە: (٢١٦٣)ی پوختەی موسلیمە، سوودو بەهرەی پترى واتيادا، نووسينی هۆی ڕەحمەتو بەرەکەتە:

عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ جُلُوسًا وَهُوَ مُضْطَجِعٌ بَيْنَنَا فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ إِنَّ قَاصًّا عِنْدَ أَبْوَابِ كِنْدَةَ يَقُصُّ وَيَزْعُمُ أَنَّ آيَةَ الدُّخَانِ تَجِيءُ فَتَأْخُذُ بِأَنْفَاسِ الْكُفَّارِ وَيَأْخُذُ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ كَهَيْئَةِ الزُّكَامِ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ وَجَلَسَ وَهُوَ غَضْبَانُ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا اللَّهَ مَنْ عَلِمَ مِنْكُمْ شَيْئًا فَلْيَقُلْ بِمَا يَعْلَمُ وَمَنْ لَمْ يَعْلَمْ فَلْيَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ فَإِنَّهُ أَعْلَمُ لأَحَدِكُمْ أَنْ يَقُولَ لِمَا لاَ يَعْلَمُ اللَّهُ أَعْلَمُ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ لِنَبِيِّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) (قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ) إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) لَمَّا رَأَى مِنَ النَّاسِ إِدْبَارًا فَقَالَ « اللَّهُمَّ سَبْعٌ كَسَبْعِ يُوسُفَ ». قَالَ فَأَخَذَتْهُمْ سَنَةٌ حَصَّتْ كُلَّ شَيْءٍ حَتَّى أَكَلُوا الْجُلُودَ وَالْمَيْتَةَ مِنَ الْجُوعِ وَيَنْظُرُ إِلَى السَّمَاءِ أَحَدُهُمْ فَيَرَى كَهَيْئَةِ الدُّخَانِ فَأَتَاهُ أَبُو سُفْيَانَ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ إِنَّكَ جِئْتَ تَأْمُرُ بِطَاعَةِ اللَّهِ وَبِصِلَةِ الرَّحِمِ وَإِنَّ قَوْمَكَ قَدْ هَلَكُوا فَادْعُ اللَّهَ لَهُمْ - قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ (فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ يَغْشَى النَّاسَ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ) إِلَى قَوْلِهِ (إِنَّكُمْ عَائِدُونَ). قَالَ: أَفَيُكْشَفُ عَذَابُ الآخِرَةِ؟! (يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى إِنَّا مُنْتَقِمُونَ) فَالْبَطْشَةُ يَوْمَ بَدْرٍ وَقَدْ مَضَتْ آيَةُ الدُّخَانِ وَالْبَطْشَةُ وَاللِّزَامُ وَآيَةُ الرُّومِ. (الحديث ٦٩٩٧ حسب ترقيم الشيخ خليل مأمون شيحا لصحيح مسلم بشرح الإمام النووي = ٧٠٢٢ حسب ترقيم فتح الملهم شرح صحيح مسلم. تجريد البخاري بالكوردي/١. رقم: ٥١٨ = ١٠٠٧، ١٠٢٠، ٤٦٩٣، ٤٧٦٧، ٤٧٧٤،

٤٨٠٩، ٤٨٢٠، ٤٨٢١، ٤٨٢٢، ٤٨٢٣، ٤٨٢٤، ٤٨٢٥. ترمـــذي. تفـــسير القـــرآ: ٣٢٥٤. تحفة الأشراف: ٩٥٧٤).

مەسرووق (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) فەرمووی: لەخزمەت حەزرەتی ئیبنو مەسعوود دا دانیشتبووین، ئەو لەنێوانمانا ڕاکشا بوو، پیاوێ هات بۆلای گوتی: ئەی باوکی ئەوڕەحمان! ئامۆژگاریخوێنێ لەدەروازەی کیندە، کە دەرگایەکە لەدەرگاکانی شاری کووفە، وەعظو ئامۆژگاری دەخوێنێ، دەڵێ گوایە: نیشانە گەورەکەی دووکەڵەکە، کەلەم ئایەتەدا باسکراوە {يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاء بِدُخَانٍ مُّبِينٍ} دەڵێ: ئەم نیشانەی دووکەڵە هێشتا نەهاتووە، لەمەو دوا دێ، کاتێ دێ بەری هەناسەی ناموسوڵمان دەگرێو پشووی لێ دەبڕێ وەك سەرخۆشی لێ دەکا، دووکەڵ لەکونە لووتیو گوێچەکەیو کۆمی دەردەچێ، بۆ موسوڵمانیش وەك هەلامەتێ بگرێ وایە. مەسرووق فەرمووی: جا ئیبنو مەسعوود توڕەبوو لەم قسەیەو هەڵسا ڕێك دانیشتو فەرمووی: ئەی موسوڵمانەکان! ئەی خەڵکینە! لەخودا بترسن، لەخۆتانەوە، بەبێ بەڵگەی ڕۆشن، شت بەدەم خوداو پێغەمبەرەوە بڵاو مەکەنەوە، هەرکەسێ لەئێوە کەشتێ دەزانێ، بابیڵێو بەخەڵکی تری ڕابگەیەنێ بەجوانی، بەڵام ئەگەر کەسێ شتێکی نەدەزانی باشەرم نەکاو بڵێ نایزانم، خوا بۆخۆی دەیزانێ، چونکە نیشانەی زانایيو دانایی کەسێ لەئێوە ئەوەیە: شتێ کەخۆی نایزانێ بڵێ: خوا ئەیزانێ. (تاج/٤ ز/٢١ ژ/٤٠٦٩ – سوورەتی ص). ئیبنو مەسعوود فەرمووی: ئەوەتا خودای گەورە لەم ئایەتەدا بەوە فەرمانمان پێ دەکاو دەفەرموێ: {قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ } (سورة ص-٣٨/٨٦)

واتە: ئەی خۆشەویست! ئەی موحەممەد! بفەرموو: داوای کرێو مزوشتی واتان لێ ناکەم، لەباتی ڕاگەیاندنی قورئانو پەیامی ئیسلام بەئێوە، لەهەمان کاتا من لەو جۆرە کەسانە نیم، شتێ کە نەیزانم، بەزۆر بڵێم دەیزانم!

ئیبنو مەسعوود فەرمووی: قسەی ڕاستو دروست سەبارەت بەم دووکەڵەی کەلەم ئایەتەدا باسکراوە، ئەمەیە کە من ڕوونی دەکەمەوە بۆتان: پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەربێ) کاتێ ڕوانی کە قوریشو خەڵکی مەککە مل نادەنو درەنگ ئیسلام دەبن، نزای شەڕی لێ کردنو فەرمووی: خودایە! تۆ لەجیاتی من چاری ئەم لەخودا یاخییانە بکەو بەحەوت ساڵ قاتوقڕی یاریدەم بدە بەسەریانا، کەوەك حەوت ساڵە گرانییەکەی کاتی یووسف پێغەمبەر وابێ. ئیتر نزاکەی پێغەمبەریان لێ گیرابوو، وە تووشی وشکە ساڵیو گرانیو قاتوقڕییەکی وەها بوون هەرمەپرسە، قڕی خستە هەموو شتێکیان، تەنانەت لەبرسانا کەوڵو پێستەو مردارو کەلاکی گەنیویان دەخوارد. وەلەبەر بێ هێزیو برسێتی، مرۆڤ چاوی ڕێشکەو پێشکەی دەکرد، بەڕەنگێکی وا کەتەماشای ئاسمانی دەکرد، لەبرسانا لەبەرچاوی تەمو دووکەڵی دەکرد.

هەتا ئەبوسوفیان، کە ئەوکاتە سەرۆکی بتپەرستەکانی مەککە بوو هاتە لای پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەربێ) گوتی: ئەی موحەممەد! خۆتۆ لەلای خۆت، فەرمان دەکەی بەفەرمانبەرییو تاعەتی خوداو، هەروا بەخزم دۆستیو پەیوەندی خزمایەتی، کەچی بەپێچەوانەوە، وا بەهۆی نزای شەڕی تۆوە، زۆرکەس لەهۆزی تۆ لەبرسانا فەوتانو لەناو چوون، دەی ئەمەت لەچیو ئەوەت لەچی، کەواتە تازووە بۆیان بپاڕێرەوە کەخودا بارانیان بۆ ببارێنێ.

جا خودای گەورە بەم بۆنەیەوە ئەم ئایەتەی ناردە خوارەوە: {فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَـأْتِي الـسَّمَاء بِـدُخَانٍ مُّـبِينٍ، إِنَّـا كَاشِـفُو الْعَـذَابِ قَلِيلًـا إِنَّكُـمْ عَائِـدُونَ} (الـدُّخان-٤٤/١٠-١٥)

واتە: جا تۆ چاوەنواڕی ئەو ڕۆژەیە بکە، کەلەبەر وشکە ساڵیو بێ بارانی، تـەمو مـژو تـەپوتۆزێکی ڕەشـی بـەدرەزا، لەچەشـنی دووکـەڵ، ڕووی ئاسمـان دادەگرێ، مەردوم دەگرێتە ناوو دایان دەپۆشێ، لـەتاوانا دەڵێن: ئەمـە سـزایەکی خودایی ئاشکرایە، بەئێشو بەسوێ یە، ئەی خودای ئێمە! ئەگەر ئەم سـزایەمان لەسەر لابەری، ئەوا باوەڕدەهێنین بەموحەممەدی پێغەمبەری تۆ، بەڵام دڵنیابن کاتێ ئەم سزایە هات بۆیان، دیسان بـاوەڕ نـاهێنن، ئەگـەر بیـشی هێـنن سـوودی نابـێ بۆیـان، چـونکە ئـەوان بـەو هـەموو بەڵگـەو مـوعجیزە گەورانـەی کـە موحەممەد بۆیهێنان، لەبارو دۆخێکی ئاساییدا، بەوانە باوەڕیان نەهێناو بەڵکوو دەیانگوت: لاوێکی بیانی ئەم قسانەی فێردەکاو ئەم قورئـانو دینـە قـسەی خـۆی نییەو خەڵکی تر فێری دەکەن، یا دەیانگوت: موحەممەد شێت بـووە، دەنـا چۆن قسەی وادەکا، دەی لـەبارو دۆخـی ئاسـایی دا ئەمـە قـسەیان بـێو بـاوەڕ نـەهێنن دەبێ لەبارودۆخی پەرێشانیو شپرزەیی دا چی بڵێنو چۆن موسوڵمان ببن؟

ئەی موحەممەد! بەپیتو فەڕی نزای تۆوە، کەلەخودا داواتکرد کە وشکەساڵییەکەیان لەسەر لابەرین، کەمێ ئەم سزایەیان لەسەر لادەبەین، وە ئێوە ئەی بێ باوەڕینە! بەبێگومان دەگەڕێنەوە بۆسەر کوفرو بێباوەڕییەکەتان.

مەسرووق فـەرمووی: جـا ئیبنـو مەسـعوود لـەپاش ئـەم ڕوونکردنەوەیـە، فـەرمووی: کەواتـە ئـەم سـزای دووکەڵـە ئەمەیـە کـەمن ڕوونم کـردەوە کەلەسەردەمی پێغەمبەر خۆی دا بووەو هـاتووەو ڕۆیـشتووەو تـەواو بـووە، نـەك

وەك ئەمەی ئەم ئامۆژگاری خوێنە دەیڵێ، کە سزایەك بێ لەسزاکانی قیامەت، چونکە سزای قیامەت کەهات لاناچێو ناڕواو تەواو نابێ.

ئەوجا ئیبنو مەسعوود (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: مەبەست لە {الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى} لەم ئایەتەدا کە دەفەرموێ: {يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى إِنَّا مُنتَقِمُونَ } (سوره الدخان-١٦/٤٤). کە خودا هەڕەشەی پێ دەکا لەناموسوڵمانەکان، ئەو هەڵمەتە گەورەیە بوو کە لەڕۆژی غەزای بەدردا رووی دا، کە خودا زەبرو زەنگێکی وەهای نواندو، گورزێکی جەرگبڕی وەهای وەشاند لەناموسوڵمانەکان، پێی تەمێ خواردبوون!

ئەوجا ئیبنو مەسعوود فەرمووی: دیارە کە ئەلبەطشەتولکوبراو گورزە جەرگبڕەکەیش، وەك مەسەلەی دووخانو تەمو مژوو و دوو کەڵەکەو، مەسەلەی (اللزام) کەلەم ئایەتەدا ئاماژەی بۆ کراوە، کەدەفەرموێ: {فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا} (سوره الفرقان/٧٧).

هەروا داستانی شەڕی رووموو فورس کەلەم ئایەتەدا دەفەرموێ: {غُلِبَتِ الرُّومُ، فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُم مِّن بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ} (سورة الروم/٢-٣) دیارە کە ئەم کۆمەڵەشتانە، کە هەریەکەیان لەشوێنێکا، لە قورئانا ئامازەیان پێکراوە، هەموویان لەمەو پێش روویان داوەو تەواو بوونو چاوەڕوان ناکرێن!. (تاج/٤ ز/١٣ ژ/٣٩٢٩ — سورەی یوسف) + (تەجریدی بوخاری/٤ ژمارە/١٦٧٨ = ٤٧٧٤ فتح الباری).

ئەمەیش ژمارە: (١٦٧٨)ی تەجریدی بوخارییە، بەهەرەی جوانی واتیادا، نووسینی ڕەحمەتی لێ دەباریێ:

عَنْ مَسْرُوق (رَحِمَهُ الله تعالى) قَالَ: بَيْنَمَا رَجُلٌ يُحَدِّثُ فِي كِنْدَةَ فَقَالَ: يَجِيءُ دُخَانٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَاخُذ باسْمَاعِ الْمُنَافِقِينَ وَابْصَارِهِمْ يَاخُذ

الْمُؤْمِنَ كَهَيْئَةِ الزُّكَامِ فَفَزِعْنَا فَاتَيْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ وَكَانَ مُتَّكِئًا فَغَضِبَ فَجَلَسَ فَقَالَ: (مَنْ عَلِمَ فَلْيَقُلْ : وَمَنْ لَمْ يَعْلَمْ فَلْيَقُلْ: (اللّٰهُ اعْلَمُ) فَانَّ مِنَ الْعِلْمِ انْ يَقُولَ لِمَا لايَعْلَمُ: (لا اعْلَمُ)، فَانَّ اللّٰهَ تعالى قَالَ: لِنَبِيِّهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): ﴿ قُلْ مَا اسْألُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اجْرٍ وَمَا انَا مِنْ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴾ وَانَّ قُرَيْشًا ابْطئُوا عَنْ الاسْلام فَدَعَا عَلَيْهِمْ النَّبِيُّ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: (اللّٰهُمَّ اعِنِّي عَلَيْهِمْ بِسَبْعٍ كَسَبْعِ يُوسُفَ) فَاخَذَتْهُمْ سَنَةٌ حَتَّى هَلَكُوا فِيهَا وَاكَلُوا الْمَيْتَةَ وَالْعِظَامَ وَيَرَى الرَّجُلُ مَا بَيْنَ السَّمَاء وَالارْض كَهَيْئَةِ الدُّخَانِ فَجَاءهُ ابُو سُفْيَانَ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ جِئْتَ تَامُرُنَا بِصِلَةِ الرَّحِمِ وَانَّ قَوْمَكَ قَدْ هَلَكُوا فَادْعُ اللّٰهَ فَقَرَا ﴿فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَاتِي السَّمَاء بِدُخَانٍ مُبِينٍ ﴾ الَى قَوْلِهِ عَائِدُونَ افَيُكْشَفُ عَنْهُمْ عَذَابُ الْاخِرَةِ اذا جَاء؟ ثُمَّ عَادُوا الَى كُفْرِهِمْ فَذلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى﴾ يَوْمَ بَدْرٍ وَ لِزَامًا يَوْمَ بَدْرٍ الم غُلِبَتْ الرُّومُ الَى سَيَغْلِبُونَ وَالرُّومُ قَدْ مَضى)، (الحديث ٤٧٧٤– طرفه في: ٥١٨ = تجريد =١٠٠٧ فەتح = بەرگی یەکەم، لاپەڕە: ٤٩٢ + بڕ: تاج/٧ ل/١٢٠ ز/٢١ ژ/٤ + تاج/٦ ز/١٣– سوورەتی یوسف ل/٢٤٨ ژ:٤) + (رياض الصالحين/٤ ل/١٢١٤ ز/٣٠١ ژ/٢):

مەسروق (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) فەرمووی: جارێ لەولاتی کیندە پیاوێ خەریك بوو، فەرموودەی دەخوێندەوە، گوتی : لەڕۆژی قیامەت دا دوکەڵێ پەیدا دەبێ، دەدا بەسەر گوێو چاوی ناپاکە(منافق)ەکاندا، لەسەر شێوەی هەلامەتیش موسڵمان دەیگرێ، ئێمەش لەمە شڵەژاین وتۆقین.

جا من خۆم چووم بۆ خزمەتی ئیبنو مەسعود (رەزای خودای لێ بێ) کاتێ قسەی کابرام بۆ گێڕایەوە، پاڵ کەوتبوو، تووڕەبوو هەڵسا، فەرمووی: (ئەوەی شتێ دەزانێ، بابیڵێ، ئەوەی کەشتەکە نازانێ بابڵێ خودا خۆی دەیزانێ، چونکە ئەومیش هەر بەشێکە لە عیلم وزانست، کە کەسێك شتێکی لێ پرسین کە نەیزانێ با بڵێ نایزانم چونکە خودای گەورە بە پێغەمبەر ی خۆی دەفەرموێ:

﴿قُـلْ مَـا اسْـأَلُكُمْ عَلَيْـهِ مِـنْ اجْـرٍ وَمَـا انَـا مِـنْ الْمُـتَكَلِّفِينَ﴾ ص/٨٦، واتـه : ئـەی موحەممـەد! پێیـان بفـەرموو : مـن بەسـیفەتی ئـەوەی کـە پێغەمبـەرو ڕەوانـە کراوی خودام بۆسەر ئێوە، لەم ڕووەوە، لەسەر هەڵسان بـەم پەیامـە داوای پـارەو پووڵ و موزدو کرێتان لێ ناکەم، وە من لەو کەسانە نیم کە شت بـە زۆرەکـی وە بە تەکەللوف ئەنجام بدەم) ئەوی تری ئەم فەرموودەیە لە پێشەوە لەم شـوێنەدا ڕابووورد).

مەسـروق (ڕەحمـەتی خـودای لـێ بـێ) تابیعییـە پیـاوێکی فـەرموودەزانی گەورەیە، لە ریجالی سەحیحەینە، سوار چاکێکی گـەورە بـوو، لەپـشتی حـەزرەتی ئەبوبـەکرەوە نوێـژی کـردووە، فـەرموودەی گێڕاوەتـەوە لەعومـەرو عەبـدوڵڵای کـوڕی مەسـعودو عائیـشەو کەسـانی تـریش، تەمـەن درێـژ بـووە، بـەکۆی دەنـگ پێـشەوایەکی مـەزنی متمانـەپێکراوی فـەرموودە زانـەکان بـووە، خوشـکەزای صەحابی ناودارو شکۆ دار مەعدیکە ریبـە بـووە، لـە پـێش وەفـاتی پێغەمبـەردا ئیسلام بووە، پێیـان دەگـوت ئـەبو عائیـشە سـەدری ئـەوەڵی سـەحابیەکانی دیـوە، عائیـشە بـە منـداڵی کردبـووی بـە کـوڕی خـۆی کۆمەڵـەی فـەرموودە زانـەکان فەرموودەی ئەویان گێڕاوەتەوە، مەسروق خۆی دەفەرموێ : عومەر لێی پرسـیم : نـاوت چـییە؟ گـوتم : مەسـروقی کـوڕی ئەجـدەع! فـەرمووی: ئەجـدەع نـاوی شەیتانە، تۆ لە ئێستاوە ناوت مەسروقی کوڕی عەبـدول ڕەحمانـە، سـاڵی شەسـت ودوو، یان شەستو سێی کۆچی عەمری حەقی بەجێ هێناوە.

(٨) باب إنشقاق القمر

باسی موعجیزەیەکی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) کە لەتکردنی مانگ بووە

١٧٨٤- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ (رَضِـيَ اللهُ عنـهُ) قَـالَ انْـشَقَّ الْقَمَـرُ عَلَـى عَهْـدِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) شِقَّتَيْنِ فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): اشْهَدُوا. (الحديث:٣٦٣٦، اطرافه في: ٣٨٦٩، ٣٨٧١، ٤٨٦٤، ٤٨٦٥):[١٧٨٤]

عەبدوڵلا (رەزای خودای لێ بێ) دەفەرموێ: جارێ لە مینا لە خزمەتی حەزرەتدا بووین، (دروودی خودای لێ بێ) بێبڕواکان داوای موعجیزەیان لە پێغەمبەر کرد، جا لەسەر داواکردنی پێغەمبەر لەخودا مانگ بوو بە دوو کەرتەوە، کەرتێکیان کەوتە پشت کێوەکەوەو ئەو کەرتەکەی تریشیان کەوتە ئەو دیویەوە.

پێغەمبەریش (دروودی خودای لێ بێ) فەرمووی: (تەماشاکەن و بەشایەت بن، کەوا ئەم موعجیزە گەورەیەتان بە چاوی خۆتان لەمن دی، کەشتی وا نیشانەو بەڵگەیەکی گەورەیە لەسەر ڕاستی و دروستی پەیامەکەی من). (تاج/٧ ل/١٧٠ ز/٣٧ ف/١+ ٢+ ٣- سوورەتی قەمەر). (ف/١ + ٢+ ٣ = فەرموودەی ژمارە: ١، ٢، ٣).

١٧٨٥- حديث أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ – رضى الله عنه – أَنَّهُ حَدَّثَهُمْ أَنَّ أَهْلَ مَكَّةَ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – أَنْ يُرِيَهُمْ آيَةً ، فَأَرَاهُمُ انْشِقَاقَ الْقَمَرِ.[١٧٨٥]

بڕوانە ژمارە: (١٧٨٤) کە ئێستا ڕابورد.

[١٧٨٤] تجرید/٤، ژمارە: ١٤٤٧ = ٣٦٣٦ بخاری. مسلم: ٧٠٠٢ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦١ رقم الباب/٢٧).

[١٧٨٥] بڕوانە ژمارە: (١٧٨٤) (بخاری رقم الکتاب/٦١ رقم الباب/٢٧).

١٧٨٦- حديثابْنِ عَبَّاسٍ – رضى الله عنهما أَنَّ الْقَمَرَ انْشَقَّ فِي زَمَانِ النَّبِيِّ – صلى الله عليه وسلم – .[١٧٨٦]

بڕوانه ژماره: (١٧٨٤) لێرهدا ئاوایه:

ئیبنو عهبباس (رهزای خودای لێ بێ) فهرمووی: له سهردهمی پێغهمبهر خۆیدا، موعجیزهیهکی پێغهمبهر (درووودی خودای لهسهر بێ) ئهوهبوو، که مانگ شهق بوو.

(٩) باب لا أحد أصبَرَ أذَى مِنَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ

کهس وهك خودای گهورهو سهروهر ئارام ناگرێ لهسهر ئازاری بهندهکانی که بهبێ فهرمانیو گوناه ئازاری دهدهن

١٧٨٧- عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّه عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَيْسَ أَحَدٌ أَوْ لَيْسَ شَيْءٌ أَصْبَرَ عَلَى أَذًى سَمِعَهُ مِنَ اللَّهِ إِنَّهُمْ لَيَدْعُونَ لَهُ وَلَدًا وَإِنَّهُ لَيُعَافِيهِمْ وَيَرْزُقُهُمْ. (الحديث ٦٠٩٩ طرفه في: ٧٣٧٨):[١٧٨٧]

ئهبو مووسا (رهزای خوای لێ بێ) فهرمووی: خۆشهویست -درووودی خوای لهسهر بێ- دهفهرموێ: کهس نییه که وهك خودای گهوره بهئارام و بهحهوسهڵه بێ، لهسهر ئهو ههموو ئازارو قسه ناڕهوایانهی کهبهو دهکرێو بهگوێی خۆی دهیانبیستێ، ئهوهتانێ بتپهرستان و هاوبهش پهیداکاران، بڕیاری هاوتاو منداڵی بۆ دهدهنو دهڵێن: خودا منداڵی ههیه، خودا شهریكو هاوبهشی ههیه، کهچی لهگهڵ ئهم تانهو توانجهش دا، ئهوهتانێ خودا رزقو رۆزیی یان دهدا، ساخڵهمیان

[١٧٨٦] بڕوانه ژماره: (١٧٨٤) (بخاری رقم الکتاب/٦١ رقم الباب/٢٧).

[١٧٨٧] تجرید/٥، ژماره: ١٩٤٧ = ٦٠٩٩ بخاری. پوختهی موسلیم/٥، ژماره: ١٩٢٨ = ٧٠١٣ ترقیم وتخریج الشیخ خلیل مأمون شیحا - شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٨ رقم الباب/٧١).

دەكا، خۆشیو نازو بەهرەی خۆی دەڕژێنێ بەسەریانا، واتە: ئارامو حەوسەڵە و هێمنی سیفەتی خوداو پێغەمەرانو پیاو چاكانە. (تاج/٩ ز/٣٠ ل/٨١ ش-باسی صەبرو ئارامو لێبوردنو بەحەوسەڵەییو ئازاركێشی).

ئەمەیش دەقی ژمارە: (١٩٢٨)ی پوختەی موسلیمی ئەم فەرموودەیە:

عَنْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ قَيْسٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «مَا أَحَدٌ أَصْبَرَ عَلَى أَذًى يَسْمَعُهُ، مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، إِنَّهُمْ يَجْعَلُونَ لَهُ نِدًّا، وَيَجْعَلُونَ لَهُ وَلَدًا، وَهُوَ مَعَ ذَلِكَ يَرْزُقُهُمْ، وَيُعَافِيهِمْ، وَيُعْطِيهِمْ». {الحديث: ٧٠١٣ = ٧٠٣٨ فم. تجريد البخاري بالكوردي/٥، رقم: ١٩٤٧ = ٦٠٩٩، ٧٣٧٨ فتح الباري. تحفة الأشراف: ٩٠١٥}:

ئەبو مووسای ئەشعەری، كەناوی عەبدوڵلای كوری قەیسە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (كەس نییە كەئاوا وەك خودای گەورە بە ئارامو بە حەوسەڵە بێ، لەسەر ئەو گشتە ئازارو قسە نارەوایانەی كەبەو دەكرێو بەگوێی خۆی دەیانبیستێ، ئەوەتانێ بتپەرستان بڕیاری هاوتاو منداڵی بۆ دەدەنو دەڵێن: منداڵی هەیە، خودا شەریكو هاوبەشی هەیە، كەچی لەگەڵ ئەم تانەو توانجەشدا ئەوەتانێ خودای گەورە رزقو رۆژییان دەدا، ساخڵەمیان دەكا، خۆشیو نازو بەهرەو بەخششی خۆی دەڕژێنێ بەسەریانا). {تاج/٥، زنجیرە: ٣٠، ژمارە: ٤٨٤٠ – باسی سەبرو ئارامو لێبووردن...}.

روونكردنەوە:

واتە: ئارامو هێمنیو حەوسەڵەو شێنەیی رەفتاری خودای گەورەو پێغەمبەرانو زانایانو پیاوچاكانە.

(١٠) باب طلب الكافر الفِداء بملء الأرض ذَهَباً

بێباوەڕ لە قیامەتدا ئامادەیە کە ئەگەر پڕ زەوی زێڕی هەبێ، هەمووی بدات لە تۆڵەی خۆیدا بە مەرجێ لە ئاگری دۆزەخ ڕزگاری ببێ

١٧٨٨- عَنْ انَسٍ (رَضِيَ اللهُ عنهُ) يَرْفَعُهُ: (انَّ اللَّهَ يَقُولُ لاهْوَنِ اهْلِ النَّارِ عَـذَابا: لَوْ انَّ لَكَ مَا فِي الارْض مِنْ شَيْءٍ كُنْتَ تَفْتَدِي بِهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَقَدْ سَالْتُكَ مَا هُوَ اهْوَنُ مِنْ هَذَا وَانْتَ فِي صُـلْبِ ادَمَ: انْ لا تُـشْرِكَ بِـي فَابَيْـتَ الا الـشِّرْكَ) (الحـديث ٣٣٣٤- طرفاه في: ٦٥٣٨، ٦٥٥٧)؛ [١٧٨٨]

ئەنـەس (ڕەزای خـودای لـێ بـێ) فـەرمووی: پێغەمبـەر (درودی خـودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (لە ڕۆژی قیامەتا خودای گـەورە، بەوکەسـە دەفـەرموێ: کـە لـەناو ئـاگری دۆزەخـدا سـزاو ئـێش و ئـازاری لەهـەموو دۆزەخییـەکانی تـر سووکترە ، خودا پێی دەفەرموێ: ئەگەر ئێستا جیهان و هەرچی لەجیهانـدا بـوو ، هی تۆبێت ئایا دەیدەیت لـە تـۆڵەی خۆتـدا، هـەتا لـەم ئـێش و ئـازارەی ئێـستات ڕزگارت بێت یان نا؟ دەڵێ: بەڵێ ئەی خودایە! دەیدەم.

جا خودا پێی دەفەرموێ: تۆ هێشتا لەپشتی ئادەم دا بـووی مـن شـتێکم لێ داواکردیـت ، کـە گـەلێ لەمـە ئاسـانتر بـوو کـە ئـەوە بـوو داوام لێ کردیـت، کەتۆ هاوبەشم بۆ بڕیار نەدەیت ومنیش نەتخەمـە نـاو ئاگرەوە،کەچـی تـۆ هـەر حەزت لەوەبوو هاوبەشم بۆ بڕیار بدەی) (ش = شەیخەین = بوخاری و موسلیم. ڕەزاو ڕەحمەتی خودایان لێ بێ، تاج/٦ل-١٢٦ز-٦ف-٥ سورەتی مائیدە).

[١٧٨٨] تجريد البخاری/٤، ژمارە: ١٦٧٧ = ٤٦٧٠ بخاری. مسلم: ٧٠١٤ شیحا (بخاری رقـم الکتـاب/٦٠ رقم الباب/١).

(١١) باب يَحْشَرُ الْكَافِرُ عَلَى وَجْهِهِ
بێباوەڕ لەسەر ڕوو حەشر دەكرێ

١٧٨٩- عَنْ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: أَنَّ رَجُلاً قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ يُحْشَرُ الْكَافِرُ عَلَى وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ: «أَلَيْسَ الَّذِى أَمْشَاهُ عَلَى رِجْلَيْهِ فِى الدُّنْيَا قَادِرًا عَلَى أَنْ يُمْشِيَهُ عَلَى وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟». قَالَ قَتَادَةُ: بَلَى وَعِزَّةِ رَبِّنَا. {الحديث: ٧٠١٨ = ٧٠٤٣ فم. تجريد البخارى بالكوردى/٤، رقم: ١٦٧٧ = ٤٦٧٠، ٦٥٢٣ فتح البارى. تحفة الأشراف: ١٢٩٦} :[١٧٨٩]

ئەنەسی كوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پیاوێ گوتی: ئەی پێغەمبەری خودا! لەڕۆژی قیامەتدا، بێبڕوا لەسەر روخسار چۆن حەشر دەكرێت؟ فەرمووی: (ئەو خودایەی كەلەم جیهانەدا دەتوانێ كارێكی وابكا كە ئادەمیزاد لەسەر دووپێ بڕوات، ئایا ناتوانێ كە لەوجیهاندا كارێكی وا بكا، كە لەسەر ڕوو بڕوات؟).

قەتادە فەرمووی: با، بەگەورەیی خودا، دەتوانێو زیاتریش. {تاج/٤، زنجیرە: ١٨، ژمارە: ٣٩٧٠ و ٣٩٧١ — سوورەتی ئیسرا}.

[١٧٨٩] تجريد البخارى/٤، ژمارە: ١٩٥٢ = ٧٠١٨ بخارى. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٥٢ = ٧٠١٨ شيحا (بخارى رقم الكتاب/٦٥ رقم الباب/٢٥).

(١٤) باب مَثَلُ المُؤمنِ كَالزَّرْعِ وَمَثَلُ الكافرِ كَشَجَرِ الأرز
موسوڵمان وەك قەرسیلی سەوز وایە، ناپاك و بێباوەڕیش وەك درەختی داری كاژ وایە

١٧٩٠- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللّه عَنْه قَالَ: قَـالَ رَسُـولُ اللّـهِ صَـلَّى اللّـهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ : مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ الْخَامَةِ مِـنَ الـزَّرْعِ مِـنْ حَيْـثُ أَتَتْهَـا الـرِّيحُ كَفَأَتْهَـا فَـإِذَا اعْتَـدَلَتْ تَكَفَّأُ بِالْبَلَـاءِ وَالْفَـاجِرُ كَالْـأَرْزَةِ صَـمَّاءَ مُعْتَدِلَـةً حَتَّـى يَقْـصِمَهَا اللّـهُ مَتَـى شَاءَ.(الحديث ٥٦٤٤ طرفه في: ٧٤٦٦)[١٧٩٠]:

ئـەبو هـورەیرە (ڕەزای خـوای لێ بـێ) فـەرمووی: خۆشەویـست -دروودی خوای لەسـەر بێ- دەفەرموێ: (موسـوڵمان وەك قەرسـیلی سـەوزیی نـەرمو نـۆڵ وایە، هەروەك چۆن قەرسیل بەدەم باوە هەزارەدەكا، بەڵام بایەكـە قەرسـیلەكەی بـۆ هەڵناكـەنرێ، هەركـە باكـەی خـست قەرسـیلەكە قیت و قـنج و ڕەپ و ڕاسـت ڕادەوەستێت، موسـوڵمانیش ئـاوا دەردوبـەلا، لەهـەموو جۆرێ، لەهـەر چوارلاوە، دەیهێنێ و دەیبات، بەڵام موسوڵمانەكە خۆگرە، هەركـە ڕزگـاری بـوو دەسـت دەكا بەژیانێكی ئاسایی و سوپاسگوزاری خوا دەكا و هەمیشە سەركەوتوو دەبێ. بـەڵام مرۆی بەدكار (فـاجر) وەك شـێخەڵی دار كـاژ وایـە، قـەوی و پتـەوەو ڕەپ و ڕێـك ڕادەوەستێت، كەمتر تووشی دەردو بەلا دەبێ، هەتا لەناكاوێكا، بـای ئاكـام لـەڕەگ و ڕیشە هەڵی دەكەنێ و خوا لەكات و ساتی خۆیدا پشتی دەشكێنێ).

١٧٩١- عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُـولُ اللّـهِ (صَـلَّى اللَّـهُ عَلَيْـه وَسَـلَّمَ): « مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ الْخَامَةِ مِنَ الزَّرْعِ، تُفِيئُهَا الرِّيحُ، وَتَـصْرَعُهَا مَـرَّةً وَتَعْـدِلُهَا أُخْـرَى، حَتَّى تَهِيجَ، وَمَثَلُ الْكَـافِرِ كَمَثَـلِ الأَرْزَةِ الْمُجْذِيَـةِ عَلَـى أَصْـلِهَا لاَ يُفِيئُهَـا شَـيْءٌ حَتَّـى

[١٧٩٠] تجریـد/٥، ژمـارە: ١٨٥٨ = ٥٦٣٧ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/١، ژمـارە: ٢٨ - ٧٠٢٥ شـیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٥ رقم الباب/١).

يَـكونَ انْجِعَافُهَا مَرَّةً وَاحِـدَةً ». {الحـديث ٧٠٢٥. صـفات المنـافقين. بوخـاري: ٥٦٤٤، ٧٤٦٦. تحفة الأشراف: ١١١٣٣} . وَفِي رِوَايَةٍ: « وَتَعْدِلُهَا مَرَّةً حَتَّى يَأْتِيَهُ أَجَلُهُ. وَمَثَـلُ المُنَـافِقِ مَثَـلُ الأَرْزَةِ الْمُجْذِيَـةِ، الَتِـي لاَيُـصِيبُهَا شَـيءٌ ». { الحـديث ٧٠٢٦. إنفـردَ بِـهِ مُسْلِمٌ، تحفة الأشرافِ: ١١١٥٠} . (م – ٨/١٣٦).[١٧٩١]

كـەعبى كـوڕى ماليـك (ڕەزاى خـوداى لىّ بـىّ) فـەرمووى: پێغەمبـەر فەرمووى: (موسوڵمان وەك قەرسيلى سـەوزى نـەرمو نۆڵ وايـە، هـەروەك چۆن قەرسيلو سـەوزەگيا بـەدەم بـاوە هـەزارە دەكـا، بـەڵام بايەكـە قەرسيلەكەى بـۆ هەڵناكـەنێ، هـەر كەباكـەى خـست قەرسـيلەكە قيـتو قـنجو ڕەپو ڕاسـت ڕادەوەستێت، موسوڵمانيش ئاوا دەردو بەڵا، لە هەموو جۆرێ، لەهـەر چوار لاوە، دەيهێنىێو دەيبات. بەڵام موسوڵمانەكە خۆگرە، هەركە ڕزگـارى بـوو دەسـت دەكـا بە ژيانێـكى ئاسايىو سوپاسگوزارى خوا دەكاو هەميشە سەركەوتوو دەبـێ، هـەتا بە مەرگى خوا دەمرێو ئەنجامى خێر دەبێ، هـەروەك چۆن قەرسيلو گيـا، لـە كۆتايى ژيانيدا زەرد دەبێو دەگەيێو وشك دەبێ ئاوا. بەڵام بێباوەڕو كافر، وەك شێخەڵى داركاژ وايە، قەوىو پتەوەو ڕەپو ڕێـك ڕادەوەستێت لەسـەر بنكەكـەى، كەمتر تووشـى دەردو بـەڵا دەبـێ، هـەتا لـە ناكاوێـكا، بـاى ئاكـام لـە ڕەگـو ڕيـشە هەڵى دەكەنێو خوا لەكاتو سـاتى خـۆى دا پـشتى دەشـكێنێ). (تەجريـد/١٥٣/٥، ژمارە: ٥٦٤١/١٨٥٧ + تاج/٤، زنجيرە: ٥٢، ژمارە: ١، لاپەڕە: ١٧١ = تاج-٣ ژ-٢٩٣٥).

[١٧٩١] بخارى: ٥٦٤٤. پوختەى موسليم/١، ژمارە: ٢٨ = ٧٠٢٥ شيحا (بخـارى رقـم الكتـاب/٧٥ رقـم الباب/١).

روونكردنەوە:

كەعبی كوڕی مالیك (ڕەزای خودای لیٚ بیٚ) تاقانەی باوكی بووە، ناودارە بە كەعبی شاعیر، یەكێكە لە شاعیرە ناودارەكانی موسوڵمانان لەسەردەمی پێغەمبەردا، یەكێكە لەو سیٚ كەسەی كە ئەم ئایەتە لەبارەیانەوە هاتووە: {وَعَلَى الثَّلاَثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُواْ حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنفُسُهُمْ وَظَنُّواْ أَن لاَّ مَلْجَأَ مِنَ اللّهِ إِلاَّ إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُواْ إِنَّ اللّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ-سورة التوبة/ ١١٨}.

هەشتا فەرموودەی گێڕاوەتەوە، چوار فەرموودەی لە بوخاریدا هەیە، لەكۆتایی تەمەنیدا كوێربوو بوو، عەبدوڵلای كوڕی چاوساغی بوو. لەسەر فەرمایشتی عەینی، لە ساڵی پەنجای كۆچیدا، لە مەدینە، مردووە). لە ئیستعابا دەفەرمویٚ: (حەفتاو حەوت ساڵ ژیاوە). (بڕوانە: ریاضی كوردی/٣٤/١، ژمارە: ٢١).

(١٥) باب مثل المؤمن مثل النخلة
موسوڵمان وەك دارخورما وایە

١٧٩٢- حديث ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): « إِنَّ مِنَ الشَّجَرِ شَجَرَةً لاَ يَسْقُطُ وَرَقُهَا ، وَإِنَّهَا مَثَلُ الْمُسْلِمِ ، فَحَدِّثُونِى مَا هِىَ » . فَوَقَعَ النَّاسُ فِى شَجَرِ الْبَوَادِى . قَالَ عَبْدُ اللَّهِ وَوَقَعَ فِى نَفْسِى أَنَّهَا النَّخْلَةُ ، فَاسْتَحْيَيْتُ ثُمَّ قَالُوا حَدِّثْنَا مَا هِىَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ «هِىَ النَّخْلَةُ»[١٧٩٢]

لە ژمارە: (٢٩)ی پوختەی موسلیمدا ئاوایە:

[١٧٩٢] بخاری: ٦١، ٦٢، ٧٢، ١٣١، ٢٢٠٩، ٤٦٩٨، ٥٤٤٤، ٦١٢٢، ٦١٤٤. پوختەی موسلیم/١، ژمارە: ٢٩ = ٧٠٢٩ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٣ رقم الباب/٤).

عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عُمَرَ (رضى الله عنهما)، قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: « أَخْبِرُونِى بِشَجَرَةٍ تُشْبِهُ، أَوْ كَالرَّجُلِ الْمُسْلِمِ، لاَ يَتَحَاتُّ وَرَقُهَا، تُؤْتِى أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ » . قَالَ ابْنُ عُمَرَ: فَوَقَعَ فِى نَفْسِى أَنَّهَا النَّخْلَةُ، وَرَأَيْتُ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ لاَ يَتَكَلَّمَانِ، فَكَرِهْتُ أَنْ أَتَكَلَّمَ، أَوْ أَقُولَ شَيْئًا، فَقَالَ عُمَرُ: لأَنْ تَكُونَ قُلْتَهَا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ كَذَا وَكَذَا. {الحديث ٧٠٢٩ – ٧٠٣٣ – صِفَاتُ الْمُنَافِقِين. بوخارى: ٦١، ٦٢، ٧٢، ١٣١، ٢٢٠٩، ٤٦٩٨، ٥٤٤٤، ٥٤٤٨، ٦١٢٢، ٦١٤٤. تحفة الأشراف: ٧٨٢٧} . (م – ٨/١٣٨).

عەبدوڵڵای كوڕی عومەر (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: جارێ لە خزمەتی حەزرەتدا بووین، فەرمووی: (درەختێ هەیە، گەڵاكەی هەڵناوەرێ، هەمیشە سەوزە، نموونەی موسوڵمانە، وەك ئەو بەپیتو فەڕە، ئادەی كێ دەزانێ كە ئەو درەختە چییە؟). خەڵكەكەیش پەلاماری دارو درەختی ئەو دەشتو دەرمیاندا، ناوی چەندین دارو درەختیان گوت، بەڵام هەڵیان نەهێنا، منیش هات بە دڵما، كە ئەوە دارخورمایە، ویستم بڵێم: ئەوە دارخورمایە، بەڵام كە سەرنجم دا، بە منەوە دە كەس بووین، لەناویانا ئەبوبەكرو عومەرم دی، ئەوان قسەیان نەكرد، لەم بارەیەوە، وە من لە هەموویان مناڵتر بووم، لەبەرئەوە شەرمم كردو قسەم نەكرد، جا خەڵكەكە عەرزیان كرد: قوربان! پێمان بفەرموو چییە؟ فەرمووی: (ئەوە دارخورمایە). لەپاشا كە ئەمەم عەرزی باوكم كرد، فەرمووی: خۆزگە دەتگوت، ئەگەر بتگوتبایە، لە ڕانە وشتری سووری مەرەز، كە باشترین سامانی عەرەبە، پێم باشتر بوو!. (تەجرید/١/٨٠، ژمارە: ٦١/٥٥ + تاج/٤/٧٤، ژمارە: ٧، زنجیرە: ٢١).

ئەمەیش دەقی ئەم فەرموودەیە، لە ژمارە: (٥٥)ی تەجریدی بوخاریدا:

عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضي اللهُ عَنهُما) قَالَ: قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (إِنَّ مِنْ الشَّجَرِ شَجَرَةً لَا يَسْقُط وَرَقُهَا وَإِنَّهَا مَثَلُ الْمُسْلِمِ فَحَدِّثُونِي مَا هِيَ؟؟ فَوَقَعَ النَّاسُ فِي شَجَرِ الْبَوَادِي قَالَ عَبْدُ اللَّهِ وَوَقَعَ فِي نَفْسِي أَنَّهَا النَّخْلَةُ فَاسْتَحْيَيْتُ ثُمَّ قَالُوا حَدِّثْنَا مَا هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ هِيَ النَّخْلَةُ). (الحديث ٦١ ـ أطرافه في ٦٢، ٧٢، ١٣١، ٢٢٠٩، ٤٦٩٨، ٥٤٤٤، ٥٤٤٨، ٦١٢٢، ٦١٤٤):

ئیبنوعومەر (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (درەختێ هەیە گەڵاکەی هەڵناوەرێ، هەمیشە سەوزە، نموونەی موسوڵمانە، وەك ئەو بەپیتو فەرە، ئادەی كێ دەزانێ كەئەو درەختە چییە؟ خەڵكەكەیش پەلاماری دارو درەختی ئەو دەشتەیان دا بەڵام هەڵیان نەهێنامنیش هات بەدڵما كەئەوە دارخورمایە وە ویستم بڵێم: ئەوە دراخورمایە، بەڵام كەسەرنجم دا بەمنەوە دە كەس بووین، وەمن لەهەمووشیان منالتر بووم، لەبەرئەوە شەرمم كردو قسەم نەكرد، جا خەڵكەكە عەرزیان كرد: قوربان! پێمان بفەرموو چییە؟ فەرمووی: (ئەوە دارخورمایە) (ت-٤ ل-٧٤ ف-٧ ز-٢١ تاج-٣ ژ-٢٧١٣).

ئەم فەرموودەیە بەڵگەیە لەسەر ئەوە كە مەتەڵ داهێنان بۆ ڕوون كردنەوەی مەبەستی جوان سوننەتە: (تاج/٤ ل-٧٤ = تاج-٣ ژ-٢٧١٣) لە هەر شوێنێ هێمای لاپەڕە (ل) بوو مەبەست بەرگی تەرجەمە كوردییەكەیە لە تاج الأصول یا لە ریاض الصالحین، بەڵام ئەگەر ڕەمزەكە (ص) بوو ئەوە مەبەست ئەصڵە عەرەبیەكەیانە.

(١٧) باب لَنْ يَدْخلَ أحَدُ الجَنَّةَ بِعَمَلِه، بَلْ بِرَحمة اللهِ تعالى
کەس بەهۆی کردەوەی باشی خۆیەوە ناچێتە بەهەشت، بەڵکوو هەرکەسی بڕواتە بەهەشت، لە ڕەحمەتی خودای گەورەوەیە، نەوەك بە کردەوەی خۆی

١٧٩٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللّٰه عَنْه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَنْ يُنَجِّيَ أَحَدًا مِنْكُمْ عَمَلُهُ قَالُوا وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ؟ قَالَ وَلَا أَنَا إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِي اللّٰهُ بِرَحْمَةٍ سَدِّدُوا وَقَارِبُوا وَاغْدُوا وَرُوحُوا وَشَيْءٌ مِنَ الدُّلْجَةِ وَالْقَصْدَ الْقَصْدَ تَبْلُغُوا. (الحديث ٦٤٦٣ طرفه في رقم/٣٧ تجريد = رقم/٣٩ فتح الباري = بەرگی/١ ل/٥٦). (قَال العيني: الحديث من أفراده –المترجم–): [١٧٩٣]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست -درووودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: کەستان کردەوەی خۆی ڕزگاری ناکات). یاران عەرزیان کرد: هەتا تۆیش؟ ئەی پێغەمبەری خودا! فەرمووی: هەتا منیش بەکردەوەی خۆم ناچمە بەهەشت، مەگەر خودا بەبەرگی ڕەحمەتی خۆیدامپۆشێ‌و نوقمی ڕەحمەتی خۆیم بکا، هەوڵ‌و تەقەللایەکی ڕێك‌و پێکی مامناوەندی بدەن‌و لەکاری خێرا درێغی مەکەن‌و ئەوەندەی بۆتان دەلوێ بەڕاساڵی کۆتایی لەکردنی کاری چاك مەکەن، ئێوەش وەك ڕێبواری چالاك لەم سێ‌کاتەدا تێکۆشن و خواپەرستی‌و بەندەگی خۆتان بکەن‌و بیکەن بەدەسمایەو سەرمایەی خۆتان: سەرلەبەیانیان و سەرلەئێواران‌و دەمەو پارشێو! میانەکاربن میانەکار دەگەنە هەوار، کاروانی ئەگەر میانەڕەونەبێ، هەم خۆی هەم وڵاخەکانی دەپڕووکێن‌و لەپێ دەکەون. (ریاض/١ ل/٩٧ ژ/٨٦/٢/ زنجیرە ژمارە: ٨-باسی ڕاساڵی، واتە: ئیستیقامەت).

[١٧٩٣] **تجرید/٥، ژمارە: ٢٠١٠ = ٦٤٦٣ بخاری. مسلم: ٧٠٤٣، ٧٠٤٤، ٧٠٤٥ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٨١ رقم الباب/١٨).**

١٧٩٤- عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنَّهَا كَانَتْ تَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «سَدِّدُوا وَقَارِبُوا، وَأَبْشِرُوا، فَإِنَّهُ لَنْ يُدْخِلَ الْجَنَّةَ أَحَدًا عَمَلُهُ». قَالُوا: وَلاَ أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «وَلاَ أَنَا، إِلاَّ أَنْ يَتَغَمَّدَنِيَ اللَّهُ مِنْهُ بِرَحْمَةٍ، وَاعْلَمُوا أَنَّ أَحَبَّ الْعَمَلِ إِلَى اللَّهِ أَدْوَمُهُ وَإِنْ قَلَّ». {الحديث: ٧٠٥٣ = ٧٠٧٨ فم. تجريد البخاري بالكوردي/١، رقم: ٤٠ = ٤٣، ١١٥٣ فتح الباري}:[١٧٩٤]

عائيشه (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (هەوڵو تەقەللایەکی مامناوەندیو ڕێكو پێك بدەن، لەکاری خێردا درێغی مەکەنو مـوژدەی قەبووڵتان لێ بێ، بشزانن کەکەس بەهۆی کردەوەی خۆیەوە ناچێتە بەهەشتو لەسزا ڕزگاری نابێ!). یاران عەرزیان کرد: قوربان! هەتا تۆیش؟ فەرمووی: (بەڵێ منیش هەروا، مەگەر خودای گەورە بەرەحمەتو میهرەبانی خۆی دام بگرێو نوقمی دەریای ڕەحمەتی خۆیم بکا، بزانن کە خۆشەویسترین کردەوەی بەندە لەلای خودای گەورە ئەو کردەوەیەتی کە بەردەوامتربێ لەسەری با کەمیش بێ!). {تاج/٥، زنجیرە: ١٧، ژمارە: ٥٢١٥ — چوونە بەهەشت لەسایەی خودای گەورەوەیە}.

[١٧٩٤] تجريد البخاري بالكوردی/١، ژمارە: ٤٠ = ٤٣، پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٢٧ = ٧٠٥٣ شیحا (بخاري رقم الكتاب/٨١ رقم الباب/٨١).

(١٨) باب إكْثار الأعْمَالِ وَالإجْتِهَادِ في العِبَادَةِ
زۆر کردنی کاری خێرو خۆمانووکردن له خودا پەرستیدا

١٧٩٥- عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) صَلَّى حَتَّى انْتَفَخَتْ قَدَمَاهُ، فَقِيلَ لَهُ: أَتَكَلَّفُ هَذَا وَقَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ؟ قَالَ: «أَفَلاَ أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا». {الحديث: ٧٠٥٥ = . تجريد البخاري/١، رقم: ٥٦٣ = ١١٣٠، ٤٨٣٦، ٦٤٧١. ترمذي. صلاة: ٤١٢. نسائي. صلاة: ١٤١٩. تحفة الأشراف: ١١٤٩٨}:[١٧٩٥]

موغیرەی کوڕی شوعبه (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ئەوەندە لەشەو نوێژدا بەپێوە ڕاوەستابوو، هەردوو قاچی، یا هەردوو لاقی پەنەما بوون!

یاران (رەزای خودایان لێ بێ) عەرزیان کرد: ئەی خۆشەویستی خودا! بۆچی ئەوەندە خۆت ماندوو دەکەی، خۆ تۆ خودا لە گوناهی بەرودوات خۆش بووە، کەواتەبۆ وا لەخۆت دەکەی؟ ئەویش (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئەدی نابێ کەمنیش بەندەیەکی ستایشکارو عەبدێکی سوپاس گوزاربم؟). {تاج/١، زنجیرە: ١٨١، ژمارە: ٩٧١. چاپی چوارەم} + {ریاض/١، زنجیرە: ١١، ژمارە: ٩٨}.

روونکردنەوە:

ئەبو حومەیدی ئەل-ساعیدی (رەزای خودای لێ بێ) هاوەڵێکی ناوداری پێغەمبەرە، ناوی عەبدورەحمانی کوڕی سەعدە، ئەنصارییە، خەڵکی مەدینەیە، ئامادەی جەنگی ئوحودو مەڵبەندو شەڕگاکانی دوای ئوحود بوو، لەخزمەت

[١٧٩٥] تجريد البخاري/١، ژمارە: ٥٦٣ = ١١٣٠ بخاری. پوختەی موسلیم = مختصر صحيح مسلم بالكوردی/٤، ژمارە: ١٥٤٧ = ٧٠٥٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/١٩ رقم الباب/٦).

پێغەمبەردا، لەدژی بێباوەڕان، لەپیاوانی صەحیحەینە، واتە: لەو صەحابانەیە کە گێڕانەوەیان لە صەحیحی بوخاریو لە صەحیحی موسلیمدا هەیە، لەکۆتایی جێنشینی موعاوییەدا فەوتی کردووە (ڕەزای خودای لێ بێ).

(١٩) باب الإقْتِصَادِ في المَوْعِظَةِ
میانەڕەوی لە پەندو ئامۆژگاریدا

١٧٩٦- عَنْ شَقِيقٍ أَبِي وَائِلٍ قَالَ: كَانَ عَبْدُ اللَّهِ يُذَكِّرُنَا كُلَّ يَوْمِ خَمِيسٍ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ إِنَّا نُحِبُّ حَدِيثَكَ وَنَشْتَهِيهِ، وَلَوَدِدْنَا أَنَّكَ حَدَّثْتَنَا كُلَّ يَوْمٍ، فَقَالَ: مَا يَمْنَعُنِي أَنْ أُحَدِّثَكُمْ إِلاَّ كَرَاهِيَةُ أَنْ أُمِلَّكُمْ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) كَانَ يَتَخَوَّلُنَا بِالْمَوْعِظَةِ فِي الأَيَّامِ كَرَاهِيَةَ السَّآمَةِ عَلَيْنَا). {الحديث: ٧٠٥٨ = ٧٠٨٣ فم. تجريد البخاري/١/٨٧. مجلد/١، رقم: ٦١ = ٦٨، ٧٠، ٦٤١١ فتح الباري. ترمذي. أدب: ٢٨٥٥. تحفة الأشراف: ٩٢٥٤}:[١٧٩٦]

شەقیق ناسراو بە ئەبو وائیل فەرمووی: عەبدوڵڵای کوڕی مەسعوود (ڕەزای خودای لێ بێ) دەستووری وابوو، هەموو ڕۆژی پێنج شەموانێ، تەمێو ئامۆژگاریی دەکردینو وەعزی دەخوێندەوە بۆمان، ڕۆژێ پیاوێ پێی گوت: ئەی باوکی ئەورەحمان! خۆزگەم هەموو ڕۆژێ ئەم پەندو ئامۆژەت بۆمان دەخوێندەوە، چونکە ئێمە حەزمان لەم فەرمایشتانەی تۆیەو ئەم قسانەی تۆمان پێ خۆشە، فەرمووی: ئەدیی من لەبەرئەوە واناکەم چونکە حەزناکەم بەوەعزی زۆر وەڕستان بکەم، منیش وەك جارانی پێغەمبەر خۆی دەکەم، ئەو

[١٧٩٦] تجريد/١، ژمارە: ٦١ = ٦٨ بخاری. پوختەی موسلیم = مختصر صحيح مسلم/٤، ژمارە: ١٥٨٤ = ٧٠٥٨ شيحا = ترقيم وتخريج الشيخ خليل مأمون شيحا لصحيح مسلم. (بخاری رقم الكتاب/٣ رقم الباب/١٣).

جـاران نـــاو بـــەناو پەنـــدی ئێمـــەی دادەداو ئامۆژگـــاری‌و فەرمایـــشتی بـــۆ دەخوێندینـــەوە، نـــەبادا ئەگـــەر هـــەموو رۆژێ پەنـــدمان دابـــداو وەعزمـــان بـــۆ بخوێنێتـــەوە جـارِس ببین، منـیش ئێـستا لەگـەل ئێـوەدا ئـاوا دەکـەم‌و چـاو لـەو دەکەم). {ریاض/٢، لاپەرِە: ٢١٩، زنجیرە: ٩١، ژمارە: ٦٩٩/١ چاپی دووەم}.

ئەمەیش گێرِانەوەی ژمارە: (٦١)ی تەجریدە:

عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ (رَضي اللهُ عَنْهُ) قَالَ: (كَـانَ النَّبِـيُّ صَـلَّى اللَّـهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ يَتَخَوَّلُنَـا بِالْمَوْعِظَةِ فِي الْأَيَّامِ كَرَاهَةَ السَّآمَةِ عَلَيْنَا). (الحديث ٦٨ ـ طرفاه في: ٧٠، ٦٤١١):

ئەبووائیل (رەزای خوای لێ بێ) فـەرمووی: عەبـدوڵلای کورِی مەسعوود (رەزای خودایان لـێ بێ) دەستووری وابوو هەموو رۆژی پێـنج شـەموانێ تـەمێ‌و ئامۆژگاری دەکردین‌و وەعزی دەخوێندەوە بۆمان، رۆژێ پیـاوێ پێـی گـوت: ئـەی بـاوکی ئـەورِەحمان! خۆزگـەم هـەموو رۆژێ ئـەم پەنـدو ئامۆژگارییـەت بۆمـان دەخوێنـدەوە. فـەرمووی: ئـەدی مـن لەبەرئـەوە واناکـەم چـونکە حەزناکـەم وەرِسـتان بکـەم، منـیش وەك جـارانی پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) دەکەم، ئەو جاران ناوبەناو پەندی ئێمەی دادەداو ئامۆژگاری بـۆ دەخوێندینـەوە نـەبادا ئەگـەر هـەموو رۆژێ پەنـدمان دابـداو وەعزمـان بـۆ بخوێنێتـەوە جارِس ببین. (ریاض-٢ ل-٦١١ ژ-٦٩٩ ز-٩١ + تاج-١ ل-٩١ = ژ-١٢٣٠ ز-١٧).

٥١- كِتَاب الجَنَّةِ وَصِفَةُ نَعِيمِهَا وَ أَهْلِهَا
نامەی بەهەشتو چۆنێتی نازو بەهرەکەیو خۆشی گوزەرانی دانیشتوانی

١٧٩٧- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «حُفَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ، وَحُفَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ». {الحديث: ٧٠٦١ = ٧٠٨٦ فـم. تجريد البخاري بالكوردي/٥، رقم: ٢٠١٧ = ٦٤٨٧ فتح الباري}:[١٧٩٧]

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) دەفەرموێ: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (بەهەشت بەناخۆشیو نارەحەتی دەورەگیراوە، دۆزەخیش بە هەوەسو ئارەزوو بازی دەورە دراوە!). {ریاضی صالحین/١، زنجیرە: ١١، ژمارە: ١٠١ – باسی تێکۆشانو لێبڕان بۆ خودا + تاج/٥، زنجیرە: ١٤، ژمارە: ٥١٨٦ – ترسی خودای گەورەو پیرۆز}.

روونکردنەوە:

واتە: بەجێهێنانی ئارەزووەکانی دەروون، وەك ئەوە وایە پەردەو پەرژینی دەوری دۆزەخ بەدەستی خۆت بدڕێنیتو لابدەیت، ئەوجا بەپێی خۆت بچیتە ناوی، هەروەها بەجێهێنانی ئەرکە ئایینییەکانیش، کە بەجێهێنانیان زۆر ناخۆشو قورسو گرانە، لەسەر شانی نەفسو دەروون، وەك ئەوە وایە: پەردەو پەرژینی دەوری بەهەشت بەدەستی خۆت لادەیتو، ئەوجا بەهاسانی خۆت بکەیت بەناو بەهەشتدا).

ئەمەیش گێڕانەوەی تەجریدی بوخارییە، ژمارە: (٢٠١٧):

[١٧٩٧] تجرید/٥، ژمارە: ٢٠١٧ = ٦٤٨٧ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٦٩ = ٧٠٦١ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٨١ رقم الباب/٢٨).

عَنْ أبِي هُرَيْرَةَ رَضِيِ اللّٰهُ عَنه أنَّ رَسُولُ اللّٰهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَال: حُجِبَتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ وَ حُجِبَتِ الجَنَّةُ بِالمَكَارِهِ. (الحديث ٦٤٨٧):

ئـەبوهورەیره (ڕەزای خـوای لێ بـێ) دەفـەرموێ: خۆشەویـست -دروودی خـوای لەسـەر بـێ- دەفـەرموێ: ئـاگری دۆزەخ بـەئارەزووبازی پـەرژین کـراوە، بەهەشتیش بەبێ دڵی کردنی دەروون پەرژین کراوە. (تـاج/١٠ ل/٤٧ ز/١٤ ژ/٢-ش/ت).

١٧٩٨- عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰـهِ (صَلّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَلَمَ): « قَالَ اللّٰهُ أَعْدَدْتُ لِعِبَادِى الصَّالِحِينَ مَا لاَ عَـيْنَ رَأَتْ ، وَلاَ أُذُنَ سَـمِعَتْ ، وَلاَ خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ ذُخْراً، بَلْهَ مَا أَطْلَعَكُمُ اللهُ عليـه. ثُـمَّ قَـرَأَ: (فَـلاَ تَعْلَـمُ نَفْـسٌ مَـا أُخْفِىَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ) . (الحديث ٧٠٦٥ حسب ترقيم الشيخ خليل مـأمون شـيحا لصحيح مسلم بشرح الإمام النووي = ٧٠٩٠ حسب تـرقيم فـتح الملـهم لـشرح صـحيح مسلم. تجريد البخاري بـالكوردي/٤ رقـم: ١٦٧٩ = ٤٧٧٩، ٤٧٨٠، ٣٢٤٤، ٧٤٩٨، تحفة الأشراف/١٢٥٠٩).[١٧٩٨]

ئەبوهورەیره (ڕەزای خوای لـێ بێ) فـەرمووی: پێغەمبـەر (دروودی خـوای لەسـەربێ) لەفەرموودەیـەکی پـیرۆزدا، دەفـەرموێ: خـودای گـەورەو سـەروەر دەفـەرموێ: ئـەو بـەهرەو نـازو نیعمـەتو خۆشـیو شـادییە، کـە خـۆم ئامـادەم کردووەو، هەڵم گرتووە بەتایبـەتی بـۆ بەنـدە باشو خاسەکانی خـۆم، ئەوەنـدە بـاشو نایـابن، نەباچـاو بینـراوانو نەبـە گـوێ بیـسراونو، نەبـەدڵی کـەس دا هاتوونو نەبەخەیاڵی دا ڕابووردوون، سەرەڕای ئەم گشتە نازو بـەهرەو خۆشـیو

[١٧٩٨] بخـاری/٤، ژمـارە: ١٦٧٩ = ٤٧٧٩ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٥، ژمـارە: ٢١٥٧ - ٧٠٦٥ شـیحا (بخاری رقم الکتاب/٥٩ رقم الباب/٨).

موژدانەی کە خۆتـان ئاگاداریـانن‌و لـەقورئان‌و فـەرموودەو سـوننەتدا باسـکراون بۆتان.

ئەنجا خۆشەویست (دروودی خوای لەسەربێ) فەرمووی: بۆ پشتیوانی ئـەم فەرمایشتەی خـودا: {فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ} (سورة السجدة-٣٢/١٧).

واتـە: کـەس پـەی نابـات بـەو هەمکـە خێـرو خۆشـییە، کـە چـاوو دڵـی خاوەنەکانیان ڕۆشن دەکەنەوە، کە بۆچاکان‌و خواناسان ئامادەکراون، لەپاداشتی کردەوەی باشی خۆیان دا. (تاج/٤ ز/١٥ ژ/٤٠٣٣).

(١) باب إِنَّ في الجَنَّةِ شَجَرَةً يَسيرُ الرَاكِبُ في ظلها مائة عَامٍ لا يَقْطَعُهَا درەخی وا لە بەهەشتا هەیە، سوار سەد ساڵ بە سێبەرەکەیدا ئەڕوات، ناگاتە ئەوپەڕی

١٧٩٩- وعَنْه (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (إِنَّ فِي الْجَنَّةِ لَشَجَرَةً يَسِيرُ الرَّاكِبُ فِي ظِلِّهَا مِائَةَ عَامٍ لا يَقْطَعُهَا). (الحديث ٣٢٥١(ر أنظر ٣٢٥٢): [١٧٩٩]

ئەنـەس (ڕەزای خـوای لـێ بـێ) فـەرمووی: خۆشەویست(دروودی خـوای لەسەر بێ) فـەرمووی: (درەختـێ هەیـە لەبەهەشـتا سـواری ئەسـپی خێـرای زۆر چاك کەمەشق دیدەبێ‌و ئامادە کرابێ بۆ قۆچ‌و تەراتێن، سەد سـاڵ بـەغار بـەبن سێبەری لقەکانی دا دەڕوا ناگاتە ئەو پـەڕی!) (ش/ت‌تـاج/١٠ل- ٤٤٢ ز-١٣٧ ف –٢. باسی دارو درەخت‌و میوەی بەهەشت).

[١٧٩٩] تجریـد/٣، ژمـارە: ١٣١٥ = ٣٢٥١ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٥، ژمـارە: ١٩٦٥ = ٧٠٦٩ شـیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٥ رقم الباب/٥٦).

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (إِنَّ فِي الْجَنَّةِ لشَجَرَةً يَسِيرُ الرَّاكِبُ فِي ظِلِّهَا مِائَةَ عَامٍ لا يَقْطَعُهَا وَاقْرَءُوا إِنْ شِئْتُمْ وَظِلٍّ مَمْدُودٍ ولقابُ قوس احدِكم في الجنَّةِ خيرٌ مما طلعت عليهِ الشّمسُ أوْ تغرُبُ) (الحديث ٣٢٥٢، طرفُهُ في: ٤٨٨١+ الحديث٣٢٥٣، طرفُهُ في: رقم: ١١٥١ تجريد = ٢٧٩٣ فتح):

ئەبوهورەیرە(ڕەزای خوای لیٚ بیٚ) فەرمووی: خۆشەویست(دروودی خوای لەسەر بیٚ) فەرمووی: لەم گێڕانەوەدا: (... ئەگەر حەزیش دەکەن ئەم ئایەتە بخوێننەوە کە دەفەرمویٚ: ﴿وظِلٍ ممدُودٍ﴾) -٥٦/٣٠- واتە: وە وان لەسێبەری خەستی درێژی ئاوڕشێنکراودا. وەبەقەد جێگەی کەوانیٚ لەبەهەشتا، کەهی یەکیٚ لەئێوە بیٚ چاکترە لەهەموو سامانو موڵکی هەموو جیهان). (ش/ت-تاج/٧/ل – ١٧٥ز –٣٩- سوورەتی واقیعە).

١٨٠٠- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) قَالَ: «إِنَّ فِى الْجَنَّةِ لَشَجَرَةً يَسِيرُ الرَّاكِبُ فِى ظِلِّهَا مِائَةَ عَامٍ لاَ يَقْطَعُهَا». قَالَ أَبُو حَازِمٍ: فَحَدَّثْتُ بِهِ النُّعْمَانَ بْنَ أَبِى عَيَّاشٍ الزُّرَقِىَّ فَقَالَ: حَدَّثَنِى أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِىُّ عَنِ النَّبِىِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) قَالَ: «إِنَّ فِى الْجَنَّةِ شَجَرَةً يَسِيرُ الرَّاكِبُ الْجَوَادَ الْمُضَمَّرَ السَّرِيعَ مِائَةَ عَامٍ مَا يَقْطَعُهَا». {الحديث: ٧٠٦٩ = ٧٠٩٤ فم. تجريد البخارى بالكوردى/٣، رقم: ١٣١٥ = ٣٢٥١ = ١٣١٦ = ٣٢٥٢ فتح البارى} :[١٨٠٠]

سەهلی کوڕی سەعد (ڕەزای خودای لیٚ بیٚ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بیٚ) فەرمووی: (درەختیٚ هەیە لە بەهەشتدا، سواری ئەسپی خێرا، سەد ساڵ بەغار بەبن سێبەری لقەکانیدا دەڕوات ناگاتە ئەو پەڕی!).

[١٨٠٠] بڕوانە ژمارە: (١٧٩٩) (بخاری رقم الکتاب/٨١ رقم الباب/٥١).

ئـەبو حـازم كـە تابعییـەو فـەقێی سـەهلەو ئـەم فەرموودەیـەی لـە سـەهل وەرگرتووە فەرمووی: ئـەم فەرموودەیـەی سـەهلم گێڕایـەوە بـۆ نوعمـانی كـوڕی ئەبو عەییاش ئەل – زورەقی فەرمووی: من لە ئـەبو سـەعیدی خـودریم بیـست دەیفـەرموو: پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) فـەرمووی: (درەختـێ لـە بەهەشـتا هەیـە، سواری ئەسـپی خێـرای چابوكی زۆر چـاك، كـە مەشـق دیـدەو ئامادەكرابێ بۆ قـۆچو تـەراتێن، سـەد سـاڵ بـەغار بـەبن لقەكانیـدا دەڕوا هێـشتا ناگاتـە ئەوپـەڕی!). {تـاج/٥، زنجـیرە: ١٣٧، ژمـارە: ٥٧٢٢ – باسـی دارو درەخـتو میـوەی بەهەشـت} . {ریـاض/٤، زنجـیرە: ٣٧٢، ژمـارە: ١٨٨٦ – ئـەو خۆشـیو بەهرانەی كەخودا لەبەهەشتا ئامادەی...} .

١٨٠١- حديث أبی سَعِیدٌ (رضی الله عنه) عَنِ النَّبِیِّ (صلی الله علیه وسلم) قَالَ: «إِنَّ فِی الْجَنَّةِ لَشَجَرَةً یَسِیرُ الرَّاكِبُ فِی ظِلِّهَا مِائَةَ عَامٍ لاَ یَقْطَعُهَا»[١٨٠١]

بڕوانە ژمارە: (١٨٠٠).

(٢) باب إِحْلاَلُ الرِّضْوَانِ عَلی أَهْلِ الجَنَّةِ فَلاَ یَسْخَطُ عَلَیْهِم أَبَداً

ڕژاندنی خۆشنوودیی خودا بەسەر دانیشتوانی بەهەشتدا، پاش ئەوە هەرگیز خودا لێیان نارەنجێت

١٨٠٢- عَنْ أَبِی سَعِیدٍ الْخُدْرِیِّ أَنَّ النَّبِیَّ (صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «إِنَّ اللَّـهَ عَزَّ وَجَلَّ یَقُولُ لأَهْلِ الْجَنَّةِ: یَا أَهْلَ الْجَنَّةِ! فَیَقُولُونَ: لَبَّیْكَ رَبَّنَا وَسَعْدَیْكَ وَالْخَیْـرُ فِـی یَدَیْكَ، فَیَقُولُ: هَلْ رَضِیتُمْ؟ فَیَقُولُونَ: وَمَا لَنَا لاَ نَرْضَی یَـا رَبِّ وَقَـدْ أَعْطَیْتَنَـا مَـا لَـمْ تُعْطِ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ، فَیَقُولُ: أَلاَ أُعْطِیكُمْ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ، فَیَقُولُونَ: یَا رَبِّ وَأَیُّ شَیْءٍ أَفْضَلُ مِـنْ ذَلِـكَ؟ فَیَقُـولُ: أُحِـلُّ عَلَـیْكُمْ رِضْـوَانِی، فَـلاَ أَسْـخَطُ عَلَـیْكُمْ بَعْـدَهُ أَبَـدًا».

[١٨٠١] بڕوانە ژمارە: (١٧٩٩) (بخاری رقم الكتاب/٨١ رقم الباب/٥١).

{الحديث: ٧٠٧٠ = ٧٠٩٦ فم. تجريد البخاري = الترجمة الكردية = مختصر صحيح البخاري/٥، رقم: ٢٠٣٣ = ٦٥٤٩، ٧٥١٨ فتح الباري. ترمذي. صفة الجنة: ٢٥٥٥. تحفة الأشراف: ٤١٦٢}:[١٨٠٢]

ئەبو سەعیدی خودری (رەزاو خۆشنوودیی خودای گەورەی لەسەر بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (خودای گەورەو سەروەر بە بەهەشتییەکان دەفەرموێ: ئەی خەڵکی بەهەشت! ئەی دانیشتوانی بەهەشت! ئەوانیش بەیەك دەنگ دەڵێن: بفەرموو ئەی پەروەردگارمان! هەمیشە ئێمە بەندەی کەمەر بەستەین‌و ئامادەین بۆ جێبەجێ کردنی فەرمانەکانت، سەرچاوەی گشت خێرو خۆشیو بەهرەیێ، وا لەهەردوو دەستی توانایی تۆدا، خودای گەورە پێیان دەفەرموێ: ئایا بەبەش‌و بارەی باشی خۆتان لەبەهەشتا رازین‌و پێی خۆشنوودن؟ دەڵێن: ئەی بۆ رازی نین، دەبێ لەم بەش‌و بارە باشە کەتۆ داوتە بەئێمە باشتر هەبێ؟ کێی تر بەش‌و بارەی واباشی پێ دراوە؟

خودا دەفەرموێ: ئەدی دەڵێن چی ئەگەر لەوەیش باشترتان پێ بدەم؟ دەڵێن: جا شتی واهەیە، دەبێ چی شتێ هەبێ کە لەمە باشتربێ؟! دەفەرموێ: خۆشنوودی‌و رەزامەندیی خۆمتان دەدەمێ‌و لێزەمەی لێرازی بوونی خۆم دادەبارێنم بەسەرتانداو، لەناو بەهەشتی ریزوانی خۆمدا جێتان دەکەمەوەو ئیتر بەهۆی ئەوەوە هەتا هەتایەو هەرگیزو قەت قەت‌و بڕای بڕای لەمڕۆ بەدواوە لێتان نارەنجێم!). {ریاضی صالحین/٤، زنجیرە: ٣٧٢، ژمارە: ١٨٩٤} +

[١٨٠٢] تجرید البخاری/ مختصر صحیح البخاری بالکوردی/٥، ژمارە: ٢٠٣٣ = ٦٥٤٩ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٦٠ = ٧٠٧٠ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٨١ رقم الباب/٥١).

{تاج/٥، زنجیره: ١٥٠، ژماره: ٥٧٥٩ — خودا میهرەبانیو نەوازشت لەگەڵ خەڵکی بەهەشتدا دەنوێنیو کاڵای ڕەزامەندیی خۆییان بەباڵا دەبڕێ}.

(٣) باب تَرَائي أهلَ الغُرَفِ كَمَا يَرى الكَوْكَبِ فِي السَّمَاءِ
بەهەشتییەکان کە تەماشای دانیشتوانی ناو باڵەخانەکان دەکەن، کەوان لە قاتەکانی سەرەوە دەڵێی چاو بۆ ئەستێرە دەگێڕن

١٨٠٣- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (إِنَّ أَهْلَ الْجَنَّةِ يَتَرَاءَوْنَ أَهْلَ الْغُرَفِ مِنْ فَوْقِهِمْ كَمَا يَتَرَاءَوْنَ الْكَوْكَبَ الدُّرِّيَّ الْغَابِرَ فِي الأُفُقِ مِنْ الْمَشْرِقِ أَوْ الْمَغْرِبِ لِتَفَاضُلِ مَا بَيْنَهُمْ) قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ: تِلْكَ مَنَازِلُ الأَنْبِيَاءِ لا يَبْلُغُهَا غَيْرُهُمْ؟ قَالَ: (بَلَى وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ رِجَالٌ آمَنُوا بِاللَّهِ وَصَدَّقُوا الْمُرْسَلِينَ) (الحديث ٣٢٥٦، طرفُهُ في: ٦٥٥٦)[١٨٠٣].

ئەبوسەعیدی خودری(ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست(دروودی خوای لەسەر بێ) فەرمووی: (بەهەشتیەکان کەتەماشای خەڵکی ناو باڵەخانەکان دەکەن کەوان لەسەرووبانەوە، وەها پیایاندا هەڵدەڕوانن وەك چاو بۆ ئەستێرە بگێڕن ئاوا، دەق وەك ئێوە چۆن چاو دەگێڕن بۆ ئەو ئەستێرە گەشانەی کە تەواو تەواو دوورکەوتوونەتەوەو، لەکەناری ئاسمان نزیك بوونەتەوەو لەخۆرهەڵاتەوە یا لەخۆرئاواوە خەریکن ئاوادەبن، دیارە کە ئەم بەرزیو نزمییەیش لەبەر جیاوازی پلەو پایەی نێوانیانەوە).

یاران فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خودا!دیارە ئەو جێگە بەرزانە هەوارو بارەگای پێغەمبەرانن، پێغەمبەران نەبێ کێ دەگاتە ئەوێ؟ فەرمووی: (وانییە،

[١٨٠٣] تجرید/٣، ژمارە: ١٣١٧ = ٣٢٥٦ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٦١ = ٧٠٧٣ ترقیم الشیخ خلیل مأمون شیحا = شیحا = ترقیم شیحا لصحیح مسلم. (بخاری رقم الکتاب/٨١ رقم الباب/٥١).

بەو خودایە کەهەر خۆی خودایە کە گیانی هەمووامان والەدەستی تەوانایی ئەودا، زۆر کەسی تریش هەیە، کەدەگەنە ئەو پلەو پایە بەرزانە، لەگەڵ ئەوەشا پێغەمبەر نەبوون، بەلام لەئۆمەتەکانیان بوون، باوەڕی ساخیان بەخودا هەبووەو، بەدەمەو بەدڵو بەکردەوەی باش باوەڕیان بەپێغەمبەران بووە) (ش/ت- تاج/١٠ل — ٤٤٣ ز- ١٣٨ ف- ١. باسی هۆدەو ماڵی بەهەشتیەکان).

ئەمەیش دەقی ئەم فەرموودەیە، لە ژمارە: (١٩٦١)ی پوختەی موسلیمە:

عَنْ أَبِى سَعِيدٍ الْخُدْرِىِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) قَالَ: «إِنَّ أَهْلَ الْجَنَّةِ لَيَتَرَاءَوْنَ أَهْلَ الْغُرَفِ مِنْ فَوْقِهِمْ كَمَا تَتَرَاءَوْنَ الْكَوْكَبَ الدُّرِّىَّ الْغَابِرَ مِنَ الأُفُقِ مِنَ الْمَشْرِقِ أَوِ الْمَغْرِبِ، لِتَفَاضُلِ مَا بَيْنَهُمْ»، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ تِلْكَ مَنَازِلُ الأَنْبِيَاءِ، لاَ يَبْلُغُهَا غَيْرُهُمْ؟ قَالَ: «بَلَى وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ، رِجَالٌ آمَنُوا بِاللَّهِ وَصَدَّقُوا الْمُرْسَلِينَ». {الحديث: ٧٠٧٣ = ٧١٠٠ فم. تجريد البخاري = مختصر صحيح البخاري = الترجمة الكردية/٣، رقم: ١٣١٧ = ٣٢٥٦، ٦٥٥٦ فتح الباري. تحفة الأراف: ٤١٧٣} :

ئەبو سەعیدی خودری (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێو سەرو ماڵو منداڵو گیانو دڵو هەستو نەسنت گشتی بەقوربانی تۆزی بەرپێی دێنیکەرانی گۆڕی پیرۆزی بێ لەمەدینەی نازدارو خودا چاوی دڵو دەروونو سەرمان بەو سورمەیە رۆشن بکاتەوە).

دەفەرموێ: (بەهەشتییەکان کە تەماشای دانیشتوانی ناو باڵەخانەکان دەکەن، کەوان لەقاتە هەرە بەرزەکانی سەروویانەوە، وەها پیایاندا هەڵدەڕوانن وەك چاو بۆ ئەستێرە بگێڕن ئاوا، دەق وەك چۆن ئێوە چاو دەگێڕن بۆ ئەو ئەستێرە گەشانەی کەتەواو تەواو دوورکەوتوونەتەوەو، لەکەناری ئاسمان نزیکبوونەتەوەو لەخۆرهەڵاتەوە، یان لەخۆر ئاواوە خەریکن ئاوادەبن!

دیاره کەئەم بەرزیو نزمییەیش لەبەر جیاوازیی پلەو پایەی نێوانیانە!

یاران فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خودا! دیارە کە ئەوجێگە بەرزانە هەوارو بارەگای پێغەمبەرانن، پێغەمبەران نەبێ کێ دەگاتە ئەوێ؟ فەرمووی: (وانییە، بەو خودایە کەهەر خۆی خودای بەهەقو راستو دروستە، کە گیانی هەمووان وا لەدەستی توانایی ئەودا، زۆر کەسانی تریش هەن، جگە لە پێغەمبەران، کە دەگەنە ئەو پلەو پایە بەرزانە، لەگەڵ ئەوەشدا کە پێغەمبەر نەبوون، بەڵام لە گەلانی ئەوان بوون، باوەڕی ساخیان بەخودا هەبووەو، هەروا بەدەمو بەدڵو بە کردەوەی باش باوەڕیان بە پێغەمبەر هەبووە!) . {تاج/٥، زنجیرە: ١٣٩، ژمارە: ٥٧٢٤ — هۆدەو ماڵی بەهەشتییەکان} + {ریاضی صالحین/٤، زنجیرە: ٣٧٢، ژمارە: ١٨٩٠ — ئەو خۆشیو بەهرانەی کەخودا لە بەهەشتا ئامادەی کردوون بۆ بڕواداران}.

١٨٠٤- عَنْ أَبِى سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «إِنَّ أَهْلَ الْجَنَّةِ لَيَتَرَاءَوْنَ أَهْلَ الْغُرَفِ مِنْ فَوْقِهِمْ كَمَا تَتَرَاءَوْنَ الْكَوْكَبَ الدُّرِّيَّ الْغَابِرَ مِنَ الأُفُقِ مِنَ الْمَشْرِقِ أَوِ الْمَغْرِبِ، لِتَفَاضُلِ مَا بَيْنَهُمْ»، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ تِلْكَ مَنَازِلُ الأَنْبِيَاءِ، لاَ يَبْلُغُهَا غَيْرُهُمْ؟ قَالَ: «بَلَى وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ، رِجَالٌ آمَنُوا بِاللَّهِ وَصَدَّقُوا الْمُرْسَلِينَ». {الحديث: ٧٠٧٣ = ٧١٠٠ فم. تجريد البخارى = مختصر صحيح البخارى = الترجمة الكردية/٣، رقم: ١٣١٧ = ٣٢٥٦، ٦٥٥٦ فتح البارى. تحفة الأراف: ٤١٧٣}:[١٨٠٤]

ئەبو سەعیدی خودری (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (درووودی خودای لەسەر بێو سەرو ماڵو مناڵو گیانو دڵو هەستو نەستت

[١٨٠٤] بڕوانە ژمارە: (١٨٠٣) (بخاری رقم الكتاب/٥٩ رقم الباب/٨).

گشتی بەقوربانی تۆزی بەرپێی دێنیکەرانی گۆڕی پیرۆزی بێ لەمەدینەی نازدارو خودا چاوی دڵو دەروونو سەرمان بەو سورمەیە رۆشن بکاتەوە).

دەفەرموێ: (بەهەشتییەکان کە تەماشای دانیشتوانی ناو باڵەخانەکان دەکەن، کەوان لەقاتە هەرە بەرزەکانی سەروویانەوە، وەها پیایاندا هەڵدەڕوانن وەك چاو بۆ ئەستێرە بگێڕن ئاوا، دەق وەك چۆن ئێوە چاو دەگێڕن بۆ ئەو ئەستێرە گەشانەی کەتەواو تەواو دوورکەوتوونەتەوەو، لەکەناری ئاسمان نزیکبوونەتەوەو لەخۆرهەڵاتەوە، یان لەخۆر ئاواوە خەریکن ئاوادەبن!

دیارە کەئەم بەرزیو نزمییەیش لەبەر جیاوازیی پلەو پایەی نێوانیانە!

یاران فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خودا! دیارە کە ئەوجێگە بەرزانە هەوارو بارەگای پێغەمبەرانن، پێغەمبەران نەبێ کێ دەگاتە ئەوێ؟ فەرمووی: (وانییە، بەو خودایە کەهەر خۆی خودای بەهەقو راستو دروستە، کە گیانی هەمووومان وا لەدەستی توانایی ئەودا، زۆر کەسانی تریش هەن، جگە لە پێغەمبەران، کە دەگەنە ئەو پلەو پایە بەرزانە، لەگەڵ ئەوەشدا کە پێغەمبەر نەبوون، بەڵام لە گەلانی ئەوان بوون، باوەڕی ساخیان بەخودا هەبووەو، هەروا بەدەمو بەدڵو بە کردەوەی باش باوەڕیان بە پێغەمبەر هەبووە!) . {تاج/٥، زنجیرە: ١٣٩، ژمارە: ٥٧٢٤ — هۆدەو ماڵی بەهەشتییەکان} + {ریاضی صالحین/٤، زنجیرە: ٣٧٢، ژمارە: ١٨٩٠ — ئەو خۆشیو بەهرانەی کەخودا لە بەهەشتا ئامادەی کردوون بۆ بڕواداران} .

(٦) باب أَوَّلُ زُمْرَةٍ تَدْخُلُ الجَنَّةَ عَلَى صُورَةِ القَمَرِ لَيْلَةَ البَدْرِ وصفاتهم وَ أزواجهم

یەکەم دەستە کە دەچنە ناو بەهەشت لەسەر شێوەی مانگی شەوی چواردەن، وە باسی شێوەی شیرینی خۆیانو هاوسەرەکانیان

١٨٠٥- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «أَوَّلُ زُمْرَةٍ تَدْخُلُ الْجَنَّةَ، مِنْ أُمَّتِي عَلَى صُورَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ عَلَى أَشَدِّ نَجْمٍ فِي السَّمَاءِ إِضَاءَةً، ثُمَّ هُمْ بَعْدَ ذَلِكَ مَنَازِلُ، لاَ يَتَغَوَّطُونَ وَلاَ يَبُولُونَ، وَلاَ يَمْتَخِطُونَ وَلاَ يَبْزُقُونَ، أَمْشَاطُهُمُ الذَّهَبُ، وَمَجَامِرُهُمُ الأَلُوَّةُ وَرَشْحُهُمُ الْمِسْكُ، أَخْلاَقُهُمْ عَلَى خُلُقِ رَجُلٍ وَاحِدٍ، عَلَى طُولِ أَبِيهِمْ آدَمَ، سِتُّونَ ذِرَاعًا»، قَالَ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ: عَلَى خُلُقِ رَجُلٍ. وَقَالَ أَبُو كُرَيْبٍ: عَلَى خَلْقِ رَجُلٍ، وَقَالَ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ: عَلَى صُورَةِ أَبِيهِمْ. {الحديث: ٧٠٧٩ = ٧١٠٦ فـم. تجريد البخاري = مختصر صحيح البخاري = تجريد البخاري بالكوردي/٣ رقم:١٣١٢ = ٣٢٤٥، ٣٢٤٦، ٣٢٥٤، ٣٣٢٧. ابن ماجة. زهد: ٤٣٣٣. تحفة الأشراف: ١٢٥٢٥}:[١٨٠٥]

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (درودو سڵاوو میهرەبانیو رەحمەتی خودای گەورەو مەزنی لەسەربێو، سەرومالّو منالّو گیانو هەستو نەست گشتی بەقوربانی گەردی بەرپێی دینکەرانی گۆڕی پیرۆزی بێ) فەرمووی: (یەکەم دەستەیێ کەدەچنە بەهەشت، لەسەر شێوەی مانگی چواردەن، ئەم یەکەم کۆمەڵە لە نەتەوەی ئیسلامی منو لە موسوڵمانانن، دەستەی دوای ئەوان وەك گەشترین ئەستێرەی ئاسمان وان، لەبەهەشتا بەهەشتیەکان دەبن بە چەندین پلەو پایەوە، کە هەندێکیان لە هەندێکیان نایابترن، خەڵکی بەهەشت نەسەراو دەکەن، نە گمێز دەکەن، نە چڵم

(١٨٠٥) تجريد البخاری بالکوردی/٣، ژمارە: ١٣١٢ = ٣٢٤٥ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٥٧ = ٧٠٧٩ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٠ رقم الباب/١).

دەسرن، نـە تـفـو بەلغـەم رۆدەكـەنو (نـە قـرخنن‌و لـرخنن) شـانەكانیان زێـڕە، بخووریـان عـوودەو لـە بخووردانەكانیانـدا عـوودی هینـدی دەسـووتێنن، كـە خۆشترین بۆنی هەیە، ئارەقیـان میـسكە، رەفتـارو رەوشـت‌و شـێوەیان وەك یـەك جوانە، ناشیرین‌و بـەد رەوشـتیان تیـادا نییـە، لەسـەر رەفتـارو شـێوەو قەلافـەتی ئادەمی باوكیانن، بالایان شەست باڵ درێژە).

ئیمـامی موسـلیم (رەحمـەتی خـودای لێ بـێ) ئـەم فەرمـوودەیـەی لـەدوو مامۆستای خۆیەوە دەرهێناوە، كە ئەم دوو مامۆستایانەی موسلیم: ئەبوبـەكری كوڕی ئەبو شەیبەو ئەبو كورەیبن، كـە لەخوێندنـەوەو گێڕانـەوەی دوو وشـەدا، كەمێ جیاوازییان هەیە، كە ئەو جیاوازییانە كاریگەرییان لەسەر واتاو مەبەست هەیە، جا لەم روانگەیەوە ئیمامی موسلیم (رەحمەتی خودای لێ بێ) دەفەرموێ:

١- ئەبوبەكر، كە ناسراوە بە (ئیبنو ئەبی شەیبە) وشەی (علی خلق) ئـاوا خوێندۆتەوە: (عـەلا خولـوقی). واتـە: لەسـەر رەفتـارو خـووی یـەك پیـاو، بـەلام ئـەبو كورەیـب هـەمان وشـەی ئـاوا خوێندۆتـەوە (عـەلا خـەلقی). واتـە: لەسـەر شێوەو قەلافەتی یەك پیاو.

٢- ئـەبو كورەیـب فەرموویـەتی (عَلَـى طُـولِ أَبِـيهِمْ آدَم) بـەلام ئیبنـو ئـەبو شەیبە فەرموویەتی: (عَلَى صُورَةِ أَبِيهِمْ).

روونكردنەوە:

١- بـەكۆی دەنـگ ژنـان هـەم زۆرینـەی خـەڵكی بەهەشـت‌و هـەم زۆرینـەی خەڵكی دۆزەخـن بەڵگـەی رۆشـنی زۆر لەسـەر ئـەم بابەتـە لـە سـوننەتدا هەیـە. {بڕوانە: ژمارە: ١٩٧٠ لەپوختەی موسلیم}.

٢- ئیبنو سیرین، كە خەونزانێكی گەورە بـووە، لـەناو كـوردەواری خۆمانـدا بەناوبانگە، ناوی موحەممەدی كوڕی شیرینە، ناسراویشە بە (ئەبوبـەكری كـوڕی

ئەبو عەمری ئەل‌بەصری) پێشەواو ئیمامی سەردەمی خۆی بووە، لە کۆمەڵێکی زۆر، لە هاوەڵانی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) گێڕانەوەی هەیە، وەك ئەنەسی کوڕی مالیكو زەیدی کوڕی ثابیتو حەسەنی کوڕی عەلی کوڕی ئەبو طالیبو ئەبو هورەیرەو دایکی باوەڕداران عائیشەو ئوم عەطیەو کەسانی تریش، کۆمەڵێ شاگردی ناوداری بووە لە تابیعین کە فەرموودەکانی ئەویان گێڕاوەتەوە، وەك: شەعبیو خالیدی ئەل- حذذاو عاصمی ئەل‌ئەحوەلو قەتادە، لەڕێگەی عیکریمەوە، فەرموودەی لە ئیبنو عەبباسەوە گێڕاوەتەوە ئیمامی بوخاری دەفەرموێ: ئیبنو سیرین لەسەردەمی فەرمانڕەوایی عەبدوڵڵای کوڕی زوبەیردا چوو بۆ حەج، لەو ماوەیەدا فەرموودەی لێ وەرگرتووە.

دوو ساڵ لە جێنشینی عوثمان دەمێنێ، کە ئیبنو سیرین لەدایك دەبێ. هیشامی کوڕی حسان دەیفەرموو: (راستترین کەس لەسەردەمی خۆمدا کەپێی گەیشتووم، کە فەرموودەم لێ وەرگرتووە: موحەممەدی کوڕی سیرینە).

ئیبنو سیرین بەصرییە تابیعییە، جێگەی متمانەو باوەڕی فەرموودە شوناسەکانە، بەڕاستی پێشەوایەکی زاناو شارەزای ئایینو یاسا نامەی خودا بوو، زۆر بە وەرعو بە تەقوا بوو.

ئیبنو عەون دەیفەرموو: باشترین کەس بوو کە ئومێدی خێری لێ بکرێ بۆ نەتەوەی ئیسلام، لەهەمان کاتدا هەتا دەیتوانی نەفسی خۆی دەچرووساندەوە. هەروا ئیبنو عەون دەیفەرموو: لەم جیهانەدا، وەك ئەم سێ کەسە پیاوی زاناو باشم نەدیوە:

١- موحەممەدی کوڕی سیرین لە عێراق.

٢- قاسمی کوڕی موحەممەد لەحیجاز.

٣- رجائی کوڕی حەیوە لەشام، شازی ئەم سیانەیش موحەممەدی کوڕی سیرینە. کەمێ کەڕ بووە، شەرعزانێکی وەك خۆی کەم بوو، لە قەزاوەتا دەستی بالآی هەبوو.

ئیبنو حیببان دەیفەرموو: موحەممەدی کوڕی سیرین ئەورەعترینی کەسی خەڵکی بەصرە بوو، شەرعزان (فەقیە)ێکی گەورە بوو، پیاوێکی ڕێزداری پایە بەرزبوو، فەرموودەکانی لەبەربوو، زۆر بەجوانیو ڕەوانی، خەونزانێکی ناسراوە. لەتەمەنی (٧٧) حەفتاو حەوتساڵیدا عەمری خودایکرد.

ئەم چەند هەواڵە لە (البدایة والنهایة)ی ئیبنو کەثیرەوە سەبارەت بە ئیبنو سیرین ڕاگوێز دەکەین:

١- ئەبو عەمری باوکی ئیبنو سیرین، لە کۆیلە دیلەکانی عەینول تەمرە، خالیدی کوڕی وەلید دیلی کرد، ئیمامی ئەنەسی کوڕی مالیك کڕیو موکاتەبەی لەگەڵ کردو ئازادبوو، کۆمەڵێ منالی لێ بوو، هەموویان لە خاسانی خودان:

أ- موحەممەد.

ب- ئەنەسی کوڕی سیرین.

ج- مەعبەد.

د- یەحیا.

هـ- حەفصە.

و- کەریمە هەرشەشیان تابیعینو هەر شەشیان ثقەو متمانە پێکراوی پیاوانی فەرموودەن.

٢- دەستووری ئیبنو سیرین وابوو، کە لەلایا باسی خراپەی کەسێ بکرایە، ئەو بە پێچەوانەوە باسی باشەی ئەوی دەکرد.

٣- لەوجۆرە پیاو چاکانەبوو، هەرکەسێ چاوی پێی دەکەوت خودای یاد دەکەوتەوە {إِذَا رَأَوْهُ ذَكَرُوا اللَّهَ}.

٤- کاتێ ئیمامی ئەنەس مرد، رایسپارد کە موحەممەدی کوڕی شیرین تەرمەکەی بشوات، ئەوکاتە ئیبنو سیرین لەزیندانا بوو، خاوەن مافەکە رازی بوو کە بچێت، ئەویش شۆردی.

٥- چەند نموونەیێ لەخەو پەرژێنەکانی ئیبنو سیرین:

أ- پیاوێ پێی گوت: لەخەوما رۆن زەیتون دەکەم بەسەر زەیتووندا؟ گوتی: ژنەکەت دایکی خۆتە، کەکابرا چووە بنجو بناوانی وابوو، بەمنالّی لەدایکی دابڕابوو، بە گەورەیی مارەی کردبوو، بەوەی نەزانی بوو.

ب- پیاوێ پێی گوت: لەخەوما ریشم زۆر درێژبوو بوو، خۆم تەماشایم دەکرد؟ فەرمووی: تۆ بانگبێژی؟ گوتی: بەڵێ. پێی فەرموو: کە دەچیتە سەربان بۆ بانگدان، تەماشای دراوسێکان مەکەو لەخودا بترسە!!

ج- پیاوێ تر پێی گوت: لەخەوما ریشم درێژ بوو بوو، بڕیمو کردم بە شاڵو لەبازاڕ فرۆشتم؟

فەرمووی: لەخودا بترسە، دیارە شایەتی درۆو ناهەق دەدەیت.

لێرەدا بۆ پیرۆزی ژیاننامەی پێشەوا ئیمامی موسلیم تۆمار دەکەین، کە یەکێکە لەو دوو کەسە، کە ئەم پەڕاوی (اللؤلؤ والمرجان)ە یان داناوە، لەسەرەتاوە، کە خاوەنی صەحیحی موسلیمە:

ژیاننامەی ئیمامی موسلیم:

١- ئیمامی موسلیم ناوی موسلیمی کوڕی حەجاجی کوڕی موسلیمە، کەسناو (کونیە)ی ئەبولحوسەینە، قوشەیرییە، لە وڵاتی نەیسابوور پەروەردە بووەو گەورە بووە، دانەری صەحیحی موسلیمە، کەپاش قورئان یەکەم پەڕاو: صەحیحی بوخارییە، دووەم پەڕاو: صەحیحی موسلیمە، شەرعزانێکی گەورە بوو. قوشەیر هۆزی ئیمامی موسلیمە، هۆزێکی عەرەبی ناسراوە، لەنەیسابوور گەورە بووە، کە نەیسابوور، جوانترین‌و خۆشترین شارە لە شارەکانی وڵاتی خوراسان، سابوور پادشایێ بووە، لەوێوە دەڕوا، نەی‌و قامیشی زۆری لێ دەبێ، دەڵێ: ئەمە بۆ جێگە شار باشە، نەیجە (تەرکە: قامیش)ی زۆری لێ دەبێ فەرمان دەکا (نەیجە)کە دەبڕن‌و شوێنەکە دەکەن بەشارو ناوی دەنێ (نەی + سابوور = نەیسابوور).

٢- پێشەوا موسلیم، لەسەر فەرمایشتی سەنگین لەشاری نەیسابوور، لەساڵی (٢٠٤) دوو سەدو چواری کۆچیدا لەدایك بووە، سەبارەت بەساڵی لەدایکبوونی راجیایی زۆر هەیە.

ئیبنو کەثیر دەفەرموێ: (موسلیم لەو ساڵەدا لەدایك بووە، کە شافیعی تیادا مردووە. کەسێ لە زانایانێ کە گرنگییان داوە بە ژیاننامەکان، باسی منداڵیی ئەویان نەکردووە، هەروا باسی بنەماڵەشیان نەکردووە).

٣- موسلیم (رەحمەتی خودای لێ بێ) بە دەوڵەمەندی پەروەردە بووە، زۆر سەخی‌و بەخشندە بووە، ذەهەبی لە (السیر)دا دەفەرموێ: بازرگانێکی گەورە بوو، چاکەخوازی نەیسابوور بوو، موڵك‌و سامان‌و دارایی باشی هەبوو.

٤- حاکم دەفەرموێ: باڵایەکی تەواوی هەبوو، سەروریشی سپی بوو، لفکەی مێزەکەی بەناو شانیدا شۆڕ دەکردەوە.

٥- گەڕانی بەشوێن بیستنی فەرموودەدا، لەساڵی دووسەدو هەژدەدا دەستی کرد بە بیستنی فەرموودە، لەخزمەت یەحیای کوڕی یەحیادا، لەساڵی دووسەدو بیستدا چوو بۆ حەج، هێشتا مووی لێ نەهاتبوو لەمەککە دەستی کرد بە بیستن لەلای ئەلقەعنەبی، وەچەندین جار هاموشۆی بەغدادی کردووە، خەڵکی بەغدا، گێڕانەوەیان لەوەوە ئەنجام داوە، دواهاتنی بۆ بەغداد، لەساڵی (٢٥٩) دووسەدو پەنجاو نۆدا بوو.

٦- مامۆستایەکی زۆر زۆری بووە، کە فەرموودەی لێیان وەرگرتووە، وەك هەموو مامۆستاکانی کە صەحیحی موسلیمی لێیانەوە گێڕاوەتەوە، یەکێ لەوان: ئیمامی بوخارییە.

٧- کاتێ ئیمامی بوخاری تەشریفی هات بۆ نەیسابوور، لە سەرەتاوە، موسلیم دەستی پێی نەدەگەیشت، بەڵام لەدواییدا هۆگری بوو، وە بەزۆری هاموشۆی دەکرد.

خەطیب دەفەرموێ: موسلیم پەیڕەوی ئیمامی بوخاری کردووە، وە لەدانانی صەحیحی موسلیمدا، چاوی لە بوخاری کردووەو ئەوی کردووە بە پێشەواو سەرمەشق بۆ خۆی.

دارە قوطنی دەفەرموێ: (ئەگەر بوخاری نەبوایە، موسلیم نەدەهاتو نەدەڕۆی!).

ئەحمەدی حەمدون ئەلقەصار دەڵێ: موسلیمی کوڕی حەججاج بینی، هات بۆلای ئیمامی بوخاری، نێوانی ناوچاوەکانی ماچ کردو فەرمووی بە بوخاری: ڕێگەم بدە کە هەردوو پێکانت ماچ بکەم، ئەی مامۆستای مامۆستایان! ئەی سەروەری فەرموودە شوناسەکان! ئەی پزیشکی فەرموودە، بۆ دەردو نەخۆشینەکانی، ئەوجا لەبارەی ئەم فەرموودەیەوە پرسیاری لێی کرد، کە باسی

کەفارەتی هەڵسان لە کوڕی دانیشتن دەکا، ئەویش باسی عیللەکەیی کرد بۆی، کاتێ بوخاری لە تەقریری پرسیارەکە ڵێ بۆوە، موسلیم فەرمووی: (ئەوەی رقی لەتۆ بێ، دیارە بەخیلو حەسوودە، دەنا کەس نییە کە رقی لەتۆ بێ، شایەتی دەدەم کە وێنەی تۆ ئەمڕۆ لەجیهاندا نییە).

٨- شاگردو فەقێی زۆری بوو، یەکێ لەوانە ئیمامی تەرمەزییە، یەك فەرموودەی لە موسلیمەوە ریوایەتکردووە، یەکێ تریان (أبو عوانة الأسفرانيى)یە هەروا ئیبنو خوزەیمەو ئەبو حاتەمی ئەل – رازیو مووسای کوڕی هاروونو ئەحمەدی کوڕی سەلەمەو ئیبراهیمی کوڕی ئیسحاقی صەیرەفی.

٩- پلەو پایەی. بەکۆی دەنگ زاناکان دایانناوە بە پێشەوایەکی گەورەی فەرمووده زان، گەورەترین بەڵگەو قەواڵە لەسەر پایە بەرزیی ئەم زاتە، ئەو هونەرە بەرزەیە کە پیادەیکردووە لە داڕشتنی صەحیحی موسلیمدا.

١٠- صەحیحی موسلیمەکەی بووە بەسەرچاوەیەکی زۆر گرنگو لەبەرچاو، بۆ سوننەتی پێغەمبەرو، بۆ شەریعەتی ئیسلام لەپلەی یەکەمدا، هەروا بووە بەسەرچاوە بۆ فەضائیلی سەحابەکانو بۆ تەفسیرو زۆر لە بابەتەکانی ئایینی ئیسلام، بەتایبەتی لە بابەتی سوننەتو فەرموودەدا.

چەندین کتێبی لەبارەوە دانراوە، وەك شەرحو پوختەکردنو لێکۆڵینەوەو باسی پیاوانی رشتەکانی، بەناوترین شەرح لەسەری شەرحەکەی ئیمامی نەوەوییە. لە تەرجەمەی ژیانی موسلیمدا، لەسەرەتای بەرگی یەکەمی شەرحی موسلیمەوە، تەحقیقی شێخ خەلیل مەئموون شیخا، ناوی (٢٧) بیستو حەوت شەرح نووسراوە، وە ناوی پێنج موختەصەری تۆمارکراوە. روباعیاتەکانی صەحیحی موسلیم بیستو پێنج فەرموودەن کە هەریەکی چوار ڕاوییان هەیەو

بەس، بۆیە پێیان دەگوترێ: فەرمووده چوارینەکان، واتە لەنێوانی موسلیم‌و پێغەمبەردا چوار کەسی تر هەیەو بەس.

١١- ئەم ناونیشانانە لەو پەڕاوانەدا بەرچاو دەکەون، کە پەیوەندییان بە صەحیحی موسلیمەوە هەیە:

أ- شروح على أجزاءٍ من صحيح مسلم.

ب- مختصرات لصحيح مسلم (پێنج موختەصەر تۆمارکراوە).

ج- الرباعيات من صحيح مسلم (٢٥ حديثا بأربعة رواة فقط).

د- كُتبٌ حَوْلَ صحيح مسلم.

و- حولَ رُوَاةِ مسلم والبخاري ورِواياتِهم.

ز- الجمعُ بين رِجالِ الصحيحين.

ح- أسَامِي شيوخ البخاري ومسلم.

ط- شرُوحٌ لصحيحي البخاري ومسلم.

ى- الروايات المشتركة في البخاري ومسلم.

ك- المُستدرَكُ على البخاري ومسلم.

ل- الجَامعُ بين الصحيحين.

م- أحكَامُ الصحيحين.

ن- كتابُ الكُنَى والأسماء

س- زۆر پەڕاوو بابەت‌و سەرباسی تری لەم بابەتانە.

١٢- مردنی ئیمامی موسلیم.

موحەممەدی کوڕی عەبدوڵڵای نەیسابووری دەڵێ: بیستم لە ئەبو عەبدوڵڵا موحەممەدی کوڕی یەعقووب دەیفەرموو: بیستم لە ئەحمەدی‌کوڕی سەلەمە دەیفەرموو: کۆڕێ گیرا بۆ ئیمامی موسلیمی کوڕی حەججاج بۆ گفتوگۆ

لەبارەی فەرمووودەوە، فەرمووودەیەکیان بۆ باس کرد، نەیزانیو ئاگای لێی نەبوو، جا گەڕایەوە بۆماڵەوەی، لەوێ چرای هەڵکردو گوتی بەوانەی لە ماڵەکەدا بوون: کەستان نەیەن بۆلام بۆ ئەم هۆدەیەی خۆم.

عەرزیانکرد: زەمیلەیێ خورمایان بەدیاری بۆ هێناوین. فەرمووی: بیهێنن بۆم، ئەوانیش بردیان بۆی، ئیتر هەربەدوای ئەو فەرمووودەیەدا دەگەڕاو لەو زەمیلە خورمایەی، دەنکە دەنکە، دەخوارد، هەتا کاتی بەیان، ئەوسا فەرمووودەکەی دۆزییەوە، وە زەمیلە خورماکەیش تەواو بوو بوو!

موحەممەدی کوڕی عەبدوڵڵا فەرمووی: کەسانی تری باوەڕپێکراو، جگە لە ئەحمەدی کوڕی سەلەمە (کە فەقێی ئیمامی موسلیم بووە)، ئەمەیان لەم هەواڵە زیادکرد بۆم: کەئەوە بوو بەهۆی مەرگیو بەوە مردووە.

ئیبنو کەثیر دەفەرموێ: جا بەهۆی ئەو ڕووداوەوە، لەشی قورس دەبێو نەخۆش دەکەوێ، لەرۆژی دوو شەممەدا، لە بیستو پێنجی مانگی ڕەجەبدا، لەساڵی (٢٦١) دوو سەدو شەستو یەکی کۆچیدا، لە تەمەنی پەنجاو حەوت ساڵیدا لە نەیسابوور مەرگ دەبێ بەمیوانیو دەمرێ (ڕەحمەتی خودای لێ بێ)، گۆڕەکەی هەتا ئێستا زانراوەو دەناسرێ، موسوڵمانان بۆ پەندو ئامۆژ، پۆل پۆل دێنیو سەردانی گۆڕەکەی دەکەن. هەندێ تر دەفەرموون: لەرۆژی یەکشەممەدا لەو مێژووەدا کە ناومان هێنا مردووە، بەڵام لەرۆژی دوو شەممەدا بە خاک سپێرراوە، تەمەنی پەنجاو پێنج ساڵ بووە.

ئیمامی نەوەوی لە (تهذیب الأسماء واللغات)دا، دەفەرموێ: لەدوا مەرگی موسلیم هەتا ئەمڕۆ کەڵە پیاوی وا هەڵ نەکەوتۆتەوە.

هەروا دەفەرموێ:

(لە گەڕان بەشوێن زانستو زانیاریو زانیندا، وڵاتی زۆر چووەو بەخزمەت مامۆستای گەورە گەورە گەیشتووەو زانستو فەرموودەو زانستی فەرموودەی لێیان وەرگرتووە، وەك:

١- لە خۆراسان لەلای یەحیای کوڕی یەحیاو ئیسحاقی کوڕی راهومیەو کەسانی تریش، زانستو فەرمووده فێربووە.

٢- لەڕەی، لە موحەممەدی کوڕی مەهرانو ئەبو غەسسانو کەسانی تریش.

٣- لە عێراق لە ئەحمەدی کوڕی موحەممەدی کوڕی حەنبەلو عەبدوڵڵای کوڕی مسلمەو کەسانی تریش.

٤- لە حیجاز، لە سەعیدی کوڕی مەنصوورو ئەبو موصعەبو کەسانی تریش.

٥- لە میصر، لە عەمری کوڕی سەوادو لە حەرمەلەی کوڕی یەحیای توجیبیو کەسانی تریش.

١٣- دانراوەکانی تری ئیمامی موسلیم:

أ- لە زانستەکانی فەرموودەدا، پەڕاوی زۆری داناوە، بەناوبانگترینیان صەحیحی موسلیمە، کەبووە بەمایەی خێرو بێرو پیتو فەڕێکی زۆر بۆ نەتەوەی ئیسلامو بەمایەی سەر بەرزیو شانازیو ناوی جوان بۆ خۆی لەهەردوو جیهاندا. هەروا پەڕاوی (الكتاب المسند الكبير عَلَى أسماء الرجال)و پەڕاوی (الجامع الكبير عَلَى الأبواب) و (كتاب الملل)و پەڕاوی (أوهَامُ المحدثين) و پەڕاوی (التمييز) و پەڕاوی (مَنْ لَيْسَ لَهُ إلاَّ رَاوٍ وَاحِد) و پەڕاوی (طبقات التَّابِعِين) و پەڕاوی (المُخَضْرَمِينَ) و پەڕاوی تریش، وەك: (الكُنَى والأسماء) و

(المنفردات والوحدان) و (رجال بن الزبير) و (الأقران) و (سؤالاتُهُ أحمدَ بنَ حَنْبَلَ) و (عمر بن شعيب).

ب- لەبابەتی تردا:

(الانتفاع بأُهَبِ السِّبَاع) و (مَشَايخ مالك) و (مشايخ الثوري) و (أولاد الصَّحَابَةِ) و (أَفْرَادُ الشَّامِيِّينَ).

(٩) باب صِفَةِ خِيَامِ الجَنَّةِ، وَمَا لِلمُؤْمِنين فيهَا مِنَ الأَهْلَين
چۆنێتی خێوەتەكانی بەهەشت، وە چۆنێتی هاوسەری بەهەشتییەكان

١٨٠٦- عَنْ أَبِي موسى أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «إِنَّ فِي الْجَنَّةِ خَيْمَةً مِنْ لُؤْلُؤَةٍ مُجَوَّفَةٍ عَرْضُهَا سِتُّونَ مِيلاً، فِي كُلِّ زَاوِيَةٍ مِنْهَا أَهْلٌ، مَا يَرَوْنَ الآخَرِينَ يَطُوفُ عَلَيْهِمُ الْمُؤْمِنُ»؟ {الحديث: ٧٠٨٨ = ٧١٩٦ فم. تجريد البخارى بالكوردى/٤، رقم: ١٧٠٣ = ٤٨٧٩، ٣٢٤٣، ٤٨٨٠، ٤٨٧٨. ترمذى. صفة الجنة: ٢٥٢٨ تعليقاً. تحفة الأراف: ٩١٣٦}:[١٨٠٦]

عەبدوڵڵای كوڕی قەیس (كە ناسراوە بە ئەبو مووسای ئەشعەری (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (لە بەهەشتا چادری واهەیە بریتییە لەیەك دەنك مرواری هڵۆڵ، پانییەكەی شەست میلە، لەهەموو گۆشەیێ لە گۆشەكانی ئەو چادرەدا، خێزانێكی خاوەنی ئەو چادرەی تیادایە، كە هەمیشە چاویان بڕیوەتە هاوسەرەكەی خۆیانو دڵیان لەلای كەسی تر نییە، وە خێزانی ناو هیچ گۆشەیێ، چاویان لەو خێزانانەی تر

[١٨٠٦] تجريد البخارى بالكوردى/٤، ژمارە: ١٧٠٣ = ٤٨٧٩ بخارى. پوختەی موسلیم = مختصر صحيح مسلم بالكوردى/٥، ژمارە: ١٩٦٦ = ٧٠٨٨ ترقيم شيحا (بخارى رقم الكتاب/٥٩ رقم الباب/٨).

نییـه کـەوان لـەناو گۆشـەکانی تـری ئـەم چادرەدا، ئـیتر پیـاوی موسـوڵمان بـە ئـارەزووی دڵـی خـۆی، گۆشـە بەگۆشـە، دەسـووڕێتەوە بەسـەر ئـەو خێزانانـەی خۆیـدا. (وەك خـودا لـە قورئانـدا دەفـەرموێ: {حُـورٌ مَّقْـصُورَاتٌ فِـي الْخِيَـامِ – ٥٥/٧٢}.

واتە: لە بەهەشتدا پەری ناسكو نازداری، خۆشڕوو خۆش ڕەفتاری تیایـە، وان لەناو دەوارو رەشماڵو چادرو خەیمەگادا، هۆگری مێـردی خۆیـانن‌و چاویان بەس لەمێردی خۆیانە). {تاج/٤، زنجیرە: ٣٨، ژمارە: ٤١٤٥ – سوورەتی رەحمـان + تاج/٥، زنجیرە: ١٣٩، ژمارە: ٥٧٢٧ – خێوەتگاکانی بەهەشت}.

(١١) باب يَدْخُلُ الجَنَّةَ أَقْوَامٌ أَفْئِدَتُهُمْ مِثْلُ أَفْئِدَةِ الطَّيْرِ
خەڵكانێ دەچنە بەهەشت لە دڵنەرمی‌و سامو ترساندا وەك باڵندەوان

١٨٠٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أَقْوَامٌ أَفْئِدَتُهُمْ مِثْلُ أَفْئِدَةِ الطَّيْرِ». {الحديث: ٧٠٩١ = ٧١١٨ فم}:[١٨٠٧]

ئـەبو هـورەیرە (رەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: خۆشەویـست (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) فـەرمووی: (خـەڵكانێ كۆمـەڵ كۆمـەڵ دەچـنە بەهەشـت، لەدڵنـەرمی‌و سـامكردندا، دەڵێـی مـەل‌و باڵنـدەن، ئەوەنـدە دڵنـەرم‌و سـامكارو ترسدارن!).

ئەمەیش ژمارە: (١٩٥٨)ی پوختەی موسلیمە:

[١٨٠٧] تجريد البخاری/٤، ژمارە: ١٣٣٦ = ٦٢٢٧ بخاری. پوختەی موسلیم - مختصر صحيح مسلم = الترجمه الكورديه/ المجله الخامس الرقم: ١٩٥٩ = ٧٠٩١ + ژمـارە: ١٩٥٨ = ٧٠٩٢ شـیحا (بخـاری رقم الكتاب/٦٠ رقم الباب/١).

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولِ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «خَلَقَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ، طُولُهُ سِتُّونَ ذِرَاعًا، فَلَمَّا خَلَقَهُ قَالَ: اذْهَبْ فَسَلِّمْ عَلَى أُولَئِكَ النَّفَرِ، وَهُمْ نَفَرٌ مِنَ الْمَلاَئِكَةِ جُلُوسٌ، فَاسْتَمِعْ مَا يُجِيبُونَكَ فَإِنَّهَا تَحِيَّتُكَ، وَتَحِيَّةُ ذُرِّيَّتِكَ، قَالَ فَذَهَبَ فَقَالَ: السَّلاَمُ عَلَيْكُمْ، فَقَالُوا: السَّلاَمُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ، قَالَ: فَزَادُوهُ: وَرَحْمَةُ اللّٰهِ. قَالَ: فَكُلُّ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَلَى صُورَةِ آدَمَ عَلَيْهِ السَلاَمْ، وَطُولُهُ سِتُّونَ ذِرَاعًا، فَلَمْ يَزَلِ الْخَلْقُ يَنْقُصُ بَعْدَهُ حَتَّى الآنَ». {الحديث: ٧٠٩٢ = ٧١١٩ فم. تجريد البخاري = الترجمة الكردية/٤، رقم: ١٣٣٦ = ٦٢٢٧، ٣٣٢٦. تحفة الأشراف: ١٤٧٠٢}:

ئـەبو هـورەیرە (ڕەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: پێغەمبـەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (خودای بالاّ دەستو خاوەن شکۆ، ئادەمی لەسەر شێوەی خۆی دروست کرد، درێژیێکەی شەست باڵ بوو، جاکاتێ دروستی کرد پێی فەرموو: بچۆ بۆلای ئەو کۆمەڵە فریشتەیێ، کە ئەوەتان ئالەوێدا، دانیشتوون سلاّویان لێ بکە، گوێ بگرە کەچۆن وەلاّمت دەدەنەوەو رۆژ باشیت لەگەڵدا دەکەن، چونکە ئەوە رۆژباشیی خۆتو رۆژ باشیی نەوەو وەچەکەت دەبێ لەناو خۆتانا هەتا هەتایە. جا ئادەم (دروودو صەلاتو سەلامی خودای گەورەی لێ بێ) تەشریفی رۆیشت بۆ لایانو پێی فەرموون: (السَّلاَمُ عَلَيْكُمْ: سلاّوتان لێ بێ) فریشتەکانیش سلاّوەکەیان سەندەوەو فەرموویان: (السَّلاَمُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ: سلاّوو ڕەحمەتی خودا لەتۆیش). فەرمووی: فریشتەکان لە وەلاّمەکەیاندا وشەی (ڕەحمەتی خودا)یان بۆ ئادەم پترکرد. فەرمووی: ئیتر هەموو کەسێ کاتێ دەچێتە بەهەشتەوە لەسەر شێوەی ئادەمە، بالاّی شەست باڵ بەرزە، شێوەی وەك شێوەی ئادەم شیرینو جوانو ڕێكو پێکە، نەك وەك شێوەی شێواوی دنیایی کەسەکە خۆی!

بەلاَم ئیتر لەوساوە، ئەم خەڵکە بەرە بەرە هەر بچووكو كورتو ناشیرین دەبن، هەتا ئەم چرکە ساتەیش هەر لەکەمیو کورتین). {ریاضی صالحین/٢، زنجیرە: ١٣١، ژمارە: ٨٤٦ – نامەی سلاَوو ڕۆژ باشی + تاج/٤، زنجیرە: ٣، ژمارە: ٣٦٩١ – ماورد في سورة البقرة}.

ئیمامی بوخاری (ڕەزای خودای لێ بێ) لە حەزرەتەوە دەگێڕێتەوە حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: ان من الشعر حكمة: بازە شیعرێ حیکمەتە: واتە: هەندێ شیعر قسەی نەستەقو ڕاستو دروستە. سوودو قازانجی دینو دنیای تیادایە جا لەم ڕوانگەوە دەمەوێ باسی بەهەشتتان بۆ بکەم بە شیعر، لە چوارچێوەی ئایەتو فەرموودەکانی باسی بەهەشتدا، وشە بە وشە ئەم شیعرانەم بە پێی تەفسیری بەیزاویو نامیو مواهب الرحمنو جەلالەینو، بە پێی شەرحی ئیمامی نەوەوی لەسەر صەحیحی موسلیمو عەینیو تحفة الآحوذیو وغایەتولەنموولو النهایة فی غریب الحدیث والأثرو تەفسیری خاڵو تەفسیری شوببەرو دەلیلولفالحینو فەستەلانی ڕاست کردۆتەوە، مەگەر شیعرێ کە پەیوەندی بە باسەکەوە نەبێو بە بۆنەی هاو چۆنییەوە گوترابێ، تەنانەت زۆر گەڕام بۆ حەدیسێ کە بیکەم بە بەڵگەی بوونی کارەکەرو کەنیزەك لە بەهەشتا، تا لە سایەی خوداوە لە عەینیدا ئەم حەدیسەو چەن ئەسەرێکی ترم دەست کەوت حەدیسەکە دەفەرموێ: {وقال أبو هريرة: أن في الجنة حوراء يقال لها العيناء اذا مشت مشي حولها سبعون ألف وصيفة عن يمينها وعن يسارها كذالك، وهي تقول: أين الأمرون بالمعروف والناهون عن المنكر}.

واتە: لە بەهەشتا پەرییەکی سوورو سپی هەیە، ناوی عەینایە: ناوی چاو جوانە، کاتێ دەکەوێتە ڕێ حەفتا هەزار کارەکەر لەلای ڕاستیەوەو حەفتا هەزار کەنیزەك لەلای چەپیەوە لە خزمەتیدا دەڕۆن، دەڵێ: کەسانێ کە لە جیهاندا کارو پیشەیان ئەوە بووە فەرمانیان کردووە بە چاکەو ڕێگەی خراپەیان نەداوەو مامۆستای خێر بوونو پاسەوانی ڕەفتاری جوان بوون لە کوێن، منو وێنەی من بۆ ئەو جۆرە کەسانەین!

وەکی تریش شعر بۆ منالّ، بۆ قوتابیو فەقێ، بۆ نیمچە خوێنەوارو نەخوێندەوار دەورێکی بالاّ دەبینێو، ئیمانو بیروباوەڕی ساخ وەك نەخشی بەرد، هەر لە سەرەتاوە لەناو دڵو دەرونیانا دەڕوێنێ.

من بەش بە حالّی خۆم ئەوەندەی سوودی کردەیی (فیعلی)م لە شیعرەکانی عەقیدەی کوردی شێخ سەمیع (ڕەزای خودای لێ بێ) وە شیعرەکانی ئیقبالّنامە وەرگرتووە قەت ئەوەندەم سوودو قازانج لە خوێندنی شەرحە عاقائیدو تەهزیبولکەلام وەرنەگرتووە! ئەوەندە هەیە شیعرەکانی بەندە هەر چۆن بنو لایەنی هونەریو وێژەییەکەیان هەر کەمو کورییەکی هەبێ، ناوەڕۆكو مەبەستو مەعناکانیان ڕاستو دروستو ساغنو سەرچاوەی کۆمەڵێ زانیاری جوانن لە بابەتی خۆیاندا، با بڵێین ئەگەر شێعریش نەبن قسەی ڕاستو دروستو هەقو جوانن، تا بڵێی ڕێكوپێكو ڕەوانن، هەتا ڕەنگ بێ بۆ ئەوەیش دەست بدەن کە سەربەخۆ لە نامیلکەیەکا چاپ بکرێن، ئەگەر هەندێ لە شیعرەکانی بەرگەکانی تری تاجیشیان بخرێتە پالّ هەر دەبێ، ئەوکاتە دەبێ بەپێی پارچە هەڵبەستەکان عینوانو سەرەباسیان بۆ دابنرێ وەك: گەلی پەروانە، پەسنی وەیسی قەرەنی، پەسنی ئیمامی ئەنەس، پەسنی سوورەتی بەقەرەو پێڕستی سوورەتەکانی قورئانی پیرۆز، لاواندنەوەی خوبەیبی شەهید،

نزای نیوە شەوی نۆزدەی پێنج، سەرمنجێ لە دەوروبەر، بەهەشتنامە! کە مەبەست ئەم پارچە شیعرەی دواوەیە، من ئەم تێبینییەم لەسەر شیعرەکانی خۆم نووسی، خودا یاربێ بێ سوود نابێ، پەنا بە پەنای بێ پەنایان، بەهەشتنامە.

بە ناوی خودای پادشای بێچوون
ئەم نامە دەکەم بەو ناوە گوڵگوون!
سوپاس بۆ خودا، دروود لە حەزرەت
ڕەزا لە یاران، ڕەحمەت لە ئوممەت
دروود پەیاپەی وەک شەستەباران
لەسەر سەرجەمی گشت پێغەمبەران!
ئەوجا وا دێمە سەر باسی بەهەشت
ژمارەی دەرگای دەق دەکاتە هەشت
چەندین چینی هەس، بە پایەش سەدە
ئەم لانە خۆشە لە کیس خۆت مەدە
چین تەبەقەیە، دەرەجەش پایە
فیردەوس لە ئەعلا تەبەقەدایە
خشتێ لە زێڕو، خشتێ لە زیون
بە ناواخنی، میسک چەسپیون!
دوڕو یاقووتە زیخ و چەوییان
زەعفەرانی ساخ خاکو خۆڵی یان

موسولمان! بەهەشت خۆش و نازدارە
ماڵی دوارۆژی تۆی باوەڕدارە!
نامان بە قسەی ئەم و ئەو نەکەی
بۆ کەلاوە کۆن بەهەشت لە دەست دەی!
دنیا مەزرایە، بە کردەوەی چاک
ئاوەدانی کە، وەک دڵی ڕووناک
من ناڵێم کاکە! تەرکی دنیا کە
کۆشک بڕمێنە و قوڵخی پەیاکە
بەڵام من دەڵێم ڕوو لە خودا کە
دنیا باوەشن، قیامەت داکە!
بە چاکە دەیکەی بە دایکێ دڵسۆز
دەتکا بە کوڕێ، ببیە ئاغای هۆز
سەرتاپای بەهەشت گوڵ و گوڵزارە
هەر لا سەیر دەکەی کۆشک و تەلارە
ئاوو هەواکەی چەشنی بەهارە
نازو نیعمەتی بەبێ شومارە!
نە گەرمە و نە سارد، فێنک و خۆشە
نەجێگەی نوستوو، نە جێی سەرخۆشە
جێگەی دانیشتووی بە هۆش و گۆشە
نە جێگەی نوستوو، نە جێی نەخۆشە
هەرلا سەیر دەکەی باخ و بۆلاخە

سێبەری خەست و تەلارو باخە!!
دانیشتووی ساغە، زۆر بە دەماخە
نە جێگەی خەفەت، نە شوێنی داخە!
لەسەر مەشخەڵو مینبەری نوورن
لە خودا نزیک، لە مردن دوورن!!
هەموویان لاون، جوانن، ڕووسوورن
نە تانە لە شوێن، نە شەلو کووڕن!
هەمیشە وریان، گشت هاوتەمەنن
بۆنخۆشو ڕووخۆش، چوون یاسەمەنن!
پیریو نەخۆشیو مردن نامێنن
کە بۆ تێکدانی ژینمان هەوێنن
نە شەکرە هەیە، نە هەس زەختی خوێن
نە کەفتەکاری، نە کەوتووی ناو نوێن
نازیزم! بەهەشت لەسەر هەتا خوار
(جنات تجری تحت الأنهار)!
جۆگەی بن درەختەکانی ناو تەلار
لە گشت لا پەخشن وەک گوڵی بەهار
هەنگوینو شیرو ناوێکی سازگار
بادەیەکی پاک، ئەوە چوار ڕوبار!
لەناو بەهەشتا دەکەن سەرو خوار
بە یەکە یەکەو، بە چوار چوار

دیمەنی شیرین، مێرگو مێرغوزار
ڕووبەری بەهەشت دەکەن بە گوڵزار
جۆری مەلو مۆر، چەشنی گوڵو دار
من دەڵێم: ملیۆن، تۆ بڵێ ملیار!
فەرشو ڕایەخی بە سەدان هەزار
تیا ڕاخراوە لەسەرو لەخوار
پەری چاو جوان، ناسکو نازدار
وەک کۆی مرواری سافێکی ناودار
دەم نوقڵو نەبات ڕوومەت گوڵ هەنار
خۆشڕوو، خۆش ڕەفتار، سەنگینو سەلار
تازە مەم کردوو، دێن بە لەنجەولار
دڵداری دەکەن لەگەڵ دۆستو یار!
خوا خولقی کردوون بەبێ عەیبو عار
دەبن بە هاوسەر بۆ پیاوی دیندار
لە بەهەشت هەیە ڕەشماڵو دەوار
بۆ بووکو زاوا دەبنە نۆ هەوار
سەیرانو سابات، ڕنەی بن دەوار
دەخاتە یادیان ڕۆژی کۆچو بار
هەر لەناو بەهەشت کۆڕەوەکەی پار
لە یادمان بچێ، نەی خودا، هاوار!
هەر بەهەشت وێنەی پەری جوان بێ

خۆشی لەو کەسەی لەلای میوان بێ
هەمیشە کچن، گشت هاوتەمەنن
ڕووخۆش و بۆنخۆش وەک یاسەمەنن!
چاو ڕەش و قەوی، ڕوومەت سپی و سوور
ددان مرواری، گەردن چون بلوور
دەم و چەم و مەم، گەفت و لەفت و لێو:
خونچە و نێرگس و، بەهێ و شەکرەسێو!!
دەنگخۆشن، جوانن، مەردن، نەمرن
بۆ مێردی خواناس ژن و هاوسەرن!
ڕەبەن و بێ ژن لە بەهەشت نییە
ژن هەیە مرۆڤ، هەیە پەرییە
پەری! تۆ لە گوڵ گلەیی دەکەی:
دەفەرمووی: ئەی گوڵ تۆران هەتا کەی؟!
بووی بە بایەقوش لەناو کەلاوە
تازە هەواری تازەت هەڵداوە!
گوڵیش گلەیی ئەوەی بوو لە تۆ
ئیتر لەبەر تۆ، کەس ئەو ناکا بۆ!!
بەهەشتی ئاغای ماڵی خۆیانن
دارای باشترین گەنج و سامانن
نۆکەری ئەمر، هەمیشە جەهێڵ
سەلار و بۆشناخ، دڵسۆز و بەوێڵ!

چابوک و چالاک، دەڵێی ترش و خوێن
بۆ ڕاژەو خزمەت، تاقم تاقم دێن
خزمەتیان دەکەن بە دڵ و بە گیان
بە دەوریانا دێن بە قوربان قوربان!
پیاڵە پڕ دەکەن لە بادەی نایاب
لە سەرچاوەیێ کانە بۆ شەراب!
پێشکەشی دەکەن بە پیاوو ژنان
لەگەڵ میوەجات، لەگەڵ گۆشت و نان!
نازیز! لە بەهەشت مەینۆشی خۆشە
هەتا دەتوانی پتر بنۆشە!!
نەشەیێ دەدا بە هەستی مەینۆش
هەتا هەتایە قەت نابێ سەرخۆش
دەبێ بە مایەی مان و هۆشی ساغ
تام و بۆی خۆشە چەشنی سێوی باغ!
خشڵی زێڕو زیو، مرواری و یاقووت
گەوهەرو ئەڵماس، هاوریشم و زومڕووت
ئەوەندە زۆرن بەبێ شومارن
لەبەر کەنیزو خزمەتگوزارن!
تا نەچییە بەهەشت نازانی چییە
قسەی هیچ و پووچ لە بەهەشت نییە
دەچن بۆ سەیران، دەچن بۆ بازاڕ

بەڵام ڕەو ناکەن وەک ڕەوەکەی پار!

مەر لەناو بەهەشت، زامی ڕەوی پار

ئەوجا ساڕێژ بێ، ئەی خودا! هاوار!

خاوێنە بەهەشت، پاک و تەمیزە

دوور لە پیسایی و ئازارو میزە!!

بە قرقێنەیێ بۆنخۆش وەک گوڵاو

خۆراکیان هەموو دەبێ بە هەڵاو!

بەهرەی زۆر گەورە کە بێ مانەندە

ئەوەیە کە خوا لێت ڕەزامەندە!

لە هەموو خۆشتر خودا ببینە

بەچاوی سەری ئەم ئەهلی دینە!

گەر ڕشێنەی نوور سەربەستی کوردی

گفت و لفتی خۆش سەرمەستی کوردی

ئیتر بە بۆنی بەهەشت دەمەردی

دەبوو بە بەندت بەهەشت بە کوردی![1]

لە دەستی پەری و خزم و کەسوکار

رات دەکرد بۆ لای خودای کردگار!

ئەگەر تێ بگەی ئەوسا دەزانی

کە تۆ لە کن خوا ڕاستە میوانی

کاتێ لە بادەی شەرابەت تەهوور

---

[1] بەند: حەپس و زیندان. (هەمبانە بۆرینەی هەژار (ڕەحمەتی خودای لێ بێ). (وەرگێڕ).

مەست دەبن، دەبن بە پارچەیێ نوور
لە تەڵخی خاکی سەرچاوەی نەهات
پاک دەبنەوەو، دەگەن بە ئاوات!!
جا نەرادەبن لە بەهەشت و حوور
پەروانە ئاسا، دەچن بۆ حوزوور!
بە دیداری حەق شادمان دەبن
بە مانی یەزدان خاوەن مان دەبن!
خوانی رەحمەتی خواوەندی صەمەد
ئەم سەری ئەزەل، ئەوسەری ئەبەد
گەر بێتوو نووری لەم خوانە گەورە
جێی نەبێتەوە، عەنتیکەو سەیرە!
ئەی یەزدان! ئامان تاوان سووتانمی
لافاوی تاوان، لەتۆ تارانمی
هەر ئەزنەک دەدەم بۆ رێزەی خوانت
دەدەستم بگرە بیمە قوربانت!

لما استقر في قَنَانه ضمن النَّجا من فِنَائه
ويلتذون بلقائه كما يبقون ببقائه
وقع الصادي على مائه يروي ظمأه من سقائه
لقد ظفر بنجاته... كما قد نجا من شقائه

شێخی قازی بەیزاوی (رەزای خودای لێ بێ) لە راڤەکردنی: (وسقاهم ربهم شرابا طهورا)دا دەفەرموێ: يريد بە نوعا آخر يفوق النوعين المتقدمين، ولذلك اسند سقيه إلى الله عز وجل ووصفه بالطهورية فإنه يطهر شاربه عن الميل إلى اللذات الحسية والركون إلى ما سوى الحق فيتجرد لمطالعة جماله ملتذا بلقائه باقيا ببقائه وهي منتهى درجات الصديقين ولذالك ختم بها ثواب الأبرار.

واته: مەبەست لەم (شەرابەن تەهووره) جۆرێکی تری بادەیە، کە لە دوو جۆرەکەی پێشوو نایابترە، کە یەکەمیان کافووری تێ دەکرێو دووەمیان زەنجەفیل، ئەم جۆرە نایابترە بۆیە دەفەرموێ: خودا بۆ خۆی دەیگێڕێ بەسەر بادەنۆشوکانداو، دەینۆشێ پێیان! هەر لەبەر ئەوەشە کە پەسنی دەکاو دەفەرموێ: نۆشکراوێکی پاكو پاکەوەکەرە، چونکە مەینۆشەکە پاك دەکاتەوەو، لە خۆشی هەستی مەیل بڕی دەکا لە مەیلو ئارەزوو بۆلای غەیری خودای ڕاستو دروستی گەورەو شکۆمەند، ئیتر لێ دەبڕێ بۆ موتالاکردنی جەمالی خوداوەندیو واز لە غەیری ئەو دێنێو، خۆشیو چێژ لە دیداری پەروەردگار وەردەگرێ، تاوای لێ دێ بەبێ ئەو هەڵناکاو دەگاتە پایەی پیاوچاکانی خودا، مانی بە مانی خودا دەبێو، خۆشنوودیی لە دیداری ئەو وەردەگرێو پایەداریی بە پایەداریی ئەو دەبێ، هەر لەبەر ئەم مەبەستەیە کە خوداوەند بەم پایەیە کۆتایی بە پاداشی باشی چاکەخوازان دێنێ.

بۆیە ئەم دەقەم ڕاگواستەوە بۆ ئێرە تا خوێنەرو گوێگری بەڕێز لە دروستی کارەکە دڵنیا بنو، نەڵێن: ئەم جۆرە قسەیە لافو گەزافی دەروێشو سۆفییانەو، زانا گەورەکان شتی وایان نەفەرمووە.

خۆزگەم بەرە بەرە مەلاو مامۆستاکانمان ئەم کتێبە گەورانەیان تەرجەمە دەکردو، دەیانکرد بە کوردی، دنیا زۆری بە بەرەوە ماوە، تەفسیری

بەیزاوی یا مەداریك یا جەلالەین، یا کەششاف، یا مینهاجی نەوەوی، یا شەرحی عەقائیدی نەسەفی، ئەمانە گەنجینەیەکی گەورەن، وردەکاریو ڕەنگڕێژییەکی جوانیان تیادا کراوە.

مەبەست لە گلەیی پەری لە گوڵ کینایەیە لە گلەیی لە پیاوی پیری خوداناس کە تەمەن لەگەڵ پڕو پیرەژنی ناو کەلاوە کۆنی دنیادا خەرج دەکاو کۆچ ناکا بۆلای خێزانی بەهەشتی، ئەویش وەڵامی دەداتەوە: چۆن دەبێ من لەبەر ژنێ واز لە هەموو کەسوکار بێنمو بێم بۆلای تۆ.

(وەرگێڕ)

(١٢) بابُ في شِدَّةِ حَرِّ نَارِ جَهَنَّمَ وَبُعْدِ قَعْرِهَا، وَمَا تَأْخُذُ مِنَ المُعَذَّبِينَ

سەختی گەرمی ئاگری دۆزەخو باسی قوڵی بنەکەی، وە چۆن چۆنی پڕ دەکا بە دۆزەخییەکانا

١٨٠٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (نَارُكُمْ جُزْءٌ مِنْ سَبْعِينَ جُزْءًا مِنْ نَارِ جَهَنَّمَ) قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ كَانَتْ لَكَافِيَةً قَالَ: (فُضِّلَتْ عَلَيْهِنَّ بِتِسْعَةٍ وَسِتِّينَ جُزْءًا كُلُّهُنَّ مِثْلُ حَرِّهَا) (الحديث ٣٢٦٦، طرفه في: رقم: ١٣٠٢ت= ٣٢٣٠ف): (١٨٠٨)

ئەبوهورەیرە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خوای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئەم ئاگرەی ئێوە کەلەم جیهانەدا بەکاری دەهێنن، یەك لەحەفتای ئاگری دۆزەخ گەرمە، واتە: ئاگری دۆزەخ حەفتا ئەوەندە گەرمە. یاران (ڕەزای خوایان لێ بێ) عەرزیان کرد: قوربان! ئەی پێغەمبەری

(١٨٠٨) تجرید/٣، ژمارە: ١٣١٩ - ٣٢٦٥ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٧٦ - ٧٠٩٤ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٥٩ رقم الباب/١٠).

خودا! بەخودا! خۆ ئاگری دۆزەخ بەئەنـدازەی ئـەم ئـاگرەی دونیـاش گـەرم بـێ، بەسەو سەرو زیادە بۆ سزاو ئازاردانی دۆزەخی، فەرمووی: دەسا شەستو نۆ جار لەم ئاگرە گەرمترە، رێك حەفتا ئەوەنـدەی ئـەم گەرمـە) (ش/ت- تـاج/١٠ ل- ٤٩٢ ز- ١٥١ – باسی باسو خواسی دۆزەخو دەرگاکانی. ف-١).

(١٣) باب النَّار يَدْخُلُهَا الجبَّارُونَ وَالجنَّةُ يَدْخُلُهَا الضُّعَفَاءُ

ملهوڕە ستەمكارەكان دەچنە دۆزەخ بێنەواو لازەبووەكانیش دەچنە بەهەشت

١٨٠٩- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «تَحَاجَّتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ، فَقَالَتِ النَّارُ: أُوثِرْتُ بِالْمُتَكَبِّرِينَ وَالْمُتَجَبِّرِينَ، وَقَالَتِ الْجَنَّةُ: فَمَا لِي لاَ يَدْخُلُنِي إِلاَّ ضُعَفَاءُ النَّاسِ وَسَقَطُهُمْ وَغِرَّتُهُمْ، قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِلْجَنَّةِ: إِنَّمَا أَنْتِ رَحْمَتِي، أَرْحَمُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ مِنْ عِبَادِي، وَقَالَ لِلنَّارِ: إِنَّمَا أَنْتِ عَذَابِي، أُعَذِّبُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ مِنْ عِبَادِي، وَلِكُلٍّ وَاحِدَةٍ مِنْكُمَا مِلْؤُهَا، فَأَمَّا النَّارُ فَلاَ تَمْتَلِئُ، حَتَّى يَضَعَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى رِجْلَهُ، تَقُولُ: قَطْ قَطْ قَطْ. فَهُنَالِكَ تَمْتَلِئُ وَيُزْوَى بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ، وَلاَ يَظْلِمُ اللَّهُ مِنْ خَلْقِهِ أَحَدًا، وَأَمَّا الْجَنَّةُ فَإِنَّ اللَّهَ يُنْشِئُ لَهَا خَلْقًا».
{الحديث: ٧١٠٤ = ٧١٣١ فم. تجريد البخاری بالكوردی = مختصر صحيح البخاری/٤، رقم: ١٦٩٨ = ٤٨٥٠، ٤٨٤٩ فتح الباری}: [١٨٠٩]

ئـەبو هـورەیرە (ڕەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: خۆشەویست (درووودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (بەهەشتو دۆزەخ دەبێ بە دەمەقاڵێیان، دۆزەخ دەڵێ: خۆ بـەزلزانو بـەزەبرو زەنگەكان تـەرخان كـراون بـۆ مـن. بەهەشتیش

[١٨٠٩] مختصر صحيح البخاری - تجريد/٤، ژمـارە: ١٦٦٨ - ٤٨٥٠ بخاری. پوختـەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٨٠ - ٧١٠٤ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٥ رقم الباب/٥).

دەڵێ: ئەی من چیمە، کەوا هەر لازەبوونەکان‌و بێنەواکانی ئەم خەڵکەم تێ دێن‌و بووم بەجێگەی دوارۆژی ڕەش‌و رووتەکان!

ئەوجا خودای گەورەو سەروەر دەفەرموێ: ئەی بەهەشت! تۆ رەحمەتی منی، هەرکەسێ خۆم بمەوێ لە بەندەکانی خۆم رەحمی پێ دەکەم‌و تۆ دەکەم بەشوێنی ڕەحمەت بۆی، وە بەدۆزەخیش دەفەرموێ: تۆ هۆی سزای منی، هەرکەسێ خۆم بمەوێ لە بەندەکانی خۆم بەتۆ سزای دەدەم‌و تۆ دەکەم بە جێگەی سزادانی، وە بەڵێنیشە لەسەرم کە هەردوو لاتان پڕبکەم، هەرکەسەتان لەخەڵکی خۆی، بەڵام دۆزەخ هەر لرفەی دێ، هەر پڕنابێ، پەیتا پەیتا هەر خەڵکی تێ فڕێ دەدەن‌و هەر دەڵێ: ئەگەر ماوە بابێ! هەتا خودا پێی مەزنایی خۆی دادەنێ لەسەری. ئەوکاتە وازدەهێنێ‌و دەڵێ: ئیتر بەسە، ئیتر بەسە، جێگە نەما، جا ئەوجا پڕدەبێ‌و دەپەچێ بەسەریەکاو، لەناو خۆیدا پەنگ دەخواتەوە! دیارە کە خودای گەورەو خاوەن شکۆ زۆرو ستەم‌و ناهەقی لەکەس ناکا، لە دروستکراوانی خۆی، وە هەروەها بەهەشتیش هەر پڕنابێ‌و شوێنی وای هەیە کەهەر چۆڵە، تا خودا لەنوێ خەڵکی تری بۆ دروست دەکاو بەو خەڵکە نوێیە چۆڵیەکانی بەهەشت پڕدەکاتەوە!). {تاج/٤، زنجیرە: ٣٤، ژمارە: ٤١١٧ — سوورەتی قاف}.

١٨١٠ـ حديث أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ النَّبِيُّ – صلى الله عليه وسلم – « لاَ تَزَالُ جَهَنَّمُ تَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ حَتَّى يَضَعَ رَبُّ الْعِزَّةِ فِيهَا قَدَمَهُ فَتَقُولُ قَطْ قَطْ وَعِزَّتِكَ . وَيُزْوَى بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ»[١٨١٠]

بڕوانە ژمارە: (١٨٠٩).

[١٨١٠] بڕوانە ژمارە: (١٨٠٩) (بخاری رقم الکتاب/٨٣ رقم الباب/١٢).

١٨١١- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الخدري قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم-: « يُجَاءُ بِالْمَوْتِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَأَنَّهُ كَبْشٌ أَمْلَحُ - زَادَ أَبُو كُرَيْبٍ - فَيُوقَفُ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، (وَاتَّفَقَا فِى بَاقِى الْحَدِيثِ) فَيُقَالُ: يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ هَلْ تَعْرِفُونَ هَذَا؟ فَيَشْرَئِبُّونَ وَيَنْظُرُونَ وَيَقُولُونَ: نَعَمْ هَذَا الْمَوْتُ، قَالَ: ثُمَّ يُقَالُ: يَا أَهْلَ النَّارِ هَلْ تَعْرِفُونَ هَذَا؟ قَالَ فَيَشْرَئِبُّونَ وَيَنْظُرُونَ وَيَقُولُونَ: نَعَمْ هَذَا الْمَوْتُ، قَالَ: فَيُؤْمَرُ بِهِ فَيُذْبَحُ، قَالَ: ثُمَّ يُقَالُ: يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ خُلُودٌ فَلاَ مَوْتَ، وَيَا أَهْلَ النَّارِ خُلُودٌ فَلاَ مَوْتَ ». قَالَ: ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ - صلى الله عليه وسلم-: (وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِىَ الأَمْرُ وَهُمْ فِى غَفْلَةٍ وَهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ) وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى الدُّنْيَا. (الحديث ٧١١٠ شيحا = ٧١٣٧ فم. تجريد البخاري بالكوردي/٤ چاپی يەكەم رقم: ١٦٧٤ = ٤٧٣٠ فتح الباري. ترمذي. تفسير القرآن: ٣١٥٦، تحفة الأشراف: ٤٠٠٢).[١٨١١]

ئەبو سەعیدی خودری (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خوای لەسەربێ) فەرمووی: لەڕۆژی زیندوەدا مردن دەهێنن، لەشێوەی بەرانێکی تەودا، دەیهێنن لەسەر شوورەکەی نێوانی بەهەشتو دۆزەخ، کەپێی دەگوترێ: ئەعراف، ڕایدەگرن، ئەوجا جارچی جاڕ هەڵدەداو بەدەنگی بەرز بانگەواز دەکا: ئەی خەڵکی بەهەشت! ئەی بەهەشتییەکان! گوێ بگرن، ئەوانیش گوێ قوڵاخ دەکەنو دەنوارن، جارچییەکە دەڵێ: ئایا ئەمە دەناسن؟ دەڵێن: بەڵێ، ئەوە مردنە، هەرکەسەشیان لەجێگەی خۆیەوە بەباشی چاوی لەبەرانەکەیە، کە نمایشی مردن دەکا، ئەنجا جارچییەکە بانگ دەکا، ئەی دانیشتوانی دۆزەخ! ئەی دۆزەخییەکان! گوێ بگرن، ئەوانیش هەموو گوێ قوڵاخ دەکەنو دەنوارن بۆی،

[١٨١١] تجريد البخارى بالكوردى/٤، ژمارە: ١٦٧٤ = ٤٧٣٠ بخارى. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢١٤٩ = ٧١١٠ شيحا = ترقيم الشيخ خليل مأمون شيحا = ترقيم شيحا لصحيح مسلم (بخارى رقم الكتاب/٦٥ رقم الباب/١٩).

جارچییەکە دەڵێ: ئایا ئەمە دەناسن؟ دەڵێن: ئا، ئەوە مردنە، هەرکەسەیشیان لەشوێنی خۆیەوە بەباشی چاوی لەبەرانەکەیە، کە نموونەیە بۆ مردن.

جا یەحیای کوڕی زەکەریا (سلاّوو دروودی خودا لەخۆیو لەباوکی بێ) بەرانەکە پاڵ دەخاو سەری دەبڕێ لەبەرچاویان. ئەوجا جارکێش بانگەواز هەڵ دەدا. ئەی خەڵکی بەهەشت خۆشی لەئێوە، مژدەتان لێ بێ، ئیتر مردن نەما، هەتا هەتایە لەبەهەشتا بەخێرو خۆشیو بە شادیو کامەرانی دەژین!

وەئەی دۆزەخنشینەکان! قوڕبەبانی چاوتان، دەرگای ئومێدتان لێ داخرا، ئیتر مردنیش نەما، کە بەمردن ڕزگارتان بێ لەئێشو ئازاری دۆزەخ، هەتا هەتایە ئەمە شوێنتانە!.

جا خۆشەویست (دروودی خودای گەورەی لەسەربێو سەروماڵو منداڵو دایکو باوکو کەسوکارو هەستو نەست گشتی بەقوربانی گەردی بەرپێی دێنیکارانی ئارامگای پیرۆزی بێت) خوێندیەوە:

{وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ } (سورة مريم-١٩/٣٩).

واتە: وە ئەو کافرانە بترسێنەو هەڕەشەی ئەو ڕۆژەیان لێ بکە، کە ڕۆژی داخو خەفەتو ئاهو هەناسەی سەرد هەڵکێشانە، لەو دەمە ناسکو لەو هەلوێستە ئاڵۆزو شلۆقەدا، کە کار لەکار دەتەرازێو ئیشو بڕیار هەموو دەبڕێتەوەو، خەڵکی دۆزەخ لەخەڵکی بەهەشت جوێ دەکرێنەوە، بەلاّم ئەم بێ بڕوا بێ گوێیانە، ئێستا وان لەحاڵەتی کاسیو بێ ئاگاییو نەفامی داو، گاڵتەیان بەقسەی هەقی ڕەهبەران دێتو، لەبارو دۆخی ئەو ڕۆژە سەختو دیژوارە تێ ناگەن، کەسێ قسەی خێریان بۆبکا، ئەوان بەشێتی دەزانن، لەبەرئەم سەر

لێشێواوی‌یه بەچاوی دوژمن سەیری ئامۆژگاری دڵسۆزو ناصیحی ئەمین دەكەن!.
(وەك: لەزمتپەرستەكانی كوردستانی ئەمڕۆ).

خۆشەویست (دروودی خوای لەسەربێ) فەرمووی: ئەوانەی كەنێستا وان لەم حاڵەتی بێ ئاگایی‌و نەفامییەدا ئەوانەن كە بۆدنیا مردوون‌و دنیا پەرستن.
(تاج/٤ ز/٢ ژ/٣٩٨٤ چ/٤) + (بڕوانە: ژمارە: ٢١٤٠ كەلەزنجیرە: ١٦٩٨ دا ڕابورد).

١٨١٢- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «إِذَا صَارَ أَهْلُ الْجَنَّةِ إِلَى الْجَنَّةِ، وَصَارَ أَهْلُ النَّارِ إِلَى النَّارِ، أُتِيَ بِالْمَوْتِ حَتَّى يُجْعَلَ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، ثُمَّ يُذْبَحُ، ثُمَّ يُنَادِي مُنَادٍ: يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ لاَ مَوْتَ، وَيَا أَهْلَ النَّارِ لاَ مَوْتَ. فَيَزْدَادُ أَهْلُ الْجَنَّةِ فَرَحًا إِلَى فَرَحِهِمْ، وَيَزْدَادُ أَهْلُ النَّارِ حُزْنًا إِلَى حُزْنِهِمْ». {الحديث: ٧١١٣ = ٧١٤٠ فم. تـرج/٥، رقم: ٢٠٣٢ = ٦٥٤٨. تحفة/٧٤٢٤}:[١٨١٢]

عەبدوڵڵای كوڕی عومەر (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (كاتێ بەهەشتییەكان لەبەهەشتا جێگیر دەبن‌و تیادا دادەمەزرێن، وە هەروەها دۆزەخییەكانیش لە دۆزەخدا مۆڵ دەدرێن، ئەوجا جاڕچییەك جاڕ هەڵ دەداو بەدەنگی بەرز بانگ دەكا: ئەی دانیشتوانی بەهەشت! گوێ بگرن. ئەوانیش گوێ قوڵاخ دەكەن‌و دەنوارن، تا بزانن جاڕەكە چییە، دیسان بانگی دۆزەخییەكان دەكرێ‌و دەڵێ: ئەی خەڵكی دۆزەخ! گوێ رابگرن. ئەوانیش گوێ قوڵاخ دەبن‌و دەنوارن، تا بزانن ئەو جاڕە چییە!

[١٨١٢] تجرید/٥، ژمارە: ٢٠٣٢ = ٦٥٤٨ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٧٤ = ٧١١٣ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٨١ رقم الباب/٥١).

ئـەوجا مـردن دەهێـنن، لەشـێوەی بـەرانێکی تـەودا، لەسـەر شـوورەکەی نێـوانی بەهەشـتو دۆزەخ، کـەپێی دەگـوترێ: ئـەعراف، لـەوێ بەرانەکـە رادەگـرن، جـارِ چییەکە بەهەردوو لا دەڵێ: ئایا ئەمـە دەناسـن؟ هـەردوولا دەڵێن: بـەڵێ ئەمـە مردنە، هەموویان بەباشی چاویان لێیەتی.

جا پێغەمبەر یەحیای کوڕی پێغەمبەر زەکەریا (دروودی خودا لـە خـۆیو لەباوکی) بەرانەکە پاڵ دەخاو بەچەقۆ سەری دەبڕێ. ئەنجا جارِکێش بانگـەواز هەڵ دەدا: ئەی خەڵکی بەهەشت! خۆشـی لـەئێوە، موژدەتـان لێ بـێ، ئـیتر مـردن نەما، ئیتر هەتا هەتایە لەبەهەشتا بەشادیو خۆشی دەژین!

وە ئـەی خـەڵکی دۆزەخ! قوڕبـەبانی سـەرتان، قـوڕ بـەبانی چـاوتان، ئـەوا دەرگای ئومێدتان بە ئێجگاری لێ داخـرا، ئـیتر مـردن نـەما، هـەتا هەتایـە ئەمـە شوێنتانە!

جـا بەهەشـتییەکان بـەم بۆنـە خۆشـەوە، ئەوەنـدەی تـر کـەیف خـۆشو شادمان دەبنو، دۆزەخیەکانیش بەهۆی ئەم رووداوە دڵتەزێنـەوە، ئەوەنـدەی تـر خـەمبارو خەفـەتبار دەبـن!). {تـاج/٤، زنجـیرە: ٢، لاپـەرە: ٣٥٣، ژمـارە: ٣٩٨٤ — سوورەتی مەریەم}.

پوختەی نامەی بەهەشت

١. بـەکۆی دەنـگ دوو جـۆرە ژن لەبەهەشـتا هـەن: یەکـەم: ژنـانی جیهـان، دووەم: پەریەکانی بەهەشت.

٢. بەشێوەی گشتی ژنان هەم زۆرینەی دانیشتوانی بەهەشتن، هەم زۆرینەی خەڵکی دۆزەخن.

٣. پیاوی ڕەبەنی بێ ژن نییە، هەموو پیاوێ چەند ژنێکی هەیە.

٤. کەسـانێ کـە لـەجیهانا، بـەبێ ژن مـردوون، یابـەبێ مێـرد مـردوون، وەك منداڵو پیاوی ڕەبەنو ژنی شوو نەکردوو، لە بەهەشتا دەبن بـەخاوەن هاوسـەر، چونکە ڕەبەن لە بەهەشتا نییە {وَفِيهَا مَاتَشْتَهِيهِ الْأَنْفُسُ وَتَلُذُّ الأَعْيُنُ}.

٥. نیـشانەکانی مرۆڤـی بەهەشـتی لەجیهانـدا (ژمـارە: ١٩٥٩)ی پوختـەی موسلیم.

٦. ژیانی بەهەشت، وەك ژیانی جیهان وایە، ژیانی جەسـتەییە، نـەوەك وەك مەسیحییەکان دەڵێن: ژیانی گیانیو بەس. مەبەست ئەوەیـە، لەبەهەشـتا وەکوو جیهـان ژنو مێـردیو هاوسـەری هەیـە، خـواردنو خواردنـەوەو خۆشـی هەسـتی (لەززەتی حیسسی) هەیە.

٧. لـە بەهەشـتا خواپەرسـتیو یـادی خـوداو قورئـان خوێنـدنو تەسـبیحات هەیە، بەڵام بەبێ ئەرك ئەنجامی دەدەن، هەروەك چۆن هەناسـەدان زۆر ئاسـانو سـانایەو هـیچ ئـەرکێکی تیـادا نییـە، بگـرە کـارێ زۆر خـۆشو پێویسـتیـشە، خواپەرستیو تەسبیحاتو قورئان خوێندنیش هەروەها. {بڕوانـە: ژمـارە: ١٦١٤} لەپوختەی موسلیم.

٨. بەهەشتی بەچاوی سەر خودا دەبینێ.

٩.	له بهههشتا ناخۆشیو نهخۆشیو ئهرکو ئازارو ئێشو خهمو خهفهت نییه.

١٠.	له بهههشتا بازاڕ ههیه.

١١.	ژیانی بهههشت سهرهتای ههیه، بهڵام بێ کۆتایهو کۆتایی بۆ نییهو ههتا ههتایه.

١٢. بهههشت ئێستا ههیه، خوا خۆی دهزانێ که لهکوێیه.

١٨١٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ يَرْفَعُهُ قَالَ: «مَا بَيْنَ مَنْكِبَيِ الْكَافِرِ فِي النَّارِ مَسِيرَةُ ثَلاَثَةِ أَيَّامٍ لِلرَّاكِبِ الْمُسْرِعِ». {الحديث: ٧١١٥ = ٧١٤٢ فم. تجريد البخاري = الترجمة الكردية/٥، رقم: ٢٠٣٤ = ٦٥٥١ فتح الباري} :[١٨١٣]

ئهبو هورهیره (رهزای خودای لێ بێ) فهرمووی: خۆشهویست (دروودی خودای لهسهر بێ) فهرمووی: (لهشی دۆزهخیهکان لهدۆزهخا ئهوهنده زلو گهورهیه، تهنانهت نێوانی ههردوو سهرشانی ناموسوڵمان، له دۆزهخدا سێ ڕۆژه ڕێگهیه بۆ سواری خێرا). {تاج/٥، زنجیره: ١٥٢، ژماره: ٥٧٧١ — چۆنێتی دۆزهخی}.

١٨١٤- عَنْ حَارِثَةَ بْنَ وَهْبٍ سَمِعَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ الْجَنَّةِ؟». قَالُوا: بَلَى، قَالَ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «كُلُّ ضَعِيفٍ مُتَضَعَّفٍ، لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لأَبَرَّهُ»، ثُمَّ قَالَ: «أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ»؟ قَالُوا: بَلَى، قَالَ: «كُلُّ عُتُلٍّ جَوَّاظٍ مُسْتَكْبِرٍ». {الحديث: ٧١١٨ = ٧١٤٣ فم. تجريد البخاري

[١٨١٣] تجريد البخاري بالكوردی/٥، ژماره: ٢٠٣٤ = ٦٥٥١ بخاری. پوختهی موسلیم/٥، ژماره: ١٩٨٣ = ٧١١٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٨١ رقم الباب/٥١).

بالكوردی/٤، رقم: ١٧١٠ = ٤٩١٨، ٦٠٧١، ٦٦٥٧. ترمذی. صفة جهنم: ٢٦٠٥. ابن ماجة: زهد: ٤١١٦. تحفة الأشراف: ٣٢٨٥} :[١٨١٤]

حاریثەی كوڕی وەهب (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئەدی با هەواڵتان پێ بدەمو نیشانەی مرۆڤی خودا پێداوی بەهەشتیتان پێ نیشان بدەم؟). یاران (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرموویان: ئادەی بفەرموو، ئەی پێغەمبەری خودا!.

فەرمووی (دروودی خودای لەسەر بێ): (هەموو موسوڵمانێكی لازەبوونی بێ نموودی، بێ فیزی، خۆ بەكەم زانی بێ ناز بەهەشتییە، ئەو جۆرە كەسانە هەرچەند خەڵك بەبێ نموود سەیریان دەكەن، بەڵام لەلای خودای گەورە ئەوەندە بەقەدرو بەڕێزن، هەموو دووعاو نزایەكیان گیرایە، ئەگەر یەكێ لەوانە سوێند بخوات لەسەر شتێ بەپشتی كەرەمو بەخششی خودا، خودا دڵی ناشكێنێو سوێندەكەی بۆ دەباتە سەرو كارەكەی بۆ جێبەجێ دەكات!).

ئەوجا خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئەدی با پێشتان بڵێم كەكێ دۆزەخییەو نیشانەی خەڵكی دۆزەخ چییەو چۆنە؟). یاران (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرموویان: بفەرموو ئەی پێغەمبەری خودا!

فەرمووی (دروودی خودای لەسەر بێ): (هەموو ئادەمیزادێكی چارە قورسی، ڕەزا قورسی، مچو مۆڕی، مرفنی گۆشتنی فیزنی، بەدەعیەو دەماری زۆرخۆر دۆزەخییە!). {تاج/٤، زنجیرە: ٥١، ژمارە: ٤١٨٣ — سوورەتی نوون}.

[١٨١٤] تجرید البخاری بالكوردی/٤، ژمارە: ١٧١٠ - ٤٩١٨ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٧١ - ٧١١٨ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٥ رقم الباب/٦٨).

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «رُبَّ أَشْعَثَ مَدْفُوعٍ بِالأَبْوَابِ، لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لأَبَرَّهُ». {الحديث: ٧١١٩ = ٧١٤٦ فم}:

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (درودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (زۆر کەسی شڕۆڵەی پەڕپووتی، قژو سەر ئالۆسکاوی، لەش‌و جل‌و بەرگ خۆڵاوی‌و تۆزاوی، کەلەبەر بێ نموودی‌و هەژارۆکەیی لەم دەرگاو دەرگا دەستی پێوە دەنێن، زۆر کەس هەیە لەم حاڵەو لەم رەنگە، لەناو خەڵکا وا بێ نموودو بێ بایەخە، بەڵام لەلای خودا ئەوەندە ناسك‌و نازدارو بەقەدرو بەڕێزە، داوای هەرچی لێ بکا دەست نانێ بەروویەوەو داوای جێبەجێ دەکا). {ریاضی صالحین/١، زنجیرە: ٣٢، ژمارە: ٢٥٧}.

١٨١٥- عن عَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَمْعَةَ (رَضيَ اللهُ عنهُ) انَّهُ سَمِعَ النَّبِيَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَخْطبُ وَذَكَرَ النَّاقَةَ وَالَّذِي عَقَرَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): ﴿اذ انْبَعَثَ اشْقَاهَا﴾ انْبَعَث لَهَا رَجُلٌ عَزِيزٌ عَارِمٌ مَنِيعٌ فِي رَهْطِهِ مِثْلُ ابِي زَمْعَةَ وَذَكَرَ النِّسَاء فَقَالَ يَعْمِدُ احَدُكُمْ فَيَجْلِدُ امْرَاَتَهُ جَلْدَ الْعَبْدِ فَلَعَلَّهُ يُضاجِعُهَا مِنْ اخِرِ يَوْمِهِ ثمَّ وَعَظَهُمْ فِي ضحِكِهِمْ مِنْ الضرْطةِ وَقَالَ لِمَ يَضحَكُ احَدُكُمْ مِمَّا يَفْعَلُ. وعنهُ في رواية: مِثْلُ ابِي زَمْعَةَ عَمِّ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ (الحديث ٤٩٤٢- طرفه في: ٢٠٠٥): [١٨١٥]

عەبدوڵڵای کوڕی زەمعە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: گوێم لێ بوو پێغەمبەر (درودی خودای لێ بێ) وتاری دەفەرموو، لە وکاتەدا باسی وشترە کەی ثەموودی فەرموو، نیشانی ئەو پیاوەچارە ڕەشە بەدبەختەی هەڵ دەدا کە خودا لەم ئایەتەدا ناوی ناوە بەدترین و خراپترین پیاوی ئەو هۆزە لەخودا

[١٨١٥] تجرید/٤، ژمارە: ١٧١٧ = ٤٩٤٢ بخاری. مسلم: ٧١٢٠ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٥ رقم الباب/٩١).

یاخیــه، فــهرمووی: پیــاوێکی بهدهســهڵاتی بــههێز بــوو، خــاوهن دهســهڵاتو کهس‌وکارو خزمێکی زۆر بوو، که پشتیان دهگرت، وهکوو چۆن ئهبو زهمعه لهناو هۆزی قورەیش دا ئێستا خاوهن دهسهلات وکهس وکاره ئهویش ئاوابوو، بهڵام ئهو ههتا بڵێی بێ ڕەزاو شهڕانی بوو، بۆیه که چوو بۆگیانی وشتره کهی که موعجیزهی حهزرهتی صالح پێغهمبهر بوو، وهناوی قداری کوڕی سالف بوو، وشترهکهی پهی کرد وکوشتی.

وه پێغهمبهر (دروودی خودای لێ بێ) باسی ژنانیشی فهرموو، فهرمووی: (ئهوه چۆن کارێکه، پیاوی واتان وا تیادا، به بێ هۆیهکی ڕهوا، ههروا لهخۆیهوه ههڵ دهکوتێته سهر ژنهکهی وپهلاماری دهدا، ڕێك وهك بهندهی زەڕ خڕیدهی بێ، ئاوا دار کاری وفهلاقهی ئهو ژنه بهسته زمانه دهکا، کهچی دوور نیه ههر ئهو ڕۆژه سهر له ئێواره، دهست بکاته ملی وله گهڵی دا دروست ببێ، دهی ئهمهی له چی وئهوهی لهچی (!!).

ئهوجا خۆشهویست (دروودی خودای لێ بێ) لهبارهی ئهوهوه که بهتڕو تسی یهکتری پێ دهکهنن، تهمێ وئامۆژگاری کردن وفهرمووی: (ئهوه چۆن حاڵێکه، شتێ که له خۆتان ڕوودهدا، ئهگهر له یهکێکی ترتان ڕوو بدات، بۆچی پێی پێدهکهنن، کاری وا مهکهن). (تاج/٧ ز/٧٤ ل/٢٥١ ژ/ ١ + تاج/٣ ل/١٣٢ ز/ ٥٣ ژ/١- ش/ت).

ڕوونکردنهوه:

١- له کۆتایی فهرموودهکهدا، پێغهمبهر(دروودی خودای لێ بێ) ئهم بهدکارهی هۆزی ثهموود، دهشوبهێنێ به ئهبو زهمعهی ئامۆزای زوبهیری کوڕی عهووامهوه، ئهم ئهبو زهمعهیه ناوی ئهسوهدی کوڕی موطهلیبی کوڕی

ئەسەدی کوڕی عەبدولعوززایە، یەکێك بوو لە خاوەن دەستە لاتەکانی مەککە، تەوس ولاقرتی بە پێغەمبەر دەکرد، بە کافری لە مەککە مرد، زەمعەی کوڕیشی کە باوکی صەحابی (عەبداللەی کوڕی زەمعەیە) ئەویش لە ڕۆژی غەزای بەدردا، بە بێبڕوایی کوژرا، لە گەڵ برایەکی تری دا کەناوی عەقیلی کوڕی ئەسوەد بوو.

٢- عەبداللەی کوڕی زەمعەی کوڕی ئەسوەد (رەزای خودای لێ بێ) هاوەڵێکی ناوداری پێغەمبەرە، بەس ئەم فەرموودەیەی هەیە لە بوخاریدا، کە لە ڕاستیدا بریتیە لە سێ فەرموودە. خوشکە زای ئوممو سەلەمەی هاوسەری پێغەمبەرە دایکی ناوی قەریبەی کچی ئومەیەیە، ئەم فەرموودەیە کە لێرەدا دەیگێڕێتەوە سێ بڕیاری تێدایە: باسی وشترەکەی ثەموود و نەیی کردن لە پێکەنین بە با لێبەربونەوەو نەیی کردن لە لێدانی ژن، هەندێ فەرموودە گێڕەرەوە کردویانە بە سێ فەرموودە وە بە جیا جیا دەیگێڕنەوە.

کوڕێکی هەبوو ناوی یەزیدی کوڕی عەبدوڵلای کوڕی زەمعە بوو، موسلیمی کوڕی عوقبە، لە ڕۆژەکەی ئەل حەررەدا شەهیدی کرد، بەدیلی هێنایان بۆ موسلیم، پێی گوت: پەیمان بدە لەسەر ئەوە کە تۆ بەندەو کۆیلەی یەزیدی کوڕی موعاوییەی، کە فەرمان ڕەوای موسڵمانانە، خۆی چی بڕیار دەدات بەرانبەر بە خوێن وماڵت مافی خۆیەتی. یەزید گوتی: من ئامۆزای فەرمانڕەوای موسڵمانانم، پەیمانی دەدەمێ، لەسەر رەفتار کردن بەنامەی خودا و سوونەتی پێغەمبەر، جا لەسەر ئەم بنیاتە خۆی سەر پشك بێ، سەبارەت بە خوێن وسامان وخێزانم، چی بڕیار دەدات با بیدات).

یەزید لەوەوپێش دۆستی یەزیدی کوڕی موعاویە بوو، جا کە وای گوت، موسریف گوتی : لە گەردنی بدەن. مەروان ڕاپەڕی وخۆی دا بەسەریدا وگوتی: منیش لە گەڵیدا نەکوژن نا یەڵم بیکوژن، موسریف گوتی: (ئەگەر مەروان لێی

دووركەوتـەوە، ئـەوا باشـە ئـەگینا هـەردوكیان بەسـەر یەكـەوە بكوژن). ئـیتر مـەروان لێـی دووركەوتـەوە ودایـان لـە گـەردنی، لـەو ڕۆژەدا زۆر لـە كـوڕانی عەبدوڵڵای كوڕی زەمعـە شـەهید بوون، كـە بـرای ئـەم یەزیـدە بـوون.بۆ زیـاتر شارەزا بوون. بڕوانـە : ژ : ١٢١٣ تجریـد = مختـصر صـحیحی بوخـاری =٢٩٥٩ فـتح الباری =بەرگی سێیەم لاپەڕە: ٣٣٦).

١٨١٦- عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ: إِنَّ (الْبَحِيرَةَ) الَّتِـى يُمْنَعُ دَرُّهَا لِلطَّوَاغِيتِ فَلاَ يَحْلُبُهَا أَحَدٌ مِـنَ النَّاسِ، وَأَمَّا (السَّائِبَةُ) الَّتِـى كَـانُوا يُسَيِّبُونَهَا لآلِهَتِهِمْ فَلاَ يُحْمَلُ عَلَيْهَا شَىْءٌ، وَقَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ: قَـالَ أَبُـو هُرَيْـرَةَ: قَـالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «رَأَيْتُ عَمْرَو بْنَ عَامِرٍ الْخُزَاعِـىَّ يَجُـرُّ قُصْبَهُ فِـى النَّارِ، وَكَانَ أَوَّلَ مَنْ سَيَّبَ السَّوَائبَ». {الحديث: ٧١٢٢ = ٧١٤٩ فـم. تجريـد البخـارى بالكوردى/٤، رقـم: ١٤٠٢ مكـرَّر = ٣٥٢١، ٤٦٢٣ فـتح البـارى. تحفـة الأشْرضـاف: ١٣١٧٧}: [١٨١٦]

زوهـری، واتـە: ابـن شـەهاب (ڕەحمـەتی خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: لەسـەعیدی كوڕی موسـەییەبم بیـست دەیفـەرموو: لـەكاتی ڕوونكردنـەوەی ئـەم ئایەتەدا:

{مَا جَعَلَ اللّهُ مِـن بَحِيرَةٍ وَلاَ سَآئِبَةٍ وَلاَ وَصِـيلَةٍ وَلاَ حَـامٍ وَلَكِـنَّ الَّـذِينَ كَفَـرُواْ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّهِ الْكَذِبَ وَأَكْثَرُهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ - المائدة — ٥/١٠٣}.

واتە: یەزدانی پاكو پیرۆز، خودای گەورەو سەروەر نە (بەحیرە)ی داناوەو نـە (سـائیبە)و نـە (وەصیلە)و نـە (حـام) بـەڵام كەسـانی بـێ بـاوەڕو بـێ بـڕواو كۆمەڵەی بێ ئایینان درۆ هەڵ دەبەستن، بەدەم خـوداوەو دەڵێن: ئەمانـە هـەنو

[١٨١٦] تجريد البخاری/٤، ژمـارە: ١٤٠٢ = ٣٥٢١ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٥، ژمـارە: ١٩٨١ = ٧١٢٢ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦١ رقم الباب/٩).

خودا بڕیاری داون، زوربەی ئەمانەیش کەئەم درۆیانە دروست ەکەن، بێ هۆش‌و بێ ئەقڵن).

زوهـری فـەرمووی: بیـستم لـە سـەعیدی کـوڕی موسـەییەب دەیفـەرموو: بەحیرە بەو وشترە دەڵێن کە شیرەکەیان قەدەغە دەکرد بۆ بتە سەرکەشەکانیان، لەبەرئـەوە کـە پێـنج سك لەسـەر یـەك زاوەو دوا سکەکەی نێرینـە بـووە، ئـیتر بـەرەڵایان دەکـرد، نەسواری دەبـوون‌و نەهیـچیان پـێ دەکـرد، وەبـۆ نیـشانەیش گوێیان شەق دەکردو، ناویان دەنا بەحیرە، واتە: گوێ هەڵدڕاو، سائیبەیش بـەو وشـترە دەڵێن کـە هەنـدێ کـەس نـەخۆش دەکـەوت دەیگـوت: ئەگـەر خـودا لـەم نەخۆشینە چاکی کردمەوە فیسارە وشتر سائیبەبێ، واتە: مەرەخەس‌و بـەرەڵابێ بـۆ خوداوەنـدە درۆینـەکانیان، ئـیتر نەسـواری دەبـوون‌و نـە باریـان لێ دەنـا. وەصیلەیش ئەو وشترە مێنگەیەیـە بـوو کـە نۆبەرەکـەی‌و سکی دووەمـی لەسـەر یەك مێچکە بوون‌و نێرەیان لە نێواندا نەبوو، بۆیـەیش پێیـان دەگـوت وەصـیلە، بەکوردی واتە: گەیێنەر، چونکە دوو مێچکەی بەیـەك دەگەیانـد، جـا ئەویـشیان بـەرەڵا دەکـردو تـەرخانیان دەکـرد بـۆ خـودا درۆینـەکانیان، حـامیش وشـترە نێرەیەکە دەیکـەن بەکـەڵ، ئەندازەیـەکی دیـاریکراو دەپـەڕێ‌و وشـترە مێنگـەی بەکەڵ کەڵ دەدا، ئیتر لەپاش ئـەوە ئازادیـان دەکـرد لـەبار کێشان‌و سـەر بـڕین‌و تەرخانیان دەکرد بۆ خودا درۆینەکانیان.

سەعیدی کوڕی موسەییەب دەیفـەرموو: ئـەبو هورەیرە (رەزای خـودای لێ بێ) دەیفەرموو: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) دەیفەرموو: (عەمری کوڕی عامیری کوڕی لوحەیی خوزاعیم، لەناو ئـاگری دۆزەخـدا بینـی، حـاڵی زۆر شـڕبوو، ریخۆڵـەی، خـۆی بـەناو ئاگرەکـەدا بـەکێش دەکـرد، چونکە ئـەو یەکـەم

کەسێ بوو کە ئاژەڵی سائیبەی داهێناوە). {تاج/٤، زنجیرە: ٦، ژمارە: ٣٨٤٨ — سوورەتی مائیدە}.

(١٤) باب فناء الدُّنيا وبيانُ الحشرِ يومَ القِيامَةِ
لەناوچوونی جیهانو کۆتایی هاتنیو ڕوونکردنەوەی چۆنێتی حەشرو کۆکردنەوەو گێرکردنەوەی دروستکراوان

١٨١٧- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: «يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حُفَاةً عُرَاةً غُرْلاً». قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! النِّسَاءُ وَالرِّجَالُ جَمِيعًا يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ؟ قَالَتْ: قَالَ: « يَا عَائِشَةُ: الأَمْرُ أَشَدُّ مِنْ أَنْ يَنْظُرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ». {الحديث: ٧١٢٧ = ٧١٥٦ فم. تجريد البخاری بالكوردی/٥، رقم: ٢٠٢٩ = ٦٥٢٧ فتح الباری}:[١٨١٧]

عائیشە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: لە پێغەمبەری خۆشەویستو ئازیزم بیست، دەیفەرموو: (لەڕۆژی قیامەتدا، بەرەی ئادەمیزاد بەنێرو مێیانەوە کە حەشر دەکرێن، بەپێی پەتیو بەرووتو قووتیو بە خەتەنە نەکراوی حەشر دەکرێن).

منیش عەرزیمکرد: ئەی پێغەمبەری خودا! ئەو پیاوو ژنانە کە هەموویان بەیەکەوە حەشر دەکرێن، چۆن تەماشای شەرمگای یەکتری ناکەنو کۆئەندامی زاوزێی یەکتری نابینن؟

فەرمووی (دروودی خودای لەسەر بێ): {ئەی عائیشە! ڕۆژەکەی ئەوەندە سەختە، کێ دەیپەرژێتە سەر شتی وا، کار لەوەدا نییە کە خەڵك بیر لەشتی

[١٨١٧] تجريد البخاری/٥، ژمارە: ٢٠٢٩ = ٦٥٢٧ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٥٠ = ٧١٢٧ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٨١ رقم الباب/٤٥).

وابكەنـەوە، یـا تەماشـای یـەکتری بکـەن!} . {تـاج/٤، زنجـیرە: ٦٣، ژمـارە: ٤٢٠٣ — سوورەتی عەبەسە + ریاض/١، زنجیرە: ٥٠، ژمارە: ٤١١ — ترسان لەقاری خوا} .

١٨١٨- عَنْ ابْنِ عَباسٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (انَّكُمْ مَحْشُورُونَ حُفَاة عُرَاة غُرْلا ثُمَّ قَرَا: ﴿كَمَا بَدَانَا اوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعْدًا عَلَيْنَا انَّـا كُنَّا فَاعِلِينَ﴾ وَاوَّلُ مَنْ يُكْسَى يَوْمَ الْقِيَامَةَ ابْرَاهِيمُ، وَانَّ انَاسًا مِنْ اصْحَابِي يُؤْخَـذُ بِهِـمْ ذَاتَ الشِّمَالِ فَاقُولُ: اصْحَابِي اصْحَابِي، فَيَقُولُ: انَّهُمْ لَمْ يَزَالُوا مُرْتَدِّينَ عَلَى اعْقَـابِهِمْ مُنْذُ فَارَقْتَهُمْ، فَاقُولُ كَمَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ: ﴿وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَـهِيدًا مَـا دُمْـتُ فِـيهِمْ فَلَمَّا تَـوَفَّيْتَنِي﴾ – الَـى قَوْلِـهِ – ﴿الْعَزِيـزُ الْحَكِـيمُ﴾)(الحـديث:٣٣٤٩، اطرافـه في: ٣٤٤٧، ٤٦٢٥، ٤٦٢٦، ٤٧٤٠، ٦٥٢٤، ٦٥٢٥، ٦٥٢٦): [١٨١٨]

ئیبنوعـەبباس (رەزای خوایـان لێ بـێ) فـەرمووی: خۆشەویـست (درودی خودای لەسەر بێ) دوانێکی دا، لەو دوانەدا فەرمووی: (ئەی کۆمەڵەی ئادەمیزاد! بێگومـان کـە ئێـوە لەقیامـەتا لـەپاش مـردن زیندودەکرێنـەوە، وبەپێخاوسـی و بەڕووت و قووتی و بەسوننەت نەکراوی حەشر دەکـرێن و دەبـرێن بـۆ مەیـدانی حەشـر و لێپرسـینەوە بـۆلای خـودای گـەورە. ئـەوجا حـەزرەت (درودی خـودای لەسەر بێ) ئەم ئایەتەی خوێندەوە کە دەفـەرموێ: ﴿كَمَا بَـدَانَا اوَّلَ خَلْـقٍ نُعِيـدُهُ وَعْدًا عَلَيْنَا انَّا كُنَّا فَاعِلِينَ﴾ (٢١-١٠٤) واتە: خودا دەفەرموێ: لەرۆژی قیامەتدا وەك چـۆن خـودای گـەورە لەسـەرەتاوە مرۆڤـی دروسـت کـردوە ، کـە لەسـکی دایکـی دەکەوێتە خوارەوە ڕووت و قووت و خەتەنە نەکراوەو بێ ماڵو بێ پارەو پوولە، ئاواش بەبێ کەم و زیاد ، لەسەر هەمان شێوە، لەرۆژی قیامەتـدا خـودا دروسـتی دەکاتەوە).

[١٨١٨] تجریـد/٤، ژمـارە: ١٣٤٣ = ٣٣٤٩ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٥، ژمـارە: ٢١٥١ - ٧١٣٠ شـیحا (بخاری رقم الکتاب/٨١ رقم الباب/٤٥).

ئینجا پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (بزانن! رۆژی ژینەوە یەکەم کەسێ کە پۆشتە دەکرێتەوەو بەرگی لەبەر دەکرێتەوە ئیبراهیمە، هۆشیار بن! کە چەند پیاوێ لەئۆمەتی من دێنن و بەرەو لای چەپ بەرەو ناو ئاگری دۆزەخ بەکێشیان دەکەن ، لەتاقمەی ئەم ئایەتەن کە دەفەرموێ: ﴿واصحاب الشمال ماصحاب الشمال﴾ الواقعة ٤١/٥٦.

جا منیش بەسەر سامیەوە دەڵێم: ئەی پەروەردگارم! خۆ ئەمانە لەلای خۆیان هاورێی من بوون، ئەوە بۆ کوێیان دەبەن؟ دەفەرموێ: ئەیموحەممەد! تۆ ئاگات لێ نییە کە لەپاش مەرگی تۆ چ فەرتەنەیەکیان بەرپاکرد بوو، ئەوجا منیش وەك بەندەی فەرمباش عیسای کوڕی مەریەم دەڵێم: ﴿وكنتُ عليهم شهيدا مادمتُ فيهم، فلمّا توفيتني كنتَ انتَ الرقيب عليهم، وانت على كلّ شيءٍ شهيد﴾ مائدة ١١٧/٥، واتە: عیسای کوڕی مەریەم ، لەرۆژی ژینەوەدا ، وەلامی پەروەردگاری خۆی دەداتەوە، کەلێی دەپرسێ ئەی عیسا! ئایا تۆ کاتێ پێغەمبەر بووی بەو خەڵکەت گوتووە: من و دایکیشم بکەن بەخودا و وەك خودا بمانپەرستن؟

عیسا لەسەر ئەم شێوەیە وەلامی ئەم پرسیارەی پەروەردگار دەداتەوە: هەتا من لەناویاندا بووم ئاگاداریم دەکردن و چاودێریم دەکردن، نەمدەهێشت کەشتی وا نابەجا بکەن، بەڵام کاتێ تۆ منت بردەوە بۆلای خۆت ، ئیتر تۆ خۆت چاودێربووی بەسەریانەوە ، هەروەکوو خۆت چاودێری بەسەر هەموو شتێکی ترەوە، خۆت دەزانی شانیان چی هەڵدەگرێ ، ئەگەر سزایان دەدەی ئەوا دیارە سزاواری ئەوەن و موڵك موڵکی خۆتە و کەس هەقی قسەو رەخنەی نیە، ئەگەر بەمیهرەبانی خۆشت لێیان دەبوری ئەوا لەگەورەیی خۆتە ، بەڕاستی تۆ تەواناو لێزان و داناو کاردروستی ، کاری نابەجاو هەڵە لەتۆوە دوورە) (ریاض/١ل-١٥٢از-

١٦ف-١٦٥. باسی فەرمان بەئاگاداری کردنی سوننەت + ریاض/٢ ل/١٤ ز/٥١ ف/٤٢٥ + تاج/٦ ل/١٤٨ ز/٦ ف/٢٦-سوورەتی مائیدة).

لە ژمارە: (٢١٥١)ی پوختەی موسلیم (مختصر صحیح مسلم)دا ئاوایە، بەهەرەی زۆرتری واتیادا، دەیکەین بە شەرح:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهما) قَالَ قامَ فينا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) بِمَوْعِظَةٍ فَقَالَ: « يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ مَحْشُورُونَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ حُفَاةً عُرَاةً غُرْلاً - ثُمَّ قَالَ - (كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعْداً عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ) إِلَى آخِرِ الآيَةِ - ثُمَّ قَالَ - أَلاَ وَإِنَّ أَوَّلَ الْخَلاَئِقِ يُكْسَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِبْرَاهِيمُ (عليه السلام)، أَلاَ وَإِنَّهُ يُجَاءُ بِرِجَالٍ مِنْ أُمَّتِي فَيُؤْخَذُ بِهِمْ ذَاتَ الشِّمَالِ ، فَأَقُولُ يَا رَبِّ أُصَيْحَابِي!. فَيُقَالُ: إِنَّكَ لاَ تَدْرِي مَا أَحْدَثُوا بَعْدَكَ . فَأَقُولُ كَمَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ: {وَكُنتُ عَلَيْهِمْ شَهِيداً مَّا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنتَ أَنتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ. إِن تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِن تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ} فَيُقَالُ لِي: إِنَّهُمْ لَمْ يَزَالُوا مُرْتَدِّينَ عَلَى أَعْقَابِهِمْ مُنْذُ فَارَقْتَهُمْ » . (الحديث ٧١٣٠ ترقيم الشيخ خليل مأمون شيحا لصحيح مسلم بشرح الإمام النووي = ٣١٥٦ ترقيم فم = ف.ن = فتح الملهم بشرح صحيح الإمام مسلم. تجريد البخاري = مختصر صحيح البخاري/المجلد الرابع الرقم: ١٣٤٣ = ٣٣٤٩، ٣٤٤٧، ٤٦٢٥، ٤٦٢٦، ٤٧٤٠، ٦٥٢٤، ٦٥٢٥، ٦٥٢٦. ترمذي. صفة القيامة: ٢٤٢٣. نسائي. جنائز: ٢٠٨١. تحفة الأشراف/٥٦٢٢).

ئیبنو عەبباس (ڕەزای خوایان لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خوای لەسەربێ) لەدوانێکا پەندو ئامۆژگارییەکی شیرینی کردین، فەرمووی: ئەی خەڵکە! ئەی مرۆڤینە! ئەی کۆمەڵەی ئادەمیزادینە! دڵنیابن لەوە کە ئێوە لەقیامەت دا، لەپاش مردنی جیهان، زیندوو دەکرێنەوەو، بەپێخاوسی بەرووتو

قووتیو بەسوننەتنەکراوی حەشر دەکرێنو کۆدەکرێنەوەو دەبرێن بۆ مەیدانی مەحشەرو لێپرسینەوە، بۆلای خودای گەورە).

ئەوجا خۆشەویست (دروودی خوای لەسەربێ) ئەم ئایەتەی بۆ پشتیوانی ئەم مەبەستە خوێندەوە: {كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعْدًا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ } (سورة الأنبياء-٢١/١٠٤)

واتە: خودا لەم ئایەتەدا دەفەرموێ: لەرۆژی زیانەوەدا، وەك چۆن خودای گەورە لەسەرەتاوە، مرۆڤی دروست کردووە، کەلەسکی دایکی دەکەوێتە خوارەوە، رووتو قووتو خەتەنە نەکراوەو، بێ ماڵو بێ پارەو پوولە، ئاوەهایش بەبێ کەمو زیاد، لەسەر هەمان شێوەو حاڵی رووتوقووتیو پێخاوسیو سوننەتنەکراوی خودا سەرلەنوێ دروستی دەکاتەوە!.

ئینجا خۆشەویست (دروودی خودای لەسەربێو سەرو ماڵو منداڵو هەستو نەست گشتی بەقوربانی گەردی گۆڕی پیرۆزی بێ) فەرمووی: بزانن! رۆژی ژینەوە یەکەم کەسێ کە پۆشتە دەکرێتەوەو بەرگی لەبەر دەکرێتەوە ئیبراهیمە، هۆشیاربن! کە چەن پیاوێ لەگەڵ ئیسلامی من دەهێننو، بەرەولای چەپ، بەرەو ناو ئاگری دۆزەخ بەکێشیان دەکەن، ئەوانە لەتاقمەی ئەم ئایەتەن کەدەفەرموێ: {وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ مَا أَصْحَابُ الشِّمَالِ} (سورة الواقعة-٥٦/٤١)

خۆشەویست (دروودی خوای لەسەربێ) فەرمووی: کاتێ بە بەرچاومەوە ئەوانە بەکێش دەکرێن بەرەو دۆزەخ، بەسەرسامی دەڵێم: ئەی پەروەردگارم! خۆ ئەمانە لەکن خۆیان هاوڕێی من بوون، ئەوە بۆ کوێیان دەبەن؟ دەفەرموێ: ئەی موحەممەد! تۆ ئاگات لێ نییە، کەئەمانە لەپاش مەرگی تۆ چی فەرتەنەیەکیان بەرپاکرد بوو، ئەوجا منیش وەك بەندەی فرەباش، عیسای

کوڕی مەریەم دەڵێم: {وَكُنتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَّا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنتَ أَنتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ} (سورة المائدة-٥/١١٧).

عیسای کوڕی مەریەم، لەڕۆژی ژینەوەدا، وەڵامی پەروەردگاری خۆی دەداتەوە، کەلێی دەپرسێ ئەی عیسا! ئایا تۆ کاتێ پێغەمبەر بووی بەو خەڵکەت گوتووە: کە منو دایکیشم بکەن بەخوداو وەك خودا منو دایکم بپەرستن؟ عیسا لەسەر ئەم شێوەیە وەڵامی ئەم پرسیارەی پەروەردگار دەداتەوە: پەروەردگار! من هەتا لەناویانا بووم ئاگاداریم دەکردنو چاودێریم دەکردن، نەم دەهێشت کەشتی وا نابەجێ بکەن، بەڵام کاتێ تۆ منت بردەوە بۆلای خۆت ئیتر تۆ خۆت چاودێربووی بەسەریانەوە، هەروەك خۆت چاودێری بەسەر هەموو شتێکی ترەوە، خۆت دەزانی ئەی خودایە! کەشانیان چی هەڵ دەگرێ، ئەگەر سزایان دەدەی ئەوا دیارە سزاواری ئەوەنو موڵك موڵکی خۆتە، چی لێ دەکەیت ڕەوایە، کەس هەقی قسەو ڕەخنەی بۆنییە، خۆ ئەگەر بەمیهرەبانی خۆشت لێیان دەبووریت، ئەوا گەورەیی خۆتە، بەڕاستی تۆ ئەی خودایە! دڵنیام کەتەواناو لێزانو داناو زاناو کاردروستی، کاری نابەجێو هەڵە لەتۆوە دوورە.

خۆشەویست (دروودی خوای لەسەربێ) فەرمووی: جا منیش وەك عیسا دەڵێم: خودایە! من هەتا لەناویانا بووم چاودێریم کردوون، لەپاش مەرگم خۆت ئاگات لێیانە، سزایان دەدەی کەیفی خۆتە، لێیان خۆش دەبی، فەرمان فەرمانی تۆیە.

خۆشەویست (دروودی خوای لەسەربێ) فەرمووی: لەپاش ئەم پرسیارو وەڵامە، دەفەرموێ پێم: ئەی موحەممەد! ئەمانە هەر لەگەڵ تۆ مردیتو لێیان جیابوویتەوە، پاشەو پاش لەئایین هەڵگەڕانەوەو پاش گەز بوونەوە! (تاج/٤ ژ/٦ ژ/٣٨٥١ – سوورەتی مائیدة) + (ریاض/١ ژ/١٦ ژ/١٦٥ + ریاض/٢ ژ/٥١ ژ/٤٢٥).

١٨١٩- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى ثَلاَثِ طَرَائِقَ: رَاغِبِينَ، رَاهِبِينَ، وَاثْنَانِ عَلَى بَعِيرٍ، وَثَلاَثَةٌ عَلَى بَعِيرٍ، وَأَرْبَعَةٌ عَلَى بَعِيرٍ، وَعَشَرَةٌ عَلَى بَعِيرٍ، وَتَحْشُرُ بَقِيَّتَهُمُ النَّارُ، تَبِيتُ مَعَهُمْ حَيْثُ بَاتُوا، وَتَقِيلُ مَعَهُمْ حَيْثُ قَالُوا، وَتُصْبِحُ مَعَهُمْ حَيْثُ أَصْبَحُوا، وَتُمْسِي مَعَهُمْ حَيْثُ أَمْسَوْا». {الحديث: ٧١٣١ = ٧١٥٨ فم. تجريد البخاري بالكوردى/٥، رقم: ٢٠٢٨ = ٦٥٢٢ فتح الباري. نسائى. جنائز: ٢٠٨٤. تحفة: ١٣٥٢١}:[١٨١٩]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) دەفەرموێ: خۆشەویست (درودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (تۆزێ لەپێش بەرپابوونی قیامەتا، حەشرێ لە جیهاندا دەبێ، لەو حەشرەدا مەردوم بەسێ کۆمەڵ کۆدەکرێنەوەو دەبن بەسێ دەستەی سەرەکییەوە:

دەستەی یەکەم: پێشەنگەکانن، ئارەزوومەندانی دیداری خودانو، لەرابووردووی خۆیان بێزارن، چونکە ئەوەندە تامەزرۆی دیداری خودای خۆیانن، لەهەموو شتێکی تر بێزارن.

دەستەی دووەم: ئەوانەن کە دوو کەس، یاسێ کەس، یاچوار کەس، یا پێنج کەس، یا شەش کەس، یا حەوت کەس، یا هەشت کەس، یا نۆکەس، یا دەکەس، بەسەرەو بەنۆرە، بەرودوای یەکتری، سواری یەك وشتر دەبن، یاخود دووکەس دوو کەس، یا سێ کەس سێ کەس، یا چوار کەس چوار کەس... تاد، پێکەوە لە پاشکۆی یەکترییەوە سواری یەك وشتر دەبنو ئەم دەستەیە لە پلەو پایەدا ناوەندین.

[١٨١٩] تجريد البخارى بالكوردى/٥، ژمارە: ٢٠٢٨ = ٦٥٢٢ بخارى. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٥١ = ٧١٣١ شيحا (بخارى رقم الكتاب/٨١ رقم الباب/٤٥).

دەستەی سێیەم: وە هەرچی لەمانە مایەوە دەستەی سێیەمن و ئایەخی هەرسیٚ کۆمەڵەکەن، ئاگر وەك شوان دەیانداتە بەرو وەك ران بەرەو سارای مەحشەر لێیان دەخوڕێ، ئیتر چەند ڕۆژ بەرێوەبن ئاگرەکەیش لەگەڵیاندایە، لە هەرکوێ شەو بکەنەوە ئاگرەکەیش بەدیاریانەوە لەوێ شەو دەکاتەوە، لە هەرکوێ نیوەڕوان وچان بگرن، ئاگرەکەیش لەگەڵیانا لەوێدا وچان دەگرێ، لە هەرکوێ بەیان بکەنەوە، ئاگرەکەیش هەروا، لەکوێ ئێوارە بکەنەوە ئاگرەکەیش هەروا). {تاج/٥، زنجیرە: ١١٧، ژمارە: ٥٦٤١ — زیندوو بوونەوەو کۆمەڵبوون بۆ لێپرسینەوە} .

ڕوونکردنەوە:

ئەم واتایە بۆ ئەم فەرموودەیە، کە ئەم کۆبوونەوەیە لەدنیادا دەبێ، وەسێ کۆمەڵەکەیش ئەو سێ دەستەیەن کە باسکران ئەمە پەسەندی ئیمامی نەوەوییە (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) لە شەرحی صەحیحی موسلیمدا، وە لێکدانەوەی تریش بۆ ئەم فەرموودەیە کراوە، بەڵام گرنگ ئەوەیە کە ئێمە لە کرۆکی حاڵەکە تێ بگەین و پەندو ئامۆژی لێ وەربگرین و خۆمانی بۆ ئامادە بکەین.

(١٥) باب في صِفَةِ يَوْمِ القِيَامَةِ أَعَانَنَا اللّٰهُ عَلَى أَهْوَالِهَا
باسی چۆنێتی ڕۆژی قیامەت، خودا بە لوتفی خۆی پەنامان بدا لەو کشتە ترس و سامو بیمانەی کە وا لە ڕێماندا

١٨٢٠- عن ابن عُمَرَ (رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «(يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ)، قال: (حتى يَقُومَ أَحَدُهُمْ فِي رَشْحِهِ إِلَى أَنْصَافِ أُذُنَيْهِ» . (الحديث ٧١٣٢ حسب ترقيم الشيخ خليل مأمون شيحا = ٧١٥٩ حسب

ترقيم فتح الملهم شرح صحيح الإمام مسلم. تجريد البخاري بـالكوردي/٤ رقـم: ١٧١٤ = ٤٩٣٨، ٦٥٣١ فتح الباري).[١٨٢٠]

عەبدوڵلای کوڕی عومەر (ڕەزای خودایان لێ بێ = ڕەزای خودا لەخۆی و لەعومەری باوکی) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەربێ) فەرمووی: ئەم ئایەتە کە دەفەرموێ: {يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ} (المطففين — سورەتی ژمارە:٨٣ ئایەتی ژمارە:٦) واتە: ئەو ڕۆژە ڕۆژێکی گەلێ گەورەیە، ئەو خەڵکە سەرجەم لەبەر بارەگای پەروەردگاری هەردوو جیهان دا، بۆ پرسینەوەو دادپرسی، دەستەو نەزەر ڕادەوەستن.

فەرمووی: لەکاتی ڕوودانی ڕاوەستانی ئەم ڕۆژەدا هەڵوێست وا ئاڵۆز دەبێ و، ئەوەندە بەپێوە ڕادەوەستن و ئەوەندە ماندوو و شەکەت دەبن، هی وایان هەیە ئەوەندە دەوەستێ، هەتا بنا گوێی لەئارەقی خۆی دا دەچەقێ. (تاج/٤ ز/٦٦ ژ/٤٢٠٥ — سورەتی موطەففیفین).

١٨٢١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَعْرَقُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَذْهَبَ عَرَقُهُمْ فِي الْأَرْضِ سَبْعِينَ ذِرَاعًا وَيُلْجِمُهُمْ حَتَّى يَبْلُغَ آذَانَهُمْ. (الحديث):[١٨٢١]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: حەزرەت -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (لەڕۆژی زیانەوەدا ئەو خەڵکە دەکەونە سەخڵەتیەکی واوە ئارەق دەکەن، ئارەقێکی زۆر زۆر، تەنانەت حەفتا باڵ ئارەقیان بەناخی

[١٨٢٠] تجرید/٤، ژمارە: ١٧١٤ = ٤٩٣٨ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢١٧٤ = ٧١٣٢ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٥ رقم الباب/٨٣).

[١٨٢١] تجرید/٥، ژمارە: ٢٠٣٠ = ٦٥٣٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٥٤ = ٧١٣٤ ترقیم شیحا (بخاری رقم الكتاب/٨١ رقم الباب/٤٧).

زەویـدا دەچـێتە خـوارەوە، وەکـی تـریش پـەنگاوی ئـارەقی لەشـیان وائـەوق دەکاتەوە، هـەتا دەگاتـە لالغاومیـان، گـەلێ جار دەگاتـە بنـاگوێ یـان!) . (ریـاض/١ ل/٣١٤ ژ/٤٠٣/٨/ ش).

ئەمـەیش گێڕانـەوەی پێـشەوا موسـلیمە، کـە وا لـە پوختـەی موسـلیم (موختەصەری صەحیحی موسلیم)دا:

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَلَمَ) قَـالَ: «إِنَّ الْعَـرَقَ يَـوْمَ الْقِيَامَةِ لَيَذْهَبُ فِى الأَرْضِ سَبْعِينَ بَاعًا، وَإِنَّهُ لَيَبْلُغُ إِلَى أَفْوَاهِ النَّـاسِ أَوْ إِلَـى آذَانِهِـمْ». (يَـشُكُّ ثَـوْرٌ أَيَّهُمَـا). {الحـديث: ٧١٣٤ = ٧١٦١ فـم = ف.م = فـتح الملـهم + تجريـد البخارى بالكوردى/٥، رقم: ٢٠٣٠ = ٦٥٣٢ فتح الملهم. تحفة الأشراف: ١٢٩١٩} :

ئـەبو هـورەیرە (ڕەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: خۆشەویـست (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) فـەرمووی: (لـەڕۆژی زیانـەوەدا، ئـەو خەڵکـە دەکەونـە سـەخڵەتییەکی واوە، ئـارەق دەکـەن، ئـارەقێکی زۆر زۆر، بـەهۆی ناڕەحـەتیو مەینـەتی زۆرەوە، تەنانـەت ئارەقیـان حـەفتا گـەز بـەناخی زەویـدا دەچـێتە خوارەوە!

لەلایـەکی تریـشەوە پـەنگاوی لافـاوی ئـارەقی لەشـیان وا ئـەوق دەکاتـەوە، هەتا دەگاتە لالغاومیان، گەلێ جار دەگاتە بناگوێیان!).

فەرموودەکـە لـە بوخاریـدا، بـەم شـێوەی پێـشەومیە، هـەروا لـە ریـاض الـصالحیندا، بـەڵام لـە موسـلیمدا، لـە کۆتـاوە ئـەم پترییـە هەیـە: ثـەور کـە لـە ئەبولغـەیثـەوە، ئـەویش لـە ئـەبو هـورەیرەوە، ئـەم فەرموودەیـە دەگێڕێتـەوە، گومـانی بـۆ پەیـدابوو بـوو، لـەوەدا کـە فەرموویـەتی: (دەگاتـە لالغاومیـان) یـا فەرموویەتی: (دەگاتە بناگوێیان!). {تـاج/٥، زنجیرە: ١٢٠، ژمـارە: ٥٦٤٩ + ریاضی صالحین/١، زنجیرە: ٥٠، ژمارە: ٤٠٣ — ترسان لەقاری خودا} .

(١٧) باب عرض مقعد الميت منَ الجَنَة أوالنَار علَيه وَ إثبَاتُ عَذاب القَبْر وَالتَعوذ مِنهُ

ئەوەی دەمرێ بەیانیانو ئێواران جێگەی خۆی لەبەھەشتا پێ نیشان دەدرێ، ئەگەر بەھەشتی بێ، وە جێگەی خۆی لەدۆزەخا پێ نیشان دەدرێ ئەگەر دۆزەخی بێ، لەناو گۆڕەکەیدا، سزای ناو گۆڕ چەسپاوەو پەناگرتن بەخودا لەسزای ناو گۆڕ کارێ پەسەندەو سوننەتە

١٨٢٢- عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضی الله عنهما): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه وسلم) قَالَ: « إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا مَاتَ عُرِضَ عَلَيْهِ مَقْعَدُهُ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ، إِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَمِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَإِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ، فَمِنْ أَهْلِ النَّارِ، يُقَالُ: هَذَا مَقْعَدُكَ حَتَّى يَبْعَثَكَ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ». {الحديث: ٧١٤٠ = ٧١٦٧ فـم. تجريد/٢/٧٨، رقم: ٦٥٨ = ١٣٧٩، ٣٢٤، ٦٥١٥}:[١٨٢٢]

عەبدوڵلای کوڕی عومەر (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئێوە کاتێ دەمرن، گشت ڕۆژێ بەیانیانو ئێواران، هەرکەسەتان، جێگەی خۆی پیشان دەدرێ، جا ئەگەر بەھەشتی بێ ئەوا جێگەی خۆی لەبەھەشتا دەبینێ، وە ئەگەر دۆزەخی بێ، ئەوا جێگەی خۆی لە دۆزەخا دەبینێ، وە پێی دەڵێن: ئەمە جێگەتە، لە ڕۆژی قیامەتا، کەخودا زیندووت دەکاتەوە، دێیتە ئێرەو ئەمە ماڵی ھەتا ھەتاییتە).

{تاج/١/٥٧٠، زنجيره: ٢٢٤، ژمارە: ١١٤٨} .

١٨٢٣- عَنْ أَبِي أَيُّوبَ (رضی الله عنه) قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه وسلم) بَعْدَ مَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ، فَسَمِعَ صَوْتًا، فَقَالَ: « يَهُودُ تُعَذَّبُ فِي قُبُورِهَا ».

[١٨٢٢] تجريد/٢، ژمارە: ٦٥٨ = ١٣٧٩ بخاری. پوختەی موسلیم/١، ژمارە: ٤٩٠ = ٧١٤٠ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٢٣ رقم الباب/٩٠).

{الحديث: ٧١٤٤ = ٧١٧١. تجريد/٢/٧٨ رقم: ٦٥٦ = ١٣٧٥. نسائى. جنائز: ٢٠٥٨. تحفة الأشراف: ٣٤٥٤} :[١٨٢٣]

ئەبو ئەییوبی ئەنصاری (رەزای خوداى لێ بێ) دەفەرموێ: جارێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەپاش خۆرئاوا بوون، تەشریفی دەرچوو بۆ دەرەوەی مەدینە، دەنگێکی سامناکی بیست، لەبارەیەوە فەرمووی: (ئەوە جوولەکەن لە گۆڕەکانیانا سزاو ئازار دەدرێن!).

١٨٢٤- عَنْ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): « إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا وُضِعَ فِى قَبْرِهِ، وَتَوَلَّى عَنْهُ أَصْحَابُهُ، إِنَّهُ لَيَسْمَعُ قَرْعَ نِعَالِهِمْ». (زَادَ فِي رِوَايَةٍ: إِذَا انْصَرَفُوا) قَالَ: « يَأْتِيهِ مَلَكَانِ فَيُقْعِدَانِهِ، فَيَقُولاَنِ لَهُ: مَا كُنْتَ تَقُولُ فِى هَذَا الرَّجُلِ؟». قَالَ: « فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ فَيَقُولُ: أَشْهَدُ أَنَّهُ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ ». قَالَ: « فَيُقَالُ لَهُ: انْظُرْ إِلَى مَقْعَدِكَ مِنَ النَّارِ قَدْ أَبْدَلَكَ اللَّهُ بِهِ مَقْعَدًا مِنَ الْجَنَّةِ، قَالَ نَبِيُّ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): « فَيَرَاهُمَا جَمِيعًا ». قَالَ قَتَادَةُ: وَذُكِرَ لَنَا أَنَّهُ يُفْسَحُ لَهُ فِى قَبْرِهِ سَبْعُونَ ذِرَاعًا، وَيُمْلأُ عَلَيْهِ خَضِرًا إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ). {الحديث: ٧١٤٥ = ٧١٧٢ فم. تجريد/٢/٥٨، رقم: ٦٣٨ = ١٣٣٨، ١٣٧٤. أبو داود. جنائز: ٣٢٣١. نسائى. جنائز: ٢٠٥٠. تحفة الأشراف: ١٣٠٠} :[١٨٢٤]

ئەنەسی کوڕی مالیك (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (کاتێ بەندە دایدەنێن لەناو گۆڕەکەیداو، هاوڕێکانی بەرەودوا دەگەڕێنەوە، هێشتا گوێی لە چرپەی

[١٨٢٣] تجرید/٢، ژمارە: ٦٥٦ - ١٣٧٥ بخاری. پوختەی موسلیم/١، ژمارە: ٤٩٤ = ٧١٤٤ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٢٣ رقم الباب/٨٨).

[١٨٢٤] تجرید/٢، ژمارە: ٦٣٨ = ١٣٧٤ بخاری. پوختەی موسلیم/١، ژمارە: ٤٩١ - ٧١٤٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٢٣ رقم الباب/٨٧).

کەوشەکانیانە، کە دوو فریشتە کە ناویان نەکیرو مونکەرە، دەگەنە سەری‌و دایدەنیشێنن‌و پێی دەڵێن: باوەڕت چییە سەبارەت بەم پیاوە؟ واتە: دەربارەی ئەم پیاوە کەناوی موحەممەدی کوڕی عەبدوڵلایە بیرو باوەڕت چییەو چی نییە؟! فەرمووی: (جا ئەوەی موسوڵمان بێ، لە وەڵامیانا بە زمانێکی ڕەوان دەڵێ: ئاگادارم کە ئەم پیاوە بەندەی باش‌و پێغەمبەری خودایە، ئەوجا پێی دەگوترێ: ئائەوە جێگەی تۆ بوو لەناو ئاگری دۆزەخدا، سەیریکە خودا بۆی گۆڕیویتەوە بەو شوێنە خۆشە، لەبەهەشتا، جا ئەویش هەردوو جێگەکە بەچاوی خۆی دەبینێ، قەتادە فەرمووی: باسکرا بۆ ئێمە: کە ئیتر حەفتا باڵ گۆڕەکەی گوشاد دەکرێ بۆی‌و پڕ ئەبێ لە بەهرەو خەڵاتی تەڕو تازەو زۆر هەتا ڕۆژی قیامەت).

لە بوخاریدا ئەمەی پترە: (بەڵام بێبڕوا (یا دوو ڕوو) کە هەمان پرسیاری لێ دەکرێ، دەڵێ: ئاگام لەهیچ نییە، ئەوەندە هەیە سەیری دەمی خەڵکم کردووە، ئەوان چییان گوتووە منیش ئەوەم گوتووە! ئەوانیش پێی دەڵێن: دەك هەر نەزانیت! ئیتر یەك گورزی ئاسنینی لێ دەدەن، ئەوسا لەتاوا یەك قیژە دەکا، هەرچی لەدەورو بەریەتی دەیبیستێ، مرۆڤو جنۆکە نەبێ، ئەو دوو ڕەگەزە نایبیستن). {تاج/١/٥٦٨، ژمارە: ١١٤٦، زنجیرە: ٢٢٤}.

١٨٢٥- عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: (إِذَا أُقْعِدَ الْمُؤْمِنُ فِي قَبْرِهِ، أُتِيَ، ثُمَّ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، فَذَلِكَ قَوْلُهُ: (يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ). (الحديث١٣٦٩- طرفه في:٤٦٩٩): [١٨٢٥]

[١٨٢٥] تجرید/٢، ژمارە: ٦٥٢ - ١٣٦٩ بخاری. پوختەی موسلیم/١، ژمارە: ٤٩٢ - ٧١٤٨ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٢٣ رقم الباب/٨٧).

بەراء (رەزای خوای لێ بێ) گوتی پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (موسوڵمان کاتێ دەینێژن، دوو فریشتە - کە ناویان نەکیرو مونکیرە - بۆ تاقیکردنەوە دێنەسەری و دایدەنیشێنن و لێی دەپرسن: خوات کێیە؟ پێغەمبەرت کێیە، لەسەر چی ئاینێکی ؟ خودای گەورەیش توفیقی دەدات و دەڵێ: اشهد ان لا اله الا الله وان محمد رسول الله).

شایەتی دەدەم کە هەرخودا خودایەو خودای بەهەقی تر نییەو محمد پێغەمبەری خودایە، خودای من ئەڵلایەو پێغەمبەرم موحەممەدە، جا مەبەست لەم ئایەتە پیرۆزە ئەم پرسیارو وەڵامەی ناوگۆڕە، کە لەقورئان دا دەفەرموێ: ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ -١٤-٢٧- ﴾.

واتە: خودای گەورە بەهۆی ئەم وتارە دامەزراوە جوانەوە، کە ووشەی (لا اله لا الله محمد رسول الله) یە موسوڵمان رزگار دەکاو دایدەمەزرێنێ لە دنیاو قیامەتدا. (تاج/١/٥٨٠ ف/١) بڕوانە: فەرموودەی ژمارە/٦٣٨ لەتەجرید.

لە پوختەی موسلیمدا، ژمارە: (٤٩٢)دا ئاوایە:

عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: « (يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ). قَالَ: « نَزَلَتْ فِى عَذَابِ الْقَبْرِ، يُقَالُ لَهُ: مَنْ رَبُّكَ؟ فَيَقُولُ: رَبِّىَ اللَّهُ، وَنَبِيِّىَ مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه وسلم)، فَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: (يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِى الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِى الآخِرَةِ). {الحديث: ٧١٤٨ = ٧١٧٥ فـم. تجريد/٢/٧٥، رقم: ٦٥٢ = ١٣٦٩، ٤٦٩٩. أبو داود. سنة: ٤٧٥٠. ترمذي. تفسير: ٣١٢٠. نسائي. جنائز: ٢٠٥٦. ابن ماجة. زهد: ٤٢٦٩}:

بەرائی کوڕی عازیب (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: لە پێغەمبەرەوە (درودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: {يُثَبِّتُ اللّهُ الَّذِينَ آمَنُواْ بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ – ١٤/٢٧} واتە: خودای گەورە بەهۆی ئەم وتارە

دامەزراوە جوانەوە کەوشەی (لاَ إلهَ إلاّ اللّهُ وَأنَّ محمداً رَسُولُ اللّه)یە موسوڵمان رزگار دەکاو دایدەمەزرێنێ لە دنیاو لە قیامەتدا} . فەرمووی: ئەم ئایەتە سەبارەت بەسزای گۆڕ هاتە خوارەوە، موسوڵمان کاتێ دەمرێو دەینێژن، دوو فریشتە (کە ناویان نەکیرو مونکیرە) بۆ تاقیکردنەوە، دێنە سەرێو دایدەنیشێننو لێی دەپرسن: خوات کێیە؟ پێغەمبەرت کێیە؟ لەسەرچی ئاینێکی؟ خودای گەورەیش ئاڕاستەی دەکاو دەڵێ: خودای من یەزدانی پاکەو موحەممەد پێغەمبەرمە، جا مەبەست ئەم پرسیارو وەڵامەیە، کە لەقورئاندا دەفەرموێ: {يُثَبِّتُ اللّهُ الَّذِينَ آمَنُواْ بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ – ٢٧/١٤ – سورة إبراهيم} . {تاج/١/٥٦٨، ژمارە: ١١٤٥} .

١٨٢٦- عَنْ ابِي طَلْحَةَ (رَضيَ اللهُ عنهُ) انَّ نَبِيَ اللّهِ (صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) امَرَ يَوْمَ بَدْرٍ بارْبَعَةٍ وَعِشْرِينَ رَجُلا مِنْ صَنَادِيدِ قُرَيْشٍ فَقُذِفُوا فِي طَوِيّ مِنْ اطْوَاء بَدْرٍ خَبِيث مُخْبِث وَكَانَ اذا ظَهَرَ عَلَى قَوْمٍ اقَامَ بالْعَرْصَةِ ثلاث لَيَالٍ فَلَمَّا كَانَ بِبَدْرٍ الْيَوْمَ الثالِث امَرَ بِرَاحِلَتِهِ فَشُدَّ عَلَيْهَا رَحْلُهَا ثمَّ مَشَى وَاتَّبَعَهُ اصْحَابُهُ وَقَالُوا: مَا نُرَى يَنْطلِقُ الا لِبَعْض حَاجَتِهِ حَتَّى قَامَ عَلَى شَفَةِ الرَّكِيِّ فَجَعَلَ يُنَادِيهِمْ باسْمَائِهِمْ وَاسْمَاء ابائِهِمْ يَا فُلانُ بْنَ فُلان وَيَا فُلانُ بْنَ فُلان ايَسُرُّكُمْ انَّكُمْ اطعْتُمْ اللّهَ وَرَسُولَهُ فَانَّا قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا) قَالَ: فَقَالَ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللّهِ مَا تُكَلِّمُ مِنْ اجْسَادٍ لا ارْوَاحَ لَهَا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللّهِ (صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): وَالَّذي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ مَا انْتُم باسْمَعَ لِمَا اقُولُ مِنْهُمْ) (الحديث:٣٩٧٦): [١٨٢٦]

ئەبو طەلحە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) لە ڕۆژی بەدردا، فەرمانی فەرموو لاشەی بیستو چوارکەسیان

[١٨٢٦] تجريد/٤، ژمارە: ١٥٢٧ = ٣٩٧٦ بخاری + تجريد/١، ژمارە: ١٧٢ = ٤٤٠ بخاری. پوختەی موسلیم/٣، ژمارە: ١١٥٩ = ٧١٥٢ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٦٤ رقم الباب/٨).

لەگەورە پیاوانی قورەیش، کە لەغەزای بەدردا کوژرا بوون، برك دایە ناو بیری لەبیرەکانی بەدرەوە کە بەبەرد هەڵچنرابوون، بەڕاستی تابڵێی بیرێکی پیس و چەپەڵ بوو، پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) دەستووری وابوو کە خودا سەری دەخست بەسەر هۆزێکا سێ شەو لەو مەیدانەدا، لەدەشتایی بەرمالان دا دەمایەوە، لە غەزای بەدریش دا لە ڕۆژی سێیەمی زاڵبوونی دا، فەرمانی فەرموو وشترەکەیان بۆ کۆپان کرد، ئەوسا سواربوو و ڕۆیست و، یارانی شوێنی کەوتن و گوتیان: ببێ و نەبێ بۆ کارێکی تایبەتی خۆی دەچێ، خەشەویست (دروودی خودای لێ بێ) سواربوو، ڕۆیشت هەتا چووە سەر لێواری بیرەکەو، لەوێ ڕاوەستاو دەستی کرد بە بانگ کردنی کافرە کوژراوەکانی ناو بیرەکەو یەکە یەکە بەناوی خۆیان و بەناوی باوکیانەوە بانگی دەکردن و دەیفەرموو: (ئەی فیساری کوڕی فیسار! ئەی ئەوەو ئەی ئەوە! ئایا پەشیمانیتان حاسڵ کردو، ئێستا خۆزگە دەخوازن کە ئەم پەندەتان بەخۆتان نەدایە، وە لە دنیادا موسوڵمانان ببونایەو، لە فەرمانی خودا و پێغەمبەری خودا دەرنەچوونایەو، ئەم ڕۆژی ڕەشەتان بەسەرخۆتان نەهێنایە، دەی بزانن ئەوا ئێمە لە سایەی خواوە بە ئاواتی خۆمان گەیشتین و ئەو مژدەو بەڵێنەی کە خودای خۆمان وا دەی پێ دابووین دەستمان کەوت و بە چاوی خۆمان دیمان، دیارە ئێوەش بەتۆڵەی سەختی کاری بەدی خۆتان گەیشتوون و ئەو هەڕەشەو ئێش و ئازارەی کە خودا وادەی ئەوەی پێیتان دابوو، بەچاوی خۆتان دیتان، عومەر(ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: قوربان! قسەی چی لەگەڵ جستەی بێ گیاندا دەکەی؟ فەرمووی: (بەو خودایەی کەرۆحی من واله دەستیدا، ئەوانیش وەك ئێوە ئاوا گوێیان لەم قسانەی منە، بەڵام ئەوەندە هەیە کە ناتوانن وەلام بدەنەوە) (تاج/٨ ل/٢٠٠ ز/٨٤ ف/٦- باسی غەزای بەدر).

ئەم فەرموودەیە لە گێڕانەوەی ژمارە: (١١٥٩)ی پوختەی موسلیمدا ئاوایە:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تَرَكَ قَتْلَى بَدْرٍ ثَلاَثًا ثُمَّ أَتَاهُمْ، فَقَامَ عَلَيْهِمْ فَنَادَاهُمْ فَقَالَ: « يَا أَبَا جَهْلِ بْنَ هِشَامٍ، يَا أُمَيَّةَ بْنَ خَلَفٍ، يَا عُتْبَةَ بْنَ رَبِيعَةَ، يَا شَيْبَةَ بْنَ رَبِيعَةَ، أَلَيْسَ قَدْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا، فَإِنِّي قَدْ وَجَدْتُ مَا وَعَدَنِي رَبِّي حَقًّا »؟ فَسَمِعَ عُمَرُ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَوْلَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ يَسْمَعُوا وَأَنَّى يُجِيبُوا وَقَدْ جَيَّفُوا؟ قَالَ: « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا أَنْتُمْ بِأَسْمَعَ لِمَا أَقُولُ مِنْهُمْ وَلَكِنَّهُمْ لاَ يَقْدِرُونَ أَنْ يُجِيبُوا »، ثُمَّ أَمَرَ بِهِمْ فَسُحِبُوا فَأُلْقُوا فِي قَلِيبِ بَدْرٍ. {الحديث: ٧١٥٢ = ٧١٧٩ فم. تجريد/١/١٩٠، رقم: ١٧٢ = ٢٤٠، ٢٩٣٤، ٥٢٠، ٣١٨٥، ٣٦٦٠، ٣٨٥٤، ٣٩٦٠. نسائي. جهاد: ٣٠٦ + تجريد/٤، رقم: ١٥٢٧ = ٣٩٧٦}:

ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) تاسێ ڕۆژ وازی لە کوژراوەکانی جەنگی بەدر هێناو سەری لێ نەدان، ئەوجا چوو بۆلای لاشەکانیان، لەدیاریان ڕاوەستا، کە لاشەی بیستو چوار کەسیان بوو، لەگەورە پیاوانی بێباوەڕانی قوڕەیش، ئەوجا یەکە یەکە بەناوی خۆیانەوەو بەناوی باوکیانەوە، بانگی دەکردنو دەیفەرموو: ئەی ئەبو جەهلی کوڕی هیشام!، ئەی ئومەییەی کوڕی خەلەف!، ئەی عوتبەی کوڕی ڕەبیعە!، ئەی شەیبەی کوڕی ڕەبیعە!، ئەی فیساری کوڕی فیسار! ئەی ئەوەو ئەی ئەوە! ئایا پەشیمانیتان حاصڵ کردو ئێستا خۆزگە دەخوازن کە ئەم پەندەتان بەخۆتان نەدایەو لەدنیادا موسوڵمان ببونایەو لەفەرمانی خوداو پێغەمبەری خودا دەرنەچوونایەو ئەم ڕۆژە ڕەشەتان بەسەر خۆتان نەهێنایە، دەی بزانن کەئەوا ئێمە لەسایەی خوداوە بە ئاواتی خۆمان گەیشتینو ئەو موژدەو بەڵێنەی کە خودای خۆمان وادەی پێدابووین دەستمان کەوتو بەچاوی

خۆمان دیمان، دیاره ئێومیش بەتۆڵەی سەختی کاری بەدی خۆتان گەیشتوونو ئەو هەڕەشەو ئێشو ئازارو سزایەی کەخودا وادەو بەڵێنی ئەوەی پێتان دابوو بەچاوی خۆتان دیتان!). کاتێ ئیمامی عومەر گوێی لەم قسانەی پێغەمبەر بوو (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: قوربان! ئەی پێغەمبەری خودا! قسەی چی لەگەڵ ئەم لاشە بێ گیانانەدا دەکەی، ئەمانە چۆن گوێیان لەقسەیەو چۆن دەتوانن کە وەڵام بدەنەوە، پاش ئەوە کە مردوونو لاشەکەیان گەنیوەو بۆگەنی کردووە؟ حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (سوێندم بەو کەسە کەگیانی منی بەدەسە، کە دیارە خودای گەورەو سەروەرە، ئەوانیش وەك ئێوە ئاوا گوێیان لەم قسانەی منە، بەڵام ئەوەندە هەیە کەئەوان ناتوانن وەڵام بدەنەوە!). ئەوجا لاشەکانیان بەکێش کردو فڕەیان دانە ناو بیرێ لە بیرە کۆنەکانی بەدرەوە. {تاج/٤، زنجیرە: ٨٤، ژمارە: ٤٥٨٠}.

(١٨) باب إثبات الحساب

لێپرسینەوە لە ڕۆژی دوایی لە پاش زیندوبوونەوە کارێ سەلمێنراوە

١٨٢٧- عن عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) قالت: قال رسول الله (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) « مَنْ حُوسِبَ يومَ القيامة عُذِّبَ » . فَقُلْتُ أَلَيْسَ قَدْ قالَ اللَّهُ تَعالَى: (فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا)؟ فَقَالَ: (ليس ذلك الحساب، إنما ذاك العَرْضُ، مَنْ نُوقِشَ الحِسابَ يوم القيامةِ عُذِّب). (الحديث ٧١٥٤ حسب ترقيم الشيخ خليل مأمون شيحا = ٧١٨١ حسب ترقيم فتح اللهم بشرح صحيح الإمام مسلم. تجريد البخاري = مختصر

صحيح البخاري = الترجمة الكردية/١. الرقم: ٨٧ = ١٠٣، ٤٩٣٩، ٦٥٣٦، ٦٥٣٧ فتح الباري).[١٨٣٧]

عائیشه (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: بەگوێی خۆم گوێم لێ بوو کە پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەربێ) دەیفەرموو: هەرکەسێ لەقیامەت دا موحاسەبە بکرێ سزا دەدرێ، منیش عەرزیم کرد: ئەی پێغەمەری خودا! خودا بمکات بەقوربانت! ئەی ئەوە نییە، کە خودای گەورە دەفەرموێ: {فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ، فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا} (سورة الإنشقاق-٨٤/٧-٨).

واتە: هەرکەسێ بەدەستی ڕاستی نامەی کرداری خۆی لەقیامەت دا وەربگرێ، بەئاسانی حیسابو لێپرسینەوەی لەگەڵ دا دەکرێ.

کەواتە: تۆ مەبەستت چییە کە دەفەرمووی: هەرکەسێ لەقیامەت دا موحاسەبە بکرێ سزادەدرێ؟

خۆشەویست (دروودی خوای لەسەربێ) بۆ لابردنی ئەم پرسە فەرمووی: ئەوەی کە لێرەدا، وادەفەرموێ، مەبەست دەورکردنەوەو ڕانواندنێکی سەرەتاییە، کە خودا لەگەڵ بەندەکەدا، دوو بەدوو چاوێ بەنامەی کرداریدا دەخشێنێو پێی دەفەرموێ: ئایا پێ دەنێیت لەم گوناحە، ئەویش عەرزی دەکا: بەڵێ، خودایش دەفەرموێ پێی: مەترسێ، من لەجیهان دا ئەم گوناهانەم بۆ پۆشیویت، ئەوا ئەمرۆکەیش خۆش دەبم لێت، لەو گوناهانە، ئەمەیش بەس بەدیمەن حیسابو لێپرسینەوەیە، دەنا هەرکەسێ لەحیسابو لێکۆڵینەوەدا، لە گەڵی دا بکۆڵنەوە بەرباد دەبێو بەفاتارەت دەچێ. (تاج/٤ ژ/٦٧ ژ/٤٤٠٧ – سوورەتی ئینشیقاق).

[١٨٣٧] تجريد البخاری = مختصر صحيح البخاری = الترجمه الكرديه/ المجلد الأول = تجريد/١، ژمارە: ٨٧ = ١٠٣ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢١٧٥ = ٧١٥٤ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٣ رقم الباب/٣٥).

١٨٢٨- عَنْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: «إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ عَذَابًا، أَصَابَ الْعَذَابُ مَنْ كَانَ فِيهِمْ، ثُمَّ بُعِثُوا عَلَى أَعْمَالِهِمْ». {الحديث: ٧١٦٣ = ٧١٩٠ فم}:[١٨٢٨]

عەبدوڵڵای کوڕی عومەر (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: لە پێغەمبەری خۆشەویستو نازدارم بیست دەیفەرموو (دروودی خودای لەسەر بێ): (کاتێ خودای گەورەو مەزن سزایەکی نارده سەر هۆزێو ویستی سزایان بدا، ئیتر ئەو سزایە پاكو پیسیان وەك یەك دەگرێتەوە، بەڵام لەپاشا کەخودا زیندوویان دەکاتەوە، هەرکەسەیان بەپێی کردەوەی خۆی، تۆڵەی لێ دەستێنێ، یا پاداشی باشی دەداتەوە!). {تاج/٥، زنجیرە: ٨٧، ژمارە: ٥٤٨٤، ٥٤٨٦}.

[١٨٢٨] تجرید البخاری - مختصر صحیح البخاری - الترجمه الكردیه - تجرید/١، ژمارە: ٨٧ - ١٠٣ بخاری. پوختەی موسلیم - مختصر صحیح مسلم = الترجمه الكردیه = المجلد الخامس = پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢١٧٥ - ٧١٥٤ شیحا - ترقیم وتخریج الشیخ خلیل مأمون شیحا لصحیح مسلم (بخاری رقم الكتاب/٩٢ رقم الباب/١٩).

٥٢- كِتَابُ الفِتَنِ وَأَشْرَاطُ السَّاعَةِ
نامەی فەرتەنەگەل‌و نیشانەکانی هاتنی دوارِۆژ

{بڕوانە: تاج/٥، زنجیرە: ٨٧، لاپەڕە: ٥٢٢ لە ژمارە: (٥٤٨١)ەوە هەتا ژمارە: ٥٦٣٣ لە زنجیرە: ١١٦ هەروا بڕوانە: تەجریدی بوخاری بە کوردی، بەرگی پێنجەم، زنجیرە: ٩٤ لە ژمارە: (٢٠٩٢)ەوە هەتا ژمارە: ٢١٠٣} + {تەجریدی بوخاری = پوختەی صەحیحی بوخاری کە ناسراوە بە (مختصر صحيح البخاری) دانراوی: ئەبولعباس زين الدين الزبيدی}.

(١) باب إقْتِرَاب الفِتَنِ وَفَتح رَدْم يأجوج و مأجوجَ
باسی نزیکبوونەوەی ئاژاوەکان‌و هاکا سەددەکەی کە زولقەرنەین، بۆ پێشگیری لە یەئجوج‌و مەئجوج دروستی کرد هاکا ئەو سەددە کونی تێ بوو

١٨٢٩- عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ: أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اسْتَيْقَظَ مِنْ نَوْمِهِ وَهُوَ يَقُولُ: «لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ، وَيْلٌ لِلْعَرَبِ، مِنْ شَرٍّ قَدِ اقْتَرَبَ، فُتِحَ الْيَوْمَ مِنْ رَدْمِ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مِثْلُ هَذِهِ». (وَعَقَدَ سُفْيَانُ بِيَدِهِ عَشَرَةً). قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَهْلِكُ وَفِينَا الصَّالِحُونَ؟ قَالَ: «نَعَمْ إِذَا كَثُرَ الْخَبَثُ». {الحديث: ٧١٦٤ = ٧١٩١ فم: فم = فتح الملهم شرح صحيح الإمام مسلم رحمة الله تعالى. تجريد البخاری = مختصر صحيح البخاری بالكوردی/٤، رقم: ١٣٤١ = ٣٣٤٦، ٣٥٩٨، ٧٠٥٩، ٧١٣٥ فتح الباری. ترمذی. فتن: ٢١٨٧. ابن ماجة. فتن: ٣٩٥٣. تحفة الأشراف: ١٥٨٨٠}:[١٨٢٩]

[١٨٢٩] تجريد البخاری/٤، ژمارە: ١٣٤١ = ٣٣٤٦ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٨٧ = ٧١٦٤ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٦٠ رقم الباب/٧).

زەینــەبی کــچی جــەحش، هاوســەری پێغەمبــەر (دروودی خــودا لەســەر پێغەمبــەرو ڕەزای خــودا لەهــەموو هــاوەڵو هاوســەرانی بــێ) فــەرمووی: جارێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەخەو ڕاپەڕیو هات بۆلام، ڕووی سوور هەڵگەڕابوو، شەڵەژابوو، دەیفەرموو: {لا إلهَ إلاَّ الله، (بەڕاستی سەیرە!) هاوار لە خۆم بۆ عەرەب، بۆ ئەم شەڕەی کەوا بەرەو پیریان دێ، وای لەم ڕۆژە ڕەشەی کە یەخەی عەرەب دەگرێ، ئەمڕۆکە لەبەربەست (سەدد)ی یەئجووجو مەئجووج، بەقەد ئەمە کون بوو!}.

سوفیان کە مامۆستای عەمری ناقیدی مامۆستای ئیمامی موسلیمە (ڕەزای خودا لەهەموویان بێ) هێمای ژمارەی دەی کێشا بەم شێوەیە: سەری پەنجەی شایەتمانی خۆی نوساند بە گرێی پەنجە کەڵەیەوەو کردی بە ئەڵقەیەکی بچکۆلەو، نیشانیدا، کە مەبەستی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لە ئامازەکەی، شتێکی زۆر کەم بووە، وەك ئەم ئەڵقە بچکۆلەیە، کە بریتییە لە کونێکی بچکۆلە.

زەینەب (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: منیش عەرزیم کرد: قوربان! ئەی پێغەمبەری خودا! ئەگەر پیاو چاکانیشمان تیادابێ هەر دەفەوتێینو لەناو دەچین؟ فەرمووی: (بەڵێ، کە پیسیو گەندەڵی پەرەی سەند!). {تاج/٥، زنجیرە: ٨٧، ژمارە: ٥٤٨١ – نامەی فەرتەنەو گەلو ئاژاوەکان} .

ڕوونکردنەوە:

زەینەبی کچی جەحش، پورزای پێغەمبەر بوو، لە پێشا ناوی بەررە بوو، کاتێ پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەربێ) مارەیکرد، ناوەکەی گۆڕی بە زەینەب، یەکێکە لە دایکانی بڕواداران، ژنێکی زۆر خوا پەرست بوو، شەو نوێژی زۆری

دەکــرد، ڕۆژووی زۆری دەگــرت، کــاری دەکــردو دەیکــرد بــه خێــر، عائیــشه دەفەرموێ: زەینەب ژنێکی دەست ڕەنگین بوو، کەوڵی خۆش دەکرد، درووماني دەکرد، کوندەو مەشکەی پینـه دەکـرد، کرێکەی وەردەگرتو دەیکـرد بـه خێـر. کاتێ پێغەمبەر گواستیەوە لە تەمەنی (٣٥) سیو پێنج ساڵیدا بوو، ساڵی بیستی کۆچی لـه تەمـەنی پـەنجا ساڵیدا وەفـاتی کـرد، کـه لـەو سـاڵەدا، لەسـەردەمی جێنشینی ئیمامی عومەردا، ولاّتی میصر ئازاد کرا، یەکەم هاوسەری پێغەمبەر بوو، کە لەپاش مەرگی پێغەمبـەر بمرێت، (ڕەزاو ڕەحمـەتی خـودای گـەورەی لێ بێ). {بروانـه: ژمـارە: ١٦٧٥ لـه زنجیره: ١٢٨٠ لـه پوختـەی موسلیم} + {تـاج/٣، زنجیرە: ٤٠، لـه ژمـارە: ٣٤٤٣ هـەتا ٣٤٤٤} + {تەجریـدی بوخـاری/٣، رقـم: ١١٠٧ = ٢٩٩٣ + رقم: ١١٢١ = ٢٦٦١ فتح الباری} + {مختصر صحیح مسلم رقم: ٢١٥٣ = ٦٩٥١ صحیح مسلم}.

١٨٣٠- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) عَـنِ النَّبِـيِّ (صَـلَّى اللّـهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَمَ) قَالَ: «فُتِحَ الْيَـوْمَ مِـنْ رَدْمِ يَـأْجُوجَ وَمَـأْجُوجَ مِثْـلُ هَـذِهِ». وَعَقَـدَ وُهَيْـبٌ بِيَـدِهِ تِـسْعِينَ. {الحدیث: ٧١٦٨ = ٧١٩٥ فم = فـم = فتح الملهم شرح صحیح مسلم}:[١٨٣٠]

ئـەبو هـورەیرە (ڕەزای خـودای لــێ بـێ) فـەرمووی: پێغەمبـەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئەمڕۆ لەبەربەستی یەئجووجو مەئجووج بەقـەی ئەمە کونی تێبوو).

وهـەیب کـه لـه گێڕانـەوەی ئـەم فەرموودەیـەدا، مامۆسـتای مامۆسـتای مامۆستاکەی شێخی موسلیمە (ڕەحمەتی خودایان لێ بێ) هێمای ژمارەی نەوەدی کێشا، بەم شێوەیە: سـەری پەنجـەی شایەتمانی خـۆیی نووسـاند بـه بنـی پەنجـه

[١٨٣٠] بخـاری. أحادیـث الأنبیـاء/٣٣٤٧. پوختـەی موسـلیم/٥، ژمـارە: ١٩٨٨ = ٧١٦٨ شـیحا (بخـاری رقم الکتاب/٦٠ رقم الباب/٧).

کەڵەیەوە لە دیوی ناوەوە، پیشانیدا کە مەبەستی پێغەمبەر (درووودی خودای لەسەر بێ) لە ئاماژەکەی، کونێکی زۆر بچکۆلە بووە، وەك ئەم ئەڵقەیەی کەمن بەم دوو پەنجەیەی دەستی راستم کێشامو پیشانی ئێوەم دا.

(٢) باب الخَسف بالجَيْشِ الَّذى يَؤُمُّ البَيْتَ

لەشکرێ پەلاماری خانەی خودا دەدات، ڕۆدەچن بە ناخی زەویدا

١٨٣١- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْها) قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّـهِ (صَـلَّى اللَّـهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ) : (يَغْزُو جَيْشٌ الْكَعْبَةَ فَإِذَا كَانُوا بِبَيْدَاءَ مِنْ الارْضِ يُخْسَفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِـرِهِمْ) قَالَتْ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ: كَيْفَ يُخْسَفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ وَفِيهِمْ أَسْوَاقُهُمْ وَمَنْ لَـيْسَ مِنْهُمْ؟ قَالَ: (يُخْسَفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ ثُمَّ يُبْعَثُونَ عَلَى نِيَّاتِهِمْ) (الحديث ٢١١٨):[١٨٣١]

عائیشە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر(درووودی خوای لەسەر بێ) فەرمووی: (لەشکرێ دێن بدەن بەسەر کابەداو غەزوی بکەن، دێن هەتا دەگەنە بەیدا، کەناوی جێگەیەکی تایبەتییە، وا لەناوەندی مەککەو مەدینەدا، لەوێ هەموویان ڕۆدەچن بەناخی زەویدا) ، منیش گووتم: ئەی ڕەوانەکراوی خودا! چۆن وبۆچی هەموویان وەك یەك ڕۆدەچن، خۆ هەیانە بۆ شەڕ نەهاتووە تەنها بازاڕیان بۆ ساز دەکا، وەهەشیانە لەوان نییەو بەزۆر هێناویانە ؟ فەرمووی(درووودی خوای لەسەر بێ) : (هەموویان چون یەك ڕۆدەچن بەناخی زەویدا، بەڵام لەرۆژی قیامەتا هەر کەسەیان لەسەر نیازی خۆی زیدوو دەکرێتەوە، چاکیان بەچاك پاداشتی دەدرێتەوەو خراپیان بەخراپ).(تاج/٢/٢٧٥ف- از-١٣٧ —ش/د/ت/ن).

[١٨٣١] تجرید/٢، ژمارە: ٩٥٨ - ٢١١٨ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢٠٣٠ = ٧١٦٩ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٣٤ رقم الباب/٤٩).

ئەمــەیش گێڕانەوەیــەکی تــری ئــەم فەرموودەیــە، لــە ژمــارە: (٢٠٣٠)ی پوختەی موسلیمدا:

عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ابْنِ الْقِبْطِيَّةِ قَالَ دَخَلَ الْحَارِثُ بْنُ أَبِى رَبِيعَةَ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَفْوَانَ وَأَنَا مَعَهُمَا عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ فَسَأَلاَهَا عَنِ الْجَيْشِ الَّذِى يُخْسَفُ بِهِ وَكَانَ ذَلِكَ فِى أَيَّامِ ابْنِ الزُّبَيْرِ فَقَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « يَعُوذُ عَائِذٌ بِالْبَيْتِ فَيُبْعَثُ إِلَيْهِ بَعْثٌ فَإِذَا كَانُوا بِبَيْدَاءَ مِنَ الأَرْضِ خُسِفَ بِهِمْ ». فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَكَيْفَ بِمَنْ كَانَ كَارِهًا قَالَ « يُخْسَفُ بِهِ مَعَهُمْ وَلَكِنَّهُ يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى نِيَّتِهِ ». وَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ هِىَ بَيْدَاءُ الْمَدِينَةِ. {الحديث: ٧١٦٩ = ٧١٩٦ فم}:

عوبەیدوڵڵای کوڕی ئـەل‌قیبطییـە فـەرمووی: لەخزمـەتی حاریثی کـوڕی ئەبو رەبیعەو عەبدوڵڵای کوڕی صەفواندا چووین بۆ خزمـەتی ئـوم سـەلەمەی دایکـی بـاوەڕدارانی هاوسـەری پێغەمبـەر (دروودی خـودا لـە پێغەمبـەرو رەزای خودا لە هاوەڵان و هاوسەرانی بێ) پرسیاری ئەو لەشکرەیان لێ کرد کـە رۆدەچـن بـەناخی زەویـدا؟ ئـەم سـەردان و پرسـیارو وەڵامـەیش لـەو سـەردەمەدا بـوو، کـە عەبـدوڵڵای کـوڕی زوبـەیر فـەرمانڕەوا بـوو لـە مەدینـە، ئـوم سـەلەمەیش فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فـەرمووی: (پـەنا بـەرێ پـەنا دەباتـە بـەر بـەیت و هانـا دەباتـە بـەر خانـەی خـودا، هـەتا زۆردار نـەیکوژێ، جـا لەشکرێ دەنێرن بۆ گیـانی، کاتـێ لەشـکرەکە دەگەنـە بیابـانی بەیـداء، کـە نـاوی شـوێنێکی تایبەتـە لـەنێوانی مەککەو مەدینـەدا، دەشـتێکی لـووس و پووسـە، وا لـەنزیکی ذولحولەیفـەوە، کـە لەشـکرەکە دەگەنـە ئـەوێ هـەموویان رۆدەچـن بەناخی زەویدا).

منـیش عـەرزیمکرد: ئـەی پێغەمبـەری خـودا! ئـەو لەشـکرە کەدەچـن بـۆ گیانی ئەو پەنا هێنەرە، کە پەنا دەباتە بەر خانەی خودا، هـەموویان وەك یـەك

نین، هەیانە بە زۆر هێنراوەو پێی ناخۆشە کە هاتووە بۆ ئەم ئەرکە ناڕەوایە، ئەی ئەوە چۆن ڕۆدەچن لەگەڵ ئەو ناهەقیکارانەدا؟ فەرمووی: (ئەویش لەگەڵ ئەوانا ڕۆدەچێ بەناخی زەویدا، بەڵام لە ڕۆژی قیامەتدا، لەسەر نیازی خۆی زیندوو دەکرێتەوەو بەپێی نیازی دڵی پاداش دەدرێتەوە، بەچاك یا بەخراپ).

ئەبو جەعفەری ئەل‌باقیر، فەرمووی: ئەو شوێنە کە ئەو لەشکرەی تیادا ڕۆدەچن بیابانەکەی مەدینەیە، کەوا لە نزیکی ذولحولەیفەوە. {تاج/٢، زنجیرە: ١٣٧، ژمارە: ١٧٢٤ + تاج/٥، زنجیرە: ٨٧، ژمارە: ٥٤٨٣} + {تاج/٥، زنجیرە: ٩٧، ژمارە: ٥٥٣٩ – لە هۆزی سەقیف هەلاتبازو ... هەڵ دەکەوێ} + {ریاض الصالحین/٤، زنجیرە، ٣٧٠، ژمارە: ١٨٣٠}.

(٣) باب نُزُولِ الفِتَنِ كَمَوَاقِعِ القطر
دابارینی ئاژاوەو ئاشووب وەك لێزمەی باران

١٨٣٢- عَنْ أُسَامَةَ بْن زيد (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَشْرَفَ عَلَى أُطُمٍ مِنْ آطَامِ الْمَدِينَةِ، ثُمَّ قَالَ: «هَلْ تَرَوْنَ مَا أَرَى؟ إِنِّي لأَرَى مَوَاقِعَ الْفِتَنِ، خِلاَلَ بُيُوتِكُمْ كَمَوَاقِعِ الْقَطْرِ». {الحديث: ٧١٧٤ = ٧٢٠٢ فم}:[١٨٣٢]

ئوسامەی کوڕی زەید (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) جارێ لەسەر قەڵایێ لە قەڵاکانی مەدینە سەرنجی دەوروبەری داو فەرمووی: (ئەرێ ئەوەی کە من دەیبینمو چاوم لێیەتی، ئێوەیش دەیبینن‌و چاوتان لێیەتی یانا؟).

[١٨٣٢] تجرید/٥، ژمارە: ٢٠٩٧ = ٧٠٨٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٨٩ = ٧١٧٤ شیحا = ترقیم الشیخ خلیل مأمون شیحا لصحیح مسلم. (بخاری رقم الکتاب/٢٩ رقم الباب/٨).

یاران عەرزیان کرد: نەء، هیچ نابینین. فەرمووی: (دەسا من دەبینم کە کوشتن‌و ئاشوب‌و بگرەو بەردەو کوشت‌و بڕ، وەك دڵۆپی لێزمەی باران، لەناو کووچەو کۆڵان‌و ماڵەکانتانا بە خوڕەم دادەبارێن!). {تاج/٣، زنجیرە: ١١٣، ژمارە: ٣١٩٦}.

ڕوونکردنەوە:

ئەوەبوو وابوو لە پاش مەرگی حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) ئاشووب‌و فەرتەنە بەرپابوو، وەك کەری دەروێش سەری دەکرد بە هەموو ماڵێکا، بە کوشتنی ئیمامی عوثمان دەستی پێکرد، شەڕی جەمەل قەوما، هەروا صفین، هەروا هەرای ئەلحەڕە بەرپابوو، حوسەین شەهید بوو وەتا ئێستا بەردەوامە، وە.... تاد

١٨٣٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قال: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: سَتَكُونُ فِتَنٌ، الْقَاعِدُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْقَائِمِ، وَالْقَائِمُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْمَاشِي وَالْمَاشِي فِيهَا خَيْرٌ مِنَ السَّاعِي مَنْ تَشَرَّفَ لَهَا تَسْتَشْرِفْهُ فَمَنْ وَجَدَ فِيْهَا مَلْجَأً أَوْ مَعَاذًا فَلْيَعُذْ بِهِ. (الحديث ٧٠٨٢): [١٨٣٣]

دیسان ئەبو هورەیرە -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئاشووب‌و ئاژاوەو فەرتەنە گەلێ دەقەومێن، هەتا لێیان دووربی‌و دووریان لێ بگری کەمە، ئەوەی بچێ بەپیریانەوە دێن بەپیریەوەو بەرۆکی پێ دەگرن! دانیشتوو تیایانا لەڕاوەستاو تیایانا باشترە، ڕاوەستاو تیایانا لەڕۆیشتوو باشترە، ڕۆیشتوو تیایانا لەڕاکردوو باشترە. واتە:

[١٨٣٣] تجرید/٥، ژمارە: ٢٠٩٧ = ٧٠٨٢ بخاری. مسلم: ٧١٧٨ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦١ رقم الباب/٢٥).

هەتا کەمتر بەشداری لەو ئاژاوانەدا بکەی باشترە. دەی هەرکەسێ لەو دەمەدا پەناو پاسارێکی دەست کەوت، باپەنای بۆ بەرێو خۆی لەوێ قایم بکاو خۆی قوتار بکا). (تاج/١٠ ل/٢٠٨ ز/٨٧ ژ/٦ - ش/د/ت- باسی ترساندن لەئاژاوەکان).

(٤) باب إِذَا تَوَاجَهَ الْمُسْلِمَانِ بِسَيْفَيْهِمَا

کاتێ دوو موسوڵمان بە شمشێرەوە ڕووبەڕووی یەکتری وەستان، بکوژو کوژراو لەناو ئاگری دۆزەخدا دەبن

١٨٣٤- عَنِ الأَحْنَفِ بْنِ قَيْسٍ قَالَ خَرَجْتُ وَأَنَا أُرِيدُ هَذَا الرَّجُلَ فَلَقِيَنِى أَبُو بَكْرَةَ فَقَالَ أَيْنَ تُرِيدُ يَا أَحْنَفُ قَالَ قُلْتُ أُرِيدُ نَصْرَ ابْنِ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- - يَعْنِى عَلِيًّا - قَالَ فَقَالَ لِى يَا أَحْنَفُ ارْجِعْ فَإِنِّى سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- يَقُولُ « إِذَا تَوَاجَهَ الْمُسْلِمَانِ بِسَيْفَيْهِمَا فَالْقَاتِلُ وَالْمَقْتُولُ فِى النَّارِ ». قَالَ فَقُلْتُ أَوْ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا الْقَاتِلُ فَمَا بَالُ الْمَقْتُولِ قَالَ « إِنَّهُ قَدْ أَرَادَ قَتْلَ صَاحِبِهِ ». {الحديث: ٧١٨١ ترقيم شيحا = ٧٢٠٩ ترقيم فم = فم = فتح الملهم تجريد/١، رقم: ٢٩ = ٣١، ٦٨٧٥، ٧٠٨٣ فتح الباري شرح صحيح البخاري. أبو داود. فتن: ٤٢٦٨. نسائي. تحريم الدم. تحفة الاشراف: ١١٦٥٥} :[١٨٣٤]

ئەحنەفی کوڕی قەیس (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) فەرمووی: دەرچووم بچم یاریدەی عەلی کوڕی ئەبو طالیب بدەم، لە دژی کۆمەڵەی ئەلجەمەل، گەیشتم بە ئەبوبەکرە، فەرمووی: ئەوە بۆ کوێ دەچیت؟ گوتم: دەمەوێ هۆزەکەم ببەم بۆ هاوبەشی لە جەنگی ئەلجەمەلدا، وە یاریدەی عەلی کوڕی ئەبو طالیب بدەم کە ئامۆزای پێغەمبەری خودایە: ئەحنەف فەرمووی: ئەبوبەکرە

[١٨٣٤] تجرید/١، ژمارە: ٢٩ = ٣١ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢٠٠٥ = ٧١٨١ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٢ رقم الباب/٢٢).

فەرمووی پێم: ئەی ئەحنەف! بگەڕێرەوەو مەچۆ بۆ ئەم شەڕی برا کوژییە، چونکە من بە گوێی خۆم لە زاری پیرۆزی پێغەمبەرم بیستووە کە دەیفەرموو: (هەرکاتێ دوو موسڵمان بە شمشێرەوە روو بە ڕووی یەکتری وەستانو دەستەو شمشێر بەرامبەر بە یەکتری راوەستانو یەکێکیان یەکێکیانی کوشت، ئەوا بکوژو کوژراو هەردووکیان جێگەیان ناو ئاگری دۆزەخە!).

ئەحنەف فەرمووی: ئەبوبەکرە فەرمووی: منیش گوتم، یا کەسێ تر گوتی: قوربان! ئەی پێغەمبەری خودا! باشە وا بکوژ دۆزەخییە، چونکە بکوژە، ئەی کوژراوەکە بۆچی؟ خۆ ئەو کەسی نەکوشتووە؟ فەرمووی (درودی خودای لەسەر بێ): (چونکە ئەویش لە دڵەوە بە خواستی دڵ ویستوویەتی برا موسڵمانەکەی بکوژێ!).

روونکردنەوە:

ئەحنەفی کوڕی قەیس، ئەبو بەحری بەصری تەمیمی، ناوی ضەحاکی کوڕی قەیسە، پیاوێکی تەمەن درێژ بوو، بە خزمەت پێغەمبەر گەیشتووە بەڵام دانانرێ بە صەحابە، چونکە ئەو کاتە ئیسلام نەبووە، لەپاش مەرگی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) ئیسلام بووە، پیاوێکی سەلارو هێمنو لەسەر خۆ بوو، پیاوێکی باوەڕ پێکراو بوو، بەڵام فەرموودەی کەم دەگێڕایەوە.

١٨٣٥- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قال: قال رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): «لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَقْتَتِلَ فِئَتَانِ عَظِيمَتَانِ وَتَكُونُ بَيْنَهُمَا مَقْتَلَةٌ عَظِيمَةٌ وَدَعْوَاهُمَا وَاحِدَةٌ».

{الحديث: ٧١٨٥ = ٧٢١٣ فم. تجريد البخاري/٥ن رقم: ٢١٠٣ = ٧١٢١ فتح الباري. تحفة/ ١٤٧٠٦}:[١٨٣٥]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: حەزرەتی پێغەمبەری خۆشەویستو نازدار (درودو سڵاو پیتو فەڕو میهرەبانی خودای گەورەو مەزنی لەسەر بێ، سەرو ماڵو هەستو نەست گشتی بەقوربانی گەردی سەر گۆڕی پیرۆزی بێو گشتی بەقوربانی گەردی بەرپێی دێنیکەرانی گۆڕی نازداری بێ) فەرمووی: (قیامەت هەڵناسێ، هەتا دوو بەرەی زۆر گەورە دەچن بەگژ یەکا، کوشتارێکی فرە گەورەو سامناك لە نێوانیاندا روودەدا، داوای هەر دوو لاشیان هەریەك داوایە). {تاج/٥، زنجیرە: ١٠٥، ژمارە: ٥٥٦٨ — نیشانەی داهاتنی قیامەت}.

ڕوونکردنەوە:

زۆرینەی ڕاڤەکاران دەڵێن: مەبەست لەم دوو بەرە گەورەیە، کۆمەڵەی عەلیو کۆمەڵەی موعاوییە بووە. بەڵام مرۆڤ کە کۆی نیشانەکانی نزیکبوونەوەی قیامەت ڕەچاو دەکا، لەگەڵ ئەو هەموو جەنگە گەورانەدا، کە لەنێوانی لایەنە جیا جیاکاندا بووە، دەبینێ شەڕی عەلیو موعاوییە، لە چاو ئەو شەڕە گەورەو زەبەلاحانەدا، وەك گەمەی منالان وایە، لەهەموو ڕویەکەوە، لەڕووی گەورەیی ڕووبەری مەیدانی جەنگەکانەوە، لەڕووی ژمارەی هاوبەشکەرانو جەنگاوەرانو کوژراوانو زامارانو وڵات وێرانکردنو کاریگەری لەسەر ڕەوشتی گشتی جیهانی، تەنانەت لە جەنگی خاچ پەرستان، یا لە جەنگی جولەکەو عەرەب، یا لە جەنگی

[١٨٣٥] تجرید البخاری/٥، ژمارە: ٢١٠٣ = ٧١٢١ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢٠٠٧ - ٧٢١٣ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦١ رقم الباب/٢٥).

یەکەمو دووەم، یا لە جەنگی عێراقو ئێرانو سەدان جەنگی گەورە گەورەدا، هەر کامیٚ لەم جەنگانە بگری، لە هەموو رویەکەوە لە جەنگی عەلیو موعاویە گەورەتر بوون، بە زەینم ئەم جەنگە ماوە، وەلە ناکاوا هەلٚ دەگیرسیٚو دەتەقێتەوەو کۆتایی بەم گەشە ژیانییە دەهێنیٚو دەمانباتەوە سەر سەدەی یەکەمی زاینیی، بەزەینم کاتی ئەو هەرەشەیە هاتووە، کە لەم ئایەتەدا ئماژەی بۆ کراوە، کە دەفەرمویٚ: ﴿وَلَكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمْ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (٤٣) فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ – الأنعام/٤٣-٤٤﴾. چونکە بەڕاستی ئێستا لەسەراسەری جیهاندا، وەك ئەمڕۆ ئاوا خەلٚکی لەدین دوورنەکەوتۆتەوەو کوفرو بێباوەڕیو تاوانو بیٚ رەوشتی وا باوی نەبووە. تەنانەت مرۆڤ ناوێریٚ لەناو بەناو رۆشنبیراندا، ناوی خودا بهێنیٚ، کوشتنو زیناو بادە نۆشیو تاوان ئەوەندە زۆر بوون لەڕادە دەرچوون، تەنیا لەناو وڵاتە ئیسلامییەکاندا، ئەویش زۆر کەم دینداری ماوە!! خودا پەنامان بدا لێی.

(٦) باب إخبارِ النَّبيِّ ﴿ﷺ﴾ فيمَا يكُونُ إلى قِيَامِ السَّاعَةِ

کۆمەلٚیٚ هەوالٚ لە بارەی کۆمەلٚیٚ ڕوداوەوە، کە پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بیٚ) ڕوونی کردوونەتەوە، هەتا ڕۆژی دوا ڕۆژ

١٨٣٦- عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمًا فَمَا تَرَكَ شَيْئًا يَكُونُ فِي مَقَامِهِ ذَلِكَ إِلَى قِيَامِ السَّاعَةِ إِلَّا حَدَّثَهُ حَفِظَهُ مَنْ حَفِظَهُ وَنَسِيَهُ مَنْ نَسِيَهُ قَدْ عَلِمَهُ أَصْحَابُهُ هَؤُلَاءِ وَإِنَّهُ لَيَكُونُ مِنْهُ الشَّيْءُ فَأَذْكُرُهُ كَمَا يَذْكُرُ الرَّجُلُ وَجْهَ الرَّجُلِ إِذَا غَابَ عَنْهُ ثُمَّ إِذَا رَآهُ عَرَفَهُ. (الحديث ٦٦٠٤): [١٨٣٦]

[١٨٣٦] تجريد/٥، ژمارە: ٢٠٤٤ = ٦٦٠٤ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٩٢ - ٧١٩١ شیحا - ترقيم الشيخ خليل مأمون شيحا لصحيح مسلم. (بخاری رقم الكتاب/٨٢ رقم الباب/٤).

حوزەیفـە (رەزای خـوای لێ بـێ) فـەرمووی: جـارێ خۆشەویـست -دروودی خوای لەسەر بێ- وتـارێکی گرنگـی دوورو درێـژی دا، هـیچ نـەما کـەرووی دا بـێ، یاهەتا ڕۆژی قیامەت ڕوویدا، کەباسی نەکا بۆمان، ئیتر ئەوی لـەیادی مابـێ ئـەوا لـەیادی مـاوە (و گەنجینـەی رازو نهێنـی یـەکان بـوو بـەمالّی) ئەوییـشی لـەیادی چووبێتەوە ئەوا لەیادی چۆتەوەو گەنجی نـاو ئـەو گەنجینەیـەی بـەفیڕۆ دانـاوە) من بەش بەحالّی خۆم جاری وادەبێ شتێ لەو بابەتانە ڕوودەدا، کەپێغەمەر لەو وتارەدا باسی کردبوون، وەمـن ئـەو شـتەم لـەیاد نـەما بـوو، بـەلاّم کـەروو دەدات وشتەکە دەبینم، ئەوجا یادم دەکەوێتەوەو لەدلّی خۆما دەلّێم: ئای ئەمە ئەوەیە کەپێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لەو وتارەدا باسـی کـرد بۆمـان، ڕێـك وەك چۆن گەلێ جار وارێ دەکـەوێ مـرۆڤ پیـاوێ دەناسـێ، بـەلاّم لـەپاش مـاوەیی ئـەو پیـاوەی لـەبیر دەچـێ، هـەتا کاتـێ دێتـەوە بـەر چـاوی‌و دەیبینـێ، دیـسانەوە دەیناسـێتەوەو دەزانـێ کەئەمـە پیاوەکـەی پێـشووە نـاوا) (تـاج/١٠ ز/٨٨ ل/٢١٦ ژ/١= خەبەردان لەفیتنە گەل...).

بۆ ڕاڤـەو شـەرح‌و ڕوونکردنـەوەی ئـەم سەرباسـە، لـە پوختـەی موسـلیم، ژمارە: (١٩٩٢)و (١٩٩٣)و (١٩٩٤)و (١٩٩٥) ڕاگوێز دەکەین:

عَنِ ابْنِ إِدْرِيسَ الْخَوْلاَنِىَّ كَانَ يَقُولُ قَـالَ حُذَيْفَـةُ بْـنُ الْيَمَـانِ وَاللَّـهِ إِنِّـى لأَعْلَـمُ النَّاسِ بِكُلِّ فِتْنَةٍ هِىَ كَائِنَةٌ فِيمَا بَيْنِى وَبَيْنَ السَّاعَةِ وَمَا بِى إِلاَّ أَنْ يَكُونَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- أَسَرَّ إِلَىَّ فِى ذَلِكَ شَيْئًا لَمْ يُحَدِّثْـهُ غَيْـرِى وَلَكِـنْ رَسُـولُ اللَّـهِ -صلى الله عليه وسلم- قَالَ وَهُوَ يُحَدِّثُ مَجْلِسًا أَنَا فِيهِ عَنِ الْفِتَنِ فَقَـالَ رَسُـولُ اللَّـهِ -صلى الله عليه وسلم- وَهُوَ يَعُدُّ الْفِتَنَ « مِنْهُنَّ ثَلاَثٌ لاَ يَكَدْنَ يَذَرْنَ شَيْئًا وَمِنْهُنَّ فِـتَنٌ كَرِيَاحِ الصَّيْفِ مِنْهَا صِغَارٌ وَمِنْهَـا كِبَـارٌ ». قَـالَ حُذَيْفَـةُ فَـذَهَبَ أُولَئِـكَ الـرَّهْطُ كُلُّهُـمْ غَيْرِى.{الحديث: ٧١٩١ = ٧٢١٩ فم} :

ئـەبو ئیدریـسی خـەولانی فـەرمووی: حوزەیفـەی کـوڕی یـەمان (ڕەزای خودای لـێ بێ) فەرمووی: بەزاتێ کە زاتی خودایە لەم ڕۆوە هەتا ڕۆژی قیامەت هەرچی فیتنـەو فەرتەنـەیێ روو دەدات، مـن لەهـەموو کەسێکی تـر باشـتری لێ دەزانم، ئەمەیش لەبەرئەوە نییە کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەم بارەیـەوە قسەی بـۆ کەسـی تـر نـەکردبێ، نـەء لەبـەر ئەمـە نییـە، بـەڵام جـارێ پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) لـەناو کـۆڕێکی دانیـشتندا، کـەمن خـۆم لەوێ دانیشتبووم باسی گەلێ فیتنـەو ئاشووبو فەرتەنـەی بۆمـان کـرد، دەسـتی کرد بە ژماردنیانو فەرمووی (دروودی خـودای لەسـەر بـێ): (سـێ ئاشـووب لـەو ئاشووبانە کەم شت لێیان رزگار دەبێ، هەندێکیـشیان وەك بـای هـاوین وان، پـڕن لە زەرەرو زیانو ئێشو ئازار بۆ هەمووان، وردو درشتیان هەیە).

حوزەیفە (ڕەزای خودای لـێ بێ) فەرمووی: ئەو دەستەیە، کە لـەو کـۆڕەدا بوون، من نەبێ کەسیان نـەماون، هـەر لەبـەر ئەوەیـە کـە دەڵـێم: مـن لەهـەموو کەسێ باشتری لێ دەزانم. {تاج/٥، زنجیرە: ٨٨، ژمارە: ٥٤٩٩ — خەبەردان لە فیتنە گەلو جۆرەکانی}.

عَنْ حُذَيْفَةَ -رضي الله عنه- قَالَ: قَامَ فِينَـا رَسُـولُ اللَّـهِ -صـلى الله عليـه وسلم- مَقَامًا مَا تَرَكَ شَيْئًا يَكُونُ فِي مَقَامِهِ ذَلِكَ إِلَى قِيَامِ السَّاعَةِ إِلاَّ حَدَّثَ بِهِ حَفِظَهُ مَنْ حَفِظَهُ وَنَسِيَهُ مَنْ نَسِيَهُ قَدْ عَلِمَهُ أَصْحَابِي هَؤُلاَءِ وَإِنَّهُ لَيَكُونُ مِنْهُ الشَّيْءُ قَدْ نَسِيتُهُ فَأَرَاهُ فَأَذْكُرُهُ كَمَا يَذْكُرُ الرَّجُلُ وَجْهَ الرَّجُلِ إِذَا غَـابَ عَنْـهُ ثُـمَّ إِذَا رَآهُ عَرَفَـهُ. {الحديث: ٧١٩٢ = ٧٢٢٠ فم. تجريد/٥، رقم: ٢٠٤٤ تجريد = ٦٦٠٤. أبو داود. فتن: ٤٢٤٠. تحفة الأشراف: ٣٣٤٠}:

حوزەیفە (ڕەزای خودای لـێ بێ) فـەرمووی: جـارێ خۆشەویـست (درووودی خودای لەسەر بێ) هەڵسایەوە لەسـەر دوانگە (مینبـەر) وتـارێکی گرنگـی دوورو

درێژی بۆماندا، لەناو ئەو وتارەدا، هەرچی روویدا بوو، لەوەو پێش‌و هەرچی روودەدا لەوەو پاش هەتا رۆژی قیامەت، هەمووی باسکرد بۆمان، ئیتر ئەوەی لە یادی مابێ ئەوا لە یادی ماوەو گەنجینەی رازو نهێنییەکان بوو بەماڵی، ئەوەیشی لە یادی چووبێتەوە، ئەوا لە یادی چووەتەوەو گەنجی ناو ئەو گەنجینەیەی بەفیڕۆ داناوە!

ئەم برادەرانەی من ئەم باسە زۆر باش دەزانن، چونکە ئەوانیش وەك من ئامادەی بیستنی ئەو وتارە بوون، من بەش بە حاڵی خۆم جاری وادەبێ شتێ لەو بابەتانە کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەو وتارەدا باسیانی کرد، روودەدا، من لەبیرم نەماوە، بەڵام کە روودەدات‌و دەیبینم، ئەوجا یادم دەکەوێتەوەو لە دڵی خۆمدا دەڵێم ئەمە ئەوەیە کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لە وتارەکەیدا باسی کرد بۆمان، وەکوو چۆن پیاوێ لەپاش ماوەیێ چاوی بە چارەی پیاوێکی ناسیاوی خۆی بکەوێتەوە، کە لەیادی نەمابێ، بەڵام کە دەیبینێ دیسانەوە دەیناسێتەوە). {تاج/٥، زنجیرە: ٨٨، ژمارە: ٥٤٩٨}.

عَنْ حُذَيْفَةَ -رضي الله عنه- أَنَّهُ قَالَ أَخْبَرَنِى رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- بِمَا هُوَ كَائِنٌ إِلَى أَنْ تَقُومَ السَّاعَةُ فَمَا مِنْهُ شَىْءٌ إِلاَّ قَدْ سَأَلْتُهُ إِلاَّ أَنِّى لَمْ أَسْأَلْهُ مَا يُخْرِجُ أَهْلَ الْمَدِينَةِ مِنَ الْمَدِينَةِ. {الحديث: ٧١٩٤ = ٧٢٢٢ فم}:

حوزەیفە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: هەتا رۆژی هەستانەوە (قیامەت) دێت، هەرچی کارەساتێ روو دەدا، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بەمنی فەرمووە، شتێ نییە کە نەیم پرسیبێ لێی، بەڵام ئەوەم لێی نەپرسی کەچی خەڵکی مەدینە لە مەدینە دەردەکات). {تاج/٥، زنجیرە: ٨٨، ژمارە: ٥٥٠٠ — خەبەردان لە فیتنە گەل‌و ...}.

عَنْ أَبِي زَيْدٍ - يَعْنِي عَمْرَو بْنَ أَخْطَبَ - قَالَ صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- الْفَجْرَ وَصَعِدَ الْمِنْبَرَ فَخَطَبَنَا حَتَّى حَضَرَتِ الظُّهْرُ فَنَزَلَ فَصَلَّى ثُمَّ صَعِدَ الْمِنْبَرَ فَخَطَبَنَا حَتَّى حَضَرَتِ الْعَصْرُ ثُمَّ نَزَلَ فَصَلَّى ثُمَّ صَعِدَ الْمِنْبَرَ فَخَطَبَنَا حَتَّى غَرَبَتِ الشَّمْسُ فَأَخْبَرَنَا بِمَا كَانَ وَبِمَا هُوَ كَائِنٌ فَأَعْلَمُنَا أَحْفَظُنَا.{الحديث: ٧١٩٦ = ٧٢٢٤ فم}:

ئـەبو زەیـد (واتـە: عـەمری كـوڕی ئـەخطـەب (ڕەزای خـودای لـێ بـێ) فـەرمووی: ڕۆژێ پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) بـەر نوێـژیی نوێـژی بەیانی بۆ كردین، ئـەوجا سـەركەوتە سـەر دوانگەكـەو دەسـتی كـرد بـە وتـاردان بۆمانو دوانی بۆدابن هەتا نوێژی نیوەڕۆ داهات، ئەوسا لـە دوانگەكـە دابـەزیو نوێژی نیوەڕۆی بۆ كردینو، دیسان سەركەوتەوە سەر دوانگەكەو دەستی كردەوە بە خوتبەدانو وتاردان هەتا نوێژی عەصر بوو، ئەنجا هاتەوە خـوارەوەو نوێـژی عەصری بۆمـان كـردو دیـسانەوە چووەوە سـەر دوانگەكـەو دەسـتی كـردەوە بـە وتـاردان بۆمـان هـەتا خـۆر ئـاوابوو، ئـەوەی لـەوەو پـێش رووی داوەو ئـەوەی لەمـەودوا روودەدا، هـەواڵی گـشتی پێمـان فـەرموو، جـا لەسـەر ئـەم بنیاتـە زانـاترینی ئێمـە ئەوەمانـە، كـە زۆرتـری لـەو فەرمایـشتانەی حـەزرەت (درووودی خودای لەسەر بێ) لەبەر ماوەو ڕەوانـی كـردووە). {تـاج/٥، زنجیرە: ٨٨، ژمـارە: ٥٥٠١ – خەبەردان لە فیتنە گەلو جۆرەكانی} + {ریاض/٤، ژمارە: ١٨٦١}.

ڕوونكردنەوە:

ئـەبو زەیـد نـاوی عـەمری كوڕی ئـەخطـەبی كـوڕی ریفاعـەی ئەنـصاری خەزرەجییـە، بـە ئـەبو زەیـد زیـاتر ناسـراوە، سیازدە غـەزای لەگـەڵ پێغەمبـەر خۆیـدا كـردووە، نیـشتەجێی بەصـرە بـوو، تەمـەنی لـە سـەد سـاڵ زیـاتر بـوو،

پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) نزای لاوی‌و گەنج بوونەوەی کرد بۆی، هەتا مرد تەڵێ لە سەرو ریشی سپی نەبوو بوو.

(٧) باب في الفِتْنَةِ الَتِي تَمُوجُ كَمَوْجِ البَحْرِ
باسی ئەو ئاژاوەی کە وەك شەپۆلی دەریا شەپۆل دەدا

١٨٣٧- عَنْ حُذَيْفَةَ (رَضِي اللهُ عَنْهُ) قَالَ: (كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ أَيُّكُمْ يَحْفَظ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْفِتْنَةِ قُلْتُ أَنَا كَمَا قَالَهُ قَالَ إِنَّكَ عَلَيْهِ أَوْ عَلَيْهَا لَجَرِيءٌ قُلْتُ فِتْنَةُ الرَّجُلِ فِي أَهْلِهِ وَمَالِهِ وَوَلَدِهِ وَجَارِهِ تُكَفِّرُهَا الصَّلَاةُ وَالصَّوْمُ وَالصَّدَقَةُ وَالْأَمْرُ وَالنَّهْيُ قَالَ لَيْسَ هَذا أُرِيدُ وَلَكِنْ الْفِتْنَةُ الَّتِي تَمُوجُ كَمَا يَمُوجُ الْبَحْرُ قَالَ لَيْسَ عَلَيْكَ مِنْهَا بَأْسٌ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ بَيْنَكَ وَبَيْنَهَا بَابًا مُغْلَقًا قَالَ أَيُكْسَرُ أَمْ يُفْتَحُ قَالَ يُكْسَرُ قَالَ إِذا لَا يُغْلَقَ أَبَدًا قُلْنَا أَكَانَ عُمَرُ يَعْلَمُ الْبَابَ قَالَ نَعَمْ كَمَا أَنَّ دُونَ الْغَدِ اللَّيْلَةَ إِنِّي حَدَّثْتُهُ بِحَدِيث لَيْسَ بِالْأَغَالِيط فَهِبْنَا أَنْ نَسْأَلَ حُذَيْفَةَ فَأَمَرْنَا مَسْرُوقًا فَسَأَلَهُ فَقَالَ الْبَابُ عُمَرُ). (الحديث ٥٢٥- أطرافه: ١٤٣٥، ١٨٩٥، ٣٥٨٦، ٧٠٩٦): [١٨٣٧]

حوذەیفە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: لەخزمەتی عومەردا دانیشتبووین، فەرمووی: کێتان فەرمایشتەکەی پێغەمبەری (دروودی خودای لەسەر بێ) لەبارەی ئاژاوەو فەرتەنەکانەوە لەبەرە؟ منیش گوتم: من لەبەرمە دەق وەك خۆی فەرموویەتی، عومەر فەرمووی: بەراستی تۆ کۆی لێ ناکەیتەوەو چاونەترسی دوورنییە لەخۆتەوە سەبارەت بەفەرتەنەکان شتێ بڵێی! منیش عەرزیم کرد: حەزرەت (ڕەزای خوای لێ بێ) دەیفەرموو: ئەو ئاشووب‌و

[١٨٣٧] تجرید/١، ژمارە: ٣١٠ - ٥٢٥ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٩٠ - ٣٦٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٩ رقم الباب/٤).

ئاژاوەیـەی کەتووشـی پیـاو دەبـێ، بـەهۆی کـەس و کـارو مـاڵ و منـاڵ و هاوسـێ و دراوسێوە، نوێژو ڕۆژوو خێرکردن و فەرمانکردن بەچاکەو نەیی کردن لەخراپە، دەبن بەکەفارەتی و پاکی دەکەنەوە.

عومەر (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: مەبەستم ئەمەنییە، بەڵکوو لەو فیتنـەو ئاژاوەیـە دەپرسـم کـەوەك شـەپۆلی دەریـا شـەپۆل دەدا، گـوتم: قوربـان! ئەوەیان زیانی بۆتۆنابێ، ئەوە والەپـشتی دەرگایـەکی داخـراوەوە، ئەودەرگایـە وا لەنێوانی تۆو ئەودا، تائەودەرگایە داخرابێ ئەو ئاژاوەیە ڕوونادا.

فەرمووی: جائایا ئەو دەرگایە دەشکێنرێ یادەکرێتەوە؟ گوتم: دەشکێنرێ. فـەرمووی: کەواتـە هـەتا هەتایـە داناخرێتـەوە. بێـژرا: ئایـا عومـەر دەیزانـی مەبەست لەو دەرگایە چییە؟ حوژەیفە فەرمووی: بەڵێ زۆرباش ئەوەی دەزانـی، وەك سـوور دەیزانـی کـەڕۆژ ڕۆیـشت شـەو دادێ، ئـاوایش دەیزانـی کەمەبەسـت لەودەرگایە چییە، چوونکە من فەرموودەیەکی دروسـتو قسەیەکی دۆغـری وام بۆیگێڕایەوە کەهەڵەشەو پەڵەشەوتێکەڵ و پێکەڵ نەبێ! جا لەحوذەیفە پرسـیار کـرا: ئەودەرگایـە کـێ بـوو؟ فـەرمووی: عومـەر خـۆی بـوو، واتـە: هـەتا عومـەر لەژیاندابێ ئاژاوە سەرهەڵ نادا. (ت/١/٧٢/ ٥).

ئەمـەیش گێڕانـەوەی (١٩٩٠)ی پوختـەی موسـلیمە بـۆ ئـەم فـەرموودە، بەهرەی پتری زۆری واتیادا، ڕاگوێزکردنی سوودمەندە:

عَنْ حُذَيْفَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنَّا عِنْدَ عُمَرَ فَقَالَ: أَيُّكُمْ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يَذْكُرُ الْفِتَنَ؟ فَقَالَ قَوْمٌ: نَحْنُ سَمِعْنَاهُ. فَقَالَ: لَعَلَّكُمْ تَعْنُونَ فِتْنَةَ الرَّجُلِ فِي أَهْلِهِ وَجَارِهِ؟ قَالُوا: أَجَلْ. قَالَ: تِلْكَ تُكَفِّرُهَا الصَّلاَةُ وَالصِّيَامُ وَالصَّدَقَةُ، وَلَكِنْ أَيُّكُمْ سَمِعَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يَذْكُرُ الْفِتَنَ الَّتِي تَمُوجُ مَوْجَ الْبَحْرِ؟ قَالَ حُذَيْفَةُ: فَأَسْكَتَ الْقَوْمُ، فَقُلْتُ: أَنَا. قَالَ: أَنْتَ لِلَّهِ أَبُوكَ؟ قَالَ حُذَيْفَةُ: سَمِعْتُ رَسُولَ

اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: «تُعْرَضُ الْفِتَنُ عَلَى الْقُلُوبِ كَالْحَصِيرِ عُودًا عُودًا فَأَيُّ قَلْبٍ أُشْرِبَهَا نُكِتَ فِيهِ نُكْتَةٌ سَوْدَاءُ، وَأَيُّ قَلْبٍ أَنْكَرَهَا نُكِتَ فِيهِ نُكْتَةٌ بَيْضَاءُ، حَتَّى تَصِيرَ عَلَى قَلْبَيْنِ: عَلَى أَبْيَضَ مِثْلِ الصَّفَا فَلاَ تَضُرُّهُ فِتْنَةٌ مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالأَرْضُ، وَالآخَرُ أَسْوَدُ مُرْبَادًا كَالْكُوزِ مُجَخِّيًا، لاَ يَعْرِفُ مَعْرُوفًا وَلاَ يُنْكِرُ مُنْكَرًا، إِلاَّ مَا أُشْرِبَ مِنْ هَوَاهُ». قَالَ حُذَيْفَةُ: وَحَدَّثْتُهُ أَنَّ بَيْنَكَ وَبَيْنَهَا بَابًا مُغْلَقًا يُوشِكُ أَنْ يُكْسَرَ. قَالَ عُمَرُ: أَكَسْرًا لاَ أَبَا لَكَ، فَلَوْ أَنَّهُ فُتِحَ لَعَلَّهُ كَانَ يُعَادُ، قُلْتُ: لاَ بَلْ يُكْسَرُ. وَحَدَّثْتُهُ أَنَّ ذَلِكَ الْبَابَ رَجُلٌ يُقْتَلُ أَوْ يَمُوتُ، حَدِيثًا لَيْسَ بِالأَغَالِيطِ. قَالَ أَبُو خَالِدٍ: فَقُلْتُ لِسَعْدٍ: يَا أَبَا مَالِكٍ مَا أَسْوَدُ مُرْبَادًا؟ فَقَالَ: شِدَّةُ الْبَيَاضِ فِي سَوَادٍ. قَالَ: قُلْتُ فَمَا الْكُوزُ مُجَخِّيًا؟ قَالَ: مَنْكُوسًا». {الحديث: ٣٦٥، ٧١٩٧ = ٧٢٢٥ فم. تجريد البخاري = الترجمة الكردية/١، رقم: ٣١٠ = ٥٢٥، ١٤٣٥، ١٨٩٥، ٣٥٨٦، ٧٠٩٦، فتح الباري. ترمذي. فتن: ٢٢٥٨ ابن ماجة. فتن: ٣٩٥٥. تحفة الأشراف: ٣٣٣٧}

حوذەیفە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: لە خزمەتی عومەردا دانیشتبووین (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: کامتان بە گوێی خۆی باس‌و خواسی ئاشووب‌و فەرتەنەکانی لەزاری پیرۆزی حەزرەت خۆی (دروودی خودای لەسەر بێ) بیستووە؟

پیاو گەلێ فەرموویان: ئێمە لێمان بیستووە.

عومەر (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: ڕەنگ بێ ئێوە وابزانن کە مەبەستم فیتنەو ئاژاوەی ئەو جۆرە پیاوانە بێ! کە بەدەست خاوو خێزان‌و هاوسای خۆیانەوە گرفتار دەبن. گوتیان: بەڵێ، مەبەستمان ئەوەیە. عومەر فەرمووی: نا، من مەبەستم ئەوە نییە، چونکە ئەوە نوێژو ڕۆژوو خێرکردن پاکی دەکاتەوە بەلاّم کامتان باس‌و خواسی ئەو فیتنەو فەرتەنەیەتان لە حەزرەت ژنەوتووە، کە وەك شەپۆلی دەریا شەپۆل دەدا؟

حـوذەیفـە فـەرمووی: خەڵکەکـە کـش‌و مـات بـوون، مـن گـوتم: مـن لێـیم بیستووە، فەرمووی: کوڕە! تۆ باوکیشت مەردی خودا بوو بۆیە ڕۆڵـەی وەك تـۆی لێکەوتۆتـەوە. گـوتم: بـەگوێی خـۆم لـەزاری پـیرۆزی حـەزرەتم بیـست فـەرمووی (دروودی خـودای لەسـەر بـێ): (وەك چـۆن حەسـیر تـەڵ تـەڵ دەچـنرێ‌و کاتـێ کەسـێ لەسـەری بخـەوێ، قـامیش‌و تـەڵی چـینەکانی دەچـەقێنە لاتەنیـشتی خەوتوو، وە چاڵ‌و چوێڵی دەکەن‌و وەك نەخش دەینەخشێنن، ئاشووب‌و ئاژاوەو فەرتەنەیش، ئاوەها چین لەدوای چین دەچەقنە تەنیشتی دڵ، جا هـەر دڵـێ بـە ئاشـووب‌و فەرتەنـە گـۆش بکـرێ، نوختەیـەکی ڕەشـی لێ هـەڵ دەکـەنرێ، ئـەو دڵەیـشی ئاشـووب‌و فەرتەنـەی نـەوێ، خـاڵێکی سـپی لێ دەنەخـشێنرێ، هـەتا سەرەنجام دڵان دەبن بەدوو بەشەوە: جۆرێکیان پـاك‌و سـپییە، وەك بـەردی مـەڕ مەڕی ساخی ساف وایە، قایم‌و مەحکەمەو هەمیـشە پاکـەو چڵك هـەڵناگرێ، تـا جیهان جیهانە ئاژاوە زیانی پێ ناگەیەنێ، جۆرەکەی تریشیان ڕەش باوێکی ڕەش دێزی ڕەش بۆرە، وەك گۆزەو دیزەی دەمەو نخوون وایە، هەواڵی چاکەو خراپـە نازانێ، هەر خەریکی کەیف‌و هەوەس بازی‌و ئارەزوو بازیی خۆیەتی!

حـوذەیفـە (ڕەزای خـودای لـێ بـێ) فـەرمووی: گـوتم بـە عومـەر (ڕەزای خودای لێ بێ): کە لـەنێوانی تـۆو ئـەو ئاشـووب‌و فەرتەنەیـەدا، دەرگایـێ هەیـە هێشتا داخراوە، بەڵام هاکا شکاندیان، عومەر (ڕەزای خودای لـێ بـێ) فـەرمووی: لـەبابی خـۆت کـەوێ، گوتـت: ئـەو دەرگایـە دەشـکێنرێ؟ بریـا هـەر هـیچ نەبایـە بکرایەتەوە باشتر بوو، چونکە ئومێد هەبوو کە پێکەوە بدرێتەوە؟

حوذەیفە فـەرمووی: گـوتم: نەخـەیر، بـەڵکوو دەشـکێنرێ، ئەوەیـشم پێـی گوت کە مەبەست لەو دەرگایە پیاوێکە یـا دەکـوژرێ یـا دەمـرێ (ئـەو پیـاوەیش عومەر خۆی بوو، کە بە شەهید بوونی ئەو دەرگای فەرتەنـەو ئاشـووب‌و ئـاژاوە

شكاو ئیتر لەوساکەوە هەتا ئێستا، فەرتەنەو ئاژاوە، هەر ڕۆژەی بەناوێکەوەو لە شێوەیەکا، لەناو گەلی ئیسلامدا سەر هەڵدەدا ئەمڕۆ سەرچۆپی ئەو ئاژاوانە دراوە بە ئاخون سیستانی).

حوذەیفە فەرمووی: قسەی ڕاستو دروستو دۆغریم بۆ عومەر کرد، نەوەك قسەی بێ سەرو بەرو بێ سەرو بنو هەڵەشەو پەڵەشە!

ئەبو خالید دەفەرموێ بە سەعیدی مامۆستامم گوت: ئەی باوکی مالیك! واتای ئەم ڕستەیە چییە (وَالآخَرُ أَسْوَدُ مُرْبَادًّا)؟ فەرمووی: (ئەوی تریان بازوویەکی ڕەش بۆزە) فەرمووی: پێشم گوت: ئەی واتای (الْكُوزِ مُجَخِّيًا) چییە؟ فەرمووی: واتە: وەك گۆزەو دیزەی دەمەو نخوون کراو. {تاج/٥، زنجیرە: ٩٠، ژمارە: ٥٥١٦ — سەرەتای بەرپابوونی فەرتەنەکان ← بڕوانە: ژمارە: ٢٠٣٥ لەدواوە دێت}.

(٨) باب لا تقومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَحْسِرَ الفُرَاتُ عَن جَبَلٍ مِنْ ذَهَبٍ
هاکا لە بنی ڕووباری فوراتەوە، کێوێ زێڕ دەرکەوت، کە ئەوە نیشانەیەکە لە نیشانەکانی هاتنی دوا ڕۆژ

١٨٣٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ –رضي الله عنه- قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صلى الله عليه وسلم - « يُوشِكُ الْفُرَاتُ أَنْ يَحْسِرَ عَنْ كَنْزٍ مِنْ ذَهَبٍ ، فَمَنْ حَضَرَهُ فَلاَ يَأْخُذْ مِنْهُ شَيْئًا » . {رياض/٤، زنجيره: ٣٧٠، ژمـارە: ١٨٢٢} + {الحديث: ٧٢٠٣ شيحا = ٧٢٣١ فم. تجريد/٥، رقم: ٢١٠٢ = ٧١١٩ فتح الباري}:[١٨٣٨]

[١٨٣٨] تجرید/٥، ژمارە: ٢١٠٢ = ٧١١٩ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢٠١٥ = ٧٢٠١ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٩٢ رقم الباب/٢٤).

ئەبو هورەیرە (رەزای خوادای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (هاکا گەنجێ لە زێڕ لەبن رووباری فوراتەوە دەرکەوت، هەرکەسێ پیادا گەیشتو لەو سەردەمەدا بوو، با هیچی لێ نەباو هیچی لێ هەڵ نەگرێ). {تاج/٥، زنجیرە: ١٠٥، ژمارە: ٥٥٦٣ — باسی نیشانەی داهاتنی قیامەت} + {ریاض/٤، زنجیرە: ٣٧٠، ژمارە: ١٨٢٢}.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ(رضي الله عنه)أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم)قَالَ:«لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَحْسِرَ الْفُرَاتُ عَنْ جَبَلٍ مِنْ ذَهَبٍ يَقْتَتِلُ النَّاسُ عَلَيْهِ فَيُقْتَلُ مِنْ كُلِّ مِائَةٍ تِسْعَةٌ وَتِسْعُونَ وَيَقُولُ كُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ لَعَلِّى أَكُونُ أَنَا الَّذِى أَنْجُو».{الحديث:٧٢٠١ شيحا=٧٢٢٩ فم. تجريد/٥، رقم: ٢١٠٢ = ٧١١٩ فتح الباری. أبو داود. فتن: ٤٣١٣}:

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (قیامەت هەڵناسێ هەتا کێوێ زێڕ، لەبن فوراتەوە دەرنەکەوێ، هەرکەسێ پیادا گەیشت با هیچی لێ نەباو هیچی لێ هەڵنەگرێ!). {تاج/٥، زنجیرە: ١٠٥، ژمارە:٥٥٦٣}.

(١٤) باب لا تقومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَخرُجَ نَارُ مِنْ أَرْضِ الحِجَازِ
قیامەت هەڵناسێ هەتا ئاگرێ لە خاکی حیجازەوە دەردەچێ

١٨٣٩- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ –رضي الله عنه- أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صلى الله عليه وسلم - قَالَ « لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَخْرُجَ نَارٌ مِنْ أَرْضِ الْحِجَازِ ، تُضِيءُ أَعْنَاقَ الإِبِلِ بِبُصْرَى». {الحديث: ٧٢١٨ = ٧٢٤٩ فم}:[١٨٣٩]

[١٨٣٩] پوختەی موسلیم/٥ ژمارە: ٢٠١١ = ٧٢١٨ شیحا. (بخاری رقم الکتاب/ ٩٢، رقم الباب/١٦).

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (درووودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (قیامەت هەڵناسێ، هەتا ئاگرێ لە خاکی حیجاز دەردەچێ، گەردنی وشتر لە شاری بوصرا، لە شام رووناك دەكاتەوە). {تاج/٥، زنجیرە: ١٠٥، ژمارە: ٥٥٦٠ — نیشانەی داهاتنی قیامەت} + {تەجریدی بوخاری/٥. ژمارە: ٢١٠١ - ٧١١٨}.

روونکردنەوە:

١- بوصرا شاری خۆرانە، وا لە شام سێ رۆژە رێ لە دیمەشقەوە دوورە.

٢- ئەم نیشانەیە، رووی داوە، ئیمامی نەوەوی لەم شوێنەدا، دەفەرموێ: لە سەردەمی ئێمەدا لە مەدینە، لە ساڵی (٦٥٤)ی کۆچیدا ئەم ئاگرە رویدا، وە ئێمەو خەڵکی شام بە گشتی هەواڵی ئەو ئاگرەمان لە رێگەی تەواتورەوە پێ گەیشت. لە فەتحولولهمدا لەم شوێنەدا روودانی ئەم ئاگرە لە مەدینە دووپات دەکاتەوە لە فەتحولباریدا، لە ژمارە: ٧١١٨، ٧١١٩ بە روونیو بە درێژی روودانی ئەم ئاگرە دووپات دەکاتەوەو عەسقەلانی ئاماژە بۆ ئەمە دەکاو دەفەرموێ: (قَالَ النَّوَوِيّ: تَوَاتَرَ العِلْمُ بِخُرُوجِ هذهِ النَّار عِنْدَ جَمِيع أَهْلِ الشَّامِ).

شایانی باسە ئەوکاتە ئیمامی نەوەوی (رەحمەتی خودای لێ بێ)، تەمەنی (٢٤) بیستو چوار ساڵ بووە. قورطوبیش لە (التذكرة) ئاماژە بۆ روودانی ئەم ئاگرە دەکا. ئیبنو کەثیر (رەحمەتی خودای لێ بێ) لە روداوەکانی ساڵی (٦٥٤) شەش سەدو پەنجاو چواردا. لە پەڕاوە ناودارەکەی خۆیدا بەناوی (البداية والنهاية) زۆر بە دورو درێژی باسی رودانی کارەساتی دەرچوونی ئەم ئاگرە دەکا، شتی زۆر سەیر سەیرو سەر سوڕهێنەر دەگێڕێتەوە. {بڕوانە: بەرگی/١٣، لاپەڕە: ١٦٠ — ثم دخلت سَنَة أربَع وخمسين وستمائة}.

(١٦) باب الفِتْنَةِ مِنَ المَشْرِقِ مِنْ حَيْثُ يَطْلَعُ قَرنُ الشَّيْطَانِ
سەرەتای سەرهەڵدانی ئاژاوەکان لەلای خۆرهەڵاتی شاری مەدینەوە سەرهەڵ دەدەن

١٨٤٠- حديث ابْنِ عُمَرَ (رضى الله عنهما) أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) وَهْوَ مُسْتَقْبِلٌ الْمَشْرِقَ يَقُولُ « أَلاَ إِنَّ الْفِتْنَةَ هَا هُنَا مِنْ حَيْثُ يَطْلُعُ قَرْنُ الشَّيْطَانِ »[١٨٤٠]

عەبدوڵڵای کوڕی عومەر (ڕەزای خودا لە خۆیو لە حەزرەتی عومەری باوکی بێ) دەفەرموێ: بیستم لە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لە کاتێکدا کە بەرەو ڕۆژهەڵات بوو، دەیفەرموو: (ئالێرەوە ئاژاوەکان سەر هەڵ دەدەنو بەرپا دەبن، کە دوو شاخەی شەیتانی لێوە هەڵدێ!).

ئەمەیش دەقێکی ئەم فەرموودەیەیە، لە ژمارە: (١٩٩٧)ی پوختەی موسلیمدا:

عَنْ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: يَا أَهْلَ الْعِرَاقِ مَا أَسْأَلَكُمْ عَنِ الصَّغِيرَةِ وَأَرْكَبَكُمْ لِلْكَبِيرَةِ سَمِعْتُ أَبِى عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- يَقُولُ « إِنَّ الْفِتْنَةَ تَجِىءُ مِنْ هَا هُنَا ». وَأَوْمَأَ بِيَدِهِ نَحْوَ الْمَشْرِقِ « مِنْ حَيْثُ يَطْلُعُ قَرْنَا الشَّيْطَانِ ». وَأَنْتُمْ يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ وَإِنَّمَا قَتَلَ مُوسَى عليه السلام الَّذِى قَتَلَ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ خَطَأً فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ (وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا). {الحديث: ٧٢٢٦٩ = ٧٢٥٧ فم}:

سالمی کوڕی عەبدوڵڵای کوڕی عومەری کوڕی خەطاب (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: ئەی خەڵکی عێراق! گوتەو گوتارو کردارتان ئاسمانو ڕێسمانە،

[١٨٤٠] بخاری. الفتن: ٧٠٩٧. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٩٧ = ٧٢٦٩ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٩٢ رقم الباب/١٦).

به قسه هیچتان نههێشتۆتهوهو به کردهومیش هیچتان دیارنییه، ئهوهتانێ ئهم گشته پرسیاره، لهبارهی شتی بچووکهوه دهکهن، که نیشانهی ئهوهیه که ئێوه خاوهن وهرعو تهقوان، کهچی به کردهوه له ههموو کهسێ زیاتر پهلاماری گوناهی گهوره گهوره دهدهنو بێ باکانه ئهنجامیان دهدهن؟! ئهمهتان لهچیو ئهوهتان لهچی؟!

ئهوجا سالم بۆ پشتیوانی بۆچوونهکهی خۆی فهرمووی: له عهبدوڵلای کوڕی عومهرم بیست، که خۆتان دهزانن عهبدوڵلا باوکمه، دهیفهرموو: بهگوێی خۆم له زاری پیرۆزی پێغهمبهری خودام بیست دهیفهرموو (دروودی خودای لهسهر بێ) (ئاژاوهو ئاشووبو فهرتهنه گهل ئالێرهوه سهر ههڵ دهدهنو پشێوییهکان ئا لهمێوه بهرپا دهبن!).

پێغهمبهر (دروودی خودای لهسهر بێ) بهدهستی ئاماژهیکرد بۆ خۆرههلات که عێراقیش دهکهوێته خۆرههلاتهوهو فهرمووی: (ئا لێرهوه ئاژهوهکان سهر ههڵ دهدهنو بهرپا دهبن، که دوو شاخهی شهیتانی لێوه ههڵ دێ!!).

ئهوجا سالم بۆ زیاده روونکردنهوهو دهربڕینی بێزاری تهواو له کردارو رهفتاری خهڵکی عێراق، موقابهلهو بهرابهرییهك دهکات، له نێوانی پیاو کوشتنهکهی مووسا به ههڵهو له نێوانی شهڕی برا کوژیدا، که عێراقیهکان ئاگرهکهی خۆش دهکهن، بۆ ئهم مهبهسته سالم فهرمووی: ئهی خهڵکی عێراق! ئهوهتا ئێوه بهردهوام سهرگهرمی شهڕی براکوژینو یهکتری دهکوژنو دهربهستی ئهوه نایهنو خهمی بۆ ناخۆن، دیاره به ئاژاوهو فهرتهنهی دانانێنو شتهکان به پێچهوانهوه لێك دهدهنهوه، دهنا چی ههیه که له رشتنی خوێنی موسوڵمانان به ناڕهوا، ناڕهواتر بێ؟!

دەبوو پەندو ئامۆژ لەم داستانەی مووسا وەربگرن، کە بە هەڵە، پیاوێکی قیبطی کوشت، کە لەسەر ئایینی مووساش نەبوو، بەڵکوو لە دەستو پێوەندی فیرعەونی دوژمنی مووساش بوو، لەگەڵ ئەوەشا، کە شتەکە بەهەڵە بوو، بە قەستی نەبوو، مووسا خەمبار بوو، وە بێزاری دەربڕی لەوکارە ناشیرینەو بە ئاژاوەی دانا، وەك خودای باڵا دەستو شکۆمەند لە قورئانا بۆمان دەگێڕێتەوەو دەفەرموێ: {وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا – طـه – ٢٠/٤٠}. واتە:

ئەی مووسا! ئەوەبوو تۆ پیاوێکت بە هەڵە لە قیبطییەکانی هۆزی فیرعەون کوشتو لەم بارەیەوە خەمبار بوویت، کە خودا لەسەر ئەوە تۆڵەت لێ بستێنێو ئەگەر بەر هەوێڵی فیرعەونیش بکەوی لەباتی ئەو زەلامە بتکوژێتەوە، بەڵام ئێمە بە رەحمەتو دانایی خۆمان تۆمان لەو خەمانە رزگار کرد، گەرچی تووشی چەندین ئەزموونو تاقیکردنەوەی سەختمان کردیت).

{تاج/٣، زنجیرە: ٧٣، ژمارە: ٣٥٧٦، ٣٥٧٨ – گەورەیی وڵاتی شام + تاج/٥، زنجیرە: ٩٠، ژمارە: ٥٥١٨، ٥٥١٩، ٥٥٢٠ – سەرەتای بەرپا بوونی فەرتەنەکان...}.

(١٧) باب لا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُعْبَدَ دَوْس ذا الخَلَصَةِ
هەتا جارێکی تر هۆزی دەوس بتی زولخەلەصە نەپەستنەوە قیامەت هەڵناسێ

١٨٤١- عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ –رضي الله عنه- قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّـهِ -صلى الله عليه وسلم- « لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَضْطَرِبَ أَلَيَاتُ نِسَاءِ دَوْسٍ حَوْلَ ذِى الْخَلَصَةِ ». وَكَانَتْ صَنَماً تَعْبُدُهَا دَوْسٌ فِى الْجَاهِلِيَّةِ بِتَبَالَةَ. {الحديث: ٧٢٢٧ شيحا = ٧٢٥٨ فم. بخاری. فتن: ٧١١٦. تحفة الأشراف: ١٣٢٩٩}:[١٨٤١]

[١٨٤١] بخاری. فتن: ٧١١٦. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢٠١٢ = ٧٢٢٧ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٩٢ رقم الباب/٢٣).

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خوداى لىٚ بىٚ) فەرمووى: خۆشەویست (دروودى خوداى لەسەر بىٚ) دەفەرمویٚ: (قیامەت هەڵناسىٚ هەتا دووبارە، وەك سەردەمى نەفامىو نەزانى پێش هاتنى ئیسلام، ژنانى هۆزى دەوس، بەدەورى بتى زیلخەلەصەدا سمت بادەدەنەوەو تەوافى دەکەنەوە). ذولخەلەصە یا (ذیلخەلەصە) ناوى بتىٚ بوو لە تەبالەى یەمەن بوو، هۆزى دەوس لە تەبالەى یەمەن دەیانپەرست!). {تاج/٥، زنجیرە: ١٠٥، ژمارە: ٥٥٦١ — باسى نیشانەى داهاتنى قیامەت} .

(١٨) لا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَمُرَّ الرَّجُلُ بِقَبْرِ الرَّجُلِ فَيَتَمَنَّى أَنْ يَكُونَ مَكَانَ المَيِتِ مِنَ البَلاَءِ

قیامەت هەڵناسىٚ هەتا واى لىٚ دىٚ: پیاو دەدات بەلاى گۆڕدا دەڵىٚ: خۆزگە من لە شوێنى ئەم مردووەى ناو ئەم گۆڕە بوومایە

١٨٤٢- عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ –رضي الله عنه- قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لاَ تَذْهَبُ الدُّنْيَا حَتَّى يَمُرَّ الرَّجُلُ عَلَى الْقَبْرِ فَيَتَمَرَّغُ عَلَيْهِ وَيَقُولُ يَا لَيْتَنِى كُنْتُ مَكَانَ صَاحِبِ هَذَا الْقَبْرِ وَلَيْسَ بِهِ الدِّينُ إِلاَّ الْبَلاَءُ ». {الحديث: ٧٢٣١ = ٧٢٦٢ فم. تحفة الآشراف: ١٣٤٥٦} :[١٨٤٢]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خوداى لىٚ بىٚ) فەرمووى: خۆشەویست (دروودى خوداى لەسەر بىٚ) فەرمووى: (سوێندم بەو کەسە کە گیانى منى وا لە دەستا، ئەم جیهانە تەواو نابىٚو بەسەر ناچىٚو قیامەت هەڵناسىٚ، هەتا واى لىٚ دىٚ، پیاو دەدا بەلاى گۆڕدا، لە تاوانا تەپاو تل دەکا لەسەرىو، دەڵىٚ: خۆزگەم بە خۆى، خۆزگا من دەبووم لە شوێنى خاوەنى ئەم گۆڕە، بە ڕاستى لە کێشەو بەرەى

[١٨٤٢] بخارى. فتن: ٧٢٣٠ شيحا = ترقيم الشيخ خليل مأمون شيحا لصحيح مسلم (بخارى رقم الكتاب/٩٢ رقم الباب/٢٢).

دونيا ڕزگاری بوو، كەواش دەڵێ ئەوە نەبێ لەبەر بێ دینی خۆی وابڵێ، نەء، بەڵام لەتاو دەردو بەڵای زۆر وا دەڵێ). {تاج/٥، زنجیرە: ١٠٥، ژمارە: ٥٥٥٩} + {ریاضی صالحین/٤، زنجیرە: ٣٧٠، ژمارە: ١٨٢١}.

١٨٤٣- عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ - رضى الله عنه - عَنِ النَّبِىِّ - صلى الله عليه وسلم - قَالَ « يُخَرِّبُ الْكَعْبَةَ ذُو السُّوَيْقَتَيْنِ مِنَ الْحَبَشَةِ ». {الحديث: ٧٢٣٤ = ٧٢٦٥ فم. تجريد البخارى/٢، رقم: ٧٦٣ = ١٥٩١، ١٥٩٦، ١٥٩٥. نسائى. مناسك: ٢٩٠٤. تحفة الأشراف: ١٣٣٣٠}:[1843]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (پیاوێكی دوو لاق باریكی حەبەشەیی كەعبە دەڕوخێنێ!). {تاج/٢، زنجیرە: ١٣٧، ژمارە: ١٧٢٥}.

١٨٤٤- عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ - رضى الله عنه - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صلى الله عليه وسلم - قَالَ « لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَخْرُجَ رَجُلٌ مِنْ قَحْطَانَ يَسُوقُ النَّاسَ بِعَصَاهُ » .{الحديث: ٧٢٣٧ = ٧٢٦٨ فم. تجريد/٤، رقم: ١٤٠٠ = ٣٥١٧، ٧١١٧ فتح البارى}:[1844]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (قیامەت هەڵناسێ هەتا پیاوێ لە هۆزی قەحطان هەڵ دەكەوێ، مەردوم وەك گەلە ڕان بە گۆچان لێ دەخوڕێ و دەبێ بە

[1843] تجريد البخارى - مختصر صحيح البخارى/٢، ژمارە: ٧٦٣ = ١٥٩١ بخارى. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢٠٣٢ = ٧٢٣٤ شیحا (بخارى رقم الكتاب/٢٥ رقم الباب/٤٧).

[1844] تجريد/٤، ژمارە: ١٤٠٠ = ٣٥١٧ بخارى. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢٠١٨ = ٧٢٣٧ شیحا (بخارى رقم الكتاب/٦١ رقم الباب/٧).

پادشـایان). {تـاج/٥، زنجـیره: ١٠٥، ژمـاره: ٥٥٦٦ — باسـی نیـشانەی داهـاتنی قیامەت}.

ڕوونكردنەوە:

لەرافەنامـە (شـەرحە)كانـدا دەفـەرموێ: (ئـەم پیـاوە كـە یەكێكـە لـە نیشانەكانی نزیكبوونەوەی هاتنی دوا ڕۆژ، ناسـراوە بـە (قـەحطانـی) وە لـەپاش مەهـدی دێ، وە لەسـەر ڕێبـازی شـیرینی مەهـدی دەڕواو سـەرۆكێكی زۆر باشـی موسـوڵمانان دەبـێ). {بڕوانـە: تەجریـدی بوخـاری بـە كـوردی = پوختـەی موختەصەری صەحیحی بوخاری، بەرگی چوارەم، ژمارە: ١٣٩١ = ٣٥٠٠، ٧١٣٩ فـتح الباری شەرحی صەحیحی بوخاری}.

١٨٤٥- حديث أَبِي هُرَيْرَةَ رِوَايَةً – قَالَ ابْنُ السَّرْحِ – أَنَّ النَّبِيَّ (صـلى الله عليـه وسلم) قَالَ: «لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا قَوْمًا نِعَالُهُمُ الشَّعْرُ وَلاَ تَقُـومُ الـسَّاعَةُ حَتَّـى تُقَاتِلُوا قَوْمًا صِغَارَ الأَعْيُنِ ذُلْفَ الآنُفِ كَأَنَّ وُجُوهَهُمُ الْمَجَانُّ الْمُطْرَقَةُ»[١٨٤٥]

ئـەبو هـورەیرە (ڕەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: پێغەمبـەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فـەرمووی: (قیامـەت هەڵناسـێ هـەتا دەچن بـە گژ هۆزێكا، پێڵاویـان مـووە، هـەروا قیامـەت هەڵناسـێ هـەتا جـەنگ دەكـەن لەگـەڵ هـۆزێ، ڕوویان لەبەر خڕی‌و قەڵەوی دەڵێی قەڵغانەو بە سیرمەی زۆر دەورە گیراوە).

ئەمەیش لە گێڕانەوەی ژمارە: (١٢٠٣)ی تەجریدە.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّـهِ(صَـلَّى اللَّـهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ) : (لا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَـاتِلُوا التُّـرْكَ صِـغَارَ الأَعْـيُنِ حُمْـرَ الْوُجُـوهِ ذُلْـفَ الأُنُـوفِ كَـأَنَّ

[١٨٤٥] تجرید/٣ن ژمارە: ١٢٠٣ = ٢٩٢٨ بخاری. مـسلم: ٧٢٤٠ شـیحا (بخـاری رقـم الكتـاب/٥٦ رقـم الباب/٩٦).

وُجُوهَهُمْ الْمَجَانُّ الْمُطْرَقَةُ وَلا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا قَوْمًا نِعَالُهُمْ الشَّعَرُ) (الحـديث ٢٩٢٨، أطرافُهُ في: ٢٩٢٩، ٣٥٨٧، ٣٥٩٠، ٣٥٩١):

ئەبوهورەيرە(ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خوای لەسەر بێ) فەرمووی: (قیامەت هەڵناسێ هەتا جەنگ لەگەڵ تورك دا نەكەن، نیشانەی ئەم هۆزەی تورك ئەوەیە: چاو بچكۆلەن، ڕەنگ سوورو سپین، لووت كورتو لوت داتەپیون، ڕوویان لەبەر خڕیو قەڵەوی دەڵێی قەڵخانەو بەسیرمەی زۆر دەورە گیراوە، قیامەت هەڵناسێ هەتا لەگەڵ هۆزێكی تر ئێوەی نەتەوەی موسوڵمان دەجەنگنو شەڕ دەكەن، پێڵاوی موو لەپێ دەكەن!). (تاج/٢٥٧/١٠ف١ز٩٨. غەزاكردن لەگەڵ توركو حەبەشەدا).

ڕاڤەو شیكردنەوە:

لەڕاستیدا زۆرینەی نیشانەكانی قیامەت كە لەفەرموودەی ساغو سیرەتو ژیاننامەی دروستی پێغەمبەردا(دروودی خوای لەسەر بێ) چەسپاون زۆر زۆرن، هەندێكیان پێیان دەگوترێت نیشانەی بچوك، هەندێكین پێیان دەگوترێت: نیشانەی گەورە لەڕاستیدا ئەم نیشانانە سێ شتیان پێ دەچەسپێ دوانیان لەبەشی هەواڵدان لەغەیبن چونكە:

١- هەندێكیان كە ئەم جۆرە فەرموودەن پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) چۆنی فەرمووە، لەپاش سەدان ساڵ هاتوونەتەدی. هەتا هەیانە ناوی كەسێكی تایبەتی تیایە، هەیانە ناوی شوێنێ، وەك بەصرە، فەلەستین... تاد.

٢- هەیانە باسی كارەساتی سروشتیو شتی وایە، ئەمانەشیان زۆرتریان هاتوونەتەدی وەك زۆر بوومەلەرزەو خەسف.

جا باشترین شت لەم لایەنەوە ئەوەیە کە خۆمان بەتا عەتی خواوە خەریك بکەینو لەنزاو پاڕانەوە بۆ ئوممەتی موحەممەد درێغی نەکەین، دەنا لەم لایەنەوە دەسەلاتی هیچمان نییە، وەئەم باسانە بەتێرو تەسەلی لەبەرگی پێنجەمی تاجول ئوصولدا بەشی عەرەبی هەیە ص ٣٠٠ هەتا ص٣٥٨ لەوەرگەڕاوە کوردیەکەیدا لەبەرگی/١٠ل-٢٠٥ز-٨٧ هەتا ل-٣٥٠ز- ٨٧ هەتا ١١٥.

١٨٤٦- عَنْ ابِي هُرَيْرَةَ(رَضيَ اللهُ عنهُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ(صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُهْلِكُ النَّاسَ هَذا الْحَيُّ مِنْ قُرَيْشٍ قَالُوا: فَمَا تَامُرُنَا ؟ قَالَ: لَوْ انَّ النَّاسَ اعْتَزَلُوهُمْ. (الحديث: ٣٦٠٤، طرفاه في: ٣٦٠٥، ٧٠٥٨)؛ [١٨٤٦]

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەری خودا (دروودی خودای لێ بێ) فەرمووی: (ئەم چینەی ئەم خەڵکە، ئەم تیرەیە لە هۆزی قورەیش بە فەتارەتیان دەبات!) عەرزیان کرد: جا ئەی پێغەمبەری خودا، لەم بارەیەوە فەرمانت بەچییە؟ فەرمووی: (کاشکی ئەو خەڵکە تێکەڵی یان نەکرد نایە).

ڕاڤەو شیکردنەوە:

زاناکان دەفەرموون: مەبەست لەم تیرەیە خێڵی بەنی ئومەییەیە، کە بەیەزیدی کوڕی موعاوییە دەستیان پێ کرد، لە ساڵی شەستی کۆچییەوە هەتا دەوری سەدو سیی کۆچی=٦٨٠ز. خەلافەتی یەزیدی کوڕی موعاوییە، هەتا (٧٤٤ز). خەلافەتی مەڕوانی دووەم ناسراو بەحیمار، واتە: گوێدرێژ.

[١٨٤٦] تجرید/٤، ژمارە: ١٤٣٣ - ٣٦٠٤ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢٠٠٣ - ٧٢٥٤ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦١ رقم الباب/٢٥).

وعنهُ في روايةٍ قال: سَمِعْتُ الصَّادِقَ الْمَصْدُوقَ يَقُولُ هَلاكُ امَّتِي عَلَى يَدَيْ غِلْمَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ فَقَالَ مَرْوَانُ: غِلْمَةٌ قَالَ ابُو هُرَيْرَةَ انْ شِئْتَ انْ اسَمِّيَهُمْ بَنِي فُلانٍ وَبَنِي فُلانٍ. (الحديث: ٣٦٠٥، طرفه في: ١٤٣٣ت=٣٦٠٤ ف):

دیسان فەرمووی لەگێڕانەوەیەکدا: بە گوێچەکەی خۆم لە زاری پیرۆزی پێغەمبەرم ژنەوتووە، کە خۆی ڕاستگۆیەو خوداش ڕاستی پێ گوتووە، دەیفەرموو: (گەلی من بەدەستی دەستەیەك دەمڕووتی هەرزەکاری هەرزەو پەتەڕی لە ناو دەچن، کە لە هۆزی قورەیشن). مەڕوانی کوڕی حەکەمیش گوتی: بەلەعەنەتی خودا بن چۆن هەرزە کارێکن! ئەبو هورەیرەیش فەرمووی: ئەگەر حەزدەکەی دەستە دەستە ناویان ئاشکرا دەکەم، کە لە فیسارە هۆزو لە فلانە بەرەبابن!). (بڕ: تاج/١٠ ل/٢٣٢ ژ/٢ ز/٩٠ - سەرەتای بەر پابوونی فەرتەنەکان).

ڕاڤەو شیکردنەوە:

لە ڕاستیدا لەهەموو سەردەمێکدا ئەمجۆرە لاوە هەرزانە هۆی سەرەکی سەر تیاچوونی هەموو نەتەوەو گەلێکن، چونکە سەرکەش و توند ڕەو و بێ ئەزموونن، هەموو شتێ بە خود سەری و ملهوڕی و کەڵەگایی دەکەن، قوڕ بەسەر ئەو ملەتەی جڵەوی کاری و سەرنویشتی بکەوێتە دەست ئەم دەمڕوو تە هەرزەو هەرزەگۆیانە، کە عەقڵەکوێتی خۆیان ڕابەرو مامۆستایانە، سەرەنجام چەواشە دەبن و شت بە پێچەوانەوە دەبینن و هەق بە ناهەق دەزانن و، گاڵتەیان بە ئایین و ڕەوشتی بەرزو بیروباوەڕی جوانی پیشینان دێ، دەبن بە کۆیلەو گوێ لەمشتی هەوەسبازی و ئارەزوو پەرستی، جگە لە کەیف و سەفاو مەی و بادەو زرەی پارەو باوەشی یارو (پێك و نێك)هیچی تر بە ژیان نازانن، وەك قورئانی پیرۆز دەفەرموێ: ﴿یعلمون ظاهرا مِنَ الحیوة الدنیا وهم عن الاخرة هم غافلون﴾

الـروم - ٣٠/٧. واتـه: تـەنیا لەڕواڵـەتی ژیـانی جیهـان تێدەگـەنو بـێ ئاگـان لەژیانی باڵای دوا رۆژ.

جێگەی داخـه بەچاوی سـەر بـەرایی ئـەم چینه بـێ دینـه منالکاره ولات وێرانکاره، له کوردستانی ئازیزی خۆشمان دا دەبیـنم، بـەڵام پـشت بەڕەحمـەتی خودا کوردستان هەمیـشه خـودا دەیپـارێزێ، وەهـەتا نـزیکی قیامـەت مەڵبەنـدی پەخشی نووری قورئان و قـەلاو لانەی مەلا و ئـەهلی دیـن دەبـێ، لەئـەهلی دڵـم بیستووه: که ئیسلام له چیاکانی کوردستان ئاوا نابێ، هەتا لەچیاکانی مەککه و مەدینه ئاوا نەبێ.

١٨٤٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَـالَ: (هَلَـكَ كِسْرَى ثُمَّ لا يَـكونُ كِسْرَى بَعْدَهُ وَقَيْصَرٌ لَيَهْلِكَنَّ ثُمَّ لا يَـكونُ قَيْـصَرٌ بَعْـدَهُ وَلَتُقْسَمَنَّ كُنُوزُهَا فِـي سَبِيلِ اللَّـهِ) (الحـديث٣٠٢٧ أطرافُـهُ في: ٣١٢٠، ٣٦١٨، ٦٦٣٠):[١٨٤٧]

ئەبوهورەیره(ڕەزای خـوای لـێ بـێ) فـەرمووی: پێغەمبـەر(دروودی خـوای لەسەر بێ) فەرمووی: (وا کیسرا لەناو چوو ئیتر لـەپاش ئـەو کیـسرای تـر نـابێ، قەیسەریش لـەناو ئەچێو لـەپاش ئـەویش قەیـسەری تـر نـابێ، بـەو کەسـه کـه گیـانی منـی بەدەسـته، گـەنجو سـامانو گەنجینـەی ئـەم دوو پادشـایه دەسـت موسـوڵمانان دەکـەونو بـەخت دەکـرێن لـەپێناوی خـودادا) (تـاج/٤ل-٣٦٧ف —٧ز-١١٢).

وعنْهُ في روايةٍ: قَالَ سَمّى النبيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْحَرْبَ خَدْعَةً (الحديث ٣٠٢٩، طرفُهُ في: ٣٠٢٨).

[١٨٤٧] تجریـد/٣، ژمـاره: ١٢٣٨ = ٣٠٢٧ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٥، ژمـاره: ١٩٩٨ = ٧٢٥٨ شـیحا (بخاری رقم الكتاب/٥٦ رقم الباب/١٥٧).

دیسان ئەبوهورەیرە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) فەرمووی: (شەڕ فڕوفێڵە، جەنگ بە فڕو فێڵ دەبڕێتەوە) (تاج/٨ل-١٢٨ف-٢ز-٥٠. شوێنە گومکێ لەشەڕدا پەسەندە).

١٨٤٨- عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- يَقُولُ « لَتَفْتَحَنَّ عِصَابَةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَوْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ كَنْزَ آلِ كِسْرَى الَّذِى فِى الأَبْيَضِ ». قَالَ قُتَيْبَةُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ. وَلَمْ يَشُكَّ. {الحديث: ٧٢٦٠ = ٧٢٩١ فم}:[١٨٤٨]

جابیری کوڕی سەموورە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: بەگوێی خۆم لە زاری پیرۆزی پێغەمبەرم بیست دەیفەرموو: (تاقمێ لە موسوڵمانان) یا فەرمووی: (تاقمێ لە باوەڕداران وڵاتی کیسرا ئازاد دەکەنو سامانو دارایی‌و گەنجی ناو گەنجینەکەی کیسرا، کەوا لە کۆشکە سپییەکەیدا بە تاڵانی دەگرنو دابەشی دەکەن لە ڕێگەی خودادا).

پێشەوا موسلیم ئەم فەرموودەیە لەدوو مامۆستای خۆیەوە دەگێڕێتەوە: کە قوتەیبەی کوڕی سەعیدو ئەبو کاملی ئەلحەجدەرین، ئەبو کامیل، وەك پێشەوە بە گومانە وە گێڕاویەتەوە، کە پێغەمبەر فەرموویەتی: (تاقمێ لە موسوڵمانان) یا فەرموویەتی (تاقمێ لە باوەڕداران). بەڵام قوتەیبە بەبێ گومان دەیگێڕێتەوە کە پێغەمبەر فەرموویەتی: (تاقمێ لە موسوڵمانان وڵاتی کیسرا ئازاد دەکەنو سامانو دارایی‌و گەنجی ناو گەنجینەکەی کیسرا، کەوا لە کۆشکە سپییەکەیدا بە تاڵانی دەگرنو دابەشی دەکەن لە ڕێگەی خودادا).

[١٨٤٨] بخاری. فرض الخمیس: ٣١٢١. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩٩٩ - ٧٢٦٠ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٥٧ رقم الباب/٨).

١٨٤٩- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ(رَضِيَ اللَّهُ عَنْهما) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ(صَلَّى اللَّـهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (تُقَاتِلُونَ الْيَهُودَ حَتَّى يَخْتَبِيَ أَحَدُهُمْ وَرَاءَ الْحَجَرِ فَيَقُولُ يَا عَبْدَ اللَّهِ هَـذَا يَهُودِيٌّ وَرَائِي فَاقْتُلْهُ) (الحديث ٢٩٢٥، طرفُهُ في: ٣٥٩٣). [١٨٤٩]

ئـەم فەرموودەیـە لـەتاج دا ئاوایـە کـە دەفـەرموێ: بوخـاری‌و موسـلیم‌و تەرمەزی گێڕاویانەتەوە، (بڕوانە ژمارە ١٢٠٢ت=٢٩٢٦ف) :

ئـەبوهورەیرە(ڕەزای خـوای لـێ بـێ) فـەرمووی: حـەزرەت(دروودی خـوای لەسـەر بـێ) فـەرمووی: (قیامـەت هەڵناسـێ، هـەتا موسـوڵمانان دەچـن بەگـژ جوولەکەدا، جوولەکە شەڕتان لەگەل دەکەن، تا لەئەنجامدا خودا ئێـوە زاڵ دەکا بەسەر ئەوانـدا، کـاتێ موسوڵمانەکان دەسـت دەکـەن بەکوشـتاریان جوولەکـەکان وادەشـکێن، لـەبن بـەردو دارو بنـچك‌و دەوەنـدا خۆیـان پـەنا دەدەن‌و خۆیـان دەشارنەوە، بەردو دارو درەخت‌و دەوەنەکە دەڵێن: ئەی کاکەی موسـوڵمان! ئـەی بەندەی باشی خودا! ئەی عەبدی خاسی خـوا! ئەمـە جوولەکەیەکـە لەپـشتمەوە خۆی حەشارداوە، وەرە ئەم دوژمنـی خـودا بکوژە، تـەنیا داری دڕکـەزی وانالـێ، چونکە ئەمە لەدرەختی جوولەکەیە، راسـتییان لـێ نالـێ). (تـاج/١٠ل-٢٨٥ف-١٤ز-١٠٥- باسی نیشانەی داهاتنی قیامەت).

ئەمـە گێڕانـەوەی تـەجریـد بـوو، ئەمـەیش گێڕانـەوەی ژمـارە: (٢٠٢٥)ی پوختەی موسلیمە:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صـلى الله عليـه وسـلم) قَـالَ: «لاَ تَقُومُ الـسَّاعَةُ حَتَّـى يُقَاتِـلَ الْمُـسْلِمُونَ الْيَهُـودَ فَيَقْـتُلُهُمُ الْمُـسْلِمُونَ حَتَّـى يَخْتَبِـئَ الْيَهُودِىُّ مِنْ وَرَاءِ الْحَجَرِ وَالشَّجَرِ فَيَقُولُ الْحَجَرُ أَوِ الشَّجَرُ يَا مُسْلِمُ يَـا عَبْـدَ اللَّـهِ هَـذَا

[١٨٤٩] تجریـد/٣، ژمـارە: ١٢٠١ = ٢٩٢٥ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٥، ژمـارە: ٢٠٢٥ = ٧٢٦٨ شـیحا (بخاری رقم الكتاب/٦١ رقم الباب/٢٥).

يَهُودِيٌّ خَلْفِي فَتَعَالَ فَاقْتُلْهُ. إلاَّ الْغَرْقَدَ فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرِ الْيَهُودِ». {الحديث: ٧٢٦٨ شيحا = ٧٢٩٩ فم. تجريد البخاري = مختصر صحيح البخاري = پوختەی صەحیحی بوخاری بە کوردی. بەرگی دووەم: ١٢٠٢ = ٢٩٢٦، ٣٥٩٣. فتح الباری. شرح صحیح البخاری}:

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) دەفەرمویّ: حەزرەتی پێغەمبەری خۆشەویستو نازدار (درووودو سڵاوی خودای گەورەو مەزنی لەسەربێو سەرو ماڵ گشتی بە قوربانی گەردی بەر ئاستانەی ئارامگای پیرۆزی بێ) فەرمووی: (قیامەت هەڵناسێ هەتا شەڕی موسوڵمانو جوولەکە روودەدا، موسوڵمانان دەچن بەگژ جوولەکەدا، جوولەکە شەڕتان لەگەڵدا دەکەن، شەڕێکی دوورو درێژ، تا لە ئەنجامدا خودا ئێوەی موسوڵمانان زاڵ دەکا بەسەر ئەواندا، کاتێ موسوڵمانەکان دەست دەکەن بە کوشتاریان جوولەکەکان وادەشکێن، لەبن بەردو دارو بنچكو دەوەندا خۆیان پەنا دەدەنو خۆیان دەشارنەوەو خۆیان حەشار دەدەن، بەردو دارو درەختو دەوەنەکە دەڵێن: ئەی کاکەی موسوڵمان! ئەی بەندەی باشی خودا! ئەی عەبدی خاسی خودا! ئەمە جوولەکەیەکە لە پشتمەوە خۆی حەشارداوە، وەرە ئەو دوژمنی خودایە بکوژە، تەنیا داری دڕکەزی وانالێ، چونکە ئەو لە درەختی جوولەکەیە، حەشاریان دەداو راستییان لێ نالێ!). {تاج/٥، زنجیرە: ١٠٥، ژمارە: ٥٥٧٠}+{ریاض الصالحین/٤، زنجیرە: ٣٧٠، ژمارە: ١٨٢٠}.

١٨٥٠- عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: «لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَقْتَتِلَ فِئَتَانِ ، فَيَكُونَ بَيْنَهُمَا مَقْتَلَةٌ عَظِيمَةٌ ، دَعْوَاهُمَا وَاحِدَةٌ ، وَلاَ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يُبْعَثَ دَجَّالُونَ كَذَّابُونَ قَرِيبًا مِنْ ثَلاَثِينَ ، كُلُّهُمْ يَزْعُمُ أَنَّهُ رَسُولُ

اللَّهِ». {الحديث: ٧٢٧١ = ٧٣٠٢ فـم. بخـاري. مناقـب: ٣٦٠٩. ترمـذي. فـتن: ٢٢١٨. تحفة الأشراف: ١٤٧١٩} :[١٨٥٠]

ئـەبو هورەیرە (ڕەزای خـودای لـێ بـێ) فـەرمووی: خۆشەویـست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (قیامەت هەڵناسێ هەتا نزیکەی سیی پێغەمبـەرە درۆزنــەی تــەفرە دەری هــەلاتباز پەیــدا دەبــن، هــەموویان بــەدرۆ خۆیــان بــە پێغەمبەری خودا دەزانن!). {تاج/٥، زنجیرە: ٩٤، ژمارە: ٥٥٣٠}.

عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ (رضى الله عنه) قَـالَ سَـمِعْتُ رَسُـولَ اللَّـهِ (صـلى الله عليـه وسلم) يَقُـولُ « إِنَّ بَـيْنَ يَـدَيِ الـسَّاعَةِ كَـذَّابِينَ ». (وفي روايـة قـال جـابر): فأحـذروهم. {الحديث: ٧٢٦٩، ٧٢٧٠ شيحا = ٧٣٠٠، ٧٣٠١ فم} :

جابیری کـوڕی سـەموورە (ڕەزای خـودای لـێ بـێ) فـەرمووی: خۆشەویـست (دروودی خودای لەسەر بێ) دەیفـەرموو: (لەڕاسـتیدا بـەر لـەهاتنی قیامـەت بـە ماوەیەکی کەم، کۆمەڵێ درۆزن پەیدا دەبن).

لە گێڕانـەوەی ژمـارە (٧٣٠١)ی فـەتحولمولهم شـەرحی صـەحیحی موسـلیمدا دەفەرموێ: جابیر فەرمووی: وریابن ئاگاتان لەخۆتان بـێ، ئـەم جـۆرە درۆزنانـە تەفرەتان نەدەن!).

ڕوونکردنەوە:

مـەبەست لەم درۆزنانەی کە لەم فەرموودەیەدا، ئاماژەیـان بـۆ کـراوە، هـەر ئــەو هەلاتبازانــە نییــە کــە داوای پێغەمبەرایــەتیو مەهــدێتی دەکــەن، بــەڵکوو

[١٨٥٠] بخاری. مناقب: ٣٦٠٩. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢٠٢٣ - ٧٢٧١ شـیحا = مختـصر صـحیح مسلم ترقیم صحیح مسلم من قبل الشیخ خلیل مـأمون شیحا (بخاری رقـم الکتـاب/٦١ رقـم الباب/٢٥).

مەبەست ئەومیە کە کۆمەڵ کۆمەڵ خەڵك پەیدا دەبن، بە هەزارو یەك ناوەوە بانگەشەی درۆو دەستبڕانە بۆ خۆیان دەکەنو کۆمەڵ کۆمەڵ مەردوم لاس دەدەنو تەفرمیان دەدەنو لەرێ دەریان دەکەنو بەرەو هەڵدێری ئاینیو جیهانی ئاڕاستەیان دەکەنو لە مرۆڤەوە دەیانکەن بە ئاژەڵ!

لە راستیدا ئێستا وایە، بێ ڕەوشتیو بێ دینیو بەرەڵایی وا زۆر بووە، لە ژمارە نایێ، بە دەنگو بە رەنگو بە نووسینو بە جۆرەها بەرنامەی ژەهراوی پۆل پۆل خەڵك لە رەوشتی بەرز، لە ئاینی پاك، لە مەردایەتیو ئازایەتی دەتەکێننەوەو بەرەو کوفرو بێ دینیو بەد رەوشتیو ئاژاڵی، وەك گاگەلو رانی بزنو مەڕ لێیان دەخوڕنو فێری سووڕدانو سەماو مەیو بادە نۆشیو حیزیو دزیو بێناموسییان دەکەن، ئاشکرا بە گەنجو لاوەکان دەڵێن: وەك تەگەو بەرانو مەڕو بزن تێك بەربنو دریغی مەکەن، بە فیلمی رووتو قووت لە کەناڵە ئاسمانییەکانەوە، تامی تامییان دەدەنو بە یاساو بە پۆلیس بارودۆخی تایبەتی وایان بۆ دەرەخسێنن کە بۆ ژنو مێردیش نەڕەخسێن، وەك: سەکۆی سەربەستیو پارکی ئازادی، کە جاران بەم شوێنانەیان دەگوت: گەواد خانەو قەحبە خانە. إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُون.

(١٩) باب ذِكْر إبن صَيَّاد
باسی چیرۆکی ئیبنو صەییاد

١٨٥١- عَنْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ (رضي الله عنه) انْطَلَقَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- فِى رَهْطٍ قِبَلَ ابْنِ صَيَّادٍ حَتَّى وَجَدَهُ يَلْعَبُ مَعَ الصِّبْيَانِ عِنْدَ أُطُمِ بَنِى مَغَالَةَ وَقَدْ قَارَبَ ابْنُ صَيَّادٍ يَوْمَئِذٍ الْحُلُمَ فَلَمْ يَشْعُرْ حَتَّى ضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- ظَهْرَهُ بِيَدِهِ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- لاِبْنِ صَيَّادٍ « أَتَشْهَدُ أَنِّى رَسُولُ اللَّهِ ». فَنَظَرَ إِلَيْهِ ابْنُ صَيَّادٍ فَقَالَ أَشْهَدُ

أَنَّكَ رَسُولُ الأُمِّيِّينَ. فَقَالَ ابْنُ صَيَّادٍ لِرَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- أَتَشْهَدُ أَنِّى رَسُولُ اللَّهِ فَرَفَضَهُ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- وَقَالَ « آمَنْتُ بِاللَّهِ وَبِرُسُلِهِ ». ثُمَّ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « مَاذَا تَرَى ». قَالَ ابْنُ صَيَّادٍ يَأْتِينِى صَادِقٌ وَكَاذِبٌ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « خُلِّطَ عَلَيْكَ الأَمْرُ ». ثُمَّ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « إِنِّى قَدْ خَبَأْتُ لَكَ خَبِيئًا ». فَقَالَ ابْنُ صَيَّادٍ « هُوَ الدُّخُّ ». فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « اخْسَأْ فَلَنْ تَعْدُوَ قَدْرَكَ ». فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ذَرْنِى يَا رَسُولَ اللَّهِ أَضْرِبْ عُنُقَهُ. فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ - صلى الله عليه وسلم- « إِنْ يَكُنْهُ فَلَنْ تُسَلَّطَ عَلَيْهِ وَإِنْ لَمْ يَكُنْهُ فَلاَ خَيْرَ لَكَ فِى قَتْلِهِ ». وَقَالَ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ سمعت عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ عُمَرَ - رضى الله عنهما – يقول: انْطَلَقَ بعد ذلك رَسُولُ اللَّهِ - صلى الله عليه وسلم - وأُبَىُّ بْنُ كَعْبٍ الأنصاري الى النخل التي فيها ابْنِ صَيَّادٍ ، حتى إذا دخل رَسُولُ اللَّهِ - صلى الله عليه وسلم - النَّخْلَ ، طَفِقَ يَتَّقِى بِجُذُوعِ النَّخْلِ ، وهو يَخْتِلُ أن يسمع من ابْنُ صَيَّادٍ شَيئاً قبلَ أن يراه ابْنُ صَيَّادٍ، فرآه رَسُولَ اللَّهِ - صلى الله عليه وسلم – وهو مضطجع على فراش فِى قَطِيفَةٍ لَهُ فِيهَا رَمْرَمَةٌ ، فَرَأَتْ أُمُّ ابْنِ صَيَّادٍ رَسُولَ اللَّهِ - صلى الله عليه وسلم – وهو يتقي بجذوع النخل، فَقَالَتْ لابْنُ صَيَّادٍ يَا صَافِ (وهو اسم ابن صياد) ، هَذَا مُحَمَّدٌ ، فثار ابْنُ صَيَّادٍ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صلى الله عليه وسلم - « لَوْ تَرَكَتْهُ بَيَّنَ » . قال سالم: قال عبدالله بن عمر: فَقَامَ رَسُولَ اللَّهِ - صلى الله عليه وسلم - فِى النَّاسِ فَأَثْنَى عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ، ثُمَّ ذَكَرَ الدَّجَّالَ فَقَالَ « إِنِّى أُنْذِرُكُمُوهُ ، وَمَا مِنْ نَبِىٍّ إِلاَّ قَدْ أَنْذَرَهُ قَوْمَهُ ، لَقَدْ أَنْذَرَهُ نُوحٌ قَوْمَهُ ، وَلَكِنْ سَأَقُولُ لَكُمْ فِيهِ قَوْلاً لَمْ يَقُلْهُ نَبِىٌّ لِقَوْمِهِ ، تَعْلَمُونَ أَنَّهُ أَعْوَرُ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِأَعْوَرَ ». وقَالَ ابْنُ شِهَابٍ وَأَخْبَرَنِى عُمَرُ بْنُ ثَابِتٍ الأَنْصَارِىُّ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ بَعْضُ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- قَالَ يَوْمَ حَذَّرَ النَّاسَ الدَّجَّالَ « إِنَّهُ مَكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ كَافِرٌ يَقْرَؤُهُ مَنْ كَرِهَ عَمَلَهُ أَوْ يَقْرَؤُهُ كُلُّ مُؤْمِنٍ

». وَقَالَ « تَعَلَّمُوا أَنَّهُ لَنْ يَرَى أَحَدٌ مِنْكُمْ رَبَّهُ عَزَّ وَجَلَّ حَتَّى يَمُوتَ ». {الحديث: ٧٢٨٣ = ٧٣١٤، ٧٣١٥، ٧٣١٦، ٧٣١٧ فـم. تجريـد البخـاري/٢، رقـم: ٦٤٢ = ١٣٥٤، ٣٠٥٥، ٦١٧٣، ٦٦١٨ فتح البـاري. ترمـذي. الفـتن: ٢٢٣٥. تحفـة الأشـراف: ٦٨٥٩، ١٩٩٠}:[١٨٥١]

عەبدوڵلای کوڕی عومەر (ڕەزای خودا لەخۆیو لە باوکی بێ) فەرمووی: عومـەری کـوڕی خـەتتاب (ڕەزای خـودای لـێ بـێ) لەگـەڵ دەسـتەیێ لـە یـارانی پێغەمبـەردا (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) لـە خزمـەتی حەزرەتـدا (درودی خودای لەسـەر بـێ) دەرچـوون بـۆ سووسـەکردنی هـەواڵو بـاسو خواسـی ئیبنـو صەییاد، کە مقۆ مقۆ داکەوتبوو، کە گوایە ئیبنو صەییاد، لـە ئـەنجاما دەبـێ بـە حجاڵ، جا کە دەیدۆزنەوە دەڕوانن وا لەناو دەسـتەیێ منـاڵا یـاری دەکـات، لـەلای قەڵاکەی بەنی مەغالە لە مەدینە، ئەوکاتە ئیبنو صەییاد نزیکی ڕەسـیدە بـوون بوو، ئیبنو صەییاد بەخۆی نازانێ هەتا پێغەمبەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) لەپشتیەوە دەستی دەکێشێ بە پشتیا، لەپاشا بە ئیبنو صـەییادی فـەرموو: (ئایـا شـایەتی دەدەی کـە مـن پێغەمبـەری خـودام؟) جـا ئیبنـو صـەییاد تەماشـای پێغەمبەری کردو سەرنجێکی داو گوتی: شایەتی دەدەم کەتۆ پێغەمبەری عەرەبە نەخوێنـدەوارە بـێ سـەوادەکانی، ئـەنجا بـە پێغەمبـەری گـوت: ئـەی تـۆ شـایەتی دەدەی کـەمن پێغەمبـەری خـودام؟ پێغەمبـەریش (درودی خـودای لەسـەر بـێ) شـتی وای نەسـەلماندو ڕەتـی کـردەوەو فـەرمووی: (بـاوەڕم بـە خـوداو بـە پێغەمبەرانی خودا هەیەو بەس). ئەنجا پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) پێی فەرموو: (لە هەواڵە نهێنییەکان، لە دەنـگو باسـی غـەیب چـی لێ دەزانـی؟)

[١٨٥١] تجريد البخاري/٢، ژمارە: ٦٤٢ = ١٣٥٤ بخاري. پوختـەی موسـليم/٥، ژمـارە: ٢٠٤٤ = ٧٢٨٣ شيحا (بخاري رقم الكتاب/٥٦ رقم الباب/١٧٨).

گوتی: راستیشم بۆدێو درۆیشم بۆدێ، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (سەریان لێ شێواندویت). لەپاشا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پێی فەرموو: (من شتێکم بۆ تۆ گرتۆتە ناو دڵم، ئایا دەتوانی کە هەڵی بێنیو بزانی چی والەدڵما؟).

پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ئەم ئایەتەی گرتبووە ناو دڵی: {يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ} کە باسی ئەم دووکەڵە لە ژمارە (١٧٨٣)ی ئەم پەڕاوەدا رابورد.

ئیبنو صەییاد گوتی: ئەوە دوخە! نیوەی وشەی (الدخان)ی زانی، بەڵام بۆی تەواو نەکرا.

پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پێی فەرموو: (چخە! رادەت ناکەوێ کە لە پلەو پایەی خۆت، کە کوڵە نانییەو کاهینییە، سەرکەویتو پەی بەنهێنیو غەیبی خودایی ببەیو بچیتە ریزی پێغەمبەران).

عومەری کوڕی خەطاب (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خودا! لێم گەڕێو مۆڵەتم بدە با لەگەردنی بدەم. پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئەگەر ئەوبێ — واتە: ئەگەر ئیبنو صەییاد دجاڵ بێ — ئەوا تۆ دەرەقەتی نایەیت، چونکە ویستی خودا لەسەر ئەوەیە کە دەبێ لەئاخر زەمانا دجاڵ هەڵسێ، خۆ ئەگەر ئەویش نەبێ، خێر لەکوشتنیدا نییە بۆ تۆ).

سالمی کوڕی عەبدوڵڵای کوڕی عومەر (ڕەزای خودا لەخۆیو لە باوکیو لە باپیری بێ) فەرمووی: لە عەبدوڵڵای باوکم بیست دەیفەرموو: لەپاشدا جارێکی تریش پێغەمبەر خۆیو ئوبەییەی کوڕی کەعبی ئەلئەنصاری — چوون بۆ ناو ئەو باخە خورمایەی کە ئیبنو صەییاد لەوێ بوو — پێغەمبەر (دروودی خودای

لەسەر بێ) کە نزیك بووەوە، خۆی دەدایە پەنا بنکی دارە خورماکانو لەپاڵ قەدی ئەوانەوە بە ماتە مات، بە ئاسپایی لێی دەچووە پێشەوە بەڵکوو پێش ئەوەی کە لە ئیبنو صەییاد ئاشکرا ببێ، بەدز کە شتێکی لێ ببیستێ، ئیبنو صەییاد لەسەر رایەخێك پاڵکەوتبوو، لەناو پارچەیەك قەیفەدا بوو، لەبەرخۆیەوە، لەناو قەیفەکەدا ورتە ورتی بوو، دایکی ئیبنو صەییاد لەسەر ئەو حاڵەی پێشەوە، پێغەمبەری بینی، کەوا خۆی دەداتە پاڵ قەدی دار خورماکان، لەبەرئەوە کوڕەکەی ئاگادار دەکاتەوەو بانگی دەکات: صافی! هۆ صافی! ئەوە موحەممەدە. ئیبنو صەییاد رادەپەڕێ، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئەگەر دایکی لێی بگەڕایە خۆی ئاشکرا دەکرد کە چییەو چی نییە).

سالمی کوڕی عەبدوڵلای کوڕی عومەر (رەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: باوکم فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) هەڵسایەوە وتارێکی بۆ خەڵکەکە دا، سوپاسو ستایشێ کە شایستەی خودای گەورە بێ کردیو ئینجا هاتە سەر باسی دججاڵو فەرمووی: (من هۆشیارتان دەکەمەوەو مەترسیتان دەخەمە بەر، هەموو پێغەمبەرەکانی تری پێش منیش گەلەکانی خۆیانیان ئاگادار کردۆتەوەو مەترسی ئەوەیان خستونەتە بەر، نووح هۆزو گەلی خۆی سەبارەت بە دججاڵ هۆشیار کردۆتەوە، بەڵام من لەگەڵ ئەوانا ئەم جیاوازییەم هەیە: من لەبابەت ئەم نەحلەتییەوە، قسەیەکتان بۆ دەکەم، کە هیچ پێغەمبەرێ لەپێش منەوە ئەم قسەو نیشانەیەی باس نەکردووە بۆ گەلی خۆی، ئەویش ئەمەیە: دەججاڵ یەکلەچاوە، کە خودای گەورە یەکلە چاو نییە!).

زوهری کە ناسراوە بە ئیبنو شەهاب دەیفەرموو: عومەری کوڕی ثابتی ئەنصاری هەواڵی بەمن دا: کە هەندێ لە یارانی پێغەمبەر خۆی (دروودی

خـوداى لەسـەر پێغەمبـەرو رەزاى خـودا لەهـەموو يـارانى بـێ) كـە پێغەمبـەر (دروودى خوداى لەسەر بێ) ئەو رۆژەى كە سەبارەت بە جەجاڵ هۆشيارى دا بـە خـەڵك، فـەرمووى: (لەناوچـاوانى جـەجاڵ نووسـراوە: (كـافر) گشت موسـوڵمانێ دەيخوێنێتەوە) يا فەرمووى: (هەركەسێ كردەوەى ئەو نەحلەتييەى پێ نـاخۆش بێ، دەيخوێنێتەوە!). هەروەها حەزرەت (دروودى خوداى لەسەر بێ) فـەرمووى: (خۆتان دەزانن كە كەستان لە جيهاندا، خوداى خۆى بەچاوى سەر نابينـێ هـەتا دەمـرێ ئەوسـا لـە بەهەشـتا دەيبينـێ، دەى خـەڵك بـە ئاسـايى كـە جـەجاڵ هەڵدەستێ بەچاوى سەريان دەيبينن، دەى ئەگەر خوا بووايە لەجيهاندا بەچاوى سەر نەدەبينـرا). {تاج/٥، زنجيرە: ٩٦ — سەرگوزەشتەى ججاڵ = تـاج/٥، زنجـيرە: ١١٢، ژمارە: ٥٦١٠ + ژمارە: ٥٦١١ + ٥٦١٦} + {ريـاض/٤، زنجـيرە: ٣٧٠، ژمـارە: ١٨١٧ — باسى پەخشانە جوانەكان...}.

١٨٥٢- حديث عبدالله بْنُ عُمَرَ انْطَلَقَ رَسُـولُ اللّـهِ –صـلى الله عليـه وسـلم– وَأُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ يَأْتِيَانِ النَّخْلَ الَّتِي فِيهَا ابْنُ صَيَّادٍ حَتَّى إِذَا دَخَلاَ النَّخْلَ طَفِقَ رَسُولُ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– يَتَّقِي بِجُذُوعِ النَّخْلِ وَهُوَ يَخْتِلُ ابْنَ صَيَّادٍ أَنْ يَسْمَعَ مِـنِ ابْـنِ صَيَّادٍ شَيْئاً قَبْلَ أَنْ يَرَاهُ وَابْنُ صَيَّادٍ مُضْطَجِعٌ عَلَى فِرَاشِهِ فِي قَطِيفَةٍ لَـهُ فِيهَـا زَمْزَمَـةٌ – قَالَ – فَرَأَتْ أُمُّهُ رَسُولَ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– وَهُو يَتَّقِي بِجُذُوعِ النَّخْلِ فَقَالَتْ أَيْ صَافِ – وَهُوَ اسْمُهُ – هَذَا مُحَمَّدٌ. فَثَارَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– «لو تَرَكَتْهُ بَيَّنَ»[١٨٥٢]

ئەم ژمارەيە لەناو ژمارە: (١٨٥١)دا ئێستا ڕابورد.

١٨٥٣- حديث عبدالله بْنُ عُمَرَ ثُمَّ قَـامَ النَّبِـيُّ – صـلى الله عليـه وسـلم – فِـي النَّاسِ فَأَثْنَى عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ، ثُمَّ ذَكَرَ الدَّجَّالَ فَقَالَ «إِنِّي أُنْذِرُكُمُوهُ ، وَمَـا مِـنْ

[١٨٥٢] بڕوانە ژمارە: (١٨٥١). (بخارى رقم الكتاب/٥٦ رقم الباب/١٧٨).

نَبِيّ إلاَّ قَدْ أَنْذَرَهُ قَوْمَهُ ، لَقَدْ أَنْذَرَهُ نُوحٌ قَوْمَهُ ، وَلَكِنْ سَأَقُولُ لَكُمْ فِيهِ قَوْلاً لَمْ يَقُلْهُ نَبِيٌّ لِقَوْمِهِ ، تَعْلَمُونَ أَنَّهُ أَعْوَرُ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِأَعْوَرَ»[١٨٥٣]

له ژماره: (١٨٥١)دا به تەواوی ڕابورد.

(٢٠) باب ذكر الدَّجَّال وَصِفَتِهِ وَمَا مَعَهُ
باسی جەجاڵو نیشانەکانیو چی پێیە بۆ فریودان

١٨٥٤- عَنْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عنهما) قَالَ: ذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمًا بَيْنَ ظَهْرَانَيِ النَّاسِ، الْمَسِيحَ الدَّجَّالَ، فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَيْسَ بِأَعْوَرَ، أَلاَ إِنَّ الْمَسِيحَ الدَّجَّالَ، أَعْوَرُ عَيْنِ الْيُمْنَى، كَأَنَّ عَيْنَهُ عِنَبَةٌ طَافِيَةٌ، قَالَ: وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): « أَرَانِي اللَّيْلَةَ فِي الْمَنَامِ عِنْدَ الْكَعْبَةِ فَإِذَا رَجُلٌ آدَمُ، كَأَحْسَنِ مَا تَرَى مِنْ أُدْمِ الرِّجَالِ، تَضْرِبُ لِمَّتُهُ بَيْنَ مَنْكِبَيْهِ، رَجِلُ الشَّعَرِ، يَقْطُرُ رَأْسُهُ مَاءً، وَاضِعًا يَدَيْهِ عَلَى مَنْكِبَيْ رَجُلَيْنِ، وَهُوَ بَيْنَهُمَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ، فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ فَقَالُوا: الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ، وَرَأَيْتُ وَرَاءَهُ رَجُلاً جَعْدًا قَطَطًا أَعْوَرَ الْعَيْنِ الْيُمْنَى، كَأَشْبَهِ مَنْ رَأَيْتُ مِنَ النَّاسِ بِابْنِ قَطَنٍ، وَاضِعًا يَدَيْهِ عَلَى مَنْكِبَيْ رَجُلَيْنِ، يَطُوفُ بِالْبَيْتِ، فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالُوا: هَذَا الْمَسِيحُ الدَّجَّالُ». (م/١/١٠٧). {الحديث/٤٢٥ – ٤٢٨. إيمان + ٧٢٨٩. بخاري. أحاديث الأنبياء: ٣٤٤٠، ٣٤٣٩، ٣٤٤١، ٥٩٠٢، ٦٩٩٩، ٧٠٢٦، ٧١٢٨}.[١٨٥٤]

عەبدوڵڵای کوڕی عومەر (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: ڕۆژێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەناو مەردومەکەدا، بە ئاشکرایی

[١٨٥٣] بڕوانە ژمارە: (١٨٥١). (بخاری رقم الكتاب/٥٦ رقم الباب/١٧٨).

[١٨٥٤] بخاری. أحاديث الأنبياء: ٣٤٤. پوختەی موسلیم/١، ژمارە: ٧٩ - ٤٢٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٠ رقم الباب/٤٨).

دانیشتبوو، باسی جەجاڵی بۆیان کرد، فەرمووی: (جەجاڵ کەداوای خوایەتی دەکا، یەکلە چاوە، چاوی راستی کوێرە، دیارە کە شتی وا عەیبو نەنگەو عەیبو نەنگیش نیشانەی کەمیو ناتەواوییە، شتی وایش لەگەڵ داوای خوایەتیدا ناگونجێ، بێگومان کە خودای گەورە پاكو بێ گەردەو دوورە لەرەوشو سیفەتی ناشیرنی وەکوو کوێریو کەموکووڕی! ئەو چاوەی جەجاڵ کە کوێرە وەك دەنکە ترێی زەقی قۆقزی لەبۆڵ دەرپەڕیو وایە.).

فەرمووی: (ئەمشەویش لەخەوما لەلای کەعبەدا بووم، کە تەماشام کرد: وا پیاوێکی سەوزەی گەنم رەنگ، لەلاما بوو، تابڵێی سەوزەیەکی زۆر زۆر جوان بوو، لە پیاواندا گەنم رەنگی واجوان نەبینراوە، پرچێکی زۆر جوانی هەبوو، دەیدا لەناو شانی، بەجوانی پرچەکەی داهێنابوو، سەری ئاوی لێ دەتکا، وەك لەگەرماو دەرچووبێ، ئاوپاكو خاوێن بوو، هەردوو دەستی لەسەر شانی دوو پیاو دانابوو، تەوافی بەیتی دەکرد، پرسیم: ئەمە کێیە؟ گوتیان: ئەمە عیسای مەسیحی کوڕی مەریەمە.

لەپاشا پیاوێکم دی، سەری لوول بوو، قژی کرژبوو، چاوی راستی کوێربوو، لەهەموو کەسێ زیاتر شێوەی لە ئیبنو قەطەن دەچێ، کە پیاوێکی ناسراو بوو لە هۆزی خوزاعە، جەجاڵ هەردوو دەستی لەسەر هەردوو شانی پیاوێ دانابوو، تەوافی بەیتی دەکرد، گوتم: ئەمە کێیە؟ گوتیان: جەجاڵی هەلاتبازە). {تەجرید/٤، لاپەڕە: ٥٧، ژمارە: ١٣٧٠}.

١٨٥٥- حديث أَنَسٍ رضى الله عنه قَالَ قَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم): «مَا بُعِثَ نَبِيٌّ إِلاَّ أَنْذَرَ أُمَّتَهُ الأَعْوَرَ الْكَذَّابَ ، أَلاَ إِنَّهُ أَعْوَرُ ، وَإِنَّ رَبَّكُمْ لَيْسَ بِأَعْوَرَ ، وَإِنَّ بَيْنَ عَيْنَيْهِ مَكْتُوبٌ كَافِرٌ»[١٨٥٥]

[١٨٥٥] بخاری. فتن: ٧١٣١. مسلم: ٧٢٩٠ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٩٢ رقم الباب/٢٦).

ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەری خۆشەویستو نازدار دەفەرموێ: (هەموو پێغەمبەرەکانی پێش من، کە خودا ڕەوانەی کردوون بۆ سەر نەتەوەکانیان، هەرکەسەیان نەتەوەکەی خۆی هۆشیار کردۆتەوەو ترساندوونی لە شەڕی جەجاڵە کوێری یەکەڵەچاوی هەلاتباز، هۆشیار بن: کە جەجاڵ کوێرە مووشە یەکەڵەچاوە، چاوێکی کوێرە، وە بێگومان خۆشتان باش باش دەزانن کە کوێرو خودایان نەوتووەو خودای گەورە نە کوێرەو نە یەکەڵەچاوە، لە نێو چاوانی جەجاڵ نووسراوە: کافر).

١٨٥٦- عن حُذَيْفَةَ قَالَ سَمِعْتُ رسول الله (صلّى اللهُ عليهِ وسلّم) يَقُولُ: (انَّ مَعَ الدَّجَّالِ اذا خَرَجَ مَاءً وَنَارًا فَامَّا الَّذي يَرَى النَّاسُ انَّهَا النَّارُ فَمَاءٌ باردٌ وَامَّا الَّذي يَرَى النَّاسُ انَّهُ مَاءٌ باردٌ فَنَارٌ تُحْرِقُ فَمَنْ ادْرَكَ مِنْكُمْ فَلْيَقَعْ فِي الَّذي يَرَى انَّهَا نَارٌ فَانَّهُ عَذبٌ باردٌ) (الحديث: ٣٤٥٠، طرفه في: ٧١٣٠)؛ [١٨٥٦]

حوزەیفە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) فەرمووی: (کاتێ جەجاڵ هەڵ دەستێ، ئاوو ئاگری لەگەڵە، بەلاّم ئەوەی کەخەڵك بە ئاوی دەزانێ، ئەوە ئاگرێکی سووری سووتێنەرە، وە ئەوەی کەخەڵك بە ئاگری دەزانی، ئەوە ئاوێکی ساردی فێنکی شیرینی زولاڵە، دەی هەرکامێك لە ئێوە واتە: لەگەڵی ئیسلام فریای ئەو ڕۆژە کەوت، با خۆی بخاتە ناو ئەوەیانەوە کە ئەو بە ئاگری دەزانی، چونکە ئەوەیان ئاوێکی شیرین و زولاڵ و خۆشە!). (تاج/١٠ ل/٣١٨ ف/٨ - باسی نیشانەکانی جەجاڵ..). (ڕیاض/٤ ل/١٣١٠ ز/٣٧٠ ف/٢ +١+ ٣ - باسی پەخشان و جوانکاری.

لە ژمارە: (٢٠٤٦)ی پوختەی موسلیما ئاوایە:

[١٨٥٦] تجرید/٤، ژمارە: ١٣٧٥ - ٣٤٥٠ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢٠٤٧ = ٧٢٩٣ شیحا = ترقیم الشیخ خلیل مأمون شیحا لصحیح مسلم (بخاری رقم الکتاب/٦٠ رقم الباب/٥٠).

عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « لأَنَا أَعْلَمُ بِمَا مَعَ الدَّجَّالِ مِنْهُ مَعَهُ نَهْرَانِ يَجْرِيَانِ أَحَدُهُمَا رَأْىَ الْعَيْنِ مَاءٌ أَبْيَضُ وَالآخَرُ رَأْىَ الْعَيْنِ نَارٌ تَأَجَّجُ فَإِمَّا أَدْرَكَنَّ أَحَدٌ فَلْيَأْتِ النَّهْرَ الَّذِى يَرَاهُ نَارًا وَلْيُغَمِّضْ ثُمَّ لْيُطَأْطِئْ رَأْسَهُ فَيَشْرَبَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مَاءٌ بَارِدٌ وَإِنَّ الدَّجَّالَ مَمْسُوحُ الْعَيْنِ عَلَيْهَا ظَفَرَةٌ غَلِيظَةٌ مَكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ كَافِرٌ يَقْرَؤُهُ كُلُّ مُؤْمِنٍ كَاتِبٍ وَغَيْرِ كَاتِبٍ ». {الحديث: ٧٢٩٤ = ٧٣٢٨ فم. تجريد البخاري /٤، رقم: ١٣٧٥ = ٣٤٥٠، ٧١٣٠}:

حوذیفه (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: بەخودا من لە جەجاڵ خۆی باشتر دەزانم کە کاتێ هەڵدەستێ، چی پێیە بۆ تەفرەدانی خەڵکان، لە داوای خودایەتیدا، دوو روباری لەگەڵدایە، خۆی بۆ هەرکوێ بچێ ئەو دوو روبارە لەگەڵیا دەڕۆن، یەکێکیان لەبەرچاو ئاوێکی روونەو ئەوی تریان لەبەرچاو ئاگرێکی سووری بڵێسەدارە، هەرکەسێ تووشی جەجاڵ بوو بابچێتە سەر ئەو روبارەیان کە بە ئاگری دەزانێ‌و با چاوی خۆی بقووچێنێ‌و سەری خۆی دانەوێنێ. بەبێ ترس‌و بیم، ئاوی لێ بخواتەوە، دەبینێ کە ئەوەیان کە ئەو بە ئاگری دەزانێ، ئاوێکی ساردی فێنکە، لەڕاستیدا جەجاڵ کە لافی خوایەتی لێ دەدا، داواکەی درۆیەکی پەتی‌و ئاشکرایە، چونکە خودا دەبێ بێگەرد بێ‌و بێ نەنگ بێ‌و لەهیچ روویەکەوە لە دروستکراوانی خۆی نەچێ، بەڵام جەجاڵ لەشی هەیە، جەستەی هەیە، چاوێکی ساف‌و لووسە وەك بەری دەست، تانەیەکی ئەستووری وەك تەختە پەردە وا لەسەر چاوی، لەنێوانی هەردوو چاوی نووسراوە: (کافر) هەموو موسوڵمانێ دەیخوێنێتەوە، چ خوێندەوار بێ، چ نەخوێندەوار بێ دەیخوێنێتەوە!). {تاج/٥، زنجیرە: ١١٢، ژمارە: ٥٦١٦} + {ریاض/٤، زنجیرە: ٣٧٠، ژمارە: ١٨٠٩} + {ریاض/٤، زنجیرە: ٣٧٠، ژمارە: ١٨١٧}.

١٨٥٧- حديث أَبي هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): « أَلاَ أُحَدِّثُكُمْ حَدِيثًا عَنِ الدَّجَّالِ مَا حَدَّثَ بِهِ نَبِيٌّ قَوْمَهُ ، إِنَّهُ أَعْوَرُ ، وَإِنَّهُ يَجِيءُ مَعَهُ بِمِثَالِ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ ، فَالَّتِي يَقُولُ إِنَّهَا الْجَنَّةُ . هِيَ النَّارُ ، وَإِنِّي أُنْذِرُكُمْ كَمَا أَنْذَرَ بِهِ نُوحٌ قَوْمَهُ»:(١٨٥٧)

ئـەبو هـورەیرە (رەزای خـوداى لێ بـێ) فـەرمووى: پێغەمبـەر (درووودى خوداى لەسەر بێ) فەرمووى: (با فەرمووودەیەكتان بۆ بـاس بكـەم، سـەبارەت بـە باسـى جـەجاڵ، كـە هـەتا ئێـستا هـیچ پێغەمبـەرێ ئـەو باسـەى بـۆ گـەلى خـۆى نەكردووە، جەجاڵ یەكچاوە، لەگەڵ خۆیدا وێنەى بەهەشت دەهێنـێ، هـەروا نموونەى دۆزەخى وا لەگەڵدا، بەلام ئەوەى كە ئەو دەڵێ: ئەمـە بەهەشـتە، ئـەوە دۆزەخـە، بـزانن منـیش وەك نـووح پێغەمبـەر (درووودى خـوداى لەسـەر بـێ) سەبارەت بەم بەلایەى جەجاڵ، ئێوە هۆشـیار دەكەمـەوەو ئاگادارتـان دەكەمـەوە كە ئەم مەترسییە گەورەیەتان لە پێشە).

(٢١) باب في صِفَةِ الدَّجَّالِ وَتَحْرِيمِ الْمَدِينَةِ عَلَيْهِ، وَقَتْلِهِ الْمُؤْمِنَ وَ أَحْيَائِهِ
باسى نیشانەى جەجاڵو، قەدەغەیە لەسەرى كە بچێتە ناو شارى مەدینە، وە پیاوێكى موسوڵمان دەكوژێو دوایى زیندووى دەكاتەوە

١٨٥٨- عن أبي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَدِيثًا طَوِيلاً عَنِ الدَّجَّالِ، فَكَانَ فِيمَا حَدَّثَنَا بِهِ أَنْ قَالَ « يَأْتِى الدَّجَّالُ – وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْهِ أَنْ يَدْخُلَ نِقَابَ الْمَدِينَةِ – بَعْضَ السِّبَاخِ الَّتِى بِالْمَدِينَةِ، فَيَخْرُجُ إِلَيْهِ يَوْمَئِذٍ رَجُلٌ، هُوَ خَيْرُ النَّاسِ – أَوْ مِنْ خَيْرِ النَّاسِ – فَيَقُولُ أَشْهَدُ أَنَّكَ الدَّجَّالُ، الَّذِى حَدَّثَنَا عَنْكَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَدِيثَهُ، فَيَقُولُ الدَّجَّالُ أَرَأَيْتَ إِنْ قَتَلْتُ

(١٨٥٧) بخارى. أحاديث الأنبياء: ٣٣٣٨. مسلم: ٧٢٩٨ شيحا (بخارى رقم الكتاب/٦٠ رقم الباب/٣).

هَذَا ثُمَّ أَحْيَيْتُهُ، هَلْ تَشُكُّونَ فِي الأَمْرِ فَيَقُولُونَ لاَ. فَيَقْتُلُهُ، ثُمَّ يُحْيِيهِ فَيَقُولُ حِينَ يُحْيِيهِ وَاللَّهِ مَا كُنْتُ قَطُّ أَشَدَّ بَصِيرَةً مِنِّي الآن فيريد أن يَقْتُلَهُ فلا يُسَلِّط عَلَيْهِ». (الحديث ١٨٨٢، طرفه ٧١٣٢)؛ [١٨٥٨]

ئەبو سەعیدی خودری (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: ڕۆژێ پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) بەدرێژی باسی جەجاڵی بۆکردین، لەناو باسەکەدا (دروودی خوای لەسەر بێ) فەرموی: جەجاڵ کەدێ لێی قەدەغەکراوە کە لەدەربەندەکەی مەدینەوە ڕەت بێو بچێتە ناو شاری مەدینەوە، جا کەبێ بۆ مەدینە دێ تا دەگاتە لای شورەکاتەکانی دەرەوەی مەدینەو لەوێ باروبنەی لێ دەخا، جا لەو ڕۆژگارەدا پیاوێ فەرمووی: (لە چاترینی ئادەمیزادی ئەو ڕۆژەیە) پێی دەڵێ: گەواهیو شایەتی دەدەم کە تۆ ئەو جەجاڵەی کە پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) باسی ئەوی پێ گوتوین، جەجاڵیش دەڵێ: ئایا پێم بڵێن ئەگەر ئەم پیاوە بکوژمو لەپاشا زیندووی بکەمەوە، ئیتر هیچ گومانێکتان دەمێنێ لەکاروباری من دا، کە خودای ئێوەم؟: دەڵێن: گومانمان نامێنێو دەیسەلمێنین فەرمووی: جا دەیکوژێو لەپاشان زیندوشی دەکاتەوە، پیاوەکەیش کە جەجاڵ زیندووی دەکاتەوە پێی دەفەرموێ: بەخودا هەرگیز وەك ئێستا بەتەواوی لێم ڕوون نەبۆتەوە کە تۆ جەجاڵی، جا جاری دووەم دەیەوێ بیکوژێتەوە بەڵام لەخوداوە دەسەڵاتی ناشکێ بەسەریدا. (تاج/٢/٣٢٣ ز/١١٣ ش- ف/٢).

ئەم فەرموودەیە لە ژمارە: (٢٠٥٠)ی پوختەی موسلیمدا زۆر درێژە سوودی زۆری واتیادا، دەیکەین بە شەرحو ڕاڤە بۆ ئەم گێڕانەوەی ئەصڵەکە (اللؤلؤ والمرجان).

[١٨٥٨] تجرید/٢، ژمارە: ٨٦٧ = ٧١٣٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢٠٥٠ = ٧٣٠٣ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٢٩ رقم الباب/٩).

عَنْ أَبِى سَعِيدٍ الْخُدْرِىِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « يَخْرُجُ الدَّجَّالُ فَيَتَوَجَّهُ قِبَلَهُ رَجُلٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَتَلْقَاهُ الْمَسَالِحُ مَسَالِحُ الدَّجَّالِ فَيَقُولُونَ لَهُ أَيْنَ تَعْمِدُ فَيَقُولُ أَعْمِدُ إِلَى هَذَا الَّذِى خَرَجَ - قَالَ - فَيَقُولُونَ لَهُ أَوَمَا تُؤْمِنُ بِرَبِّنَا فَيَقُولُ مَا بِرَبِّنَا خَفَاءٌ. فَيَقُولُونَ اقْتُلُوهُ . فَيَقُولُ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ أَلَيْسَ قَدْ نَهَاكُمْ رَبُّكُمْ أَنْ تَقْتُلُوا أَحَدًا دُونَهُ - قَالَ - فَيَنْطَلِقُونَ بِهِ إِلَى الدَّجَّالِ فَإِذَا رَآهُ الْمُؤْمِنُ قَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ هَذَا الدَّجَّالُ الَّذِى ذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- قَالَ فَيَأْمُرُ الدَّجَّالُ بِهِ فَيُشَبَّحُ فَيَقُولُ خُذُوهُ وَشُجُّوهُ. فَيُوسَعُ ظَهْرُهُ وَبَطْنُهُ ضَرْبًا - قَالَ - فَيَقُولُ أَوَمَا تُؤْمِنُ بِى قَالَ فَيَقُولُ أَنْتَ الْمَسِيحُ الْكَذَّابُ - قَالَ - فَيُؤْمَرُ بِهِ فَيُؤْشَرُ بِالْمِئْشَارِ مِنْ مَفْرِقِهِ حَتَّى يُفَرَّقَ بَيْنَ رِجْلَيْهِ - قَالَ - ثُمَّ يَمْشِى الدَّجَّالُ بَيْنَ الْقِطْعَتَيْنِ ثُمَّ يَقُولُ لَهُ قُمْ. فَيَسْتَوِى قَائِمًا - قَالَ - ثُمَّ يَقُولُ لَهُ أَتُؤْمِنُ بِى فَيَقُولُ مَا ازْدَدْتُ فِيكَ إِلاَّ بَصِيرَةً - قَالَ - ثُمَّ يَقُولُ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ لاَ يَفْعَلُ بَعْدِى بِأَحَدٍ مِنَ النَّاسِ - قَالَ - فَيَأْخُذُهُ الدَّجَّالُ لِيَذْبَحَهُ فَيُجْعَلَ مَا بَيْنَ رَقَبَتِهِ إِلَى تَرْقُوَتِهِ نُحَاسًا فَلاَ يَسْتَطِيعُ إِلَيْهِ سَبِيلاً - قَالَ - فَيَأْخُذُ بِيَدَيْهِ وَرِجْلَيْهِ فَيَقْذِفُ بِهِ فَيَحْسِبُ النَّاسُ أَنَّمَا قَذَفَهُ إِلَى النَّارِ وَإِنَّمَا أُلْقِىَ فِى الْجَنَّةِ ». فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « هَذَا أَعْظَمُ النَّاسِ شَهَادَةً عِنْدَ رَبِّ الْعَالَمِينَ ».
{الحديث: ٧٣٠٣ = ٧٣٣٧ فم، تجريد/٢، رقم: ٨٦٧ = ٧١٣٢، ١٨٨٢} :

ئەبو سەعیدی خودری (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (درووودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (کاتێ جەجاڵ هەڵدەستێ، پیاوێ لەموسڵمانان. ڕووەو لای ئەو دەکەوێتە ڕێ، چەتەو چەکدارەکانی جەجاڵ بەری لێ دەبڕنەوەو پێی دەڵێن: ئەوە بۆ کوێ دەچی؟ دەفەرموێ: دەچم بۆلای ئەم کابرایەی کە پەیدابووە، دەڵێن: دیارە کەتۆ وادەڵێی، دەڵێی بڕوا ناکەی بە خوداکەی ئێمە؟ دەفەرموێ: خودای ئێمە دیاریو ئاشکرایەو نومایانەو شاراوەو پەنهان نییە، وەك ئەم خودا درۆینەی ئێومیە. دەڵێن: ئادەی بیگرنو بیکوژن.

لەناو خۆیاندا دەڵێن: شتی وانابێ، چونکە خوداکەمان ڕێگەی نەداوین کە کەسێ بەبێ فەرمانی خۆی بکوژین. فەرمووی: ئەوجا دەیبەن بۆلای جەجاڵ کە موسڵمانەکە چاوی پێی دەکەوێ، دەفەرموێ: ئەی خەڵکینە ئەمە ئەو جەجاڵەیە کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) باسی ئەوی بۆ کردووین. فەرمووی: ئەنجا جەجاڵ دەستور دەدا پیاوە موسڵمانەکە لەسەردەم رادەخەن و چوار مێخەی دەکێشن و ئەنجا دەڵێ: ئادەی دارکارییەکی باشی بکەن. ئیتر دارکارییەکی زۆر باشی بەرو پشتی دەکەن!

جەجاڵ دەڵێ: ئایا هێشتا باوەڕم پێ ناهێنی؟ فەرمووی: ئەویش دەفەرموێ: تۆ جەجاڵە کۆری هەلاتبازی گەڕۆکی. فەرمووی: ئیتر جەجاڵ دەستور دەدا لە تەوقە سەریەوە، بەشەقە مشار وەك تەختەدار دایدەهێنن، هەتا نافەکی، جا جەجاڵ خۆی بەنێوانی هەردوو کەرتەکەیدا دەڕوا، لەپاشا پێی دەڵێ: هەڵسە! ئەویش راست دەبێتەوە سەرپێ، جا پێی دەڵێ: ها باوەڕم پێ دەهێنی؟ ئەویش دەڵێ: ئەوەندەی تر بۆم روون بۆوە کە تۆ چیت و چی نیت. ئەوجا دەڵێ: ئەی خەڵکینە! ئیتر لە پاش من ناتوانێ کەسی تر وا لێ بکا، فەرمووی: ئەوجا جەجاڵ دەیگرێ تا سەری ببڕێ بەڵام به فەرمانی خودا بەربینی لە غەوغەومیەوە هەتا چەڵەمەی سینگی دەبێ بەیەك پارچە مس! ئیتر ڕێگەی ئەوەی نابێ! فەرمووی: ئەوسا هەر چوار پەلی دەگرێ و فڕەی دەدا، لە خەڵك وایە کە ئەوە فڕەی داوەتە ناو دۆزەخەوە بەڵام لەراستیدا دەبرێ بۆ ناو بەهەشت).

پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (لەلای خودای پەروەردگاری هەردوو جیهان گەورەترین شەهید ئەم پیاوەیە!). {ریاض/٤، زنجیرە: ٣٧٠، ژمارە: ١٨١٥}.

ڕوونكردنەوە:

لە (٢٠٠٨/٥/٢٨)دا، ئەم تێبینیەم لێرەدا نووسیوە، لە تاجول ئوصلدا، لە بەرگی پێنجەمدا، زنجیرە/١١١٣دا، لەدوا وەرگێڕانی فەرموودەی ژمارە (٥٦٢٥). وا ئێستا لێرەشدا دووبارەی دەكەمەوە: (سُبحَانَ الله! سەرنج بدەن تەنانەت جەجاڵ، بە جەجاڵی خۆی، قایل نییە، كە كەسێ لە دەستو پێوەندەكەی خۆی، كەسێكی تر لە نەیارەكانی بكوژێ! كەچی ئێستا لە هەندێ وڵات، كوشتنو بڕین ئەوەندە ئاسان بووە، وای لێ هاتووە هەموو كوێخای گوندێ، یا كاربەدەستێ، بەبێ پرسو ڕاكردن بەكەسێ، مافی ئەوەی پێ دراوە كە خەڵكی بێ تاوان، بەبڕو بیانووی پڕو پووچ لە سێدارە بدا.

سُبحَان الله! لە ئێمە وابوو كە هەر صەددامو ڕژێمەكەی ئەو وایە، بەڵام ئێستا دەركەوت كە ڕژیم هەر ڕژێمە، هەمیشە دەستدار دەیباو بی دەست تەماشا دەكا.

{وەرگێڕ – ٢٠١٠/١١/٢٠ز} + {نعوذ باللهِ مِنَ المِيلِيشِيَات – ٢٠١٤/١٠/١٠}.

(٢٢) باب في الدَّجَّالِ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَى اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ
باسی جەجاڵ، كە زۆر بێ ڕێزو سووكو تڕۆیە لەلای خودا

١٨٥٩- عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ مَا سَأَلَ أَحَدٌ النَّبِيَّ -صلى الله عليه وسلم- عَنِ الدَّجَّالِ أَكْثَرَ مِمَّا سَأَلْتُ قَالَ « وَمَا يُنْصِبُكَ مِنْهُ إِنَّهُ لاَ يَضُرُّكَ ». قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّ مَعَهُ الطَّعَامَ وَالأَنْهَارَ قَالَ « هُوَ أَهْوَنُ عَلَى اللَّهِ مِنْ ذَلِكَ ». {الحديث: ٧٣٠٤ = ٧٣٣٨ فم. البخاري. فتن: ٧١٢٢}:[١٨٥٩]

[١٨٥٩] البخاري. الفتن: ٧١٢٢. پوختەی موسلیم - مختصر صحيح مسلم - ترقيم شيحا لصحيح مسلم (بخاري رقم الكتاب/٩٢ رقم الباب/٢٦).

موغیرەی کوڕی شوعبە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: کەسی تر ئەوەندەی من بە زۆری، لەبابەت جەجاڵەوە پرسیاری زۆری لە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) نەکردووە، جارێکیان فەرمووی: ڕۆڵەکەم! چییە وا لێی خەجڵیو وا خەمو پەژارەی دایگرتووی؟ مەترسە زیانی بۆ تۆ نابێ. عەرزیمکرد: بۆیە ئەوەندە دەترسم چونکە دەڵێن: چەند کێوێ نانو خۆراكو گۆشتو چەند چەمێ ئاوی لەگەڵە! فەرمووی: (دروودی خودای لەسەر بێ) : (با ئەوانەیشی لەگەڵدا بێ، ئەو لەلای خودا سووكو ترۆیەو رادەی ئەوەی ناکەوێ کە بەهۆی ئەم جۆرە چەواشەکاریو چاو بەستو چاوو راوەوە، بتوانێ کە سەر لە موسڵمانانی پاك بشێوێنێ، بەڵکوو ئەوە دەبێ بەهۆی بەهێزبوونی باوەڕی باوەڕدارو، دەبێ بەهۆی راستکردنەوەی بەڵگەی راستو رۆشن لەسەر ناموسڵمانانو ناپاکان!). {تاج/٥، زنجیرە: ١١٢، ژمارە: ٥٦١٥}.

(٢٣) باب في خُرُوجِ الدَّجَّالِ وَمَكْثِهِ في الأَرضِ
هەڵسانی جەجاڵو ماوەی مانەوەی لە زەویدا

١٨٦٠- عن أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ « لَيْسَ مِنْ بَلَدٍ إِلاَّ سَيَطَؤُهُ الدَّجَّالُ، إِلاَّ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةَ، لَيْسَ لَهُ مِنْ نِقَابِهَا نَقْبٌ إِلاَّ عَلَيْهِ الْمَلاَئِكَةُ صَافِّينَ، يَحْرُسُونَهَا، ثُمَّ تَرْجُفُ الْمَدِينَةُ بِأَهْلِهَا ثَلاَثَ رَجَفَاتٍ، فَيُخْرِجُ اللَّهُ كُلَّ كَافِرٍ وَمُنَافِقٍ ». (الحديث ١٨٨١، أطرافه ٧١٢٤، ٧١٣٤، ٧٤٧٣): [١٨٦٠]

[١٨٦٠] تجرید پاشکۆی بەرگی دووە/٢، ژمارە: ٨٦٦ = ١٨٨١ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢٠٥٥ - ٧٣١٦ شیحا = ترقیم وتخریج الشیخ خلیل مأمون شیحا لصحیح مسلم (بخاری رقم الکتاب/٢٩ رقم الباب/٩).

ئەنەس (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) فەرمووی: جەجاڵ دەچێتە ناو هەموو وڵاتێ، مەککەو مەدینەی لێ دەرچێ هەموو ڕێو بانەکانی مەدینە سێ جار دەهەژێو دانیشتووەکانی ڕادەوەشێنێو سێ لەرزە دەکا، جا لەسەری لەرزەی سێیەما ئیتر هەرچی کافرو مونافیقە کەوان لەناو شاری مەدینەدا، بەهۆی ئەو سێ بوومەلەرزەیەوە خودا لەمەدینە دەریان دەچێنێو دەچن بۆلای جەجاڵ، ناو مەدینە تەنیا موسوڵمانی پاکی تیادا دەمێنێ، ئەوانیش جەجاڵ زیانیان پێ ناگەیەنێ. (تاج/٢/٢٨٢ ز/١٤١ ف/٢-ش).

ئەمەیش گێڕانەوەی پوختەی موسلیمە لە ژمارە: (٢٠٥٥)دا:

عن أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « لَيْسَ مِنْ بَلَدٍ إِلاَّ سَيَطَؤُهُ الدَّجَّالُ إِلاَّ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةَ وَلَيْسَ نَقْبٌ مِنْ أَنْقَابِهَا إِلاَّ عَلَيْهِ الْمَلاَئِكَةُ صَافِّينَ تَحْرُسُهَا فَيَنْزِلُ بِالسَّبَخَةِ فَتَرْجُفُ الْمَدِينَةُ ثَلاَثَ رَجَفَاتٍ يَخْرُجُ إِلَيْهِ مِنْهَا كُلُّ كَافِرٍ وَمُنَافِقٍ ». {الحديث: ٧٣١٦ = ٧٣٥٠ فم. تجريد البخاري بالكوردي = الترجمة الكردية، الرقم: ٨٦٦ = ١٨٨١، ٧١٢٤، ٧١٣٤، ٧٤٣٤. تحفة الأشراف: ١٧٥}:

ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) دەفەرموێ: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (جەجاڵ دەچێتە ناو هەموو وڵاتێ، مەککەو مەدینەی لێ دەرچێ، هەموو ڕێو بانەکانی شاری مەدینە، فریشتە لەسەریان ڕیز بوون ئێشکیان دەگرن، جەجاڵ خۆیو کۆمەڵەکەی دێن کە بچن بۆ مەدینە، لەبەر فریشتە ڕێگەیان نابێ، لەبەرئەوە لە شۆرەکاتەکەی نزیکی مەدینە بارو بنەیان لێ دەخەن، کە ئەو شۆرەکاتە پێی دەگوترێ سەبەخەتولجورف، وا لەرووی شامەوە. ئەوجا شاری مەدینە، سێجار دەهەژێو دانیشتووەکانی ڕادەوەشێنێو سێ لەرزە دەکا، جا لەسەری جاری سێیەما ئیتر هەرچی کافرو مونافیقە کەوان لەناو شاری مەدینەدا، بەهۆی ئەو سێ

بوومەلەرزەیەوە، خودا لە مەدینە دەریان دەچێنێ‌و، دەچن بۆلای جەجاڵ، ناو شاری مەدینە تەنیا هەر موسوڵمانی پاکی تیادا دەمێنێ، ئەوانیش جەجاڵ زیانیان پێ ناگەیەنێ!). {تاج/٢، زنجیرە: ١٤١، ژمارە: ١٧٣٨} + {تاج/٥، زنجیرە: ١١٣، ژمارە: ٥٦٢٣، ٥١٢٤ – جەجاڵ دەچێتە ناو هەموو شارێ} + {تاج/٢، زنجیرە: ١٤١، ژمارە: ١٧٣٨} + {ریاض/٤، زنجیرە: ٣٧٠، ژمارە: ١٨١١}.

(٢٦) باب قُرْب السَّاعَة
باسی نزیکبوونەوەی هاتنی دوا ڕۆژ

١٨٦١- حديث ابْنُ مَسْعُودٍ سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) يَقُولُ: «مِنْ شِرَارِ النَّاسِ مَنْ تُدْرِكُهُمُ السَّاعَةُ وَهُمْ أَحْيَاءٌ»[١٨٦١]

ئیبنو مەسعوود (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: بیستم لە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەیفەرموو: (لە بەدترینانی مەردوم ئەو کەسانەن، کە قیامەت هەڵ ئەسێ ئەوان زیندوون!).

لە ژمارە: (٢٠٢٢)ی پوختەی موسلیما ئاوایە:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن مسعود (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ -صلى الله عليه وسلم- قَالَ « لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ إِلاَّ عَلَى شِرَارِ النَّاسِ». {الحديث: ٧٣٢٨ = ٧٣٦٢ فم}:

عەبدوڵڵای کوڕی مەسعوود (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (هەتا مەردوم هەموو خراپ‌و گەندو بەد نەبن‌و بێ باوەڕ نەبن قیامەت هەڵناسێ). {تاج/٥، زنجیرە:١٠٥، ژمارە: ٥٥٧٩ – نیشانەی داهاتنی قیامەت}.

[١٨٦١] بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢٠٢٢ - ٧٣٢٨ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٩٢ رقم الباب/٥).

١٨٦٢- عنْ سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ (رَضيَ اللهُ عنهُ) قَالَ رَايْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ باصْبَعَيْهِ هَكَذا بالْوُسْطى وَالَّتِي تَلِي الابْهَامَ بُعِثتُ انا وَالسَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ). (الحديث ٤٩٣٦ – طرفاه في: ٥٣٠١، ٦٥٠٣): [١٨٦٢]

سەهلی کوڕی سەعد (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: بە چاوی خۆم چاوم لێ بوو، کە پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) پەنجەی ناوەڕاستی وپەنجەی شایەتمانی، ئاوا جووت کرد و ئاڕاستەی یارانی کردن وفەرمووی: (من وقیامەت وەك ئەم دوو پەنجەیە، ئاوا دوا بە دوای یەك هاتووین، من دوا هەمینی پێغەمبەرانم و لە دوای من قیامەت هەڵ دەستێ، پێغەمبەری تر نایە). کورت وپوخت : هاکا قیامەت هات.(تاج/٧ ز/٦٢ ل/٢٣٥ سوورەتی —نازیعات).

١٨٦٣- حديث أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: « بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ»[١٨٦٣]

بڕوانە ژمارە: (١٨٦٢).

[١٨٦٢] تجريد/٤، ژمارە: ١٧١٢ = ٤٩٣٦ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢٠٦٢ = ٧٣٢٩ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٥ رقم الباب/٧٩).

[١٨٦٣] بڕوانە ژمارە: (١٨٦٢) (بخاری رقم الکتاب/٨١ رقم الباب/٣٩).

(٢٧) باب مَا بَيْنَ النَّفْخَتَيْن
نێوانی دوو فووەکە

١٨٦٤- عن ابَي هُرَيْرَةَ (رَضيَ اللهُ عنهُ) عَنْ النَّبيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: بَيْنَ النَّفْخَتَيْنِ ارْبَعُونَ قَالُوا: يَا ابا هُرَيْرَةَ ارْبَعُونَ يَوْمًا؟ قَالَ: ابَيْتُ قَالَ: ارْبَعُونَ سَنَةً؟ قَالَ: ابَيْتُ قَالَ: ارْبَعُونَ شَهْرًا؟ قَالَ: ابَيْتُ وَيَبْلَى كُلُّ شَيْءٍ مِنْ الانْسَانِ الا عَجْبَ ذَنَبِهِ فِيهِ يُرَكَّبُ الْخَلْقُ. (الحديث: ٤٨١٤- اطرافه في :٤٩٣٥): [١٨٦٤]

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (درووودی خودای لێ بێ) فەرمووی: (ئەم فوو تا ئەو فوو چلە، - لەم نەفخە تا ئەو نەفخە چلە، = لەنەفخەی یەکەم تانەفخەی دووەم چلە،) یارانی پێغەمبەر (درووودی خودای لێ بێ) گوتیان : ئەی ئەبو هورەیرە ؛ مەبەست لەماوەی بەینی دوو فووە کە، کەناسراون بەنەفخەتەین چل ڕۆژە؟ گوتی: نازانم. گوتیان : ئەی مەبەست چل ساڵە؟ گوتی نازانم. گوتیان : ئەی مەبەست چل مانگە ؟ گوتی نازانم و من چونکە ژمێردراوەکەم لە پێغەمبەر(درووودی خودای لێ بێ) نەبیستووە کەچییە لەخۆمەوە ناتوانم بڕیار بدەم کە ساڵە یارۆژە یا مانگە یاحەفتەیە، یاچییە ئەبو هورەیرە فەرمووشی (لەش و ئەندام وهەموو شتێکی ئادەمیزادیش دەرزێ، نووکی بێخی جوجکەی سمتی نەبێ، کەبەقەد دەنکە خەرتەلەیەك دەبێ، لەوێوە فریشتەکان بەفەرمانی خودا سەرلەنوێ هەموو کەسێ وەك حاڵی ژیانی دروستی دەکەنەوە). (تاج/٧ ل/١٢٥ ز/٢٢ ژ/٨- سوورەتی زومەر —ش).

[١٨٦٤] تجرید/٤، ژمارە: ١٦٩١ = ٤٨١٤ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢٠٦٦ = ٧٣٤٠ شیحا = مختصر صحیح مسلم - ترقیم الشیخ خلیل مأمون شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٥ رقم الباب/٧٨).

ڕوونكردنەوە:

ئەگەر كەسێ بڵێ : ئێمە بەئاشكرا دەبینین كەسێ دەسووتێ، یادەخرێتە ناو تێزابەوە، ئەسەری نامێنێ؟ لە وەلامدا دەڵێین : دەقی فەرموودەی صەحیح، بەفەرضییەی ڕووت ڕەت ناكرێتەوە. ئەم فەرموودەیە هەواڵدانە لەغەیب، غەیبیش خودا نەبێ كەس نازانێ چۆنە، وەكی تریش واتای فەرمووده كە ئەوە ناگەیەنێ كە ئەو عەجبوزەنەبە لە قەبرەكەدا دەمێنێ، وەهەر كەسێ بیەوێ دەتوانێت ببینێ، یادەستی لێ بدات، كەسێ بەوردی سەرنجی قورئان وسووننەتی پێغەمبەر بدات، كۆمەڵێ شتی لەم بابەتە دەبینێ، كە بەدیمەن ورواڵەت، لەگەڵ تێگەیشتنی سەرەتایی ئێمەدا ناگونجێ، یا بڵێین: ئێمە بەتەواوی لە مەبەستەكەی خوداو پێغەمبەر وەك خۆی بەتەواوی وبەباشی تێ ناگەین، مەگەر بەتەئویل وشتی وا، وە ئەهلی تەئویلیش هەر یەكەی بەجۆرێك دەفەرموون.

جا لەم شوێنەدا هەر وەكو ئێمە موشاهەدەی ئەحواڵی سەرە مەرگی مردوو، وەهەروەها ئەحواڵی ناو قەبری و پرسیاری فریشتە لێیو گۆڕەوشارو گوشاد بوونی گۆڕو بوونی بەباخێ لەباخەكانی بەهەشت، یا بەچاڵێ لە چاڵەكانی دۆزەخ، موشاهەدە ناكەین وبەچاو نابینین و بەگوێ نابیستین، مەگەر بۆ پێغەمبەران وپیاوچاكان، ئاوەهاش مانەوەو نەفەوتانی ئەو دەنكە خەرتەلەیە لە عەجبو زەنب بەچاو نابینین و هەستی پێ ناكەین، مەگەر بۆ كەسی خۆی، وە دوور نییە هەروەكووچۆن فریشتە بە فەرمانی خودا بەبەر چاومانە وە گیانی مردوو دەكێشێ ودەیبا بۆ شوێنی تایبەتی، وە ئێمە ئەوچۆنیەتانەو ئەوشوێنانەو ئەوفریشتانە نابینین و سەرو وفەهم وتێگەیشتنی ئێمەن، ئاوەهاش فریشتە ئەو پارچە یە لەمرۆڤ لەكاتی مردندا ببەن و

لەشوێنی تایبەتی خۆیدا هەڵی بگرن ولەکاتی زیندووکردنەوە دا، بەفەرمانی خودا بیکەن بەهەوێنی دروست بوونەوەی جەستەی مردووەکە، وەمەرج نییە کە ئێمە هەست بەوە بکەین، هەروەك هەست بەزۆر روداوی تری کاتی سەرەمەرگ و کاتی بردن بۆ سەرگۆرستان و کاتی دێنی گۆڕ ناکەین، گەرچی ئەمانە لە قورئان وسوونەتدا زۆر بەئاسایی باس کراون.

کورت و پوخت: بەکوردی پەتی: (مەبەست لەم فەرموودەیە ئەوە نییە کە ئەودەنکە خەرتەلەیێ ئێمە بەئەزموون وتاقیکردنەوە،دەتوانین بیچەسپێنین کە نافەوتێ، بەڵکو ئەوە شتێکی نهێنییە، ئیشی خودایە، بەلام مەبەست ئەوەیە: کە لەقیامەتدا فریشتەکان جەستەی مرۆڤەکان لەودەنکە خەرتەلەیەوە دروست دەکەنەوە، هەروەکوو لەسەرەتاوە لەوە دروست کراوە).

لە ژمارە: (٢٠٦٦)ی پوختەی موسلیما ئاوایە:

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم-: « مَا بَيْنَ النَّفْخَتَيْنِ أَرْبَعُونَ ». قَالُوا: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ أَرْبَعُونَ يَوْمًا؟ قَالَ: أَبَيْتُ. قَالُوا أَرْبَعُونَ شَهْرًا؟ قَالَ: أَبَيْتُ. قَالُوا أَرْبَعُونَ سَنَةً؟ قَالَ: أَبَيْتُ « ثُمَّ يُنْزِلُ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيَنْبُتُونَ كَمَا يَنْبُتُ الْبَقْلُ ». قَالَ: « وَلَيْسَ مِنَ الإِنْسَانِ شَىْءٌ إِلاَّ يَبْلَى إِلاَّ عَظْمًا وَاحِدًا وَهُوَ عَجْبُ الذَّنَبِ وَمِنْهُ يُرَكَّبُ الْخَلْقُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ». {الحديث: ٧٣٤٠ = ٧٣٧٤ فـم. تجريد البخارى/٤، رقم: ١٦٩١ = ٤٨١٤، ٤٩٣٥. تحفة الأشراف: ١٢٥٠٨}:

ئەبو هورەیرە (رەحمەتی خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (لەم فوو هەتا ئەو فوو چلە!). یاران گوتیان: ئەی ئەبو هورەیرە! مەبەست لەماوەی نێوانی دوو فووەکە، کە ناسراون بە نەفخەتەین، نەفخەی یەکەمو نەفخەی دووەم، مەبەست لەبەینی ئەم دووانە، کە ئەم فەرموودەیە ئاماژەی بۆ دەکا چل رۆژە؟ گوتی: نازانم. گوتیان: ئەی

مەبەست چل مانگە؟ گوتی: نازانم. گوتیان: ئەی مەبەست چل ساڵە؟ گوتی: نازانم، چونکە من ژمێردراوەکەم لە حەزرەت نەبیستووە کە چییە، لەخۆمەوە ناتوانم بڕیاربدەم کە ڕۆژە، مانگە، ساڵە، چییە، یا هەفتەیە، یا چی ترە. فەرمووی: (جا خودای گەورە کاتێ دەیەوێ مردووەکان زیندوو بکاتەوە لە ئاسمانەوە بارانێ دەبارێنێ، ئیتر بەو بارانە جەستەی مردووەکان سەرلەنوێ هەموو دەڕوێنەوە، هەروەك چۆن دانەوێڵە بە باران دەڕوێ ئاوا). {ژمارە: ٢٠٥٢ لەپێشەوە رابورد}.

هەروەها حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (لەش و ئەندام و هەموو پارچەو شتەکانی جەستەی مرۆڤ دەڕزێ، نووکی بێخی جووجکەی سمتی نەبێ، کە بەقەد دەنکە خەرتەلەیێ دەبێ، ئەو نارزێ، لە ڕۆژی قیامەتا لەوێوە فریشتەکان بە فەرمانی خودا سەرلەنوێ هەموو کەسێ، وەك حاڵی ژیانی لەو ئێسکەوە دروست دەکەنەوە). {تاج/٤، زنجیرە: ٢٢، ژمارە: ٤٠٧٦}.

٥٣- كِتَابُ الزُّهْدِ وَالرَّقَائِقِ
نامەی جیهان نەویستیو گوێ نەدان بە جیهانو کردارە دڵ لاوێنو دڵ هەژێنەکان

{بڕوانـە: تـاجول ئوصـول، وەرگـەڕاوە کوردییەکـەی، بـەرگی پێنجـەم، زنجیرە: ٩٤، لە ژمـارە: ٥١٥٧ م = مُکـرَّر، هـەتا ژمـارە: ٥٢٥٧ + پوختـەی صـەحیحی بوخاری = تەجریدی بوخاری، زنجیرە: ٨٤، لاپەڕە: ٢٥٩ چاپی یەکەم، ژمـارە: ١٩٩٧ هەتا ژمارە: ٢٠٤١} + {پوختەی موسـلیم/٥، لاپـەڕە/٣٩٣ چـاپی یەکـەم لـە ژمـارە ٢٠٦٦ هەتا ژمارە (٢٠٩٣)}.

١٨٦٥- عَنْ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ (رضي الله عنـه) قَـالَ: قَـالَ رَسُـولُ اللَّـهِ -صـلى الله عليه وسلم-: « يَتْبَعُ الْمَيِّتَ ثَلاَثَةٌ فَيَرْجِعُ اثْنَانِ وَيَبْقَى وَاحِدٌ يَتْبَعُهُ أَهْلُهُ وَمَالُـهُ وَعَمَلُـهُ فَيَرْجِـعُ أَهْلُـهُ وَمَالُـهُ وَيَبْقَـى عَمَلُـهُ ». {الحـديث: ٧٣٥٠ = ٧٣٨٤ فـم. بخـاري. رقـاق: ٦٥١٤. ترمذي. زهد: ٢٣٧٩. نسائي. جنائز: ١٩٣٦. تحفة: ٩٤٠}:[١٨٦٥]

ئەنەسـی کـوڕی مالیـك (ڕەزای خـودای لـێ بـێ) فـەرمووی: خۆشەویـست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (سێ شت شوێن مردوو دەکـەونو تاسـەر لێواری گۆڕ لەگەڵی دەچن، بەڵام لەوێ دوانیـان دەگەڕێنـەوەو یـەکێکیان لەگـەڵی دەمێنێتەوە: کەسوکارەکەیو مـاڵو کـردەوەی لەگـەڵیا دەچـن، بـەڵام کەسـوکارو ماڵەکەی دەگەڕێنەوە، تەنیا کردەوەکەی لەگەڵی دەمێنێ!). {تاج/١، زنجیـرە: ٢١٩، ژمارە: ١١٢٥} + {ڕیاض/٢، زنجیرە: ٥٥، ژمـارە: ٤٦١ + ریـاض/١، زنجیـرە: ١١، ژمـارە: ١٠٤}.

[١٨٦٥] بخـاری. رقـاق: ٦٥١٤. پوختــەی موسـلیم/٥، ژمـارە: ٢٠٨٦ - ٧٣٥٠ شـیحا (بخـاری رقـم الکتاب/٨١ رقم الباب/٤٢).

١٨٦٦- عَنْ عَمْرِو بْنَ عَوْفٍ (رضي الله عنه) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- بَعَثَ أَبَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْجَرَّاحِ (رضي الله عنه) إِلَى الْبَحْرَيْنِ يَأْتِي بِجِزْيَتِهَا، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- هُوَ صَالَحَ أَهْلَ الْبَحْرَيْنِ وَأَمَّرَ عَلَيْهِمُ الْعَلاَءَ بْنَ الْحَضْرَمِيِّ، فَقَدِمَ أَبُو عُبَيْدَةَ بِمَالٍ مِنَ الْبَحْرَيْنِ. فَسَمِعَتِ الأَنْصَارُ بِقُدُومِ أَبِي عُبَيْدَةَ فَوَافَوْا صَلاَةَ الْفَجْرِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم-، فَلَمَّا صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- انْصَرَفَ، فَتَعَرَّضُوا لَهُ، فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- حِينَ رَآهُمْ، ثُمَّ قَالَ: « أَظُنُّكُمْ سَمِعْتُمْ أَنَّ أَبَا عُبَيْدَةَ قَدِمَ بِشَيْءٍ مِنَ الْبَحْرَيْنِ؟». فَقَالُوا: أَجَلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: « « فَأَبْشِرُوا وَأَمِّلُوا مَا يَسُرُّكُمْ، فَوَاللَّهِ مَا الْفَقْرَ أَخْشَى عَلَيْكُمْ. وَلَكِنِّي أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تُبْسَطَ الدُّنْيَا عَلَيْكُمْ، كَمَا بُسِطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ فَتَنَافَسُوهَا كَمَا تَنَافَسُوهَا، وَتُهْلِكَكُمْ كَمَا أَهْلَكَتْهُمْ ». {الحديث: ٧٣٥١ = ٧٣٨٥ فـم. تجريد البخاري/٣، رقم: ١٢٧٧ = ٣١٥٨، ٤٠١٥، ٦٤٢٥ فتح البخاري}:[١٨٦٦]

عەمری کوڕی عەوف (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ئەبو عوبادەی کوڕی جەراحی نارد بۆ بەحرەین، کە سەرانەی وڵاتی بەحرەین بهێنێ، چونکە لەوەبەر پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەگەڵ خەڵکی وڵاتی بەحرەیندا ڕێکەوتبوو، عەلای کوڕی حەزرەمی کردبوو بە سەرداریان، کە ئەبو عوبەیدە هاتەوە ماڵێکی زۆری لە بەحرەینەوە لەگەڵ خۆی هێنابوو، یاریدەدەران (ئەنصار)یش بیستیانەوە کە ئەبو عوبەیدە هاتۆتەوە، سامانێکی باشی هێناوە بۆ موسوڵمانان، ئیتر بۆ نوێژی بەیانی هاتن

[١٨٦٦] تجريد البخاري = مختصر صحيح البخاري = پوختەی بوخاری بە کوردی/٣، ژمارە: ١٢٧٧ = ٣١٥٨ بخاری. پوختەی موسلیم = مختصر صحيح مسلم/٥، ژمارە: ٢٠٨٠ = ٧٣٥١ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٥٨ رقم الباب/١).

بۆ خزمەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ئەویش بەرنوێژی نوێژی بەیانی بۆیان کردو گەڕایەوە، جا یاریدەدەران لەوکاتەدا داوای بەشیان لێکرد.

پێغەمبەریش (دروودی خودای لەسەر بێ) لەسەر ئەم حاڵە بینینی بزەیەك گرتیو فەرمووی: (وادەزانم کە زنەوتووتانە کە ئەبو عوبەیدە لە بەحرەینەوە شتێکی هێناوە؟). عەرزیانکرد: بەڵێ وایە ئەی پێغەمبەری خودا! فەرمووی: (دە موژدەبێ لە ئێوەو خۆشیتان لێ بێو هەمیشە ئومێدی خێرو هیوای خۆش، باڵ بکێشێ بەسەرتانا، دەسا بەزاتی خودا، من لەهەژاری لێتان ناترسم، بەڵام بەپێچەوانەوە مەترسی ئەوەم هەیە کە ئێوەش وەك نەتەوەکانی پێش ئێوە خۆشی جیهان رووتان تێبکا، دنیا بێت بە پیرتانەوەو ئێوەیش وەك ئەوان بەدەستو بەدەم پەلاماری دنیا بدەنو باوەشی پیابکەنو تێی ورووکێنو هەرکەسەتان بیەوێ کە هەر بۆخۆی بیماشێتەوە، جا ئەوکاتە وەك چۆن ئەوانی لەناوبرد، ئاوا ئێوەش لەناو ببات). {تاج/٤، زنجیرە: ٦٦، ژمارە: ٤٥٢٣ + تاج/٥، زنجیرە: ٩٤، ژمارە: ٥١٥٩} + {ریاض/٢، زنجیرە: ٥٤، ژمارە: ٤٥٧}.

روونکردنەوە:

عەمری کوڕی عەوفی ئەنصاری ئامادەی غەزای بەدر بووە، لە مەدینە نیشتەجێ بوو، وەچەی نەبوو، لەسەردەمی جێنشینی عومەردا مرد، کە مرد عومەر نوێژی لەسەر تەرمەکەی کرد.

١٨٦٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا نَظَرَ أَحَدُكُمْ إِلَى مَنْ فُضِّلَ عَلَيْهِ فِي الْمَالِ وَالْخَلْقِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى مَنْ هُوَ أَسْفَلَ مِنْهُ. (الحديث ٦٤٩٠):[١٨٦٧]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خوای لێ بێ) لەخۆشەویستەوە -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: ئەگەر تەماشای کەسێکتان کرد، کەلەماڵو سامانو شێوە جوانیدا، باوی هەبوو بەسەر ئێوەوە، باتەماشای خوار خۆشتانەوە بکەن، نەبادا بەهۆی ئەوەوە خۆتان بەمەغدوور بزانن‌و، ئەونازو بەهرەو نیعمەتەی کە خواپێی بەخشیون بەکەمی بزانن‌و سەبارەت بەوە تووشی هەڵەو ناسوپاسی ببن!. (تاج/٩ ز/٩٦ ل/٢٩٩ ژ/٢+ل-٣٠٠ ژ/٣).

ئەمەیش گێڕانەوەی ژمارە: (٢٠٨٧)ی پوختەی موسلیمە:

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم-: « انْظُرُوا إِلَى مَنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَلاَ تَنْظُرُوا إِلَى مَنْ هُوَ فَوْقَكُمْ فَهُوَ أَجْدَرُ أَنْ لاَ تَزْدَرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ ». قَالَ أَبُو مُعَاوِيَةَ « عَلَيْكُمْ ». {الحديث: ٧٣٥٦ = ٧٣٩٠ فم}:

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (تەماشای حاڵی لە خۆتان خوارتر بکەن، تەماشای لەخۆتان بەرەو ژورتر مەکەن، چونکە ئەگەر وانەکەن لەوانەیە ئەو نازو بەهرانەی کە بەپێی حاڵ، خودا داویانی پێتان، لەبەر چاوتان بکەون‌و بەکەمیان بزانن!).

گێڕانەوەی بوخاری ئاوایە: (ئەگەر کەسێ لە ئێوە تەماشای حاڵو ماڵی کەسێکی تری کرد، کە بە ماڵو مناڵو حاڵو ڕەنگو روو لەخۆی باشتر بوو، با

[١٨٦٧] تجرید/٥، ژمارە: ٢٠١٨ = ٦٤٩٠ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢٠٨٧ = ٧٣٥٦ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٨١ رقم الباب/٣٠).

تەماشای حاڵی خوار خۆشیەوە بکا، نەبادا دڵ لەدڵ بداو نا سوپاس دەرچیٚ و سوپاسی بەهرەی خودا نەکاو خۆی بەهەرە خواروو بزانیٚ).

١٨٦٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ -صلى الله عليه وسلم- يَقُولُ: « إِنَّ ثَلاَثَةً فِى بَنِى إِسْرَائِيلَ أَبْرَصَ وَأَقْرَعَ وَأَعْمَى فَأَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَبْتَلِيَهُمْ فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ مَلَكًا فَأَتَى الأَبْرَصَ فَقَالَ أَىُّ شَىْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ لَوْنٌ حَسَنٌ وَجِلْدٌ حَسَنٌ وَيَذْهَبُ عَنِّى الَّذِى قَدْ قَذِرَنِى النَّاسُ. قَالَ فَمَسَحَهُ فَذَهَبَ عَنْهُ قَذَرُهُ وَأُعْطِىَ لَوْنًا حَسَنًا وَجِلْدًا حَسَنًا قَالَ فَأَىُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ الإِبِلُ - أَوْ قَالَ الْبَقَرُ شَكَّ إِسْحَاقُ - إِلاَّ أَنَّ الأَبْرَصَ أَوِ الأَقْرَعَ قَالَ أَحَدُهُمَا الإِبِلُ وَقَالَ الآخَرُ الْبَقَرُ - قَالَ فَأُعْطِىَ نَاقَةً عُشَرَاءَ فَقَالَ بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِيهَا - قَالَ - فَأَتَى الأَقْرَعَ فَقَالَ أَىُّ شَىْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ شَعَرٌ حَسَنٌ وَيَذْهَبُ عَنِّى هَذَا الَّذِى قَذِرَنِى النَّاسُ. قَالَ فَمَسَحَهُ فَذَهَبَ عَنْهُ وَأُعْطِىَ شَعَرًا حَسَنًا - قَالَ - فَأَىُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ الْبَقَرُ. فَأُعْطِىَ بَقَرَةً حَامِلاً فَقَالَ بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِيهَا - قَالَ - فَأَتَى الأَعْمَى فَقَالَ أَىُّ شَىْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ أَنْ يَرُدَّ اللَّهُ إِلَىَّ بَصَرِى فَأُبْصِرَ بِهِ النَّاسَ - قَالَ - فَمَسَحَهُ فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيْهِ بَصَرَهُ. قَالَ فَأَىُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ الْغَنَمُ. فَأُعْطِىَ شَاةً وَالِدًا فَأُنْتِجَ هَذَانِ وَوَلَّدَ هَذَا - قَالَ - فَكَانَ لِهَذَا وَادٍ مِنَ الإِبِلِ وَلِهَذَا وَادٍ مِنَ الْبَقَرِ وَلِهَذَا وَادٍ مِنَ الْغَنَمِ. قَالَ ثُمَّ إِنَّهُ أَتَى الأَبْرَصَ فِى صُورَتِهِ وَهَيْئَتِهِ فَقَالَ رَجُلٌ مِسْكِينٌ قَدِ انْقَطَعَتْ بِىَ الْحِبَالُ فِى سَفَرِى فَلاَ بَلاَغَ لِىَ الْيَوْمَ إِلاَّ بِاللَّهِ ثُمَّ بِكَ أَسْأَلُكَ بِالَّذِى أَعْطَاكَ اللَّوْنَ الْحَسَنَ وَالْجِلْدَ الْحَسَنَ وَالْمَالَ بَعِيرًا أَتَبَلَّغُ عَلَيْهِ فِى سَفَرِى. فَقَالَ الْحُقُوقُ كَثِيرَةٌ. فَقَالَ لَهُ كَأَنِّى أَعْرِفُكَ أَلَمْ تَكُنْ أَبْرَصَ يَقْذَرُكَ النَّاسُ فَقِيرًا فَأَعْطَاكَ اللَّهُ فَقَالَ إِنَّمَا وَرِثْتُ هَذَا الْمَالَ كَابِرًا عَنْ كَابِرٍ. فَقَالَ إِنْ كُنْتَ كَاذِبًا فَصَيَّرَكَ اللَّهُ إِلَى مَا كُنْتَ. قَالَ وَأَتَى الأَقْرَعَ فِى صُورَتِهِ فَقَالَ لَهُ مِثْلَ مَا قَالَ لِهَذَا وَرَدَّ عَلَيْهِ مِثْلَ مَا رَدَّ عَلَى هَذَا فَقَالَ إِنْ كُنْتَ كَاذِبًا فَصَيَّرَكَ اللَّهُ إِلَى مَا كُنْتَ. قَالَ وَأَتَى الأَعْمَى فِى صُورَتِهِ وَهَيْئَتِهِ فَقَالَ رَجُلٌ مِسْكِينٌ وَابْنُ سَبِيلٍ انْقَطَعَتْ بِىَ الْحِبَالُ فِى سَفَرِى فَلاَ بَلاَغَ لِىَ الْيَوْمَ إِلاَّ بِاللَّهِ ثُمَّ بِكَ

أَسْأَلُكَ بِالَّذِي رَدَّ عَلَيْكَ بَصَرَكَ شَاةً أَتَبَلَّغُ بِهَا فِي سَفَرِي فَقَالَ قَدْ كُنْتُ أَعْمَى فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيَّ بَصَرِي فَخُذْ مَا شِئْتَ وَدَعْ مَا شِئْتَ فَوَاللَّهِ لاَ أَجْهَدُكَ الْيَوْمَ شَيْئًا أَخَذْتَهُ لِلَّهِ فَقَالَ أَمْسِكْ مَالَكَ فَإِنَّمَا ابْتُلِيتُمْ فَقَدْ رُضِيَ عَنْكَ وَسُخِطَ عَلَى صَاحِبَيْكَ. {الحديث: ٧٣٥٧ = ٧٣٩١ فم. تجريد البخاري = مختصر صحيح البخاري = الترجمة الكردية = المجلد الرابع. الرقم: ١٣٨٢ = ٣٤٦٤، ٦٦٥٣ فتح الباري. رياض/١، زنجيره: ٥، ژماره: ٦٥. تحفة الأشراف: ٦٦٥٣} :[١٨٦٨]

ئەبو هورەیرە (خۆشنوودیو رەزای خودای گەورەی لێ بێ) فەرمووی: بە گوێچکەی خۆم ئەم داستانەم لە زاری پیرۆزی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بیست دەیفەرموو: سێ کەس لەنەوەی ئیسرائیل، واتە: لەبەنی ئیسرائیل، کە ناسراون بە گەلی جوولەکە: بەڵەکێكو کەچەڵێكو کوێرێك، خودای گەورە دەیەوێ تاقییان بکاتەوە، جا فریشتەیێ لەسەر شێوەی پیاوێ دەنێرێ بۆلایان، فریشتەکە دەچێتە لای بەڵەکەکەو پێی دەڵێ: زیاتر حەزت لەچییە؟ دەڵێ: حەزم لە رەنگو بۆیەکی جوانو پێستێکی جوانەو ئەم بەڵەکییەشم نەمێنێ، کە بووە بەهۆی ئەوە کە خەڵك قێزو بێزم لێ دەکەنەوە، فریشتەکە دەستێ دەهێنێ بەسەر جەستەیدا ئیتر یەك تۆز چەپەڵییەکەی نامێنێو، رەنگو بۆیەکی جوانو پێستێکی جوانیشی پێ دەدرێ، ئەوجا فریشتەکە پێی دەڵێ: حەزت لەچی جۆرە ماڵێکە؟ پیاوەکە دەڵێ: حەزم لە وشترە، یاخود دەڵێ: حەزم لە رەشە وڵاخە، ئیسحاق – کە یەکێکە لە بگێڕەوە (راوی)یەکانی ئەم فەرموودەیە – گومانی لەوەدا بۆ پەیدا بوو کە بەڵەكو کەچەڵەکە کامیان داوای وشترو کامیان داوای رەشە وڵاخی کردبوو، فەرمووی: جا وشترە

[١٨٦٨] تجرید/٤، ژمارە: ١٣٨٢ = ٣٤٦٤ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢٠٨٣ = ٧٣٥٧ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٠ رقم الباب/٥١).

مێچکەیەکی هەراش ئاوسی لەسەر گووانی دەداتێو پێی دەڵێ: خودا پیتو فەڕی تێ بخا بۆت).

فەرمووی: ئینجا فریشتەکە دەڕوا بۆلای کەچەڵەکەو پێی دەڵێ: زیاتر حەزت لەچییە؟ دەڵێ: زیاتر حەزم لە قژێکی جوانەو ئەم کەچەڵییەیشم نەمێنێ، کەبووە بەهۆی ئەوەی خەڵك قێزو بێزم لێ بکەنەوە).

فەرمووی: (جا فریشتەکە دەستێ دەهێنێ بەسەریدا، ئیتر کەچەڵییەکەی دەڕواو قژێکی جوانیشی پێ دەدرێ، ئینجا پێی دەڵێ: حەز لەچی جۆرە سامانێ دەکەی؟ دەڵێ: لە ڕەشە وڵاخ، جا مانگایەکی ئاوسی دەداتێو پێی دەڵێ: خودا پیتو فەڕو بەرەکەتی تێ بخات بۆت).

فەرمووی: (ئینجا فریشتەکە دەڕوا بۆلای کوێرەکەو پێی دەفەرموێ: زیاتر حەزت لەچییە؟ دەڵێ: زیاتر حەزم لەدوو چاوی ساغو گەشە، کە خودا بیاندات پێم، هەتا ئەم خەڵکەیان پێ ببینم!). فەرمووی: (جا دەستێ دەهێنێ بە چاوەکانیداو خودا چاوەکانی پێ دەداتەوە، جا پێی دەفەرموێ: ئەی حەز لەچی جۆرە سامانێ دەکەی؟ دەڵێ: لە مەڕ، جا مەڕێکی زاوی بەرخ بەبەری پێ دەدا، ئیتر بەرە بەرە ئاژەڵەکان زاوزێ دەکەنو ئەوانیش بەرهەمیان دەهێنن، تا وازۆر دەبن، ئەمیان بوو بەخاوەنی پڕ شیوێ وشترو ئەویان بوو بەخاوەنی پڕ دۆڵێ ڕەشە وڵاخو ئەوی تریشیان بوو بەخاوەنی پڕ شیوێ گەلە ڕان). فەرمووی: لەپاشدا فریشتەکە خۆی لێ گۆڕینو لەسەر شێوەو شکڵی ئەوسای بەڵەکەکە خۆی هاتەوە بۆلایو پێی فەرموو: پیاوێکی هەژاری داماوی ڕێبواری لێقەوماوم، سەر بەهیچ لایەکا دەرناکەم، سا مەگەر یەکەم بە پشتیوانی خوداو دووەم بەهۆی یارمەتی تۆوە بگەمەوە جێگەو ڕێگەی خۆم، جا توبیتو ئەوکەسەی کە ئەم شێوە شیرینەو ئەم لەشو لارە جوانەو ئەمماڵە زۆرەی پێ بەخشیوی،

وشترێکم پێ بدە تا لەم سەفەرەمدا خۆمی پێ بگەیەنمەماڵەوە، کەچی کابرا گوتی: خاوەن بەش زۆرن بەرتۆ ناکەوێ!

فریشتەکەیش پێی فەرموو: وەك من تۆ بناسمەوە وایە، ئەرێ تۆ ئەو پیاوە بەڵەکە نیت کە خەڵك بێزی لێ دەکردیتەوە، وە ئەو هەژارە نیت کە خودا دەوڵەمەندی کردیت! گوتی: نەخێر من ئەو نیم، من ئەم ماڵو سامانەم لە باوكو باپیرمەوە بۆ بەجێ ماوە، ئەوانیش هەر بووە بوونو پشتاو پشت بە بەگزادەیی هاتوونەتە خوارەوە!

فریشتەکەیش دەفەرموێ: ئەگەر درۆ دەکەی، خودا وەك جاری جارانی خۆتت لێ بکاتەوە).

فەرمووی: (جا لەسەر شێوەی شەکڵی پێشووی کەچەڵەکەدا، چوو بۆلای ئەویش، چی بە بەڵەکەکە گوت دیسان بەمیشی گوت، وە بەڵەکەکە چی بە فریشتەکە گوت، دیسان کەچەڵەکەیش ئەوەی پێی گوت، فریشتەکەیش فەرمووی: ئەگەر درۆ دەکەی خودا وەك جاری جارانی خۆتت لێ بکاتەوە!).

فەرمووی: (جا لە شێوەو شەکڵی پێشووی کوێرەکەیشدا هاتەوە بۆلایو پێی فەرموو: پیاوێکی هەژاری داماوی رێبواری لێقەوماوم سەر بەهیچ لایەکا دەرناکەم، سا مەگەر یەکەم بە پشتیوانی خوداو دووەم بەهۆی یارمەتی تۆوە بگەمەوە شوێنو جێگەی خۆم، جا توبیتو ئەو خودایەی کە چاوەکانی چاك کردیتەوە مەڕێکم پێ بدە بەشکوو لەم سەفەرەمدا پێی بگەمەوە ماڵەوە. پیاوە کوێرەکە دەڵێ: ئای منیش وەك ئێستای تۆ کوێر بوومو دەزانم کە کوێر چەندە کۆڵەوارە، وە خودا چاوی چاك کردمەوە، سەرەڕای ئەوەیشە هەژاریش بوومو دەزانم کە هەژاری چەندە ناخۆشە، جا کەواتە بەئارەزووی خۆت چی دەبەیت لەم سامانەی من بۆ خۆت ببە، دەست ناهێنمە رێگەت، وەچی دەهێڵیتەوە

بۆمن ئارەزووی خۆتە، بەو خودایە هەرچی تۆ ئەمڕۆ لەم ماڵەی من، بیبەیت بۆ خۆت، لە ڕێگەی خودادا دەست ناهێنمە ڕێگەت!

فریشتەکە فەرمووی: ماڵی خۆت بۆ خۆت، من فریشتەم هەوەجێم بە ماڵ نییە، لەڕاستیدا ڕووداو و داستانەکە ئاوایە: ئێوە – واتە: تۆو بەڵەکو کەچەڵەکە – لەلایەنی خودای گەورەوە تاقی کرانەوە، خودا لەتۆ ڕازییە، چونکە خۆت لێ نەگۆڕاوە، بەلام لەهەردوو هاوڕێکەت ناڕازییە). {تاج/٥، زنجیرە: ٢٢، ژمارە: ٥٢٤٠ + ریاض/١، زنجیرە: ٥، ژمارە: ٦٥ - المراقبة}.

١٨٦٩- عَنْ سَعْدَ بْنَ أَبِى وَقَّاصٍ (رضي الله عنه) قال: وَاللَّهِ إِنِّى لأَوَّلُ رَجُلٍ مِنَ الْعَرَبِ رَمَى بِسَهْمٍ فِى سَبِيلِ اللَّهِ، وَلَقَدْ كُنَّا نَغْزُو مَعَ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- مَا لَنَا طَعَامٌ نَأْكُلُهُ إِلاَّ وَرَقُ الْحُبْلَةِ، وَهَذَا السَّمُرُ حَتَّى إِنَّ أَحَدَنَا لَيَضَعُ كَمَا تَضَعُ الشَّاةُ، ثُمَّ أَصْبَحَتْ بَنُو أَسَدٍ تُعَزِّرُنِى عَلَى الدِّينِ، لَقَدْ خِبْتُ إِذًا وَضَلَّ عَمَلِى. {الحديث: ٧٣٥٩ = ٧٣٩٣ فم. بخاري. مناقب سعد بن أبي وقاص: ٣٧٢٨، ٥٤١٢، ٦٤٥٣. ترمذي. زهد: ٢٣٦٥. ابن ماجة. فضائل أصحاب رسول الله: ١٣١. تحفة الأشراف: ٣٩١٣}:[١٨٦٩]

سەعدی کوڕی ئەبو وەققاص (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: سوێندم بە خودای گەورە من یەکەم پیاو بووم لە عەرەب کە یەکەم تیرم هاویشت بەرەو دوژمن، لەڕێگەی خودادا، ئەوسا حاڵمان گەلێ پەڕپووت بوو، گەلێ جار لە خزمەتی حەزرەتدا کە دەچووین بۆ غەزا، خۆراکمان تەنیا بەرو گەڵای دارو درەختی ئەو بیابانە بوو، کە لەناچاریدا نەبێ ناخورێ، تەنانەت وامان لێ هاتبوو کە سەراومان دەکرد، وەك پشقلی مەڕو بزن وابوو، یەکی دەگرت، کلۆ

[١٨٦٩] بخاری. مناقب: ٣٧٢٨. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢٠٨٤ = ٧٣٥٤ (بخاری رقم الکتاب/٨١ رقم الباب/١٧).

کلۆ دەوەستا من ئاوا لەگەڵ گەشەکردنی ئیسلامدا هێناومەو پەروەردە بووم، کەچی ئێستا خێڵی بەنی ئەسەد لەسەر ئاینداری سەر زەنشتی من دەکەن، تەنانەت نەفامەکانیان دەڵێن سەعد نوێژیش بەجوانی نازانێ!

بەڕاستی ئەگەر قسەی ئەوان ڕاست بێ‌و سەر زەنشتەکەیان لەسەر هەق بێ، ئەوا واتای وایە کەمن نائومێد دەرچووم‌و رەنجم با بردوویەتی!). {تاج/٥، زنجیرە: ٩٩، ژمارە: ٥٢٢٣م – گوزەرانی پێغەمبەر} + {ریاض/٢، زنجیرە:٥٦، ژمارە: ٥٠٠ – باسی خێرو بەهرەی برسێتی‌و سادەی...} + {ریاض/٣، زنجیرە:٢٥٣، ژمارە: ١٥٠٥ – باسی بەهرە(کەرامەت)ی پیاو چاکان} + {ریاض/٢، زنجیرە: ٥٦ – خێرو بەهرەی برسێتی‌و سادەی گوزەران...} .

١٨٧٠- عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّـهِ -صلى الله عليه وسلم-: « اللَّهُمَّ اجْعَلْ رِزْقَ آلِ مُحَمَّدٍ قُوتًا ». {الحديث: ٧٣٦٧ = ٧٤٠١ فم. تجريد البخاري/٥، رقم: ٢٠٠٩ = ٦٤٦٠ فتح الباري}:[١٨٧٠]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (درودی خودای لەسەر بێ) دەیفەرموو: (خودایە! رزق‌و رۆژیی کەسوکاری موحەممەد ئەوەندە بدە کە سەروبەر پێی بژین‌و بەس!). {تاج/٢، زنجیرە:٢٠، ژمارە: ١٢٦١ + ریاض/٢، لاپەڕە: ٧٣، زنجیرە:٥٦، ژمارە: ٥٠١} .

١٨٧١- حديث عَائِشَةَ – رضى الله عنها – قَالَتْ مَا شَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ – صلى الله عليه وسلم – مُنْذُ قَدِمَ الْمَدِينَةَ مِنْ طَعَامِ الْبُرِّ ثَلاَثَ لَيَالٍ تِبَاعًا ، حَتَّى قُبِضَ.[١٨٧١]

[١٨٧٠] تجرید/٥، ژمارە: ٢٠٠٩ = ٦٤٦٠ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢٠٦٩ = ٧٣٦٧ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٨١ رقم الباب/١٧).

[١٨٧١] تجرید/٥، ژمارە: ١٨١١ = ٥٤١١ بخاری. مسلم: ٧٣٧٠ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٠ رقم الباب/٢٣).

حەزرەتی عائیشە، هاوسەری پێغەمبەری خودا، لە هەردوو جیهانا، دەفەرموێ: (لەو ڕۆژەوە کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لە مەککەوە کۆچی کرد بۆ مەدینە، هەتا گیانی پاکی سپارد، خێزانەکانی موحەممەد لەو ماوەیەدا، سێ ڕۆژ لەسەر یەك تێریان لە نانی گەنم نەخواردووە!).

١٨٧٢- عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: مَا شَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ -صلى الله عليه وسلم- يَوْمَيْنِ مِنْ خُبْزِ بُرّ إِلاَّ وَأَحَدُهُمَا تَمْرٌ. {الحديث: ٧٣٧٤ = ٧٤٠٨ فم، بخاری. رقاق: ٦٤٥٥. تحفة الأشراف: ١٧٣٣٥}.[١٨٧٢]

عائیشە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خێزانی موحەممەد (دروودی خودای لەسەر بێ) هەتا موحەممەد (دروودی خودای لەسەر بێ) وەفاتی کرد، دوو ڕۆژ لەسەر یەك، تێرسکی خۆیان لەنانی گەنم نەخواردووە، مەگەر ڕۆژێ نانی گەنمیان خواردبێ‌و ڕۆژەکەی تر خورمایان خواردبێ). {ریاض/٢، زنجیرە: ٥٦، ژمارە: ٤٩١، ٤٩٣} + {تجريد البخاری/٥، ژمارە: ١٨١١ = ٥٤١١، ٦٤٥٤ فتح الباری}.

١٨٧٣- عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) أَنَّهَا كَانَتْ تَقُولُ: وَاللَّهِ يَا ابْنَ أُخْتِي إِنْ كُنَّا لَنَنْظُرُ إِلَى الْهِلاَلِ ثُمَّ الْهِلاَلِ ثُمَّ الْهِلاَلِ، ثَلاَثَةَ أَهِلَّةٍ فِي شَهْرَيْنِ، وَمَا أُوقِدَ فِي أَبْيَاتِ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- نَارٌ – قَالَ: - قُلْتُ: يَا خَالَةُ فَمَا كَانَ يُعَيِّشُكُمْ؟ قَالَتِ: الأَسْوَدَانِ، التَّمْرُ وَالْمَاءُ، إِلاَّ أَنَّهُ قَدْ كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- جِيرَانٌ مِنَ الأَنْصَارِ، وَكَانَتْ لَهُمْ مَنَائِحُ، فَكَانُوا يُرْسِلُونَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- مِنْ أَلْبَانِهَا فَيَسْقِينَاهُ. {الحديث: ٧٣٧٨ = ٧٤١٢ فم. پوختەی

[١٨٧٢] تجريد البخاری/٥، ژمارە: ١٨١١ = ٥٤١١ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢٠٧٢ = ٧٣٧٤ (بخاری رقم الكتاب/٨١ رقم الباب/١٧).

صـــەحیحی بوخـــاری = تەجریـــدی بوخـــاری /٣، ڕەقـــم: ١٠٩٦ = ٢٥٦٧، ٦٤٥٨، ٦٤٥٩}: [١٨٧٣]

عـــورووەی خوشـــکەزای حـــەزرەتی عائیـــشە (ڕەزای خـــودا لـــە حـــەزرەتی عائیشەو ڕەحمـەتی خـودا لـەو) فـەرمووی: پوورم پێـی گـوتم: ئـەی خوشـکەزای شیرینم! جاری وابووە سێ مانگی یەك شەوەمان دەبینی، یەك لە دوای یـەك، کـە دەق دەکاتـە دوو مـانگی ڕێـك، لـە مـاوەی ئـەو دوو مانگـەدا، ئـاگر لـە ماڵـەکانی خێزانەکانی پێغەمبەردا نەدەکرایەوە بۆ نانو چێشت کردن!!

عـوروە فـەرمووی: منـیش گـوتم: ئـەی باشـە پـووری! بەچـی دەژیـانو گوزەرانتان بەچی بـوو؟ فـەرمووی: بـەس بـەخورماو ئـاو! بـەڵام چـەند مـاڵێکی ئەنـساری هاوسـێی پێغەمبـەر بـوون، ئـاژەڵی بەشـیریان هـەبوو، لەشـیری ئـەو ئاژەڵانـە، بـە دیـاری بەشـی پێغەمبـەریان دەدا، پێغەمبـەریش (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) لـەو شـیرەی دەرخـواردی ئێمـە دەدا). {تـاج/٥، زنجیرە: ٩٩، ژمـارە: ٥٢٢٠م – باسی گوزەرانی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) }.

١٨٧٤- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْها: تُوفِّيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حين شَبِعْنَا مِنْ الأَسْوَدَيْنِ: التمرِ وَ المَاءِ. (الحديث ٥٣٨٣ طرفه في: ٥٤٤٢): [١٨٧٤]

عائیـشە (ڕەزای خـوای لێ بـێ) فـەرمووی: هـەر لەگـەڵ تێرسـکی خۆمـان لـەخورماو ئـاو خـوارد، ئـیتر ئەوەنـدەی پـێ نەچـوو، پێغەمـەر -دروودی خـوای

[١٨٧٣] تجریـد = پوختـەی صـەحیحی بوخـاری/٢، ژمـارە: ١٠٩٦ = ٢٥٦٧ بخـاری. پوختـەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢٠٧٠ = ٧٣٧٨ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٥١ رقم الباب/١).

[١٨٧٤] تجریـد البخـاری بـالکردی/٥، ژمـارە: ١٨٠٢ = ٥٣٨٥ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٥، ژمـارە: ٢٠٧٢ = ٧٣٨٤ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٠ رقم الباب/٦).

لەسەر بێ- وەفاتی کرد. (تاج/٩ ل/٣١٦ ژ/٥ + ٦) + (ریاض صالحین/٢ ل/٦٤ ز/٦٥ ژ/٤٩٢).

١٨٧٥- عَنْ عَائِشَةَ رَضِي اللَّهُ عَنْها قَالَتْ: مَا شَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُنْذُ قَدِمَ الْمَدِينَةَ مِنْ طَعَامِ بُرٍّ ثَلَاثَ لَيَالٍ تِبَاعًا حَتَّى قُبِضَ.(الحديث/٥٤١١ طرفه في: ٦٤٥٤): [١٨٧٥]

عائیشە (رەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: لەوکاتەوە کە پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- کۆچی کرد بۆ مەدینە، تا ئەو رۆژەی کەخودا بەرەحمەت بردیەوە بۆلای خۆی، خۆی‌و خێزانەکەی سێ شەو لەسەر یەك تێر سکی خۆیانیان لەنانی گەنم نەخواردووە!. (تاج/٩ ل/٣١٥ ز/٩٦ ژ/١ ش/ت).

عَنْ أَبِي حَاتِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ (وَقَالَ ابْنُ عَبَّادٍ وَالَّذِي نَفْسُ أَبِي هُرَيْرَةَ بِيَدِهِ) مَا أَشْبَعَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- أَهْلَهُ ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ تِبَاعًا مِنْ خُبْزِ حِنْطَةٍ حَتَّى فَارَقَ الدُّنْيَا. {الحديث: ٧٣٨٣ = ٧٤١٧ فم. تجريد البخاري = مختصر صحيح البخاري = الترجمة الكرديَّة/٥، رقم: ١٨١١ = ٥٤١١ فتح الباري. ترمذي. زهد: ٢٣٥٨. تحفة الأشراف: ١٣٤٤٠}:

ئەبو حاتەم (رەحمەتی خودای لێ بێ) فەرمووی: ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: سوێندم بەو کەسە کە گیانی منی بەدەسە، ئەمە لەفظی ئیبنو ئەبی عومەیرە، کە شێخی موسلیمەو موسلیم ئەم فەرموودەیەی لێوە دەگێڕێتەوە، بەڵام موسلیم لە مامۆستایەکی تریەوە کە موحەممەدی کوڕی عەببادە، سوێندەکەی ئەبو هورەیرە ئاوا دەگێڕێتەوە:

[١٨٧٥] تجرید/٥، ژمارە: ١٨١١ = ٥٤١١ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢٠٧٣ = ٧٣٨٣ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٠ رقم الباب/١).

بەوكەسە كە گیانی ئەبو هورەیرەی بەدەسە، لەوكاتەوە كە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) كۆچی كردووە بۆ مەدینە، هەتا ئەو رۆژەی كە خودا بەرەحمەت بردیەوە بۆلای خۆی، خۆیو خێزانەكەی، سێ رۆژ لەسەر یەك، تێر سكی خۆیانیان لەنانی گەنم نەخواردووە!). {تاج/٥، زنجیرە: ٩٦، ژمارە: ٥١٨٥ م + تاج/٢، زنجیرە: ٢٠، ژمارە: ١٢٦١} + {تاج/٥، زنجیرە: ٩٩، ژمارە: ٥٢١٥ م} .

(١) باب لا تَدْخُلُو مَسَاكِنَ الَّذِين ظَلَمُوا أنفسهم إلا أن تكونوا باكين مەڕۆنە ناو وڵاتو نیشتەمەنو شوێنو جێگەی زۆردارەكانو ستەمكارەكانەوە، مەگەر بە گریانەوە

١٨٧٦- عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، وَهُوَ يَذْكُرُ الْحِجْرَ مَسَاكِنَ ثَمُودَ، قَالَ سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) قَالَ: مَرَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّمْ) عَلَى الْحِجْرِ، فَقَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّمْ): «لاَ تَدْخُلُوا مَسَاكِنَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ إِلاَّ أَنْ تَكُونُوا بَاكِينَ حَذَرًا أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَهُمْ». ثُمَّ زَجَرَ فَأَسْرَعَ حَتَّى خَلَّفَهَا. {الحديث: ٧٣٩٠ = ٧٤٢٥ فم. تجريد البخاري بالكوردي/ ٤، رقم: ١٣٥٧ = ٣٣٨٠ فتح الباري}:[١٨٧٦]

ئیبنو شەهاب، كە ناسراوە بە زوهری، باسی وڵاتی حیجری دەكرد، كە حیجر وڵاتی هۆزی ثەموودە، فەرمووی: سالمی كوڕی عەبدوڵڵای كوڕی عومەری كوڕی خەطاب (رەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: باوكم فەرمووی: لە غەزای تەبووكا، كاتێ لەخزمەت پێغەمبەردا، گەیشتینە خاكی حیجر، بە ئێمەی

[١٨٧٦] تجريد البخاري بالكردی/٤، زمارە: ١٣٥٧ = ٣٣٨٠ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، زمارە: ١٨٣٤ = ٧٣٩٠ شيحا = مختصر صحيح مسلم بالكردی، ترقيم الشيخ خليل مأمون شيحا (بخاری رقم الكتاب/٨ رقم الباب/٥٣).

فەرموو: (مەڕۆنە ناو شوێنەوارو شوێنو هەواری ئەم گەلە دوابڕاوەوە، کە زۆرو ستەمیان لەخودی خۆیان کردووە، مەگەر بەگریانەوە، مەبادا ئەوەی کە تووشی ئەوان بووە، تووشی ئێوەیش ببێو بەسەرهاتە ناخۆشو پڕ ناسۆرەکەی ئەوان لەئێوەیش رووبدات).

ئەوجا حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) دەیی لە وشترەکەی ژێری کردو تێی خوڕیو بەپەلە تێپەڕی هەتا خاکی حیجری بەجێ هێشت. {بڕوانە: تاج/٤، زنجیرە: ١٦، ژمارە: ٣٩٤١ ج/٤}.

١٨٧٧- عَنْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما): أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّاسَ نَزَلُوا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) عَلَى الْحِجْرِ أَرْضِ ثَمُودَ، فَاسْتَقَوْا مِنْ آبَارِهَا، وَعَجَنُوا بِهِ الْعَجِينَ، فَأَمَرَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) أَنْ يُهَرِيقُوا مَا اسْتَقَوْا وَيَعْلِفُوا الإِبِلَ الْعَجِينَ، وَأَمَرَهُمْ أَنْ يَسْتَقُوا مِنَ الْبِئْرِ الَّتِى كَانَتْ تَرِدُهَا النَّاقَةُ. {الحديث: ٧٣٩١ = ٧٤٢٦ فم}:[١٨٧٧]

عەبدوڵڵای کوڕی عومەر (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرموویی: لەغەزای تەبووکدا، کاتێ پێغەمبەرو هاوەڵانی، گەیشتنە خاکی حیجر، کە وڵاتی هۆزی ئەموودە، لەوێ دابەزینو لایاندا، لەوێ هاوەڵان ئاویان لەبیرەکانی هەڵگۆزیو هەویریان پێکرد، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (نە لەئاوی بیرەکانی بخۆنەوەو نە ئاویان لێ بگرن).

عەرزیانکرد: ساخۆ هەویریشمان پێ شێلاوەو ئاویشمان لێیان هەڵگرتووە! پێغەمبەریش (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمانی پێ کردن: کە ئاوەکە بڕێژنو هەویرەکەیش لەباتی ئالیك فڕێدەنە بەروشترەکان).

[١٨٧٧] بخاری. أحادیث الأنبیاء: ٣٣٧٩. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٨٣٥ = ٧٣٩١ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٠ رقم الباب/١٧).

خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمانی پێیانکرد: کە لەو بیرە ئاو بگرن، کە وشترەکە دەچووە سەری ئاوی لێ دەخواردەوە!). {تاج/٤، زنجیرە: ١٦، ژمارە: ٣٩٤٢ ج/٤} . سوورەتی حیجر.

(٢) باب الإحسَانِ إلَى الأرْمَلَةِ والمسكين وَاليتيم
باسی چاکەکردن لەگەڵ بێوەژن و مسکێن و هەتیو

١٨٧٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: السَّاعِي عَلَى الْأَرْمَلَةِ وَالْمِسْكِينِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوِ الْقَائِمِ اللَّيْلَ الصَّائِمِ النَّهَارَ.(الحديث ٥٣٥٣، طرفاه في: ٦٠٠٦، ٦٠٠٧): [١٨٧٨]

ئەبو هورەیرە –ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: خۆشەویست –دروودی خوای لەسەر- فەرمووی: (کەسێ تێبکۆشێ لەپێناوی ژنی بێ مێردو مرۆڤی هەژارداو، ساغ بۆ ڕەزای خودای گەورە بەخێویان بکاو خزمەتیان بکا، ژێوار و گوزەرانی ئاسوودەیان بۆ فەراهەم بهێنێ، ئەوە بەقەد ئەو کەسە خێرو پاداشی بۆ هەیە: کەساغ لەبەر ڕەزای خودا خەبات دەگێڕێ و غەزادەکاو ناودەردەکات بەغەزاکار لەڕێگەی خوادا، یا بەقەد ئەو کەسە خێرو پاداشی باشی بۆهەیە کەبەشەو هەرشەو نوێژبکا و لێی سارد نەبێتەوەو، بە ڕۆژیش هەمیشە بەرۆژو بێو ساڵ دوانزە مانگە بەرۆژوو بێ یەك ڕۆژی لێ نەشکێنێ). (ریاض/١ ل/٢٣٢ = ژمارە/٦/٢٦٥-١).

ئەمەیش ژمارە: (١٧٦٧)ی پوختەی موسلیمە:

[١٨٧٨] تجرید/٥، ژمارە: ١٧٩٨ = ٥٣٥٣ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٧٦٧ = ٧٣٩٣ شیحا - ترقیم الشیخ خلیل مأمون شیحا لصحیح مسلم (بخاری رقم الکتاب/٦٩ رقم الباب/١).

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) عَنِ رسول الله (صَلَّى اللّهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ) قَالَ: «السَّاعِي عَلَى الأَرْمَلَةِ وَالْمِسْكِينِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ» وَأَحْسِبُهُ قَالَ: «وَكَالْقَائِمِ لاَ يَفْتُرُ، وَكَالصَّائِمِ لاَ يُفْطِرُ». {الحديث: ٧٣٩٣ = ٧٤٢٨ فم. تجريد البخاري بالكوردي/٥، رقم: ١٧٩٨ = ٥٣٥٣، ٦٠٠٦، ٦٠٠٧. ترمذي. بروصلة: ١٩٦٩. نسائي. زكاة: ٢٥٧٦}:

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (کەسێ تێبکۆشێ لەپێناوی ژنی بێ مێردو مرۆڤی هەژارداو، ساخ بۆ رەزای خودای گەورە بەخێویان بکاو، خزمەتیان بکاو، مەسرەفیان بکێشێ، ئەوە بەقەد ئەو خەباتگێڕە کە لەڕێگەی خودادا خەبات دەگێڕێو غەزا دەکا، خێرو پاداشی بۆ هەیە).

گێڕەرەوە (راوی) کە عەبدوڵلای کوڕی موسلیمە دەفەرموێ: وادەزانم کە خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووشی: (وە هەروەها بەقەد ئەو کەسەیش خێرو پاداشی باشی بۆ هەیە، کە بەشەو هەر شەونوێژ بکاو سەرگەرمی شەونوێژ بێو لێی سارد نەبێتەوەو، بەرۆژیش هەمیشە بەرۆژووبێو ساڵ دوانزە مانگە بەڕۆژووبێو یەك رۆژی لێ نەشکێنێ!). {تاج/٥، زنجیرە: ٦، ژمارە: ٤٧٠١. ج/٤}.

(٣) باب فضل بِنَاء المَسَاجِد
باسى خێرى دروستكردنى مزگەوت

١٨٧٩- عَنْ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ (رَضي اللهُ عَنْهُ) يَقُولُ: (عِنْدَ قَوْلِ النَّـاسِ فِيـهِ حِيـنَ بَنَى مَسْجِدَ الرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّكُمْ أَكْثَرْتُمْ وَإِنِّي سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَـلَّى اللَّـهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَنْ بَنَى مَسْجِدًا يَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ اللَّهِ بَنَـى اللَّـهُ لَـهُ مِثْلَـهُ فِـي الْجَنَّـةِ). (الحديث: ٤٥٠): [١٨٧٩]

پێشەوا عوثمـان (ڕەزاى خـواى لـێ بـێ) لـەكاتى جێنـشينى خۆيـدا ويـستى مزگەوتەكەى پێغەمبەر (دروودى خوداى لەسەر بێ) گـەورە بكـا، خەڵكەكـەيش پێيان ناخۆش بوو، بێزارى يان دەربڕى، ئيمامى عوثمان فەرمووى: ئەمە كردنتان بەچى ئەوەندە لەسەرى دەڕۆن، من خۆم لەم لايەنەوە لەمنێوە باشـترى لێ دەزانم، چـونكە بـەگوێ ى خـۆم لـەزارى پـيرۆزى پێغەمبـەرم ژنـەوت دەيفـەرموو: (هەركەسێ مزگەوتێ دروست بكا، ساخ لەبەر ڕەزاى خـودا، خـودايش لەقيامـەتا، لەپاداشى ئەوەدا، لەبەهەشتا تەلارێكى بۆ دروست دەكا، لەوێنەى ئەو مزگەوتە)

ڕاڤەو شيكردنەوە:

واتە: مزگەوتـە دروسـتكراوەكە تاگـەورەترو باشـتربێ، تەلارەكـەيش باشـتر دەبێ لەبەهەشتا.

[١٨٧٩] تجريـد/١، ژمـارە: ٣٧٤ = ٤٥٠ بخـارى. مـسلم: ٧٣٩٥ شـيحا = تـرقيم الـشيخ خليـل مـأمون شيحا لصحيح مسلم (بخارى رقم الكتاب/٨ رقم الباب/٦٥).

(٥) باب تحريم الرِّبا
سووخۆری نادروسته

١٨٨٠- عَنْ جُنْدَبٍ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ: مَنْ يُرَاءِ يُرَاءِ اللَّهُ بِهِ وَمَنْ سَمِّعَ سَمَّعَ اللَّهُ بِهِ.(الحديث): [١٨٨٠]

جونـدوب (رەزای خـوای لێ بـێ) دەفـەرموێ: خۆشەویـست -دروودی خـوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (هەرکەسێ بـۆ ناوبـانگ‌و شـۆرەت چاکەوخودا پەرستی بکا، خودا لەجیهانا دەیکا بەپەندو، لەقیامەتیشا بێ پاداشتی دەکا، وەهەرکەسێ بۆ ڕواڵەت‌و ریابازیی هەرکارێ بکا، خودا لەڕۆژی قیامەتدا پـەردەی لـەروو هـەڵ دەماڵێ‌و ریابازییەکەی ئاشکرا دەکا). (تـاج/١ ل/٧٣ ز/١٣ ژ/١ ش/ت هەڕەشـە کردن لەریا کاری وریابازی).

(٦) بابُ حِفظ اللِّسَان
پاراستـنی زمان له قسەی خراپ

١٨٨١- حديث أَبِي هُرَيْرَةَ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – يَقُـولُ « إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مَا يَتَبَيَّنُ فِيهَا ، يَزِلُّ بِهَا فِي النَّارِ أَبْعَدَ مِمَّا بَيْنَ الْمَشْرِقِ»[١٨٨١]

ئـەبو هـورەیرە (رەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: بیـستم لـە پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) دەیفـەرموو: (ڕێ دەکـەوێ بەنـدە قـسەیێ دەکـا، خۆشی نازانێ قسەکەی کوێ دەگرێتەوە، بەهۆی ئەو قسەیەوە کە بـە باشـی لێـی ورد نەبۆتەوە، بەقەد نێوانی خۆرهەلات‌و خۆرئاوا دەخرێتە ناو دۆزەخەوە).

[١٨٨٠] تجرید/٥، ژمـارە: ٢٠٢٢ = ٦٤٩٩ بخـاری. مـسلم: ٧٤٠٢ شـیحا (بخـاری رقـم الکتـاب/٨١ رقـم الباب/٣٦).

[١٨٨١] تجریـد/٥، ژمـارە: ٢٠١٤ = ٦٤٧٨ بخـاری. مـسلم: ٧٤٠٦ شـیحا (بخـاری رقـم الکتـاب/٨١ رقـم الباب/٢٣).

ئەمــەیش گێڕانەوەیــەکی تــری ئــەم فەرموودەیــە لــە ژمــارە: (٢٠١٤)ی تەجریدی بوخاریدا.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ رِضْوَانِ اللَّهِ لَا يُلْقِي لَهَا بَالًا يَرْفَعُهُ اللَّهُ بِهَا دَرَجَاتٍ وَإِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ سَخَطِ اللَّهِ لَا يُلْقِي لَهَا بَالًا يَهْوِي بِهَا فِي جَهَنَّمَ. (الحديث ٦٤٧٨ طرفه في: ٦٤٧٧):

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خوای لێ بێ) لەخۆشەویستەوە دەفەرموێ -دروودی خوای لەسەر بێ- وارێ دەکەوێ کەبەندەێی قەسەیێ دەکا، لەو جۆرە قسانەی کەدەبن بەمایەی ڕەزای خودا، ئەوەنــدەیش دڵــی ناداتــێ، بــەهۆی گــوتنی ئەوقسەیەوە، خودا ئەوبەنــدەێ چەندین پایە بــەرز دەکاتــەوە، وەهــەروەها ڕێ دەکەوێ کەبەندەێ قسەیێدەکا، لەوجۆرە قسانەی کەدەبن بەهۆی تووڕەیی و ڕەنجاندنی خودا، ناچێتە بنج و بنــاوانی و بەباشی لێی ورد نابێتەوە، تابزانێ قسەکەی کوێدەگرێتەوە، کەچی بــەهۆی ئەوقسەیەوە دەخزێتــە ناوئــاگری دۆزەخــەوە!. (تــاج/١٠ ز/٢ ل/٧ ژ/١-پاراستنی زمــان + ریــاض/٣ ز/٢٥٤ ل/١١٠٥ ژمارە/٦/١٥١٥).

(٧) باب عقوبة مَنْ يأمر بالمعروف ولاَ يفعله، وَيَنْهَى عَنِ المنكر وَيَفعله سزاى سەختى ئەوانەى كە فەرمان دەكەن بە چاكەو خۆيان نايكەن، هەروا سزاى سەختى ئەوانەى نەهى دەكەن لە خراپەو خۆيان خراپە دەكەن

١٨٨٢- عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا) قَالَ: قِيلَ لَهُ: أَلاَ تَدْخُلُ عَلَى عُثْمَانَ فَتُكَلِّمَهُ؟ فَقَالَ: أَتُرَوْنَ أَنِّى لاَ أُكَلِّمُهُ إِلاَّ أُسْمِعُكُمْ؟ وَاللَّهِ لَقَدْ كَلَّمْتُهُ فِيمَا بَيْنِى وَبَيْنَهُ مَا دُونَ أَنْ أَفْتَتِحَ أَمْرًا لاَ أُحِبُّ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ فَتَحَهُ وَلاَ أَقُولُ لأَحَدٍ يَكُونُ عَلَىَّ أَمِيرًا، إِنَّهُ خَيْرُ النَّاسِ، بَعْدَ مَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: «يُؤْتَى بِالرَّجُلِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَيُلْقَى فِى النَّارِ، فَتَنْدَلِقُ أَقْتَابُ بَطْنِهِ فَيَدُورُ بِهَا كَمَا يَدُورُ الْحِمَارُ بِالرَّحَى، فَيَجْتَمِعُ إِلَيْهِ أَهْلُ النَّارِ، فَيَقُولُونَ: يَا فُلاَنُ مَا لَكَ؟ أَلَمْ تَكُنْ تَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ؟ فَيَقُولُ: بَلَى، كُنْتُ آمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَلاَ آتِيهِ، وَأَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ وَآتِيهِ». {الحديث: ٧٤٠٨ = تجريد/٣، لاپەڕە: ٤٤٨، رقم: ١٣٢٠ = ٣٢٦٧، ٧٠٩٨. تحفة الأشراف: ٩١} :[١٨٨٢]

بە ئوسامەی کوڕی زەیدی کوڕی حاریثە (ڕەزای خودایان لێ بێ) یان گوت: ئەوە بۆ ناچیت بۆلای عوسمانو قسەی لەگەڵدا بکەیت، سابەڵکوو خودا ئاوێ بکا بەم ئاگرەدا، فەرمووی: بۆچی لەئێوە وایە کەدەبێ هەر لەبەرچاوی ئێوە ئەم باسەی لەگەڵدا بکەم، بەخودا لەم بارەیەوە دوو بەدوو گەلێ قسەم لەگەڵیدا کردووە، بەڵام خۆم نادەم لەو ئاقارە کەمن یەکەم کەس بم ئاڵای ناڕەزایی هەڵکەمو ببم بەمایەی ئاژاوە بەرپاکردن!

[١٨٨٢] تجريد = تجريد البخارى = مختصر صحيح البخارى - الترجمە الكرديە - المجلد الثالث/٣، ژمارە: ١٣٢٠ = ٣٢٦٧ بخارى. پوختەی موسلیم - مختصر صحيح مسلم/٣، ژمارە: ١٢٣٨ = ٧٤٠٨ شيحا - ترقيم الشيخ خليل مأمون شيحا لصحيح مسلم (بخارى رقم الكتاب/٥٩ رقم الباب/١٠).

لەهەمان كاتدا من بەهيچ فەرمانڕەوايەكی خۆشم نالێم: كە باشترين كەسە، لەسەر ئەم فەرمايشتەدا كە لە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) خۆيم بيستووە، حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) دەيفەرموو: (لەڕۆژی دوارۆژدا، بازێ پياو دێنن‌و تووڕی دەدەنە ناو ئاگرەوە، كابرا وەك گێرە بەدەوری خۆيدا دەخولێتەوەو ريخۆڵەكانی خۆی گێرە دەكا، دۆزەخيەكان لەدەوری كۆمەڵە دەكەن‌و پێی دەڵێن: ئای! فلانە كەس! ئەمە خۆتی؟! ئەوە تۆ بۆ؟! تۆ چييتە؟ تۆ چی دەكەی لێرە؟ خۆ تۆ لای خۆی ئامۆژگاری باشی ئێمەت دەكرد! ئەمەت لەچی‌و ئەوەت لەچی؟ ئەويش دەڵێ: بەڵێ وابووم بەڵام داخەكەم بۆ خۆم وانەبووم، بە پێچەوانەوە بە ئێوەم دەگوت چاكە بكەن‌و خۆم نەيم دەكرد، بە ئێوەم دەگوت خراپە مەكەن، كەچی بۆ خۆم خراپەم دەكرد، ئەمەی دەيبينن سزای ئەو كەسانەيە، كە ئەمە رەفتارو كرداريان بووە!). {تاج/٥، زنجيرە: ٢٠، ژمارە: ٥٢٣١ + رياض/١، زنجيرە: ٢٤، ژمارە: ١٩٨، لاپەڕە: ١٨١}.

(٨) باب النَّهْيِ عَنْ هَتْكِ الإنسانِ سِتْرَ نَفْسِه
پێشگيريی لە هەڵماڵينی پەردەی خودا لەسەر بەندە خۆی

١٨٨٣- عَنْ ابي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَال: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّـه عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: كُلُّ أُمَّتِي مُعَافًى إِلَّا الْمُجَاهِرِينَ وَإِنَّ مِنَ الْمُجَاهَرَةِ أَنْ يَعْمَلَ الرَّجُلُ بِاللَّيْلِ عَمَلًا ثُمَّ يُصْبِحُ وَقَدْ سَتَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ فَيَقُولُ يَا فُلَانُ عَمِلْتُ الْبَارِحَةَ كَذَا وَكَذَا وَقَدْ بَاتَ يَسْتُرُهُ رَبُّهُ وَيُصْبِحُ يَكْشِفُ سِتْرَ اللَّهِ عَنْهُ.(الحديث ٦٠٦٩): [١٨٨٣]

[١٨٨٣] تجريد/٥، ژمارە: ١٩٤٤ - ٦٠٦٩ بخاری. مسلم: ٧٤١٠ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/٦٠).

ئـەبو هـورەیرە (رەزای خـوای لێ بـێ) فـەرمووی: ژنـەوتم لـە پێغەمـەر - دروودی خـوای لەسـەر بـێ- دەیفـەرموو: ئۆمـەتی مـن هـەموویان بەرعـەفوو لێبوردنی خوا دەکەون، مەگەر ئەوانـەیان کە سڕی خۆیـان هـەڵ دەماڵن، وەك ئەوە کابرایەك لەشـەودا کارێکی ناشـیرین دەکـا، وە خـودا بـۆی دەپۆشـێ، کەچـی کابرا بۆ بەیانی دەچێ تاوانی خۆی ئاشکرا دەکاو، دەیگێڕێتەوە بۆ ئـەم و ئـەو و دەڵێ: ئەی فیسار! من دوێ شەو، ئیشێکی وا وام کرد! لەگەڵ فلان‌و ئـەو فلانـا، ئارەقمان خواردەوە، یا قومارمان کرد مەسەلا!!

تەماشـاکەن ئـەو کابرایـە خـودا بەشـەو پـەردەی بۆدەکـاو بـە پـەردەی رەحمـەتی خـۆی گونـاهو نـەنگی دەپۆشـێ، کەچـی ئـەو ئەوەنـدە بـێ بـاك‌و بـێ ئاگایـە، دەچـێ بـەرۆژ پـەردەی خـودا لەسـەر نـەنگ و شـوورەیی خـۆی هـەڵ دەداتەوە!. (ریاض/١ ل/٢١٥ ز/٢٨ ژ/٢٤١/٢/ -ش-متفق علیە).

ڕوونکردنەوە:

کردنـی گونـاەو تـاوان بەئاشـکرا، خـۆی تـاوانێکی دووهەمـە، وە تۆڵـەی گوناهەکـە قورسـتر دەکـا. هەنـدێ شـت هەیـە لـەزاتی خۆیـدا دروسـتە، کردنـی حەڵاڵە، بـەڵام گێڕانـەوە و گوتنی ئـەوکارە حەڵاڵـە نهێنـی‌یـە لـەلای ئـەم‌و ئـەو، بەبێ مەهانەی ڕەوا، حەرامەو تاوانەو، دەبێ بـەهۆی سـزای سـەختی لای خـودا. (بڕ: تـاج/٣ ز/٤٣ ل/١٠٢ ژ/١٣) ئـەوەیش وەك کەسـێ لەگـەڵ هاوسـەرو حـەڵاڵی خۆی دا دروست ببێ‌و قسەی ژن‌و مێردی خۆیان بکەن، کەچی بـچێ ئـەم بـاس‌و خواسە بۆئەم و ئەو بگێڕێتەوە.

(٩) باب تَشْمِيت العَاطِسِ وَكَرَاهَةِ التَثَاوُبِ
نزای باش بۆ پژمیو سوننەتە، باوێشکدان نا پەسەندە

١٨٨٤- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: عَطَسَ رَجُلَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَشَمَّتَ أَحَدَهُمَا وَلَمْ يُشَمِّتِ الْآخَرَ فَقِيلَ لَهُ، فَقال: هَذَا حَمِدَ اللَّهَ وَ هَذَا لَمْ يَحْمَدِ اللَّهَ. (الحديث ٦٢٢١ طرفه في: ٦٢٢٥)[١٨٨٤]:

ئەنەس (رەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: جارێ لەخزمەت پێغەمەردا -دروودی خوای لەسەر بێ- دوو پیاو پژمین، پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- نزای خێری بۆ یەکێکیان کردو، نزای بۆ ئەوی تریان نەکرد، واباوە کەیەکێ دەپژمێ پێی دەگوترێ: یرحمك الله: رەحمەتی خودات لێ بێ. ئەوەیان کە پێغەمەر نزای بۆی نەکرد، گوتی بە پێغەمەر: بۆچی کە ئەو پژمی نزات بۆیکرد، کەچی بۆمن، کەپژمیم نزات بۆم نەکرد؟ فەرمووی: چونکە ئەو لەپاش پژمینەکەی سوپاسی خودای کردو حەمدوسەنای خوای کرد، بەڵام تۆ سوپاس و حەمدو سەنات نەکرد. (ریاض/٢ ل/٣٣١ ز/١٤٢ ژ/٨٨١/٤).

له ژمارە: (١٩١٤)ی پوختەی موسلیم (مختصر صحیح مسلم)دا ئاوایە:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: عَطَسَ عِنْدَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَجُلَانِ، فَشَمَّتَ أَحَدَهُمَا، وَلَمْ يُشَمِّتِ الآخَرَ، فَقَالَ الَّذِى لَمْ يُشَمِّتْهُ: عَطَسَ فُلاَنٌ فَشَمَّتَّهُ، وَعَطَسْتُ أَنَا فَلَمْ تُشَمِّتْنِى، قَالَ: «إِنَّ هَذَا حَمِدَ اللَّهَ، وَإِنَّكَ لَمْ تَحْمَدِ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ». {الحديث: ٧٤١١ = ٧٤٤٦ فم. تجريد البخارى = الترجمة الكردية/٥، رقم: ١٩٦٢ = ٦٢٢١، ٦٢٢٥ فتح البارى. أبو داود. أدب: ٥٠٣٩. ترمذى. أدب: ٢٧٤٢. تحفة: ٨٧٢} :

[١٨٨٤] تجرید/٥ن ژمارە: ١٩٦٢ = ٦٢٢١ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ١٩١٤ = ٧٤١١ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/١٢٣).

ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: لەخزمەتی پێغەمبەردا (دروودی خودای لەسەر بێ) دوو پیاو پژمین، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) نزای خێری بۆ یەکێکیان کردو نزای خێری بۆ ئەوی تریان نەکرد، جا ئەومیان کە نزای بۆ نەکرد، گوتی: بۆ کە ئەو پژمی نزات بۆیکرد، کەچی کەمن پژمیم نزات بۆم نەکرد؟

فەرمووی: (چونکە ئەو لەپاش پژمینەکەی سوپاسی خودای کرد، بەڵام تۆ کە پژمیت سوپاسی خودات نەکرد). {ریاض/٢، زنجیرە: ١٤٢، ژمارە: ٨٨١ — سوننەتە ئەگەر پژمیو ستایشی...} + {تاج/٥، زنجیرە: ٥٧، ژمارە: ٥٣٧٧ — پژمینو نزای باش بۆ پژمیو}.

ڕوونکردنەوە:

واباوە کە یەکێ دەپژمێ پێی دەگوترێ: (يَرْحَمُكَ اللّٰه: ڕەحمەتی خودات لێ بێ) بەم نزایە لەزاراوی یاسا نامە (شەرع)دا دەگوترێ: (تشمیت).

١٨٨٥- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (التَّثَاؤُبُ مِنْ الشَّيْطَانِ فَإِذَا تَثَاءَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَرُدَّهُ مَا اسْتَطَاعَ فَإِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا قَالَ هَا ضَحِكَ الشَّيْطَانُ) (الحديث ٣٢٨٩، طرفاهُ في: ٦٢٢٣، ٦٢٢٦):[١٨٨٥]

ئەبوهورەیرە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) فەرمووی: (باوێشك لەشەیتانەوەیە، جا ئەگەر یەکێکتان باوێشکی هات، با هەتا دەتوانێ بەری بگرێو بیداتە دواوە، چونکە کاتێ ئێوە باوێشك دەدەنو لەکاتی باوێشکدانەکەدا دەم دادەچەقێننو دەڵێن: هاها، شەیتان

[١٨٨٥] تجرید/٢، ژمارە: ١٣٢٦ = ٣٢٨٩ بخاری. مسلم: ٧٤١٥ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٥٩ رقم الباب/١١).

لەخۆشــييانا بــەوە پێدەكــەنێ!) (ريــاض/٢ل- ٣٢٩ف- ٨٧٨ ز- ١٤٢ — باســـی: دەستوورەكانی نزای پژمینو باوێشك).

(١١) باب في الفَأرِ وَأنَّهُ مُسِخَ
باسی مشكو كەسانێ كە خودا كردوونی بە مشك

١٨٨٦- عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّـهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَلَمَ): «فُقِدَتْ أُمَّةٌ مِـنْ بَنِـى إِسْـرَائِيلَ لاَ يُـدْرَى مَـا فَعَلَـتْ، وَلاَ أُرَاهَـا إِلاَّ الْفَـأْرَ، أَلاَ تَرَوْنَهَا إِذَا وُضِعَ لَهَا أَلْبَانُ الإِبِلِ لَمْ تَشْرَبْهُ، وَإِذَا وُضِعَ لَهَا أَلْبَانُ الـشَّاءِ شَرِبَتْهُ؟»، قَـالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: فَحَدَّثْتُ هَذَا الْحَدِيثَ كَعْبًا، فَقَالَ: آنْتَ سَمِعْتَهُ مِـنْ رَسُولِ اللَّـهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ ذَلِكَ مِرَارًا؟ قُلْـتُ أَأَقْـرَأُ التَّـوْرَاةَ؟! وَفِـى رِوَايَـةٍ: أفأنزلـت عليَّ التَـوراة؟ {الحـديث: ٧٤٢١ = ٧٤٥٧ فـم. تجريـد البخـارى/٣، رقـم: ١٣٣٣ = ٣٣٠٥}:[١٨٨٦]

ئـەبو هـورەيرە (رەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەســەر بـێ) فـەرمووی: (بـەرەیێ لەنــەوەی ئیـسرائیل، واتــە: لەملـەتی جوولەكــە، بزربــوونو بــێ ســەرو شــوێن رۆیــشتوون، كــەس نازانــێ چــییان بەسـەرهاتووە، وەمـن وادەزانم كـە خـودا كردوونـی بـە مـشك، وە ئـەم مـشكانەی ئێستا هەن لەو بەرە بابەن، چونكە مشكیش وەك جوولەكە ئەگەر شیری وشـتری بۆ دابنرێ نایخواتەوە، بەڵام ئەگەر شیری مەڕی بۆدابنرێ دەیخواتەوە).

جا كاتێ ئەم فەرموودەیەم بۆ كەعبولئـەحبار گێڕایـەوە، گـوتی: تـۆ خـۆت ئەم فەرموودەیەت بیست لەدەمی پێغەمبەر خۆی (دروودی خودای لەسەر بـێ)؟

[١٨٨٦] تجريد البخارى/٣، ژمارە: ١٣٣٣ = ٣٣٠٥ بخارى. پوختـەی موسـليم/٤، ژمـارە: ١٥٠٤ = ٧٤٢١ شيحا (بخارى رقم الكتاب/٥٩ رقم الباب/١٥).

کە پێغەمبەر وابفەرموێ؟ گوتم: بەڵێ، چەند جارێ ئەمەی لێم دووبارە کردەوە، منیش لەوە بێزار بووم‌و پێم گوت: خۆ من تەوراتت بۆ ناخوێنمەوە؟ هەتا تۆ مەودای رەخنەگرتنت هەبێ. لە گێڕانەوەیەکدا گوتم: لەتۆ وایە تەوراتم بۆهاتووە؟

روونکردنەوە:

لەکۆتایی ئەم فەرموودەیەدا، لە کوردییەکەی تاجول ئوصولدا دەفەرموێ: بەڵام وەکوو لەعەینی (عومدەتولقاریٔ)دا دەفەرموێ: (لەپاش ئەم فەرمایشتە روونکرایەوە بۆ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) کەشتی مەسخ کراو، واتە: ئەو مرۆڤانەی کە کراون بە بەرازو مەیموون‌و ئاژەڵ‌و دەعبا، زاوزێ ناکەن‌و وەچەیان لێ ناکەوێتەوە). کەواتە: ئەم مشکانەی ئێستا هەن لەوەچەی ئەو بەرە بابە نین!

(١٢) باب لا يُلدَغُ المُؤمِنُ مِنْ جُحْرٍ مَرَّتَيْنِ

موسوڵمان دەبێ زرنگ‌و وریا بێ، لە یەك کونەوە دووجار شت پێوەی نەدات

١٨٨٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)، عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: « لاَ يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ». (م-٨/ ٢٧٧ -). {الحديث/ ٧٤٢٣. إيمان. بخاري: ٦١٣٣. ابو داود: أَدَبَ: ٤٨٦٢. ابن ماجة: فتن: ٣٩٨٢. تحفة الأَشْرَافِ: ١٣٢٠٥}. [١٨٨٧]

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) دەفەرموێ: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (موسوڵمان دەبێ زرنگ‌و هۆشیارو وریاو

[١٨٨٧] تجريد البخاری/٥، ژمارە: ١٩٥٣ - ٦١٣٣ بخاری. پوختەی موسلیم/١، ژمارە: ٤٤ - ٧٤٢٣ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/٨٣).

دووربین بێ، ئەگەر دنیا بوو، کەسێ خەڵەتانی، نابێ جارێ تر باوەڕی پێ بکاو دووبارە بیخەڵەتێنێتەوە! چونکە مرۆڤی ژیر دووجار لەسەر یەک، لەیەك کونەوە شت پێوەی نادات!). واتە: (یەك دەنك جیاوازیی لەنێوانی گێڕانەوەی بوخاریو موسلیمدا نییە). (ریاض/٤، لاپەڕە: ١٢٢٨، ژمارە: ١٨٢٤/٢٧، زنجیرە: ٢٧) + (تەجرید/٥/٢٢٢، ژمارە: ١٩٥٣).

لە ژمارە: (١٩٥٣)ی مختصر صحیح البخاری، کە ناسراوە بە تەجریدی بوخاری ئاوایە:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ. (الحديث ٦١٣٣):

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرموێ: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: موسوڵمان دەبێ زرنگو هۆشیارو وریاو دووربینبێ، ئەگەر دنیابوو، کەسێ خەڵەتانی، نابێ جارێ تر باوەڕی پێبکاو دووبارە بیخەڵەتێنێتەوە! چونکە مرۆڤی ژیر دووجار لەسەریەك لەیەك کونەوە شت پێوەی نادات!. (ریاض/٤ ل/١٣٢٨ ژ/١٨٣٤/٢٧ ز/٣٧).

ڕوونکردنەوە:

جێگەی داخە گەلی کورد لەم لایەنەوە خۆش باوەڕە، ڕۆژ نییە دەرو دراوسێکانی وەك مارەکەی شێخ هۆمەر پێوەی نەدەن، کەچی ئەو وەك نەبای دیبێ و نەبۆران، جار لەگەڵ جارا باشتر دەستی دەکاتەوە بەکونی هەژدیهاکەدا.

(١٤) باب النَّهي عَنِ المَدْحِ إذا كَانَ فِيهِ إفراط وَخِيفَ مِنهُ فِتْنَةُ الممدوحِ
پێشگیری له وەسپو مەدح، ئەگەر پێی لێ هەڵبرێو مەترسی لێ بکرێ که مەدحکراوەکه پێی بایی ببێو کەیفی پێی بێ

١٨٨٨- عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رضيَ اللهُ عنهُ قَالَ أَثْنَى رَجُلٌ عَلَى رَجُلٍ عِنْدَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ وَيْلَكَ قَطَعْتَ عُنُقَ صَاحِبِكَ قَطَعْتَ عُنُقَ صَاحِبِكَ مِرَارًا ثُمَّ قَالَ: مَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَادِحًا أَخَاهُ لا مَحَالَةَ فَلْيَقُلْ أَحْسِبُ فُلانًا وَاللَّهُ حَسِيبُهُ وَلا أُزَكِّي عَلَى اللَّهِ أَحَدًا أَحْسِبُهُ كَذَا وَكَذَا إِنْ كَانَ يَعْلَمُ ذَلِكَ مِنْهُ) (الحديث ٢٦٦٢، طرفاهُ في: ٦٠٦١، ٦١٦٢): [١٨٨٨]

ئەبوبەکرە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: لەلای پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) باسی پیاوێ کرا، پیاوێکی تریش وەسپی چاکیو باشیی ئەوی کرد، پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) فەرمووی: (هاوار بۆ تۆ ئەستۆی هاوڕێکەتت شکاند!) وەچەند جارێ لەسەریەك ئەو ڕستەیەی دووبارە کردەوە.

ئەوجار فەرمووی: (ئەگەر کەسێکتان هەر چاری نەبوو کەویستی وەسپی کەسێ بکا، با جەزمی پیادا نەنێو بیخاتە خانەی بۆچوونەوە بلێ: وادەزانم ئەو پیاوە وەها وەها باشە، ئەمەیش بەمەرجی ئەوە ئەو کابرایە ڕێی تێ بچێ کەوەك ئەو دەڵێ وابێ، نەوەك مەتحەکەی درۆی رووت بێ، ئیتر خودا بۆ خۆی ئاگای لەدڵیەتیو بەپێی نیازی دڵی پاداشی دەداتەوە، بەڵام بەهیچ جۆر نابێ بڕیار بداو بلێ فیسارە کەس لەلای خودا پاکە، چونکە شتیوا بەس خودا بۆ خۆی دەیزانێ). (تاج/٩/٥٨-٢ز-١٩-ش/د-باسی زمانلووسیو دەمتەڕیو...).

له ژمارە: (١٥١٠)ی پوختەی موسلیم (مختصر صحیح مسلم)دا ئاوایە:

[١٨٨٨] تجرید/٢، ژمارە: ١١٢٢ = ٢٦٦٢ بخاری. پوختەی موسلیم = مختصر صحیح مسلم/٤، ژمارە: ١٥١٠ = ٧٤٢٧ شیحا = ترقیم الشیخ خلیل مأمون شیحا لصحیح مسلم (بخاری رقم الکتاب/٥٢ رقم الباب/١٦).

عَنْ أَبِي بَكْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أَنَّهُ ذُكِرَ عِنْدَهُ رَجُلٌ، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: مَا مِنْ رَجُلٍ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَفْضَلُ مِنْهُ فِي كَذَا وَكَذَا، فَقَالَ: النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «وَيْحَكَ قَطَعْتَ عُنُقَ صَاحِبِكَ»، مِرَارًا يَقُولُ ذَلِكَ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «إِنْ كَانَ أَحَدُكُمْ مَادِحًا أَخَاهُ لاَ مَحَالَةَ فَلْيَقُلْ: أَحْسِبُ فُلاَنًا - إِنْ كَانَ يُرَى أَنَّهُ كَذَلِكَ - وَلاَ أُزَكِّي عَلَى اللَّهِ أَحَدًا». {الحديث: ٧٤٢٧ = ٧٤٦٢ فتح المُلْهِم. تجريد/٣، رقم: ١١٢٢ = ٢٦٦٢، ٦٠٦١، ٦١٦٢. أبو داود. أدب: ٤٨٠٥. ابن ماجة. أدب: ٣٧٤٤. تحفة الأشراف: ١١٦٧٨}:

ئەبو بەكرە (رەزای خودای لێ بێ) دەفەرموێ: لەخزمەتی پێغەمبەردا (دروودی خودای لەسەر بێ) باسی پیاوێ كرا، پیاوێكی تریش وەسپی چاكیو باشیی ئەوی كرد، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (هاوار بۆ تۆ ئەستۆی هاوڕێكەتت شكاند!). وە چەندجار لەسەر یەك ئەم وشەیەی دووبارە كردەوە، ئەوجا فەرمووی:

(ئەگەر كەسێكتان هەر چاری نەبوو، كە ویستی وەسپی كەسێ بكا، با جەزمی پیادا نەنێو بیخاتە خانەی بۆچوونەوەو بڵێ: من وادەزانم كە واوایە، ئەمەیش بەمەرجی ئەوە كە ئەو كابرایە، بەزەینی خۆی وابێ كە وەك خۆی دەڵێ، وەبڵێ: بەڵام شایەتی ئەوەی بۆنادەم كە لەلای خودایش وەك من دەیڵێم وا پاكو باشە، چونكە شتی واو بڕیاری وا بەس خودا بۆ خۆی دەیزانێ!).

١٨٨٩- حديث أَبِي مُوسَى - رضى الله عنه - قَالَ سَمِعَ النَّبِيُّ - صلى الله عليه وسلم - رَجُلاً يُثْنِي عَلَى رَجُلٍ ، وَيُطْرِيهِ فِي مَدْحِهِ فَقَالَ «أَهْلَكْتُمْ - أَوْ قَطَعْتُمْ - ظَهْرَ الرَّجُلِ»[١٨٨٩]

[١٨٨٩] بڕوانە ژمارە: (١٨٨٧ و ١٨٨٨) (بخاری رقم الكتاب/٥٢ رقم الباب/١٧).

واتاو مەبەست لە ژمارەکانی پێشەوە لەم باسەدا ڕۆیشت.

(١٥) باب مُنَاوَلَةُ الأكبر
شت لە پێشدا دەدرێتە دەست کەسی بە تەمەنتر

١٨٩٠- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَرَانِي أَتَسَوَّكُ بِسِوَاكٍ فَجَاءَنِي رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ الْآخَرِ فَنَاوَلْتُ السِّوَاكَ الْأَصْغَرَ مِنْهُمَا فَقِيلَ لِي كَبِّرْ فَدَفَعْتُهُ إِلَى الْأَكْبَرِ مِنْهُمَا. (الحديث ٢٤٦)؛ [١٨٩٠]

ئیبنوعومەر (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: سەروەر (درووودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (لەخەوما دیتم کەوا بەدارسیواکێ سیواك دەکەم، دوو پیاو هاتن بۆلام، یەکێکیان لەویتریان گەورەتر بوو، منیش ویستم دارسیواکەکە بدەم بەبچکۆلەکەیان کەچی پێم گوترا: گەورەکەیان وەپێشخە، منیش دام بەگەورەکەیان). (ت/٦/١٨/٨ تاج-٤ ز-٥ ژ-٤٢٥٩).

شیکردنەوە:

یەکێ لەپیاوانی ڕشتەی ئەم فەرموودەیە عەفانی کوڕی موسلیمە، لەسەردەمی مەینەتەکەدا، کەبەفیتی موعتەزیلەکان گەڕیان دەکرد بەزانا گەورەکان، لەبارەی قورئانەوە کەدروست کراوە یا دێرین و قەدیمە لەویش پرسیارکرا، رازی نەبوو کەبڵێ: (قورئان مەخلووقەو دروستکراوی خودایە). یەکێ بوو لەحوککامی جەرح و تەعدیل، دەهەزار لیرەی زێڕیان پێ دا، لەباتی ی ئەوەکە لەبارەی پیاوێکەوە راماوی و بێ ئاگایی لەحاڵی دەربڕی، واتە: نەبڵێ

[١٨٩٠] تجرید/١، ژمارە: ١٧٧ - ٢٤٦ بخاری. پوختەی موسلیم/١، ژمارە: ١٨٣ = ٧٤٣٣ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٤ رقم الباب/٧٤).

عادڵە، نەبڵێ ناعادڵە، بەڵام قایل نەبوو، فەرمووی: (قەت قەت حەق ناکەم بەناحەق)، یەکێ تر لەپیاوانی ئەم رشتەیە نوعەیمی کوڕی حمادە، پیاوێکی فەرائیز زان بوو، لەسەردەمی مەینەتەکەدا، لەبارەی خەلقی قورئانەوە، ئەویشیان پێچا، لەسەرئەوە لەسامەڕا بەند کرا هەتا لەساڵی (٢٢٠) ی کۆچیدا لەزیندانا مرد! رەزای خودای لێ بێ.

له ژماره: (١٨٣)ی پوختەی موسلیم (مختصر صحیح مسلم)دا ئاوایه:

عَنْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ (رَضِيَ اللّهُ عنهما) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «أَرَانِي فِي الْمَنَامِ أَتَسَوَّكُ بِسِوَاكٍ، فَجَذَبَنِي رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا أَكْبَرُ مِنَ الآخَرِ، فَنَاوَلْتُ السِّوَاكَ الأَصْغَرَ مِنْهُمَا فَقِيلَ لِي: كَبِّرْ، فَدَفَعْتُهُ إِلَى الأَكْبَرِ». {الحديث/ ٧٤٣٣، ٥٨٩٢. تجريد البخاري/١/١٩٤، رقم: ١٧٧ = ٢٤٦ فتح الباري} :

ئیبنو عومەر (ڕەزاو رەحمەتی خودایان لێ بێ) فەرمووی: سەروەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (لەخەوما دیتم کەوا بەدار سیواکێ سیواك دەکەم، دوو پیاو هاتن بۆلام، یەکێکیان لەویتریان، بە تەمەن (گەورە) تر بوو، هەریەکەیان بۆلای خۆی رامی دەکێشا، منیش ویستم دار سیواکەکە بدەم بە بچکۆلەکەیان، کەچی پێم گوترا: گەورەکەیان وەپێشخە، منیش وامکردو سیواکەکەم دا بە گەورەکەیان). {تاج/١٨/٨، زنجیرە: ٥، ژمارە: ٤٢٥٩ ج-٤} .

روونکردنەوە:

بەپێی ئەدەبی ئایینی، هەرچی لە بابەتی رێزو پیرۆزی بێ، دەبێ گەورە لە بچووك پێش بخرێ، لای راست پێش لای چەپ بخرێ، وەك سڵاوو رۆژباشیو تەوقە کردنو خواردنەوەو بۆنی خۆشو سواریو چوونە ناو مزگەوتو شتی تری لەم بابەتانە، وەك چوونە ژوورەوەو دەرچوونو کاتی رۆیشتن.

(١٦) باب التثبت في الحديث وحكم كتابة العلم
چوونە بنج و بنەوانی قسەو باسوخواس و بڕیاری نووسینی زانین

١٨٩١- عَنْ عروة بن الزبير قَالَ: كَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ يُحَدِّثُ وَيَقُولُ: اسْمَعِي يَا رَبَّةَ الْحُجْرَةِ، اسْمَعِي يَا رَبَّةَ الْحُجْرَةِ، وَعَائِشَةُ (رضوان الله عليها) تُصَلِّي، فَلَمَّا قَضَتْ صَلاَتَهَا قَالَتْ لِعُرْوَةَ: أَلاَ تَسْمَعُ إِلَى هَذَا وَمَقَالَتِهِ آنِفًا؟ إِنَّمَا كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُحَدِّثُ حَدِيثًا لَوْ عَدَّهُ الْعَادُّ لأَحْصَاهُ. {الحديث: ٧٤٣٤ = ٧٤٦٩ فم}:[١٨٩١]

عورووەی کوڕی زوبەیر (ڕەزای خودا لەخۆی و لەباوکی بێ) فەرمووی: ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرموودەی پێغەمبەری بۆ مەردومەکە دەگێڕایەوە، عائیشە لەوکاتەدا نوێژی دەکرد، لەناو هۆدەکەی خۆیدا، ئەبو هورەیرە ئاگای لەوە نەبوو کە لەوکاتەدا عائیشە نوێژ دەکا، بۆ پشتیوانی گێڕانەوەکەی خۆی، بەدەنگی بەرز، دەیفەرموو: ئەی عائیشە! ئەی خاوەنی ئەم هۆدەیەی تەنیشتمان تۆش گوێت لێ بێ، ئەگەر هەڵەیەکم کرد بۆمی ڕاست بکەرەوە، جا کاتێ عائیشەی پوورم نوێژەکەی تەواوکرد، بەمنی وت، کە عورووەی خوشکەزای عائیشەم: سەیری ئەم کابرا ناکەی کردوویەتی بەچی گاڵە گاڵێ لەم کاتەدا؟ پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) وا لەسەر خۆو بەشێنەیی و بەروونی فەرمایشتی دەفەرموو، ئەگەر کەسێ قسەکانی ئەوی بژماردایە وشە بەوشە دەیژمارد، نەك وەك ئەم یەك لەدوایەك هەڵیڕێژێ!). {تاج/٣، زنجیرە: ٨٦، ژمارە: ٣١٠٢ ج/٤ - چاپی چوارەم}.

[١٨٩١] بخاری: پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٨٣ - ٧٤٣٤ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦١ رقم الباب/٢٣).

(١٩) باب حديث الهجرة
باسى داستانى كۆچكردن

١٨٩٢- عَنْ أَبِى إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) يَقُولُ: جَاءَ أَبو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ إِلَى أَبِى فِى مَنْزِلِه، فَاشْتَرَى مِنْهُ رَحْلاً، فَقَالَ لِعَازِبٍ: ابْعَثْ مَعِىَ ابْنَكَ يَحْمِلْهُ مَعِى إِلَى مَنْزِلِى، فَقَالَ لِى أَبِى: احْمِلْهُ، فَحَمَلْتُهُ وَخَرَجَ أَبِى مَعَهُ يَنْتَقِدُ ثَمَنَهُ، فَقَالَ لَهُ أَبِى: يَا أَبَا بَكْرٍ حَدِّثْنِى كَيْفَ صَنَعْتُمَا لَيْلَةَ سَرَيْتَ مَعَ رَسُولِ اللّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)؟ قَالَ: نَعَمْ، أَسْرَيْنَا لَيْلَتَنَا كُلَّهَا حَتَّى قَامَ قَائِمُ الظَّهِيرَةِ، وَخَلاَ الطَّرِيقُ، فَلاَ يَمُرُّ فِيهِ أَحَدٌ حَتَّى رُفِعَتْ لَنَا صَخْرَةٌ طَوِيلَةٌ لَهَا ظِلٌّ لَمْ تَأْتِ عَلَيْهِ الشَّمْسُ بَعْدُ، فَنَزَلْنَا عِنْدَهَا، فَأَتَيْتُ الصَّخْرَةَ فَسَوَّيْتُ بِيَدِى مَكَانًا يَنَامُ فِيهِ النَّبِىُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فِى ظِلِّهَا، ثُمَّ بَسَطْتُ عَلَيْهِ فَرْوَةً، ثُمَّ قُلْتُ: نَمْ يَا رَسُولَ اللّهِ، وَأَنَا أَنْفُضُ لَكَ مَا حَوْلَكَ، فَنَامَ، وَخَرَجْتُ أَنْفُضُ مَا حَوْلَهُ، فَإِذَا أَنَا بِرَاعِى غَنَمٍ مُقْبِلٍ بِغَنَمِهِ إِلَى الصَّخْرَةِ، يُرِيدُ مِنْهَا الَّذِى أَرَدْنَا، فَلَقِيتُهُ، فَقُلْتُ: لِمَنْ أَنْتَ يَا غُلاَمُ؟ فَقَالَ: لِرَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ، قُلْتُ: أَفِى غَنَمِكَ لَبَنٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، قُلْتُ: أَفَتَحْلُبُ لِى؟ قَالَ: نَعَمْ، فَأَخَذَ شَاةً، فَقُلْتُ لَهُ: انْفُضِ الضَّرْعَ مِنَ الشَّعَرِ وَالتُّرَابِ وَالْقَذَى، قَالَ: فَرَأَيْتُ الْبَرَاءَ يَضْرِبُ بِيَدِهِ عَلَى الأُخْرَى يَنْفُضُ، فَحَلَبَ لِى فِى قَعْبٍ مَعَهُ كُثْبَةً مِنْ لَبَنٍ، قَالَ: وَمَعِى إِدَاوَةٌ أَرْتَوِى فِيهَا لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) لِيَشْرَبَ مِنْهَا وَيَتَوَضَّأَ، قَالَ: فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) وَكَرِهْتُ أَنْ أُوقِظَهُ مِنْ نَوْمِهِ، فَوَافَقْتُهُ اسْتَيْقَظَ، فَصَبَبْتُ عَلَى اللَّبَنِ مِنَ الْمَاءِ حَتَّى بَرَدَ أَسْفَلُهُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّهِ اشْرَبْ مِنْ هَذَا اللَّبَنِ، قَالَ: فَشَرِبَ حَتَّى رَضِيتُ ثُمَّ قَالَ: « أَلَمْ يَأْنِ لِلرَّحِيلِ »؟ قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: فَارْتَحَلْنَا بَعْدَ مَا زَالَتِ الشَّمْسُ، وَاتَّبَعَنَا سُرَاقَةُ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: وَنَحْنُ فِى جَلَدٍ مِنَ الأَرْضِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّهِ أُتِينَا، فَقَالَ: « لاَ تَحْزَنْ إِنَّ اللّهَ مَعَنَا ». فَدَعَا عَلَيْهِ رَسُولُ اللّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فَارْتَطَمَتْ فَرَسُهُ إِلَى بَطْنِهَا أُرَى، فَقَالَ: إِنِّى قَدْ عَلِمْتُ أَنَّكُمَا قَدْ دَعَوْتُمَا عَلَيَّ،

فَادْعُوَا لِی، فَاللّٰهُ لَكُمَا أَنْ أَرُدَّ عَنْكُمَا الطَّلَبَ، فَدَعَا اللّٰهَ، فَنَجَا، فَرَجَعَ لاَ يَلْقَى أَحَدًا إِلاَّ قَالَ: قَدْ كَفَيْتُكُمْ مَا هَا هُنَا، فَلاَ يَلْقَى أَحَدًا إِلاَّ رَدَّهُ، قَالَ: وَوَفَى لَنَا. {الحديث: ٧٤٣٨ = ٧٤٧٣ فم. بخاری. مناقب: ٣٦١٥، ٣٦٥٢، ٣٩٠٨، ٣٩١٧}:[١٨٩٢]

ئەبو ئیسحاق فەرمووی: بیستم لە بەرائی کوڕی عازیب (ڕەزای خودایان لێ بێ) دەیفەرموو: ئەبوبەکری صەدیق هات بۆلای باوکم بۆماڵەوەی کۆپانە وشترێکی لێ کڕی بە سیازدە درەم، بە عازیبی باوکمی فەرموو: ئەم کوڕەتم لەگەڵ بنێرە، کە هەتا ماڵەوەم ئەم کۆپانەم بۆ هەڵگرێ، باوکیشم فەرمووی بەمن: ئادەی بۆی هەڵگرە، منیش هەڵم گرتو لەگەڵیدا ڕۆیشتین بەرەو ماڵی ئەبوبەکر، باوکیشم لەگەڵی هات هەتا بەهای کورتانەکەی لێ وەربگرێ، باوکم عەرزی کرد: ئەی ئەبوبەکر! باسی ئەو شەوەم بۆ بکە کە لەشەوی کۆچا، لەگەڵ پێغەمبەردا شەو ڕەویتان کرد؟ فەرمووی: بەڵێ باشە، ئەو شەوە سەراسەر هەمووی بەڕێوە بووین، هەتا سبەینێ نیوەڕۆ، ڕێگەکە چۆڵ بوو، کەسی پیادا نەدەڕۆیشت، لەدوورەوە تاوێرێکی گەورەی درێژمان لێوە دەرکەوت، سێبەرێکی باشی هەبوو، هێشتا هەتاوی تاقی بەیانی لێی نەدابوو، لەلای ئەو تاوێرە لاماندا، چووم لەژێر تاشە بەردەکەدا، لە سێبەرەکەیدا، بەدەستم نووستنگایەکم تەخت کرد بۆ خەوتنی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) کەڵپۆسێك (فەروەیەك)م تیا ڕاخست، ئەوجا عەرزی حەزرەتم کرد: ئەی پێغەمبەری خودا! فەرموو تۆ لێرەدا بخەوە، من چاودێری ئەم دەوروبەرەت بۆ دەکەم، نەبادا ناحەزی لێ بێ، ئەویش نووست، منیش دەرچووم چاودێری دەوروبەرەکەم دەکرد، تووشی شوانی ڕانە مەڕێك بووم، ڕانەکەی دەهێنا بۆ بن تاوێرەکە،

[١٨٩٢] بخاری. مناقب: ٣٦١٥. پوختەی موسلیم/٣، ژمارە: ١١٥٥ - ٧٤٣٨ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦١ رقم الباب/٢٥).

ئەویش وەك ئێمە منەی سێبەری دەکرد، چووم بۆلای پێیم گوت: کورە! تۆ شوانی کێیت؟ گوتی: شوانی پیاوێکی خەڵکی مەدینەم، پێم گوت: ئەرێ لەڕانەکەتا مەڕی شیردەری واتیادا؟ گوتی: بەڵێ. گوتم: دەتوانی بڕێ شیرم بۆ بدۆشی؟ گوتی: بەڵێ باشە، جا مەڕێکی گرت کە بیدۆشێ، منیش پێیم گوت: گوانەکانی بتەکێنە، باشیرەکە موو وخۆڵو پیسی تێ نەکەوێ، ئەبو ئیسحاق دەفەرموێ: بەرائم بینی لاسکایی تەکاندنی گوانی مەڕەکەی دەکردەوە، ئەم دەستی خۆی دەدا بەو دەستیداو دەیتەکاند، لە کاسەیەکی دارینا، بەقەد ژەمی شیری ناژەڵێکی شیرداری دۆشی. ئەبوبەکر فەرمووی: خۆشم جەوەندەیەکم پێ بوو، ئاوم لێ دادەکرد بۆ خواردنەوەی پێغەمبەرو بۆ دەستنوێژی، فەرمووی: جا گەڕامەوە بۆلای پێغەمبەر، بۆ بن تاوێرەکە، حەزیشم نەدەکرد کە خەبەری بکەمەوە، بەلام کە گەیشتمە لای روانیم خەبەری بۆتەوە، جا لەجەوەندەکە ئاوم کردە ناو شیرەکە، هەتا بنەکەی سارد بوو، ئەوجا عەرزی حەزرەتم کرد: ئەی پێغەمبەری خودا! بفەرموو لەم شیراوە نۆش بکە، ئەویش بەدڵی من لێی خواردەوە. ئەوجا فەرمووی: (ئایا کاتی رۆیشتن نەهاتووە؟) گوتم: با کاتیەتی. فەرمووی: پاش نیوەڕۆیەکی درەنگ کەوتینە رێ.

سوراقەی کوڕی مالیك دەبیستێ کە بێباوەڕەکانی قوڕەیش خەلاتێکی گەورە دەدەن بەو کەسە، کە موحەممەدو ئەبوبەکر بە زیندوویی، یا بەمردوویی تەسلیم بەوان بکا، لەبەرئەوە خۆی پڕچەك دەکاو بەسواری شوێنیان دەکەوێ بەو نیازە، ئەبوبەکر فەرمووی: کاتێ گەیشتینە زەوییەکی رەقەنی سەخت، روانیمان وا سوراقە وا بەشوێنمانەوە، عەرزی پێغەمبەرم کرد: ئەی پێغەمبەری خودا! وا دوژمن گەیشتە سەرمان؟ فەرمووی: (خەمت نەبێ خوامان لەگەڵە).

پێغەمبەری خودا (دروودی خودای لەسەر بێ) نزای شەڕی لە سوراقە کرد، ئیتر هەر چوارپەلی ئەسپەکەی هەتا ژێر سکی رۆچوون بەو زەوییە رەقەنو سەختەدا، وا دەزانم کە شتێکی ئاوا رووی دا، جا سوراقە گوتی: من دەزانم کە ئێوە دووعاتان لێ کردووم، ئێستا دووعام بۆ بکەن، سوێندتان بەخودا بۆ دەخۆم کە پەیمانتان دەدەمێ، ئەگەر لەم کارەساتە رزگارم ببێ، نە شوێنتان بەکەس دەڵێمو نەدەهێڵم کەستان شوێن بکەوێ، جا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) نزای بۆ کرد لەلای خوداو رزگاری بوو، سوراقەیش بەرەو پاش گەڕایەوەو بەهەر کەسێ دەگەیشت، کەبۆ پێغەمبەرو ئەبوبەکر دەگەڕان، دەیگوت: من ئەم ناوچەیەم پشکنیوە، پێویست بەئێوە ناکا، ئیتر بە هەرکەسێ دەگەیشت بەرەودوا دەیگەڕانەوە. فەرمووی: لەڕاستیدا سوراقە بەڵێنەکەی خۆی کە پێمانی دا بردیە سەر. {تاج/٣، زنجیرە: ١٠١، ژمارە: ٣١٦١ + تاج/٣، زنجیرە: ١٠١، ژمارە: ٣١٦٣} .

٥٤- كِتَابُ التفسير
نامەی تەفسیری قورئانی پیرۆز

١٨٩٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ « قِيلَ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ (ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ يُغْفَرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ) فَبَدَّلُوا، فَدَخَلُوا البابَ يَزْحَفُونَ عَلَى أَسْتَاهِهِمْ ، وَقَالُوا: حَبَّةٌ فِي شَعَرَةٍ » . (الحديث ٧٤٣٩ = ٧٤٧٥ فم. تجريد البخاري بالكوردي = مختصر صحيح البخاري/٤ رقم: ١٦٣٣ = ٣٤٠٣، ٤٤٧٩، ٤٦٤١. تحفة الأشراف: ١٤٦٩٧).[١٨٩٣]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای گەورەو سەروەری لەسەربێ‌و سەرو ماڵ‌و حاڵ‌و منداڵ‌و باوك‌و دایك‌و هەست‌و نەست هەمووی بەقوربانی گەردی بەرپێی سەردانیکەرانی گۆڕی پیرۆزی بێ) فەرمووی: گوترا بەنەوەی ئیسرائیل {وَادْخُلُواْ الْبَابَ سُجَّداً وَقُولُواْ حِطَّةٌ يُغْفَرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ} (البقرة/٢-٥٨):

واتە: کاتێ نەوەی ئیسرائیل لەمووسایان داواکرد، کە لەباتی گەزۆو گۆشتی شولاقە، بەروبوومی زەوییان دەرخوارد بدات خودا فەرمانی پێ کردن کە بچنە ناو شارێ، لەکاتی چوونە ژوورەوەدا کوڕنووش بۆ خودا ببەن‌و بڵێن: خودایە لەگوناهەکانمان ببورەو گوناهەکانمان لێ هەڵوەرێنە، ئەگەر وابکەن لەتاوانەکانتان خۆش دەبم.

کەچی ئەوان بەپێچەوانەوە، لەباتی ئەوەی بەملکەچی‌و کوڕنووشەوە بچنە ژوورەوە، بە قنگە خشکێ چوونە ژوورەوەو لە باتی ئەوەی کەبڵێن:

[١٨٩٣] تجريد البخاری بالكردی/٤، ژمارە: ١٦٣٣ = ٣٤٠٣ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢١٢٣ = ٧٤٣٩ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٠ رقم الباب/٣٨).

(حیططـه: خودایـه! گوناهـەکانمان لــێ هەڵومرێنــه) زمانیــان گــۆڕیو گوتیــان (حیططه، حەببـه فی شـەعەرە، کەلەسـەر فەرمایشتی عەللامـەی عـەینی، ئەمـە قسەیەکی بێ واتایە.

١٨٩٤- عَنْ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ (رَضِي اللهُ عَنْهُ) أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ تَـابَعَ الْـوَحْيَ عَلَـى رَسُولِهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَبْلَ وَفَاتِهِ حَتَّى تَوَفِّيَ، وَأَكْثَرَ مَا كَانَ الْوَحْيُ يَوْمَ تُوُفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَـلَّمَ). (م/٨/٢٣٨). {الحـديث/ ٧٤٤٠. إيمـان. بخـاري. فضائِلُ القرآن: ٤٩٨٢}.[١٨٩٤]

ئەنەسی کوڕی مالیك (رەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: خـودای گـەورەو سـەروەر، بـەر لەکۆچـکردنی پێغەمبـەر (درووودی خـودای لەسـەر بـێ) بـۆ ئـەو دونیا، پەیتا پەیتاو خۆش خۆش، سروشی بۆ دەنـارد، تەنانـەت کاتـێ کـە گیـانی پاکی سپارد، سـرووش (وەحـی) لـەجاران گـەرمتر دەهاتـە خـوارێ. ئـیتر لەپاشـان ئەوەندەی نەخایاند کە پێغەمبەر (درووودی خودای لەسەر بێ) عەمری خودای کرد.

١٨٩٥- عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْيَهُودِ إِلَى عُمَرَ فَقَالَ لَهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، آيَةٌ فِى كِتَابِكُمْ تَقْرَءُونَهَا لَوْ عَلَيْنَا نَزَلَتْ مَعْشَرَ الْيَهُودِ لاَتَّخَذْنَا ذَلِكَ الْيَـوْمَ عِيدًا . قَالَ: وأَيُّ آيَةٍ؟ قَالَ: (الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِى وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا) . فَقَالَ عُمَر: إني لأَعْلَمُ اليَومَ الَّذي نَزَلَتْ فيه وَالْمَكَانَ الَّذى نَزَلَـتْ فِيهِ نَزَلَتْ عَلَى رسول الله (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) بِعَرَفَات فِـي يَـوْمَ جُمُعَـةٍ. (الحديث

[١٨٩٤] بخاری. فضائل القرآن: ٤٩٨٢. پوختەی موسـلیم/١، ژمـارە: ٧٥ = ٧٤٤٠ شـیحا (بخـاری رقـم الكتاب/٦٦ رقم الباب/١).

٧٤٤٣ شـيحا = ٧٤٧٩ فـم. تجريـد البخـاري/١ رقـم/٤٢ = ٤٥، ٤٤٠٧، ٤٦٠٦، ٧٢٦٨. ترمذي. تفسير القرآن. ٣٠٤٣. نسائي. مناسك: ٣٠٠٢. تحفة/١٠٤٦٨).[١٨٩٥]

طاريقى كورِى شەهاب (ڕەحمەتى خوداى لێ بێ) فەرمووى: پياوێكى جوولەكە هات بۆلاى پێشەوا عومەر (ڕەزاى خواى لێ بێ) گوتى: ئەى فەرمانڕەواى موسوڵمانان! ئايەتێ لەقورئانەكەتاندا هەيە، دەورى دەكەنەوە، ئەگەر ئەو ئايەتە بۆ ئێمە بهاتبايە كە كۆمەڵى جوولەكەين، ڕۆژى هاتنى ئەو ئايەتەمان هەموو ساڵێ دەكرد بەجەژن ئيمامى عومەر فەرمووى: كام ئايەتەيە؟ گوتى: {الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا} (سورة المائدة-٥/٣).

واتە: ئەمڕۆ من دەستووری ئايينی ئێوەم تەواو كرد بۆتان‌و نازو بەهرەو نيعمەتی خۆمم ڕژاند بەسەرتانا، وەئايينی پيرۆزی ئيسلامم هەڵبژارد بۆتان‌و كردم بەئاينتان.

عومەريش فەرمووى: دەى ئێمەيش زۆر بەباشى دەزانين كەئەو ڕۆژەو ئەو شوێنەو ئەو حاڵ‌و بارو دۆخەى كەئەم ئايەتەى تيا هاتە خوارەوە بۆ پێغەمبەر (دروودى خواى لەسەربێ) كەى بوو، وە چۆن بوو، ڕۆژ ڕۆژى هەينى بوو، كات كاتى جەژنى قوربان بوو، شوێن سەركێوى عەرەفەبوو، پێغەمبەر (دروودى خواى لەسەربێ) لەوێ ڕاوەستا بوو، سەرگەرمى ئەنجامدانى حەجى ماڵاوايى بوو!. (تاج/١ ژ/٤ ژ/٣٠ – باسى گەورەيى ئايين).

[١٨٩٥] تجريد البخارى/١، ژمارە: ٤٢ - ٤٥ بخارى. پوختەى موسليم/٥، ژمارە: ٢١٣٥ - ٧٤٤٣ شيحا (بخارى رقم الكتاب/٢ رقم الباب/٣٣).

ڕوونكردنەوە:

یەكەم: واتە: ئێمەیش كە گەلی ئیسلامین، لەچەندین لاوە ئەو ڕۆژەمان كردووە بەجەژن، كەئەم ئایەتەی تیا هاتۆتە خوارەوە:

١- هەموو ڕۆژی هەینییەك جەژنی موسوڵمانانە.

٢- گەورەترین جەژنی موسوڵمانان جەژنی قوربانەو ڕۆژی عەرەفەیە.

٣- گەورەترین ئاهەنگو كۆبوونەوەو بەرزكردنەوەی دروشمی خودا لەچیای عەرەفە ئەنجام دەدرێ لەكاتی حەجا.

دووەم: ئەم فەرموودەیە باشترین بەڵگەیە لەسەرئەوە: كە زانایانی ئیسلامو فەرمانڕەوا دادپەروەرەكانی موسوڵمانان بەپێی ئەم فەرموودەیە دەتوانن: كە هەر ڕۆژێ، یا هەر شوێنێ، ڕووداوێكی گرنگی وای تیادا ڕووبدات، كە ببێ بەهۆی بەهرەی گەورەو یادگاری جوانو سەرمەشقی باش، بۆ گەلی ئیسلامو ببێ بەمایەی شانازیی‌و سەربەرزیی موسوڵمانان، دروستە كە ئەو ڕۆژە بكرێ بەجەژنو هەموو ساڵێ یادی بكرێتەوە.

لەڕاستی دا ئەو قسەیەی كە دەڵێ: هەرشتێ پێغەمبەر نەیكردبێ، یاڕای لەسەری نەبوو بێ، بیدعەتەو نادروستو ناڕەوایە.

لەڕاستی دا ئەم قسەیە كۆسپێكی گەورەیە، لەبەردەم گەشەكردنو پێشختنی ڕەوڕەوەی بەرەو پێشچوونی ئایینی پیرۆزی ئیسلام، چونكە بەم قسەیە بێ دەبێ:

١- دەرگای ئیجتیهاد داخرێ، دیارو ئاشكرایە كە زیاتر لەنیوەی بڕیارەكانی شەرع، بە ئیجتیهادی زاناكان چەسپاونو بوون بەبەشێ لەیاسانامەی خودا، تەنانەت لەبەشی پەرستشو خودا پەرستی دا.

٢- لەم رۆژگارەدا دەبینین، زۆرینەی دروشم و نموونەکانی ئاینی پیرۆزی ئیسلام گەشەیان پێ کراوە، گۆڕانکارییان تیا کراوە، ناچاری خۆی سەپاندووەو بەهۆیەوە زاناکان کارەگرانەکانیان ئاسانکردووە، بابەتە بەرتەسکەکانیان پان و پۆڕو بەرین کردووە. تەماشای حەج بکە:

١- ئایا ئێستا تەوافی بەیت و سەعیی بەینی سەفاو مەروەو ڕەجمی شەیتان و وەستان لەکێوی عەرەفە وەك سەردەمی پێغەمبەر خۆی ماوە، یا گەشەیەکی گەورەی پێ کراوە، ئایا مزگەوتی مەسجیدولحەرام و مزگەوتەکەی پێغەمبەر وەك سەردەمی پێغەمبەرماون یان گەورە کراون و لەهەر چوارلاوە، لەخاکێ کەلەسەردەمی پێغەمبەردا، یا بازاڕبوون، یامالٚ بوون، خراوەتە سەریان و ئێستا بوون بەبەشێ لەیەکێ لەدوو مزگەوتەکە.

٢- ئایا نوێژی تەراویح وەك سەردەمی پێغەمبەر دەکرێ، هەموو ڕەمەزانێ دوو سێ شەوی بەجەماعەت لەمزگەوت دەکرێ و بەس؟

بەڕاستی جێگەی داخە، ئەوەی کەپێی دەگوترێ: سەلەفییەت، دەق تورەققی مەعکووسە!! بەلاٚم سوپاس بۆ خودا، کە لەسەرا سەری جیهانی ئیسلامەتیدا زانای گەورە گەورە پەیدابوون، هەرکامێکیان بگری مجددی عەصرە. لەبەرئەوە خوا یاربێ، ئاینی پیرۆزی ئیسلام لەگەشەکردندایەو تحجُرو تضَیُقه کلریگەر نییە.

١٨٩٦- عن عُرْوَةُ بن الزبير: أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ - رضى الله عنها - عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى {وَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ تُقْسِطُواْ فِي الْيَتَامَى فَانكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ النِّسَاء مَثْنَى وَثُلاَثَ وَرُبَاعَ}. فَقَالَتْ يَا ابْنَ أُخْتِى هِىَ الْيَتِيمَةُ تَكُونُ فِى حَجْرِ وَلِيِّهَا تُشَارِكُهُ فِى مَالِهِ ، فَيُعْجِبُهُ مَالُهَا وَجَمَالُهَا ، فَيُرِيدُ وَلِيُّهَا أَنْ يَتَزَوَّجَهَا بِغَيْرِ أَنْ يُقْسِطَ فِى صَدَاقِهَا ، فَيُعْطِيهَا مِثْلَ مَا يُعْطِيهَا غَيْرُهُ ، فَنُهُوا أَنْ يَنْكِحُوهُنَّ إِلاَّ أَنْ يُقْسِطُوا لَهُنَّ وَيَبْلُغُوا

بِهِنَّ أَعْلَى سُنَّتِهِنَّ مِنَ الصَّدَاقِ ، وَأُمِرُوا أَنْ يَنْكِحُوا مَا طَابَ لَهُمْ مِنَ النِّسَاءِ سِوَاهُنَّ . قَالَ عُرْوَةُ: قَالَتْ عَائِشَةُ: ثُمَّ إِنَّ النَّاسَ اسْتَفْتَوْا رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَعْدَ هَذِهِ الآيَةِ بَيْنَهُنَّ فَأَنْزَلَ اللَّهُ (وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ) إِلَى قَوْلِهِ (وَتَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ) وَالَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ أَنَّهُ يُتْلَى عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ الآيَةُ الأُولَى الَّتِي قَالَ اللهُ فِيهَا (وَإِنْ خِفْتُمْ أَنْ لاَ تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ) قَالَتْ عَائِشَةُ وَقَوْلُ اللَّهِ فِي الآيَةِ الأُخْرَى (وَتَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ) يَعْنِي هِيَ رَغْبَةُ أَحَدِكُمْ لِيَتِيمَتِهِ الَّتِي تَكُونُ فِي حَجْرِهِ ، حِينَ تَكُونُ قَلِيلَةَ الْمَالِ وَالْجَمَالِ ، فَنُهُوا أَنْ يَنْكِحُوا مَا رَغِبُوا فِي مَالِهَا وَجَمَالِهَا مِنْ يَتَامَى النِّسَاءِ إِلاَّ بِالْقِسْطِ مِنْ أَجْلِ رَغْبَتِهِمْ عَنْهُنَّ . (الحديث ٧٤٤٤ شييحا = ٧٤٨٠ فم. تجريد البخاري بالكوردي/٤ رقم: ١٦٤٩ = ٤٥٧٤، ٢٤٩٤، ٢٧٦٣، ٤٥٧٣، ٤٥٧٤، ٤٦٠٠، ٥٠٦٤، ٥٠٩٢، ٥٠٩٨، ٥١٢٨، ٥١٣١، ٥١٤٠، ٦٩٦٥).[١٨٩٦]

عوروەی کوڕی زوبەیر (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) فەرمووی: پرسیارم لەعائیشەی پوورم کرد: لەبارەی فەرمایشتی خودای گەورەوە، کە دەفەرموێ: {وَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ تُقْسِطُواْ فِي الْيَتَامَى فَانكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ النِّسَاء مَثْنَى وَثُلاَثَ وَرُبَاعَ} (سورة النساء-٤/٣).

واتە: ئەگەر ترستان لەوە هەبوو کە عەدالەتو دادپەروەری نەکەن لەگەڵ ئەوکچە هەتیوانەدا، کەوان لەژێر چاودێری ئێوەدا، ئەگەر بێتو ماریان بکەن بۆخۆتان، ئەگەر ئەم مەترسییەتان هەبوو، ئەوا بچن ژنی تر ماربکەن بۆخۆتان کەبەدڵتان بێو هەتا توشی ناهەقیو نادادی نەبن بەهۆیانەوە، وە واز لەوکچە هەتیوانە بهێنن باتوشی ناهەقیو نادادی نەبن.

[١٨٩٦] تجريد البخاری/٤، ژمارە: ١٦٤٩ = ٤٥٧٤ بخاری. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢١٢٩ = ٧٤٤٤ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٤٧ رقم الباب/٧).

وه دهتوانن ژنێ، یان دوو ژن، یان سێ ژن، یان چوار ژن، بەپێی یاسانامەی خودا بۆخۆتان بهێنن، بەمەرجێ (کە بەمەرجی سەرەکی دادەنرێت) کە بتوانن عەدالەتو دادپەروەریی بەجێ بهێنن لەنێوانیان دا.

عوروە فەرمووی: پورم عائیشە فەرمووی: ئەی خوشکەزای خۆم! ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە لەشانی کچانی بێ باوك دا کەلەلای هەقداریان بن، واتە: لەلای ئامۆزاو کوڕانی ئامۆزایان بن، وە ئەو هەقدارە بچێ لەبەرسامانو ماڵی کچەکە، یالەبەر جوانییەکەی مارەی بکات لەخۆی، بەلام ئەوەندەی کەباوبێ لەناو کۆمەلا، ئەوەندە مارەیی پێ نادا، جا خودا نەهی لێ کردن لەکردنی شتی وا ناهەق، مەگەر بەمەرجێ کەناهەقییان لێنەکەنو وەك ژنانی تر مارەییو مافیان بۆ دابنێن، ئەوە دەبێ، دەنا خودا فەرموویەتی پێیان کە بڕۆن لەژنانی تر بەدڵی خۆتان بهێننو وازبهێنن لەوان.

عوروە فەرمووی: عائیشە فەرمووی: خەڵکەکە لەپاش هاتنی ئەم ئایەتە، داوای فەتوایان لەپێغەمبەر کرد، کەبۆیان روون بکاتەوە، خودا لەوەڵام دا ئەم ئایەتەی تری نارد، {وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاء قُلِ اللّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ فِي يَتَامَى النِّسَاء الَّلاتِي لاَ تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ أَن تَنكِحُوهُنَّ} (سورة النساء-٤/١٢٧).

واتە: داوای فەتواو روونکردنەوەی بڕیارەکانت لێ دەکەن، سەبارەت بەژنان، تۆ ئەی پێغەمبەر! لەوەڵامیانا بڵێ: خودا فەتواتان بۆ دەداو، هەروەها ئەو ئایەتانەی کە دەخوێنرێنەوە لەقورئانا فەتواتان بۆدەدەن، کەبەیانی حاڵی ژنە بێ باوکەکان دەکەن، کە ئەو مافەی بڕیار دراوە بۆیانو لەیاسانامەی خوادا نووسراوە بۆیان، پێیان نادەن، وەلەهەمان کاتا بەپێی بەرژەوەندی خۆتان

حەزدەکەن کەمارەیان بکەن لە خۆتان، یاحەزدەکەن کەمارەیان نەکەن لەخۆتانو نەیشهێڵن کە بۆخۆیان شووبکەن!

عائیشە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: مەبەست لەم ڕستەیە کەلەم ئایەتەی پێشەوەدا دەفەرموێ: {يُتْلَى عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ} تایەتی یەکەمی ئەم پرسیارو وەڵامەی منو تۆ بوو کە خودا تیایدا دەفەرموێ: {وَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ تُقْسِطُواْ فِي الْيَتَامَى فَانكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ النِّسَاء}.

هەروا عائیشە (ڕەزای خوای لێ بێ) لەسەر ڕوونکردنەوەکەی خۆی ڕۆیشتو فەرمووی: ئەوەیش کەخودای گەورە لەئایەتەکەی تردا دەفەرموێ: {وَتَرْغَبُونَ أَن تَنكِحُوهُنَّ} کەبەشێکە لەئایەتی وەڵامی داوای فەتواو پرسیارەکەیان مەبەست لەم ڕستەیە ئەمەیە:

ئەگەر کەسێ لەئێوە، کچێکی هەتیوی خۆی، لەچاودێری ئەودابوو، چونکە ئامۆزای بوو، وەماڵی کەم بوو، وە جوانیش نەبوو، ئەوا حەزناکا کە مارەی بکا بۆخۆی، بەڵام ئەگەر کچە هەتیوەکەیان، کەوا لەژێر چاودێرییان دا ماڵو سامانو جوانی هەبوو، ئەوا لەبەر بەرژەوەندی خۆیان مارەیان دەکەن بۆخۆیانو مافی تەواوی خۆیانیان پێ نادەن، جا خودا ڕێگەی شتی وایان پێ نادا، مەگەر پابەندبن بەیاسای دادپەروەرییەوە). (تاج/٤ ز/٥ ژ/٣٧٩٤ — سوورەتی نیساء).

١٨٩٧- عن عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهـا) فِـي قَوْلِـهِ عَـزَّ وَجَـلَّ (وَمَـنْ كَـانَ غَنِيًّـا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ) قَالَتْ: أُنْزِلَـتْ فِـى وَالِـى الْيَتِـيمِ الَّـذِى

يُقُومُ عَلَيْهِ ، وَيُصْلِحُهُ إِذَا كَانَ مُحتاجاً أَنْ يأْكُلَ مِنْـهُ. (الحديث ٧٤٤٩ شيحا = ٧٤٨٥ فم. بخاري. وصايا: ٢٧٦٥. تحفة الأشراف: ١٧٠٨٦) [١٨٩٧]

عائيشه (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: ئەم ئایەتە: {وَمَن كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ} (النساء-٤/٦)

واتە: هەرکەسێ لەئێوه دەوڵەمەندبێ، باخۆی دووربگرێ لەماڵی ئەو هەتیوانە، بەڵام ئەگەر کەسێ ئاتاج و نەدارابوو، بالەو ماڵە بخوات بەپێی باوی جوانی ناو کۆمەڵگا).

عائیشە فەرمووی: ئەم ئایەتە سەبارەت بەسەرپەرشتیاری سەرماڵ و سامانی هەتیو دابەزیوە، کە سەرپەرشتی سامانەکەی دەکاو بەخێوی دەکاو بەرهەمی دەهێنێ، ئەگەر ئەم سەرپەرشتیارە ئاتاج بوو ئەوە دروستە کە بەقەی خزمەتی ماڵەکە، بەپێی شەرع لێی بخوات دەنا نا). (تاج/٢ ز/١٤ ژ/٢٠٠٣ + تاج/٤ ز/٥ ژ/٣٧٩٥).

١٨٩٨- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) في قوله عز وجل: (وَإِنِ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا) قَالَتِ: نزلت في المرأة تكون عند الرَّجُلُ فلعله أن لا يستكثر منها وَتَكُونُ له صحبة وولد فتكره أن يفارقها فتقول له: أنت في حل من شأني. (الحديث ٧٤٥٣ شيحا = ٧٤٨٩ فم. بخاري. مظالم. ٢٤٥٠، ٢٦٩٤، ٤٦٠١، ٥٢٠٦. أبوداود. نكاح: ٢١٣٥، نسائي. السنن الكبرى: ٦/٣٢٩. تحفة الأشراف: ١٧٠٥٨، ١٧٠٥٩). [١٨٩٨]

[١٨٩٧] بخاری. وصایا: ٢٧٦٩. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢١٣٠ = ٧٤٤٩ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٣٤ رقم الباب/٩٥).

[١٨٩٨] بخاری. مظالم: ٢٤٥٠. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢١٣٤ = ٧٤٥٣ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٤٦ رقم الباب/١١).

عائیشه (ڕەزای خوای لێ بێ) لەبارەی ئەم ئایەتەوە {وَإِنِ امْـرَأَةٌ خَافَـتْ مِن بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا} (النساء-٤/١٢٨) واتە: یەزدانی مەزن لەقورئانی پیرۆزدا، لەسوورەتی نیساء دا، لە ئایەتی سەدو بیستو هەشت دا دەفەرموێ: ئەگەر ژنێ دەترسا لەوە کەمێردەکەی لێی بێزاربێ‌و بەرە بەرە بەتەواوی دوور بکەوێتەوە لێی، وەیا خود حەزی لەو نەماوەو حەزی لەژنێکی تر کردووە، وەیا خود لەبەر هەر هۆیەکی تر دوورنییە، کە مێردەکەی دەستی لەدەستی ببێتەوە، ئەوە لەم کاتانەدا گوناهیان ناگا ئەگەر لەناو خۆیانا بسازێن‌و ڕێبکەون‌و صولح بکەن، چونکە صولح‌و ڕێکەوتن هەمیشە هەر خێر بووەو هەر خێریش دەبێ.

جا عائیشە لەبارەی ئەم ئایەتەوە دەفەرموێ: ئەم ئایەتە وەك ئەوە پیاوێ ژنێکی هەبێ، خۆی تێ نەگەیەنێ‌و بیەوێ تەلاقی بداو، ژنێکی تر بهێنێ، ژنەکەیش تەمەنێ لەگەڵ مێردەکەی دا ژیاوەو منالّی لێی هەیە، لەبەرئەوە حەز ناکا لێی جیابێتەوەو پێی دەڵێ: بمهێڵەو بەرەڵام مەکەو بۆخۆت ژنێکی تر بهێنەو بۆ ئازووقەو خەرجی‌و نۆرەکاری شەویش گەردنت ئازادبێ، مەبەست ئەمەیە کەخودای گەورە لە قورئانا دەفەرموێ: {فَلاَ جُنَاْحَ عَلَيْهِمَا أَن يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَأُحْضِرَتِ الأَنفُسُ الشُّحَّ وَإِن تُحْسِنُواْ وَتَتَّقُواْ فَإِنَّ اللّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا} (سورة النساء-٤/١٢٨). (تاج/٢ ز/٥٢ ز/٢١٨٠ – دروستە ژن دەست لە مافی خۆی هەڵبگرێ).

١٨٩٩- حديث ابن عباس سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ قَالَ { آيَةٌ } اخْتَلَفَ فِيهَا أَهْلُ الْكُوفَةِ ، فَرَحَلْتُ فِيهَا إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَسَأَلْتُهُ عَنْهَا فَقَالَ نَزَلَتْ هَذِهِ الآيَةُ (وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ) هِيَ آخِرُ مَا نَزَلَ وَمَا نَسَخَهَا شَيْءٌ.[١٨٩٩]

[١٨٩٩] بخاری. تفسیر: ٤٧٦٢. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢١٣٣ - ٧٤٦١ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٥ رقم الباب/٤).

سەعیدی کوڕی جوبەیر فەرمووی: لە بارەی ئایەتی ﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ﴾ەوە، لە نێوانی خەڵکی کووفەدا ڕاجیایی هەبوو، منیش سوار بووم، چووم بۆ خزمەتی ئیبنو عەبباس وە لەم بارەیەوە پرسیارم لێی کرد، فەرمووی: ئەم ئایەتە کە دەفەرمویٚ: ﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ﴾ واتە: ٠هەرکەسیٚ بە ناڕەوا بە ئەنقەست، موسوڵمانیٚ بکوژیٚ، جێگەی ناو ئاگری دۆزەخە) ئیبنو عەبباس فەرمووی: ئەم ئایەتە لە دوا دوادا هاتۆتە خوارەوە، وە هیچیش نەسخی نەکردۆتەوە.

١٩٠٠- حديث إبن عباس. قَالَ ابْنُ أَبْزَى سَلِ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى (وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ) وَقَوْلِهِ (لاَ يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ) حَتَّى بَلَغَ (إِلاَّ مَنْ تَابَ) فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ لَمَّا نَزَلَتْ قَالَ أَهْلُ مَكَّةَ فَقَدْ عَدَلْنَا بِاللَّهِ وَقَتَلْنَا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ وَأَتَيْنَا الْفَوَاحِشَ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ (إِلاَّ مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلاً صَالِحًا) إِلَى قَوْلِهِ (غَفُورًا رَحِيمًا)[١٩٠٠]

ئیبنو ئەبزا فەرمووی: لە بارەی ئەم ئایەتەوە ﴿وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِناً مُّتَعَمِّداً فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِداً فِيهَا﴾ وە هەروەها لە بارەی ئایەتی ﴿لاَ يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ﴾ هەتا ﴿إِلَّا مَن تَابَ وَآمَنَ﴾ پرسیار کرا لە ئیبنو عەبباس، منیش پرسیارم لەم بارەیەوە لێی کرد، فەرمووی: کە ئەم ئایەتانە دابەزین، خەڵکی مەککە گوتیان: ئەم شتانەی کە لەم ئایەتانەدا باس کراون‌و بە تاوانی گەورە دانراون، ئێمە هەموویانمان کردووە، هاوەڵمان بۆ خودا بڕیار داوە، کەسیٚ کە خودا کوشتنی ئەوی ناڕەوا کردووە، ئەو جۆرە کەسانەمان کوشتووە، وە تاوانە گەورە شەرم ئاوەرەکانمان کردووە، جا بەم بۆنەیەوە خودا ئەم ئایەتەی

[١٩٠٠] بڕوانە ژمارە: (١٨٩٩). (بخاری رقم الکتاب/٦٥ رقم الباب/٢٥).

تـرى نـارده خـوارەوە: ﴿إلاَّ مَـنْ تَـابَ وَآمَـنَ وَعَمِـلَ عَمَـلاً صَـالِحًا﴾ هـەتا كـە دەفەرموێ: ﴿غَفُورًا رَحِيمًا﴾.

بڕوانە ژمارە: (١٩٠١) لە پاش ئەم ژمارەیەوە.

١٩٠١- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) قَالَ: لَقِيَ نَاسٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ رَجُلاً فِي غُنَيْمَةٍ لَهُ، فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ. فَأَخَذُوهُ فَقَتَلُوهُ، وَأَخَذُوا تِلْكَ الْغُنَيْمَةَ، فَنَزَلَتْ: (وَلاَ تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلَمَ لَسْتَ مُؤْمِنًا) وَقَرَأَهَا ابْنُ عَبَّاسٍ (السَّلَامَ). (الحديث ٧٤٦١ شيحا = ٧٤٩٦ فم. ف.م = فتح الملهم شرح صحيح مسلم. بخاري. تفسير: ٤٧٦٢. نسائي. تحريم الدم: ٤٠١٢. تحفة الأشراف: ٥٥٩٩).[1901]

سەعیدی کوڕی جوبەیر (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) فەرمووی: لەشانی ئەم ئایەتەدا، خەڵکی کووفە قسەیان جیا جیا بوو، منیش سواربووم چووم بۆلای ئیبنو عەبباس، کەلەم بارەیەوە لێیم پرسی، فەرمووی: ئەم ئایەتە {وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا} دواشتە کەلەم بارەیەوە هاتە خوارەوە، وە هیچیش هەڵی نەوەشاندۆتەوەو حوکمو بڕیارەکەی وەك خۆی ماوە).

گفتەی ئەبوداوود، کەلەباسی فیتنەدا ئەم فەرموودەیە دەگێڕێتەوە ئاوایە:

کاتێ ئەم ئایەتە دابەزی کەلەسوورەتی فورقان دایە، کەدەفەرموێ: {وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا} (سورة الفرقان-٢٥/٦٨).

بەندەباشەکانی خودای میهرەبان ڕەوشتێکی بەرزی تریشیان هەیە کە ئەوەیە: بەس خودای گەورەو مەزن دەپەرستنو داوای هەمووشتێ هەر لەخودا دەکەن، وەکەسێ کە خودا کوشتنی ئەوی قەدەغە کردبێ ناکوژن، مەگەر

[1901] بخاری. تفسیر: ٤٥٩١. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢١٣٣ = ٧٥٠٠ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٥ رقم الباب/٤).

لەبەرهۆیەکی ڕەوای هەق بەپێی شەرع، وەلەهەمان کاتا داوێنپیسی ناکەنو، داوێنپاكو رووپاكو رووسورن، کاتێ کەئەم ئایەتە هات، هاوبەش پەیداکەرەکانی مەککە گوتیان: ئێمە ئەم تاوانانەمان هەموو کردووە، کەواتە ئیسلام بوونمان چی سوودی هەیە بۆئێمە، جا خودای گەورە ئەم ئایەتەی ناردە خوارەوە:

{إِلَّا مَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُوْلَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا} (سورة الفرقان-٢٥/٧٠).

کەواتای وایە: هەرکەسێ یەکێ لەم تاوانانە بکا، دەگا بەتۆڵەی سەختی تاوانی خۆی، مەگەر ئەوکەسە نەبێ کە لەپاشکردنی ئەم گوناهانە تەوبە بکاو وازیان لێ بهێنێو موسوڵمان ببێو چڵکی کوفر بەنووری ئیسلام بشۆرێو دەست بکا بەکردنی کردەوەی باشو کردارو ڕەفتاری خۆی باش بکا، ئەوە ئەمانە خودای مەزن گوناهەکانیان دەپۆشێو خراپەکانیان بۆدەکا بەچاکەو خودای میهرەبانو گەورە هەمیشە میهرەبانو تاوان بەخش بووەو هەروایش دەبێو دەرگای ڕەحمەتی لەئەزەلەوە هەتا ئەبەد هەروازە!.

ئیبنو عەبباس (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: دەی ئەم ئایەتەیە بۆ شەرحی حاڵی ئەمانە بوو، هەتا ڕێگەی ئیسلامبوونیان بۆخۆش بکا، بەڵام ئەو ئایەتەی کەلە سوورەتی نیساء دایە، کەدەفەرموێ:

{وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا} (سورة النساء-٤/٩٣).

واتە: هەرکەسێ موسوڵمانێ بەناڕەوا، بەقەستی بکوژێ، ئەوە پاداشی ئەو بکوژە سزای دۆزەخە، هەتا هەتایە لەوسزا سەختەدا دەمێنێتەوە، سەرەڕای ئەومیشە خودا رقو قاری لێ دەگرێو پەیتا پەیتا نەفرەتو نەفرینی لێ دەکاو

هەتا بێت دوورتری دەخاتەوە لەمیهرو سۆزی خۆی، وەبەدەستی خۆی سزایەکی پڕئێش‌و ئازاری بۆ ئامادەکردووە.

بەڵام ئەم ئایەتە جیایە لەوەی پێشوو، ئەمە بۆ کەسێکی وایە کەلەپاش ئەوە شارەزای یاسانامەی ئیسلام ببێ، بچێ بەئارەزوو، بەقەستی، بەناڕەوا، موسوڵمانێ بکوژێ، دەی ئەم بکوژە بەلای منەوە، سزای ئاگری دۆزەخە، تەوبەو پەشیمانی بۆ نییە، راوی (قسە گێڕەوە) دەڵێ: بەڵام کەئەم قسەیەم باس کرد بۆ موجاهیدو پێم گوت کە ئیبنو عەبباس ڕای وایەو دەڵێ بکوژ تەوبەی بۆنییە، موجاهید فەرمووی: (هەرکەسێ لەهەرتاوانێ تەوبە بکا تەوبەی گیرایە!). (تاج/٤ ز/٥ ژ/٣٨١ – سوورەتی نیساء).

ڕوونکردنەوە:

ئیمامی موجاهید موفەسیرێکی گەورەی ناسراوە، یەکێکە لەشاگردە ناودارەکانی ئیبنو عەبباس، ناوی تەواوی (موجاهیدی کوڕی جەبری المكيّ المقرئ) لەساڵی بیست‌و یەکی کۆچی دا، لەسەردەمی جێنشینی عومەردا لەدایك بووە، گێڕانەوەی لەهاوەڵانی زۆرەوە هەیە، وەك عائیشەو ئوم سەلەمەو جووەیرییەو ئەبو هورەیرەو جابری کوڕی عەبدوڵلاو هەرچوار عەبدوڵلاکان‌و هاوەڵانی تریش، هەروا کۆمەڵێ لەتابیعینیش گێڕانەوە لەموجاهیدەوە ئەنجام دەدەن، وەك عەطاءو عیکریمەو قەتادەو ئەعمەش‌و خەڵکێکی زۆری تریش، لەپیاوان (رِجال)ی شەش پەڕاوەکەیە، کە ناسراون بە بوخاری‌و موسلیم‌و ئەبوداودو تەرمەزی‌و نەسائی‌و ئیبنو ماجە.

زاناترین کەس بوو بەتەفسیری قورئانی پیرۆز لەسەردەمی خۆی دا، فەضلی کوڕی مەیمون دەفەرموێ: لە موجاهیدم بیست دەیفەرموو: (٣٠) سیی

جار دەوری قورئانم کردۆتەوە بۆ ئیبنو عەبباس، هەتا بەجوانی ڕەوانی بکەم‌و واتاکەی بەباشی بزانم. سەلەمەی کوڕی کەهیل دەفەرموێ: کەسم نەدیوە وەك ئەم سێ کەسە، کەزانست‌و عیلمەکەیان ساخ لەبەر ڕەزای خودابێ. عەطاء‌و طاوس‌و موجاهید.

کەئەم سێ کەسە لەشاگردو فەقێ باشەکانی ئیبنو عەبباس بوون، ئەعمەش دەیفەرموو: موجاهید دەیفەرموو، ئەگەر فێری قیرائەتی ئیبنو مەسعوود ببومایە، پێویستم بەوە نەبوو، کە پرسیار لەئیبنو عەبباس بکەم، لەبارەی زۆر لەمەعنای ئایەتەکانی قورئان!.

موجاهید خۆی دەفەرموێ: سێ جار سەراسەر قورئانم دەورکردەوە بۆ ئیبنو عەبباس، ئەویش گوێی لێ دەگرتم، لەسەر هەموو ئایەتێ دەوەستام پرسیاری ئەوەم لێ دەکرد، کەبەچی بۆنەیەکەوە هاتووەو دابەزیوە، وە ئایەتەکە چۆنەو چییە. ئیبراهیمی کوڕی موهاجیر دەفەرموێ: موجاهید دەیفەرموو: گەلێ جار کاتێ ئیبنو عومەر سواری وڵاخەکەی دەبوو، من ئاوزەنگیەکەیم دەگرت بۆی!

قەتادە دەیفەرموو: باشترین کەس لەپێشینانە تەفسیر زانەکان کەمابێ موجاهیدە.

موجاهید زانایەکی گەورەی شەرعزان بوو، زۆر بەتەقوا بوو، زۆر خوا پەرست بوو. نەتەوەی ئیسلام بەکۆی دەنگ موجاهید بەپێشەوای خۆیان دادەنێن‌و فەرمایشت‌و ڕاوبۆچوونەکانی جێگەی متمانەیانەو بەڵگەسازییان پێ دەکەن.

ڕاجیایی لەساڵی کۆچی دوایی دا هەیە. ئیبنو حیببان دەفەرموێ: ساڵی سەدو دوو، یا سەدو سێی کۆچی، لەمەککە، لەتەمەنی هەشتاو سێ ساڵی دا کۆچی دوایی دەکاو بەبەهەشتی بەرین شاد دەبێ خوای لێ خۆش بێ.

١٩٠٢- عَنْ أَبِى إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ الْبَرَاءَ يَقُولُ: كَانَتِ الأَنْصَارُ إِذَا حَجُّوا فَرَجَعُوا لَمْ يَدْخُلُوا الْبُيُوتَ إِلاَّ مِنْ ظُهُورِهَا - قَالَ - فَجَاءَ رَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ فَدَخَلَ مِنْ بَابِهِ فَقِيلَ لَهُ فِى ذَلِكَ، فَنَزَلَتْ هَذِهِ الآيَةُ: (لَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا). (الحديث ٧٤٦٥ رقم الحديث في شرح الإمام النووي لصحيح مسلم، حَسْبَ ترقيم الشيخ خليل مأمون شيحا = ٧٥٠١ فم. بخاري. تفسير: ١٨٠٣، ٤٥١٢. تحفة الأشراف: ١٨٧٤).[١٩٠٢]

ئەبو ئیسحاق فەرمووی: لەبەرائم بیست دەیفەرموو: جاران یاریدەدەران (الأنصار) کە حەجیان دەکردو دەگەڕانەوە، لەقنگەبانەوە دەلاقەیەکیان دەکردە خانووەکەیانو لەوکوونەوە لەپشتەوە دەچوونەماڵەوە، هەتا جارێ پیاوێ، لە یاریدەدەران لەحەج دەگەڕێتەوەو لەدەرگاوە دەچێتەوە ماڵەوەی، ئەوانیش سەرزەنشتی دەکەنو دەڵێن بۆچی واتکرد؟، جا بەم بۆنەیەوە ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە: {وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُواْ الْبُيُوتَ مِن ظُهُورِهَا} (البقرة- ٢/١٨٩)

واتە: چاکەو کردەوەی باش ئەوە نییە کە هاتنەوە بۆماڵەوە لەقنگە بانەوەو لەپشتی خانووەوە بچنە ژوورەوە، بەڵکوو چاکە ئەوەیە کەپیاو لەخودای گەورە بترسێو پارێز لەنافەرمانی ئەو بکا، لەدەرگای ئاسایی ماڵەکانتانەوە بچنە ژوورەوەو هاموشۆبکەنو بۆ هەموو مەبەستێ لەدەرگاو ڕێگەی ئاسایی خۆیانەوە بڕۆن.

[١٩٠٢] بخاری. تفسیر: ١٨٠٣. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢١٢٤ - ٧٤٦٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٣٦ رقم الباب/١٨).

(٤) باب في قوله تعالى: ﴿أولـئك الذين يدعون يبتغون إلى ربهم الوسيلة﴾

١٩٠٣- حديث عبدالله بن مسعود (إِلَى رَبِّهِـمِ الْوَسِيلَةَ) قَـالَ كَـانَ نَـاسٌ مِـنَ الإِنْسِ يَعْبُدُونَ نَاسًا مِنَ الْجِنِّ ، فَأَسْلَمَ الْجِنُّ ، وَتَمَسَّكَ هَؤُلاَءِ بِدِينِهِمْ . زَادَ الأَشْجَعِيُّ عَنْ سُفْيَانَ عَنِ الأَعْمَشِ. (قُلِ ادْعُواْ الَّذِينَ زَعَمْتُم مِّن دُونِهِ)[١٩٠٣]

عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس (رەزای خودای لێ بێ) لە بارەی ئایەتی ﴿إِلَى رَبِّهِمِ الْوَسِيلَةَ﴾ەوە، فەرمووی: کۆمەڵێ مرۆڤ کۆمەڵێ جنۆکەیان دەپەرست، جا جنۆکەکان ئیسلام بوون، بەڵام مرۆڤەکان هەر مانەوە لەسەر هەڵەکەی خۆیان.

(٥) باب في سورة براءة والأنفال والحشر

باسی سورەتی بەرائەتو ئەنفالو حەشر

١٩٠٤- عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ قُلْتُ لاِبْنِ عَبَّاسٍ سُورَةُ التَّوْبَةِ؟ قَالَ: آلتَّوْبَةِ قَـالَ: بَلْ هِيَ الْفَاضِحَةُ، مَا زَالَتْ تَنْزِلُ وَمِنْهُمْ وَمِنْهُمْ. حَتَّـى ظَنُّـوا أَنْ لاَ يَبْقَـى مِنَّـا أَحَدٌ إِلاَّ ذُكِرَ فِيهَا. قَالَ: قُلْتُ: سُورَةُ الأَنْفَالِ؟ قَالَ: تِلْـكَ سُـورَةُ بَـدْرٍ. قَـالَ: قُلْـتُ فَالْحَـشْرُ؟ قَـالَ: نَزَلَتْ فِي بَنِي النَّـضِيرِ. (الحـديث ٧٤٧٤ = ٧٥١٠فـم. بخـاري. تفـسير: ٤٦٤٥، ٤٨٨٢، ٤٨٨٣، ٤٠٢٩، تحفة الأشراف: ٥٤٥٤).[١٩٠٤]

سەعیدی کوڕی جوبەیر (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) فەرمووی: گوتم بەعەبدوڵڵای کوڕی عەبباس کە ئامۆزای پێغەمبەرە (دروودی خودا لەسەر پێغەمبەرو ڕەزای خودا لەئیبنو عەبباس بێ) هۆی هاتنی سوورەتی تەوبە چی بوو؟ فەرمووی: سوورەتی تەوبەی چی؟! بۆ ناڵێی سوورەتی ئابڕو بردنو ڕیسوا

[١٩٠٣] بخاری. تفسیر: ٤٧١٤. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢١٤٥ = ٧٤٧١ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٥ رقم الباب/١٧).

[١٩٠٤] بخاری. تفسیر: ٤٦٤٥. پوختەی موسلیم/٥، ژمارە: ٢١٤٢ = ٧٤٧٤ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٥ رقم الباب/٥٩).

کردنی ناپاكو مونافقەکان! لەکاتی خۆی دا هەموو جارێ کە ئایەتەکانی ئەم سوورەتە دەهاتنە خوارەوەو کۆمەڵ کۆمەڵ ناپاکەکانیان کەشف دەکردو دەیانفەرموو: هەندێکیان حاڵیان ئەمەیەو هەندێکی تریان حاڵیان ئەوەیەو واوایە، ناپاکەکان زەندەقیان دەچوو، لەدڵەوە دەیانگوت: وابڕوات کەسمان لێ دەرناکا، یەك بەیەکمان، هەموومان کەشف دەکاو پەردەی نیفاق لەڕوومان لادەباو ڕیسوامان دەکا.

گوتم: ئەی هۆی هاتنی سوورەتی ئەنفال چی بوو؟ فەرمووی: لەبارەی جەنگی بەدرەوە هاتە خوارەوە. گوتم: ئەی سوورەتی حەشر؟ فەرمووی: لەبارەی جوولەکەکانی هۆزی بەنی نەضیرەوە هاتە خوارەوە. (تاج/٤ ز/٤٢ ژ/٤١٥٦ — سوورەتی حەشر).

(٦) باب في نزول تَحْرِيم الخَمْرِ
له بارەی چۆنێتی نادروستبوونی مەی

١٩٠٥- عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُما) قَالَ: خَطَبَ عُمَرُ (رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ) عَلَى مِنْبَرِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: أَمَّا بَعْدُ، أَلاَ وَإِنَّ الْخَمْرَ نَزَلَ تَحْرِيمُهَا يَوْمَ نَزَلَ وَهْيَ مِنْ خَمْسَةِ أَشْيَاءَ: مِنَ الْحِنْطَةِ، وَالشَّعِيرِ، وَالتَّمْرِ، وَالزَّبِيبِ، وَالْعَسَلِ، وَالْخَمْرُ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ، وَثَلاَثَةُ أَشْيَاءَ وَدِدْتُ أَيُّهَا النَّاسُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) كَانَ عَهِدَ إِلَيْنَا فِيهَا: الْجَدُّ، وَالْكَلاَلَةُ، وَأَبْوَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الرِّبَا. {الحديث: ٧٤٧٥ =تجريد/٤، رقم: ١٦٥٧م = ٤٦١٧، ٢٤٦٤، ٤٦٢٠، ٥٥٨٠، ٥٥٨٢، ٥٥٨٣، ٥٥٨٤، ٥٦٠٠، ٥٦٢٢، ٧٢٥٣}:[١٩٠٥]

[١٩٠٥] تجريد = مختصر صحيح البخاری = مختصر صحيح البخاری بالكردی/٣، ژمارە: ١٦٥٧م = ٤٦١٧ بخاری. پوختەی موسلیم/٣، ژمارە: ١٢٦٩ = ٧٤٧٥ شیحا - ترقيم الشيخ خليل مأمون شيحا (بخاری رقم الكتاب/٧٤ رقم الباب/٥).

ئیبنو عومـەر (رەزای خودایـان لێ بـێ) فـەرمووی: ئیمامی عومـەر (رەزای خودای لێ بێ) لەمەدینە، لەسەر دوانگەکەی پێغەمبـەر (درووودی خـودای لەسـەر بـێ) لـە مزگەوتەکـەی پێغەمبـەر (درووودی خـودای لەســەر بـێ) وتـارێکی دا، سوپاسی خودای کردو وەسپێکی جوانی خـودای کـرد، لەپاشـا فـەرمووی: لـەپاش سوپاس‌و ستایشی خودا، بزانن کەمەی لە قورئانا حەرام کراوە، ئـەو سـەردەمەی کە نادروست بوونی مەی دابەزی لە قورئانا، مەی لەم پێنـج شتە دروست دەکـرا: لە گەنم‌و لەجۆو لـە خورمـاو لـەمێوژو لـە هـەنگوین، وە خـەمریش ئەوەیـە کـە هۆش داپۆشێ. واتە: هەرشتێ لەم پێنـج شتە دروست بکرێ، یا لەهەر شتێکی تـر دروسـت بکـرێ، بەمـەرجێ هـۆش لابـەرێ دادەنـرێ بەمـەی‌و نادروسـتە. عومـەر فەرمووشی: ئەی خەڵکینە! سێ شتی تریش هـەن، حـەزم دەکـرد، کـە پێغەمبـەر (درووودی خـودای لەسـەر بـێ) بەرلـەوە مـەرگ ببـێ بـەمیوانی، ئـەم سـێ شـتەی بۆمان روون بکردایەتەوە: یەکەم بەشە کەلەپووری باپیرە، دووەم: باسـی کەلالـە، کەجۆرە مردوویەکە، سێیەم: چەند بابەتێ هەیە لە سوود، وەك (رِبَا الفَضْلِ) کە بڕیارەکەی چییەو چی نییە. {تاج/٣، لاپەڕە: ٢٣١، زنجیرە: ٢٥، ژمـارە: ٢٧٣٧ چ/٤ = چاپی چوارەم}.

(٧) باب في قوله تعالى: ﴿هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ﴾
باسى فەرمایشتی خودای گەورە ﴿هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ﴾

١٩٠٦- عَنْ قَيْسِ بْنِ عُبَادٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا ذَرٍّ يُقْسِمُ قَسَمًا إِنَّ (هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ) إِنَّهَا نَزَلَتْ فِي الَّذِينَ بَرَزُوا يَوْمَ بَدْرٍ حَمْزَةُ وَعَلِيٌّ وَعُبَيْدَةُ بْنُ الْحَارِثِ وَعُتْبَةُ وَشَيْبَةُ ابْنَا رَبِيعَةَ وَالْوَلِيدُ بْنُ عُتْبَةَ. (الحديث ٧٤٧٨ حسب ترقيم الشيخ خليل مأمون شيحا = ٧٥١٤ ترقيم فتح الملهم بشرح صحيح مسلم. بخاري. مغازي. ٣٩٦٦، ٤٩٦٨، ٣٩٦٩، ٤٧٤٣. ابن ماجه. جهاد. ٢٨٣٥. تحفة الأشراف: ١١٩٧٤).[١٩٠٦]

ئـەم فەرموودەیـە لـەتاجول ئوصـولا ئاوایـە، دەیكـەین بـە ڕاڤـەو ڕوونكردنەوە بۆ ئێرە:

ئیمامی عەلی (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرموێ: لەڕۆژی زینەوەدا، من یەكەم كەس دەبم، كەلەبەردەمی خودای گەورەو میهرەباندا بەچۆكا دێم و سكالای حاڵی خۆم دەكەم لەدەست ناحەزەكانی خۆم.

قەیسی كوڕی عوباد (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) دەیفەرموو: لەئەبو زەڕم بیست دەیفەرموو (ڕەزای خوای لێ بێ): سوێندی دەخوارد لەسەرئەوە كەئەم ئایەتە: {هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِم} (الحج/٢٢/١٩) لەشانی ئەم دوو دەستەیەدا هاتە خوارێ، كە لەڕۆژی غەزای بەدردا چوونە مەیدان بۆیەكتری، دەستەی موسوڵمانەكان، عەلی و حەمزەو عوبەیدە بوون، دەستەی بێباوەڕەكانیش شەیبەی كوڕی ڕەبیعەو عوتبەی كوڕی ڕەبیعەو وەلیدی كوڕی

[١٩٠٦] بخاری. مغازی: ٣٩٦٦. پوختەی موسلیم - مختصر صحيح مسلم/٥، ژمارە: ٢١٥٢ = ٧٤٧٨ شیحا - ترقيم وتخريج الشيخ خليل مأمون شيحا لصحيح مسلم (بخاری رقم الكتاب/٦٤ رقم الباب/٨).

عوتبە بوون. (تاج/٤ ز/٥ ژ/٣٩٩٨- سوورەتی حەج). ئـەم فەرموودەیـە دواهـەمین فەرموودەیە لەصەحیحی موسلیم، هەروا لە (اللؤلؤ والمرجان)دا

ئێستایش لە کۆتای ئەم نامە پیرۆزەدا، (واتە: لەکۆتایی اللؤلؤ والمرجان)دا کە بریتیە لەو فەرموودانـەی پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بێ) کـە هـەم پێـشەوا بوخـاریو هـەم پێـشەوا موسـلیم گێڕاویاننەتـەوە، ژیاننامـەی ئیمـامی بوخاریو ئیمامی موسلیم (ڕەحمەتی خودایان لێ بێ) دەنووسین:

پێشەوا بوخاری (ڕەزاو ڕەحمەتی خودای لێ بێ) نـاوی: (ئـەبو عەبـدوڵلا، محمدی کوڕی ئیسماعیلی کـوڕی ئیبراهیمـە) لـە ڕۆژی سیازدەی مـانگی شـەووال ساڵی (١٩٤)ی کۆچی، لە ڕۆژی هەینی، لە پاش نوێژی هەینی، لە بوخارا لە دایك بووە، وە لەشەوی جەژنی ڕەمەزانا، کە ڕێکەوتی شەوی شەممە دەکات، لـە سـاڵی (٢٥٦)دا، لـە خەرتـەنگ، کـە یەکێکـە لـە گونـدەکانی سـەمەرقەند، گیـانی پـاکی سـپاردو بـە دەردی خـودا دەمـرێ، لـە تەمـەنی (٦٢) شەسـتو دوو سـاڵیدا، لـە سەرەتای بە کوردیکردنی تەجریدی بوخارییەوە، لـە بـارەی ژیاننامـەی پێشەوا بوخارییەوە ئەمەم نووسیوە:

ئەم پەڕاوە پیرۆزەیە (واتە: پوختەی بوخـاری) کـەواین لەخزمەتیـدا خـوا بەکەرەمی خۆی لەپیتو فەڕی بێبەشمان نەکات، جوانترین پوختەی صـەحیحی بوخارییـە، کـەناوداره بـە موختەصـەری زوبەیـدی. صـەحیحی بوخـاری خـۆی (٧٢٥٧) فەرموودەیـە، بەشـێکی زۆری فـەرموودەی موسـنەدی متـصلی پێغەمبـەر خۆیەتی، کەبریتییە لەم تەجریدە صەریحە. پێـشەوا بوخـاری (ڕەزاو ڕەحمـەتی خودای لـێ بێ) بەشازدە ساڵ صەحیحی بوخـاری دانـاوە، گەشـتێکی گـەورەی بـۆ ئەم مەبەستە پـیرۆزە ئـەنجام داوە، لەسـەرەتاوە لـەبوخاراو سـەمەرقەندو دەورو بەریانەوە دەستی پێکردووە، هەتا لەتەمەنی هەژدە سـاڵی دا لەخزمـەت دایکـیو

ئەحمەدی برای دا دەچن بۆ حەج، بەسەر سارای قرمو ئەفغانستانو ئێرانو عێراقو شامو دەریای سووردا دەڕۆن هەتا دەگەنە حیجاز.!

دەبێ چ سۆزو ئەشقو شەوقێ پاڵی پێوەنابن کە سەفەرێکی ئاوا دورو درێژو پڕ مەترسیی بگرنە بەر. جا لەپاش حەج دایکیو ئەحمەدی برای گەڕانەوە بۆ بوخارا، پێشەوا بوخاری بڕیاری دا کە لە مەککە لەخزمەت بەیتا بمێنێتەوە، بۆ وەرگرتنی زانست، ماوەیەکی باش لەزاناکانی مەککەو مەدینە، فەرموودەیەکی زۆری وەرگرت، ئەوجا بەرەو عێراق درێژەی بەگەشتەکەی دا، ماوەیێ لە کووفەو بەصرەو بەغدا مایەوە، پێنج ساڵ لەبەصرە بوو، هەر پێنج ساڵەکە حەجو عەمرەی کرد، لەبەغدا بەخزمەت ئیمامی ئەحمەد دەگا، دەبێ بەفەقێی، کاتێ ئیمامی ئەحمەد دەمرێ، بوخاری لەجێگەی ئەو کرا بە ماموستای زانستگای حەدیث لەبەغدا.

بەڵێ جەنابی شێخی بوخاری لەپێناوی خزمەتو ڕاژەی سوننەتی پێغەمبەردا ساخ بۆ ڕەزای خوداو بەس، بوخاراو سەمەرقەندو حیجازو شامو عێراقو میصرو زوربەی وڵاتەکانی ئاسیا گەڕاوە، قەبووڵی غەریبیو ئاوارەییو برسێتیو تونێتیو خەتەری ڕێگەو بانی پڕ لەخەتەری کردووە، بەهەزاران میل ڕێگەی بڕیوە، سەرماو گەرمای زۆری چەشتووە، بەهەزاران کۆڕی زانستیی بەستوە، بەسەدان ماموستاو فەقێی بووە، هەموو جارێکیش لەپاش کۆششو لێکۆڵینەوەیەکی باش، کاتێ فەرموودەیەکی بەدڵی خۆی دەست دەکەوت، کەدەقەکەی بێ گەردبێو ڕشتەکەی (واتە: سەنەدەکەی) بێ نەنگ بێ، دەسنوێژێکی جوانی دەگرت، غوسڵێکی سوننەتی دەکرد، ئەوجا دوو ڕکات نوێژی سوننەتی سوپاسی خوای لەسەر ئەم بەهرە گەورەیە دەکرد، کەئەو فەرموودەیەی دەست کەوتووە، ئەوجا فەرموودەکەی لەبەر دەکردو لەپاشا لەناو

بوخـاری شـەریفا دەینووسـی، وەك گـەنجی گەوهـەری دۆزیبێتـەوە ئـاوا بگـرە زیاتریش.

لەموقەدیمەی فتح الباری دا ئەم زانیارییانەی سەبارەت بەشێخی بوخاری واتیادا: {... بوخاری بەمنالی باوکی دەمرێ، سامانێ باشی بۆ بەجێ دەهێڵێ ... دەیدا بەقازانج بەهاوبەشی، هەرچی لەوە دەست دەکەوێ دەیکا بەخێر ... دایکی بەمنالی گەورەی دەکا، هەر بەمندالی بوخاری کوێر دەبێ، حەزرەتی ئیبراهیم (سلاوی خوای لێ بێ) دەچێتە خەوی دایکی، پێی دەفەرموێ: (بەبەرەکەتی دووعای زۆری تۆ خودا چاوی کوڕەکەتی چاك کردەوە..) .. (هەموو سێ شەوێ لەڕەمەزانا خەتمەیەکی قورئانی دەکرد، لەکاتی بەرەبەیاندا تەواوی دەکرد، هەموو ڕکاتێ بیست ئایەتی تیادا دەخوێند، تا لەسەر ئەو شێوەیەیش لەشەوانی ڕەمەزانا خەتمەیەکی تریشی دەکرد... ئەمەش بەشەو، بەڕۆژیش هەموو ڕۆژێ خەتمەیەکی تریشی دەکرد، لەکاتی بەربانگا تەواوی دەکرد! ... بوخاری زۆر زۆر سەخی بووە، هەتا تەصەوور بکەی زاهیدو موتتەقیو بێ هەواو خاکیو کەمخۆرو کەم خەوو حەلاڵ خۆر بووە ... خۆی دەیفەرموو شك نابەم یەك درهەمی حەرام لەماڵەکەم دا هەبێ ... زۆر جار لەخەودا بەخزمەتی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) گەیشتووە، بەهرەی لەو خەونانە وەرگرتووە، لەخەودا دەبینێ، باوەشێنێکی واپێ مێش لەپێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) دوور دەخاتەوە، ئەم خەونە دەبێ بەهۆی دانانی صەحیحی بوخاری ... چونکە مانای خەونەکەی ئەوە بوو کە درۆ لەپێغەمبەر دوور دەخاتەوە زۆر زۆر موسالیمو بێ وەی بووە، خۆی دەیفەرموو: گومان نابەم کەلە قیامەتا کەسێ هەبێ داوای لەسەرم هەبێ ... وە دەیفەرموو: چل ساڵ نانم بەبێ پێخۆر خواردووە!... لەبەر ئەوە زۆر لاواز بوو بوو}.

کورتو پوخت: باشترین پێناسه بۆ بوخاری ئەمەیە (كَانَ خُلُقُهُ صحيحَ البخاري) بەسیشە بۆ پەسنو مەدحی صەحیحی بوخاری کە دووەمین کتێبی صەحیحو موقەددەسە لەئیسلاما، یەکەم: قورئان، دووەم: صەحیحی بوخاری، سێیەم: صەحیحی موسلیم.

هەروا لەموقەدیمەی فەتحولباری دا دەفەرموێ: (... لەهەر سەخڵەتیو تەنگانەیەکا، خەتمەی صەحیحی بوخاری کرابێ، خودا دەرووی لێیان کردۆتەوە، ئەو پاپۆڕەشی کە صەحیحی بوخاری تیادا بووبێ قەت نەبووە کە غەرق بوو بێ...).

منیش لێرەدا عەرزی ئازیزانی خۆم دەکەم: (من کە نوری فارس حەمە خانم، عەرزی ئازیزانی خۆم دەکەم: باشترین فریا ڕەسم لەکاتی مەینەتو تەنگانەو سەخڵەتیو کێشەو بەرەو خەمو خەفەتو ترس دا ئەم کتێبە پیرۆزانە بووە، شەوی وا بووە تا بەیانی بەرگێکی تاج الأصول لەسەر دڵم بووە، فەرامۆشیم بۆ هاتووە، قەت نەبووە لەخودا داوابکەمو بڵێم: خوایە، بەبەرەکەتی ئەم کتێبانە لەم تەنگانەیە ڕزگارم بکەو ڕزگاری نەکردبم خودایە! هاوار!!).. ئومێد دەکەم کە موسوڵمانانی تریش لەکاتی وادا خودا بەبەرەکەتی خزمەتی ئەم کتێبانە نزایان قەبووڵ بکا.

ژیاننامەی ئیمامی موسلیم:

١- ئیمامی موسلیم ناوی موسلیمی کوڕی حەجاجی کوڕی موسلیمە، کەسناو (کونیە)ی ئەبولحوسەینە، قوشەیرییە، لە وڵاتی نەیسابوور پەروەردە بووەو گەورە بووە، دانەری صەحیحی موسلیمە، کەپاش قورئان یەکەم پەڕاو: صەحیحی بوخارییە، دووەم پەڕاو: صەحیحی موسلیمە، شەرعزانێکی گەورە بوو. قوشەیر هۆزی ئیمامی موسلیمە، هۆزێکی عەرەبی ناسراوە، موسلیم

لەنەیسابوور گەورە بووە، کە نەیسابوور، جوانترین‌و خۆشترین شارە لە شارەکانی وڵاتی خوراسان، سابوور پادشایێ بووە، لەوێوە دەڕوا، نەی‌و قامیشی زۆری لێ دەبێ، دەڵێ: ئەمە بۆ جێگە شار باشە، نەیجە (تەرکە: قامیش)ی زۆری لێ دەبێ فەرمان دەکا (نەیجە)کە دەبڕن‌و شوێنەکە دەکەن بەشارو ناوی دەنێ (نەی + سابوور = نەیسابوور).

٢- پێشەوا موسلیم، لەسەر فەرمایشتی سەنگین لەشاری نەیسابوور، لەساڵی (٢٠٤) دوو سەدو چواری کۆچیدا لەدایك بووە، سەبارەت بەساڵی لەدایکبوونی راجیایی زۆر هەیە.

ئیبنو کەثیر دەفەرموێ: (موسلیم لەو ساڵەدا لەدایك بووە، کە شافیعی تیادا مردووە. کەسێ لە زانایانێ کە گرنگییان داوە بە ژیاننامەکان، باسی منالیی ئەویان نەکردووە، هەروا باسی بنەماڵەشیان نەکردووە).

٣- موسلیم (رەحمەتی خودای لێ بێ) بە دەوڵەمەندی پەروەردە بووە، زۆر سەخی‌و بەخشندە بووە، ذەهەبی لە (السير)دا دەفەرموێ: بازرگانێکی گەورە بوو، چاکەخوازی نەیسابوور بوو، موڵك‌و سامان‌و دارایی باشی هەبوو.

٤- حاکم دەفەرموێ: باڵایەکی تەواوی هەبوو، سەروریشی سپی بوو، لفکەی مێزەکەی بەناو شانیدا شۆڕ دەکردەوە.

٥- گەڕانی بەشوێن بیستنی فەرموودەدا، لەساڵی دووسەدو هەژدەدا دەستی کرد بە بیستنی فەرموودە، لەخزمەت یەحیای کوڕی یەحیادا، لەساڵی دووسەدو بیستدا چوو بۆ حەج، هێشتا مووی لێ نەهاتبوو لەمەککە دەستی کرد بە بیستن لەلای ئەلقەعنەبی، وەچەندین جار هاموشۆی بەغدادی کردووە، خەڵکی بەغدا، گێڕانەوەیان لەوەوە ئەنجام داوە، دواهاتنی بۆ بەغداد، لەساڵی (٢٥٩) دووسەدو پەنجاو نۆدا بوو.

٦- مامۆستایەکی زۆر زۆری بووە، کە فەرموودەی لێیان وەرگرتووە، وەك هەموو مامۆستاکانی کە صەحیحی موسلیمی لێیانەوە گێڕاوەتەوە، یەکێ لەوان: ئیمامی بوخارییە.

٧- کاتێ ئیمامی بوخاری تەشریفی هات بۆ نەیسابوور، لە سەرەتاوە، موسلیم دەستی پێی نەدەگەیشت، بەڵام لەدواییدا هۆگری بوو، وە بەزۆری هاموشۆی دەکرد.

خەطیب دەفەرموێ: موسلیم پەیڕەوی ئیمامی بوخاری کردووە، وە لەدانانی صەحیحی موسلیمدا، چاوی لە بوخاری کردووەو ئەوی کردووە بە پێشەواو سەرمەشق بۆ خۆی.

داره قوطنی دەفەرموێ: (ئەگەر بوخاری نەبوایە، موسلیم نەدەهاتو نەدەڕۆی!).

ئەحمەدی حەمدون ئەلقەصار دەڵێ: موسلیمی کوڕی حەججاجم بینی، هات بۆلای ئیمامی بوخاری، نێوانی ناوچاوەکانی ماچ کردو فەرمووی بە بوخاری: ڕێگەم بدە کە هەردوو پێکانت ماچ بکەم، ئەی مامۆستای مامۆستایان! ئەی سەروەری فەرموودە شوناسەکان! ئەی پزیشکی فەرموودە، بۆ دەردو نەخۆشینەکانی، ئەوجا لەبارەی ئەم فەرموودەیەوە پرسیاری لێی کرد، کە باسی کەفارەتی هەڵسان لە کۆڕی دانیشتن دەکا، ئەویش باسی عیللەکەیی کرد بۆی، کاتێ بوخاری لە تەقریری پرسیارەکە لێ بۆوە، موسلیم فەرمووی: (ئەوەی رقی لەتۆ بێ، دیارە بەخیلو حەسوودە، دەنا کەس نییە کە رقی لەتۆ بێ، شایەتی دەدەم کە وێنەی تۆ ئەمڕۆ لەجیهاندا نییە).

٨- شاگردو فەقێی زۆری بوو، یەکێ لەوانە ئیمامی تەرمەزییە، یەك فەرموودەی لە موسلیمەوە ریوایەتکردووە، یەکێ تریان (أبو عوانة

الأسفرانيی)يە هەروا ئيبنو خوزميمەو ئەبو حاتەمی ئەل – رازیو مووسای کوڕی هاروونو ئەحمەدی کوڕی سەلەمەو ئيبراهيمی کوڕی ئيسحاقی صەيرەفی.

٩- پلەو پايەی. بەکۆی دەنگ زاناکان دايانناوە بە پێشەوايەکی گەورەی فەرموودە زان، گەورەترين بەڵگەو قەواڵە لەسەر پايە بەرزيی ئەم زاتە، ئەو هونەرە بەرزەيە کە پيادەيکردووە لە داڕشتنی صەحيحی موسليمدا.

١٠- صەحيحی موسليمەکەی بووە بەسەرچاوەيەکی زۆر گرنگو لەبەرچاو، بۆ سوننەتی پێغەمبەرو، بۆ شەريعەتی ئيسلام لەپلەی يەکەمدا، هەروا بووە بەسەرچاوە بۆ فەضائيلی سەحابەکانو بۆ تەفسيرو زۆر لە بابەتەکانی ئايينی ئيسلام، بەتايبەتی لە بابەتی سوننەتو فەرموودەدا.

چەندين کتێبی لەبارەوە دانراوە، وەك شەرحو پوختەکردنو لێکۆڵينەوەو باسی پياوانی رشتەکانی، بەناوترين شەرح لەسەری شەرحەکەی ئيمامی نەوەوييە. لە تەرجەمەی ژيانی موسليمدا، لەسەرەتای بەرگی يەکەمی شەرحی موسليمەوە، تەحقيقی شێخ خەليل مەئموون شيخا، ناوی (٢٧) بيستو حەوت شەرح نووسراوە، وە ناوی پێنج موختەصەری تۆمارکراوە. روباعياتەکانی صەحيحی موسليم بيستو پێنج فەرموودەن کە هەريەکی چوار ڕاوييان هەيەو بەس، بۆيە پێيان دەگوترێ: فەرموودە چوارينەکان، واتە لەنێوانی موسليمو پێغەمبەردا چوار کەسی تر هەيەو بەس.

١١- ئەم ناونيشانانە لەو پەڕاوانەدا بەرچاو دەکەون، کە پەيوەندييان بە صەحيحی موسليمەوە هەيە:

أ- شروح على أجزاء من صحيح مسلم.

ب- مختصرات لصحيح مسلم (پێنج موختەصەر تۆمارکراوە).

ج- الرباعيات من صحيح مسلم (٢٥ حديثا بأربعة رواة فقط).

د- كُتبٌ حَوْلَ صحيح مسلم.

و- حولَ رُوَاةِ مسلم والبخارى ورواياتهم.

ز- الجمعُ بين رِجالِ الصحيحين.

ح- أسَامي شيوخ البخارى ومسلم.

ط- شرُوح لصحيحى البخارى ومسلم.

ى- الروايات المشتركة في البخارى ومسلم.

ك- المستدرَكُ على البخارى ومسلم.

ل- الجَامعُ بين الصحيحين.

م- أحكَامُ الصحيحين.

ن- كتابُ الكُنَى والأسماء

س- زۆر پەڕاوو بابەتو سەرباسی تری لەم بابەتانە.

١٢- مردنی ئیمامی موسلیم.

موحەممەدی كوڕی عەبدوڵڵای نەیسابووری دەڵێ: بیستم لە ئەبو عەبدوڵڵا موحەممەدی كوڕی یەعقووب دەیفەرموو: بیستم لە ئەحمەدیكوڕی سەلەمە دەیفەرموو: كۆڕێ گیرا بۆ ئیمامی موسلیمی كوڕی حەججاج بۆ گفتوگۆ لەبارەی فەرموودەوە، فەرموودەیەكیان بۆ باس كرد، نەیزانیو ئاگای لێی نەبوو، جا گەڕایەوە بۆ ماڵەوەی، لەوێ چرای هەڵكردو گوتی بەوانەی لە ماڵەكەدا بوون: كەستان نەیەن بۆلام بۆ ئەم هۆدمیەی خۆم.

عەرزیانكرد: زەمیلەیێ خورمایان بەدیاری بۆ هێناوین. فەرمووی: بیهێنن بۆم، ئەوانیش بردیان بۆی، ئیتر هەربەدوای ئەو فەرموودەیەدا دەگەڕاو لەو زەمیلە خورمایەی، دەنكە دەنكە، دەخوارد، هەتا كاتی بەیان، ئەوسا فەرموودەكەی دۆزییەوە، وە زەمیلە خورماكەیش تەواو بوو بوو!

موحەممەدی کوڕی عەبدوللا فەرمووی: کەسانی تری باوەڕپێکراو، جگە لە ئەحمەدی کوڕی سەلەمە (کە فەقێی ئیمامی موسلیم بووە)، ئەمەیان لەم هەواڵە زیادکرد بۆم: کەئەوە بوو بەهۆی مەرگی‌و بەوە مردووە.

ئیبنو کەثیر دەفەرموێ: جا بەهۆی ئەو رووداوەوە، لەشی قورس دەبێ‌و نەخۆش دەکەوێ، لەرۆژی دوو شەممەدا، لە بیست‌و پێنجی مانگی رەجەبدا، لەساڵی (٢٦١) دوو سەدو شەست‌و یەکی کۆچیدا، لە تەمەنی پەنجاو حەوت ساڵیدا لە نەیسابوور مەرگ دەبێ بەمیوانی‌و دەمرێ (رەحمەتی خودای لێ بێ)، گۆڕەکەی هەتا ئێستا زانراوەو دەناسرێ، موسوڵمانان بۆ پەندو ئامۆژ، پۆل پۆل دێنی‌و سەردانی گۆڕەکەی دەکەن. هەندێ تر دەفەرموون: لەرۆژی یەکشەممەدا لەو مێژووەدا کە ناومان هێنا مردووە، بەڵام لەرۆژی دوو شەممەدا بە خاك سپێرراوە، تەمەنی پەنجاو پێنج ساڵ بووە.

ئیمامی نەوەوی لە (تهذیب الأسماء واللغات)دا، دەفەرموێ: لەدوا مەرگی موسلیم هەتا ئەمڕۆ کەڵە پیاوی وا هەڵ نەکەوتۆتەوە.

هەروا دەفەرموێ: (لە گەڕان بەشوێن زانست‌و زانیاری‌و زانیندا، وڵاتی زۆر چووەو بەخزمەت مامۆستای گەورە گەورە گەیشتووەو زانست‌و فەرموودەو زانستی فەرموودەی لێیان وەرگرتووە، وەك:

١- لە خۆراسان لەلای یەحیای کوڕی یەحیاو ئیسحاقی کوڕی راهویەو کەسانی تریش، زانست‌و فەرموودە فێربووە.

٢- لەڕەی، لە موحەممەدی کوڕی مەهران‌و ئەبو غەسسان‌و کەسانی تریش.

٣- لە عێراق لە ئەحمەدی کوڕی موحەممەدی کوڕی حەنبەل‌و عەبدوللای کوڕی مسلمەو کەسانی تریش.

٤- لە حیجاز، لە سەعیدی کوڕی مەنصوورو ئەبو موصعەبو کەسانی تریش.

٥- لە میصر، لە عەمری کوڕی سەوادو لە حەرمەلەی کوڕی یەحیای توجیبیو کەسانی تریش.

١٣- دانراوەکانی تری ئیمامی موسلیم:

أ- لە زانستەکانی فەرموودەدا، پەڕاوی زۆری دانـاوە، بەناوبانگترینیان صەحیحی موسلیمە، کەبووە بەمایەی خێرو بێرو پیتو فەڕێکی زۆر بۆ نەتەوەی ئیسلامو بەمایەی سەر بەرزیو شانازیو ناوی جوان بۆ خۆی لەهەردوو جیهاندا. هەروا پەڕاوی (الكتاب المسند الكبير عَلَى أسماء الرجال)و پەڕاوی (الجامع الكبير عَلَى الأبواب) و (كتاب الملل)و پەڕاوی (أوهَامُ المحدثين) و پەڕاوی (التمييز) و پەڕاوی (مَنْ لَيْسَ لَهُ إلاَّ رَاوٍ وَاحِلٌ) و پەڕاوی (طبقات التَّابِعِين) و پەڕاوی (المُخَضْرَمِينَ) و پەڕاوی تریش، وەك: (الكُنَى والأسماء) و (المنفردات والوحدان) و (رجال بن الزبير) و (الأقران) و (سؤالاتُهُ أحمدَ بنَ حَنْبَلَ) و (عمر بن شعيب).

ب- لەبابەتی تردا: (الانتفاع بأُهَبِ السِّبَاع) و (مَشَايخ مالك) و (مشايخ الثورى) و (أولاد الصَّحَابَةِ) و (أَفْرَادُ الشَّامِيِّينَ).

سوپاس بۆ خودا لە ٢٠١٤/٢/١ لە ماڵی خۆمان لە شاری سلێمانی ئەم شەرحی (اللؤلؤ والمرجان)ەم تەواو کرد، لە خودا داوا دەکەم بەرەکەت بخاتە تەمە نمان بۆ خزمەتی سوننەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ئامین

نوری فارس حەمەخان

٢٠١٤/٢/١ = ١٤٣٥/٣/٣٠ك